

EV^{ANG}ELIYMIO

Oratio¹ loz. Fidei

6-7a

Handwritten notes in the left margin.

Conuentus Carmelitani Caruagii
EVTHYMII
MONACHI ZI-

GABENI
ORTHODOXAE FIDEI, DO-
GMATICA PANOPLIA,
Hucusque Latinis incognita, & nunc primum
per PETRYM FRANCISCVM ZINVM
Veronensem à Græco translata.

Vis edoceri, quomodo contra hereses sit differen-
dum? lege hunc librum Præscorum patrum
doctrinis conspicuum.
Cum Indice rerum præcipuarum locupletissimo.

LVGDVNI,
Apud hæredes Iacobi Tunta.
M. D. LVI.

Car. Celsi
Caruagii

TEOLOGIA
Univ. de Deusto
BIBLIOTECA

OPTIMO ATQVE ERVEDITISSIMO VERO

NÆ PONTIFICI

D. Aloisio Lipomano P. Franciscu Zinus S. D.

V M M A. Dei benignitas est, & singularis erga genus
humanū atq. incredibilis amor, Aloisii Pontifex opti-
me ac sapientissime, qui nos, quo felices essemus, mera
bonitate adductus ē nihilo procreavit. Et quia felices
esse nō poteramus, nisi eo frueremur, nec frui, nisi illud
amaremus, nec ed amare, qui nobis incognitus esset, &
cui nos esse charos non intelligeremus, omnia facit, vt se nobis & ama-
bilissimum & nostri amantissimum indicaret. Si quis enim tum vultus
mundi mundi fabricam, tum singulas eius partes contempletur, ex magni-
tudine, ordine, & concinnitate infinitā ipsius potentiam, sapientiamque
facile percipiet. Si quis consideret, in hoc nō sō vniuersitatis, veluti am-
plissimo quodam theatro, nullum esse animal, quod eius pulchritudinē
cognoscat, prater hominem, nullum, quod maiorem ex rebus omnibus
vilitatem voluptatēque percipiat, adeo, vt omnia illius causā facia-
t, iam si quis diuinum in homine fabricando artif. cum spectet, & cor-
pus eius eo cōsilio, vt animo feruiat, apte formatum, & animum sic affectū
inueniet, vt mirro quodam tum veri intelligendi, tum pulchri, & boni
adipiscendi studio cupiditateque teneatur. Ex quo perspicuū sit, nec ho-
minem nisi in Deo, qui ipsa & veritas, & pulchritudo, & bonitas est,
posse beatum conquirere, nec Deo esse felicitate hominis optatus
quicquam. Nihil autem est, quod ille felicitatem nobis queat adimere, nisi
amorem in Deum adimam, qui tanē amor non nisi subia a cognitione
Dei amitti potest, aut et ipsa, itaque perpetuus Dei, a quo hominū hostis
Diabolus totis semper viribus contendit, vt cognitionem hanc in ani-
mis nostris vel imminueret, vel funditus euerteret. Fieri principio tota
non poterat. Recens enim mentis ille et impressa penitus incederat. Quan-
to obtem opera dedit callidus aduersarius, vt illam imminueret, & paula-
tim labefactaret. Quod sibi successurum sperauit, si posset primis paren-
tibus persuadere, Deum non beneuolentem, sed inuidia impulsū prohi-
buisset, ne arboris illius, qua boni, malique scientia continebatur, fructi-
bus vescerentur. Quod enim illis interdictum fuerat, vt Deum cognos-
cerent, cognitūque diligerēt, atque felices essent, ipse persuasit, idcirco
fuisse vetitum, ne Vili similes beatique forent. Qua fallacia decepti, ex
amoenissimo illo deliciarū loco in has miseras detrusi sunt, & ignoran-
ter tenebris circumfusi tantū diuini amoris, quantum Dei cognitionis ob-
peccatū sibi detraxerāt, amiserūt. Hic verō magis adhuc incautos, & in-
sidis expositos, Deique formidine plenissimos adortus occasionem arri-
puit, qua nos diuersis rationibus impugnaret, Fingens enim calamitates

nostras omnes ex inani Dei metu pendere, quo diis noctisque discuti-
giabamur, eo nos precipites impellere conatus sit, ut nullum esse cre-
deremus Deū. Verūm quia pauci id poterat persuaderi, diuina illa ima-
gine mentibus humanis insita, quæ tamen sit propter peccata infecta, non
tamen protulserat extincta, repugnante, faciliorem illam aggressus est
via, ut pro vno verūq; Deo multos, & falsos, & hominū cupiditatibus
obsequentes introduceret. Quæ quidē fraus sic illi ē sententia celsit, ut
totū propemodum orbē inuaderet, & gentem etiā, quam sibi Deus vni-
ex omnibus delegerat, corripere, & inquirere. Verūm cūm versutis-
simus hostis speraret iā se, quæ optauerat, perficere, nec homines posse
perfectā amplius veri Dei cognitionē assequi, tum verō clementissimus
hominum procreator in inuē suarum opus miserans audacissimi aduēt
farij dolos detexit, vim cōiunxit, & dominatū euerit. Misit enim filium
suum, qui tenebris ignorantie discursus veritatis lumine mundū illustra-
ret. Hic hominibus persuasit, Deū non eorum cōmodis inuidere, sed ni-
hil magis cupere, quā ut essent in perpetuū felicissimi. Sic enim homi-
nes dilexisset, ut se filium vnicū daret, qui morte sua genus humanū vin-
dicaret in libertatem, ut omnes, qui sibi fidem haberent, vitā assequen-
tur beatissimā, ac sempiternā. Hanc autem vitā in eo sciam esse, ut
ipsū verū Deū cognouerent, & se, qui ab eo missus esset, Iesū Chri-
stū. Ad quam veritatis cognitionē velle omnes homines peruenire.
Sic igitur inimici serpēdis caput collisum, afflicum, & contritū esse, nec
tamen destitit membra, quibus perniciosū virus infuderat, circumuo-
lere, & nouas repugnāti artes excogitare. Primum enim cepit a de-
ficiētijs, & Imperatoris Christi militū sequentes per impios principes,
& crudeles tyrānos interficere. Sed cū animaduertēret, quo plures tra-
cidādos curabat, eo magis Christianorū militū numerū augeri, & cō-
firmari, ad alias fraudes, & dolos sibi confugiendum existimauit. Despe-
rans enim tantas, tamq; conlūctas opes externis posse viribus perfren-
gi, sciēsq; nullum esse tam amplum mūditūq; regnū, quod non do-
mestici inimicis & simularibus tandem ruit & concidat, nihil inten-
tatum reliquit, ut inter eos discordiā atque dissidiū excitaret. Quam-
obrem varios homines ambiciosos, & arrogātes impulsit, qui simulatio-
ne pietatis nouas, & falsas opiniones defendentes, quasi vanā quādam
in veritatis poculo committerent. Verūm Ecclesiæ lux non defuit: beni-
gnissimus Deus. Quemadmodum enim nec per malos Philosophos, nec
per tyrānos vnquam permisit, ut totā sui cognitionem delerit, ita nec
eam peruerit a pertinacibus rerum nouarū inuentoribus & Hæresibus
passus est, sed magnos semper illis viros opposuit, qui disputationibus,
scriptisq; suis tanquam gladijs, & propugnaculis aduersarios confoden-
tes, & repellentes, veram in Ecclesiā doctrinā pietatēq; retinuerunt
ac defendunt. Hi Christiane Reip, magnopere quidem omnes profue-
re, sed precipuē tamen Euthymij Monachi Zigabeni, qui Alexij Im-
peratoris nullū non vniuersū alteram, aut paucas Hæreses, ut reliquias, sed
omnes, quæ superioribus temporibus ad suam ætatē vsque debæchæ
fuerant, aut certe plurimas, atque precipuas infectas, rationē edocuit,
quæ possent omnes labefactari, atque conuelli. Omnia enim armorū
genera, quibus Christianæ veritatis propugnatores diuersis temporibus

aduē

aduersarios prostrauerunt, & veritatem ipsam tuti sunt, congregauit,
& pulcherrimum quoddam veluti armentarium constituit, & ador-
nauit, in quo & pacis tempore magna cum voluptate licet intueri, quo
genere armorū qui hostes deuicti sint, & bellis inguentibus tela ad
nouos hostes superados depromere. Quis quidem in munere opeceptum
est, molestiam & prudentiam hominū admittari, qui, ut ex alijs
ipsius scriptis facile potest intelligi, cū esset doctissimus, & Marte suo
posset argumentum hoc pertractare, tamen ut arrogantiam fugeret, &
operi suo plus auctoritatis conciliaret, magisque legentibus prodesset,
nec frustra librorum numerum, qui iam, ut atque etiam hac nostra fiet
cernimus, nimio plus excreuerat, adaugeret, nihil ferē de suo promens,
omnia ex probatissimis scriptoribus diligentis apiculæ in morem mi-
rabili iudicio collegit, & excellenti ordine collocauit. Etenim cum Ec-
clesiæ Dei, veræque pietatis cognitio vel ab externis hostibus impugne-
tur, vel ab inimicis intimis, qui ab ipsa Ecclesiā defecerunt: Externi au-
tem sunt tum reliqui populi, quos sacri scriptores antiqui, vel Græcos, vel
Gentes, vel Ethnicos noui autem minus quidem latine, sed apertē tamen
& cōmodo rem exprimentes, Paganos, aut Gentiles appellant, tum ipsi
Iudæi: Interni verō inimici sunt homines scismatici, qui vel gloriæ, vel
quæstus cupiditate ducti a nobis quidem, ut Ioannes Apostolus scribit,
prodierunt, sed non erant ex nobis, enim ē Christi grege fuisse, in eo
vicij permansissent. Quædam sunt in omnibus aduersariis communia,
quædam singulorum præcipua contra nos tela. Quiddam enim a nobis
in omnibus ferē dissentiant, quiddam videntur nobiscum vel paucis vel
multis in rebus conuenire. Quare ne scriptis idem esset repetendum, &
confusū, & sine ordine cum periculo displicandum, vir prudentissimus
sibi faciendum putauit, ut primum aduersus eos, qui nulla propē in re
nobiscum consentiunt, arma nobis subministraret, in iis duntaxat rebus,
quæ sunt ipsorum propria. Itaq; principio contra Græcos nos instituit,
quorum id erat proprium, aut vel nullum esse Deū dicerent, vel plures
Deos assererent, ita tamen, ut multi nullam illis esse mundi curam affir-
marent. Paucissimis verbis istos coarctat, licet enim numerus plures sint,
quā reliqui omnes aduersarii, & a nobis maxime discrepant, merces
tamen quodammodo sunt, faciliq; vel superantur, vel cedunt, vel se
veritatis luce perspecta nobis adiungunt. Deinde nos docet, qua ratione
Iudeorum agmen hostium genus obliuissimum proprijs ipsorum
armis proligerent, & conciderent. Postremo diligentissime nos aduersus
intimos, hostes, & Christianæ militiæ defectores armat & munit. Quod
quidem agmen, & copiarum numero, & armorum genere, & pugnandi
ratione est instructissimum. Numero quidem, quoniam tanquam erga-
stula soluentes vadique cogunt auxilia. Armorum genere & pugnandi-
q; ratione, quia cū a nobis deficerent, & armis, & dimicandi rationibus
vincti essent, quibus non vitimus, neque testimonis scripturam. Itaq;
periculosa admodum cum illis esset decertatio, nisi & ipsi inter se disi-
derent, & ea ipsa arma, quæ in manibus nostris sunt validissima & acu-
tissima, in manibus eorum virtute spolijs spolijs plumbea quodam-
modo, obtusq; euaderent, atq; inutilia. Aduersus hos igitur ferē omnes,
a quibus periculum grauius impēdebat, quique fortiores, & paratiores

videbantur, arma nobis ita comparauit, ut nos tamen prius, nostraque
committere. Facile enim est, veritate bene perspecta & cognita quoduis
mendacium confutare. Itaque septem Titulis, sic enim huius operis par-
tes appellat, primum ostendit Deum esse vnum tribus distinctum perso-
nis. Deinde communia quidam de Deo tradit. Tum, quia maxime Dei
cognitio est, ut sciamus, natura eius a nobis perfecte cognosci non posse,
demonstrat, illam esse incomprehensam. Post de nominibus illius dispu-
tat. His enim sese continetur quicquid de Deo vel possumus, vel nobis
expedit intelligere. Ad haec, quia gloria ipsius in eius operibus apparet
clarissima, de officio Dei, seu de rerum vniuersitatis procreatione lo-
quitur. Denique quoniam nihil est, quod infinitum illius erga nos be-
nevolentiam magis indicet, quam quod filium suum in mundum misit, ut
homo factus homines Deos efficeret, de diuina humanae carnis assump-
tione disserit. Atque hic quidem titulus nihil magis quidem ludicio pra-
ctico, nihil eruditioni, nihil diuinitus, uocatus, uellius legi potest. Con-
struitur autem in, quae ad veram pietatem, religionemque pertinet, illius
reliquis aduersariis & oppugnatores expugnandi. Confutandique ra-
tiones docet, primum quae iudeos aggreditur. Quibus vno titulo pro-
prie ipsorum armis confosus ad Haereticos proligendos, & conuenien-
dos arma sumministrat. Tribus ergo postea titulis Simonem Sama-
reensem, & Marcionem Ponticum, & Maenentem Persam, & Manichaeos,
& Sabellium, & Arrium, & Eunomium superat, fugat, cadit, ac delet. Haec
prioris voluminis complexus est Euthymius, altero duo enim illum con-
stitit scripsisse, quid docet, quoniam ad manus meas non peruenit, non
habeo dicere. Verisimile tamen est, ipsam eodem ordine reliquas haere-
ses, quae deinceps ad hanc usque aetatem exortae sunt, refellere & coar-
guere. Quod quidem volumen si potius laudare, non permittemus,
illud a studiosis, & pijs hominibus diuina desiderari, & eas fortasse He-
refes, quae post Euthymium sunt consecrae, eadem ratione, qua Euthy-
mii vius est, si tantum nobis & vitae & virtutis Deus suppeditabit, per-
sequemur. Labores autem hos nostros, ALOISI FONT. OPT. &
eruditissime, dicamus tibi, non quod ex his speremus, nos ad laudes tuas
quicquam aliduros. Nam id plane laetum est. Quid enim nomine
illustrius tuo? Cuius & tam multa extant scripta, ut mirum sit, tibi ad ag-
endum temporis spatium vltum superfluis. Et tales ac tante res gestae sunt,
ut multis scribendi in verba prebula videatur. Et ea in tam egregia eru-
dine, & tam praecaris virtutibus modesta, benignitas, comitas, ut ni-
hil cogitari possit, huius inuicem. Nam ut conclusiones & reliqua monumenta
tua praeceam, quis libros illos, quibus sanctorum vitas ex optimis qui-
busque scriptoribus tum Graecis tum Latinis incredibili labore, diligen-
tia, & sumptu colligendas curasti, & ingratia illa volumina, quae in sacros
veteris testamenti libros conscripsisti, sperare se vel semel posse perlegere?
Quis tanta praedius est eloquentia, ut quae vel in Lusitania, vel in Ger-
mania, missus eo Legatus a Paulo 111. Pont. Max. vel postea Tridenti
Legatus item in Concilio a Iulio 111. Pont. Max. confusus praeclearis
gestis, ea se dicendo, scribendo se posse puer explicare? Magna quidem
fuit doctorum sapientiumque Pontificum opinio de virtute tua, magna
expectatio, sed studio, diligentia, integritate, magna vtriusque de te opi-

nionem

nionem expectationemque superasti. Quid commemorem ea, quae vel
Bergami olim egisti, vel Verona nunc Episcopus agis? Praeclearis miseris
tuis temporibus cum illis populis videntur agnitionum pastores praesen-
tia sua proprios greges gubernant, & regunt. Beata videntur illacuitas,
quae pastoris sui vel exemplo, vel oratione, vel scriptis insinuat. Nam
ut aliqua ab vno eodemque haec omnia habeant, tam magnum ac rarum
est, ut id homines vix optare, aut sperare iam audeant. Quae tamen om-
nia cumulat patriam meam, quo quidem ego singulari Dei Opt. Max. be-
neficio vehementissimè laetor, atque incredibili gaudio triumpho) abs-
te nunc accipit, cuius & vitae sanctissimae exemplo tanquam saluberrimo
nutritur cibo & eloquentissimo ex ore veluti e vino, & liquidissimo,
atque vltimo fonte doctrinae coelestis necas bibit, & scriptis doctissi-
mis quasi fluentis quibusdam perennibus instructa nunquam sic mole-
stias extimescet. Has tam multas, & magnas animi tui pulcherrimi do-
ctes gratiores efficit insignis liberalitas, qua cum gregem tuum vniuer-
sum, num inopes, & egenos in primis alius complecteris. Has exornat,
& illustrat amabilis in omnes comitas, & mansuetudo illa singularis,
qua te adeo summiile geris, adeo de te modelle sentis, ut facile appareat
te tam egregius virtutibus nihil extolli, sed eas omnes Deo acceptas re-
ferre, & diuinum in omnibus illis munus agnoscere. Non igitur, quod
te viliis administris ad gloriam, ad quam, licet eam nihil cures, recusi-
ma tamen contenda, viciniam via, putarem indigere, sed ut animi meum
tui studiosissimum & amantissimum, quod mihi semper in operis fuit
aliquo pacto declararem, monumenta haec nomini tuo consecraui.
Quamquam ea quoque de causa tibi potissimum debeant, quod me ad
hanc provinciam suscipiendam hortatus es, & Verona exemplari missum
multum adiunxi. Licet enim Illustriss. & Reuerend. Marcellus Cerialius
Cardinalis, quae est in studiosos omnes singulari humanitas, quod multo
libentius fecit, ut intelligeret, me causa tua cupere illud & Graeco in Lat-
inum convertere, num tamen mihi multum attuli adiuueni. Accessit
huc & Illustriss. & Reuer. Reginaldi Poli Cardinalis, cuius liberalitate
studia mea fouentur, & sustinentur, voluntas, qui cum audisset ex morte
mihi mandasse, ut Dogmaticam hanc Orthodoxae fidei Panopliam ipsi
ut eximio Ecclesiae Catholicae defensori consecrarem, licet animi tui
studium & benevolentia libenter agnosceret, & complecteretur, noluit
tamen, ut consilium mutarem, iussitque ut nomine tuo, qui tanquam vnus
est strenuus illis Machabaeis eodem tempore Dei Ecclesiam, & exemplo
orationeque communis atque confirmas, & scriptis, atque industria tua
defendis adiuvas eos, qui exterminis illis temporibus, ab ea descenderunt
ortuata in lucem, & manus hominum prodiret. Huiusce viri nec aucto-
ritati scio me posse non obtemperare, cum illi debeam quonia, perita-
sumque habeam, nihil ab eo mihi praecepti, quod non sit aequissimum
atque honestissimum, & tale de virtute tua testimonium tamen te faci-
sum existimo, ut vel ob id sperem munus hoc nostrum tibi fore grati-
simum. Vale. Romae. X 111. Cal. Aprilis. M. D. LIII.

EL ENCHVS
TITVLI AC PR AE
CIPVA CAPITA EORVM

quæ his duobus Voluminibus continen-
tur, quò facilius quicquid ex
eis quærat, discre-
tis locis possit
inueniri.

Ex primo Volumine.

CONTRA Epicureos, ex oratione secunda
Magni Basilij Theologi. pagina 5.
Ratiocinatio, qua Deus vnus esse eiusdem na-
turæ: verbum, ac Spiritum item, nempe filiū
& Spiritum sanctum habere demonstratur.
Ex oratione Gregorij Nyssæ Pontificis. tit. j. pag. 8.

De patre & filio & Spiritu sancto distincta simul atq; coniu-
cta diuinitatis ratio. Ex Theologia Dyonsij Areopagitar
tit. ij. pag. 15.

Scripturæ diuinæ quæ dicunt de patre, eadem simul & de filio
& de Spiritu sancto, vnicam in tribus esse diuinitatem osten-
dunt, Magni Athanasij. tit. ij. pag. 18.

Magni Basilij ex oratione de fide. tit. ij. pag. 21.

Magni Gregorij Theologi ex oratione prima, de filio.
tit. ij. pag. 25.

Gregorij Nyssæ Pontificis, ex oratione contra Albanum.
tit. ij. pag. 40.

Ex sancti Cyrilli expositione fidei. tit. ij. pag. 42.

Ex sancti Maximi interpretatione. tit. ij. pag. 46.

Idem ex Damasceni opinione. tit. ij. pag. 49.

Ex diuersorum patrum conclusione. tit. ij. pag. 58.

De Deo seu diuinitate communiter. Qui Deum, aut diuinita-
tem, aut diuinum Numen dicit, communi horum appella-
tione tres vnus diuinitatis hypostases, siue personas decla-
rare, Areopagitar. tit. iij. pag. 63.

San &

SENTENTIARVM.

Sancti Maximi. tit. iij. pag. 75.

Ioannis Damasceni. tit. iij. pag. 81.

Diuinam naturam comprehendi non posse, Magni Gregorij
theologi, ex oratione in diem Natalem domini nostri Iesu
Christi. tit. iij. pag. 84.

Idem ex libro Chrysostomi, quo continentur orationes, quibus
Deum incomprehensum esse demonstrat. tit. iij. pag. 98.

Damasceni. tit. iij. pag. 104.

De diuina appellatione. Areopagitar ex libro de diuinis nomi-
nibus. tit. v. pag. 106.

Ex oratione Magni Gregorij theologi. tit. v. pag. 107.

De opificio Dei. Gregorij theologi ex oratione, in diem Nata-
lem Christi. tit. vj. pag. 110.

Ex oratione catechetica Gregorij Nyssæ Pontificis. titu.
vj. pag. 113.

De diuina humanæ carnis assumptione. Areopagitar ex libro
de diuinis nominibus. tit. vij. pag. 117.

Ex oratione Magni Gregorij theologi, in diem Natalem
domini nostri Iesu Christi. tit. vij. pag. 119.

Ex Gregorij Nyssæ Pontificis oratione catechetica. titu.
vij. pag. 122.

Sancti Maximi ex expositione orationis, de recta confes-
sione. tit. vij. pag. 131.

Item Damasceni. tit. vij. pag. 134.

De tota diuina natura trium personarum aduersus illos, qui in
sancta, & eiusdem essentia Trinitate tres asserunt esse sin-
gulares essentias. tit. vij. pag. 132.

De cognitione Dei ex Chrysostomo in Hebræos, cuius author
esse fertur Gregorius Nyssæ Pontifex. tit. viij. pag. 142.

De Christi cruciatibus & morte. tit. viij. pag. 157.

De Christi resurrectione. tit. viij. pag. 158.

De Ecclesia ex Gentibus. tit. viij. pag. 158.

Item contra Hebræos, Ioannis Chrysostomi capita maxime
opposita, & opportuna ex eo selecta volumine, quo orationes
in Iudæos continentur. tit. viij. pag. 160.

Leontij Cypri Pontificis. tit. viij. pag. 170.

De Iudæica circumcisione, Magni Ioannis Chrysostomi, ex in-
terpretatione in Genesim. tit. viij. pag. 175.

† 5

ELENCHVS

- Item de circuncisione ex Damasceno. tit. viij. pag. 177.
Aduersus Simonem Samarensem, & Marcionem Pontificem, & Manetem Persam, & Manichæos, Magni Athanasij. tit. x. pagina 178.
Item contra eisdem Magni Basilij. tit. ix. pag. 181.
De cognitione Dei, ex Gregorio Nyssæ Pontificis. tit. ix. pag. 182.
Item ex oratione Ioannis Chrysostomi in ea verba, Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. tit. ix. pag. 186.
Eiusdem, super, In principio fecit Deus cælum & terram. tit. ix. pag. 187.
In interpretatione in quinque panes: & in illa verba, Omnis plātatio quā nō plātavit pater meus cœlestis. tit. ix. pag. 188.
Aduersus Sabellinum ex interpretatione sancti Cyrilli, in Ioannis Euangelium. tit. x. pag. 191.
In Arrianis, Magni Athanasij. tit. xj. pag. 194.
Arrij morbo & infania laborantes, quomodo inter se dissentiunt. tit. xj. pag. 203.
Patrem & filium non esse duos Deos, licet sint duæ personæ. tit. xj. pag. 204.
Arrianorum obiectiones. tit. xj. pag. 205.
Arrianorum, Valentini, & Carpocratis confutatio: Valentini quidem Christum, & Angelos eiusdem generis esse dicere: Carpocratis autem mundum per Angelos fuisse factum affirmantis: Arrianorum vero filium cum Angelis comparantium. tit. xj. pag. 212.
Patrem & filium eiusdem esse essentiae, contra Arrianos. tit. xj. pag. 215.
Aaron historia mysterium constituens, quos arguit. tit. xj. pagina 218.
In Arrianos, qui dicunt filium instrumenti partes egisse, & propter nos esse factum. tit. xj. pag. 220.
In Arrianos, inter quos Samosatensis censuit filium Dei nihil aliud esse, nisi Verbum enuntiatum, & mādatum diuinum. tit. xj. pag. 226.
Diuinæ scripturæ propositum esse, vt de seruatore dupliciter loquatur, tum de sempiterno filio & Deo, qui postea factus sit homo. tit. xj. pag. 248.
Quæ constituta fuere in conciliis, tum Arimini, quod est Italiae

SENTENTIARVM.

- Italiae oppidum, tum Seleucia, quod est opidum Isauriae. tit. xj. pag. 268.
Item aduersus Arrianos & Eunomianos, Magni Basilij. tit. xj. pag. 292.
Item aduersus Eunomium. tit. xj. pag. 298.
Christus filius Dei genitus an ingenuus, argumentis amplissimis discutitur. tit. xj. pag. 305.
Epistola ad Eustathium Armenium aduersus quosdam, qui videbantur Arrianorum opinionibus fauere. tit. xj. pag. 326.
Item contra Arrianos & Eunomianos, Magni Gregorij theologi. tit. xj. pag. 327.
De doctrina & statu Episcoporum. tit. xj. pag. 348.
Aduersus Arrianos & Eunomianos, ex oratione Gregorij Nyssæ Pontificis. tit. xj. pag. 332.
Item contra Arrianos, ex interpretatione: Faciamus hominem! Et Deus hominem, quem formauerat: Et, In principio erat verbum. tit. xj. pag. 356.
Commentaria sancti Cyrilli Alexandrini in Ioannis Euangelium contra Arrianos. tit. xj. pag. 364.
In verba: Considerate Apostolum & Pontificem confessionis vestrae, Iesum. tit. xj. pag. 369.
Item super hæc: Et Dominum ipsum, & Christum fecit Deus. Clarifica filium tuum. De illa autē die aut hora. Et omnia dedit in manu eius. tit. xj. pag. 370.
Aduersus Arrianos responsio ex illis verbis: Vt cognoscant te solum verum Deum. tit. xj. pag. 372.
Item in illa verba: Iesus autem proficiebat. Et, Pater clarifica me. tit. xj. pag. 373.
Sexdecim sententiis Apostolorum, Filium natura Deum, non autem factum, aut creatum esse demonstratur. tit. xj. pagina 374.
Ex Commentariis in Ioannis Euangelium, aduersus Arrianos dicentes, diuersum intimi Dei verbum à filio. tit. xj. pagina 379.
In verba: Sic dedit & filio vitam habere in semetipso. tit. xj. pagina 387.
Ex Commentariis in Euangelium Ioannis. Filium patre minore non esse. tit. xj. pag. 391.
Filium esse eiusdem essentiae cum Patre. tit. xj. pag. 399.
Ingenit

ELENCHVS

Ingenitum quot modis accipiat. tit. xj. pag. 400.

Item Damasceni contra Arrianos. cap. xc. valde necessarium. tit. xj. pag. 401.

Ex secundo volumine.

De Spiritu sancto, Magni Athanasij ex oratione, de Christi aduentu in carne. tit. xj. pag. 405.

Epistola ad Serapionem Episcopum, de Spiritu sancto. tit. xj. pag. 406.

Magni Basilij oratio, contra Eunomium. tit. xj. pag. 424.

Epistola eiusdem Basilij ad eos, qui dicunt saepe de filio & patre scriptum esse, de spiritu autem in Baptismo tantum. tit. xj. pag. 433.

Eiusdem ex triginta capitum ad Amphilochem, capite nono separata de Spiritu sancto sententiae, scripturarum doctrinae consentaneae. tit. xj. pag. 435.

Eiusdem in eos, qui dicunt cum patre & filio Spiritum sanctum non esse collocandum. tit. xj. pag. 437.

In eos, qui solum baptismum etiam in Dominum satis esse contendunt. tit. xj. pag. 439.

Cur apud Paulum Angeli cum patre & filio simul accepti sunt. tit. xj. pag. 440.

Animo & cogitatione minime complectitur, quod Spiritus sanctus a patre & filio seiungi possit. tit. xj. pag. 444.

Scripturae testimonia ex quibus spiritum esse Dominum constat. tit. xj. pag. 452.

Naturalem spiritus societatem confirmari ex eo, quod ut pater & filius, sic ipse contemplatione comprehendi non potest. tit. xj. pag. 454.

Gloriam esse numerationem eorum, quae ipsi ad sunt. tit. xj. pag. 455.

Eorum, qui spiritui gloriam non tribuunt, absurditatem coargui, ex comparatione rerum procreatarum, quae gloria afficiuntur. tit. xj. pag. 456.

Syllabae in, atque &, pro cum, quomodo usurpantur. tit. xj. pag. 458.

Origo & vis syllabae, cum ostenditur & de Ecclesiae institutis non scriptis disputatur. tit. xj. pag. 464.

Quae de hominibus tanquam una cum Christo regnantibus scripta

SENTENTIARVM.

scriptura commemorat, ea de spiritu dici aduersarios non permittere. tit. xj. pag. 467.

Enumeratio virorum illustrium in Ecclesia, qui suis in scriptis vocem hanc, cum adhibuerunt. tit. xj. pag. 469.

Epistola ad Eustachium Armenium: & Aduersus Eunomium. tit. xj. pag. 472.

De Spiritu sancto aduersus eos, qui spiritum oppugnant, Magni Gregorij theologi. tit. xj. pag. 478.

Eiusdem ex oratione in Epiphaniam, & in Pentecosten. tit. xj. pag. 492.

Eiusdem ex altera ad Clidonium epistola, quae praeter longitudine instar est libri. tit. xj. pag. 495.

Aduersus spiritus oppugnatores, Gregorij Nyssae Pontificis, ex oratione ad Simplicium. tit. xj. pag. 495.

Eiusdem ex oratione de filij & spiritus diuinitate: item & de precatone. tit. xj. pag. 496. & 497.

Eiusdem ex oratione ad Eustachium scripta in eos, qui Spiritum sanctum impugnant. tit. xj. pag. 499.

Sancti Cyrilli collectio, ex diuersis sacrae scripturae libris, aduersus spiritus oppugnatores, quibus Spiritus sanctus Deus esse demonstratur. tit. xj. pag. 499.

Aduersus Apolinarium, Magni Gregorij theologi, ex prima epistola ad Clidonium. tit. xij. pag. 516.

Item aduersus Apolinarium Gregorij Nyssae pontificis, ex oratione ad Theophilum Alexandriae pontificem. tit. xij. pag. 524.

Aduersus Apolinarium sancti Cyrilli ex oratione de humanitate ex Verbo assumpta. tit. xij. pag. 530.

Eiusdem ex oratione ad reginas habita. tit. xij. pag. 539.

Eiusdem ex oratione de humanitate a Verbo assumpta. tit. xij. pag. 540.

Item aduersus Apolinaristas, Damasceni. tit. xij. pag. 547.

Ex sancti symboli interpretatione aduersus Nestorianos, sancti Cyrilli. tit. xij. pag. 544.

Eiusdem coaceruatio dictorum Euangeliorum, & Apostolorum, quibus Christum esse Deum, non autem nudum hominem, comprobatur. tit. xij. pag. 544.

Oratio ad Reginas habita. tit. xij. pag. 557.

De

ELENCHVS

- De Vnitate, & de vno Filio. tit. xiiij. pag. 570. 572.
Excommunicatio. tit. xiiij. pag. 573.
Oratio de assumpta à verbo humanitate, Virginem Dei
genitricem. tit. xiiij. pag. 577.
Oratio ad augustissimas Dominas habita. tit. xiiij. pag. 578.
Oratio ad Presbyteros, Diaconos, & Monachos. ti. xiiij. pag. 580.
Item aduersus Nestorianos, Damasceni. tit. xiiij. pag. 586.
Aduersus illos, qui Christum vnā esse dicunt naturam com-
positam, Magni Athanasij. ti. xv. pag. 589.
Item aduersus Eutychem & Dioscorum, duas naturas in
vnā confundentes, sancti Maximi, ex interpretatione
orationis de recta confessione. tit. xv. pag. 596.
Eiusdem, ex oratione, qua demonstrat, eam non esse ratio-
nem numeri, vt diuisionem eorum, de quibus dicitur. tit.
xv. pag. 597.
Sancti Cyrilli dictum in epistola ad Succensum. tit. xv. pa. 599.
Eiusdem, de differentia & quantitate. tit. xv. pag. 603.
Eiusdem, de duabus Christi naturis. tit. xv. pag. 605.
Impium esse, Christum vnā simpliciter naturam dicere. tit.
xv. pag. 607.
De voce hac, in duabus naturis: & de persona composita. tit.
xv. pag. 608. 609.
Aduersus illos, qui vnā in Christo naturam esse dicunt. Da-
masceni. tit. xv. pag. 611.
Eiusdem, aduersus eos, qui dicunt, Si duas habet homo na-
turas & actiones, necesse est, tres in Christo naturas, &
totidem actiones asserere. tit. xv. pag. 619.
Eiusdem ad eos, qui querunt, vtrum sancta Dei genitrix
duas naturas genuerit, & vtrum duarum naturarum in cruce pe-
penderit. tit. xv. pag. 620.
Item, eiusdem Christi naturarum, Diuersorum aliorum pa-
trum. tit. xv. pag. 622.
Item Leontij Bizantij, contra Seuerum. tit. xv. pag. 624.
Item, Anastasij Monachi Sinaitarum, ex libro, qui Vix dux
inscribitur. tit. xv. pag. 628.
Sanctorum Patrum de duabus in Christo naturis testimo-
nia. tit. xv. pag. 631.
Leontij Bizantij, quæ maledicta Seuerus, & qui eum secuti
vnam

SENTENTIARVN.

- vnam in Christo naturam asserunt, in Chalcedonense
concilium coniciant. tit. xv. pag. 633.
Aduersus Aphthardocitas, qui duces habuerunt Iulianum Ali-
carnasem, & Gaianum Alexandrinum. tit. xv. pag. 636.
Damascei contra eosdem. tit. xv. pag. 638.
Aduersus Theopaschitas, qui filij & Dei diuinitatem patibi-
lem tradiderunt. tit. xv. pag. 639.
Anastasij Monachi Sinaitarum testimonia: & qui vnā tantum
in Christo naturam esse contendunt. tit. xv. pag. 642.
Quæ Magnus Athanasius in eos dicit, qui Verbum ratione
impatibili dicunt esse passum. tit. xv. pag. 643.
Eiusdem, aduersus eos qui dicunt: Passus est Deus Verbum
carne. tit. xv. pag. 645.
Aduersus Monotheletas, Sergium, Pirrhū, Paulum Constan-
tinopolis Patriarchas, aliosque eiusdem generis: atque istius
item hæresis Deo iunius Seuerus præbuit occasionem. San-
cti Maximi. tit. xv. pag. 648.
Eiusdem Epistola, ad Nicandrum. tit. xv. pag. 651.
Eiusdem, ad Nicandrum Cypri Episcopum, & ad præfe-
ctos eorum, qui solitariam in Sicilia vitam degunt. tit.
xv. pag. 655.
Eiusdem, ex oratione, qua duas in Christo voluntates esse
probat. tit. xv. pag. 657.
Eiusdem in illa verba: Pater, si fieri potest, transseat à me ca-
lix iste. tit. xv. pag. 662.
Eiusdem, ex disputatione habita cum Pyrro Patriarcha
Constantinopolitano. tit. xv. pag. 664.
Eiusdem, ad Nicandrum episcopum, & aduersus illos, qui
Christum habere dicunt actionem vnā per dominatio-
nem. tit. xv. pag. 669.
Item aduersus Monotheletas, Damasceni. tit. xv. pag. 669.
Item aduersus eosdem, ex aliis diuersis patribus. tit. xv.
pag. 676.
Aduersus Imaginum oppugnatores per Concilia Patrum con-
stituta. tit. xix. pag. 679.
Aduersus impiam, & Armeniorum adulecinam fidem. tit.
xx. pag. 685.

Aduer

ELENCHVS.

- Aduersus Paulicianos, ex scripto Photij Patriarchæ Constantinopolitani. tit. xxj. pag. 692.
Duo non esse principia, sed vnum esse cæli & terræ, & eorum quæ in medio sunt, effectorem. tit. xxj. pag. 698.
Vnum esse corporis, animæq; hominis effectorem. titu. xxj. pag. 704.
De Dei genitrice. tit. xxj. pag. 707.
Vetus testamentum, & qui in illo illustres extiterunt, esse boni Dei. tit. xxj. pag. 710.
Vnum esse testamenti veteris authorem & noui. tit. xxj. pa. 716.
De sancto Baptismo, Magni Basilij ad Amphilochoium Iconij episcopum. tit. xxj. pag. 725.
Item, Gregorij Nyssæ pontificis, & Damasceni. titu. xxj. pag. 726. 727.
De transmutatione Dominici corporis & sanguinis, Gregorij Nyssæ pontificis. tit. xxj. pag. 731.
Item Damasceni. tit. xxj. pag. 734.
Aduersus Masalianos. tit. xxij. pag. 738.
Aduersus Bogomilos, & quid Bog & Bogomilus significant. tit. xxiiij. pag. 748.
Aduersus Saracenos, qui vocantur Ismaëlitar. tit. xxiiij. pa. 774.
Demonstratio de Verbo & Deo, & de Spiritu sancto. tit. xxiiij. pag. 777.
Iris ad pulchram Helenam Angelus venit. tit. xxiiij. pag. 780.
Appendix Photij Patriarchæ Constantinopolitani, de septem conciliis œcumenicis. tit. xxiiij. pag. 788.

FINIS.

EVTHYMII MONACHI ZI-

GABENI DOGMA-

TICÆ PANO-
PLIÆ

VOLVMEN PRIMVM.

OMNIA quidem Maximi, Diuiniq; gubernatoris, ac Regis nostri Alexij præclara, & illustria, atque admiranda sunt instituta, quæ vel ad Reip. recte administrandæ tuendæq; peritium pertinent: vel strategemata, militariaque consilia, & sententias, ac præcepta complectuntur: vel acuta machinarum inuenta nihilo plerunque Palamedis Archimedisque machinis inferiora comprehendunt: vel dicta prudenter, acutèque magnarum gentium legatis responsa continent: vel denique, ne longior sim, cuncta illa, quibus Imperator vndique sultus, & munitus, tum Rempub. regere, tum ex difficultatibus sese expedire, & rebus atque temporibus accommodare vtiliter, scienterque potest: sed hoc eius in primis laudandum, ac celebrandum est studiū, atque consilium, quod orthodoxæ fidei decreta colligenda curauit, nec quamuis tam multis mundi molestiis, innumerabilibusque negotiis, & grauissimis occupationibus assidue distringatur, partem hanc sibi negligendam duxit, ut ex superioribus Imperatoribus multi, quibus id satis fuit, quod plerisque vel illius, vel huiusce temporis priuatis hominibus satis est, nempe brevis fidei confessio, religionis continens elementa, quod sacrum Symbolum appellatur. At ipse cum experimento cognitum, ac perspectum haberet, pestiferas rursus, & impias opiniones multis Romani Imperij partibus irrepisse,

PANOPLIAE PARS I.

Hier. 23.

ac propter longum fortasse, diuturnumque hostium dominatum inter bonum triticum mala luxuriantis haereticorum doctrinae, quae non nisi ad comburendum utilis est, zizania fuisse sparsa ac disseminata, eaque ut vigerent, & crescerent, turbidis sermonum riuulis ab ipsorum doctoribus irrigari, animo commotus, atque ob insignem eorum audaciam, atque dementiam inflammatus tanto malo sibi occurrendum, ac remedium adhibendum existimauit. Itaque cum à publicis negotiis, gratissimisque Reipu. muneribus, & curis superesset aliquid temporis, id omne in diuinarum scripturarum voluminibus accurate perlegendis consumebar, deque iis cum viris eximiis, quorum egregia multitudine Regia semper referta esse solet, colloquebatur, approbatos in primis sermones colens, quorum ingenti quodam amore animus eius incensus ardebat. Ex quo factum est, ut talium sermonum consuetudine linguam exaeruens tanquam ferrum ignitum aqua frigida confirmatum, atque adeo gladius utrinque acutus ad detestabiles opiniones, atque doctrinas exscindendas, vel, ut scripturae verbis utar, securis petram concidens, asperam nimirum, ac duram, atque omni sensu carentem pertinaciam impiorum euaserit. Id, quod ego testari possum, qui rem animaduerti, & annotaui, cum ei disputanti forte fortuna bis mihi contingerit interesse. Quodam enim secum congregientes hisce armis cominus percussit, & profligauit. Alios autem fugitantes orationis suauitate capiens, & alliciens, multamque verbis suis patientiam, ac lenitatem immiscens ad sanitatem, & optimam frugem reducere nitebatur. Quod quidem exemplum ut post se regnaturi possint imitari, optimum inuit consilium, ut, quemadmodum illi, qui res ad militiam pertinentes comparant, eis, ac subditis eorum populis approbatorum armorum apparatus omni machinarum genere, atque instrumento bellico instructum, literarum monumentis consignatum relinqueret. Qua sane re non sibi Pontificum munus arrogauit, sed exemplo suo Pontifices excitauit, seq; illis socium & adiutorem adiunxit. Neque verò crimini, aut vitio vertendum est, si, non solum Imperator ipse pietatis studiosissimus, sed quiuis omnino est fidelium numero, modo peritus sit, dicendique potestate praeditus, veritatem in discrimen adductam laborantemque meat, atque defendat: nisi forte qui immanem, & mortiferam aliquam feram occiderit, eo nomi

TITVLVS I.

eo nomine in crimen vocari debet, quod cum non sit indigena, communi peste de medio sublata incolae, & indigenas ab eius pernicio periculoque liberauerit. Beatorum igitur patrum recteque fidei defensorum decretis per sapientes, & peritos huius aetatis viros electis in unumque redactis hanc mihi pronuntiam demandauit, ut eorum sententias diligenter in ordines distribuerem, & suis quasque locis apte concinnèq; disponerem, ac collocarem. Quamobrem cum eius mandatis, ac iussis nefas sit aduersari, restat ut ratione, Deoque huius muneris duce, per quem & manus instruuntur ad pugnam, & digiti scribentes ad haereses profligandas diriguntur, congregiamur, & manus conseramus, vel potius religionem tueri, & cum hostibus eius decertare volentibus arma comparemus adamantina, ac letalia, verèque coelestia, quibus qui erunt instructi, cum laedi nequeant omnino, tum aduersarios ipsi vulneret, prosternant, ac superent. Appellabitur autem hic liber Orthodoxae fidei Dogmatica Panoplia, vel Decretorum armamentarium, ut cum pugnandi tempus aduenerit, oportueritque spirituales propugnatores armari, eo patefacto armis bello pro tempore congruentibus instruantur. Hoc enim varia telorum, armorumque genera ad omnia bella gerenda, conficiendaque abundè subministrabit. Caterum, cum duplex sit, quemadmodum tradit Gregorius Theologus, orationis genus, vnum quo nostra defendimus, alterum, quo res aduersariorum oppugnamus, sic item nos agemus, ut nostris prius expositis, ac constitutis, tum demum aliena, atque hostilia profligemus. Vtrunque autem praestabimus, ut dictum est, auxilio muniti patrum sapientissimorum, qui ante nos pro veritate fidei dimicarunt, scriptaque sua, ut firma aduersus varios hostium imperus praesidia, & fortitudinis exempla nobis haereditaria reliquerunt. Exponentur autem seruato temporum ordine aliorum sententiae, tanquam in malorum explicatione prauas haereses ita recensentes, ut statim sequantur earum confutationes, & qui in singulis euertendis optime se gesserunt, scriptisq; suis eas oppugnarunt, & transfixerunt. Antiquiores quidem vetustateque iam aboletas, atque consumptas praetermittimus, insigniores verò, & quarum licet extincta sit flamma, carbonem tamen ecclesiam laedunt, nobis, ut signum, petendas, sagittisque configendas proposuimus. Ac si quae praeterea ex iis excisis, ut stolones quidam relictis,

4 PANOPLIAE PARS I.

interim pullularunt, eas quoque delicias opprimendasque curauimus. Verum vndenam huiusce operis exordium nobis ducendum est, nisi ex illis verbis vnde Magnus ille in Theologia Gregorius exorditur, tres, inquit, de Deo sententiae sunt, vna eorum, qui nullius, altera, qui multorum, tertia, qui vnus asserunt imperio mundum gubernari? Priores duae pueriles sunt, & à Græcis inuenta. Quare vt pueriles contemnuntur. Nam & quod imperio caret, confusum est, & quod multorum regitur imperio, seditiosum, & ideo etiam imperio vacans, atque ideo confusum. Itaque ambae sententiae in confusionem incurrunt, confusionem porro sequitur euersio, ac dissolutio. Quid enim aliud est, confusum esse, atque ordine vacare, nisi ad exitium perniciemque contendere? Proinde nobis tertia illa sententia comprobatur, qua vnus asseritur Imperio ac principatu cuncta regi, atque administrari. Vnus autem principatû intelligo, nō quem vna persona circūscribit. Et quae deinceps sequuntur. Reliqui est igitur, vt pauca coniunctaque dicamus tum contra impios Epicureos, qui à nullo, tum aduersus alios Græcos, qui à multis affirmant mundum gubernari, duplicique, & contrario istorum errore breuiter confutatio, atque conuictio ad nostra veniamus. Reliqui Græci partim solem, partim lunam, partim multitudinem stellarum, nonnulli vna cum his cælum ipsum, quorum qualitate motus, & quantitate, agere tradunt orbem vniuersum, quidam elementa, terram, aquam, aëra, ignem propter vtilitatem, cum sine his vita humana degi non posset: alij verò aliquid eorum, quae cernuntur, venerati sunt, & quae pulcherrima fuerant conspiciant, vt numina coluerunt. At Epicurus Deo providentiæque reiecta casum, & atomos introduxit. Multis autem modis atomus intelligitur. Nam & id significat, quod cum difficultate secari potest, vt adamas: & quod nullam sectionem admittit, vt id, quod vacat corpore, & quod à Philosophis indiuiduum singularéque dicitur, quod secari quidem potest, sectum tamen corrumpitur, vt exempli gratia, Socrates. Etenim si fecetur in caput, & manus, & ventrem, & pedes, non erit amplius Socrates. Atomum denique dicunt, quae propter exiguitatem diuidi nequit, vt punctum apud Geometras, vnitatis apud Arithmeticos, & momentum apud Philosophos naturales. Tales atomi tum in aëre solis radiis illustrato apparent, tum è solo paulimē-
tòque

TITVLVS I.

5

tòque tolluntur, Quae ramenta quaedam terrestria videntur, ipso etiam puluere tenuiora. Ex his omnia componi, & consistere affirmat Epicurus, cum per resolutionem à magnis corporibus discedens nihil simplicius, subtiliusque reperiat.

CONTRA EPICVREOS.

*Magni Gregorij Theologi ex Oratione II.
de Theologia.*

QVOD Deus sit, quòdque idem rerum sit omnium causa efficiatrix, & cōseruatix, cum oculi nos docent ipsi, tum lex naturalis. Oculi dum illos ad res, quae praeclare compactae sunt, & ordine incedunt, immobilique, vt ita dicam, ratione motae feruntur, contemplandas conuertimus. Naturae lex, dum ex ipso rerum, quas cernimus & contemplamur, ordine, earum authorem moderatorémque colligimus. Quomodo enim orbis aut constitisset, aut permaneret, nisi cuncta Deus & effecisset, & cōseruaret? Ac, quemadmodum si quis citharæ pulcherrimè elaboratae concinnitatem & compositionem intueatur, aut eiusdem concentum exaudiat, ipsius citharæ opificem & moderatorem considerabit, ad eumque statim cogitatione rapietur, licet ipsum fortasse nunquam aspexerit: ita nobis eorum, quae facta sunt, author, & cōseruator, & motor est manifestus, quamuis animo non comprehendatur. Quòd si quis non ad hæc vsque vltro progrediatur, vt naturalibus demonstrationibus acquiescat, is sane quàm improbus, ac stultus est.

In eodē ex eadē oratione.

NOs autem, qui Dei studio tenemur, nec adduci possumus, vt mundum sine Principe & gubernatore credamus esse, ratione ipsa huc impellimur, vt ea, quae sensibus sunt exposita, contemplemur, in iisque ab initio repetendis & explorandis immoremur. Verum quia nō est consentaneum, vt illi eorum, quae quantum ad sensum pertinet, eundem obtinent honoris gradum, detur principatus, eadem ratione duce supra conscendimus, atque ita tandem ad eum peruenimus, per quem, hæc ipsa, vt sunt habent. sic enim ipsi nobiscum: Quis cœlestibus,

PANOPLIAE PARS I.

terrestribusque rebus, & iis, quæ in aëre, & aqua versantur, præscriptis hunc ordinem? Imo verò quis ea, quæ antiquiora sunt, nempe cælum & terram, & aërem, & aquæ naturam constituit? Quis ea disiunxit? per quem mutua inter hæc societas consensus, & cōspiratio? Ego enim virum illum, tametsi alienus est, laudo, qui hæc, inquit, ecquis mouet, perpetuoque ac nunquam cessante progressu circummagis? Nōne eorum author atq; opifex qui rationem illis inseruit, qua vnumquodq; fertur atque dirigitur? Quis porro eorum author atq; opifex, nōne is, qui ea fabricatus est, & ut essent, perfecit? Neque enim in casu tantam esse facultatem concedendum est, ut causam eorum fateamur extitisse. Quod si id concesserimus, num etiam pulcherrimi huiusce rerum ordinis erit causa? Sed demus id quoque, si videtur. Ut eadem autem ratione, qua principio rerum vniuersitas constitit, conseruetur, nōne ad aliud, quàm ad causam referendum est? ad aliud profecto. Ecquid autem erit istuc aliud? nihil sanè, nisi Deus.

In eisdem Gregorij Nyssæ Pontificis ex libro, qui inscribitur de cognitione Dei.

Quod ex simplicium elementorum terræ, aquæ, aëris, ignis permixtione, aut ex corpusculis indiuiduis omnia, quæ in mundo sunt, consent, ut asserit Epicurus, quod genitum est non genito, quodque factum effectore sine vlla dubitatione tanto præstantius atque præclarior deprehenditur, quanto simplicibus elementis & corpusculis illis, quas atomos dicit, homo præcellit. Præterea quomodo quæ natura inter se contraria sunt, aut sine detrimento ad vnius orbis perfectionem concurrerunt: aut sine consilio rationeque conuenire inter se & cōgruere potuerunt: aut homini rationem inferere, qua ipsa carent omnino, quippe quæ animi ac sensus expertia sint? Quid? nōne oportebat, cui naturæ suæ plurimum retribuisent, qualis est elephas, aut si quod animal elephante maius est, id minoribus animalibus, ut ducem, regemque præstare? Nunc autem homo elephante corporis magnitudine ac robore multis partibus inferior imperat illi propter rationem, qua ab opifice suo planè ditatus est. Iam qui fieri potest, ut ex iis, quæ casu temereque feruntur, consistant ea, quæ ordine constituta sunt?

Con

TITVLVS I.

Contra reliques Græcos magni Gregorij Theologi ex oratione in sacra lumina.

Non solum enim id graue fuit, quod qui facti sunt, ut recte viuerent, effectorisque sui laudem & gloriam quærent, & Deum, quoad fieri posset, imitarentur, vitiorum omnium interiorem hominem male depascentium & corruptentium euaserunt receptaculum, sed etiam quod Deos sibi vitiiis suis fauentes opulantesque confinxerunt, ut peccare non solum liceret impunè: verumetiam laudabile diuinumque videretur, quod Deorum suorum exemplo fieret.

In eisdem ex eadem oratione.

Ut si à pietate declinarent omnino, & à vero Dei cultu recederent, ad simulachra, & artis opera, manuum signenta ducerentur. Quid enim illis inimici eorum, si scirent, grauius possent imprecari, quàm ut Deos eiusmodi colerent, & adorarent, quo religione sua dignam, ut Paulus ait, mercedem perciperent, non magis honore eos afficientes, quàm ex eorū cultu ignominiam reportantes, contemnendi propter errorem, sed magis etiam aspernandi propter sordes & dedecus illorum, quos venerantur & colunt, ut simulachris ipsis stupidiores esse videantur, tantòque dementiores, quanto viliora, abiectionioraque sunt eorum numina. Rem. 1.

In eisdem ex oratione de Theologia.

Cruore, & nidore, & turpibus etiam factis nonnunquam, furorèque, & mactandis hominibus Deos colendos existimant. Talem enim esse eiusmodi Deorum cultum oportebat.

In eisdem ex oratione in sancta lumina.

Tenebricosa Dæmonum inuenta, signentaq; mentis insanae atq; infelicitis, tempore confirmata, fabulisq; contexta. Quæ enim ut vera colunt, ea cælant tanquam fictitia. Aequius autem erat, si vera essent, fabulas non appellare. Sin fictitia, non admirari. Neq; ita temerè contrarias de eadem re opiniones suscipere, non aliter, ac si in foro cum pueris colluderent, non autem cum viris sapientibus & ratione Deum colentibus disputarent: qui artificiosa ista, ac sordida ipsorum signenta contemnunt atq; despiciunt. Verum quoniam aliena confutauimus, age nostra constituamus, & confirmemus.

PANOPLIAE PARS I.
TITVLVS PRIMVS.

*Ratiocinatio, qua Deus unus esse, eiusdemque naturae
uerbum, ac spiritum item, nempe filium, &
spiritum sanctum habere demonstra-
tur. Ex oratione Gregorii Nissae
Pontificis quae catechēti-
ca inscribitur.*

QUANDO cum aliquo eorum, qui Graecorum
opinionibus fauent, instituitur disputatio, com-
modum est, vt initio disputationis interrogetur,
vtrum Deum esse fateatur, an neget. Si negabit,
ex ratione sapientiāque, quae in mundi modera-
tione viget, cogetur confiteri, vim quandam indicari, quae re-
bus omnibus praesit. Quod si esse quidem non dubitabit, sed
multos tamen esse putabit Deos, ita deinceps cum illo age-
mus: Existimēne perfectum esse numen, an imperfectū: eoque
perfectionem, vt par est, tribuente diuinæ naturae, rursus ro-
gabimus, num omnibus illis rationibus, quae in diuinitate cer-
nuntur, perfectum dicat, ne ex contrariis, perfectoque, & im-
perfecto constet. Quo item concessio, non erit difficile aduer-
sarij animum Deorum multitudine distractum adducere, vt
diuinitatem vnā esse fateatur. Nam si perfectum omnibus
partibus dabit, multaque eodem pacto perfecta dicet, necesse
erit, vt in iis, quae nulla ratione discrepabunt, sed eadē pro-
fus videbuntur, aut proprium aliquid ostendatur, aut si proprij
nihil apparuerit, nullam animus differentiam poterit cogita-
re. Etenim si nec ea re discrimen comprehendatur, quod ma-
iora minoraue sint, quoniam perfectionis ratio non admittit,
vt minor sit: nec quod deteriora sint, aut praestantiora, quia
diuinitas non cadit in id, quod deterius appellari potest: nec
quod antiquiora, recentioraue sint, quandoquidem id, quod
semper non est, ab eo quod numen ac Deum esse, mens concipit,
abest: cum vna, eademque sit diuinitatis ratio, nullaque in
ea verē proprietates reperiatur, necessarium est, vt qui opinio-
nis errore multos sibi Deos fingeat, vnā diuinitatem esse
fateatur.

fateatur. Nam si bonum, & iustum, & sapiens, & potens, & in-
corruptum, & aeternum, & reliquae omnes plae notiones ita
cōgregentur, vt omnis omnino tollatur differentia his omni-
bus in vno eodēque conclusis, necessario aufertur Deorum
multitudo. Verū quia religionis veritas quandam personarum
differentiam perspicit in vnitae naturae, nedum Graecos
impugnauimus, in Iudaeorum labamur errorem, non alienum
est, vt cum quoque artificiosa quadam distinctione confute-
mus & refellamus. Nec illi quidem, qui a nostra religione
abhorrent, numen rationis experti constitunt, hoc autem nobis
concessum satis est ad id, quod volumus, comprobandum.
Qui enim Deum non esse rationis expertem cōfiteretur, is eum
habere rationem cōcedit. Atqui eodem nomine dicitur etiam
humana ratio. Quare si quis ad rationis nostrae similitudinem
Dei rationem cogitabit, mox ad notionem sublimiorem per-
duceretur. Necesse enim est, vt eodem modo ratio seu oratio cō-
gruat naturae, quo reliqua item omnia conueniunt. Nam licet
in homine vita, & potentia, & sapientia cernatur, non tamen
ob nominū similitudinem eandem in Deo vitam, aut poten-
tiam, aut sapientiā dices, sed pro humili naturae nostrae condi-
tione demittentur & extenuabuntur harum vocū significatio-
nes. Etenim quoniam mortalis & imbecilla est natura nostra,
iccirco & vita brevis est, & potentia infirma, & ratio, siue oratio
incerta. At quicquid de supremae illius naturae magnitudi-
ne dicitur, id magnum, ei que congruens est. Proinde cum Dei
ratio, siue oratio, verbumue dicimus, id non intelligimus tale,
vt, quemadmodum in nobis fit, ad loquentis imperiū consistat,
& ad nihilum tendat, sed vt natura nostra, cum sit mortalis,
mortale quoque; verbum habet, sic immortalis semperque consi-
stens natura verbum habet immortale, ac sempiternum. Iam
si ex his conficitur Dei verbum semper consistare, necesse est, il-
lud in vita consistere confiteri. Neque enim consentaneum est,
ipsū lapidū instar inanimū arbitrarī. Sed si est, cum intel-
ligens sit, & incorporeum, viuū omnino. Nam si absit a vita,
neutiquam consistit. At dicere Dei verbum non consistere, im-
piū est, vt declarauimus, ex quo sequitur, vt hoc verbum in
vita spectetur. Eius autem natura cum simplex sit, nec duplici-
tatem, aut compositionem vllam admittat, nemo illud sic in
vita esse cogitabit, quasi naturae sit particeps. Nam eiusmodi

cogitatio à compositione non abesset, quippe quæ rem tantum in alia constitueret. Itaque verbi simplicitate concessa necesse est, illud non vitæ particeps, sed ipsam esse vitam consistere. Quod si viuunt verbum, atque adeo est ipsa vita, nimirum & propositi, ac voluntatis habet facultatem. Nihil enim in eorum quæ viuunt, est numero, quod hac careat facultate. Existimandum est autem propositum ac voluntatem eius fieri posse. Si quis enim id, quod fieri potest, non concesserit, id, quod fieri nequit, nunquam inueniet. At cum de Deo cogitamus, quod fieri non potest, procul ab illo remouemus. Nihil enim dissentaneum in naturam diuinam cadit. Porro tantam necesse est verbi potestatem confiteri, quantum eius est propositum voluntatis, ne qua contrariorum permixtio in eo, quod simplex est, reperiatur, idque quod fieri nequit, & quod fieri potest in eodem proposito appareant, siquidem aliud efficere valet, aliud non valet. Cæterum cum omnia verbi proposito perfici possint, ad nihil tamen, quod malum sit, efficiendum mouetur. Nam diuinæ naturæ motus à malo alienus est. Quicquid autem bonum est, id etiam vult, quod autem vult, & plane potest. Quod verò potest, infectum non finit, sed quæcumque bona sibi proponit, ea perficit. Mundus autem, mundi que partes omnes, quæ sapienter artificiosque factæ cernuntur, sunt bonæ. Itaque viuents quidem ac subsistentis verbi sunt opera, quoniam Dei verbum est. Consilio autem proponentis atque deliberantis, quoniam viuunt, valentisque ad exitum perducere, quicquid proposuerit, atque decreuerit, sed nihil tamen decernentis, nisi quod bonum, ac sapiens sit, aut si quid aliud meliore aliqua significatione declaratur. Quamobrem quia bonum esse mundum ostendimus, verbique, quod bonum ante decernit, decretumque potest efficere, mundum esse opus indicauimus, perspicuum est, verbum hoc aliud ab eo esse, cuius est verbum. Est enim & hoc quodammodo vnum ex iis, quæ cum aliquo conferuntur. Siquidem audito verbo, verbi quoque parens intelligatur, necesse est. Neque enim verbum esset, nisi alicuius esset verbum. Cum igitur auditores cogitatione distinguant verbū ab eo, cuius est verbum, non amplius mysterium nobis in periculo versatur, nedum Græcorum opiniones refellimus, videamur Iudeorum sententiam approbantibus assentiri. Nam quemadmodum in nobis dicimus verbum à mente proficisci, neque

neque idem omnino esse, quod est mens, nec ab illa prorsus diuersum: etenim quatenus ab illa prouenit, aliud quiddam quam ipsa est: quatenus autem mentem perspicuam facit, & explicat, non aliud iam ab ea diuersum cogitatur, sed natura vnum, subiecto tantum differens: sic etiam Dei verbum, quatenus per se subsistit, ab eo distinguitur, vnde, ut subsistat, habet quatenus autem ea declarat in seipso, quæ cernuntur in Deo, idem est natura cum ipso, in quo eadem indicia, & notæ reperiuntur. Nam siue bonitatem, siue potentiam, siue sapientiam, siue æternitatem, siue malitiæ, mortis, & corruptionis vacuitatem, siue aliquid aliud eiusmodi signum constituas, quo pater ipse comprehendatur, eodem signo & verbum, quod ex illo subsistit, inuenieris. Ac quemadmodum hisce gradibus ascendentes ex nostra supremam illam naturam cognouimus, sic umbris, ac simulachris quibusdam potestatis illius, quæ verbis explicari non potest, in natura nostra conspectus ad spiritus cognitionem accedimus. Quamquam spiritus, qui in nobis est, ex aliena re ducitur, nempe ex aëre, qui ad corporis constitutionem necessatio hauritur, & effunditur, & cum verbum pronuntiatur, fit vox, quæ verbi potestatem in seipsa declarat. In diuina verò natura etiam ipsum est, Dei spiritum cogitare, quemadmodum & Dei verbum esse concessum est, ne verbo nostro Dei verbum inferius sit, si nostrum cum spiritu, illud sine spiritu esse credatur, non tamen consentaneum est, Deoque dignum arbitrari alienum quiddam, ut in spiritu nostro contingit, in Deum extrinsecus influere, in ipsoque spiritum effici. Sed sicut Dei verbum audientes, non cogitamus illud eiusmodi, quod per se non subsistat, aut quod doctrina ingeneretur, vocæue proferratur, aut dissoluatur posteaquam pronuntiatum est, aut cui denique aliquid eorum eneniat, quæ verbo nostro videmus accedere, sed natura subsistens, & liberum, & efficax, & omnipotens: eodem modo cum Dei spiritum, qui verbo testimonium affert, eiusque vim perspicuam reddit, intelligimus, non anhelitus spiritum cogitamus: nimis enim abiceretur diuinæ potestatis magnitudo, si spiritus eius nostro similis putaretur. Sed cum in se subsistentem quæ in propria natura perspicitur, quæque nec à Deo in quo est, nec à Dei verbo, cui testimonium tribuit, separari potest, aut in nihilum redigi, sed ad verbi Dei similitudinem

dinem, per se subsistit, & libera est, & per se mouetur, & efficiens est, & semper bonum vult, & eius voluntati statim perficienda potestas adest. Quamobrem qui diligenter profundum mysterium contemplatur, in animi arcano mediocrem quandam diuinæ cognitionis doctrinam comprehendit, sed eam tamen mysterij altitudinem oratione declarare non potest: quomodo eadem res numerabilis sit, nec tamen enumerationem admittat: cernatur diuisa, & simul intelligatur: Personis distincta sit, & natura non separetur. Alia namque persona spiritus est, alia verbum, alia is, cuius & verbum est, & spiritus. Sed cum horum distinctionem cogitaueris, naturæ unitas nullam admittet diuisionem, ne vel principatus & imperij robur confringatur in diuersas dissectum diuinitates, vel Iudaica opinio comprobetur, sed media inter utranque opinionem veritas intercedens sic ambas hæreses tollat, vt ab utraque tamen sumatur, quod vtile est. Nam & Iudæorum profligat opinionem, dum & verbum suscipit, & spiritum credit: & Græcorum errores delet, dum naturæ statuit unitatem, qua plurium confectio perimitur & aboletur. Rursum autem ex Iudaica sententia naturæ unitatem admittit, ex Græcorum verò opinione solam personarum distinctionem. Atque ita utrumque impietatis morbum curat. Etenim sicut eorum qui circa vnum peccant, medicina est numerus Trinitatis, sic unitatis ratio medicamentum illorum, qui distrahunt in plura.

Eisdem de rebus Damasceni ratiocinatio, qua Deum esse demonstrat.

Quicquid est, aut creatum est, aut non creatum. Quod autem creatum est, ab alio creatum est omnino. Quod verò non est creatum, id creauit ea quæ creata sunt. Hoc autem quid aliud erit, nisi Deus? Quis ergo res omnes, præter Deum, quæ vel ratione, vel sensu comprehenduntur, creatas esse non confitebitur? Quod si creatæ sunt, sunt etiam mutabiles. Quæ enim mutatione, vt essent, affecta sunt, ea profecto aut mutationi sunt obnoxia, & corrumpi queunt. Qualia sunt, quæ mundo continentur: aut voluntate possunt ita commutari, vt vel honesta, & bona, vel quæ his contraria sunt, complectantur, quales sunt Angeli, & animi. At Deus, qui creatus non est, prorsus est immutabilis. Quorum enim essentia diuersa est, eorum

eorum & essentia ratio contraria. Iam non solum res ipsæ, quas procreatas conspiciamus, procreatorem & opificem prædicant suum, verum etiam earum ordo, concentus, & conseruatio. Quomodo enim contrariæ elementorum naturæ ad vnius orbis perfectionem conuenissent, nisi quis eas conciliasset, & coniunxisset, & contineret? Aut quomodo præscriptum sibi ab initio ordinem, nisi aliquis esset eorum rector ac moderator, tuerentur & conseruarent?

Eiusdem ratiocinatio, qua Deum vnum esse demonstrat.

Deus in omnibus perfectus est. Quod si plures dixerimus Deos esse, necesse erit, discrimen aliquod in illis perspicere. Nam si nulla in eis est differentia, non sunt plures, sed vnus potius. Sin differentia inter illos intercedit, qui in omnibus perfectus est, is solus est Deus. Qui verò vel bonitatis, vel potentia, vel sapientia, vel aliqua alia perfectione caret, is Deus esse non potest. Præterea, si plures sunt, qui fieri poterit, vt non circumscribantur, cum vbi vnus est, alter esse non queat, qui autem Deus est, is nec circumscribatur, & omnia tum impleat, tum complectatur, & comprehendat? Ad hæc quoniam pacto constituatur mundus, & gubernetur, cum ea sit differentia natura, vt pariat disensionem?

Eiusdem ratiocinatio, qua verbum, & filium esse declarat.

Deus, cum perfectus sit, ratione, seu verbo non caret. Verbum autem eius non est eius modi, vt per se non consistat, aut esse coeperit, aut finem vnumquam sit habiturum. Nunquam enim fuit sine verbo, sed cum semper sit, semper etiam verbum suum habet, ex se genitum, & in se manens, & viuens, & perfectum, non autem tale, quale nostrum est verbum. Quorum enim natura diuersa est, eorum & verbum est diuersum. Quemadmodum autem verbum nostrum à mente gignitur, nec idem est omnino, quod ipsa mens, nec planè diuersum. Nam cum à mente proficiscatur, aliud est, quam mens, & cum mentem ipsam indicat, non est prorsus ab illa diuersum, sed cum sit vnum natura, aliud tamen subiecto est. Sic & Dei verbum, qui filius est, quatenus propria subsistit persona, ab eo

distinctum

distinguitur, à quo genitum est. Quatenus autem illa in se est
primit, quæ cernuntur in Deo, vnum natura cum illo est.

*Eiusdem ratiocinatio, qua spiritum
sanctum esse probat.*

Oportet, vt verbum habeat spiritum, cuius testimonio de-
claretur, & actio ipsius ostendatur. Quando nec verbum
nostrum spiritu vacat, qui in ipsa pronuntiatione verbi nostri
vox efficitur, qua vis illius declaratur. Verum in nobis spiritus
hic ab essentia nostra alienus est, cum sit influens & efficiens
quidam aer. In Deo autem quemadmodum verbum non ad
verbi nostri similitudinem, sed per essentiam subsistit, & ean-
dem, quam pater naturam habet, sic & spiritus sanctus per es-
sentiam subsistit, & ex patre procedens, & in ipso existens, &
Verbo, ac filio testimonium reddens, eumque significans
vnam, & eandem cum ipsis naturam habet.

*Eiusdem admirabilis per exempla ratiocinatio,
qua patrem, & filium, & spiritum
sanctum esse demonstrat.*

Quemadmodum Solis radius, & lux sic ad nos vsque per-
ueniunt, vt nec à sole discedant, nec à mutua inter se
coniunctione separentur: Sic & filius, & Spiritus sanctus ad
nos vsque descendunt, & nostram salutem curant, vt nec à pa-
tre, nec à se vicissim disungantur. Et quemadmodum in illis
lux radium comitatur, & nobis per radium tribui-

Ioan. 20.

tur, Sic & Spiritus sanctus filium comitans per
filium dignis communicatur. Insufficit
enim vt scriptum est, dixit: Accipite
Spiritus Sanctum: Atque vt in
illis lux & solis & radij
dicitur: sic & in his tum
patris, tum filij seu
Christi Spi-
ritus dici-
tur.

*De patre, & filio, & spiritu sancto, di-
stincta simul atque coniuncta
Diuinitatis ratio.*

Dionysij Areopagitæ ex capite de vnita,
distinctaque Theologia.

PATREM quidem esse fontem, vt ita dixerim
Diuinitatis, filium autem, & spiritum secundæ
Diuinitatis, si ita dicendum est, germina diuini-
tus pullulantia, & flores quodammodo, & es-
sentia præstantiora lumina ex sacris libris ac-
cepimus, sed quoniam pacto hæc sint nec eloqui possumus, nec
intelligere.

Ex primo capite libri de diuinis nominibus.

Quamobrem in omni ferè Theologica disputatione sum-
mam diuinitatem sanctæ celebratam cernimus, tum vt
monadem, & vnitatem, propter simplicitatem, vnitatemque
impartibilitatis ipsius naturam ex superantis, ex qua tanquam
vnica potestate vnum efficiatur, diuisisque nostri diuersita-
tibus supra mundanum modum copulantis in monadem dei-
formem, vniionemque Deum imitantem colligimur: tum aut
Trinitatem propter fecunditatis essentiam superantis in tri-
bus personis expressionem, ex qua in cælo & in terra paterni-
tas omnis existit & nominatur. Ipsa, quæ & super omnia Di-
uinitas, quæque vt vnitas & trinitas celebratur, nec vnitas, nec
trinitas est aut à nobis, aut ab vlllo cognita. Sed, vt vnitatem
ipsius vnitæ superiorem, fecunditatemque deificam verè
laudemus, Diuinitatem, quæ est super omne nomen & in ipsis
rebus essentia præstantior, diuina trinitatis, & vnitatis appel-
latione nominamus. Cæterum nulla monas, aut trinitas, nul-
lus numerus, aut vnitas, aut fecunditas, aut aliud quicquam
existentium, vllive cognitum aperit arcanum illud diuinitatis
diuinitate superioris, & modo essentia præstantiore exceden-
tis, quod omnem & orationem, & intelligentiam superat. Ne-
que verò ipsius vllum est nomen, nec sermo, sed in ipso emi-
net in accessu,

Ephe. 3.

IN eo libro, quem de theologicis institutionibus inscripimus, quæ sint affirmantis theologiæ præcipua declaramus: quomodo diuina bonæque natura vna dicatur, & tria, quæ in ipsa Patris, quæ Filij notio, quid significet spiritus sancti theologia. Qua ratione ex incorporeo, individuoque bonæ intima bonitatis lumina pullulent, & à coæterna cum ipsa pullulatione in ipso, & in se-ipsis, & inter se mansione exeat, ut ab ea nunquam discedant.

Ex secundo capite de vnitate diuinæ
etque Theologia.

IN vnione diuina siue natura illa essentiam superante coniuncta quidem sunt & communia. vnica principalique unitati existentia essentiam superans, diuinitas diuinitate superior, bonitas bonitate præstantior, eadem ratio totius proprietatis omnia superantis omnia superans, vnitas principis excellentior, ineffabile, quod multis vocibus enuntiatur, ignoratio quæ passim intelligitur omnium positio, omnium ablatio, excellentia omnem positionem ablationemque superans, Personarum ratione principij dominantium, si dicere ita licet, mutua inter se mansio, atque sedes supra modum vnitas, nullaque ex parte confusa, quemadmodum lumina lampadum, ut sensui expositis & propriis utamur exemplis, in domo vna cum sint, & tota in totis mutuo sunt, & puram absolutamque inter se propriè subsistentem habent distinctionem, discretionem quidem coniuncta, & vnione rursus inter se discretæ. In ipsa quidem domo cum lampades accense sunt multæ, videmus omnium lumina ad vnum quoddam coniuncta lumen, vnumque splendorem indiuiduum præferentia. Neque posset, ut arbitror, aliquis lampadis huius lumen ab aliis ex ære cuncta lumina continente secernere, & vnum ab altero seunctum intueri, cum tota in totis sine missione sint inserta. Quod si quis lampadem vnā ē medio tollat, proprium eius lumen totum abeuntem lampadem comitabitur, nec aliorum luminum quicquam secum trahens, neque ex suo cæteris aliquid linquens. Erat enim, ut diximus, illic perfecta totorum cum

cum totis coniunctio nec vllō modo mixta, neque vlla ex parte confusa. Et hæc quidem ita se habent, quamuis lumen sit in corpore aere, & ex materia nempe igne dependeat. Vnionem vero illam essentia superiorem transcendere dicimus nō vniones tantum, quæ sunt in corpore, sed illas etiam, quæ in animis consiciuntur, imò eas quoque, quæ efficiuntur in mentibus, quas quidem tota illa diuinā & super cælestia lumina, per tota, ratione plus quam mundana sincere admodum possident, communionē quadam vnitatis illius omnibus antecellentis & vnicuique pro cuiusque modo seipsam impartientis. Est autem discretio in suprema theologia, non solum, quam modò dicebam, quia in ipsa vnitate diuina singulæ dominantēs personæ puræ & impermixtæ sibi seruant proprietatē, sed etiam quoniam quæ in illa diuina & essentiam superante generatione sunt, vicissim non conuertuntur. Solus enim fons essentiam superantis Diuinitatis est pater, neque pater est filius neque filius est pater. Itaque sacri hymni sua vnicuique diuinarum personarum /pic sanctæque conseruant.

Ex eodem capite.

Nvlus bonus, nisi vnus Deus. Illud & alibi à nobis expensum, ac demonstratum est, omnes semper denominationes Deo dignas non per partes, sed in tota, perfecta, integra, & plena diuinitate in sanctis libris celebrari, & omnes ipsas indiuiduæ, absolute, præter omnem discriminis obseruantiam, integra ratione vniuersæ integritati perfectæ & totius diuinitatis attribui. Iam verò, quemadmodum in theologicis institutionibus admonuimus, nisi quis hoc de tota diuinitate dictū consiteatur scindere audeat temeritate nefanda vnitatem ipsam super vnitam. Dicendum igitur, de tota Diuinitate accipi oportere verbum hoc ipsum, natura bonum. Atque aliquis ex prophetis diuinitus aſſilatis canit: spiritus bonus. Huc tendit & illud: ego sum, qui sum. Quod nisi de tota diuinitate cōsentiant, sed vni tantū parti contentur ascribere, quoniam modo illud accipient: Hæc ait, qui est, qui erat, & qui venturus est, qui est omnipotens item illud: tu autē idem ipse es. Necnon & illud: spiritus veritatis, qui est, qui à patre procedit. Atqui nisi totam Diuinitatem esse vitā dicant atque viuificam, quoniam modo verum est id, quod Verbum sacrum, ait: Quemadmo-

Mat. 29.

Psal. 142.

Exod. 3.

Apo. 2.

Psal. 101.

Ican. 15.

Ican. 5.

dum inquit, pater suscitatur mortuos, & viuificat, sic & filium quos vult viuificat. Iam verò quòd tota diuinitas habeat in unum dominatum, perspicue patet. Ac de foracunda quidem patris diuinitate, vel de diuinitate filij, non facile narratur, ut arbitror, quàm multis theologiae locis de patre, & filio dicitur, Dominus. Verùm & spiritus Dominus est.

De patre item, & filio, & spiritu sancto distinctam simul atque conuinctam esse Diuinitatis rationem, & quae dicunt diuina scriptura de patre, eadem similiter illas & de filio, & de spiritu sancto dicere, vnicam in tribus Diuinitatem ostendentes. Magni Athanasij.

Esai. 6.

QUAE pater ait apud Esaiam. ca. Ioannes filium dixisse ait. Paulus autem eadem ipsa spiritui sancto in Apostolorum actis ascribit. Sic enim apud Esaiam scriptum legimus: Vidi Dominum sedentem in folio excelso & eleuato, & plena domus gloria eius, & seraphim stabant in circuitu eius. Sex alae vni, & sex alteri. Duabus quidem velabant faciem suam, duabus tegerant pedes, & duabus volabant & clamabant alter ad alterum, & dicebant, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius. & idem paulo post. Et audite vocem Domini dicentis quem mittam, & quis ibit ad populum istum? Et dixi. ecce ego, mitte me. Et dixit, vade & dic populo huic, auditu audietis & non intelligetis, & videntes videbitis, & non perspicietis. Craffum enim est effectum cor populi huius. Auribus grauitate audierunt, & oculos suos claustrum, ne quando oculis videant & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertant se, & sanem eos. Ioannes autem Euangelista dicit: Ecce non poterant Iudaei credere in Iesum, quoniam de illis dixit Esaias: Excitati sunt oculi ipsorum, & obduratum est cor eorum, ne videant oculis, & corde intelligant, & sanem eos. Haec ait Esaias, quando vidit gloriam eius. Paulus verò refert oraculum ad spiritum sanctum, bene, inquit, locutus est spiritus sanctus ad patres nostros per Esaiam propheta

Joan. 12.

Act. 28.

phetam: Aure inquit, audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non perspicietis, incrassatum est enim cor populi huius, & reliqua. Præterea cum filius de patre Petrum alloquitur, beatus es, inquit, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in caelis est. Haec eadem de se ipso idem filius loquitur, nullus, inquit, nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Similiter & de spiritu Paulus ait: Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum. Rursum cum dixisset Paulus: Multifariam multisque modis olim locutus Deus patribus nostris in prophetis, alibi dicit filium loqui, experimentum, inquit, quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Filium autem spiritum ait in Apostolis loqui, quando inquit, tradent vos nolite solliciti esse, quomodo, aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora, quod loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris, qui loquitur in vobis. Ac de patre quidem, & de seipso seruator dixit: Ego & pater veniemus, & mansionem apud eum faciemus, apud illum vtrique, qui templum ipsorum erit, & dignus, qui eos suscipiat. At Paulus de sancto spiritu, an ignoratis, inquit, vos esse templum spiritus sancti, qui habitat in vobis? Præterea seruator ait in Euangelio: sicut pater suscitatur mortuos & viuificat, sic & filius, quos vult viuificat. Paulus autem ad Corinthios, spiritus, inquit, est qui viuificat. Docet idem Paulus, diuisiones, inquit, gratiarum sunt, idem autem spiritus, & diuisiones ministrarum sunt, idem autem Dominus, & diuisiones operationum sunt, idem autem Deus. Ad haec David Dominum esse pium hereditatem dicit, Dominus, inquit, pars hereditatis meae. Hieremias autem filium, qui formauit, inquit, omnia, ipse est hereditas Iacob. Paulus verò spiritum sanctum, qui est pignus, inquit, hereditatis nostrae. Hieremias Dominum dixerisse populum ait, non dixi, inquit, ubi est Dominus, qui eduxit nos ex Aegypto, qui rexit nos in deserto. Paulus autem ad Corinthios scribens Christum ostendit fuisse veteris populi ducem. Sic enim inquit: Bibebant ex spiritali petra, petra autem erat Christus. Esaias verò tribuit hoc spiritui sancto, dixit, inquit, eos per abyssum, ut equum per desertum, & non sunt defatigati: ut oues per campum & descendit spiritus à Domino, & duxit eos. Paulus cum Deo, vocare ipsum, attribuisse, qui me inquit, segregauit ex utero matris meae, & vocauit per gratiam

Mat. 16.

Mat. 2.

Cor. 2.

Heb. 1.

2. Cor. 13.

Luc. 12.

Ioan. 14.

1. Cor. 6.

Ioan. 5.

2. Cor. 3.

1. Cor. 12.

Psal. 15.

Hier. 9.

Eph. 1.

1. Cor. 10.

Esai. 63.

Gal. 1.

- Rom. 7.** suam, idem ad Romanos scribens Christo id a scribit, in quibus
estis, inquit, & vos, vocati Iesu Christi. In libro autem, quo
Act. 13. ab Apostolis gestæ continentur, hoc ipsum ad spiritum sanctum
refertur. Segregate, inquit mihi, Paulum, & Barnabam ad opus
ad quod vocavi eos. Ex persona patris aliquando loquuntur pro
Psal. 38. phete, ut in eo loco: Semel locutus sum in sancto meo, si Do-
di mentiar, semen tuum in æternum manebit, & quæ sequun-
tur. Aliquando ex persona filij, ut cum dicit Esaias: cognoscent
populus in illa die, quia ego sum ipse, qui loquebar ad iustos.
Esa. 52. Aliquando ex persona sancti spiritus, ut cum Paulus ad Timo-
Tim. 4. theum scribit: spiritus manifeste dicit, quosdam in extremis
Act. 2. temporibus discessuros à fide, & cum Agabus Propheta dicit:
Hier. 23. Hæc dicit spiritus sanctus, & cætera. Omnia replet Deus, nec
ne cælum, inquit, & terram ego impleo: Dicit Dominus. Sic
Eph. 4. autem de filio Paulus scribit: Qui descendit, idem est, qui etiam
ascendit super omnes cælos, ut impleat omnia. Quod item de
Psal. 138. spiritu sancto loquitur David, quod, inquit, ibo à spiritu tuo
dicens autem quod ibo à spiritu tuo, significauit, omnia spiritus
sanctum implere.

*De patre item, & filio, & spiritu sancto distin-
cta pariter atque unita Diuinitatis ra-
tio, Magni Basilij ex ora-
tione de fide.*

Vbi cuncta percurreris, & omnia, quæ procreata sunt, ra-
tione lustraueris, mentemque super his sublimem consti-
tueris, cogita naturam diuinam constantem, immobilem, in-
commutabilem, perturbationum expertem, simplicem incor-
positam, indiuisibilem, lucem inaccessam, potentiam inexple-
cabilem, gloriam immensam, bonitatem optabilem, pulchri-
tudinem infinitam, quæ verbis declarari non potest pro digni-
tate. Illic pater, & filius, & Spiritus sanctus increata natura
principes dignitas, naturalis bonitas. Pater rerum omnium prin-
cipium: eorum, quæ sunt author, ut sint: Viuentium radix: ex
quo fons vitæ profluit. Sapientia, potestas, imago Dei inuisibi-
lis absolutissima filius ex patre genitus, qui viuens est Ver-
bum, qui Deus est, & est apud patrem. Sic autem est, ut nunquam
non

non fuerit, cum sit ante secula, non autem post acquisitus. Filius,
inquam, non possessio effector, non factus: creator non creatus
qui habet omnia, quæ in patre sunt. Filium, & patrem dico. Has
mihi proprietates obserua. In eo nanque manens, ut filius sit,
quicquid est pater, idem & ipse est, quemadmodum ipsemet
Dominus voce sua declarat, omnia, inquit, quæcunque habet
pater, mea sunt. Verè enim omnia, quæ in exemplaris forma
sunt, imago continet. Vidimus, inquit Euangelista, gloriam **Ioan. 2.**
eius, gloriâ ut vnigeniti à patre hoc est, non res admirabiles ei
munere & gratia tributas, sed quæ ex societate naturali filius
obtinere paternæ diuinitatis dignitatem. Accepisse enim cum
rebus creatis commune est, natura autem obtinere proprium
est geniti. Quamobrem ut filius possidet quæcunque sunt pa-
tris ut vnigenitus autem vniuersa in se ipso continet & cõpre-
hendit, nulla re cum alio diuisa. Ex ipsa igitur appellatione cum
naturæ socium intelligimus, non iussu creatum, sed ex essentia
effulgentem, sine interuallo, sine tempore coniunctum patri,
parem in bonitate, in potentia æqualem gloriæ socium. Quid
enim est aliud, nisi sigillum, & imago totum in se patrem ex-
primens? Quæ autem postea, in corpore constitutus ad te lo-
quitur, disponens hominum salutem quam in carne nobis ap-
parens attulit, se missum esse dicens, & nihil ex se posse face-
re, & se mandarum accepisse, & his similia, caue, ne præbeant
tibi occasionem, & vnigeniti diuinitatem imminuas. Potentia
enim ad imbecillitatem tuam summisio non debet esse diui-
nitatis eius iniuriæ. Naturam igitur cogita Deo cõgruen-
tem, ex verbis autem abiectionibus dispositionem intellige. Ver-
um si de his vellemus accuratius in præsentia differere, longâ
atque adeo infinitam sermoni nostro disputatione impruden-
ter infereremus. Quare ad propositum reuertamur, animus,
qui à materiæ affectionibus sese potuerit expurgare, & iis, quæ
creata sunt post habitis ex profundo ad supera piscis instar
emergere, in ea puritate, qua conditus est, citus videbit illic esse
spiritum sanctum, ubi filius, & pater est, habentem & ipsum
omnia cõiunctum, & ex natura, bonitatem, rectitudinem, san-
ctitatem, vitam, spiritus enim inquit tuus ille bonus, & spiri-
tus rectus & spiritus tuus illum sanctum. Et lex spiritus vi-
tæ, Paulus ait. Quorum nihil ipsi comparatum est, aut posse-
rius adiunctum, sed quemadmodum nec calefaciendi vis ab

Psal. 142.
Psal. 50.
Rom. 8.

igne, nec splendor à luce separari potest, sic à spiritu nec
 etas scungi, nec bonitas, nec restitudo. Illic ergo consub-
 stantialis spiritus, illic in beata natura, nec cum multitudine numera-
 tur, sed in Trinitate conspiciatur. solus nuntiatur, non cum pa-
 tris comprehenditur, Sicut enim Pater est vnus, & Filius
 vnus, sic & Spiritus vnus est. At ministrantium spirituum mul-
 titudinem enumerare vix queas. Proinde in rebus creatis ne
 queras eum, qui super illas est. Ne deduxeris illum, qui san-
 ctos facit, ad eos, qui sunt sancti. Hic Angelos replet, sancti
 efficit Potestates, omnibus vitam præbet. Hic se rebus pro-
 creatis sic impartitur, vt cum ab aliis aliter perceptus sit, à nu-
 la tamen eius particeps minuat. omnibus dat gratiam suam,
 nec tamen in accipientes infunditur, sed cum illi, qui accipiunt,
 impleantur, ipse tamen integer manet. Quemadmodum Sol
 à corporibus, quæ ipse illustrat variis modis excipitur, nec ta-
 men ab illis imminuitur, sic & spiritus gratiam suam omni-
 bus communicans integer indiuisusque permanet. Omnes illu-
 strat ad cognitionem Dei. Numine suo Prophetas affiat: Le-
 gislatores efficit sapientes: sacerdotes erudit: Reges cor-
 roborat: iustos dirigit: temperatos exornat: præstat munera co-
 rationum: mortuos in vitam reuocat: victos soluit: alienos
 adoptat in filios. Hæc per celestem agit generationem. Si pu-
 blicanum credentem susceperis, eum declarat Euangelistam:
 si fuerit in piscatore, Theologum reddit: si persecutorem resis-
 tentem inueneris, gentium Apostolum facit, præconem si-
 dei, vas electionis. Per hunc imbecilli sortes sunt, pauperes di-
 rescent, rudes infantesque sapientibus enadunt sapientiores.
 Hic & in celo consistit, & terram impleuit, & vbique est, &
 nusquam includitur. Totus in singulis inhabitat, & est totus
 cum Deo. Non ministrantis more dona distribuit, sed autori-
 tate sua munera dilargitur. Diuidit enim singulis, inquit, pe-
 cunias vt vult. Mittitur ille quidem vt minister, sed sua
 agit potestate. Hunc animis nostris vt præsto sit nulloque non
 tempore deferat obsecramus.

*Eisdem ex Epistola ad Gregorium fratrem de
 essentia, & personæ differentia.*

IN sancta Trinitate qui Patrem nouit, & Patrem ipsum in-
 telligit, & eadem cogitatione filium comprehendit. Qui ve-

ro filium accipit, & spiritum simul assumit, & consequenter qui-
 dem secundum ordinem, coniunctè autem secundum naturam, trium
 in idem consistam in seipso fidem expressit. & qui spiritum tan-
 tum dixit, comprehendit simul hac confessione illum etiam, cuius
 est spiritus: est enim Christi: & eum, ex quo: Nam est ex Deo, vt
 inquit Apostolus. Et quemadmodum in cathena qui extremita-
 tem vnā attingit, simul etiam alteram trahit extremitatem,
 sic qui spiritum traxit, vt inquit Propheta, per ipsum & filium,
 & patrem simul attraxit. Et qui filium apprehenderit, habebit
 ipsum ab altera quidem parte patrem suum, ab altera autem
 parte spiritum proprium adducentem. Neque enim à patre
 poterit separari, qui semper est in patre, neque à spiritu seun-
 gi, qui omnia per ipsum agit. Quamobrem nulla sectio, aut
 diuisio vllō modo potest excogitari, qua vel pater sine filio, vel
 filius sine spiritu intelligatur. Sed ea in his est tum vnio, tum
 distinctio, quæ nec oratione potest explicari, nec animo com-
 prehendi, cum nec personarum distinctio essentia distrahatur
 coniunctionem, nec essentia coniunctio personarum confundat
 proprietatem. Mirabili namque ratione in his est tum coniuncta
 distinctio, tum distincta coniunctio. Verum vt aliquo modo rei
 obscuritas illustretur, vel quædam potius adhibeatur adum-
 bratio veritatis, celestis arcus, quæ Irin appellant, exemplum
 consideremus. Omnium enim colorum ipsius splendores & di-
 stincti videntur esse, quoniam lucidi sunt, & coniuncti, quoniam
 latent oculos nostros mixtionum termini, quibus distinguuntur
 colorum diuersitates, vt discernere nequeamus, quousque
 pertineat aut initium sumat vel rutilus, vel smaragdinus, vel
 glaucus luminis nitor. Quo quidem naturæ exemplo, nos ratio
 docet, ne frustra laborem infusamus in dogmatis rationi-
 bus exquirendis, cum in difficilem aliquam disputationem inci-
 dimus, & vtrum iis, quæ dicuntur, assentendum sit, hæsi-
 tamus. Quemadmodum enim in iis, quæ oculis cernuntur, ratio-
 nibus præstant experimenta, sic in sublimibus dogmatibus,
 cognitioni, quæ rationibus comparatur, fides antecellit.

*Eisdem ex triginta capitum ad Amphi-
 lochium decimo octauo.*

VNUS Deus & pater, & vnus vniogenitus filius, & vnus spi-
 ritus sanctus. Vnāquaque personā singulatim enuntiamus.

Cumq; oporteat connumerare, non id agimus, ut in enumeratione ad multiplicis Diuinitatis intelligentiam adducamur. Neque enim componendo enumeramus, incrementum ab vno ad multitudinem facientes, dicentesque vnum, & duo, & tria: aut primum, aut secundum, aut tertium. Ego enim inquit Deus primus: & ego deinceps. Deum secundum ad hunc usque diem nunquam audiuimus. Sic enim Deum ex Deo adoramus, ut personarum proprietatem consistentes, vnicum principatum asseramus, nec Diuinitatis rationem in multitudinem subdivisam discindimus. Quoniam vna in Deo, & pater, & filio vnigenito quasi forma spectatur incommutabili coniuncta vinculo Diuinitatis. Filius enim in patre est, & pater in filio. Siquidem & hic est talis, qualis imago, & ille, qualis est hic, ut ex proprietate personarum sint vnus, & vnus, ex natura autem communione vtrique vnum. Quomodo igitur si vnus, & vnus, non duo Diji? Quia cum dicatur Rex etiam imago eius, non tamen duo sunt reges. Neque enim potestas scinditur, aut diuiditur regnum. Nam sicut vnus est in nos imperium, & principatus, sic etiam qui a nobis habetur honor, est vnus, non multi. Honor enim, qui praestatur imagini peruenit ad exemplar. Quare quod hic sit artis imitatione, illic natura filius obtinet. Et quemadmodum in iis, quae sunt ab artificibus ex forma ducitur similitudo, sic in illa diuina incompositaeque natura ex communione Diuinitatis est ipsa vnitas. Vnus autem est & Spiritus sanctus, qui & ipse singulariter effertur, & per vnum filium coniunctus patri, & per se complet omnibus laudibus celebrandam ac beatissimam Trinitatem. Cuius cum patre filioque coniunctio ex eo satis perspicue patet, quod non in rerum creaturarum multitudine, sed singulariter pronuntiatur. Non enim est vnus e multis, sed vnus est singulari quadam ratione. Nam sicut vnus est pater, & vnus filius, sic vnus est etiam Spiritus sanctus. Tantum igitur abest a natura creata, quantum abesse par est singularem a congregatis & habentibus multitudinem. Patri vero & filio sic vnitas est, ut vnitas cum vnitate coniungitur. Nec solum ex hoc naturae societates declaratur, verumetiam ex eo, quod ex Deo esse dicitur, non quemadmodum omnia sunt ex Deo, sed quod ex Deo procedit, non ut filius generatione, sed ut Spiritus oris eius. Hic autem mihi os non ut membrum intelligas, nec spiritum vi-

atum,

atum, qui dissoluitur, ac dissipatur, sed os Deo dignum, & spiritum essentiam viam, sanctificationis dominam, cuius quidem societas ex his declaratur, essentiae autem modus arcanus seruetur.

*De Patre item, & Filio, & Spiritu sancto distincta
simul, & vnita Diuinitatis ratio, Magni
Gregorij Theologi ex oratione
prima de filio.*

A Nobis autem vnus Dei colitur principatus, non quem vna circumscribat persona: cum fieri possit, ut & vnum a se ipso dissideat, atque ita multa sit: sed quem aequalis naturae dignitas, idem consensus, eadem motio, & omnium, quae inde fluunt, in vnum concursus constituat. Quod in natura procreata fieri nequit, ut & numero differat, & diuisam non habeat potestatem. Idcirco vnitas ab initio ad binarium progressa numerum intra ternarium consistit. Id nobis est pater, filius, & Spiritus sanctus. Pater quidem genitor, & emissor (hic mihi nec perturbationem, nec tempus, nec corpus intelligas) filius vero genitus, & Spiritus emissus. Haec quomodo possint enuntiari, ut quae sensibus sunt obnoxia, non occurrant, equidem nescio. Et paulo post. Quapropter ut intra nostros terminos consistamus, patrem ingentem, filium gentem, Spiritum, quemadmodum ipsemet Deus, & Dei verbum alicubi dicit, a patre procedentem inducimus. Quando igitur, inquit, hic? Antequam vlla esset temporis ratio: Et, si licet iuueniliter loqui, Quando & pater, sin pergas quaerere, ecquando pater? eum nunquam non fuisse respondebo, ut idem de filio etiam intelligas, & Spiritu sancto. Quod si rursus interroget, quando filius genitus fuerit, audies a me, tum, cum non est genitus pater. Quando processerit spiritus, cum ipse filius non processit. Sed sine tempore genitus est ratione inexplabili. Quanquam dum temporis significationem effugimus, licet verbis vim asseramus, non possumus tamen aliquid, quod supra tempus sit, constituere. Siquidem illae voces: quando, ante, post, & ab initio, temporis non sunt ex-

peries. Spatium igitur illud, quod duratione sua respondet se-
piternis, quodque nec ullus motus, nec solis cursus diuidit, in-
dimetitur (id quod accidit tēpori) seculum appellemus. Quo-
modo igitur, inquit, filius, & spiritus, cum sint, quemadmodum
pater, sempiterni, nō sunt etiam, sicut ille, sine principio? Quo-
niam ex illo sunt, licet post illum non sint. Quod enim prin-
cipio caret, æternum est: Quod autem æternum, non continetur
esse expertis principij. Ad principium enim, quod est pater refe-
runtur, quocirca principij non sunt expertes. Iam illud con-
stat, non omnem causam, iis, quorum causa sit, antiquiorem
esse, neque enim luce Sol est antiquior. At si tempus respiciamus
filius, & Spiritus sanctus perinde, atque pater principio vacat.
quoniam tu simpliciore perterrefacias. Nam temporis aucto-
res ipsi tempori non sunt subiecti.

*Eiusdem ex oratione de dogmate &
statu Episcoporum.*

ADoramus igitur patrem, & filium, & Spiritum san-
ctum, & proprietates ita diuidimus, vt Diuinitatem
vnam esse dicamus. Neque tria in vnum contrahimus, ne Sa-
bellij morbo laboremur: nec vnum in tria diuersa, alienaque
scindimus, ne in Arrij furorē incidamus. Quid enim attinet,
tanquam plantam in alteram partem inclinatam & prorsus
inecuram vi in partem contrariam distorquere, & puerilitate
corrigere peruerſitatem, ac non potius ad medium sic adduce-
re, vt in diuinæ pietatis terminis consistamus? Cum medium
dico, veritatē intelligo, quam quidem solam spectandam recte
sentiamus, vt & improbam contractionem, & diuisionem hac
ipsa absurdiorē euitemus, ne si ad vnam personam sermo
contrahatur, omiſſa multiplici Diuinitate, nuda nobis nomi-
na relinquamus, eundemque patrem, & filium, & sanctum
spiritū arbitremur, nec magis vnum omnes, quam vnūquēque
nihil esse definiamus. Desinant enim esse, quod sunt, si inter se
confundantur, & perturbentur: neque tres diuersas, dissimilesque
atque inter se disiectas naturas distrahimus, vt Arrij vult furor,
& insania: Aut sine principatu, aut sine ordine, & quasi aduer-
sarios, vt ita dicam, Deos constituentes, vel ad Iudaicam demul-
sionem declinamus, vt ingenito tantū Diuinitatē ascribamus, vel

vel in contrariam, sed æquē malam opinionem adducamus, vt
tria statuamus principia, & tres Deos, quod omnium, quæ di-
cta sunt, est absurdissimum. Cauendum enim est, ne, dum pa-
tris nimium studiosi esse volumus, ipsum auferamus. Cuius
enim erit pater, si naturæ diuersæ filius vtpote cum rebus
creatis numeratus assignetur. Aut dum Christi nimium
amantes videri cupimus, ei ne illud quidem seruemus, vt si filius
sit. Nam cuius erit filius, nisi ad causam, qui pater est, refera-
tur? neque Patri minuiamus principij dignitatem, quæ ad illum
vt patrem genitorēque pertinet. Minutarum enim rerum, &
quæ se haud satis forent dignæ principium esset, nisi causa es-
set Diuinitatis, quæ in filio & Spiritu sancto conspicitur. Sic
igitur oportet Deum vnum asserere, vt tres Hypostates, seu
tres personas cum sua quaque proprietate fateamur.

*Eiusdem ex oratione ad Hieronem
Philosophum.*

Religionem nostram ita definito, vt vnum esse Deum do-
ceas, ingenitum, ipsum patrem: Vnum genitum Domi-
num, nempe filium, qui & ipse quidem vocatur Deus, cum per
se dicitur, Dominus autem, cum vna cum patre nominatur.
Deus quidem natura: Dominus autem principatu. Vnum Spi-
ritum sanctum, qui ex patre prouenit, sine procedit. Et Deus
quidem cognoscitur ab iis, qui eorum, quæ proposita sunt, no-
titiā habent. Ab impijs autem impugnatur. Et ab alijs qui-
quem tantum intelligitur. Ab alijs verò, qui magis spirituales
sunt, etiam prædicatur. Ac patrem quidem sub principio non
esse statuendum, ne primo aliquid, vnde & ipsum existat, ad-
iungamus. Filium verò, & spiritum sanctum non esse sine
principio, ne, quod proprium est patris, adimamus. Qui cum
sine principio non sint, aliquo tamen modo, quod mirabile
est, sunt sine principio. Non sine principio sunt, id est, non sine
causa: sunt enim ex Deo, quamuis post ipsum non sint, vt lux
ex sole. Sine principio autem, quod ad tempus pertinet, ne res
fluxa stantibus antiquior sit, & essentis id, quod essentia caret.
Nec tria principia, ne à Græcis conficta. Deorum multitudo
consequatur. Nec vnum eo duntaxat modo, quo Iudæi putant,
angustum quoddam, & inuidum, inuaditque principium,
vt vel in seipsa Diuinitas consumatur, id, quod placuit iis, qui
filium

*Vocat Pa-
trem cau-
sam, vt so-
lent Doc-
Græci cau-
sam sume-
re pro
principio,
vel origi-
ne, quod
& in se-
quenti-
bus fre-
quenter
inuenies.*

filium ita deducunt à patre, vt eum rursus cum patre confiteantur: vel, quod probatur ab illis, qui se nunc sapientes putant, vt filij spiritusque naturæ demittantur, & deiciantur à Diuinitate verente, ne sibi aduersentur, aut certe nullam habeant maiorem vim, quam ipsæ habeant res procreatae. Nec filius ingenuus: vnus enim est pater. Nec filius spiritus. Nam vnus est Vnigenitus, vt illud Diuinitatis habeant, quod sunt singulares. Filius quidem, quod generatur, spiritus autem, quod procedit, non autem generatur. Patrem verè patrem, ac quæ adeo multo magis, quàm illos, qui sunt apud nos patres, quoniam vnice pater est, propria enim, ac singulari quadam ratione, quæ in corpora non cadit. Et solum: nam sine consilio. Et solius patrem, nempe Vnigeniti. Et tantum patrem, qui filius ante non fuerit & totum atque totius patrem: Nonstra enim incerta sunt. Et ab initio, neque enim postea corpus esse. Filium, verè filium. Nam & eximio modo: & solius: & solus: & solum filius: neque enim & pater: & totum filius: & totius: & ab initio, quippe qui vnquam esse coepit. Neque verè diuinitas ita communicatur, vt communicantem vnquam præniteat: aut eiusmodi, quæ præcidatur, atque deficiat, vt modo adsit patri, modo adsit filio. Spiritum sanctum, verè sanctum. Non enim alius talis, aut modo tali. Neque sanctitatem habet ex adiunctione, sed ipsamet sanctitas est. Neque nunc magis, nunc minus est: Nec vlllo tempore vel coepit esse, vel desinet. Illud enim patri, & filio, & spiritui sancto commune est, quod facti non sunt. Diuinitas item est communis. Filio autem, & spiritui sancto id est commune, quod ex patre sunt. Patris porro proprium est, quod sit ingenuus, filij autem, quod genitus, spiritus verò sancti, quod procedat. Hæc autem quæ ratione fiant, nihil est, quam obrem quæras, Nam, & ipsi restantur, soli se mutuo cognoscunt, & cognoscuntur. Intelligent etiam ex nobis illi, qui postea splendore ipsorum illustrantur. Da igitur operâ, vt prius corâ aliquis, aut similis fias. Nunc autem hoc doce tantummodo: Vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitatem colendam & adorandam, admirabilem in se tum distinctionem, tum vñionem continentem. Affectiones ne metuas, si generationem fatearis. Deus enim, etsi generat, affectionibus tamen vacat. In hoc tibi fidem meam obstringo. Id enim diuina, non humana ratione fit. Nam alio etiam modo

do est ipse Deus, quàm humano. Illud potius reformida, ne tempus in ipso cogites, creaturæ putes. Deus enim non est, si factus est. caue, ne dum inani studio Deo conaris opitulari, Deum tollas, & illum, qui Deo æqualis est, conseruum facias, qui te liberum reddet, si principatum eius verè & ex animo confitearis. Ne timeas spiritus emissionem admittere, nulla enim Deus, qui diues in omnibus est, aut emittendi, aut non emittendi afficitur necessitate. Ab alienationem potius, & minas extimesce, illis, qui de Spiritu sancto non tam theologicæ quàm contumeliosæ disputant, impendentes. Nec principatum ignominia affice, Diuinitatem vel in vna concludens tantum persona, vel ita dissecans, vt plures constituas Deos. Nec time, ne tibi vertatur crimini, quod Diuinitatem asseras in tribus esse personis, cum alius eam ne duabus quidem velit attribueret. Hæc autem contingant, si quis Diuinitatis vnitatem in trinitate personarum aut dissoluens, aut dubitans argumentis conetur euertere. Tu verò illam tuere, quamuis mentis acies ad eam comprehendendam sit imbecillior. Satiùs enim est te sub auspicio ductique spiritus argumentis rationibusque destitui, quàm impietati promptè deficiam sequentem inserruire,

Eiusdem ex oratione II. de pace.

ILLA verè Trinitas est, fratres, non quæ constat ex rerum inæqualium numero, alioquin quid prohibeat decem, aut centum, aut decem millia, aut his etiam plura, quando multa sunt, quæ numerantur, nominare, ex quibus ipsa componatur? Sed quæ res æquales & pari honore præstantes ita comprehendit, vt quæ natura vnita sunt, vñiat, nec sinat ea, quæ dissolui non possunt, solubili numero dissipari. Ita sentimus, & hanc tuemur sententiam. Quomodo autem hæc tum habitum ordine sese habeant, solam ipsam Trinitatem nosse confitemur, & mentes illas mundas ac puras, quibus arcanum hoc Trinitas ipsa vel nunc aperit, vel in posterum patefaciet. Nos autem scimus, vñam, & eandem esse Diuinitatis naturam, eo, qui sine principio est, & eo, qui generatur, & eo, qui procedit ita constantem, vt, si ex humanis diuina, & maxima ex paruis licet conlicere, animus noster ex mente, ratione, & spiritu constet. Quamquam nullum exemplum adduci potest, quod veritatem illius adumbret, atque exprimat. Hæc sibi ipsa conuenit,

nit, semper est eadem, semper perfecta, qualitate, quantitate, tempore caret, creata non est, comprehendi non potest, ut quam à se deseritur, se nunquam deserit. In hac vitas & vitam lumina, & lumen bona & bonum: glorias, & gloriam: verum & veritatem, & spiritum veritatis: sancta, & sanctitatem ipsam agnoscimus. Vnamquamque in ea personam, si per se spectatur, Deum esse dicimus animo, & cogitatione distinguentes, quæ separari non possunt. Tres item personas eadem motionis naturæque inter se coniunctas colimus vt vnum Deum. Harum nullam hæc supra se deteriorem habuit, aut præstantiorem, neque enim id fieri potuit: nec post se deteriorem, aut præstantiorem est habitura, neque enim id fieri poterit. Nec aliud quicquam eodem honoris gradu secum est acceptura. Nihil enim eorum, quæ creata, & serua sunt, & tantum habent, quantum illis est imperitum, quæque suis circumscriptionibus terminis ad increatam, & principem, & immensam, atque infinitam naturam potest aspirare, sed partim omnino sunt remotissima, partim propius absunt, aut aberunt. Idque non natura, sed munere. Ecquando hæc, cum ita de Trinitate sentimus, vt ei libenter seruiamus? Si tamen recta dominantis diuinitatis cognitio, qua mentis imbecillitate non commiscetur ea, quæ inter se distant, seruitus appellanda est, ac non potius libertas, & regnum. Quorum autem tam præclara seruitus est, qualis erit eorum principatus? Si tanti refert cognouisse quanti erit cognito perfrui? Hoc vobis vult magnam ipsam mysterium. Hoc in patrem, & filium, & spiritum sanctum communi nomine fides, & regeneratio, abnegatio impietatis, & Diuinitatis confessio. Nam id per illa verba, communi nomine, intelligitur.

Eiusdem ex oratione in diem Natalem Christi.

Cum Deum dicimus, Patrem, & filium, & spiritum sanctum intelligimus, ne si supra ternarium hunc numerum Diuinitas diffundatur, Deorum multitudinem introducamus, aut, si infra circumscribatur, illam inopia damnemus. In alteroque ludæos imitemur, vni totum ascribentes imperium, id altero autem Græcos sequamur, Deorum turbam confingentes. In vtraque enim opinione, licet inter se contrariæ sint, similis errorprehenditur.

Eius

Eiusdem in sancta lumina.

Cum auditis Deum, vno simul, & tribus luminibus illustramini. Tribus quantum pertinet ad proprietates, seu maius Hypostases, aut personas. Neque enim in vocibus expendendis digladiabimur, dum ad eandem nos sententiam ducant. Vno autem quantum ad essentiam rationem Diuinitatem spectat. Indiuiso enim, vt ita dicam, diuiditur modo, diuisoque coniungitur. Nam Diuinitas in tribus est. Et hæc tria, in quibus est Diuinitas, vel vt verius dicam, quæ ipsa sunt Diuinitas, vnum sunt. Nec plura hic admittimus nec pauciora. Hæc verò ita statuimus, vt neque in vnitate confusio sit, neque in diuisione dissidium. Aequè enim & contractionem Sabelij, & Ariij dissectionem detestamur, quorum sententiæ licet ex diametro pugnent, in eandem tamen impietatem incurrunt. Quorsum enim attinet, Deum vel præuè coniungere, vel inæquales in partes dissecare? Nobis autem vnus est Deus Pater, ex quo omnia: & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia: & vnus spiritus sanctus, in quo omnia. Quæ quidem verba, ex quo, & per quem, & in quo naturas non secant, ne si propositionum quidem, & nominum ordo commutetur: sed distinctas vnus minimè confuse naturæ proprietates notant. Id ex eo perspicue patet, quod ad vnum rursus omnia referuntur, vt facile animaduertes, si attente legeris, quæ ab eodem Apostolo alibi scripta sunt, cum dicit: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Addit enim ipsi gloria in secula. Amen.

1. Cor. 8.

Rom. 11.

Ex eadem oratione.

Pater est pater, & sine principio: Filius est filius & non sine principio, à patre enim est. Quod si temporis principium intelligas, ipse quoque erit sine principio, quippe qui temporum sit effector, non autem subditus temporis. Spiritus est verè spiritus sanctus à patre proueniens, non ea ratione, qua filius, neque enim generatur, sed procedit. Quod si noui aliquid in verbis, quo res dilucidior fiat, usurpandum est, nec pater deperdit aliquid ex eo, quod ingenuus est, generat enim. Nec filius ob id, quod generatur: nam ex ingenito. Nec spiritus, quia vel ad patrem, vel ad filium referatur. Procedit enim, & Deus est, licet

32 PANOPLIAE PARS I.

licet, impijs aliter videatur. Nam si proprietas est, erit impropria. Sin moueatur, & concidat, quomodo erit proprietaria? autem ingenito, genitōque Deos ita statuat, vt communem tantum nomine conueniant, natura autem diuersi existant, fortasse & Adam, & Serph natura diuersos esse contendunt, quod sine carnis opera, & coniunctione factus sit. hic autem Adam Euāque progenitus. Vnus igitur Deus in tribus, & vnum, vt dictum est.

Eiusdem ex oratione, qua ad Baptismum suscipiendum cohortatur.

HAnc tibi totius vitae sociam, perfectamque tribuo diuinitatem vnā, & potestatem, quae & in tribus singulariter inuenitur, & tria particulatim comprehendit. Neque essentia aut natura est inaequalis, neque superlacione, demissionēue accipitur, aut imminuitur, sed vndique aequalis, vndique eadem, quemadmodum vna est pulchritudo coeli, & magnitudo Trium infinitorum infinita coniunctio, quorum vnusquisque si per se consideretur, est Deus. Sicut pater, sic etiam filius, & Spiritus sanctus, sic etiam Spiritus sanctus, proprietate vnus cuiusque conseruata. Sin tres simul considerentur, sunt vnus Deus. propter eandem naturae essentiam, hoc propter imperium singulare. Vnum cogitare non possum, quin à tribus luminibus illustrer. Haec intueri distincta nequeo, quin ad vnum perleucar splendorem. Cum aliquod eorum vnum contemplan, in totam lucem animaduerto, oculosque meos ita repletos honoris, vt si, quod maius est, illos effugiat non valeam magnitudinem eius comprehendere, & deficienti id, quod alij exuperant, attribuere. Cum etia cogitatione coniungo, lampadem vnā sic intueor, vt lucem eius copulatam, atque vnitam diuidere aut dimittere non possim. Tu generationem reformidas, me Deo affectionum experti, affectionem assignes. Ego creaturam timeo, ne Deum tollam, si vel filium a patre vel Spiritum naturam à filio contumeliosa, & inaequali sectione seiuugam. Id enim absurdum est, quod ab istis, qui peruersae diuinitatem examinant, non solum Deo ascribitur, quod creatus sit, & vnum etiam quos creatos asserunt, rursus dissecant. Nam vt à patre seiuunctum filium in rebus humilibus & infra positum, nempe

TITVLVS II.

33

nempe creatis locant: sic rursus procul à filio dignitate Spiritus separatam ponunt, vt ista noua Theologia & Deus simul, & res create afficiantur ignominia.

Ex eadem oratione.

Volo patrem maiorem dicere: Ex quo enim aequales habent, vt sint aequales, ex eodem habent (id quod ab omnibus concedetur) vt sint sed vereor, ne illum, qui principium est, minorum principium constitutum, & cui honorem tribuere maiorem conor, ignominiam asseram. Ei namque decori esse non potest humilitas eorum, qui ab ipso sunt. Adhuc te fore suspicor insatiabilem, vt, cum maiorem acceperis, ita naturā feces, vt in omnibus maiorem dicas. Nam natura maior non est, quamuis detur, vt causa sit. Eorū enim, quae eiusdem sunt essentiae, nullum essentia maius est. Volo in honore Spiritui filium anteferre, sed Baptismum non patitur, quo sum initiatus per ipsum Spiritum. Euthy. Moñ.

Eiusdem ex oratione ad Episcopos, qui nauiaaduenerant ex Aegypto.

DVas in rebus maximas cognosco differentias, dominatio nem & seruitutem, nō quas apud nos vel tyrannis secuit, vel paupertas diuisit, sed quas ipsas natura praescripsit, si tamen fas est, ita loqui, cum prior sit etiam ipsa natura superior. Harum vna est effeatrix, & princeps, & immobilis: altera facta, & subiecta, & commutabilis. Atque, vt breuius dicam, vna supra tempus est, altera sub tempore. Prior vocatur Deus, licet in tribus consistat, causa, opifex, & perficiente, hoc est, patre, filio, & Spiritu sancto. Qui nec ita distracti sunt, vt dirimantur naturae: nec ita compressi, vt vna coeludantur persona. Id enim Ariannam sapientiam infamiam: hoc Sabellianam impietatem: sed & planius distracti coniunctior est, & penitus solitariis copiosior. Posterior nobiscum est, & quae creata sunt, vniuersa complectitur, quorum, vt vnumquodque magis, aut minus accedit ad Deum: sic inter cetera magis, aut minus excellit. Haec cum ita se habeant, quibus Dominus cordi est, ij accedant ad nos, vt vnā in tribus diuinitatem adoremus, nihil abiectum, aut humile sublimi illi inaccessibile: gloriā ascribentes, sed excellentiam vnius Dei maiestatem in tribus personis perpetuis laudibus, & vno

Luc. 12.

ore celebrantes. Quomodo enim ei natura, cuius amplius
nem, quoniam immensa, infinita est, explicare non possumus.
quicquam abiectum, aut humile tribuimus? Quisquis autem
aliter sentit de Deo, & iocundus praestantissimam eius essentiam
in naturas scindit inaequales, is si diuino gladio dissecabitur.
pars ipsius ponitur cum infidelibus, & nunc & in posterum acci-
bos prauae opinionis fructus percipiat, minime erit admi-
dum. Ac de patre quidem nihil attinet dicere, cuius ab omnibus
qui naturali cognitione & communi sensu praedicti sunt, im-
plendo conceditur, quamquam ignominie primas ipse iuliat
a veris illis nouarum rerum studiosis in bonum, & male
opificem diuisus est. De filio autem, & spiritu sancto videtur
quam simplici & breui ratione differamus, si quis poterit al-
quid in his deprehendere, quod inuerti, commutariue quicquam
quod temporis, aut loci, aut potestatis, aut actionis aliquo fine
aut mensura comprehendatur, nisi ipsum natura bonum, nisi
sponte sua mobiles, nisi eiusdem essentiae, nisi adorandi, nisi
collaudandi, nisi venerandi, nisi eodem numero habendi plane
videbuntur, id comprobetur, atque ostendatur, nec verbum sa-
ciam, quin sententiae vestrae acquiescentes eos conseruati ho-
nore colendos esse fateamur, licet eo nomine in his faciente
sit diuinitatis iactura, sin omnia, quae pater habet, filij sunt. ex-
cepto, quod filius non est ingenitus: Et quaecunque sunt filij
sunt etiam spiritus, praeter unum id, quod spiritus non est ge-
nitus. Quicquid autem de filio dicitur, quod ad corpus spectat,
id ad assumptum pertinet hominem & salutem nostram, cum
id, quod nostrum erat, assumpserit, ut noua coniunctione no-
bis, quod suum erat elargiretur, desinite tandem aliquando de-
lirare, inanum verborum & nos ab ipso depellentium inuen-
tores. Vt quid deperitis, & domus Israelis, ut scripturae verbi-
vicem vestram deplorem? Veneror equidem filij appellationes
tam multas tamque sublimes, & magnas, quas Demones quoque
pertimescunt. Veneror item aequalem spiritus sancti di-
gnitatem, sed minas aduersus illos, qui spiritu ipsum execra-
tur, reformido. Execratio enim est, non Theologia, quae spiri-
tum a diuinitate remotum statuit. Illud autem hic est obser-
uandum. Quod cum Dominus sit is, cui male dicitur spiritus
tanquam Dominus ultor existit. Ferre non possum, ut verser
in

Id. 2.

in tenebris, posteaquam sum illustratus, & ex tribus, in quoru
nomine baptizatus sum, aliquem minorem dicam, ut verè in
aqua sepultus sim, non ad regeneratione initiatus, sed ad mor-
tem. Audacter dicam, o Trinitas sancta, tu arrogantiè ignoscas
meae. Nam de anima periculo agitur. Ego quoque imago sum
Dei, coelestisque gloriae, licet in terris degam. Quamobrem
adduci non possum, ut credam, me per illum qui eiusdem sit
conditionis, quae ego sum salutem assequi. Si spiritus sanctus
non est Deus, euadat prius, meque, qui eodem cum illo sum
ordine tunc diuinum efficiat. Nunc autem quae fraus, qui do-
lus est gratiae, imo verò eorum, qui gratiam tribuunt? Ego ne
credam in Deum, ut impius reddar? Aliud confitebor, ut aliud
dicam? Quae nam istae fallaciae verborum, & fraudes, quae suis
me interrogationibus ad haec confitenda perducunt, ut ad illa
deueniam? Miserum, atque obscurum splendorem meum, sordi-
damque munditiam, si baptismi sic abluor, ut nigrior fiam: si ni-
tidiore, atque mundiore aspicio, qui non sunt abluti: si mala bap-
tizantis opinione deludor: si spiritum meliorem quaero, & non
inuenio. Pa mihi baptismum alterum, & de priore male sentito.
Quid mihi perfectam inuides regenerationem? Cur me ex tem-
plo spiritus, qui Deus est, creati spiritus habitaculo reddis? eor-
um, quae mea sunt, aliud honoras, aliud afficis ignominia?
Inaequales in diuinitate partes constituis, ut mihi gratia feces,
& imminuas, vel potius ut gratiae me subducas & subtrahas?
Aut totum honora, vane Theologe, aut totum despice, ut quauis
impie sentias, tibi tamen ipse confites, nec naturam aequè hono-
ratam, inique iudices. Ea verò nostra sit orationis summa Dei
laudes cum Seraphinis decanta, qui unum in principatum tres
conseruant sanctitates, & essentiae illius primae tantum ostend-
unt, quantum ipsorum alae studiosis patefaciunt. Illustrare simul
cū Dauide lumen ipsum sic alloquente: in lumine tuo videbi-
mus lumen, filium nimirum in spiritu, quo quid fieri potest illu-
stratus? Ioanne Tonitrus filio tonitruum emitte, nihil de Deo
humile, nihil terrenum, sed excelsum, atque sublime aliquid
sonans, utpote qui cognoscas, in principio esse verbum, & ver-
bum esse apud Deum, & Deum esse verbum, & Deum verum
ex vero patre, non autem conseruum bonum, sola filij appel-
latione decoratum & alium consolatorem, alium nimirum
ab eo, qui loquitur, quod est Dei verbum. Et cum legis: ego & Io. 10.

Esai. 6.

Psal. 35.

Mar. 3.

To. 14.

To. 10.

- Io. 14.** pater vnum sumus naturae coniunctione contemplare. Quod illud audis: ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus, personarum distinctionem intellige. At cum patris filij, & spiritus sancti nomen, tres utique proprietates, vna cum Luca in rebus ab Apostolis gestis versans iuuenis, cur cō Anania, & Saphira novis furibus in his societatem? verē enim novifurandi genus est, cum quis ea, quae propria sunt, surripit, praesertim si nō argentum, aut aliud quippiam, quod vile parumque sit, ut linguam auream, aut reuēem, aut didrachma, militatū quoniam insatiabilis, sed diuinitatem ipsam furetur, mutiatūque quemadmodum audiui, non homini, sed Deo. Venerandam spiritu cole potestatem, quibus vult, & quando vult, & quantum vult, aspirantis. Descendit enim super Cornelium, & domesticos eius ante baptismū, super alios autem per Apostolos post baptismum, ut & ex iis, quae non vt seruus, sed tanquā dominus gerit, & ex illis, quae in eo, qui initiandus est, requirit, diuinitatem testetur suam. Cum Paulo, qui in tertium sublatu est cœlum, tractat Theologiam, qui nunc tres personae, ordine commutato ita connumerat, ut nunc primo, nunc secundo, nunc tertio loco eandem personam nominans naturae declararet aequalitatem: Nunc duas, aut vnam earum aliquantulum ponit, tanquam reliquae consequantur omnino. Alii spiritui assignat actionem Dei, quasi nihil referat, hunc, an illi dicat. Alii autem pro spiritu Christum assert. Et aliquando quidē personas distinguit vnus, inquiens, Deus, ex quo omnia, & nos in ipsum: Et vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Aliquando autem vnā exprimit diuinitatem, quoniam, inquiens, ex ipso, & per ipsum, & in ipsum omnia, nimirum per ipsum spiritum, quemadmodum in multis scripturae locis declaratur.

*Eiusdem ex oratione in Arrianos, in qua
& de se ipso loquitur.*

Nos autem adoramus patrem, & filium, & spiritum sanctum, patrem Deum, filium Deum, & spiritum sanctum, nisi moleste fers, Deum. Naturam vnā in tribus proprietatibus, quae mox percipiuntur, perfectaeque sunt, & per se constant. Quae numero quidem distinguuntur, diuinitate verō diuini

diuini nequeunt. Has mihi voces concede tu, qui hodie minitaris, reliqua qui volunt, curent. Non patitur in filio pater iacturam fieri, nec filius, in spiritu sancto. Fieret autem iactura, si essent creati. Quod enim creatum est, Deus non est. Non fero, inquis, perfectionem imminui, neque ego. Vna fides, vnus Dominus, vnum baptisma. Si ab hoc excidero, vbi nanciscar alterum? ecquid dicitis vos, qui baptizatis, aut rebaptizatis? Licet ne esse spiritalem sine spiritu? Aut particeps spiritus est, qui spiritum non colit? Aut spiritum colit is, qui in nomine creati conseruique spiritus baptizatur? Minimē verō. Nunquam dices tam multa, ut à vera sententia discedam. Non fallam te, pater expert principij. Non fallam te, Verbum vni-genitum. Non fallam te, sancte spiritus. Quid confessus sum, quem deseruerim, quem sequutus sum, memini. Non committam, ut qui magistri fidelis voces edoctus sum, discipulus sim infidelis: qui veritatem confessus sum, amplectar mendacium: qui vt perfectus euaderem, veni, reuertar longe quā veneram, imperfectior: qui vt vitam assequerem, sum baptizatus, in aqua mortē inueniam, instar eorū, qui in ipso partu moriuntur, & obitum cū ortu coniungunt. Quid me eodem tempore beatum facis, & miserum? lucidum, & obscurum? pium, & impiū? an vt spem regenerationis amittam? Verū, vt paucis rem cōcludam. Esto confessionis memor. In quem baptizatus es in patrem: Bene, sed iudaicum, id est, adhuc. In filium. Rectē, neque enim hoc amplius iudaicum, attamen nondum perfectum, & in spiritum sanctum. Optimē, perfectum istud iam est. Ceterum agē, num in hos simpliciter, an aliquod est etiam horum commune nomen? Quid nō? ecquod illud est? Deus. In hoc nomen commune crede, incede, & regna, & ascendes hinc ad celestem illam felicitatem, quae, ut mihi quidem videtur, nihil aliud est, nisi expressa horum comprehensio.

*Ex oratione, quam habuit in conspectu centum
quinquaginta Episcoporum.*

Verū vt haec singula breuiter percurramus, is, qui sine principio est, & is, qui principium est, & is, qui cum principio est, sunt vnus Deus. Nec illius, qui est sine principio, natura in eo sita est, quod sine principio, aut ingenuus sit. Nulla nanque natura constituitur ex eo, quod hoc, aut illud non sit,

sed quod hoc sit. Est enim positio illius, quod est, non autem ablatio illius, quod non est. Neque principii ex eo, quod principium est, ab eo, qui sine principio est, diuiditur. Neque enim natura principium est, quemadmodum nec eius natura, qui principium non habet, est illud ipsum, quod vacat principio. Haec enim, nempe, sine principio esse, & esse principium, ad naturam spectant, non autem naturae sunt. Illud etiam, nimirum esse ei illo, qui principio vacat, & cum eo qui principium itidem habet. Nomen verò illius, qui non habet principium est pater. Eius autem qui est principium, filius. At illius, qui cum principio est, spiritus sanctus. Horum trium una natura. Unitas, pater, ex quo sunt, & ad quem referuntur reliqui, non ut in vos confundantur persona, sed ut sic inter se vicissim habeant, cum id nec tempus, nec voluntas, nec potestas impediatur, quae solent esse cause, cur nos in multa distrahamur, nec soli ab aliis, verum etiam à nobis ipsi distemus. At quorum natura simplex esset, & idem esse, & vni esse proprie dicuntur. Contentiosas verò & alterutram sermōnis partem declinationes, compensationesque valere iubeamus. Ne vel in vno contra tres Sabellium secuti improba contractione distinctionem euertamus, vel in tribus contra vnum Arrio fauente diuisione praua unitatem dissoluamus. Non enim malum malo commutare quærimus, sed à bono non aberrare. Illud enim ludicrum improbi cuiuspiam sit, male res nostras expendentis. Itaque nos per mediam, ac regiam incedentes viam, in qua virtutum etiam graditur chorus, ut asserunt illi, qui in eiusmodi studio praestant, credimus in patrem, & filium, & spiritum sanctum, eorumque vnā & eandem naturā esse dicimus & dignitatem. In his & baptisma perfectionis habet, & in nominibus, & in rebus. Abneget enim ut nosti tu, qui iniciaris, impietatem illorum, qui filium, aut spiritum volunt esse Deum, quique patrem, & filium, & spiritum commisceant atque confundant, & distinctionem atque vnā diuinitatem confiteris. Quem igitur natura vnum agnoscimus & adoramus, in tres Hypostasēs, siue personas, si cui ea vox magis placeat, ita distinguimus. Neque enim qui de eiusmodi vocabulis digladiantur, se, cum idem sentiant, vicissim debent infestari, perinde quasi pietas in verbis, ac non in rebus ipsis consistat. Quid enim dicitis vos, qui tres assertis Hypostasēs? Num tres esse naturas existimatis? respondete. Scio vos esse recla

reclamatorios, si quis ita de vobis suspicetur. Quid autem vos, qui personas adducitis, vnumne quippiam compositum, & tribus praeditum personis, & hominis omnino faciem praefrens cōtingitis. Apagē, vos item valde reclamatorios scio, Nullam enim eiusmodi esse personam Dei. Quid ergo vestrae vobis volunt Hypostasēs? aut rursus vestrae vobis personae? Vos enim iterum interrogabo. Nōne ita tres esse, ut non natura diuisa, sed proprietatibus distincti sint? Oprimē. Quomodo possint aliqui magis inter se conuenire, & idem dicere, quā qui ita sentiunt, licet verbis & vocabulis discrepent? cernitis, qualem me vobis conciliatorem praebeam? Quo pacto à verborum significatione ad ipsam rem, eundemque sensum tum veterem, tum nouam opinionem deducam? sed redeundum ad propositum. Alius ergo & dicatur, & sentiat, ingenuus: alius genitus, alius procedens, si quis fingendis vocabulis delectetur. Non enim vereor, ne qui sunt expertes corporis ratione corporea cogitentur, ut putant ij, qui diuinitatem calumniantur. Quae autem creata sunt, dicantur illa quidem esse Dei. Nam illud etiam magnum à nobis existimatur: sed nihil, quod creatum sit, omnino dicatur Deus. Aut tunc assentiar, quod creatum sit, esse Deum: cum ego quoque proprie & verē Deus extitero. Sic enim res habet. Si Deus est, non est creatus, hoc enim in nos, qui Dei non sumus, cadit: si creatus est, non est Deus. Nam tempore aliquo coepit esse. Quod esse coepit, aliquando non fuit. Quod autem verē non est, id quomodo Deus? Nihil igitur, quod creatum est, horum trium vllum esse potest, ac multo minus, quod ab homine factum est, cum non modo creatum sit, sed etiā vilius homine, qui illud fecit. Nam si homo ad gloriam Dei factus est, opus autē hominis ad eius utilitatem, (exempli gratia. Amulsis ut curtus fiat, & serra, ut ostium ad communem hominum usum) nimirum homo superior est. Quanto enim Deus rebus à se procreatis, tanto itidem homo rebus à se confectis est praestantior.

Ex oratione de spiritu sancto.

Equidem cum attentiore animi studio mecum ipse multa considerarem, & vndique rationem dirigens aliquam tantae rei similitudinem indagarem, nihil eorum quae infra sunt posita, inueni, cui merito posset diuina natura com-

parari. licet enim aliquid ei in aliqua parte simile videatur maiori tamen ex parte dissimile est, inque simul cum ipso exemplo deorsum trahit. Considerabam oculum (sic enim appello fontis caput) & fontem, & fluvium, cogitabamque num primo pater, alteri filius, tertius spiritui proportionem responderet. Quandoquidem hæc nec tempore distant, nec continuunt, ac mutuum inter se nexum dirimunt, & tribus quodammodo videtur distingui proprietatibus. Sed ille me timor incescit, primum ne quendam diuinitatis fluxum admitterem nullam in se firmitatem continentem: Deinde, ne vnum nomen introducerem. Oculus enim, & fluvius vnum nomen cum sint, figuram diuersam retinent. Rursum consideravi solem, radium, & lucem. Verum & hic obortus est metus, primum, ne, ut solis, & eorum, quæ sunt in sole, sic in composita illius naturæ compositio esse aliqua videretur. Deinde, ne patris essentia constituta filium, & spiritum non subsistentes, arbitrareremur, sed Dei suspicaremur esse facultates, quæ non subsisterent, sed inhaerent. Neque enim radius, & lux est alius sol, sed à sole quidam veluti manentes riuus, & quædam illius essentia qualitates. Præterea verebar, ne, quod iis, quæ dicta sunt, absurdus est, Deo per hoc exemplum simul & esse, & non esse tribueremus.

Item de patris, & filij, & spiritus sancti distincta simul & unita diuinitatis ratione Gregorij Nyssæ Pontificis ex oratione contra Ablanum.

Cum & patrem Deum, & filium Deum, & spiritum sanctum Deum esse fateamur, cur non dicimus tres Deos, sed vnum Deum? Primum, ut quod in promptu est, respondeamus, ne multiplicem Deorum turbam à Græcis consuetam introducamus. Deinde, si quid elegantius, magisque reconditum dicendum est, quoniam nomen hoc, Deus, actionem significat, à verbo enim *θεω* deductum est, quod passim currat, vel à verbo *θεωδω*, quod cernat omnia, vel à verbo *αίδω*, quod improbitatem exurat, ac perdat. Quemadmodum igitur vnaquæque persona talem actionem perfectam habet, sic nomen actionem illam significans obtinet, ut & sit, & appeletur Deus. Rursum quemadmodum vna, atque incommutabilis in tribus

tribus est actio, sic etiam est vna diuinitas, & vnus Deus in tribus personis. At enim, inquit, Petrus, & Paulus, & Ioannes tres personæ cum sint, dicuntur etiam tres homines. Respondet, primum nos & hic abuti hominis vocabulo, cum eo tres homines appellamus. Si quidem homo, & humanitas vniuersum quidam significant, quod singularia complectatur. Deinde illud adiungo, nomen hoc rei naturam explicare. In trinitate verò, quæ creata non est, nullum inueniri nomen, quod eius naturam declaret. At cur, cum personas singulas appellamus Deum, non etiam earum singulas diuinitatem appellamus? Quoniam quemadmodum licet homo, & humanitas pariter de vniuersis dicantur, non tamen æquè dicuntur de singulis: Socrates enim homo dici potest, humanitas autem nequaquam potest: sic etiam Deus, & Diuinitas habent. Deus enim agentem significat. Diuinitas autem actionem. Trium verò personarum nulla est, quæ sit actio, sed agens potius est vnaquæque illarum. Dicimus tamen Diuinitatem Patris, & diuinitatem filij, & diuinitatem sancti spiritus, sicut humanitatem Socratis, & essentiam, & naturam, & si quid aliud est personis commune.

Eiusdem ex oratione ad Euagrium Monachum de Diuinitate.

Quemadmodum inter cogitationem & mentem, & animum nulla diuisio, aut sectio potest inueniri, sic nulla inter sanctum spiritum, & filium & patrem sectio, aut diuisio cogitari potest. Intelligibile enim diuinarumque rerum natura est indiuisibilis.

Ex eadem oratione.

Sicut in solis splendore radij naturali quodam habitu ita coniuncti sunt, ut diuidi inter se nequeant, nec ab ipsa luce separari, sed luminis gratiam ad nos usque deferunt: sic filius, & spiritus sanctus, tanquam gemini patris radij, & cum ipso coniuncti sunt patre, & ad nos usque veritatis demittant lumen. Et quemadmodum ab vno aliquo aquarum fonte bina flumina decurrunt, & cum situ quidem fluente diuidant sua, vnâ tamen, & eandem humoris obtinent qualitatem, & neque disjunguntur à fonte, & inter se per ipsum coniuncti sunt, &

propria tamen utrunque ratione defuit. Eodem modo & prima illa causa, nempe pater, & vitæ fons duplicem quandam filij, & sancti spiritus in nos gratiam emittit, nec ipse quicquid essentia suæ damni facit: Nulla enim propter eorum ad perfectionem illius sequitur imminutio: Et hi cum ad nos pertineant, non tamen à patre separentur.

Item de patre, & filio, & spiritu sancto, distincta simul & unita diuinitatis ratio. Sancti Cyrilli expositio fidei.

Credimus in vnum Deum patrem, qui nec principium habet, nec genitus est, & semper fuit pater, nec postea id fecutus est. Neque enim fuit vquam, cum non esset, sed ex omni aternitate pater est. Neque prius factus est filius, deinde pater, qualis est in corporibus ordo, sed ex quo est, semper pater est, pater & est, & appellatur. Credimus & in vnum filium genitori coeternum, qui nunquam cepit esse, sed semper esse, & cum patre est. Ex quo enim est pater, semper autem est, eo & filius est. Hæc enim tam nomina, quam ipse res ita copulantur inter se, ut separari non possint. Quod si filius non semper fuit, sed fuit aliquando, cum non esset, nec pater fuit semper, ex quo enim genuit, hoc habet nomen. Sin autem semper est pater Deus (nefas enim est, temporis authorem ipsi tempori subicere, & temporis spatio posteriorem pronuntiare generationem illam, quæ sine tempore est, & superat omne tempus) semper est filius. Ex patre quidē ea ratione genitus, quæ verbis explicari non potest, cum patre semper est, & vni cum patre cognoscitur. In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Quod autem in principio est, quando non est? Neque enim dixit: In principio factus est, sed, in principio erat. Si ratione conemur superare illud, erat tunc esse non poterimus in principio. Omnia posteriora sunt illo, qui est in principio, & apud Deum est, & tempus, & æuum, & si quod aliud cogitari potest temporis spatium. Quod si non fuit semper cum Deo, & patre filius, sed postea factus est, necessarium erit, ut tempus, & æuum

Joan. 1.

æuum, aut aliquod spatium inter patrem & filium intercedat. At si id concesseris ea, quæ facta sunt, effectore priora esse reperientur: Omnia enim, inquit Euangelista per filium facta Ioan. 1. sunt, & sine ipso ne vnum quidem factum est. Vnum autem ex omnibus est æuum, & tempus. Et Beatus Apostolus, nouissimis, inquit, diebus locutus est nobis in filio, quem constituit heredem omnium, per quem fecit & secula. Quare si secula sunt opera filij, non sunt ante effectorem suum. Quod si secula non sunt ante, ne tempus quidem illud, quod dies & noctes efficiunt, atque metiuntur. Nam dies, & noctes lucis exortu, occasuque sunt. Lux verò post celum, & terram, & æra facta est, quæ quidem omnia Deus Verbum voluntate patris fabricatus est. Quamobrem cum tempora, & secula cum reliquis omnibus rebus à Deo verbo facta sint, nihil erit medium inter patrem & filium, sed semper Deus pater, & semper cum patre filius. Itaque, in principio, clamat Euangelista, erat verbum. Et Paulus Apostolus, qui cum sit, inquit splendor gloriæ, & figura substantiæ. Et alibi, qui cum in forma, inquit, Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Voces illæ, inquit, sit, esset, illum semper esse declarant. Quocirca paulo post ait Euangelista: Vita erat, & vita erat lux hominum. Et rursum: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum. Et rursum: Vnigenitus filius, qui est in sinu patris. Et in Epistolis, qui erat, inquit, ab initio. Ita de Vnigenito Dei Verbo philosophari à diuino spiritu edocti sunt illi, qui ab initio Verbi fuerunt inspectores & ministri. Quapropter non in eorum, quæ creata sunt, numero creatorem ipsorum: nec in eorum numero, quæ facta sunt, ipsorum effectorem constituerunt, nec germanum Dei filium vilo modo creatum appellauerunt. Nec voces illas: factum est, cum diuinitate communerunt. Sed has in principio erat Verbum. Et illas: qui cum esset splendor gloriæ, & figura substantiæ, non autem has. Qui cum factus esset splendor gloriæ, & figura substantiæ. Itemque: qui cum in forma Dei esset. Non autem: qui cum in forma Dei factus esset. Et alibi, qui est imago Dei inuisibilis. Non dixit: qui factus est imago Dei inuisibilis, sed, qui est. Atque ita Diuinitatis rationi passim coniunctum est illud: erat. Et illud: cum sit. Et illud: cum esset. Et illud, est. Quin etiam ipse Deus cum Magno Mose loquens ita se appellauit, Exo. 3. ego,

Ioan. 1.

Heb. 1.

Philip. 2.

Ioan. 1.

Heb.

Philip. 2.

Col. 1.

Exo. 3.

44 PANOPLIAE PARS I.

ego inquit sum, qui sum. Et rursus, hæc, inquit, dices fili Israel: qui est, misit me ad vos. Hæc autem esse filij verba concordant etiam impietatis execrandæ propugnatores, qui patrem quidem inseparabilem statuunt, sed medium inter patrem, & res creatas filium locant, eumque Patriarchis & Prophetis apparuisse, & locutum esse dicunt, sed ipse Deus Verbum per Hieremiam verbis id nos perspicue docet, cum ait: In diebus illis, & in tempore illo feriam domui Israel, & domui Iuda testamentum novum, non secundum testamentum, quod tulli patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, et educaui eos de terra Aegypti. Queramus igitur, quis testamentum nobis hoc novum dederit. Nonne constat id nobis Dominum CHRISTVM attulisse? Ipse enim in sanctis Evangeliiis clamat: Dictum est antiquis: Non occides: Ego autem dico vobis: Omnis qui temere irascitur fratri suo, reus erit iudicii. Dictum est antiquis: Non peierabis. Ego autem dico vobis, ne iuretis omnino. Et alia horum similia præferat, his utens verbis: Dictum est antiquis id ego autem hoc dico. Sic autem impero, non ut latas iam leges euertam, & abrogem, sed ut eas stabiliam, atque confirmem, & qua ratione observanda sint, doceam. Novum ergo testamentum tribuit nobis Dominus CHRISTVS, qui autem hoc tribuit, is vetus etiam dedit Israeli post eius liberationem ex Aegypto. Qui verò illud dedit, & populum ab Aegyptiaca servitute liberavit, ipse nimirum Moyses ad Pharaonem misit, ipse dixit: Hæc dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos. Hoc autem & alibi Hieremias planum facit, Hic, inquit, Deus noster, & non comparabitur alter cum eo. Invenit omnem viam scientiæ, & dedit illam Iacob puero suo, & Israeli dilecto suo. Post hæc in terra visus est, & cum hominibus conversatus. Ab eo, quod posterius est, incipientes propheticum sensum inuestigabimus. Equis ille, qui in terra visus est, & cum hominibus est conversatus? Deus profecto Verbum, ut omnibus mente quidem prædictis pater, qui naturam nostram assumpsit, nec rapinam arbitratus est, esse se equalē Deo, sed seipsum exinanivit, formam servi accipiens. Hic utique vis scientiæ demonstravit Iacob puero suo, & Israeli dilecto suo, dum antiquam per Moysen in solitudine legē tulit. At illam qui tulit, idē Moysi loquens, hæc, inquit, dices filiis Israel, qui est, misit me ad vos. Proinde sic etiam clamabat

TITVLVS II.

45

clamabat Propheta: Hic Deus noster, & non comparabitur alter cum illo. Quibus verbis eum esse talem testatur, non qui minor sit, sed cui nullus comparetur. Cernitis, quo modo Evangelicæ doctrinæ congruant prophetica testimonia? Moses prædicat, qui est. Immo verò ipse Deus Verbum de se ipso dicit, qui est. Paulus sæpe dicit illud: *ip̄s*, nempe qui est. Addit etiam illud: *ip̄s*, quod idem valet. Dicit etiam illud: *ip̄s*, quod superioribus vocibus æqualem vim habet. Eisdem voces Ioannes ille Theologus cum spargit atque disseminat in tota Evangeliorum historia: tum ipsum procerum illis potissimum illustrat. Neque enim semel, aut bis, aut ter, sed sæpius pronuntiat illud: erat, in principio, inquit, erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum. Credimus & in spiritum sanctum illum rectum, principem, bonum, consolatorem, ex Deo procedentem, Non genitum: Vnus enim est Unigenitus, Non creatum. Nusquam enim in divina scriptura invenimus, eum in rerum creatarum numero positum, sed ordine cum patre, & filio constitutum. Audiuimus item illum à patre procedere. Quomodo autem procedat, curiosius vestigando non laboramus. Sed intra terminos nobis à theologis, & beatis viris præscriptos acquiescimus. Quinetiam ab ipso Servatore nostro Iesu Christo didicimus, à sancto spiritu trinitatem expleri. Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Qui cum patre, & filio connumeratur, is utique rebus creatis omnibus antecellit. Quamobrem Paulus etiam in eo constanter manet, ut spiritum ipsum cum patre, & filio simul pronuntiet. Gratia, inquit, Domini nostri Iesu Christi, & communicatio sancti spiritus cum omnibus vobis. Et rursus, Divisiones, inquit, gratiarum sunt, idem autem spiritus, & divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus, & divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Eius verò essentiam declarans clamabat, hæc autem operatur vnus & idem spiritus, diuidens singulis peculiariter, prout vult. Non enim ut iussus est, sed ut vult, credentibus dona distribuit. Nam per ipsum veniam peccatorum accepimus. Per ipsum libertatem assecuti sumus. Per ipsum adepti sumus gratiam adoptionis. Non enim accepimus, inquit Paulus spiritum servitutis ite

rum in timorem. Sed accepimus spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, Pater, Et spiritus, inquit, vitæ dedit me à lege peccati, & mortis. Et alibi, Dominus autem est spiritus, ubi autem spiritus Domini, ibi libertas. Iam quod alios liberos reddit, ipse non seruit. Quomodo enim consilium dedit, quod ipse non habet, quod assequi nequit, quo si caput ille quidem, sed non potest? Qui libertatem credentibus largitur, & seruientes liberos efficit, is profecto non seruus, sed dominatur, & iure dominatus, quos vult, libertate donat. Quamobrem & beatus Paulus, hæc, inquit, omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens vnicuique peculiariter, vult. Iccirco & Propheta in veteri testamento potestatem ipsius significans clamabat: Dominus misit me, & spiritum eius. Et Deus iudæos accusans, fecistis, inquit, consilium, sed non secundum me, & fœdera, sed non per spiritum meum. In quo focum imperij spiritum sanctum esse declarat. Et alio loco, cur ego, inquit, vobiscum sum? & spiritus meus constitit in medio vestri? At Iob effectorem ipsum & principem, non autem ministrum, aut factum credens, spiritus, inquit, diuinus fecit me, & status omnipotentis edocet me. Quod si humanam naturam fabricatus est, eandem, quam pater & filius essentiam habet. Nam cum hominem faceret Deus, faciamus, inquit, hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Quorum autem vna est imago, eorum profecto vna est etiam essentia.

Item de patre, & filio, & spiritu sancto distincta, simul, & vna diuinitatis ratio. Sancti Maximi.

Vnus Deus, vnus filij pater, & spiritus vnus sancti fontis vnitas minimè confusa, & minimè diuisa trinitas. Mens sine principio, solus solus per essentiam Verbi principio carentis genitor. Et solius æternæ vitæ spiritus sancti fons.

Eiusdem.

Vnus Deus, quoniam vna diuinitas simplex, & sine principio, & partitionis, & diuisionis expers. Et tota Trinitas eadem, Vnitas tota secundum essentiam eadem. Et trinitas tota secundum personas eadem. Pater, & filius, & spiritus sanctus ipsa diuinitas est. Et in patre, & filio, & spiritu sancto est ipsa

Diui

diuinitas. Tota in toto patre ipsa est: Et totus in ipsa tota pater est. Et tota in toto filio est ipsa: Et totus in ipsa tota est spiritus sanctus. Non enim ex parte diuinitas est in patre, nec pater ex parte Deus est. Neque ex parte in filio diuinitas est: Nec filius ex parte Deus est. Neque ex parte in spiritu sancto diuinitas est: nec spiritus sanctus ex parte Deus est. Nam neque diuinitas secari potest: neque pater, aut filius, aut spiritus sanctus Deus est imperfectus. Sed tota est ipsa, & perfecta, perfecta in patre. Et tota est ipsa, & perfecta, perfecta in filio. Et tota, perfecta, & perfecta est ipsa perfecta in spiritu sancto. Nam totus in toto filio, & spiritu sancto perfecta est pater. Et totus in toto patre, & spiritu sancto perfecta est filius. Et totus in toto patre, & filio perfecta est spiritus sanctus. Quandoquidem vna eademque essentia, & potentia, & actio est pater, & filius, & spiritus sanctus, cum nullus eorum ab altero separatus aut sit, aut cogitetur.

Vnum est, quod principium & essentiam exuperat, bonum, sancta trium personarum vnitas, pater, filius, & spiritus sanctus. Trium inuicem infinita coniunctio, quæ quomodo sit, aut quid sit, aut qualis sit, nulla prorsus res creata potest percipere. Omnem enim intelligentium vincit intelligentiam, & à recondita, atque intima natura sua non egrediens omnem omnium cognitionum notitiam superat.

Eiusdem.

Vnam nosse oportet diuinitatis naturam, & vim, nempe Deum vnum, qui in patre, & filio, & spiritu sancto spectetur, utpote sola sine causa mens, quæ per essentiam subsistit. Et vnus per essentiam subsistentis principioque carentis Verbi genitor est: Et solius est æternæ vitæ per essentiam subsistentis spiritus sancti fons. In vnitate trinitas, & vnitas in trinitate. Non vna tamen in altera sic est, ut vel in vnitate Trinitas, tanquam in essentia accidens sit: vel contra in trinitate vnitas. Est enim expers qualitatis, Neque ut alia, atque alia. Si quidem naturæ diuersitate non differt à trinitate vnitas, cum simplex sit, atque vna natura. Neque ut vna sub altera. Nam potentie summisione distincta non est ab vnitate trinitas, aut vnitas à trinitate, nec, ut commune aliquod, aut genus vniuer

vniversum, & quod sola cogitatione comprehendatur, distinctis partibus, formisque suis, ita differt à trinitate Vnitas, cum à essentia propriè per se, & potentia per se verè polleat. Neque vt vna per alteram. Nullo enim habitu medio copulatur, tanquam causa cum eo cuius est causa, id, quod omnino idem est, atque habitu caret. Neque vt vna ex altera: non enim per processionem præcessionemve trinitas est ab Vnitate, cum sit ingenta & per se existat. Sed vt quæ eadem re vera Vnitas, & trinitas dicitur, & intelligitur. Vnitas quidem ratione essentia trinitas autem modo, quo existit. Tota Vnitas eadem distincta personis. Et tota Trinitas eadem non vnitate confusa. Neque diuisione introducat Deorum multitudo, vel confusione Diuinitas euertatur.

Eiusdem.

SOLA simplex, & vniformis, & nullius egens, & immutabilis. Est effectrix illa rerum omnium sanctæ trinitatis essentia. Omnes autem res procreatae essentia constant, & accidentibus, & diuina semper indigent prouidentia, quippe quæ non sunt à mutationibus libere. Nec accidens igitur de Deo nec qualitatem oportet dicere. Hæc enim in res compositas & mutabiles cadunt. At omnia quæ Deus habet, habet naturaliter, nec illi inhaerent vt adiuuncta & acquisita.

Eiusdem.

IN simplici & infinita trinitatis essentia nec habitus, nec latitudines quaras, ne illam, vt res procreatas compositas esse comminiscaris.

Eiusdem.

EX his, quæ sunt, eorum causam authorémque cognoscimus. Ex ipsorum autem differentia discimus existentem in eo, qui est, sapientiam filium. Ex naturali verò eorundem motu existentem in eo, qui est, vitam potestatem illam, unde res vitam hauriunt, nempe spiritum sanctum intelligimus.

Eiusdem ex interpretatione præcationis Dominice.

Nomen Dei & patris per essentiam subsistens est Vnigenitus filius. Et regnum Dei & patris per essentiam subsistens

stans est Spiritus sanctus. Quod enim hoc loco Matthæus regnum dicit, alius Euangelista alibi Spiritum sanctum appellauit, adueniat, inquit Spiritus sanctus, & nos expurget. Neque enim pater habet adiectiuum nomen. Nec regnū in ipso tanquam dignitatem aliquam attributam cogitamus. Nonquam enim esse coepit, vt etiam pater, aut Rex esse posset incipere. Sed cum semper sit, semper etiam est pater & Rex. Nec initium habuit omnino, vt vel esset, vel pater, & Rex esset. Quod si semper ita est, vt semper & pater sit & Rex, semper vtique & filius, & Spiritus sanctus per essentiam cum patre simul existunt, cum & ex ipso sint, & in ipso naturaliter, & supra causam, & rationem, non autem per causam possit ipsum sint. Habitus enim, qui habet hanc vim, vt res simul ostendantur, non concedit, vt ea, quorum est habitus, mutuo considerentur.

Eiusdem.

SI verbum procreationem rerum antecedit, nec fuit, nec est, nec erit verbo quicquam antiquius. At verbum nec sine mente est, nec expers vitæ, sed & mentem, & vitam habet, mentem quidem generantem, & per essentiam existentem patrem. Vitæ autem per essentiam existentem Spiritum sanctum.

*Item de patre, & filio, & Spiritu sancto distincta simul atque vnita Diuinitat is ratio
Damasceni. Cap. VIII.*

CREDIMUS igitur in vnum Deum, principium vnum sine principio, increatum, ingenitum, incorruptibile, immortale, æternum, infinitum, nullis terminis, aut finibus circumscriptum, immensa potentia præditum, simplex, incopositum, corporis expers, inexhaustum, perturbationibus vacans, immobile, immutabile, inuisibile, bonitatis, & iustitiæ fontem, lumen intelligibile, inaccessam potestatem, nulla nisi propriæ voluntatis mensura comprehensam. Næque omnia, quæcumque vult, potest, omnium, quæ creata sunt, seu videantur, seu non videantur, effectrix est, omnia continet, omnia conseruat, omnia prouidet, omnibus dominatur, atque imperat, & infinitum obtinet regnum, atque immortale, cui nihil contrarium est: quæ

complet omnia, & à nullo comprehenditur, imo verò cuncta complectitur, & continet, & superat: quæ per totas incunctaminata naturas permeat, & super omnibus, & ab omni essentia exempta est, utpote quæ præstat essentia, & rebus antecedit, plusquam diuina, plusquam bona, plusquam plena, cunctis principia, ordinisque definiens. Et omni principio, atque ordine firmior, Essentia, & vita, & ratione, & cognitione præstantior. Ipsa lux, ipsa bonitas, ipsa vita, ipsa essentia. Quod ab aliis neque ut sit, neque aliud quippiam habet. Sed ab ipso tanquam à fonte omnia quæ sunt, essentiam: quæ viuunt, vitam: quæ ratione sunt prædita, rationem hauriunt. Omnibus denique bonorum omnium est causa. Omnia nouit prius, quàm fiant. Vna est essentia, vna diuinitas, vna potentia, vna voluntas, vna aditus, vna facultas, vna dominatio, vnum regnum. Quod in tribus perfectis personis sine confusione coniunctis, & sine distractione distinctis (id quod mirabile est) ab omnibus rebus procreatis ratione præditi creditur & adoratur. Patrem, & filium, & spiritum sanctum, in quos & baptizati sumus. Sic enim mandauit apostolis Dominus, ut baptizarent, baptizantes ipsos, inquit, in nomine patris, & filij & spiritus sancti. In vnum patrem omnium principium, & causam, à nullo genitum, quæ sine causa est, & solus ingenuus, omnium quidem rerum effector, sed vnus tantum natura pater, vnigeniti nimirum filij sui, Domini autem, & Dei, & Seruatoris nostri Iesu Christi. Et emissor spiritus sancti. Et in vnum filium Dei vnigenitum Dominum nostrum Iesum Christum, ex patre natum ante omnia secula. Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, eiusdem essentia: cum patre, per quem omnia facta sunt. Quem cum ante omnia secula dicimus, sine principio, & tempore genitum indicamus. Neque enim ex eo, quod non erat, aut esset deductus est filius Dei, qui splendor est gloriæ, & figura essentia: patris, viuens sapientia, & potestas. Verbum in patre subsistens, per essentiam, & perfectum, & vnus imago inuisibilis Dei. Sed semper fuit cum patre, & in ipso, æterna ratione, & sine principio ex ipso genitus. Neque enim pater vnquam fuit, cum non esset filius. Sed simul pater, simul filius ex ipso genitus. Pater enim sine filio dici non posset. Nam si filium non haberet, non esset pater. Sin postea filium habuisset, postea fuisset pater, cum antea pater non esset, atque

Mat. 29.

ita

ita fuisset immutatus, ut ex eo, quod pater non erat, pater euaderet. Quo nihil dici potest grauius, aut magis execrandum. Nam fieri nequit, ut naturali destituatur fecunditate. Cuius quidem fecunditatis est, ut ex seipso, hoc est, ex propria essentia similem æqualemque generet. Quapropter impium est dicere in generatione filij tempus intercessisse, aut essentiam filij post patrem fuisse genitum. Ex ipso enim, id est, ex patris natura filium genitum dicimus. Quod nisi ab initio cum patre simul existere filium ab ipso genitum concedamus, patris ipsius personam immutabimus, quippe qui cum pater non esset, postea pater effectus sit. Nam res procreata, licet postea facta sint, non tamen ex Dei essentia, sed ex nihilo, ut essent, voluntate, & potentia ipsius factum est. Nec attingit mutatio naturam Dei. Generatio enim fit, cum ex generantis essentia generatum essentia simile producitur. Creatio autem & effectio non excreantis & efficientis essentia, sed extrinsecus fit, & id, quod creatur, & efficitur, essentia prorsus dissimile est. Solus ergo qui & perturbationis expertus est, & immutari inuerti que non potest, & eodem modo se semper habet Deus, sine perturbatione & gignit, & creat. Etenim cum natura perturbationibus vacet, nec fluat, nullam neque generando, neque creando perturbationem subit, nullius indiget opera. Sed generatio, cum naturæ sit ipsius opus, & ab eius essentia proveniat, nullum habet initium, & est æterna, ne is, qui generat immutetur, nève Deus prior, & Deus posterior sit additoremque suscipiat. Creatio autem in Deo, cum sit voluntatis opus, non est Deo cœterna. Etenim quod non erat, & uti esset obtinuit, si qui nullum habet principium, & semper existit, cœternum esse non potest. Quemadmodum igitur non eodem modo facit homo, quo Deus, cum homo non possit ex nihilo quicquam efficere sed ex ante subiecta materia, nec voluntas eius solum præcedat, sed cogitatio, & in animo rei formam, quam facturum est, fingat, deinde manibus ad faciendum aggrediatur, & laborando defatigetur, & sæpe quod sibi ipse proposuit non assequatur, cum res instituta sibi ex sententia non succedat. Deus autem cū voluntate sola ex nihilo fecerit vniuersa: sic etiam non eodem modo generatur Deus, quo ipse homo. Deus enim & tempore, & principio, & perturbatione, & fluxu, & corpore vacans, qui & solus est, & sine

d 2

caret, sine tempore, sine principio, sine perturbatione, sine fluxu, sine commitione generat. Et eius generatio, quæ comprehendendi non potest, nec principium, nec finem habet. Ac sine principio quidem, quoniam immutabilis est, sine fluxu autem, quia perturbationis est expertus, & corporis, sine commitione verò, quoniam incorporeus est, & solus Deus, nec aliter indiget. At sine termino, & sine, propterea quod principio caret, & tempore, & nunquam desinit, & semper se habet eodem modo, quod enim principio vacat, vacat & sine. Quod autem per gratiam sine caret, non continuo caret etiam principio, quales sunt Angeli. Generat igitur, qui semper est, Deus, verbum suum perfectum, sine principio, & sine fine, ne, qui tempore antiquiorem naturam, & essentiam obtinet, in tempore pariat. Homo verò quoniam diversa ratione generet, ex eo perspicuum est, quod ortui & interitui est obnoxius, quod fluit, & repleretur, & corpore indutus est, naturæque marem, & feminam continet. Mas enim feminæ eget auxilio. Verum proprium sit, quod his omnibus superior est quique præstantior, quam ut vlla cogitatione comprehendi queat, Docet igitur sancta, & catholica, atque apostolica Ecclesia simul patrem, & simul unigenitum eius filium, ex ipso genitum, sine tempore, sine fluxu, sine perturbatione, ratione quadam, quam intelligentia non assequitur, & solus ex omnibus rebus novit ipse Deus. Quem admodum simul est ignis, & que ab igne lux proficiscitur. Neque prius est ignis, post autem lux, sed simul sunt. Et quem admodum lux, cum ab igne generetur, semper in ipso est, nec ullo modo ab ipso separatur: sic filius à patre generatur, nec omnino ab eo seungitur, sed semper in ipso est. Illud tamen in his discrimen apparet, quod lux quamvis ab igne gignatur, & ab eo nequeat separari, sed in ipso semper maneat, propriam tamen non habet *in se ipsa*, præter illam, quam habet ignis, cuius ipsa lux est qualitas naturalis. Filius autem Dei unigenitus, ita natus ex parte, ut ab eo nunquam separatus, seiuñctusve fuerit, & in illo semper manens propriam habet hypostasim præter eam, quam pater habet. Verbum dicitur, & splendor, quia sine commitione, sine fluxu, sine seiuñctione genitus est à patre. Filius autem, & figura paternæ substantiæ, quia perfectus est, & in ipso pater per se subsistit, & illius in omnibus similis est, excepto, quod

non

non est ingenuus. Unigenitus verò, quoniam ex solo patre tantum genitus est. Nulla enim alia generatio filij Dei generationi similis est, quia nec alius est filius Dei. Quamvis enim & Spiritus sanctus à patre procedat, id tamen non fit per generationem, sed per processionem. Hic est alius existendi modus, qui non magis intelligi comprehendique potest, quàm ipsa filij generatio. Itaque ipsius sunt omnia, quæ pater habet, præter id, quod non est ingenuus, quo tamen non essentiae differentia, nec dignitas, sed existendi ratio declaratur. Quem admodum & Adam, qui non est genitus, est enim signum Dei: & Seth, qui genitus est, est enim filius Adam: & Eva, quæ ex costa ipsius Adam processit, cum pariter sint omnes homines, non natura, sed existendi ratione inter se differunt. Ac quem admodum animalia licet differant inter se, quod alia ex nihilo creata sint, alia ex animalibus genita, ipsa tamen prima animalium genera inter se conueniunt, quod quamvis ingenta sint, quia non aderant alia animalia, ex quibus generari possent, non tamen increata sunt, sed omnia creata verbo Dei, à quo ex nihilo facta sunt: sic tres illæ plus quàm Diuinæ sanctæ Diuinitatis personæ, quamvis in eo conueniant, quod omnes increate sunt, eo tamen differunt, quod non sunt omnes ingente. Nam solus pater ingenuus est, non enim ab alia habet hypostasi, ut sit. Et solus filius est genitus, ex patris enim essentia sine principio, sine tempore, sine fluxu genitus est. Et solus Spiritus sanctus ex patris essentia est, non tamen genitus, sed procedens. Sic enim diuina docet scriptura. Generationis verò processionsque ratio comprehendendi non potest. Illud pertinet ad sciendum est, paternitatis, & filiationis, & processions nomen non ad beatam diuinitatem à nobis, sed ab ea ad nos fuisse translaturum: sic enim ait Diuus Apostolus: Propter hoc flecto genua mea ad patrem, ex quo omnis paternitas in celo, & in terra. At cum patrem filij principium esse, & filio maiorem dicimus, non significamus, eum filio, per quem fecit, & secula, tempore, naturæque præstare, aut alia te vlla, nisi causa, quod nimirum à patre filius sit genitus, non autem à filio pater, quodque filij pater sit author naturaliter, sicut etiam dicimus ab igne lucem, non autem ignem à luce proficisci. Proinde eum audiemus, patrem esse principium filij, aut maiorem filio, ut causam intelligamus. Et

Eph. 3.

quemadmodum non dicimus, aliam esse ignis, aliam lucis essentiam, ita patris, & filij non diuersam essentiam, sed vnā eandemque dicimus. Et cum ignis propter lucem ab ipso proficiscentem cernatur, lucem non instrumentum, igni, unde procedit, seruientem, sed eius naturalem potius potentiam asserimus sic affert manus patrem, quæ facit, omnia facere per vnigenitum filium suum, non vt per instrumentum ipsi ministrantem sed vt per naturalem & eiusdem essentia potestatem. Et quare uis dicamus ignem illustrare, dicimus tamen & lucem illustrare, sic omnia, quæ pater facit, facit & filius. Verum hoc interest, quod lux propriam & ab ea, quam habet ignis, diuersam hypostasim non habet. Filius autem perfecta hypostasis est, à patris hypostasi non separatus, vt ante declarauimus. Fieri enim non potest, vt in rebus creatis exemplum reperiatur quod perfecte rationem exprimat sanctæ Trinitatis. Quomodo enim quæ creata sunt, & composita, & fluxa, & mobilia, & definita, & caduca, & figuram habent, diuinam illam naturam, quæ est ab istis omnibus affectionibus libera, quæque omnem essentiam superat, effingere valeant atque explicare? Quod autem his, & pluribus etiam perturbationibus sint obnoxie res omnes procreata, quodque ad interitum tendant, nemini dubium est. Similiter credimus & in vnum Spiritum sanctum, Dominum, & viuificantem, qui ex patre procedit, & acquiescit in filio, & cum patre, & filio simul adoratur, & conglorificatur, vt eiusdem essentia, & coeternus. Qui Dei Spiritus est, & Christi Spiritus, & principalis, vitæ fons & sanctitatis, qui Deus cum patre, & filio, & est, & appellatur increatus, plenus, opifex, omnipotens, infinitæ potentia, rebus creatis imperans, nullius eorum participans facit, non sanctus efficitur, qui consolator est, & omnium consolationes complectitur, in omnibus patri & filio similis, à patre procedit, & per filium communicatur, & ab omnibus rebus creatis accipitur, & per se creat & facit, & continet omnia, qui subsistit, siue in propria hypostasi existit, nec à patre, & filio propter mutuam inter se coniunctionem separatur, aut seiungitur. Et habet omnia, quæ pater, & filius habent, nisi quod nec ingenuus, nec genitus est. Pater enim est sine causa atque ingenuus, quippe qui à nullo

à nullo habet, ne à seipso quidem, vt sit, neque est eorum, quæ habet aliquid, sed ipse potius est principium, & causa rerum omnium, vt sint, & quomodo sint. Filius autem à patre est, non alia ratione, sed genitus. At Spiritus sanctus & ipse quidem est à patre, verum non genitus, sed procedens. Quo autem pacto inter se differant gigni, & procedere, intelleximus. Quæ verò differentia sit ratio, aut æqualis sit filij ex patre generatio, aut Spiritus sancti ex patre processio, nullo modo possumus intelligere. Quæcumque igitur habent filius, & Spiritus, habent à patre, etiam illud ipsum, quod sunt. Nam, nisi pater sit, nec filius est, nec Spiritus sanctus. Et nisi pater aliquid habeat, nec filius habet, nec Spiritus. Et propter patrem, id est, quoniam pater est, est etiam filius, & Spiritus. Et propter patrem habent filius & Spiritus, quæcumque habent, hoc est, quoniam habet illa pater. Excipimus esse ingenuum, & esse genitum, & procedere, quibus solis notis & proprietatibus inter se differunt tres illæ sanctæ Hypostases, siue personæ, nec essentia, sed propriæ Hypostaseos seu personæ signo, & nota distinguuntur. Dicimus autem vnumquemque ex tribus habere perfectam hypostasim, ne ex tribus imperfectis compositam naturam vnā perfectam, sed in tribus perfectis personis vnā essentiam perfectionem omnem superantem, & præcedentem cognoscamus. Quod enim ex imperfectis constat, compositum omnino est. Ex perfectis autem personis fieri non potest compositio. Quamobrem nec specie dicimus ex personis, sed in personis imperfecta autem dicuntur, quæ rei perfectæ speciem non conseruant. Lapis enim, & lignum, & ferrum, per se quidem singula perfecta sunt, ex propria nimirum natura considerata. At si considerentur in ædificio, quod ex ipsis confectum est, sunt imperfecta. Nullum enim ipsorum est per se domus. Quocirca perfectas personas dicimus, ne compositionem in natura diuina cogitemus. Compositio enim dissensionis initium est. Tres rursus personas inter se mutuas vnū dicimus, ne Deorum multitudinem introducamus. Ex eo, quod tres sunt personæ, nullam adesse compositionem, aut confusionem, quod autem eiusdem essentia, atque inter se mutua, nec voluntatem, nec actionem, nec virtutem, nec potestatem, nec motionem (vt ita dicam) diuisam, sed eandem esse, vt Deum vnū esse cognoscimus. Vnus enim verè Deus est, Deus, & verbum,

& eius spiritus. Scire autem oportet, aliud esse, re ipsa aliquid intueri, aliud animo, & cogitatione complecti. In omnibus enim rebus procreatis re ipsa diuise cernuntur hypostases. Nam Petrus à Paulo re separatus perspicitur. Communis autem, & coniunctio, & vna eorum species animo cogitationeque comprehenditur. Petrum enim & Paulum cruciatum esse naturæ, & communem atque vnā habere naturam, ipso mente percipimus. Siquidem vterque eorum animal est ratione præditum, & mortale. Et eorum vterque caro est animata animo ratione mentēque insigni. Ipsa igitur natura communis animo concipitur. Hypostases namque non sunt in seipsis mutuo. Sed vnaqueque priuata, & singulariter, & perse est separata cum illi adsint plurima, quibus ab aliis distinguatur. Item in loco distant, & differunt tempore, & sententia & robore, & forma, & figura, & habitu, & temperamento, & dignitate, & studio, & cum omnibus propriis notis, tum ea potissimum diuidantur, quod in se vicissim non sunt, sed separatim. Ex quo fit, vt & duo, & tres homines dicantur, multi. Idque in omnibus rebus procreatis videre licet. In sancta verò, & quæ essentiam, & omnia superat, & comprehendit nequit, Trinitate res aliter habet. Nam quod commune, atque vnum in illa est, re ipsa spectatur propter eandem (eandem dico, non similem) tum aternitatem, tum essentiam, tum actionem, tum voluntatem, tum sententiam, tum potestatem, tum bonitatem, atque vnā motionis vim. Vna est enim essentia, vna bonitas, vna virtus, vna voluntas, vna actio, vna potestas, vna, & eadem, non tres inter se similes, sed vna, & eadem motionis trium personarum. Vnum enim sunt singulæ ipsarum non minus ratione aliarum, quā sua. Hoc est, in omnibus vnum sunt pater, & filius, & Spiritus sanctus, nisi quod vnus ingenuus est, alter genitus, tertius procedit. Quod autem in ea est distinctum, cogitatione consideratur. Vnum enim Deum cognoscimus. Differentiam qua gignentis, & geniti, & procedentis notio pateat, in solis proprietatibus, quatenus alius est causa, alius à causa pender, perfectiusque est personæ, siue essentia modus, cogitamus. In ipsa enim Diuinitate, quæ nullo circumscribitur loco, loci spatium, vt in nobis, non possumus dicere. Personæ enim in se vicissim sunt, non vt confundantur, sed vt ita se mutuo habeant, vt Dominus indicat, cum ait:

Ego

Ego in patre, & pater in me est. Neque voluntatis, aut actionis, aut potentia, aut aliarum rerum, quibus nos verè penitusque distinguimur, differentiam. Quamobrem nec tres Deos esse dicimus, patrem, & filium, & Spiritum sanctum, sed vnum potius Deum sanctum Trinitatem, filio, & Spiritu sancto ad vnā relatis causam, non autem compositis, aut coniunctis eo quidem modo, quo Sabellius eos contrahabat. In vnum enim, vt diximus, ita conueniunt, non vt confusi sint, sed vt sine mixtione, & concretionē sese vicissim habeant, & distinguantur. Neque ita disclusis, essentiaue disiectis, vt eos Arius distrahebat. Diuinitas enim, vt breuiter dicam, in personis distinctis indiuisibilis manet. Quemadmodum vna esset lucis concretio atque coniunctio, si tres soles inter se coacti nihil à se vicissim distarent. Quando igitur Diuinitatem, primamque causam, & principatum, & vnā, atque eandem Diuinitatis, vt ita dicam, motionem, & voluntatem, eandemque tum essentia, tum virtutis, tum actionis, tum dominationis vim dicimus, vnum cogitamus. Quando autem ea, in quibus est ipsa Diuinitas, vel vt accuratius loquar, quæ sunt ipsa Diuinitas, à primæque causa sunt, eandemque, cum illa tunc villo discrimine gloriam obtineant, id est filij, & Spiritus sancti personæ, tres sunt, quos animo complectimur, & adoramus. Verum id nobis aduertendum est, quod cum non dicamus, patrem esse ex aliquo, dicimus tamen ipsum filij patrem. Filium autem nec sine causa, nec patrem dicimus, sed ex patre, & filij patris. At Spiritum sanctum, & ex patre dicimus esse, & patris spiritum nominamus. Ex filio autem spiritum non dicimus, sed filij spiritum appellamus. Si quis enim, inquit Apostolus, spiritum Christi non habet. Et per filium nobis esse patefactum, & imperitum confitemur. Nam insufflauit, inquit, & dixit discipulis suis: Accipite spiritum sanctum. Quemadmodum enim à sole tum radius, tum splendor per radium, sic à patre filius, & per filium spiritus proficiatur. Ipse enim pater filij & spiritus, vt sol radij, & splendoris est fons, per filium autem spiritus, vt per radium splendor, nobis imperitur, qui nos illustrat, & à nobis accipitur. Filium verò neque spiritus, neque ex spiritu dicimus.

d s

Aduerte quod in materia processionis Spiritus sancti more Graecorum loquitur, ante de.

termina-
tionem fa-
cta in co-
cilio Ephe-
sino sub
Theod. In
morte. &
Celestino
rapta. &
procede-
ret etiam a
filio. Vel
dici potest
eere Da-
masi. non
dici spiri-
tus ex fi-
lio, id est,
non habere
reclare in
scripturis
quod proce-
dat ex fi-
lio, non ne-
gat tamen
esse ex fi-
lio vel pro-
cedere ex
filio. Et
ita an-
no-
sat dom.
Theod. 1.
par. 4. 36.
articu-
argum-3.
et in eius
vsspo. et
hoc modo
i intellige-

ET pater est Deus, qui semper est ingenuus, cum a nullo
genitus sit, & filium gignat coeternum. Et filius est
Deus, qui semper est cum patre, sine tempore, & sempiternus,
sine fluxu, & sine perturbatione, & sine seijunctione ab ipso ge-
nitus. Et Spiritus sanctus est Deus, virtus sanctus efficiens, in
sua subsistens persona, a patre procedens, acquiescens in filio
& eiusdem essentiae cum patre & filio. Verbum est, quod per
essentiam semper adest cum patre. Verbum est etiam naturalis
animi motus, quo animus ipse mouetur, & intelligit, & cogi-
tat, cum sit quasi lux & splendor ipsius. Præterea verbum est
illud intimum, quod in corde loquitur. Ad hæc verbum est
animi nuntius. Verbum igitur, quod est Deus, per essentiam in
propria consistit persona. Reliqua tria sunt animi facultates,
quæ non per se propriæ cōsistunt. Quorum primum est animi
germen naturale, quod semper ab ipso naturaliter manat. Al-
terum autem & intimum dicitur. Tertium verò pronuncia-
tur. Spiritus multis modis intelligitur. Nam & Spiritus san-
ctus, & virtutes ipsius, & Angelus bonus, & Dæmon, &
animus, & nonnunquam etiam mens, & ventus, & aer di-
citur spiritus.

Item de Patre, & Filio, & Spiritu sancto, di-
stincta simul, & unita Diuinitatis ratio
diuersorum patrum.

Fieri non potest ex duabus perfectis personis compositio
sonis. Itaque perfectas in sancta Trinitate personas dicimus, ut
in illis vlla compositio cogitetur. Has autem in se vicissim
singulas propter mutuum earum inter se habitum relatio-
nemque pronuntiamus.

In omnibus quidem rebus procreatis, singularum distinctio
personarum re ipsa perspicitur. Michaël à Gabriele re ipsa se-
paratus est, & Petrus à Paulo, & reliquæ eodem modo. Quod
autem in ipsis commune, atque vnum est, animo & cogitatione
conspicitur. Cogitatione enim tantummodo comprehendimus
humanitatem, & si qua vox eodem modo communem
Angelorum notionem queat explicare, neque enim Angelitatem
autem

autem dicere. At in Trinitate Diuina contra sit. Quod enim re potes
commune, atque vnum est, re ipsa cernitur. Etenim Deum esse omnia a-
vnum, & vnam eandemque naturam, & potestatem, & sapien-
tiam, & virtutem, & actionem, & voluntatem re ipsa cognosci-
mus. Personarum verò distinctionem tenui cogitatione com-
plectimur. Neque enim audemus illam eiusmodi circumscri-
ptionem, qualem licet in personis cernimus, aut loci interval-
lum, & alias id genus proprietates, quibus res singulæ tanquā
terminis suis conclusæ separantur à cæteris cogitare. Sed eas
tantum notiones, quibus pater genitor, filius genitus, spiritus
procedens intelligitur. Has quidem Græcos fingendis vocibus
feliciores imitati non inutiliter fortasse, barbarè quidem cer-
te paternitatem, filiationem, & processionem appellant. Quæ
ratione naturam atque essentiam superante sunt. Itaque Deum
vnum eos esse dicimus, cum ipsorum personas sine diuisione
distinctas, & sine coniunctione copulatas, propter diuisionis
coniunctionisque rationem natura simul & essentia præstan-
tiores, perfectæ, & re ipsa distinguere nequeamus.

Distinguuntur Hypostases non essentia, sed propriis per-
sonarum notis. Quare per sanctæ Trinitatis nomina, Patris,
& Filij, & Spiritus sancti, non naturarum discrimen, sed indi-
ces personarum proprietates edocemur.

Essentia, & natura, & genus, & species, & forma, ex patrum
sententia, idem sunt in Deo. Item persona, & nota, & pro-
prietas, & indiuiduum, idem sunt. Et essentia quidem atque
natura de omnibus subiectis pariter dicuntur. Quemadmo-
dum & omnes homines vnius essentiae naturæque sunt. Hy-
postasis verò, & persona, & indiuiduum significant, id quod
propriè, & per se subsistit, & ab alio sine interitu suscipit di-
stinctionem.

Species, & forma idem sunt in sancta Trinitate, essentiamque
significant. Qui vidit me, inquit, Patrem vidit. Hic autem, Ioan. 14.
videre, significat cognoscere.

Essentia personas coniungit. Personæ verò proprietatibus,
quasi notis quibusdam separantibus, essentiam distinguunt.

Essentia nunquam dicitur de iis, quæ per se non constant,
natura verò sepius. Quapropter hæc est, inquit ille, natura
mendacij. Et ille, ductus, inquit, aquæ fontem ostendit suorum
sermonis autem natura cor loquentis indicat.

Si ea, quæ communia, & vniuersa, & tota, & perfecta subiectis sibi singularibus dicuntur, dicitur & Diuinitatis natura tota, & perfecta de singulis ipsius personis. Communis enim & vniuersum quiddam est naturæ, & essentia. Singulari autem hypostasis, & persona, non quod naturæ partem habeat, partem non habeat, sed quod indiuiduum sit. Et essentia commune quiddam est, quoniam de pluribus dicitur, indiuiduum verò singulare, quia dicitur de vno tantum.

Ecclesiæ definitione & lege non est idem natura & hypostasis. Sed quæ inter commune, & proprium: inter vniuersum, & singulare: inter indefinitum, & definitum: eadem est inter naturam, atque hypostasim differentia. Beatum tamen Cyrillum, & alios patres his duobus nominibus pronuntiatione differunt, non ignoramus. Abutuntur enim, dum alii quidem hypostasim pro essentia, alii autem essentiam pro hypostasi pronuntiant, non quod eas idem esse sentiant, sed quoniam initio non solum diuina scriptura, verum etiam Ecclesiæ doctores multis in rebus sine vilo discrimine quibusdam vocibus utebantur, scientes, verba nihil asserre incommodi, cum res aliter habeant. Quæ quidem ipsius Cyrilli sententia est. Et ipse rerum sacrarum demonstrator Dionysius ait, dementis atque imperiti hominis esse, non rei propositæ, sed verbis animum adhibere. Et Gregorius Theologus, Neque verò, inquit, qui de verbis digladiantur, id turpe existiment, quasi pieras nobis in verbis, non autem in rebus ipsa posita sit. Et rursum, veritas, inquit nobis non in verbis, sed in rebus est sita. Quando igitur verbis abutuntur auctores, propriè neque sunt, neque accipiuntur illæ res, quas ea verba videntur significare, sed quas ipsi volunt intelligi. Itaque cum hypostasim vniõnem, & differentiam, & proprietatem Cyrillus dicit, loco essentia vtitur hypostasi, ut ea voce naturas unitas per se subsistere declararet, doceretque non similitudinum, & formarum quarundam, quæ non per se consistunt, sed rerum ipsius, quibus in Apologia primi Anathematismi aduersus Theodoretum reprehensiones vtitur intelligi potest. Si extra hypostasim, inquit, solæ per se formæ vicissim conuenissent, illa vniõnis ratione similitudines quædam, & formæ per se non subsi-

subistentes conuenissent. Nunc autem non similitudinem, sed rerum conuentus fuit, ergo & hypostasim. Verum quod inter naturam & hypostasim discrimen esse crediderit, ipsemet docet in secunda ad Nestorium Epistola, seruatoris, inquit, nostri voces in Euangelis neque ad duas hypostasim, neque ad duas referimus personas. Item in Epistola, quam ad Orientales scribit, Evangelicas, inquit, & Apostolicas voces, quæ de Domino pronuntiantur, scimus à viris Theologis partim ita communiter accipi, ut ad vnā referantur personam, partim ita diuidi, ut duabus naturis tribuantur. Ad idem alibi non est, inquit, duplex, sed vnus, & solus Christus. Hoc autem ait propter vnā eius personam. Quantum enim ad naturas spectat, dicitur etiam duplex. Quando igitur oratio simpliciter, & sine controuersia constituitur, animaduertimus, non solum patres, sed diuinam scripturam liberè simpliciterque vocabulis vti. Nam D. Apostolus & id, quod in homine intrinsecus est, hominem: & id, quod extrinsecus, hominem item appellat, atque ita nomen totius partibus tribuit. At è contrario Prophetæ modo carnem, modo animam vocantes hominem, partium vocabulis totum indicant. Verum, quando tempus id postulat, propriis vocibus vtuntur. Ea verò ratione, quam ante diximus, & Theologus Ioannes, Verbum, inquit, caro factum est, cum vellet dicere, factum est homo. Cæterum hac de re ne digladiemur, aut contendamus. Ait enim Magnus Dionysius, id eorum esse proprium, qui non res diuinas cupiunt intelligere, sed inanes aucupantes sonos in literarum elementis, & syllabis, & verbis ad intelligendum difficilibus, quæ ad animi ipsorum cognitionem non perueniunt, sed labiorum atque aurium reus circumsonant, immorantur.

Duplex est hypostasis. Nam modò significat id, quod simpliciter est in essentia, quoniam subsistit, & est, & sine propriis signis ac notis consideratur: Modò personam indicat per se cum ipsis propriis notis subsistentem. Etenim quæ Peripateticis appellare placuit indiuidua, ad quæ eum genera & species diuisione peruenierint, consistunt, quod diuidi amplius non possint. hominis enim in corpus, animamque diuisio interitum asserre solet, ea Doctores Ecclesiæ personas, & hypostasim nominant. Hypostasim autem dictæ sunt, quia genera, & species, quæ communia sunt, & non circumscripita, in his existunt, &

& circumscribuntur. Quamvis enim animal, & homo, quorum unum est genus, alterum species, propriam etiam rationem habeant, qua sint, tamen in ipsis individuis, exempli gratia Petro & Paulo habent hypostasim, sine quibus subsistere nequeunt. Et hæc quidem hætenus de hypostasi. Ambiguum item est hoc verbum: Enypostatōn. Significat enim, id quod simpliciter est, qua quidem significatione non solum essentiam, quam qui hæc profitentur aut hyparctōn, aut hypostatōn dicunt, enypostatōn vocamus, quod simpliciter sit, atque subsistat, verum etiam accidentia quoniam in alio nempe in essentia, non in se habent, uti subsistant, & sint. Enypostata appellamus, quæ tamen magis propriè & enypostata dicuntur. Significat etiam id, quod per se est, & per se propriè consistit, qua quidem significatione & individua vocantur enypostatata, quæ quidem propriè hypostasies magis, & sunt, & cognoscuntur. Verum & de voce hac, Enypostatōn, satis dictum sit. Enypostatōn quoque est verbum anceps. Dicitur enim, Enypostatōn, non solum id, quod nullo modo prorsus est, verum etiam id, quod in alio subsistit, qualia sunt accidentia, quia per se subsistere nequeunt. Quod si subtilius, & accuratius peruestigamus, inueniemus hypostasim etiam alia multa significare. Nam præter illa quæ dicta sunt, onus etiam significat hypostasim, siue substantia, ut indicat ille Deuteronomij locus: Quomodo potero ego solus onus vestrum sustinere? Illic enim graeci habent hypostasim, in hebraico autem volumine est maschen, quæ vox onus significat. Ad hæc significat etiam cibum, siue annonam hypostasis, ut ex libro ludicum intelligi potest, ubi ludæi, quoniam Madianitæ, inquit, diruperunt fructus terræ, & substantiam nostram. Quod enim hic est substantiam, græcè autem hypostasim, apud Hebræos est michia, quod victum significat. Hypostasis item ponitur loco spei. Nam in libro, qui inscribitur, Ruth, Noemi sic ait: non est mihi filius, nec spes. hebraicè autem sic habet, Thicuiam, qua voce procreandorum liberorum spes declaratur. Præterea item, siue mercedem significat hypostasis, ut in primo libro

- Deut. 1. stasis siue substantia, ut indicat ille Deuteronomij locus: Quomodo potero ego solus onus vestrum sustinere? Illic enim graeci habent hypostasim, in hebraico autem volumine est maschen, quæ vox onus significat. Ad hæc significat etiam cibum, siue annonam hypostasis, ut ex libro ludicum intelligi potest, ubi ludæi, quoniam Madianitæ, inquit, diruperunt fructus terræ, & substantiam nostram. Quod enim hic est substantiam, græcè autem hypostasim, apud Hebræos est michia, quod victum significat. Hypostasis item ponitur loco spei. Nam in libro, qui inscribitur, Ruth, Noemi sic ait: non est mihi filius, nec spes. hebraicè autem sic habet, Thicuiam, qua voce procreandorum liberorum spes declaratur. Præterea item, siue mercedem significat hypostasis, ut in primo libro
1. Reg. 13. Regum, pro mercede fabri. Ad securim, inquit, & quæ sequuntur, merces hæc erat. Quod hic est merces & hypostasis græcè, hebraicè dictum est, ardaban, quo quidem verbo pretium & merces indicatur. Significat etiam castra, ut in eodem primo

Regum

Regum libro, Veni, inquit Ionatas ad armigerum suum, 1. Reg. 14 ascendamus ad castra aduersariorum. Hic est hypostasim, apud Hebræos autem, Mataam, quod castra, siue tentorium significat. Valeat etiam hypostasis id, quod in rebus liquidis subsistit, qua significatione dicimus vrinae hypostasim, & facultatem, ut illud: & substantia mea, tanquam nihilum ante te. Et firmamentum, ut illud: fixus sum in limo profundi, & non est substantia. Et negotium, ut illud Hieremix cõggit, inquit sine tuo negotio. Et arcanum, ut idem Hieremias de falsis Prophetis, & si steterunt, inquit, in substantia mea, hoc est, in arcano meo. Et firmamentum, ut Ezechiel de cœli fabrica, Describens, inquit, domum, & quæ sequuntur, ubi hypostasim ponit pro firmamento. Et laudem, ut Apostolus quod loquor, inquit, non loquor secundum Deum, sed in stultitia, in hac substantia glorificationis.

TITVLVS TERTIVS.

De Deo, seu de Diuinitate communiter. Perspicuum est, qui Deum, aut Diuinitatem, aut diuinum numen dicit, communi horum appellatio, ne tres vnus Diuinitatis hypostasies, siue personas declarare. Arcopagita

Hæc ut essent dilucidiora, paraphrasi quadam sunt paulo latius explicata, ab ipso quidem Euthymio.

DI VINVM numen causa quidem est, ut res sint; ipsum verò non est, quippe quod nulla rerum sit, sed omnibus antecellat. At licet Deus etiam dicatur esse, ut eo loco, ego sum, qui sum, non tamen est, quo res ipsæ sunt, aut quòvis modo (Qui enim fieri queat, ut effectus ita sit, ut sint ea, quæ ab ipso facta sunt?) sed est simplici, & propria & excellenti ratione, quam ipse solus cognitam habet. Cuius enim natura ignota est omnibus, quæ post ipsum existerunt, huius & essentia est prorsus ignota.

Exo. 3.

ignota. Eodem pacto Deum & esse vnum, & vnum non esse dicimus. Vnum quidem, quod nullus alius eiusmodi sit: Non vnum autem, quod omnem unitatis notionem cognitionemque superet. Vnum præterea, quia diuidi nequit, & simplex est. Non vnum autem quoniam eorum, quæ non diuiduntur, quæque simplicia sunt, nullum est, sed omnibus, quæ vnum sunt, præstat, omnemque diuisionis expertem rationem, & simplicitatem antec, & eorum quoque author existit. Essentiam item, & non essentiam dicimus Deum. Essentiam, quoniam vere per se est. Non essentiam quia essentia præcellit, & eius effectus est. Ad hæc Unitatem, & non unitatem. Unitatem quidem, quia est ipsa unitas: Non unitatem verò, quoniam hæc omni præstantior unitate, & omnis unitatis constitutor. Hæc, & alia multa de Deo, non deficienti, sed exuperanti ratione dicuntur, ut illud etiam, quod sensus non habeat, & lumen sit non asportabile.

Eiusdem.

DEus & est omnia quæ sunt, quatenus est omnium principium, & causa, & omnia in se complectitur. Et nullum est eorum quæ sunt, quatenus essentiam exuperat. Quamobrem de ipso & omnia & simul omnia dicuntur, & est omnium nullum. Omnem formam, figuramque continet, idemque omnis formæ, atque figuræ est expert. Præterea de Deo dicuntur etiam eiusmodi. Rerum principia, & media, & fines, necquam res ipse sint, immenso & eximio modo Deus in se complectitur. Et omnibus existendi lumen per causam unitate coniunctionem largitur.

Eiusdem.

DE Deo & affirmamus omnia, ut de illo, qui est omnium causa: Et negamus omnia, ut de illo, qui sit omnibus excellentior. Deus enim & est omnia ratione quadam ipso digna. Et nullum ex omnibus est, quoniam essentiam superat. Porro affirmationes in Deo negationibus non sunt contrariæ. Quoniam ex omni positione, & ablatione, omni habitu, priuationeque superior.

Eiusdem.

Eiusdem.

SAepe contrario modo priuantia dicuntur de Deo. Ut illud posuit tenebras latibulum suum, quod Apostolus Paulus *1. Tim. 6.* lumen inaccessum appellat. Lucem, inquit, habitans inaccessibilem. Nam lux, ad quam accedi non potest, atque ideo non cernitur, æqualis est tenebris, quæ non videntur, in eo duntaxat, quod illa perinde, atque hæc, videri non potest. Lumen enim omnibus partibus splendidissimum non possumus intueri, quoniam splendore suo præstringit aciem oculorum. Et ignorantia Dei est præstantissima cognitio, & stultitia Dei omnem superat sapientiam.

Eiusdem.

DEus neque lux est, neque tenebræ: neque cognitio, neque ignorantia: neque veritas: neque mendacium: & ut breuiter omnia complectar, nec positio est, nec ablatio. Præcellit enim omnibus, quæ à nobis, & supra nos cogitantur. Quando & pater, & filius, & spiritus non sunt, ut nos intelligimus, aut ut illi intelligunt, qui nobis sunt sapientiores, sed omnem & mentem, & rationem superant. Positiones enim, & ablationes, & habitus, & priuationes numerantur in iis, quæ sunt post Deum.

Eiusdem.

DEus est rerum essentia, ut earum principium, & causa. Seculum seculorum, ut qui semper est magis propriè, quam ipsa secula. Tempus, ut rerum mensura, qua quidem ratione est etiam terminus rerum, ut qui ipsas terminat. Quandoquidem & secula, & infinita seculorum series infinitate terminatur illius, qui infinitus infinitis infinitè ipsa complectitur. Generatio, ut qui ad ortum deducit ea, quæ quoquomodo sunt. Locutus, ut qui omnia continet. Omnia denique superior omnibus.

Eiusdem.

DEus & terminus rerum dicitur, & infinitas terminus, ut ipsas terminans. Infinitas ut super ipsas extensus. Nam eius infinitas omnia transiens infinitè patet.

obtinente habet, ut sit. Et qui cuncta corroborat, ut possint suarumque motiones, & vires, & actiones exercere. Quod enim nullam planè potentiam habet, non est. Illa enim potentia in maium domina ad extremos usque rerum terminos pertinet. Hæ sunt quæ cum vita, & sensu penitus careant, potentiam tamen habent, ut sint. Hæ igitur potentia potentia, potentia largitrix, & ipsa potentia potentior, confirmat etiam, & corroborat, quæ sunt imbecilla, & impotentia, atque inualida, cuiusmodi sunt culices & conopes, & muscæ, & si qua sunt his eorum imbecilliora. Dixit enim Deus de bruchis, & locustis, quoniam potentia mea magna.

Eiusdem.

Communicare se dicitur Deus, propter munera sua, quæ rebus universis distribuit. Non communicare autem quia nulla res est particeps essentia, aut vite aut sapientia, aut vultu eorum, quæ habet ipse ratione quadam præstantissima, & singulari.

Eiusdem.

Ex quo fit, ut à singulis rebus totus habeatur, & nulla pars illam eius partem habeat. Ut centrum in medio circuli rectis omnibus lineis totum, & nulla eius pars ab ulla habeatur. Velut sigillum, quod omnibus ex se, sumptis exemplis se totum atque idem communicat, ut à nullo tamen eorum ulla ipsius habeatur pars. Hoc tamen præstat illa diuinitas, quæ est rerum omnium causa, non impartiendi se, ratio, quod nulla attractus mixtionisve societate cum illis coniungitur, quibus communicatur. Quod si quis obiiciat, non in omnibus exemplis totum, atque idem signum effingi, respondebo, non illius culpa, quod se totum atque idem singulis accommodat, sed excipientium diuersitate contingere, ut vnus, & totius, & eiusdem exemplaris imagines dissimiles sint. Exempli gratia, si simplicitas, facilitas, leuitas, & tractabilia, non resistentia, non aspera, non fragilia, non instabilia sint, puram, & expressam, & firmam effigiem percipient. Sin aliquid eorum defecerit, quæ dicta sunt, id est quæ minus ad formam suscipiendam apta, atque idonea fuerint, id erit causa dissimilitudinis, & deformitatis, & aliorum incommodorum, quæ materiam ad formam excipiendam minus accommodatæ contingunt.

Eiusdem.

Eiusdem.

Vnus est rerum omnium essentia, & pulchritudo, & bonitas, & sapientia Deus, quem expetunt omnes, qui vnus sunt formæ, particeps autem illius sunt, non vno omnes modo, quannuis ipse vnus, & idem existat, sed alius alia, atque alia ratione, ut cuiusque diuina libra distribuit pro cuiusque habilitate.

Eiusdem.

Quoniam Deus & est, & rebus largiens, ut sint, multas parat essentias, multiplicare dicitur vnum illud quod est, ex ipso multarum rerum ortum deducens. Manet autem & sic vnum in multiplicatione, & plenum in diuisione, quia propter essentiam omni essentia superiorem est eximio, & iis, quæ sunt, antecellenti quodam modo. Quinetiam cum vnum sit, & vni, & multitudini, & toti, & parti vnum communicans, vnum cuius essentia præcellenti est singulariter, id est, propriè, & eximie, cum nec vnum sit ex iis, quæ sunt, nec multitudo, nec totum ex partibus, nec pars ex toto. Atque ita neque vnum est, neque vnus particeps, sed procul ab his vnum est, utpote vnum, eo quod est in rebus, vno longè præstantius. Præterea propter multorum Deorum ab ipso proficiscentem effectiorem ex diuina cuiusque pro viribus specie, & videtur & esse dicitur vnus Dei progressus, & diuino, & multiplicatio, attamen vnus est Deorum princeps effectorque Deus, in diuisionis non diuisionis, vni in multis, non commistus, nec multiplicatus, ut qui eximia essentia singulariter est, & plusquam diuina ratione summus Deus, quæ quidem cogitans Magnus Paulus. Quamuis enim, inquit, multi sint, qui dicuntur Dei, siue in celo, siue in terra, siquidem multi sunt Dei, & Domini multi, tamen vnus nobis est Deus pater, ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia. Nam in diuinis etiam unitates diuisionibus antecellunt.

1. Cor. 8.

Eiusdem.

Quemadmodum vnum quidem est vnitas & omnibus numeris antecedit, & omnium numerorum est causa, nec tamē numerus, sed principium numerorum. Et omnis

numerus est particeps unitatis. Dicimus enim binarium vnum & ternarium vnum, ac reliqua deinceps eodem modo. Item dimidium vnum, bipartitum vnum, & tripartitum vnum, & ita deinceps. Nec solum numeri, sed numerorum partes, & particulae unitatis, siue vnius participes sunt. Et nulla est multitudo, nullum totum, nulla pars, nulla particula, quae sit vnus expertus. Sed quod partibus multiplex est, vni ex toto. Et quod est accidens multiplex, est vnum subiecto. Et quod est multiplex numero, aut potentia, est vnum specie. Et quod species multiplex est, vnum est genere. Et quod progressibus est multiplex, est vnum principio. Et si quis omnibus omnia coniungam accumulet, toto vnum erunt omnia. Sic etiam Deus dicitur vnus, non modò, vt solus, & rerum omnium in omnibus excellentissimus, neque vt simplex est, & qui nec in partes scindari, nec diuidi, nec affici villo modo potest, verum etiam, vt qui ante omnia existit, & est omnium causa. Vnum enim est causa rerum omnium. Et singulariter, seu propriè, & excellenter est vnum, & ante omnia. Omnia autem ex ipso, & per ipsum, vt se rebus omnibus pro cuiusque habilitate communicat. Quod enim prorsus est illius expertus, omnino non est. Et eo, quod est vnum, est omnia. Et quod est vnum omnium causa, non est eorum omnium vnum, sed est supra omne, quod est vnum. Et omnis tum vnus, tum multitudinis tam effectus est, quam definitio. Et sine vno multitudo non est. Sine multitudine autem vnum erit, sicut & unitas ante omnem numerum multiplicatum. Et omnia etiam quae sunt inter se contraria in seipsò vnum illud vna specie & sine confusione coniuncta ratione quadam essentiam superante praecoccupauit, atque complexus est.

Eiusdem.

Diuina pax & in seipsa est, & intra seipsam, & ad res omnes progreditur, seque illis familiariter communicat. Et omnium est conciliatrix, ac diuiduam earum multitudinem ad totam unitatem conuertit. Et omnia sine confusione mutuo commiscet, omniaque vicissim contrahit. Et sibi, & omnibus proprietatem cuiusque conseruat, per quam vna, & indissolubilis omnium coniunctio constat, & consensus, ac concertus quidam efficitur, cum vnum quodque non mixtum aut

turbidum, sed purum, & syncerum in propria specie ita maneat, & coniunctione quidem copuletur, naturae autem proprietate diuidatur. Ipsa igitur praecipua conciliatrix pax mediis extrema diiungit. Quamobrem & antiquissimae illae conciliatrices Potestates tum ipse inter se, & cum vna omnium principali pace copulantur, tum ea, quae sibi subiecta sunt mutuo inter ipsa, & secum, & cum vno rerum omnium pacis principio, & causa coniungunt. Nihil est igitur omnino, quod pacem non amet. Ac tamen illi, qui iniunctis, rixis, & seditionibus gaudent, à pace, & pacis commodis videntur abhorrere, & ipsi tamen obscuris quibusdam pacis simulachris capiuntur, & cum variis perturbationem motibus concutiantur, eos imperitè cohibere sedareque concupiscunt, & sperant, se volutatum, quarum inordinato victicium tumultu premuntur, explectione pacem adepturos.

Eiusdem.

In ea causa, quae cuncta in vno complectitur, pulchrum, & pulchritudo distinguenda non sunt. Haec enim omnibus in rebus in participes & communiones diuidentes, pulchrum dicimus quod est pulchritudinis particeps, pulchritudinem verò communionem illius rerum cause. quae pulchrae res omnes efficit. Deum autem & pulchrum dicimus, vt qui & totus, & semper & excellenti ratione pulcher est, & pulchrorum omnium natura, & fons, & causa. Pulchritudinem verò appellamus, quoniam ab eo rebus omnibus pro suo cuiusque modo pulchritudo communicatur, & quia omnium concinnitatis, & nitoris est author, omnibus instar lucis communicans radiorum omnia pulchra facientium quasi fontis riuulos, & ad seipsum omnia vocans, attrahendi enim vim habet pulchritudo, cuiusque nomen apud Graecos à verbo, quod vocare significat, videtur esse deductum.

Eiusdem.

In Deo idem est pulchrum & bonum. Pulchri namque & boni cupiditate flagrant omnia, ad illudque valde currunt, id quod apud Graecos boni ipsius vox exprimit. Et nihil est omnino quod non sit pulchri, bonique particeps. Siquidem & omnia, quae sunt, ab ipso pulchro, bonoque habent, vt sint: Et à pul-

chro & bono mouentur, & reguntur, & continentur, & propter pulchrum & bonum existunt, & ab omnibus pulchrum & bonum expetendum, amandum, diligendum, & admirandum videtur. Ausim dicere, & id, quod non est, esse pulchrum, & nique particeps. Tunc enim & ipsum est pulchrum & bonum, cum per negationem de Deo dicitur. Vt cum Deum increatum principium, terminumque non habeat, & alia eiusmodi, quae non esse significant, asserimus. Appetit enim & ipsum, quod non est, quodam modo Deum, & quadam ratione in eo consistit esse.

Eiusdem.

OMnes mentium, animorum, & corporum status, & motus ex pulchro, bonoque sunt. Omnibus enim status & motus est id, quod supra omnem motum vnumquodque ratione propria confirmat, & ad proprium excitat motum.

Eiusdem.

EX Deo, & in Deo, est etiam ipsum esse, & rerum omnium principia, & quae sunt, omnia, etiam quae inter se sunt contraria. Sunt autem in Deo immensae, & eximiae, & coniunctissimae, & vnicæ. Nam & in vnitatem omnis numerus ante singularitatem existit. Et vnitatem ut omnis numeri causa vnicæ in se numerum omnem habet. Et omnis numerus vnitatem vnus efficitur. Quantum autem progreditur ab vnitatem, tantum diuiditur & multiplicatur. In centro item omnes circuli lineae vna copulatione coniunctae sunt. Et centrum in seipso rectas omnes lineas tum ipsas inter se, tum etiam cum vno illo principio, a quo progressae sunt, vna ratione coniunctas habet. Ac in ipso quidem centro penitus coniunguntur. Parum autem ab eo distantes, parum & inter se distant. Magis vero ab illo recedentes, magis etiam à se vicissim recedunt. Præterea in tota rerum vniuersitatis natura omnes singularis naturae rationes simul deiunctae sunt. Ad hæc moderatrices singulorum totius corporis vires in animo vnicæ copulantur. Quamobrem absurdum non est, ut per obscuras ac tenues imagines ad ipsam rerum omnium causam ascendentes, oculis mundo sublimioribus omnia in ipsa rerum causa singulari vinculo coniuncta & copulata contemplemur.

Eiusdem.

Eiusdem.

SI nos hic sol, quantum vnus sit, & vnica lucem emittat, ita multas tamen, ac varias rerum essentias, & qualitates vita donat, & nutrit, & auget, & perficit, & tuetur, & diuidit, & copulat, & fouet, & fecundat, & immutat, & corroborat, & gignit, & agit, & res omnes pro suo quaque modo vnus & eiusdem solis particeps sunt. Et multas communicationum causas vnus ipse sol in seipso singulariter ante possidet, atque complectitur: multo magis in ipsa tum solis, tum rerum omnium causa per vniam essentiam præstantiorem coniunctionem prius inesse rerum vniuersarum exemplaria concedendam est. Exemplaria nunc appellamus rationes illas ante in Deo singulariter existentes, & rerum effectrices essentiarum. Quas quidem rationes Paulus vocat prædestinationes, diuinasque voluntates, quibus res desinunt, & sunt. Per has omnia, quae sunt, is, qui essentia præstantior est, præsinuit, ad ortumque produxit. Quapropter infinitate sua super extensa omnia prius singulariter habet, & comprehendit, & singulariter omnibus communicatur, quemadmodum vna vox à multis auribus ut vna percipitur.

Eiusdem.

VT viri boni dicuntur domus Dei: Habitabo enim, inquit, in ipsis, & inambulabo: ita honorum virorum domus est Deus. Esto mihi, inquit Dauid, in Deum protectorem meum, & in domum refugij mei, ut saluum me facias. Et ipse Dominus ait: Vos in me, & ego in vobis. Et quemadmodum Deus sic est in ipsis, ut non includatur nec circumscribatur, sic & ipsi in eo sunt sine vlla cum ipso mixtione per essentiam, & sine confusione.

Eiusdem.

Diuina Dei qualitatem quantitatemque non habentis latitudo putanda est ampla & prouida illius ad omnia progressio. Longitudo autem eius potentia, quae supra ostenditur. Profunditas vero arcana illius occultatio, propter quam percipi, cognoscique non potest.

2. Cor. 6.

Psal. 30.

Iean. 15.

Eiusdem.

DEus in sacris arcanorum visionum oraculis tum cano-
tum iuuenis fungitur. Canus, ut esse rerum principium
intelligatur: Iuuenis autem, ut nunquam senescere, & finem
habere significetur. Vel iuuenis etiam ob rationem aristote-
licam, ut diuinum rerum initium ostendatur. Vnitas enim, quae
sunt unitati proximi numeri priores sunt illis, qui ab unita-
tate longius recesserunt.

Eiusdem.

NEque res cognoscunt Deum, ut Deus est: nec Deus co-
gnoscit res, ut ipse sunt. Res autem non cognoscunt
Deum, ut Deus est, quia nullae res id assequi possunt, ut Deum
cognoscant, ut est Deus, hoc est, quomodo natura sese habet.
Hoc enim modo solus ipse se nouit. Deus verò non cognoscit
res, ut ipse sunt, quoniam eas ratione essentiam superante co-
gnitas habet.

Eiusdem.

DEus quidem rebus omnibus adest: Neque enim in loco
est, ut aliqua absit: sed omnia complectitur. Ipse autem
res non omnes adfuit Deo, sed illae duntaxat, quae diuinae sunt
propinquitate dignae. Nos autem tunc ad illum appropriamus,
cum invocamus eum votis precibusque sanctissimis, & cum
animis puris, ac minime coinquinatis, praebemusque nos ap-
petentes, qui ad ipsum accedamus. Ac quemadmodum, cum
catena multis contexta luminibus, & è summo suspensa, cer-
lo huc usque perueniat, nos autem alternis eam manibus ap-
prehendentes ulterius semper tendamus, ipsum quidem decem-
bere nobis videamur, reuera autem non eam supra infraque
praesentem deducemus, sed nos potius ad sublimiores ipsius
splendores tollemur. Aut si cōscensa naui, funes ex aliquo saxo
ad nos protensos, & quasi delicta opera sic nobis exhibitorum
eos ex altera parte prehenderemus, corripientes contra nitamur,
non saxum ad nos, sed nos simul, & nauim ad saxum pro-
mouemus. Sic etiam precantes & obsecrantes, non Deum ad
nos, qui ubique praesto est, trahimus, sed nos ad ipsum diuinam
commemoratione obsecrationeque promouemus, eique nos
commendamus.

Eiusdem.

Eiusdem.

Apuđ nos quidem ebrietas tendit ad deteriora, & est im-
modica vini repletio, quae mens loco dimouetur. Apud
Deum autem spectat ad meliora, & est immodica omnis boni
repletio, quae mens ab intelligentia dimouetur. Ab intelli-
gentia enim eximitur, dum supra intelligentiam collocatur.

*Item communiter de Deo san-
cti Maximi.*

Pretur igitur eorum quae cogitantur, quaeque dicuntur
Deus, mens intelligentium, & intellectuum. Dicentium,
dictorumque verbum. Vita viuientium, & praebentium vitam.
Omnibus denique omnia existens, & factus per ipsa, quae sunt,
atque fiunt. Nam per se nihil vlla prorsus ratione aut est, aut
fit, eorum quae sunt aliquid ex his, quae sunt & fiunt, quippe qui
cum illorum nullo naturaliter coniungatur. Itaque magis ad-
mittere, ut de se potius dicatur non esse, qui praestantiori qua-
dam ratione est. Oportet enim, si cognoscenda est inter Deum
& ea, quae creata sunt, differentia. Ut Deum excellenti prae-
diti-um essentia dicamus esse id, quod illa non sunt. Et quod illa
sunt, id Deum excellenti prae-
diti-um essentia negemus esse. Et
vtrunque de Deo pie sic affirmemus, ut neutrum tamen assera-
mus de illo proprie dici posse. Vtrunque nimirum, & esse quo-
niam sit eorum causa: & non esse quod omni eorum causa sit
excellenter. Neutrum rursus proprie. Neutro enim id con-
stet, quod quersum est, nempe, quid per essentiam, naturam-
que sit. Cui enim nihil omnino quod sit, aut quod non sit, na-
turaliter coniungitur, ad hunc eorum vel quae sunt, aut dicun-
tur: vel quae non sunt, aut non dicuntur, nihil aspirare consen-
taneum est. Simplicem enim habet essentiam, & omnibus in-
cognitam, & inaccessam, & quae nec verbis explicari potest, &
est omni affirmatione, negationeque superior.

Eiusdem.

Vnus & solus per naturam proprie semper est Deus, to-
tum, quod proprie est, omni ratione in se ipse includens,
ut qui & essentia proprie praestantior existit. Quod si ita est,
nihil omnino eorum, quae vlla ratione dicuntur esse, plane id
habet,

habet, ut propriè sit. Quare nihil essentia diuersum cum
prorsus ab aeterno potest considerari, non seculum, non ter-
pus, non aliquid eorum, quæ seculo, & tempore continentur.
Nam propriè, & non propriè esse nunquam inter se con-
tinent.

Eiusdem.

Solus Deus simplex est propriè, & propriè, vnum, & vnus
& monas. Omnia verò, quæ post Deum sunt, duplicia sunt
& composita, licet non pari ratione. Nam quæ mente & intel-
ligentia continentur, ex essentia constant, & differentia, quæ
vnumquodque eorum constituitur, & ab aliis separatur.
Quicquid autem habet aliquid, quo ipsius essentia declaratur,
non est simplex: Quæ verò sensibus percipiuntur, constant
materia, & forma.

Eiusdem.

In Deo, & qui est, & bonus, & Deus, & opifex, & essentia
præstantior, & infinitas, & immortalis, & quæ his similia
sunt, non dicimus esse differentias essentiam constituentes,
sed ipsum ex his compositum asseramus, sed appellationes quo-
dam, quibus aliqua eorum, quæ circa ipsum spectantur, parti-
cipiunt, cum nulla tamen ex ipsis, ea, quæ ad essentiam & natu-
ram eius pertinent, ostendat. Quædam enim diuinae naturæ
congruentia significant, non autem indicant ipsam naturam,
quod quidem differentiarum essentiam constituentium pro-
prium est.

Eiusdem.

In partes diuidi non potest Deus, quia non habet quantita-
tem. Quantum non est, quoniam & qualitatis expertus. Non
est qualis, quia & simplex. Simplex est, quia & interminatus.
Interminatus, quia & infinitus. Infinitus, quia & immobilis.
Immobilis, quia & sine principio. Nihil enim habet ante se, &
maius. Nihil secum, & æquale. Nihil post se. Vacat autem
principio, quoniam & ingenuus est. Ingenitus porro, quon-
iam est vnus, & maxime singularis. Vnus verò maximeque
singularis quoniam immensus omnino, ideoque nec explicari
nec cognosci potest, & sola hæc vera illius habetur cognitio,
quod cognosci non potest.

Eiusdem.

Eiusdem.

Infinitus est Deus, non ea re solum, quod principio vacat &
sine, verumetiam quantum ad essentiam, & potentiam,
actionemque pertinet. Neque enim per essentiam percipi, nec
per potentiam, actionemque cognosci potest. Atque ut verius
loquar, omni ratione & modo est indefinitus. Hæc enim est
infiniti proprium. Nam sicut vnitas, neque numerus est, neque
numerabilis, neque totum, neque pars, neque habitus numeri,
sed omnis numeri principium & causa, sine principio autem,
quia nullum habet numerum antiquiorem, & causam, ut ipsa
sit, sic etiam Deus, ut paruum exemplum afferatur, omnem &
quantitatem, & qualitatem, & habitum superans & simplex
est, & sine principio, & rerum principium.

Eiusdem.

Simplicem Deus, cum simplex sit, vnus, bonus, omnibus
omnia conficientem actionem habet, instar radij solis, qui
omnia fouens agit in singulis pro naturali cuiusque, & ad sus-
cipiendum apta potestate.

Deus, qui est ipsa essentia, & ipsa bonitas, & ipsa sapientia,
immo verò, qui his omnibus sublimior est, nihil habet omni-
no contrarium. Quæ autem creatæ sunt res, gratia & munere
sunt omnes essentia participes. Et quæ ratione mentisque con-
stant, ac naturam ad bonitatem sapientiamque suscipiendam
idoneam obtinent, contrarium habent essentia quidem ipsum
non esse, naturæ verò ad bonitatem, & sapientiam accipien-
dam accommodatæ, malitiam & ignorantiam. Porro semper
ut sint, aut non sint, in potestate est effectoris. Ut autem boni-
tatis & sapientia fiant participes, aut non fiant, in ipsarum,
quæ ratione sunt præditæ, situm est voluntate.

Eiusdem.

Graci, qui dicunt, rerum essentiam ab omni aeternitate si-
mul fuisse cum Deo, qualitates autem ab eo post accepis-
se. Essentia nihil esse contrarium asserunt, sed in qualitatibus
solis contraria reperiri. Nos autem, qui solam diuinam essen-
tiam quia sola propriè sit infinita, nihil habere contrarium
tradimus, rerum essentia contrarium esse ipsum non esse dici-
mus.

mus. Quippe quæ ex nihilo facta est. In eius autem, qui illam creauit, esse potestate, ut ipsa vel sit vel non sit. Verum ipsa nempe bono placere, ut sit, maneatque omnipotenti ipsius virtute conseruata.

Eiusdem.

Omnis essentia proprio termino circumscripita, & definita principium est eius motus, qui potentia in ipsa consideratur. Omnis autem essentiae motus medium quiddam est. Nam & essentiam sequitur, & actionem antecedit. Et omnis actio propria ipsius ratione naturaliter circumscripita finis est illius motus, qui ab essentia proficiscitur. Verum Deus nec principium, nec medium, nec finis est. Hi namque sunt earum rerum termini, quæ tempore diuiduntur, & quæ simul cum seculo, ut aliquis dicat, cernuntur. Tempus enim, cum eius mensura sit motus, numero circumscribitur. Seculum autem, quoniam cum eius essentia, categorica, siue, (ut trita & vulgaria voce utar) predicamentum. Quando, simul intelligitur subit diuisionem, & existendi principium sumit. Quod si tempus, & seculum non earent principio, multo minus ea, quæ tempore & seculo continentur. Deus igitur neque essentia esse nec principium dicatur: nec potentia, nec medium vocetur: nec actio, nec finis nominetur. Sed effector essentiae, essentiaque praestantior: & effector potentiae, potentiaque valentior: & omnis actionis habitus nunquam desinens. Atque, ut breuius dicam, omnis essentiae, & potentiae, & actionis, & principij, & medij, & finis author.

Eiusdem.

Omne principium, & medium, & finis habitus omnino categoriam non effugiunt. Deus autem omni planè habitus cum sit superior, nec principium est, nec medium, nec finis, nec aliud quicquam eorum, quæ in habitus categoria considerantur, vel cum aliquo conferuntur.

Eiusdem.

Rerum principium, & medium, & finis dicitur Deus, sed non ut agens, aut patiens, id, quod intelligendum est in omnibus nominibus, quæ ipsi tribuuntur, sed principium est, ut effector, medium, ut moderator: finis ut circumscrip-
ipso

ipso enim, & per ipsum, & in ipsum omnia.

Eiusdem.

Nihil eorum, quæ sunt, seipsum facit. Quod autem à se non est factum, causa non caret. Quod causa non caret, non est immobile. Quod immobile non est, propter causam mouetur omnino. Moueri igitur naturaliter pendet à causa, per quam fit, & ad quam dirigitur ipse motus. Nihil enim eorum, quæ mouentur, sine causa moueri natura patitur. Principium autem omnis motus naturalis, & eorum quæ mouentur, generatio. Principium verò illorum quæ generata sunt, generationis, est Deus, ut author generationis. At finis motus naturalis est eorum quæ generata sunt status, quem post transitum eorum, quæ transierunt, efficit infinitas illa in qua, quoniam nullum est spatium, cessat motus rerum, quæ mouentur naturaliter. Omnis ergo generationis, & motus, & status rerum principium, & medium, & finis est Deus. Quoniam & ex ipso genitæ sunt, & per ipsum mouentur, & in ipsum sunt desitura, qui ipsam quoque motus omnes desinentem ac terminantem complectitur infinitatem.

Eiusdem.

Eorum, quæ sunt, quæque mouentur, motionis & principium, & finis est Deus, & eorum quæ in ipsum seruantur stabile, atque immobile firmamentum. Et omnium denique rerum terminus interminatus, & infinitus finis.

Eiusdem.

Homines certo quodam termino, boni sapientes, & iusti vocantur. Deus autem absolute dicitur bonus, & sapiens, & iustus, & bonitas, & sapientia, & iustitia quippe qui est omnis virtutis essentia. Quamobrem qui virtutis est particeps Dei particeps est, qui virtutis, ut diximus, essentia, & fons est.

Eiusdem.

Deus, qui cognitio per essentiam est, solam boni cognitionem habet, ut qui solius boni natura est. Omnis autem secundum Deum natura ratione prædita simplici mentis motu non potest eodem tempore boni & mali notitiam habere, cum vnus contrarij cognitio, alterius contrarij naturaliter ignor

ignorantiam afferat. Sic etiam oculi non possunt eodem tempore sursum deorsumque, aut dextrorsum simul ac sinistrorsum contueri.

Eiusdem.

ET seipsum Deus, & quæ sunt infra se cognoscit. Nam item ratione mentisque prædita & Deum, & quæ infra Deum sunt, cognoscit: sed non eodem modo, quo Deus. Hæ enim ex essentia suæ cōtemplatione seipsum per semetipsum intelligit. Et quæ sub ipso sunt, ex sapientia cognoscit suam, quam & in qua condidit omnia. Illa verò & Deum cognoscit dum illius, qui nullius rei particeps est, particeps sit, tum eo, quod est, tum ex eo, quod bene, per gratiam est. Quæ autem sub Deo sunt, percipit, dum artificiosam in illis sapientiam eius, & naturales ipsorum rationes comprehendit. Angelicam, ut qui mentes sunt puræ, sublimius intelligunt, & commissi homines, ut qui corporis pondere deprimuntur.

Eiusdem.

DEUS propriè nec intelligere dicitur nec intelligi, ne cōpositus existimetur. Nam quod intelligit, coniunctam habet intelligendi potestatem. Et quod intelligitur, potestatem habet coniunctam, ut intelligatur. Nec intelligentia propriè dicitur, siquidem intelligentia naturaliter essentiam subiectam habet ipsius intelligentiæ susceptricem. Reliquum igitur est, ut, post hæc omnia, cum non possimus, Deum hoc modo intelligentiam dicere, dicamus eum ipsam per essentiam intelligentiam, & totam intelligentiam, & intelligentiam solam, atque omni intelligentia præstantiorem.

Eiusdem.

DEUS nec intelligentia cognoscit intelligibilia, nec sensibilia. Neque enim fieri potest, ut qui rebus est excellentior res, percipiat ea ratione, qua se vicissim ipse percipit, restat igitur, ut ea tanquam proprias voluntates intelligat, quandoquidem & volens fecit omnia.

Eiusdem.

Rationes omnium rerum ante secula habens in se Deus ex illis omnia, quæ vel mente, vel sensu percipiuntur, procreavit, opportuno tempore tum vniuersa, tum singula eorum.

constituens. Singulis enim rebus præcessit ratio, qua ita sunt factæ. Quamobrem rationes omnium, in Deo erant fixæ, quibus eas ex nihilo fecit. Atque his quidem rationibus cognoscit omnia prius, quam fiant. Hæ verò à Dionysio Atëopagita præfinitiones & diuinæ voluntates appellantur. Quapropter si ex propria quisque ratione in Deo existente moueatur, in Deo est. Ex quo illud dicitur: Nouit Dominus, qui sui sunt. Sin præter illa moueatur, à Deo excidit. Ex quo illud: Non noui vos. Deus non qualitatum, sed essentiarum quæ factæ sunt, effector est.

Eiusdem.

HOMINES ea, quæ cernuntur, in quibus veritas omnino non est, spectantes iudicant. Deus autem occultum animi motum agentis intuens, & rationem, qua ad agendum adductus est, rectè & iuste iudicat ea, quæ ab hominibus fiunt.

Eiusdem.

Non omnia, quæ cogitationibus nostris imbecillis occurrunt, dignè decorèque possunt explicari. Nullum habet Deum Deus, nec alium colit, nec in aliquem credit. Num igitur aut sine Deo Deus? aut impius? aut infidelis? Minime verò. Hæc igitur & horum similia suggerit cogitatio, sed pietas eloqui non permittit.

*Item committitur de Deo, Ioannis Damasceni,
ex Cap. XI.*

Ceterum, quoniam in diuina scriptura plurima de Deo corporea quadam ratione dicta reperimus, sciendum est, nos, ut qui homines sumus, & crasso isto carnis indumento circumdati, non posse diuinas, & sublimes, & à materia remotas diuinitatis actiones intelligere, nisi quibusdam similitudinibus, & notis, inter nos vltatis utamur. Quare quæcunque de Deo legimus dicta corporibus nostris congruentia, ea symbolice dici, & sublimius aliquid, quam sonant, significare intelligimus. Simplex enim est Deus, & figuram non habet. Itaque per oculos, & palpebras, obtrunumque Dei, potentia eius omnia cernentem, cogitationem quæ nihil ignorantem accipiamus.

Quia per hunc sensum perfectior in nobis certiorque cognoscitur comparatur. Per aures autem benignitatem ipsius precipitationesque nostras clementius admittentem. Et nos in eos, qui nobis supplicant, miriores sumus, dum aures eius audiendis humanius admoventur. Per hos, sermonemque Dei declarationem voluntatis eius. Nam ore, & sermone intimos animi sensus patefactimus. Per cibum, & potum, nostram ad patrem dum voluntati eius propensionem & studium. Siquidem & gustandi sensu necessariam naturae appetitionem explemus. Per odoratum, vim eius nostri erga ipsum amoris & benivolentiae susceptricem. Quando nos item hoc sensu fragrantem odoris suavitatem percipimus. Per faciem, praesentiam suam ex operibus ipsius sese ostendentem. Etenim nos quoque, quosissimam facie & vultu potissimum indicamus. Per manus, praesentiam, & praeclaram ipsius rationem agendi. Quoniam & ipsae quae magis vitia honestaque sunt, propriis manibus efficiuntur. Per dexteram, auxilium illius in prosperis secundisque rebus. Quod etiam nos in iis, quae maiorem decoris, & dignitatis incrementum habent, quaque maioribus indigent viribus, dextera adhibemus. Per tactum, exquisitam eius vel valde minutam occultarumque rerum notitiam, & exactionem. Quam quidem & ij, qui à nobis excutuntur, & contestantur, nobis in se possunt occultare. Per pedes, & gressum egestatis peritrocinium, aut inimicorum ultionem, aut alias eiusmodi actiones, aut profectionem, & aduentum. Pedum enim opera nos quoque vitimur incedentes. Per iurandum, immobilitatem eius in proposito permanentionem. Nos enim quoque pacta conventaque iureiurando confirmamus. Per iram & indignationem, eius ab improbitate abhorrentem voluntatem, eamque detestantem. Nam & nos ea, quae voluntati nostrae contraria sunt, odio prosequentes irascimur, & indignamur. Per oblivionem, & somnum, & dormitationem, procrastinationem voluntatis inimicorum, & dilationem auxilij, quod amicis ab eo fieri consuevit. Omnia denique, quae corpori convenientia referuntur ad Deum, arcanam habent significationem, qua ex iis, quae in nobis sunt, ea, quae sunt supra nos, intelligimus. Excipio quae de corporea Dei verbi peregrinatione dicta sunt. Totum enim hominem pro salute nostra suscepit, nempe animam ratione praeditam, & corpus, & naturae humanae proprietates, affectionesque

nesci; naturales, nulli tamè obnoxias culpae aut reprehensioni.

Eiusdem ex Cap. XIII.

Locus corporeus est terminus continentis, quatenus continet id, quod continetur. Exempli gratia, aer continet hocce corpus. Verum non totus, qui comprehendit aer, comprehendit corporis locus est, sed aeris ambientis extremitas, quae corpus comprehensum attingit. Quod autem continet, omnino in eo non est, quod continetur. Est etiam locus intelligibilis, ubi intelligitur & est natura intelligibilis, & incorporea. Vbi adest, & agit, & ratione non corporea, sed intelligibili continetur. Neque enim figuram habet, ut ratione corporea comprehendatur. Quare Deus, cum materiae sit expertus, & circumscribi nequeat, in loco non est. Ipse enim sui ipsius est locus, qui omnia implet, & supra omnia est, & complectitur omnia. Dicitur tamen & in loco esse, & Dei locus dicitur, ubi actio eius perspicua fit. Ipse enim per omnia transiit sine mixtione, & actionem suam omnibus communicat pro apta cuiusque ad suscipiendum facultate. Puritatem dico, & naturalem, & voluntariam. Puriora autem sunt, quae materia carent, quam quae in materia depressa sunt: & quae virtute sunt puriora, quam ea, quae sunt cum vitiis coniuncta. Dicitur igitur Dei locus, qui plus habet actionis eius & gratiae. Iccirco sedes ipsius appellatur coelum, quod in eo sunt Angeli, qui eius obtemperant voluntati, ut eum semper collaudant. Hae enim ipsi quies est. Ex terra scabellum dicitur pedum ipsius. In hac enim per carnem cum hominibus versatus est. Pes autem Dei sancta eius caro multifariam est appellata. Dicitur & Ecclesia locus Dei. Hanc enim ad eius gloriam, ut templum, constituimus, in quo preces etiam ad eum fundimus. Similiter & ea loca, in quibus eius opera manifesta sunt, quae vel in carne egit, vel sine corpore, loca dicuntur Dei. Sciendum est autem, Deum in partes non diuidi, sed esse ubique totum omnino, & non partem in parte, quo pacto corpora diuiduntur. Sed totum in omnibus, & totum super omnia. Angelus vero ratione quidem corporea in loco non continetur, quasi formam, figuramque suscipiat, attamen in loco esse dicitur propterea quod intelligentia praesto est, & agit, ut congruis naturae ipsius, & non esse alibi, sed illic, ubi agit, intel-

ligentia contineri. Nequit enim eodem tempore diuersis in locis esse. Nam solius est Dei, ubique agere eodem tempore. Angelus enim naturali celeritate, qua promptè, citòque ex vno in alium locum pertransit, in diuersis locis agit. Deus autem ubique sit ubique, & super omnia, ubique eodem tempore variè agere vna & simplici actione. At animus corpori deuinctus est, & totus toti coniunctus, non autem pars parti copulatus. nec continetur à corpore, sed ipsum continet, ut ignis ferrum. Et in ipso manens actiones proprias exequitur.

Eiusdem ex eodem cap.

ID, quod circumscripsum est, aut loco, aut tempore, aut comprehensione continetur. Quod autem non est circumscripsum, horum nullo comprehenditur. Solus igitur Deus non est circumscripsum, quippe qui principium, finemque non habet, & omnia continet, & nulla comprehensione continetur. Solus enim nec comprehendi, nec definiri, nec ab ullo cognosci potest, sed ipse se solus nouit. Angelus verò & tempore circumscribitur, nam esse corpi, & loco, licet, ut diximus, intelligibili, & comprehensione. Nam & se mutuo Angeli aliqua ex parte naturaliter cognoscunt, & à procreatore perfectè comprehenduntur. Corpora autem & principio, & fine, & loco corporeo, & comprehensione sunt circumscripsum.

TITVLVS QVARTVS.

Diuinam naturam comprehendi non posse.

Magni Gregorij Theologi, ex oratione in diem Natiuitatis Domini nostri Iesus Christi.

SEMPER fuit, & est, & erit Deus, immutabilis, & semper est. Nam illud fuit, & erit, temporis, cui nos obnoxij sumus, & naturæ fluxus sunt partes. Deus autem semper est, atque in se, dum in Monte Mosem alloquitur, nominatur. Totum enim ipsum esse principium finemque non habens.

bens veluti infinitum quoddam & nullo termino circumscripsum essentia pelagus in se ipso comprehensum continet, sic omnem & temporis & naturæ rationem superans, ut à mente sola, & ab hac etiam admodum obscurè, atque tenuiter adumbretur. Neque enim ex his, quæ in ipso sunt, sed ex his, quæ sunt circa ipsum aliam ex alia cogitationem colligens ad vnum quoddam veritatis simulachrum aspirat, quod instar fulguris non consistentis sed oculorum aciem celeriter perstringentis, principem animi facultatem, eorum duntaxat, qui sunt expurgati, paulisper illustrans, ante se subducit, quam apprehendatur, & prius effugit, quam intelligatur. Vt, quemadmodum ego quidem sentio, & eo, quod percipitur, ad se allicit: Nam quod nullo pacto percipi potest, assequendi sperni adimit, & quod se quis assecuturum omnino desperat, id sibi ne sequendum quidem existimat: & eo, quod non percipitur, moueat admirationem, admiratione autem magis accendat consequendi cupiditatem, cupiditate verò nos expurget, expurgatque diuinos, & sui similes reddat, & cum eiusmodi tantum aliud liberius dicam) in Deis Deus coniungatur, & cognoscatur, tantum fortasse quantum eos ipse cognoscit. Infinitus igitur est Deus, & ad intelligendum difficillimus, eiusque nihil aliud nisi infinitas ipsa percipitur. Sin aliquis opinetur, Deum, quod naturæ simplicis sit, aut nullo prorsus modo, aut planè perfectè percipi, is diligenter attendat, quid sibi velit illud, esse naturæ simplicis. Neque enim illi idem est natura, & simplicitas, quemadmodum nec his, quæ composita sunt, idem est essentia, & compositio. Verum cum infinitum dupliciter consideretur, nempe quantum pertinet ad principium, & ad finem, quod enim est superius his, & non in his, id est infinitum: Cum igitur animus se ad superiora conuertens, non inuenit, ubi cogitans de Deo consistat, & innitatur, infinitum & inaccessum illud, hoc est, principio carens dicimus: ubi autem ad inferiorem tendenti idem ei contingit, illud aduersus, & aduersus id est, immortale, & nullum interitum subiectis vocamus: At ubi in vnum utroque coniecerit, illud æternum, id est, æternum appellamus. Aeternitas enim nec tempus est, nec vlla temporis pars, cum nihil eam dimetiatur, sed quod nobis est tempus, solis conuersione dimensum, id est sempiternis rebus aeternitas est.

cum illis quasi quodam temporis motu & spatio finem
extensa.

Eiusdem, ex oratione de theologia.

DEUS difficile intelligi, explicari nullo modo potest. Quodam è græcis theologis, non in scire mea quidem sententia philosophabatur, quo & intelligendi proposita difficultate Deum ipse comprehendisse videretur, & explicandi ratione sublata reprehensionem effugeret. Ego Deum nec explicari posse verbis existimo, & animo concipi multo minus. Nam quod animo conceperis, forte declarare possis, si minus aperte obscure saltem, ut qui audit, nisi auribus, & mente capere sit utriusque percipiat. Rem verò tantam nulla penitus ratione comprehendere posse iudico, nec solum ab his, qui humi defixi sunt, nisi humile abiectumque cogitant, verum etiam ab illis, qui in rebus sublimibus contemplandis versantur, & Deo sunt amicissimi, à nulla denique natura procreata, cui ad veritatem cognitionem aspiranti caligo ista, & crassa carnis nebula robras offundit. Atque haud scio, an ne à naturis quidem illis excelsis, quæ mente sola & intelligentia constant, apprehendatur. Hæc tamē quoniam propius accedunt ad Deum, & toto illius lumine illustrantur, eum fortasse si nō penitus, perfectius certe, & clarius, quā nos intelligunt, & comprehendunt, quæquam & ipse quoque aliæ magis, aliæ minus, pro ratione orationis, in quo sunt collocatæ. Verum ut hæc ita se habeant, certo quod ad nos attinet, non solum illa pax, quæ superat omnem sensum, & comprehensionem, & ea, quæ iustis promissa sunt, quæ nec oculis cerni, nec auribus percipi, nec cogitatione comprehendere possunt, sed res etiam istæ procreatæ propemodum ignorantur. Et harum enim, mihi crede, umbram tantum cognoscimus. Cum audis ea Davidis verba: Videbo cælos, opera digitorum tuorum, lunam, & stellas, & certam in his, ac firmam ordinis rationem attende, illum non videre se, sed aliquando visurum dicere. At illa natura, quæ his longè sublimior est, & à qua hæc perfecta sunt, multo minus percipi comprehendere potest, non dico, quod sit, sed quæ sit. Neque enim inanis est prædicatio nostra, nec stulta fides. Neque hæc ita decernimus, sed rursus ex humanitate nostra imperitatis initium ducas, & calumneris, & in nos inueharis, tanquam ignorantiam proferamus.

Philip. 4.

1. Cor. 2.

Psal. 8.

teatur. Nam plurimum interest, utrum dicas, tibi esse persuasum, aliquid esse, an, te scire, quid illud sit.

Eiusdem, ex eadem oratione.

ECQUIS ad illud sapientie fastigium pervenit? Equis tanto usquequam munere dignus effectus est? Equis adeo mentis os patefecit, attraxitque spiritum, ut eo cuncta scrutante, & cognoscente, etiam profunda Dei, ipsum Deum sic apprehenderit, ut id, ad quod omni studio, & cogitatione Respublicæ, cælestis aspirat, iam assecutus, illo non egeat amplius? Quid enim usquam Deum esse suspicaberis, si rationis argumentis penitus inuicaris, aut quoniam te rationis exquisita subtilitas adducet? O quisquis es, qui te maximum philosophum, & theologum proferis, qui gloriaris, tanquam ea, quæ sunt immensa, sic consecutus, age, num Deum corpus? Et quomodo infinitum ne, & interminatum, & nulla prædictum figura, quodque nec tangi, nec cerni potest? Num & hæc corpora non arbitror te id ausurum dicere. Neque enim ea est natura corporum. An corpus quidem, non autem hæc? Ne te quidem adeo stupidum puto, ut Deum esse statuas illum, qui nulla re nobis antecedit, cur enim colendus nobis & adorandus, si loco circumscribitur? Aut quomodo effugiat, quin ex elementis compositus sit, & in ea rursus reductus omnino dissolvatur? Compositio enim pugnae principium est, pugna dissensionis, dissensio interitus. Interitus autem à Deo, & à prima illa natura plane remotus. Tollatur ergo dissensio, nō sequatur interitus. Tollatur pugna, ne adsit dissensio. Tollatur compositio, ne pugna consequatur. Denique nec corpus sit, ne compositio admittenda sit necessario. Sic ab extremis ad prima regrediendo constar ratiocinatio. Quod si Deus ita continet, ut ipse dicatur, nempe eum per omnia commeari, & implere omnia? Nōne cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Et spiritus Domini replevit orbem terrarum. Ut illi sit ignominie, quod & corpus esse dicatur, & quæ fecit ipse, non comprehendat. Vel, quod fieri nequit, erit corpus in corporibus. Aut, quod liquidis rebus accidit, implicabitur & commiscebitur, ut aliam ipse secet, ab alia dissecetur. Id, quod indivisus Epicuri corpusculis, & anicularum fabulis est absurdum.

1. Cor. 2.

Hier. 32.
Sap. 1.

dius. Corruit igitur eorum ratio, qui Deo corpus attribuit, ut ipsa nec corpus, nec solidum, aut firmum aliquid habere deatur. At enim corpus quidem est Deus, sed expers materiae, quantum est corpus, quod (ut opinati sunt quidam) citius orbem motu circumferatur, agere sit expers illud materiae, quantumque corpus, aut si ita vis, vacet etiam corpore, neque enim id nunc in controuersiam vocamus, & solent hi pro arbitrio suo huc illuc orationem torquere, texere, atque recitare. Age ostendas, quodnam eorum sit, quae mouentur, & circumferuntur. (quanquam contumeliosum est, rerum effectorem, motorem eodem, quo illae mouentur, & circumferuntur, modo cieri) Hoc ubi ostenderis, quid illud item moueat, interrigabo. Sin id quoque protuleris, urgebo rursus requirens, quid moueat hanc vniuersitatem, quid rursus illud, atque illud, atque ita abibit in infinitum disputatio. Deinde qui fieri possit, ut, si mouetur, non sit in loco: Sin aliud à quinto illo corpore diuersum corpus esse contenderis, nempe Angelicum, & quidam, vadenam tibi constet, Angelos esse corpora, & quoniam illa ipsa sint. Et quoniam re praestabit Angelis Deum cuius ministri sunt? Quod si sublimius corporum agmen rursus adduxeris, stultum, ac nugatorium pelagus, in quo nullum sit vadum, ubi consistere valeas, apparebit. Pater igitur Deum non esse corpus, & ex eo potissimum, quod nullus unquam eorum, qui diuino spiritu afflari fuerunt, sententiam hanc aut ipse dixit, aut dictam ab aliis approbavit. abhorrere enim ab Ecclesiae nostrae disciplina. Reliquum igitur est, ut Deum corporis experte existimemus. Verum ne hoc quidem essentiam eius constituit, & comprehendit, quemadmodum neque illa, quod ingenuus sit, quod principium non habeat, quod nec immutetur, nec corrumpatur, & cetera, quae vel de Deo vel circa Deum dicuntur. Nam esse sine principio, non aliter de pendere, nullo sine terminari quid tandem afferunt, quod eius naturam & essentiam exprimat? Restat igitur, ut, qui Deum mentem tenet, & in eius est contemplatione perfectior, ad tantam eius essentiam complectendam philosophando longius progrediatur. Quemadmodum enim non est satis, corpus aut generatum esse dicere, si id, in quo haec sunt velis constitutare, & demonstrare, sed ut perfecte absoluteque declarare necesse est, ut quod his subest, adicias, exempli gratia corporeum.

corporeum, ac generatum illud, esse hominem, aut bouem, aut equum, ita qui illius, qui est, naturam indagar accuratius, non debet, ut quae ille non est, enumeratis consistere, sed oportet, ut cum exposuerit ea, quae Deus non est, subiiciat tandem quid sit. Praesertim cum sit facilius, vnum aliquod affirmando complecti, quam negando omnia sigillatim enumerare. Ut ex eorum, quae non est, negatione, & eius quod est affirmatione, illius notio comprehendatur. Nam qui ea, quae Deus non est, dicit, tacet autem id quod est, perinde facit, ut si quis interrogatus, quot his quinque consticiant, non duo, nec tria, nec quatuor, nec quinque, nec viginti, nec triginta, nec vllum denique, ut breuiter dicam citra, aut ultra denarium numerum responderet, ipsum vero denarium non pronunciaret, interrogantis enim, & questionem proponentis animo non satisfaceret. Multo enim facilius, & breuius queas ex eo, quod est, ea quae non est, explanare, quam iis, quae non est, abnegandis, id quod est declarare. sed hoc nemini dubium est. Verum quia iam perspicuum esse arbitror, Deum esse corporis expertem, parumper adhuc inquiramus, utrum nusquam sit, an alicubi. Si nusquam dixeris, poterit aliquis eorum, qui subtilius disputant, querere quoniam modo sit. Nam si id quod non est, nusquam est, quod nusquam est, forte ne est quidem. Sin alicubi, respondebis, rursus interrogabo. ubi nam? In vniuersitate, an supra vniuersitatem? Si in vniuersitate, in aliquante illius parte, an in tota. Si in aliqua parte, ergo quod maius est, à minori continetur. Sin autem in tota, ergo ab eo, quod maius, & aliud est, quandoquidem maius est, quod continet, quam id, quod continetur, si tamen totum à toto sic ambiatur, ut nulla eius pars à circumscriptione sit libera. Haec sequuntur incommoda, si eum in vniuersitate dicas esse. atque illud praeterea, ubi nam erat, antequam ipsa vniuersitas conderetur, ex quo non parum accedet ad questionem difficultatis. Quod si illum supra vniuersitatem esse responderis, quoniam inquam, diuiditur ab ipsa vniuersitate? & vbi nam, aut quomodo cogitatum est id, quod supra, & infra positum ac locatum est, cum nullus sit terminus, quo haec secerantur, & separentur? Nonne medium aliquod dare oportebit, quo vniuersitas diuidatur ab eo, quod est supra vniuersitatem? hoc autem quid aliud erit, quam locum, quem euitabamus? Ut taceam, necessarii sequi Deum,

si cogitatione comprehenditur, posse circumscribi. Genus enim circumscriptionis est etiam comprehensio.

Ex eadem oratione.

Sed quorsum hæc persecuti sumus, & elaboratius fortius quam multorum aures parlantur, ea videntes dicendi ratione, quæ nunc viget, & quæ contempto ingenio, & simplici loquendi genere, tortuosum, ac spinosum disputandi modum introduxit, ut ex fructibus arbor, id est, ex obscuris, & tenebrosis disputationibus author istiusmodi doctrinæ ipse tenebrosus princeps agnoscatur? Non ut ipse quoque nova admirandaque dicere, & nestendis vinculis nexibus dissoluendis & explicandis, id quod in Daniele magnū fuit atque admirabile, sapientia ceteris videar antecellere: Sed ut illud ostenderem, quod orationis initio proposuimus, nempe Deum hominis animam cogitatione comprehendere non posse, nec quantus sit, vlla similitudine declarari. Quod tamen ipsius Dei non accidit inuoluntate. A diuina enim natura, quæ perturbationum est omnium imperatrix, & sola bona, & princeps procul abest, ut inuideat hominibus præsertim, quos omnium, quæ procreauit, charissimos habet. Quid enim diuinæ rationi charius sit, quam iij, qui cognitione præditi sunt. Quanquam & illud ipsum, quod summæ summa illius bonitate proficiscitur. Neque quo maior illi ex re proueniat honor & gloria, magisque colendus, & venerandus existimetur, quia ad cognitionem ipsius non peruenitur. Non enim vasrum, & alienum non solum à Deo, verum etiam à homine mediocriter mansueto, & humanitatis non perit obliuio, ut arcendis reliquis primas assequatur: Cur igitur non comprehendatur Deus, vtrū alie sint causæ, norunt iij, qui Dei proximi sunt, quique imperuestigabilia eius iudicia intueantur, & contemplantur, si qui tamen virtute tantum excellent, & per abyssi vestigia ambulant, ut dici solet. Nobis quidem exiguus modulis magna, & cogniti difficilia dimicantibus causæ videntur forsitan esse posse, primum, ne comparandi facilitatem contemnendi facilitas consequatur. Solent enim quæ labore parta sunt, diligenter seruari: quæ autem facile parantur, citò contemni, utpote quæ rursus parari queant. Atque ita qui sapiunt beneficij difficultatem, beneficium interpretantur. Deinde ob illud etiam fortasse, ne nobis idem, quod olim

olim Lucifero contingeret, ut totam capientes lucem, nimium efficeremur nōque aduersus Dominum omnipotentem superbe gereremur, atque ira elati casu maximè miserando concideremus. Præterea inter nos, atque Deum hæc corporis caligo, ut olim illa inter Hebræos & Aegyptios nubes, forte intercedit, ut quanto purius, & constantius hic ad eum cognoscendum contendimus, tanto maius ab eo studij & vitæ puræ transactæ præmium consequamur. Atque idcirco forte scriptum est: *Psalm. 17.* *Suit tenebras latibulum suum, crassam nimirū tarditatem nostram, quæ pauci, & parum perspiciunt. Hæc igitur philosophationis fastigium conscendant. Nobis qui terræ vinculis, ut ait D. Hieronimus, detinemur, & isto carnis pondere deprimitur, persuasum est, quemadmodum fieri nequit, ut nostram ipsi, quanuis festinantes, umbram superemus, quippe quæ tanto semper antecedit spatio, quantum nos sequendo conficimus: vel ut res conspicuas, nisi aer, & lux intercesserit, oculis cernamus, vel ut pisces aquis exclusi natent: ita fieri non posse, ut qui corporibus inclusi sunt, ad rerum diuinarū intelligentiam sine aliqua specie corporea perueniant. Semper enim nos aliterpellabit, licet ab illis mens quoad fieri poterit, sese conetur abluere, & rebus illis sibi cognatis, & à sensibus remotissimis adherere.*

Ex eadem oratione.

Quidnam essentia, naturaque Deus sit, nullus vnquam hominum inuenit, neque tamen inuenire non potest, vtrum autem sit inuenturus, philosophando disputandoque inquirat, quicunque volet. Inueniet autem tunc, ut ego sentio, cum diuinum hoc, quod in nobis est, Deique speciem continet (mentem & rationem intelligo) cum eo quod sibi cognatum est, coniungetur, & imago ad exemplar redierit, cuius desiderio nunc inflammatur. Quod sapienter admodum à Paulo consideratum existimo, cum diceret fore, ut tantum cognoscamus, quantum & cogniti sumus. Nam quod ad præsentem attinet cognitionem, quicquid à nobis percipitur, est pusillus quidam amplissimi fontis rivulus, & exiguus maximæ lucis radius. Itaque si quis Deum nouit, aut scripturæ testimonio

testimonio nouisse dicitur, tantum nouit, quanto uidentur
rior iis, qui aequè illustrati non sunt, & præstantia illa per
Elio uocatur, non quod reuera ita sit, sed quod tanquam
trutina posita, & cum aliorum facultate comparata sic ap-
ret. Quamobrem Enos se Dominum inuocaturum spes
eiusque factum spes fuit non cognitionis, sed inuocatio-
Gen. 4. Enoch autem translatus est, nec tamen constat, utrum
Gen. 5. ne iam adeptus nature cognitionem, an adepturus. No-
Gen. 6. rò, quàm gratus Deo fuerit, ex eo patet, quod illi commu-
ut mundum uniuersum, aut certè mundi semina conferuerit
& paruulo ligno eluionem effugeret. Iam Magnus illi
Gen. 12. patriarcha Abraham ex fide iustificatus est, & nouam hostiam
Gen. 22. magnæ illius hostiæ imaginem præferentem immolauit
Deum tamen non ut Deum uidit, sed ut hominem hostiam
suscepit, atque, & laudatus est, quod illum coluit, & ad
Gen. 28. ruit, quantum potuit animo comprehendere. At Iacob illi
lam quidem in quiete sublimem quandam & Angelos alios
dentes uidit; & columnam inuinxit, ut eo forte mysterio
pidem illum, qui pro nobis inunctus est, indicaret, & ad ho-
norem illius, quem aspererat, domum Dei locum quendam
Gen. 33. appellauit; & cum Deo tanquam cum homine luctatus es-
si qua tamen Dei lucta cum homine potest esse, ac non per se
intelligitur humanæ virtutis cum deo comparatio: Et hæc
notas in corpore impressas tulit, generatam naturam uideam
indicantes, & pietatis præmiū accepit, ut pro Iacob, magno illi
& præclaro nomine Israel uocaretur. Attamen nec ipse, nec
lux eorum, qui ex duodecim tribubus, quarum ipse pater fuit
post eum secuti sunt, ad hunc usque diem gloriatu est, se
naturam, & speciem penitus comprehendisse. Elix porro, nec
historia intelligis, non uolentis status, non ignis, non terra
motus, sed tenuis quædam aura Dei præsentia, non autem na-
turam adumbrant. Elix inquam, illi quæ ignis etiam curam
in cælum tollens indicauit, quantum iustitia hominibus præ-
Dei. 17. staret. Quid? Manaem iudicem primò, ac deinde Petrum disci-
pulum non admiraris? illum ne speciem quidem ferentem
conspexi Dei, & uxore idcirco sic alloquentem: Perimus, mi-
ser, uisimus Dominum, tanquam ne species quidem Dei
hominibus perspicere, nedum natura comprehendi possit: Hæc
autem Christum à se conspectum nauigio non accipientem

sed dimittentem, præsertim cum esset Petrus ille ad Christi
cognitionem maximè omnium incensus, & idcirco beatus ap-
pellaretur, & maximis muneribus præponderetur. Iam uerò
quid dices tum de reliquis Prophetis, tum de Esaia, deque
Ezechiele rerum maximarum inspectore? Quorum ille Do-
minum Sabaoth in solio gloriæ sedentem quem seraphim se-
nis alis ornatu stipabant, & collaudabant, & tegebant, seque
carbone purgatum & ad prophetiam instructum uidit. Hic
autem & Dei ueliculum, nempe cherubin ipsos describit, &
super his sedem, & super sede firmamentum, & eum, qui in
firmamento uidebatur, & uoces quasdam, & impetus, & actio-
nes. Quæ utrum spectaculum diurnum fuerint solis sanctis con-
spicuum, an nocturnum sed minimè fallax uisum, an præci-
piuè animi partis descriptio tanta cum rebus futuris cognatio-
ne coniuncta, ut eas quasi præsentis cerneret, an arcanum ali-
quod aliud prophetiæ genus, haud facile dixerim. Nouit ipse
Prophetarum Deus, & qui diuino eius numine sunt afflari.
Certè neque hi, de quibus loquimur, neque eorum similes alij
in essentia Domini cognoscenda conspicerunt, ut scriptum est,
nec Dei naturam aut uiderunt, aut explicarunt. Quod si Pau-
lo licuisset esse ea, quæ tertium illi cælum, & ad illud usque
progressio exhibuit, siue is ascensus, siue assumptio fuit, ali-
quid amplius de Deo fortasse cognitum haberemus, si tamen
huc spectat illius raptus mysterium. Nunc autem quoniam
arcana erant, & efferri non poterant, nos item ea silentio co-
lamus, & ueneremur. Ipsum quidem Paulum illud tantum
dicentem audimus: ex parte cognoscimus, & ex parte pro-
phetamus. Hoc, & alia eiusmodi consistit ille, qui scientia
non est imperitus, qui comminando rogat, an Christi in se
loquentis quarant experimentum? Magnus inquam, ille, ve-
ritatis propugnator & doctor hæc consistit. Itaque huma-
nam omnem Dei cognitionem speculis, & ænigmatibus non
anteponit, quippe quæ in exiguis ueritatis simulachris sita est.
Ac nisi uideret, ne quibusdam hæc uerbosius, & curiosius vi-
deret expendere, dicerem, non alia esse fortasse illa, quæ Dei
Verbum nunc non posse portari significabat, quæ tamen olim
portanda conspiciendæque forent, & quæ mundum ipsum non
posse capere antesignanus ille Verbi, magna illa ueritatis vox
Ioannes asserbat.

Luc. 7.
Mat. 16.

2. Cor. 12.

1. Cor. 13

1. Cor. 13.

Ioan. 16.

Ioan. 21.

Ex

Ex eadem oratione.

Omnis profecto veritas, omnisque ratio ad consiliendum intelligendum difficilis est. Nos autem parvo instrumens magna conamur efficere, dum humana sapientia rerum cognitionem aucupamur, & sensibus, aut non sine sensibus, & circumferimur, atque decipimur, ad ea quae mente constanter capienda contendimus, nec animo nudo rebus nudis inhareere possumus, eumque illarum notionibus informare. Dei autem quanto perfectior est, tanto est difficilior, plurisque suggerit questiones, quibus dissoluendis admodum torquearis. Quales enim difficultatis inciderit, licet minimū sit, rationis incursum, & eius progressionem interruptit, non aliter, quam equos incitatos habenis coercere & retrahunt, & inopinatus reflexu circumtorquent. Solomon quidem, qui omnes, qui se fuerant, quique aetate sua celebres erant, sapientia superbia cui latitudo cordis Dei munere cōgerat, & contemplatione & scientiae copia, quam arena magis innumerabilis, quam altius in hoc pelagus descendit, tanto magis haeret ac rituat, pietatisque finem illum statuit, ut quantum ignores, intus Paulus verò laborat ille quidem, ut perueniat non ad Deitatem, nouit enim illuc perueniri non posse, sed ad eius tantummodo iudicia. Verum cum nullum neque exitum, nec alioquin statum inueniat, neque quo mentis curiositas plane consistat, semper deesse aliquid videatur, (o rem admirandam necessitatem enim, ut ego quoque sic afficiar, quemadmodum ipse afficitur) admiratione concludit orationem, idque Dei diuitias, & altitudinem appellat, fateturque Dei iudicia modo nominat. *Rom. 2.* *Psal. 35.* sum multa, cuius profundum nec mensura queas, nec sensus comprehendere: modo scientia eius mirabilem ex se procreat, quae sua facta dicit, maioremque esse, quam ut eam viribus assequi, complectique possit. Ut enim cetera, inquit, omitem, meque ipsum, & omnem humanae naturae fabricam considerem. Quenam est eius mistio? qui motus? Cur immortale est non tali coniunctum est? Quomodo deorsum fluo, & sursum fluo? Quomodo circumfertur animus? Quomodo vitam prebet? Quomodo perturbationibus afficitur? Quomodo mens, si circumscripta est? Quomodo interminata, & motus celeritate cuncta illustrat, atque percurrit, si in nobis manet? Quomodo sermone accipit, eundemque comunicat? Quomodo per aërem transiit,

eum rebus ingreditur? Quomodo cum sensibus societate deuincta est, & a sensibus separata? Præterea, ut quæ his antiquiora sunt, persequar, quæ ratione primum in naturæ officina costati informati sumus, aut quomodo perfecti demum, atque absoluti? Quæ alimentum appetitio, ac distributio? Quis primos vitæ fontes aperuit, & viuendi facultates vltro tribuit? Quomodo cibus corpus, ratione animus pascitur? Quenam illa naturæ vis, mutusque inter gignentes, genitosque cognatio, ut amoris vinculo & necessitudine coniungantur? Quomodo cum specie inter se conueniant homines, tam multis tamē notis propriis differunt, ut eas præ multitudine numerare non possis? Quomodo idem animal mortale, atque immortale? mortale quidē obitu, immortale autem ortu. Aliud enim moriendo discedit, aliud nascendo in vitam ingreditur, non aliter, quam in fluminis cursu nunquam stantis, & perpetua fluctuum successione præter labentium damnum resarcienti fieri cernimus. Quid in membris & partibus corporis quanta cōtemplandi materia sumministratur? primum quam mirabili concentu tum ad usum tum ad pulchritudinem inter se naturæ lege ita cōiuncta sint, ut tamen differant, cum vicissim præsent, & pareant, copulentur, & disiungantur, contineant, & contineantur. Deinde quæ sit loquendi, audiendique ratio, quomodo vocalibus instrumentis verba formetur, eademque per interiectum in medio aërem perlata ictu & impressione quadam inter se cōiuncta ab auribus excipiantur. Tum quam arcana sit videndi vis, quæta cum rebus, quæ videntur cognitione deuincta, quomodo ad solum voluntatis arbitrium, & simul excitetur, & in hoc menti similis sit quod pari velocitate mens rebus intelligendis, & videndis vis rebus cernendis applicatur. Præterea quomodo reliqui duo sensus extrinsecus positis suscipiunt, nec conspiciuntur tamē. Postremo quomodo per somnum quies, & secundum quietem in somnia, & visa fiant. Quæ memoriæ recordationis rationis, iræ, cupiditatisque vis, & omnia denique, quibus paruus hic mundus homo regitur, & gubernatur.

Eiusdem ex oratione de modestia in disputationibus obseruanda.

Cum volatu coelum petis, cum pedes sis? Cur turrim aedificas, cum sumptus non suppetat? Cur tu quoque aquam manu, coelum palma, pugillo terram conaris dimetiri, cum sint elementa

elementa adeo magna, ut ea solus ipsorum effector possit
sura complecti. Nofce te ipsum primo, ea considera, quae
nibus tractas, qui sis, & unde constas, & quomodo cōpos
ut cum imago sis Dei, cum deteriori tamen, corpore nimis
deuinciariis, quo modo moueatis, quam sapiēs in te artifice
quod naturae mysterium. Quomodo cum in loco continer
mens tamen non sit circumscripra, sed in hoc manens omni
complectatur. Quoniam pacto vis oculorum, qui tam erig
sunt, tam late vagetur, & utrum res ipsa cōspectas suscipiat
ad illas accedat. Quomodo idem voluntatis arbitrio guberna
tum moueat simul, & moueatur. Quae motus intermissio
quies, quae diuisio sensuum, & quomodo per hos mens
externis versetur, externaque suscipiat. Quomodo rerum spec
admittat, & quoniam sit earum, posteaquam admissae sunt, per
memoriam conseruat: & si exciderint, per recordationē repa
tio. Quomodo ratio, atque oratio gignatur à mente, & in
mente ratione orationemque gignat. Quomodo verbis cogi
ta communicentur. Quomodo per animū alatur corpus, &
corpus fiat affectionum particeps animus, ut cōgelascit me
soluatur audacia, morore contrahatur, diffundatur volup
tate inuidia, efferatur superbia, spe subleuetur, & sangui
modo circa cor aestuante ira insaniat, modo recedente enu
scat verecundia. Quomodo affectionū animi notae in corpore
sint impressae. Qui rationis principatus, & quomodo his om
bus praesit, & perturbationum motus temperet, atque moder
tur. Quomodo quod corporis expertus est, sanguine, & flatu con
tineatur, quibus deficientibus animus ipse recedat. Haec
horum aliquid considera, homo. Nondum enim dico celestium
turam, & motum, non stellarum ordine, non missionem
mentorum, non animalium differentias, non celestium virtutum
inferiores, aut superiores incessus, & situs, & omnia, in quae
ratio distribuitur, nec eius regendi gubernandique prouiden
tiam. Cum haec inquam, fueris assecutus, ne tunc quidem dila
rim ut confidas, sed ut verearis adhuc, ascendere ad illa, quae
sunt sublimiora, quaeque tuas superant vires & facultatem.

Eiusdem ex oratione Apologetica magna.

Excellum est caelum atque sublime, terra autem humilis
& profunda. Equis illuc ascendet, eorum qui proprium
peccatum

peccatum proiecti sunt? Quis terrenis adhuc tenebris circun
septus, & crasso corporis indumento obuolutus tota mente to
tam mentem purē poterit intueri, & inter haec, quae sunt insta
bilia, & sensibus obnoxia, manens ad ea, quae sunt immobilia,
& oculis cerni non possunt aspirare? Eorum certe, qui hic puri
mundique sunt, vix quisquam poterit simulachrum illius pul
chritudinis aspicere, non secus, atque illi, qui solem in aqua cō
templantur. Quis est ille, qui aquam manu, & coelum palma
res in lance posuit, & valles in statera? Ecquis erit locus, in quo
ille requiescat? cuiusnam omnibus ē rebus dicitur similis?
Quis est ille, qui verbo fecit omnia? Qui sapientia fabricatus
est hominem? Qui dissidentia in vnum contulit? Qui spiritui
puluerem admiscuit? Qui animal, quod cernitur, cum eo, quod
cerni non potest, mortale cum immortali, terrenum cum coe
lesti copulauit, quod Deum attingit, & non comprehendit, ap
propinquat, & procul abest? Dixi, sapiens fiam, inquit, Solo.
mon, & recessit à me longius, quā m erat prius. Sapientiam au
tem intelligit. Et profecto qui scientiam addit, addit & dolo.
rem, cum non maiorem latitiam accipiat ex eo, quod didicit, in si.
quā dolorum ex eo, quod assequi non potuit. Id quod illis
solet contingere, qui scientes adhuc abstrahuntur ab aqua. Aut
qui se aliquid tenere iam putant, quod assequi nequeunt. Aut
quos fulguris splendor prope citius transiliit, quā illustra
uit. Haec me cogitatio depremit, atque humilem reddidit, per
suasitque, satius esse, laudationis vocem audire, quā profiteri
se doctorem eorum, quae vires humanas superant. Magnitudo,
& sublimitas, & dignitas celestium illarum mentium, quae
sunt naturae purissimae vix capiunt splendorem Dei, quem
abyssus regie, cuius latibulum tenebrae sunt, qui lux purissima
est, licet pluribus inaccessa. Qui in vniuerso orbe versatur, &
extra orbem est vniuersum. Qui est omnis bonitas & pulchri
tudo, & omnem bonitatem, & pulchritudinem. Qui mentem
illustrat, & mentis celeritatem, & altitudinem effugit, tantum
semper antecedens, quantum illa sequitur, ut dum fugit,
seque penē comprehensum ostendit, amantem
magis inflammet assequendi cupidi
tate, & ad superiora ducat
& trahat.

Item naturam diuinam comprehendere non potest
Chrysostomi ex libro, quo continentur orationes, quibus
Deum incomprehensum esse demonstrat.

Magnum vitium est, non continere se intra illos terminos, quos nobis praecepit Deus, sed ea velle tetragere, quae mentem nostram exuperant. Ita qui primus formatus est homo, dum maiora concupiscit, & ea, quae habebat perdit. Quamobrem rationibus nostris multam salutem dicentibus rationes enim, inquit, hominum vanas, & fallaces eorum cogitationes) ne velimus mensuram attributae nobis facilius transilire.

Eiusdem.

Psalm. 38.

Mirabilis, inquit, facta est scientia tua ex me, exaltata est gloria tua non potero ad eam peringere. In pelago diuinitatis non reperio vadum, sed haeret propheta. Et aliquis ait, dicere, se Dei naturam habere perspectam, & cognitam, & dicere, incerta, & occulta sapientiae tuae manifestasti mihi, tamen clamat, sapientiae eius non est numerus, seu comprehensio, & non veretur aliquis, de natura, quae comprehendi non potest, ut à se percepta disputare? Quid aies sapientia percipi non potest, & natura illius comprehendere non potest? Quia si essentia eius non habet finem, & eius essentiam circumscribere? Hoc est perspicua insania.

Eiusdem.

Esa. 55.

Esaías, generationem eius, inquit, enarrabit, concedere tibi, ut illius essentiam explices? Paulus, qui ad tertium videri sublatus est coelum, & ad ea mysteria spectanda, quae naturam superant, & arcana sunt, admissus est, dum exigua diuinae prouidentiae particula expendit, nempe quomodo Iudaeos abiecit, externasque gentes suscepit, tanquam in profundo periclitaretur, statim exiit, & magna est admiratione vehementer exclamans: o altitudo, inquit, diuitiarum, & sapientiae, & scientiae Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles vias illius. Non dixit quam incomprehensibilia, sed quam inscrutabilia iudicia, & quam inuestigabiles vias. Deum ergo, cuius iudicia scrutari & inuestigare non possumus comprehendemus? Quid autem iudicia & vias dico, prae-

Rom. 1.

praemia sanctorum comprehendere nequeant? oculus, inquit, non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quae praeprauiit Deus diligentibus se. Quid quod donum eius verbis explicari non potest? Gratia enim, inquit, Deo pro ineffabili dono eius, Pax eius superat omnem sensum, & ipse solus comprehendetur? Et alibi Paulus, ex parte inquit, cognoscimus, tu autem affirmas, te perfecte cognoscere? Quanquam & ille dixit ex parte, non quod naturam diuinam aliud quidem nosceret, aliud ignoraret: sed ex parte nouit, quoniam sciebat esse Deum, quid autem esset, ignorabat. Sciebat Deum omnia procreasse, sapientem esse, nihil non posse, omnia continere, quantus autem, aut quomodo esset, nesciebat.

Eiusdem.

Angeli tantummodo collaudant Deum, alij dicentes: Gloria in excelsis Deo. Alij benedicta gloria eius ex loco sancto eius, hoc est, ubicunque ille est. Neque enim in loco Deus, qui circumscribi non potest. Alij sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Sabaoth. Homines autem naturam illius definiunt, & circumscribunt. Quantus coelestibus timor & reuerentia? Quantus terrestribus contemptus, & confidentia? Illi caute loquantur, iudaice hi sunt curiosi.

*Exech. 3.
Esa. 6.*

Eiusdem.

Atque excelsis, tali nimirum, ut enarrari non possit. Dei solium humana mente sublimius est, & comprehenditur ipse Deus, & seraphin stabant in circuitu eius. Vni erant sex alas, & alae sex alteri. binis aliis tegebant facies suas, & binis pedes. Seraphin auertunt ora, & pro duplici muro preceperunt alas, quod splendorem ex gloria solij terribili ratione fulgentem, perferre non valeant. Et prae stupore obtineant pedes. Siquidem & nos cum maxima admiratione affecti sumus, corpus vndique ipse ex summo rei cuiuspiam admirandae obtutu contrahere consueuimus. Corpus autem? Imò verò animus estis actionibus suis ad intima refugit, seque corporis veluti propugnaculo vndique circummuat. Quaternarum alarum usum intellexisti, reliquarum nunc usum intellige. Et binis,

Esa. 6.

inquit, volabant. Iudicium hoc est, perpetua rerum sublimis cupiditatis, quodque deorsum nunquam aspiciant. Nam alia significant Angelicæ naturæ leuitatem, & celeritatem. Alia ite ratio potest afferri. Binis alis facies, & binis alis pedes obtegunt suos, vt ostendant Dei nec principiu nec finem peripicere comprehendere posse. Medijs autem volant, vt doceant, de medijs posse rebus diuinis rationes intelligi, nempe Deū & esse, & esse sapientem, & omnipotentem, & horum similia. Et clamabat alter ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth. Quod est admirationis, ac stuporis signū, præsertim cum non cernerent lucem, nec diuinam naturam, Spectacula enim illud erat demissio quædā. Nec tamen demissionis gloriam perferre poterant. Demissio namque est, cum Deus se, vt est natura, conspicendum præbet, sed habita ratione contemplantium, demittit se, atque accommodat eorum intellectui. Quod autem eiusmodi demissio fuerit, ex ipsius verbis colligi potest. Vidi, inquit, Dominum. At Deum nullus vnquam vidit, quippe qui & formam, & quantitatem, & qualitatem nō habet. Quis hoc dicit? Vnigenitus filius, qui seder in sinu patris, ipse enarrauit. Deinde subiicit, sedentē. Nec seder Deus, nec stat. Hæc enim cadunt in corpora. Tum addit in folio. At in folio Deus nō includitur. Quomodo enim, cum circumferibi non possit? Cum igitur Seraphin stent, quod non locum significat, sed eorū ex puritate familiaritatem nec possint in demissionis gloria oculos defigere, homines conatur in sublimiorem essentia ipsius gloriam oculis intendere. Et tamen quantum differt cæcus ab eo, qui cernendi vim habet, tantum est inter nos atque illos discrimen.

Eiusdem.

Daniel propheta demissum Angeli non tulit aspectū. Sed aufugit, & procidit. Non est relictum, inquit, in me robur, & gloria mea conuersa est in corruptionem. Itaque perierit oris mei pulchritudo, & in mortui pallorem versa est. Tu verò qui Daniele tanto inferior es, quantum ille cedit Angelo, non vereris os tuum tollere, & in natura diuina peruestiganda curiosus esse? Daniel, qui in corpore humano, quæ vires humanas superant, præstitit, conserui demissionem non sustinuit, & tu naturam illam apprehendisti, quæ innumerabilia con-

didit Angelorum millia, quorum nō potuit vnum Daniel intueri, vt ostensum est. Quis non ingemiscat, quis non commiscetur stuporem, & insaniam hominis?

Eiusdem.

Avi quid philosophentur Prophetæ de Deo, & horresceant timore, ac contremisce. Qui aspicit super terram, & facit eam tremere. Qui tangit montes, & fumigant. Mare vidit & fugit, Iordanis cōuersus est retrorsum. Qui conecit cælum à fundamentis. Qui comminatur mari, & exiccet illud. Qui statuit cælum sicut fornitem. Et extendit illud tanquam tentorium super terram. Qui fecit terram, vt nihil. & admirandam super lationem, rem tantam, ac talem, vt nihil. Illud enim nihil indicat procreandi facilitatem. Hæc & alia eiusdem generis loquentur Prophetæ, vt ex eorum, quæ à Deo facta sunt magnitudine dignam illius potentia notionem aliquam animo complectamur.

Eiusdem.

Qui continet, inquit, orbem terræ, & habitantes in ea, tantam locustas. Et omnes gētes in conspectu eius, vt gutta ex cado. Attende diligenter. Nam quæ Prophetæ dicunt, ea loquitur Deus. Deus autem nihil superuacaneum, aut vanū loquitur. Considera innumerabilia gentium millia, quæ terram incolunt, quarum ne nomina quidem connumerare possumus. Si gētes vniuersæ vt cadi sunt gutta, huiusce guttæ quantulam partem esse te arbitraris, qui Deum conaris comprehendere, apud quem cunctæ gentes sunt vt gutta ex cado?

Eiusdem.

Infinita sunt millium millia Angelorum Deo ministrantiū in cælis, & millia millium, qui altant illi tum Throni tum Dominationes, tum Principatus, tum Potestates, & infiniti populi virtutum corpore vacantium, & tam multæ tribus, vt nequeant recenseri. Et infinita tamen hæc millium millia tam facile condidit Deus, vt explicari non possit. Quemadmodum enim velle nobis promptissimum est, sic illi condere facili-

Psal. 113. **Id.** quod ostendēs Propheta, Deus, inquit, noster omnia quaecunque voluit, fecit in caelo, & in terra. Nōne prae paulo re te ipsum sub terram deprimas? An ut admirareris solutus elatus tantae desiderii te addixisti? Si pater ego sum, inquit, ubi honor meus? Si Dominus sum, ubi timor meus? Qui enim timeret, colit tantum, & collaudat, & adoratur non autem curioſus & frustra disquirir.

Eiusdem.

1. Tim. 6. **L**ocum habitas, inquit, inaccessible. Domus est inaccessible, & ad eum, qui illam incolit, accedi poteris? Dixit autem hoc Paulus, non ut domum, & locum illi esse suspiceris, qui loco contineri non potest, sed ut ex ea re multo magis intelligas Deum nō posse comprehendere, nec domum dixit comprehendere non posse, sed inaccessible (quod maius est) eam appellavit. Preterea, tu quis es, inquit, ut respondeas Deo? Diuinae gubernationis rationes curiosius exquirentes coercet, & tu beatam naturam ipsam gubernantem conaris indagare? Nōne hoc extirpae dementiae est? & multiplici fulmine vindicandum?

Eiusdem.

Philip. 3. **R**ursus Paulus, ego me nondum, inquit, arbitror comprehendisse. Quid ais Paule? Christum habes in te loquentem, & eum te nondum arbitraris comprehendisse? Profecto, inquit, sic arbitror quoniam habeo Christum in me sequentem, docentemque me, sic arbitrari. Paulus, qui in seipso Christum loquentem habet, nondum comprehendisse se arbitratur, ne illa quidem, quae ad fidem pertinent, sed credit solum, nihil anxie quarens, & tu curiosus Dei naturam aucuparis? Dicent autem non arbitror me comprehendisse, indicat se comprehendisse quidem, sed non omnia. Et alibi si quis, inquit, videtur sibi aliquid scire, nondum quicquam nouit, quomodo scire oportet. Tantum non, dicit, nouit ille quidem, sed nondum plane.

Eiusdem.

Tu, ut coelum, ac terrā, & ea, quae interiecta sunt, taceam, nondum intelligis naturam tuam, & his praeteritis ad super

supremam Dei naturam indaganda accurris? Animi tui ignoras essentiam. Essentiam dico? Imo verò nescis quomodo is insit in corpore tuo. Quid ita? inquit, Nōne ad molem corporis extenditur? Minime verò. Nam extensio corporis est, non animi. Saep enim manibus, aut pedibus amputatis totus in manco corpore animus manet. Quid, inquit, nōne ad omnes corporis partes extenditur? Atqui videtur extendi oportere. Alioqui mortuae essent illae partes, ad quas animus non perveniret. Quod enim animo caret, caret & vita. Ex his colligitur, te scire, animum in corpore esse, quomodo autem in corpore sit, ignorare. Cum igitur te ipsum plane ignores, naturam cognosces effectoris tui? Quae te difficiliora sunt, inquit, ne queras: & quae fortiora sunt te, ne explores. Caue, ne curiosius inuestiges non modo naturam Dei, aut Angelorum, aut hominū, sed ne illarum quidem rerum, quae sunt inanimes. Si enim disquisitionem eorum, quae procreata sunt, aggressus fueris, in rationum Euripum, & fluctus magnam tempestatem, & naufragium animi cōcitantes tete coniciens non modo nihil amplius discēs, cum rerum singularum rationum reperire non queas, verum etiam mentis imbecillitate tanquam turbine circumactus multa, quae tibi tunc praecleara videntur, calumniaberis.

Eccel. 3.

Eiusdem.

Vt innotescat, inquit, nunc Principatibus, & Potestatibus in caelis per Ecclesiam multiplex sapientia Dei. Audis Paulum dicentem, Nunc una nobiscum, & per nos, nec prius coelestes illas virtutes Magni Regis arcana cognouisse. Ac ne Principatus, & Potestates, qui Demones sunt, intelligeres, adiunxit in caelis, quo Demones aspirare non possunt. Partes igitur sapientiae Dei ad diuinam humanae carnis assumptionem, & vocationem gentium pertinentes coelestes illae mentes ante non perceperunt, & tu nunc ipsum comprehendis? Et quae Dei sunt nemo nouit nisi spiritus Dei. Et nemo nouit Patrem, nisi qui ex Deo est, nempe Filius: illa namque vox, nemo, Spiritum, & Filium secernit à rebus procreatis, quibus omnibus, siue sensu, siue animo, & cogitatione tantum percipiuntur, talem adimit cognitionem: & tu, quasi his superior sis, eam tibi vendicas?

Philip. 3.

*Item naturam diuinam comprehendere non posse.
Damasceni Cap. I.*

Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Deus igitur nec explicari, nec comprehendi potest. Nullus enim nouit patrem, nisi filius, neque filium nisi pater. Et Spiritus sanctus quæ Dei sunt, ut Spiritus hominis nouit, quæ sunt in homine. Secundum illam primam beatamque naturam, nullus non ex hominibus solum, sed et virtutibus illis, quæ mundo sunt excelsiores, aut ex Cherubin, aut Seraphin Deum nouit, nisi cui Deus ipse se patefecit, & indicauit. Neque tamen in omni prorsus ignorantia reliquit nos Deus. Omnibus enim ab ipso naturaliter insitum illud est, ut cognoscant esse Deum. Deinde rerum vniuersitatis eiusque conseruatio, & moderatio diuinæ naturæ magnitudinem prædicat. Præterea per legem & Prophetas prius, tum per vnigenitum filium suum, Dominum, & Deum, & seruatores nostrum Iesum Christum, quantum capere poteramus, Deum cognitionem sui nobis aperuit. Omnia igitur, quæ nobis per legem & Prophetas, & Apostolos, & Euangelistas tradita sunt, ea suscipimus, & cognoscimus, & veneramur, nihil amplius inquirentes. Deus enim cum bonus sit, omne bonum elargitur. Nec inuidia, aut ulli perturbationi obnoxius est. Nam à diuina illa natura, omnium affectionum expertus, ac sola bona prouocul abest inuidia. Itaque cum omnia sciat, & quid cuique concedat non ignoret, quæ nobis cognita utilitatem erant allatura, ea voluntate sua declarauit: Quæ verò ferre non poteramus, ea contulit. His ergo contenti simus, in his maneamus. Nec terminos auferamus sempiternos, nec à diuino præscripto recedamus.

Eiusdem Cap. II.

Oportet igitur eum, qui de Deo vel dicturus est aliquid, vel auditurus, illud plane cognitum habere. Quæ ad diuinitatem eius, quæque ad humanitatem à filio ipsius assumptam pertinent, nec omnia non dici posse, nec omnia rursus dici nec omnia non cognosci, nec omnia cognosci posse. Aliud autem est posse cognosci aliquid, & aliud posse explicari. Quæ admodum etiam aliud est eloqui, aliud est cognoscere. Multa igitur,

igitur, quæ ad Deum spectant, tenui quadam, & obscura cognitione percipiuntur commodè, & propriè nequeunt efferrì. Itaque loquentes de iis, quæ supra nos sunt, cogimur ut verbis nobis congruentibus. Ex quo fit, ut Deo & somnum, & iram, & securitatem, & manus, & pedes, & alia eiusmodi tribuamus. Deum igitur esse, principio, & fine carere, esse perpetuum, æternum, non creatum, immobilem, immutabilem, simplicem, incompositum, corporis expertem, nec cerni, nec tangi, nec circumscribi, nec cogitatione, aut vlllo modo comprehendì, boni, iustum, omnipotentem, omnia procreasse, omnia moderari, omnia cernere, omnibus consulere, & providere, in omnia habere potestatem, omnium esse iudicem, & cognoscimus, & cōfitemur. Præterea vnum esse Deum, hoc est, vnā essentiam, eamque tribus personis, patri, & filio, & Spiritu sancto ita distinctam, ut pater, & filius, & Spiritus sanctus vnū omnino sint, nisi quoddam pater ingenuus est, filius genitus, Spiritus sanctus procedit. Et vnigenitum, ac verbum Dei, & Deum per viscera misericordiæ suæ pro salute nostrā, ex bona patris voluntate, & opera Spiritus sancti, sine semine conceptum, & sine corruptione ex Sancta Virgine Dei genitrice Maria genitum, & perfectum esse Deum simul, & perfectum hominem ex duabus naturis diuina & humana, & in duabus naturis voluntate, actione, potestate propria utentibus, & ut breuiter dicam, pro conueniente vtrique definitione rationeque perfecte sese habentibus, diuinitate, inquam, & humanitate in vna coniunctis hypostasi, siue persona. Hunc & elurisse, & sitisse, & defatigatum esse, & cruci fuisse suffixum, & mortem, ac sepulturam subisse, & surrexisse tertia die, & in cælum, vnde ad nos venerat, ascendisse, atque inde rursus esse venturum, tum diuina scriptura testatur, tum omnis sanctorum cœtus. At quæ sit essentia Dei, & quomodo in omnibus sit, & quæ ratione Deus ex Deo genitus sit, aut procedat: quoniam pacto vnigenitus Dei, & Deus seipsum exinanienti ex virginis sanguinibus homo factus sit, ratione præter naturam formatus, aut quomodo sicis pedibus superfluctus inceslerit, nec scimus, nec possumus explicare. Nihil igitur præter ea, quæ diuinitus à diuinis oraculis & Veteri, & Nouo testamento nobis patefacta, dictaque sunt, de Deo vel dicere licet, vel cogitare.

Are intelligentes Theologi Deum & tanquam
omni nomine carentem, & ex omni nomine ce-
lebrant. Omoi quidem carentem nomine, ut
cum summam ipsam Diuinitatem in vna ex-
canis & occultum, aliquid significantibus vide-

nibus apparentem inerepasse dicunt illum, qui interrogan-
rat, quod est nomen tuum? & ipsius tanquam ab omni diuina
appellationis cognitione deterrentem dixisse: Cur nomen in-
quiris meum, quod est admirabile? Nonne id verè admirabile
nomen est, quod est super omne nomen? Quod explicari non
potest? Quod superat omne nomen expressum vel in hoc se-
culo, vel in futuro? Eum rursus ut multiplici nomine prædicum
celebrant, ut cum ipsum diuinitatem ita loquentem inducit:
Ego sum, qui sum, vita, lux, Deus, veritas. Et cum diuina sa-
pientia præstantes viri ipsum rerum omnium autorem ex re-
bus omnibus procreatis pluribus nominibus appellant, ut ho-
num, ut pulchrum, ut sapientem, & amabilem, ut Deorum
Deum, ut Dominum Dominorum, ut sanctum sanctorum, ut
æternum, ut existentem, ut seculorum causam, ut vita largien-
tem, ut sapientiam, ut mentem, ut rationem, ut cognitorem, ut
omnes omnis scientie thesauros superantem, ut potentiam, ut
potentem, ut regem regum, ut antiquum dierum, ut immu-
abilem, ut non senescentem, ut salutem, ut iustitiam, ut sancti-
tatem, ut redemptionem, ut magnitudine omnibus excellen-
tem, ut cum in aura tenui, atque adeo in mentibus ipsum
esse dicunt, & in animis, & in corporibus, & in celo, & in
terra, & simul in eodem, eundem in mundo, supra mun-
dum, circa mundum, celo superiorem, præstantiorem ef-
ficientia, solem, stellam, ignem, aquam, spiritum, rorem, nu-
bem, ipsum lapidem, & petram, & omnia quæ sunt, & nihil
eorum quæ sunt,

Gen. 32.

Exod. 3.

Item

Nullo nomine Diuinitas potest enunciarī. Id non so-
lum rationes ostendunt, verumetiam Hebræorum sa-
pientissimi & vetustissimi, quoad fieri potuit, declarant,
quippe qui propriis quibusdam notis eam venerati sunt, nec
permiserunt, ut eisdem literis ea, quæ post Deum sunt, & ipse
Deus indicaretur, quasi oporteat in hoc etiam, Deum cum re-
bus nostris nihil habere commune. Quando igitur admissi-
sent tales viri, naturam illam insolubilem, & sua se proprieta-
te continentem voce solubili declarari? Nullus unquam pro-
fecto totum efflauit ætrem. Nec Dei essentiam omnino vel
mens concepit, vel vox comprehendit. Sed ex iis quæ circa
ipsum sunt, diuinitatem adumbrantes obscuram eius quan-
dam, & tenuem hinc inde imaginem colligimus. Et ille opti-
mus à nobis Theologus existimatur, non qui totam diuinita-
tem inuenit, nullo enim vinculo tota stringitur, sed qui ma-
gis, quam alius cogitationem intendens, maiorem veritatis
sue similitudinem, siue vmbra, siue id alio modo vis appel-
lare, animo complectitur. Ex illis igitur nominibus, ad quæ
nos potius peruenire, Deus, & qui est, magis essentiam ex-
primunt. Atque ex duobus his illud, qui est, priores obtinet
partes, non solum quia in mente cum Mose loquens, & Inter-
rogatus ab eo, quodnam esset nomen ipsius, ita se nominauit,
præcipiens Moysi, ut populo diceret, qui est, misit me: Verum-
etiam quoniam appellationem hanc magis propriam reperi-
mus. Nam vox illa Deus, siue à currendo, siue ab viedo Græcè
dicatur (ut placet iis, qui, vnde nomina ducta sint, diligenter in-
uestigant) quod semper mouetur, & improbos habitus com-
burat, quando ex ea re & ignis consumens dicitur, vna tamen
ex illis est, quæ cum aliquo conferuntur, neque soluta, & libe-
ra est. Quemadmodum & illa vox, Dominus, quo item nomi-
ne Deus appellatur. Ego enim inquit, Dominus Deus tuus hoc
mibi nomen est. Et Dominus est nomen ipsi. Nos autem natu-
ram eius querimus, quæ per se est: non autem cum alio copu-
latus. At illud, qui est, verè proprium, & totum est Dei, neque
ex eo quod ante ipsum, aut post ipsum sit (non enim fuit,
aut erit,) terminatur aut absconditur. Reliqua verò nomina
per

Exo. 3.

Deut. 4.

perspicue spectant partim ad potestatem, partim ad dispositionem, & ad hanc quidem duplici ratione, vel supra corpus vel in corpore, ut omnipotens, & Rex glorie, aut secularum, aut virtutum, aut dilectionis, aut Regum. Et Dominus, Sabaoth, quod est exercitus, vel virtutum, vel dominantium. Hæc enim planè pertinet ad potestatem. At Deus tum salutaris, tum ultionum, tum pacis, tum Abraham, Isaac, & Iacob, & omnis Israelis spiritualis, ac videntis Deum dispositionis propria. Etenim quoniam his tribus regimur metu supplicii, spe salutis & glorie & exercitatione virtutum, ut ultionum Deus metum disponit; ut salutis, spem; ut virtutum, exercitationem. ut qui horum aliquid sequitur, in seipso Deum generat magis ad perfectionem & ad virtutes excolendas excitent. Cæterum hæc quidem adhuc Diuinitatis communia sunt nomina. Proprium verò principio vacantis est pater; Genitis autem sine principio est filius, non geniti autem, sed promouentis, aut procedentis est Spiritus sanctus. Sed ad institutum filij appellationibus sermonis reuertamur. Videtur enim muldici filius quidem, quoniam eiusdem est essentia cum patre, neque id solum, sed etiam ex ipso. Vni genitus autem, non modo, quia solus ex solo, & solum, verumetiam quia singularis atque alio modo, quam corpora. Ratio verò, seu verbum, aut sermo, quod ita se habet cum patre, ut ratio cum ipsa mente, non modo quia sine perturbatione genitus est, sed etiam quia coniunctus, & quia patris mentem enuntiat. Ob id præterea dixerit aliquis, quoniam ita se habet cum illo, ut ratio, seu desinitio se habet cum eo, quod desinitur. Nihil enim illud quodque significat. Qui nouit, inquit, filium, nouit & patrem. hoc est qui filium vidit, patrem nouit. Et breuis ac facilis natiuitas patris demonstratio est filius. Proles enim est veluti tacita oratio genitoris. Si quis autem dicat, eum rationem dici, quoniam in rebus inest, non aberrabit. Quid enim est, quod ratione non constet? Sapientia dicitur, ut diuinatum, atque humanarum rerum scientia. Qui enim fieri queat, ut eorum, quæ fecit, rationem ignoretur? Potentia verò quia tuetur, & conseruat ea, quæ facta sunt, & illis, ut constant, facultatem elargitur. Veritas, quia vnum natura est, non multa. Verum enim est vnum, saluum autè multiplex. Et quia vera est patris effigies, & nota certissima. Imago, ut qui eiusdem sit essentia, & ipse ex

Heb. 1.

ex patre, non autem ex ipso pater. Illud enim imaginis proprium est, ut exemplar exprimat, cuius imago esse dicitur. Quamquam plus in hac est, quam in aliis siquidem aliæ sunt rei mobilis imagines immobiles. Hæc autem viuens est imago viuæ, magisque similis, quam Seth fuerit Adam, quamque vllus sit filius similis patris. Nam simplicium natura est, non ut aliqua parte similia sint, aliqua non sint, sed ut vnum totam alterius formam referat, atque adeo ut idem potius sint, quam similitudinem exprimaunt. Nam si ignorantia & peccatum tenebræ sunt, lux erit cognitio, & vita ex Deo instituta, vita, quia lux, & quoniam omnis naturæ ratione prædixit constituit, atque confirmat essentiam. In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus, duplici quidem conformationis ratione: quoniam ab eo & vitæ spiritum omnes hausimus, & spiritum sanctum (illi quidem qui sunt idonei) tantum utique, quantum mentis os patefecerimus. Iustitia quia pro cuiusque dignitate præmia distribuit, iustæque iura præscribit animo, & corpori tam sub lege, quam sub gratia constitutis, ut vnus impetret, alterum parcat, & qui præstantior est obtineat principatum, ne deterius contra ipsum consurgat: sanctificatio, quod puritas sit, ut purum accedat ad puritatem. Redemptio, ut qui nos à peccato, cuius in seruitute detinebamur, vindicauerit in libertatem, seque pretium obtulerit pro nobis, ut vniuersus orbis redimeretur. Resurrectio, quia nos hinc excitat, & sub peccato iam mortuos in vitam reuocat. Atque hæc quidem adhuc communia sunt ei, qui supra nos est, & propter nos egit. Illa nostra sunt propria. Homo quidem, non solum ut per corpus à corporibus perciperetur, cum alioqui propter naturam, quæ nequit comprehendi, percipi non potuisset, sed ut per se hominem sanctum efficeret, ut quasi fermentum totam massam sic temperaret, ut eam damnatam sibi assumens à damnationis vinculo solueret, omnia pro omnibus factus, quæ nos sumus, excepto peccato, nempe corpus, animus, mens, per quæ mori introierat, ex his enim homo constat. Deus conspicuus, ob id, quod in ea intelligebatur. Filius hominis tum propter Adam, tum propter virginem, ex quibus natus est, illo quidem ut a quo, hac autem ut matre, lege, & præter legem generationis. Christus id est vnctus propter Diuinitatem. Hæc enim vntio

Gen. 4.

Act. 17.

Actio non est hominis actio, quae qui inunguntur sunt sancti
totius vnguentis praesentia, cuius opus est, ut, quem vinctum
minem indicat, vinctum efficiat Deum. Vita, ut qui per se
ducatur. Ostium, ut qui introducat. Pastor, quia nos in loco
suae locat, & propter refectiois aquam educat, atque hinc
ducit, & defendit à feris, errantes conuertit, praedictos reducit
sanctos curat, fortes conseruat, & artis pastoritiae verbum
ouile illud coeleste colit. Ovis, vbi hostia. Agnus, ut purus
integer. Pontifex, ut conciliator. Melchisedech, quoniam
Heb. 3. matre genitus, quantum attinet ad diuinam generationem,
Heb. 7. sine patre, quantum spectat ad humanam. Et quia diuina
generatio non potest explicari. Generationem enim illius
Es. 53. quirit quis enarrabit? Et, ut Rex Salem, quod pacem significat.
Et tanquam Rex iustitiae. Et quod Patriarchas aduersus
Gen. 14. pias hostium copias fortissimè pugnantes decimis alat.

TITVLVS SEXTVS.

De officio Dei.

Gregorij Theologi ex oratione in diem
Natalem Christi.

LTA sancta sanctorum, quae ipsis etiam Seraphim
occulta sunt, & triplici ab eis sanctitatis laude
celebrantur, in vnum principatum diuinitatem
que conueniunt. Verum quia bonitati diuinae
non erat satis, sua ipsius contemplatione moue-
ri, sed oportebat, ut bonum ipsum sese diffunderet, & progre-
deretur, quo se pluribus communicaret. (Hoc enim, summum
bonitatis proprium erat.) ideo potestates Angelicas atque
coelestes cogitatione concepit, & cogitatio res ipsa fuit verbo
completa, & spiritus perfecta. Atque ita secundi splendores primi
splendoris ministri, siue spiritus intelligentes, siue igitur ma-
teriam & corpus non habens, siue alia aliqua natura, his quae di-
cta sunt proxima putandi sunt. extiterunt. Equidè velim dicere,
re, nulla eos propensione ad malum ferri, sed moueri duntaxat ad
bonum, quippe qui prope Deum sint, primique ab ipso Deo essent.

serint (Nam quae hic sunt, secundo loco fulserunt) Verum ut eos
non immobiles, sed difficile moueri & sentiam, & dicam, facit
non solum is, qui propter splendorem quo illustrabatur Lucifer
olim, nunc autem propter superbiam, tenebrarum princeps &
est, & appellatur, sed etiam illa, quae cum ipso defecerunt, & sub
ipso sunt Potestates, quae bonum fugientes, mali effectrices
euaserunt, & nos item ad malum cohortantur, & impellunt.

Ex eadem oratione.

Hoc igitur pacto mundus illi constituit intelligibilis, si
parua oratione licet magna perpendiculari philosopha-
ri. At cum illi prima praeclare se haberent, alterum mundum
cogitauit ex materia constantem & aspectabilem, qui ex coe-
lo, terraque, & lux, quae in medio sunt, concretus est, & consti-
tutus, laudabilis quidem ex rerum singularum pulchritudine,
sed laudabilior ob concinnitatem, & concentum, quo tum vna
cum alia, tum omnes cum omnibus praeclare conuincta, vici-
simque congruentes ad vnius orbis perfectionem concu-
runt. Ut ostenderet in sua esse potestate, non solum ut cogni-
tam sibi naturam efficeret, sed etiam ut alienam & peregrina-
nam omnino constitueret. Nam ut intelligentes illa natura,
& quae sola mente percipi possunt, eius amplitudini quodam
modo similes cognataeque sunt, sic ab ea prorsus alienae & re-
motae, quae sensibus sunt expositae, atque inter has illae potissi-
mum, quae anima motuque carent,

Ex eadem oratione.

Mens igitur, & sensus ita iam inter se discreti suis se su-
nibus continebant, effectoresque verbi magnificentiam
tanquam taciti quidam laudatores, eximii quoque praecones prae
se ferebant. Nondum autem erat vlla ex vtriusque praecones prae
ex contrariis mixtio, quae maiorem sapientiam, & impensam
in rebus praecreatis, & diuinæ bonitatis diuitias indicaret.
Quamobrem has ut ostenderet opifex Verbum animal vnum
ex vtriusque natura, ea nimirum, quae cernitur, & illa, quae non
cernitur, compactum fabricatus est hominem, ex materia quae
iam suppetebat, corpus accipiens, atque illi ex se spiritum inie-
rens, quem quidem animum & imaginem Dei vocat scriptura.
Hunc quasi alium quendam mundum, in paruo magnum in
terra

terra constituit, alium veluti Angelum, mixtum adoratorum rerum procreatarum, quæ cernuntur, inspectorem earum, quæ non cernuntur, contemplatorem, Regem eorum, qui fuit in terra, summo Regi obtemperantem: mortalem, & mortalem: sensibus, & mente constantem, ut illis cernt, ac intelligi possit: medium inter magnitudinem, & humilitatem eundem tum spiritum, tum carnem, spiritum propter gentiam, carnem propter superbiam. Illud, ut maneret, & Deo de se bene meritum laudaret: hoc, ut perturbationibus & molestiis esset obnoxius, ut cum magnitudine sua elatus sibi preceretur, iis afflictus, & commotus resipisceret: Animal hic collocatum, ut alio migret, & quæ mysterij est summa, ut Dei imitatione euadat in Deum. Icirco enim mediocri hac nobis lux concessa est, ut ea duce splendorem illum assequamur, quo digni simus, qui videamus suscipiamusque Deum, qui nos & compegit, & soluet, & multo magnificentius restituit.

Ex oratione in sacra lumina.

Verum quia oportebat non solum in cœlis Deum colari, adorari, sed aliquos etiam in terris esse illius cultores, & adoratores, ut (quoniam omnia sunt Deo plena) omnia in gloria completerentur, Ideo manu Dei conditus est homo, cuius imagine decoratus.

Ex oratione in diem Natalem Christi.

Hinc in paradiso collocavit (qualiscunque fuerit ille Paradisus) & liberum voluntatis arbitrium largitus est, ut hominum non minus ipsius eligentis esset, quam eius, qui semina tribuisset. Plantarum immortalium cultorem constituit, admodum, ut equidem sentio, contemplationum, tum simplicium, tum perfectarum. Nudum ob simplicitatem, & vitæ nullam arte instructam, nec villo rectum indumento, qualem esse decebat primum illum hominem. Tum legem dedit, qua liberam voluntatem exerceret. Lex illa mandatum erat, quo illi præscribebatur, quam plantam attingere, & à qua deberet abstinere. Hæc autem, à qua temperare oportebat, erat scientia plantæ, quæ quidem ab initio nec malo fata fuit consilio, nec ob inuidiam prohibita (ne vibrent huc linguas suas impij qui

qui gigantum more cum Deo pugnant, nec serpentis viris suis capionibus imitentur) sed bona quidem erat, si quis opportunè ad illam accessisset. Planta enim illa (ut ego quidem existimo) erat contemplatio, ad quam soli tuto accedunt, qui habitu perfecti sunt, qui autem cupidiores, atque intemperantiores non item. Quemadmodum nec perfectus, & solidus cibus tenerioribus adhuc & lacte indigentibus prodest.

*Item de opificio Dei, ex oratione Catechetica
Gregory Nyssæ Pontificis.*

Non idoneo probatur argumento, nunquam in bonis hominem fuisse, quod nunc in malis versetur humana vitæ. Nam cum homo sit opus Dei, qui animal hoc propter bonitatem procreauit, nemo illum, cuius procreandi causa bonitas fuit, in malis à procreatore fuisse genitum merito suspicetur. Itaque alia causa est, quam obrem nunc & molestiis ærumnisque premamur, & pristinis commodis priuati simus. Qui enim naturæ inleuerat virtutum omnium participem fecerat, cuiusque excolendis ad similitudinem suam incenderetur, pulcherrimi ac præstantissimi muneris, libera nimirum, & nullius imperio subiectæ voluntatis expertem non reliquisset. Etenim si qua necessitas humanæ vitæ fuisset imposita, falsam in ea quidem parte imaginem retulisset, alienamque ab exemplari propter dissimilitudinem extitisset. Qui enim necessitatibus obnoxia deseruientisque natura regnantis imago nominaretur, oportebat igitur, ut, quod in omnibus Deo simile factum erat, naturæ libertatem nullius imperio subiectam obtineret, ut virtutis præmium esset bonorum adeptio. Cur igitur, inquires, qui pulcherrimus omnibus dotibus ornatus erat, mala bonis anteposuit? Facilis & ad hoc responsio est. Nullus mali ortus à Dei voluntate principium habet. Alioqui vitium reprehendi non posset, si Deum authorem suum, & causam asserret. Sed extrinsecus quodammodo malum innascitur, cum animus proposito, ac voluntate sua recedit ab honestate. Nam ut visus est actio naturæ, excitas autem priuatio naturalis actionis, sic virtus, & vitium inter se contraria sunt. Neque enim aliter gignitur vitium, nisi virtutis absentia. Sicut enim ablato lumine te-

nebrae subsequuntur, ea autem praesente nullae sunt, ita quae diu est in natura bonum, malum per se nihil est. Bono autem recedente contrarium ingreditur. cum igitur liberae voluntatis hoc proprium sit, ut arbitrato suo, quod magis libet, complectatur Deus, qui liberam tibi naturam tribuit, tuorum autem est malorum author, sed temeritas tua, quae melioribus consilis deteriora consequitur.

Ex eadem oratione.

Hominem à bono recessurum non ignorabat Deus, qui scientia sua cuncta comprehendit, & futura perinde, ac praesentia contuetur. Verum ut discessum ipsius ad malum, ad eiusdem reditum ad bonum providebat. Vtrum igitur melius fuit, naturam nostram, quam à bono declinaturam prospicebat, omnino non procreare, an procreatam, atque agrotantem ad pristinam gratiam reuocare per poenitentiam? Iam propter molestias & incommoda, quae caduce corporis naturae contingunt necessario, Deum arbitrari malorum etiam esse auctorem, aut hominis non esse creatorem existimare, ne simul etiam eorum, quae nos angunt, & cruciant, author iudicetur, naturae angustiae ac dementis animi est, hominumque malum & bonum sensu diiudicantium, qui nesciunt, id solum esse naturae nostrae bonum, quod sensus non percipit, idque rursus malum, quod vero bono alienum est. Rebus autem molestis iucundius bonum à malo distinguere animalium est rationis expectandum, in quae, quoniam mentem, cogitationemque non habent, veri boni cognitio non cadit.

Item de opificio Dei sancti maximi.

Mens primum infinitam omnibus in rebus Dei magnitudinem cogitans, & pelagus illud in quo nullum reperit vadum, admiratur. Deinde obstupescit, quomodo rebus omnium essentiam ex nihilo procrearet. Facessant hinc Graeci, qui ex nihilo negant quicquam fieri. Nos quemadmodum magnificientiae divinae nullus est terminus, ita sapientiae, potentiaeque nullum esse finem dicimus.

Eiusdem.

Eorum quae facta sunt à Deo, partim ratione & mente perita sunt, in quoque tum virtus, aut virgum, tum scientia, tum ignorantia cadit. Partim diuersa sunt corpora ex contrariis, nempe

nempe terra, aqua, aere, igneque compacta. Et alia quidem sunt corporis materiae quae prorsus experta, licet quaedam ex his sint cum corporibus coniuncta: Alia ex materia & forma tantum constant.

Eiusdem.

Qua de causa Deus rerum vniuersitatem fabricatus sit, licet inuestigare. Nam bonitate compulsus cuncta procreauit, quo benignitas eius in plura sese diffunderet, omnibusque pro suo cuique modulo communicaret. Quomodo autem haec, aut cur non antea fecerit inquirere nefas est. Etenim ex rebus diuinis aliae comprehendendi ab hominibus possunt, aliae minime. Petulans enim, inquit ille, & nullo freno cohibita inuestigatio homines fere praecipites agit.

Eiusdem.

Quatuor ex diuinis proprietatibus, per quas omnia constant, reguntur, & conseruantur, summa benignitate sua Deus, cum essentiam ratione mentisque praeitam procrearet, communicauit, esse, semper esse, bonitatem, & sapientiam. Horum duo tribuit essentiae, nimirum ut esset, & semper esset. Duo reliqua nempe bonitatem, & sapientiam aptae animi largitus est habitudini, ut quae per essentiam ipse est, eorum res procreatae participes fierent. Quamobrem homo factus esse dicitur ad imaginem, & ad similitudinem Dei. Ad imaginem quidem quoniam ex eo, qui est, existit: & ex eo qui semper est, semper existit. Quamuis enim non sine principio sit, nunquam tamen esse desinet. Ad similitudinem vero, quoniam à bono bonus, & à sapiente sapiens, licet ille sit eiusmodi per naturam, ipse autem per gratiam. Verum cum omnes pariter homines ad imaginem sint, soli boni sapientesque sunt ad similitudinem.

Eiusdem.

Essentia omnis, quae ratione, ac mente praedita est, in Angelicam naturam diuiditur, & humanam. Angelica rursus in duas veluti classes gregesque seceratur in sanctas Potestates, & in execrandos daemones. Humana item secatur in duas partes, in homines pios, & impios.

Eiusdem.

Intelligens dicitur id, quod mente utitur. Intelligentia quod mente comprehenditur. Intelligentis cibus quodammodo est, id, quod animo mentēque percipitur.

Eiusdem.

A studiofioribus est investigandum, quænam sint illæ res, quas facere cepit Deus, & quæ rursus illæ quas nunc cepit. Nam si requieuit ab omnibus, quas cepit facere, ab illis profecto quas facere nunquam cepit, quæque nunc cepit. Quibus igitur impertitum est, ut sint, eæ temporis habent initium, quales sunt varæ rerum naturæ, quibus ipsum nihil est antiquius. Fuit enim aliquando, cum ipse non esset. Temporis autem principium non habet, quæ communicantur, quæ rursus alia res per gratiam participes sunt. Qualis est bonitas, quicquid bonitatis ratione comprehenditur, & omnis virtus, immortalitas, & simplicitas, & immutabilitas, & infinitas, quæcumque in Dei essentia considerantur, quæ nullum habent initium temporis. Nunquam enim aut virtute, aut vlla rerum, quæ commemoratæ sunt, ipsum nihilum fuit antiquius. Nunquam enim fuit, cum hæc non essent, quæ quantæ ad tempus pertinet, sine principio sunt, & ab omni æternitate sunt. Deum habent authorem, ut sint. Nam quæ in tempore ceperunt esse, & sunt, & dicuntur ad ipsum, quod sunt, & dicuntur.

Eiusdem.

Naturæ tam intelligentes, quam sentientes acceperunt rerum omnium procreatore facultates, quibus res ipsas comprehendere, intelligentes quidem, mentem & cognitionem, sentientes autem ipsos sensus.

Eiusdem.

Procreator Deus largitur tantummodo. Res autem omnes procreatæ & accipiunt, & largiuntur. Accipiunt enim, ut sint, & bene sint. Largiuntur autem aliis tantum, ut bene sint. Atque ex his illæ, quæ sunt corporis expertes tum dicendo, tum agendo, tum spectando largiuntur aliis, ut bene sint. Quæ vero corporeæ sunt, dum spectantur duntaxat. Ac sanctæ quædam

illæ Potestates splendoris radios inter se vicissim communicant & largiuntur. Hominiibus vero tum virtutem suam impartiunt, dum eos Deo similes reddunt: tum cognitionis suæ faciunt illos participes, dum eos docent aliquid vel de Deo sublimius, vel de rebus corpore carentibus profundius, vel de corporeis exquisitis, vel de providentia verius, vel de iudicio clarius.

Eiusdem.

Rebus procreatis, ut simpliciter sint, per essentiam concessum est: ut bene sint, per liberam voluntatem: Ut semper bene sint, per gratiam. Qui autem ab eo excidunt, ut semper bene sint, in id incurrunt, ut semper misere sint.

TITVLVS SEPTIMVS.

*De diuina humana carnis assumptione.
Areopagite, ex libro de diuinis nominibus.*

SVMMA illa diuinitas singulariter amat humanum genus. Quippe quæ in vna suarum personarum verè, atque integrè naturam nostram assumpsit, ad se reuocans, sibi que applicans infirmitatem hominum humilitatem, ex qua, qui simplex est, Iesus inexplicabili ratione compositus est: Et qui æternus est, temporis extensionem accepit: Et qui omnem totius naturæ ordinem supramodum essentia superat, intra naturæ nostræ terminos genitus est, ita tamen, ut quæ ipsius sunt propria haud quaquam mutata, aut confusa conseruet.

Eiusdem ex cap. ij. de coniuncta, distincta, diuinitatis ratione.

Quin etiam (id quod in omni Theologia maxime perspicuum est) diuina Iesus in natura nostra formatio, nec oratione vlla explicari, nec ab vlla mento, ne ab ipso quidem antiquissimorum Angelorum primo potest intelligi.

Nam quod humanam essentiam assumpsit, ex mysterio accepimus. Quomodo autem ex virginis sanguinibus, & lege prater naturam formatus sit, & quomodo super naturam, & instabilem aquae naturam sicis pedibus molem porcam, & materiae pondus habentibus ambulauerit, & quae omnia, quae natura praestantiora in ipso Iesu considerantur, effecerit, ignoramus.

Eiusdem ex Epistola ad Gainm Medicum.

Quomodo, inquit, Iesus, qui omnibus antecessit, omnibus per essentiam constitutus est? Neque enim est hominum author, sed ut tota ipsa hominis essentia homo existit, homo dici-ur. Nos autem non humana ratione Iesum definimus. Neque enim est homo tantum, neque essentia praestantior, quatenus homo solum. Sed verè est homo, & eximie homines diligens supra homines, & secundum homines, ex hominum essentia, cum essentia superior esset, essentiam assumpsit humanam, & essentia tamen omnem essentiam superante, ut qui semper essentia sit excellentior, quam possumus. Hac nimirum exuberans excellentia, cum ad nostram essentiam verè descenderet, eam ratione ipsam essentiam operante assumpsit, & res humanas supra hominem gessit. Iudicia sunt, Virgo supra naturam concipiens, & aqua instabilis pedum ex materia constantium & terrenorum pondus superans, & nihil cedens, sed potentia naturam aquae vincentem solidam se religens firmitatem. Quis ea prae multitudine persequatur, ex quibus, qui diuine cernit, supra intelligentiam intelligit, illa etiam, quae de humanitate Iesu affirmantur, excellentissime negationis vim obrineret. Atque ut eorum tantam paucis complectamur, neque homo erat, non quod non esset homo, sed quod ex hominibus, praestantius, quam homines, & supra hominem verè homo factus est, & deinceps neque diuinam ut Deus, neque humanam ut homo, sed (Deo homine facto) nouam quandam ex diuina humanaque ratione permixtam actionem nobiscum versans exhibuit.

Eiusdem ex theologis elementis.

Sed quoniam suo erga nos amore incitatus ad nostram naturam venit, & qui summus Deus est, verè factus, & re-

atus est homo (propitia sunt, quae mentem, & rationem superantia à nobis celebrantur) in his quoque vis eius natura essentiaque sublimior extitit. Non solum quia nihil propter inexplicabilem exinanitionem in exuberante sua plenitudine perpessus, se nobis sine immutatione & confusione communicauit. Verum etiam (quod rerum omnium admirabile est maxime admirabile) in iis, quae naturalia sunt, supra naturam fuit, in iis, quae ad assentiam pertinent, super essentiam. Omnia quae nostra sunt, ex nobis, & supra nos excellenti ratione possidens.

Eiusdem ex libro de Ecclesiastica Hierarchia.

Infinite diuinæ bonitatis erga genus humanum benivolentia verè quae nostra sunt, assumens sine peccato, & humilitati nostrae coniungens, & quae propria ipsius sunt, sine vlla prorsus confusione immixtionemque retinens, nobis iam ut cognatis se communicauit, & nos honorum suorum participes fecit.

Eiusdem ex libro de caelesti Hierarchia.

Verum, ut summas item ac diuinas sacre scripture demonstrationes contemplemur, video ipsum etiam Iesum, qui sublimium essentiarum est author essentia sublimior, cum ad nos sine vlla sui commutatione venisset, à lege, atque ordine homini congruente, quem ipse statuerat, & elegerat, non recedere, sed patris, & Dei mandatis, quae per Angelos dederat, summissè obtemperare.

Item de diuina humanae carnis assumptione.

Magni Gregory Theologi ex oratione in diem Natalem Domini nostri Iesu Christi

Sed posteaquam inuidia Diaboli, & fraudulenta illius vi, quam mulier ut & imbecillior perpeffa est, & ad persuadendum aprior obtrusit viro (d. infirmitate meam, mea enim est primi parentis infirmitas) mandati, quod acceperat ipse oblitus est, & amaro pomi gustatu superatus, simul & à ligno vitae, & à Paradiso, & à Deo tanquam exul extruditur, & pellens induitur vestimentis, crassiore nimirum carne, quae mortem subiret, & spiritui repugnaret. Ac primū quidem agnoscit turpitudinem suam, atque ideo se Dei conspectum fugiens abscondit. Hic tamen lucratur mortem, per quam peccatum absconditur, ne miseria sit immortalis, & cum supplicio benefi-

cium coniunctum cernatur. Hac enim ratione Deus, ut
quidem persuadeo punit. Ceterum cum variis occasionibus
atque temporibus humanum genus multorum peccatorum
illa malitiæ radix proculerat, multis modis, nempe orationibus,
lege, prophetis, beneficiis, minis, plagis, eluuiis, inuolu-
bellis, victoriis, cladibus, prodigiis ex coelo, ex aëre, ex terra
ex mari, insperatis hominum, ciuitatum, gentium euersionibus,
quibus rationibus nihil aliud agebatur, nisi ut malitia ex-
cereretur, frustra prius esset admonitum, & reprehensum, & ma-
ioribus peccatis, ut mutuis homicidiis, adulteriis, periculis
sanis hominum amoribus, & (quod omnium malorum gra-
uissimum erat) simulachrorum cultu, quo homines negledo
procreatore ad res procreatas colendas, & adorandas se conuer-
tebant, obstringeretur, grauioræque iam eiusmodi morbi reme-
dia medicamentaque requirerent, maiora, grauioræque sunt acrio-
rita. Ipsum enim Dei verbum, quod est ante secula, quod lumen
prehendi non potest, quod corpus non habet (& quæ sequen-
tur) ipsa Dei imago incommutabilis, patris definitio, & tota
imaginem, quam homini impresserat, ipse suscipit, & proprie-
tatem carnis gerit, & animo ratione prædito pro salute
mei commiscetur, ut simili simile purget, in omnibus deus
peccato tamen excepto, fit homo. Ex virgine, cuius animus
& carnem spiritus ante purgauerat, nascitur. Decebat enim
& liberorum susceptio honoraretur, & illi tamen in honore
virginitatis anteferebatur) atque ita humana forma assumpta
nos progreditur vnum ex duobus contrariis carne, & spiritu
constans, quorum hic diuinitatē tribuebat, illa diuinitatē attri-
buebatur (o nouam missionem, o coniunctionē admirabilem)
Ille, qui est, effector efficitur: Qui creator est, creatur: Qui
comprehendi non potest, vinculo humani animi diuinitatē
& carnis crassitudinem copulante comprehenditur. Qui dicitur
alios, pauper fit. Paupertatis enim mee paupertatem amplectitur,
ut ego diuinitatis eius diuitias assequar. Qui plenus est,
extinguitur, pauper enim gloriam suam finit exhaustiri, ut ego
plenitudinis eius particeps efficiar. Quænam sunt hæc bonitas
diuitiæ? Quodnam circa me mysterium apparet? Ego ima-
ginem, cuius particeps factus eram, non seruaui. Ille carnem
meam suscepit, ut & imaginem seruet, & carnem reddat im-
mortalem. Alteram in societate priore societate eo quidem
longè

longè admirabiliorem, quod in priore præstantius, quod erat,
attribuit in posteriore, quod deterius erat accepit.

Eiusdem in sancta lumina.

Nam quia malitiæ inuentor, qui se inuictum existimabat,
nos spe diuinitatis alliciens deceperat, ipse carnis obie-
ctu tanquam esca proposita decipitur, & dum se putat Adam
inuadere, in Deum incidit. Atque ita nouus Adam veterem
seruat, & carnis condemnationem carne dissoluit, & mortem
ipsum morte afficit.

Ex eadem oratione.

Filius Dei fit etiam hominis filius, nec ab eo, quod erat, im-
mutatur, sed accipit, quod non erat, ut (quæ illius est in
homines beneuolentia) carne tanquam velo interiecto nobis-
cum versans, qui comprehendere non poterat, comprehendatur.
Purum enim diuinitatis eius splendore natura, quæ gignitur,
atque corrumpitur, non poterat sustinere.

Eiusdem ex epistola prima ad Cledonium.

VTRAQUE sic coniunguntur, ut vnum sint, cum Deus
homo fiat, & homo Deus.

Eiusdem ex libro ij. de filio.

VTRVNQUE quidem est vnum, non natura tamen
sed coniunctione.

Eiusdem ex oratione in sancta lumina.

ET hoc deificatione Deus.

Eiusdem ex 11. oratione in Pascha.

ET propter hominem assumptum, qui diuinitate inunctus
est, & factus id, à quo inunctus erat, & simul Deus, sic enim
audeo dicere.

Eiusdem, ex oratione, qua ad Baptisma cohortatur.

TOTUM hominem, & totum Deum, pro toto illo qui
passus erat, ut toti tibi salutem elargiretur, totam peccati sol-
uens condemnationem.

Ex eadem oratione.

TANTUM homo propter te, quantum tu propter il-
lum Deus.

Ex eadem oratione.

Veniet iterum indicaturus viros, & mortuos, non iam amplius caro, nec sine corpore, diuiniore tamen corporum rationibus illis, quas ipse nouit, ut & ab illis cernatur, qui cruci affixerunt, & maneat sine crassitudine Deus.

De diuina item humanae carnis assumptione.

Gregory Nyssa Pontificis ex oratione Catechetica.

Per quem oportebat, in pristinum gratiae statum hominem reuocari? cui potissimum conueniebat, lapsum excitare? perditum restituere? errantem in viam reducere? cui nam alij, nisi planè naturae ipsius Domino? Qui enim initium vitae largitus erat, ei soli & licebat & conueniebat, eandem amissam recuperare. Hominem in principio factum à Deo mysterio veritatis intelligimus eundem, cum iam profectus ac perditus esset, à Deo conseruatum dicimus. Atque hoc quidem, qui viderint esse consentanea, ab eaq; notione, quam habemus de Deo, minimè abhorrentia, forte concedent, ut verò, quae sequuntur, quibus dispositionis mysterium maxime innititur, non ita facile: nempe hominem esse factum, in puero ad perfectam aetatem creuisse, edisse, bibisse, laborem somno, molestiis affectum esse, lachrymasse, calumniae, iudicium, crucem, ac mortem fuisse perpassum, in sepulchro positum. Haec enim, quae mysterio comprehenduntur, animos eorum, qui sunt infirmiores in fide, debilitant, infirmitatemque ne illa, quae deinceps sequuntur, propter ea, quae dicta sunt, suscipiant. Nam Deo digna ex inferis excitatione, Deo non concedunt, ne mortè Deo indignam admittant. Ego vero illud mihi prius faciendum puto, ut paulisper à crassa carnis hebetudine recedam, & honestè ipsum per se cōsiderem, ostendāque non esse eiusmodi, ut his notis, quibus earum utraque describatur. Neminem eorum, qui sani sunt, negaturum existimo, vnum illud omnino esse dedecus, eamque vnam turpitudinem, quae vitij foeditate definitur, à qua quicquid alienum sit, id ab omni remotum esse dedecore, ac turpitudine. Deum verò cuncta decere, quae in regione cernuntur honestatis. Quae cum ita sint, aut vitium esse demonstrant, nasci, potiri, augeri, ad naturae perfectionem progredi, mori, reuiscere: aut si quae dicta sunt, à vitio remota esse conceduntur.

necessario non esse turpia fateantur. Cum igitur declaratum sit, honesta esse, quae ab omni foeditate vitij abhorrent nonne ut amentes miserandi sunt, qui honesta Deo asserunt non conuenire? At humana, inquiunt, natura exiguis terminis circumscribitur, Deus autè est infinitus. Quoniam igitur pacto quod infinitum est, indiuiduo corpusculo concludatur? Equis dicit, infinitam diuinitatis vim carne tanquam vase aliquo circumscripta fuisse? cum ne in natura quidè nostra mens ipsa carnis terminis circumscribatur? Nam corporis moles propriis partibus definitur, animus autem mentis cogitationisq; motibus commens per omnes res procreatas ad caelosq; conscendit, ad infimas maris partes penetrat, longè latèq; per totū orbem euagatur, & ad ea, quae sub terra sunt accessit solertia sua, quoniam etiam eorum, quae supra caelos geruntur, intelligentiam plerumq; consequitur, nec pondere corporis impeditur. Quod si animus hominis naturae necessitate corpori coniunctus, ubiq; est, quid cogit nos dicere, carnis natura diuinitatem præpedit? cur non potius eorum exemplo, quae nobis concessa sunt, quod diuinam deceat dispositionem, cōiicimus, & cogitamus? Sicut enim in lucerna materiam circumplexum ignem aspiciamus, eumq; à materia, quae ipsum attingit, ratione distinguimus, quae tamen re ipsa distingui non possunt, ut flamma per se à materia seiuncta ostendatur, sed utraque vnum est (nullus autem id mihi sumat in hoc exemplo, quod ignis corrumpatur, sed id solam accipiens, quod similitudini conuenit, quae ab ea sunt aliena repuliet) quid prohibet, quin eodem modo, quo cernimus flammam attingere subiectam materiam, nec in ea tamen includi, Deo dignam cogitationem suscipiamus, credamusque naturam diuinam ita coniungi, atque vnum fieri cum humana natura, ut in ipsa coniunctione, atque vnitatem quamuis in homine Deus sit, nulla tamen circumscriptione concludatur? Quod si quæris, quomodo Deus cum homine commixtus sit, prius considera coniunctionem animi cum carne tua, qui quidem animus, si intelligere non potes, quare ratione cum corpore copuletur, multo minus existima te posse assequi, quo pacto Deus cum homine coniungatur. Verum quemadmodum in te credis aliud quiddam esse animum, quam corpus sit, quoniam corpus ab animo desertum, cadauer euadit, atque iners sit, & ad agendum inutile, licet coniun-

tionis rationem ignores. Sic etiā in Dei cum homine coniunctio, consistemus diuinam naturā caducā mortalique conditione, omnibus dignitate praeferre, quā ratione autem efficiatur ipsa coniunctio non possumus intelligere. Quod Deus in hominē natura genitus sit, ex rebus admirandis, quae visae scriptaeque sunt, non ambigimus, rationē autem ac modum ut maiorem, quā a nobis percipi possit, omittimus indagare. Neque enim cum res omnes corporeas, & quae mente solum percipiuntur, natura incorporea, & quae creata non est, procreatas esse credimus, vnde aut quomodo facte sint, inuestigamus. Sed cum nunc dum fuisse conditū acceperimus, ratione, qua conditus fuerit, curiose non exquirimus, quippe qui planē sciamus, eam nullo modo posse percipi aut explicari. Quod autem Deus in carnem nobis apparuerit, si quis demonstrationes inquirat, is eius opera cōspiciat. Nam & quod Deus ipse sit, nullo alio nisi operum ipsius testimonio cōprobatur. Ut igitur rerum vniuersitatem tuentes, earumque moderationē, & ordinem, viteque nostrae cōmōda diuinitus data considerantes, vim quandam mundi effectricem, conservatricemque cognoscimus, sic in Deo nobis patet factō admiranda illius opera similia iis, quae scriptae sunt, quibus, tanquā notis natura diuina declaratur, locupletem nobis diuinitatis eius testimoniū asserunt. Dei namque esse cognoscimus, hominibus vitā tribuere. Dei, ea, quae sunt, praesidentia tueri, ac cōseruare. Dei, cibum & potum iis, quae in carne vitam degunt, elargiri. Dei, de pauperibus, & indigentibus bene mereri. Dei, naturam quae infirmitate sua de recta via deflexerat, reducere ad sanitatem, & in pristinū statum reuocare. Dei, cunctis aequae rebus procreatis imperare, terrae, mari, aëri, & iis, quae supra aërem sita sunt. Dei, perpetuā in omnia potestatem habere, in primis: esse mortē, & corruptione superiorem. Horum si quid in historia, qua vita ipsius describitur, consideraretur, illi, qui a religione sunt alieni, merito mysterium nostrū repudiarent. Sin omnia, quibus Deus cognoscitur, in ea conspiciuntur, quid minus fidem, religionē inique suscipias? At enim, inquires, nasci, atque obire propria sunt huiusce carnis, concedo. Verum ea, quae ortum eius praecesserunt, quaeque mortem sunt subsecuta, communē naturae nostrae conditionem superant. Nam si vtrunque terminum humanae vitae consideres, videbis, vnde incipiamus, & quo deducamur. A corruptione

ruptione enim principiū ducimus, & in corruptionem defini- mus. Eius autem nec ortum, nec mortē excepit corruptio. Hoc tibi admirandum videtur, & incredibile gaudeo. Quae enim supra, quā credi possint, admirabilia putas, ea supra naturam esse confiteris. Quapropter hoc tibi diuinitatis eius certissimū sit argumentum, quod, quae de illo predicantur, non sequuntur omnino ordinē naturalem. Etenim si ea, quae de Christo memoriae prodita sunt, naturae terminis omnia cōtinerentur, vbi illius esset diuinitas? Cum verō multorum, quibus fidem non habes, ratio naturam superet, haec ipsa testimonio sunt, illum, quem praedicamus Deum etiam esse. Homines enim generantur ex parentum coniunctione, & post mortem ipsam corrumpuntur. Quae si de ipso dicerentur, Deum esse non posses estimare, quem eandem, quam nos, habere naturae conditionem intelligeres. At cum illū natum quidem esse audis, sed nascenti ratione communem naturae nostrae ordinem superasse, eundemque mortuum quidem, sed corruptionem non attigisse, consequas foret, ut si alterutrū tibi credendum non esset, horum minem potius eum esse non crederes, vnum ex iis, qui in natura conspiciuntur, & quem non esse hominem crederes, eum necessario Deum arbitraberis. Qui enim eum ortum esse memoriae tradidit, idem ex Virgine natum testatus est. Quam scriptoris verba te adducunt, ut natum credas, eadem ortum ipsius enarrauit, idem eum ex Virgine adiunxit extitisse. Et qui de morte mentionem fecit, resurrectionem etiam post mortem esse attestatus. Quod si ex iis, quae audis, & mortuum, & genitum esse concedis, ex eisdem dabis omnino, & ortum, & mortem eius a corruptione procul abfuisse. Quae si naturam superant, is intra naturā non continetur, qui propter haec natura superior fuisse demonstratur.

Ex eadem oratione.

Q Venam igitur, inquires, causa fuit, cur ad istam humilitatem sese demitteret Deus, ex qua fides dubia redderetur, cum ipse ratione, quae nec percipi, nec comprehendi, nec explicari potest, quippe quae omnem cogitationem, omniēque magnitudinem superat, humanae naturae sordibus immisceretur, ob quam abiectam, atque humilem demissionem reliqua etiam ipsius

ipsius facta sublimia negligerentur? Ad hoc etiam quid respondeo oporteat, non ignoramus. Tu, qui causam quaris, quam obrem Deus factus sit homo, si divina beneficia abstulerit humana vita, unde Deum agnoscas, non habebis. Benevolentem enim de nobis ex muneribus eius agnoscimus. Illi enim, quae facta sunt, concipientes, munificam effectoris naturam intelligimus. Itaque si benignitas, & humanitas naturae indicium est, rationem habes, quam requiris. Causam habes, cur ad homines descenderit Deus. Egebat medicina nostra, qui morbos, & aggritudines curaret suas. Quilipus iacebat homo, eius opera, à quo excitaretur, indigebat. Qui à vita discesserat, egebat illius auxilio, qui se in vitam revocaret. Egebat illius ope, à quo reduceretur in pristinum bonorum statum qui à perfruendis bonis exciderat. Egebat lucis praesentia, qui in tenebris coërebat. Requirebat sententiam captivum, victus adiutorem, liberatorem ille, qui sub iugis virtutis iugo detinebatur. Parvane erant haec, & indigna, quae Deus ipse suscipere, atque praestaret, ad naturamque humanam inspicendam descenderet, quae tam miserabiliter, atque ineluctabiliter affecta erat? At licebat, inquit Deo, ut nihil ipse pateretur, de homine bene mereri. Qui enim mundum voluerunt, cum nullus esset, consilio, & solo voluntatis motu ex nihilo constituerat, cur non idem, si tam illi id erat cordi hominem divinae potestatis autoritate ex adversarii dominatu liberatum in pristinum statum restituere? Cur tam longas persequens est vias, dum corporis naturam assumit? dum nascentis in vitam ingreditur? dum omnem ordine transigit aetatem suam, mortemque tandem degustat, & proprio corpore ad vitam revocato propositum sibi finem assequitur? quasi in excelsa divinae gloria manens omissio tam longo circuitu hominem iussu servare non posset? Necesse est, etiam istis argumentis respondere, veritatemque defendere, & aperire, nequa vis fidei religionique inferatur ab iis, qui mysterij rationem diligenter inquirunt. Primum igitur, quid virtuti è contrario respondeat, consideremus. Ut luci tenebrae, ut mors vita, sic virtuti vitium contrarium est. ac nihil praeerea aliud. Quomodo enim cum mixtae sint res in natura, nulla tamen luci, vitaque è contrario opponitur, non lapis, non lignum, non aqua, non homo, nulla denique alia, praeter illas, quas verè cognoscimus ipsas esse.

esse contrarias, tenebrae nimirum, & mors, sic etiam in virtute sit, cui nihil è contrario quis opposuerit, praeter vitium. Quare si in Dei ortu vitium aliquod inesse dicendo concessimus, tempus erat, ut qui contradicit, fidem nostram inuaderet, quod absurda, naturaeque divinae minimè convenientia tradidisset. Neque enim fas fuit, ipsam sapientiam, & bonitatem, & immortalitatem, & si quid aliud praeclarum cogitari, dicique potest, asserere in contraria decidisse. Quod si vera virtus est Deus, natura autem virtuti non est contraria, sed vitium. Deas verò non in vicio, sed in hominis natura natus est, nec quicquam indecorum, ac turpe, praeter vitii affectionem, in qua Deus nec fuit, nec esse potuit: quid veretur cōfiteri, Deum naturam humanam induisse, cum in hominis constructione nihil virtuti contrarium esse cernatur? Neque enim quod ratione, cogitatione, mente praeditus est, aut ad scientiam percipiendam idoneus, nec quicquam aliud eorum, quae naturae humanae propria sunt, abhorrent à definitione virtutis. At ipsa iniquas, nostri corporis immutatio, quid aliud est, quam affectio, ac perturbatio, à qua, qui in corpore est, abesse non potest? Deus autè omnis perturbationis est expers. Quamobrem Deo aliena est haec opinio. Si quidem Deum, qui natura sua vacat omni perturbatione, ad eam degustandam venisse praedicatis. Ad haec quoque confutanda eandem rationem adhibebimus, dicemusque affectionem, seu perturbationem dupliciter accipi, propriè, & impropriè. Quae enim voluntatem attingit, eamque à virtute deducit ad vitium, verè dicitur perturbatio. Quae autem ordine quodam suo per naturam commear, atque progreditur, ea magis proprio actio, quam perturbatio posset appellari. iustus est ortus, augmentum, subiectique per accessionem decessionemque cibi conservatio, & ad corpus vel constituendum coitio, & concursus elementorum, vel dissolvendum eorundem distractio, & ad proprium cuiusque locum reditus, atque secessio. Vtrum igitur harum mysterium nostrum asserit Deum attigisse? eamque, quae propriè perturbatio vocatur, & vitium est, an illam, quae nihil aliud est, quam actio, & motus quidam naturalis? si erim in motibus illis pravis ac repudiandis Deum esse natum contenderemus, doctrinam absurdam effugere oporteret, ut quae nihil sani traderet de natura divina: Cum autem dicamus, Deum

Deum naturam humanam cuius idem ipse author efficiens fuit, assumpsisse, quid absurdum, aut quod Deo minus conveniat, predicamus? Nihil enim de illo credendum tradimus, quod perturbationem, aut vitium, aut turpitudinem significet. Neque enim medicum morbo affici dicimus, quando morbo laborans res curat. Nam licet eos inuadat, & attingat, ipse tamen morbi incommodo afficitur. Quod si nasci non est malum, ut vivere quidem malum esse dixeris. At voluptatis affectio, in qua quies, quæ ortum antecedit, viuentiumque ad malum vitiumque propensio, naturæ nostræ sunt morbi. Quid tum cum in utroque liberum ipsum fuisse mysterium tradat? Quod si sine voluptate genitus est, & vitam à vitio remotissimam, quicquid reliquum est malum, cuius Deum participem pignus mysterium dicat extrinsece, si aliquis animi à corpore separationem malum appellat, is æquum erat, ut prius contumeliam nemini utriusque malum appellaret. Nam si copulationum distinctio mala est, & disjunctionum copulatio est mala. Verobreviter enim est quidam motus, ut quemadmodum consequentem vocas, sic etiam præcedentem vocare debeas. Quocirca si motus, quem ortum nominas, non est malus, ne possit quidem, quam mortem dicis, qua corporis animique conjunctione distrahitur, malus poterit appellari. Nos autem Deum dicimus in utroque fuisse motu, tum in illo, quo animus à corpore separatur.

Ex eadem oratione.

Cum autem vides sit omnibus hominibus ad vitam adiutus, unde oportebat accedentem ad nos Deum in vitam ingredi? E coelo, inquiet ille fortasse, qui procreationis humanæ rationem ut in gloriam turpemque despicit. At in coelo non erat humanum genus, nec ullus vitiorum morbus ad summam illam cæli sedes aspirabat, ubi autem malum non erat, ubi nec hominū vita versabatur. Quomodo igitur è coelo quispiam quaerit Deo hominem, vel potius effigiem quandam, ac simul lachrum hominis affingit? Eoque naturæ nostræ curatio fuisse adhibita, si cum terreste animal laboraret, celestium aliquod diuinam admisionem suscepisset? Neque enim agrotus curari potest, nisi parti laboranti proprium adiuuatur in edicamentum.

mentum. Itaque cum in terra esset, qui agrotabat, si diuinæ potentia dignitatis suæ habita ratione agrotantem non attigisset, inutile fuisset homini diuinæ potentie studium, illis adhibebatur, quæ nihil ad nos pertinerent. Aequè enim diuinitate fuisset indignum, si fas est illa quippiam indignum præter vitium dicere, remedium minus aptum & appositum excogitare. Quidquid eum, qui naturæ nostræ conditionem humiliorum putat, quàm ut diuinam magnitudinem deceat, nihilo magis consolatur, quod celeste corpus, quàm quod terrenum Deus induerit? Ab illo enim qui naturæ suæ sublimitate tam excelsus est, ut nihil ad eum aspirare queat, omnes res procreant ex æquo distant, omnes ei pariter cedunt. Is enim, ad quem prorsus non potest accedi, non est eiusmodi, ut ad eum alix res aditum habeant, alix non habeant, sed omnibus æqualiter præstat, atque antecedit. Quamobrem, cum illuc medendi facultatem accedere fateamur, ubi morbus est, quid Deo credimus indignum? At naturam nostram insectantur, nascendique modum exagitant, eaque, re se id assecuturos existimant, ut mysterium irrideatur, quod Deo sit indignum, eiusmodi ingressu ad communem hominum vitam accessisse. Ad hæc antea quoque respondimus, nihil esse turpe diuinæ naturæ, nisi vitium, & quæ cum vitio coniuncta sunt. Naturæ autem ordinem diuino consilio & lege constitutum ab omni vitio remotum esse. Nam si quid in ea ut turpe atque indecorum reprehendi posset, id ipsum in eius recideret authorem Deum. Quod si à vitio Deus se iunctus est, & vitio natura caret, & mysterium in homine Deum, non in vitio natum tradit, & hominis vnus est in vitam ingressus, per quæ quod genitum est, editur in vitam hanc lucem, eoque aliam isti in vitam introducti rationem Deo præscribunt? Nam, quod Deum potentia sua inuifere debuisset naturam in vitio agrotantem iudicant, rectè sentiunt: quod autem visendi modum improbant, ignorant, omnem corporis fabricam eodem esse honoris, ac pretij loco, & nihil eorum, quæ vitam assecuta sunt, ut despectum, aut turpe reprehendi, omnia enim humanorum membrorum instrumenta tendunt ad vnum illum finem, ut homo conseruetur in vita. Pars igitur eorum præsentem vitam tuetur, quæ ad varios vsus ita distributa sunt, ut homo per illa sentiendi, agendique muneribus fungatur. Pars est ad procreandum accom-

modata, quæ prospicit in futurum, naturæque successione
sumministrat. Quare si consideratur utilitas, quoniam illorum
quæ in honore sunt hæc inferiora, vel potius, si rectè loquimur,
quoniam illorum non superiora indicentur? Neque enim
per oculos, neque per aures, neque per linguam, neque per alia
sentienti instrumentum genus nostrum perpetuo confectum
tur. Hæc enim, ut dictum est, præsentis vitæ commodis conser-
vunt. Illa verò humani generis immortalitatem conferunt
mortisque vim assidue nos oppugnantem quodammodo in-
fringunt, debilitant, atque irritam faciunt. Semper enim quod
deficit, nouo partu instaurat natura. Quæ cum ita sit, quid
absurdi mysterium nostrum amplectitur, si quibus instrumē-
tis cum morte natura decernat, iis ex pura Virgine Deus hu-
manæ vitæ coniunctus est?

Ex eadem oratione.

CUr autem cum initio peccatum vigeret, non in ipso statu
Cortu per humanæ carnis assumptionem oppressum
atque prouisum, ne latius serperet, & propagaretur? Facili
sponsio est. Quoniam is, qui naturæ consulebat, sapientia
providentia disulit beneficium erga nos suū. Nam & in
poris morbis cum aliquis humor corruptus meatus occupat
Medicæ facultatis periti non prius adhibent astringentia
medicamenta, quàm id, quod naturæ contrarium intus
sum est, se totum effuderit, eo autem ad superficiem extru-
sum remediis vtuntur suis. Quoniam igitur malitiæ morbus læsio
naturam humanam inuaserat, expectauit oibis medicis
omnia genera improbitatis, quæ in ipsa natura latitabant, ser-
peret. Idcirco non statim post eadem & fratricidium adu-
sum à Cain hominum generi medicinā fecit. Nondum enim
eorum, qui tempore Noe corrupti sunt, morbus apparuerat.
Nondum grauis Sodomiticæ iniquitatis agritudo patefacta
erat. Nondum Aegyptiorum vena cum Deo, nondum super-
bia Assyriorum, nondum à Iudeis admixta sanctorum homi-
num credes, nondum alia omnia scelera, atque flagitia, quæ
literarum monumentis consignata, vel silentio præterita sunt,
extiterant, cum variis modis peccati radix in hominē volu-
taribus serperet. Posteaquam igitur malitia peruenit ad sum-
mum, hominēque nullum sceleris genus intentatum relinque-
runt,

runt, tunc optimus medicus remediū, quo totam ægritudinem
curaret, adhibuit. Hæc fuit causa, quam obrem non exorienti,
sed perfecto iam morbo mederi voluit. Quod si quis rationi-
bus nostris non acquiescit, quia post medicamentū adhibitu ad-
huc peccando grassatur hominum vita, is exemplo clario com-
munitus veritatem agnoscat. Quemadmodum enim in ser-
pente videmus, si lethalem plagam in capite acceperint, non
continuo simul cum ipso capite reliquas corporis partes inter-
ire, sed eo iam mortuo candam adhuc propria anima niui-
tam viuere, nec vitali motu priuari, ita malitiam licet conside-
rare, quæ cum mortifero vulnere confecta sit, in reliquiis ta-
men suis vitam adhuc producit.

*Item de diuina humane carnis assumptione sancti
Maximi. Ex expositione orationis de
recta confessione.*

QUia ab initio fuerunt verbi inspectores, ac ministri, Vnus ē
sancta, & eiusdem essentia, & beata Trinitate filium
Dei, & Deum verbum hominem induisse propter nos, & car-
nem humanam ex sancta, & omni ex parte gloriosa semperque
virgine, & propriè ac vere Dei genitrice Maria sibi ipsi secun-
dum personam eiusdem, qua nos sumus, essentia animatam
anima mente rationeque prædita, quæ non istu oculi tempo-
risve momento prius extiterit, sed in ipso Deo, & verbo acce-
perit, ut esset, atque subsisteret, assumpsisse tradiderunt. Et cum
esset perfectus Deus, factum esse perfectum hominem, nec de-
fuisse esse Deum, propterea quod factus esset homo, quod non
erat nec prohibitum esse fieri, quod non erat homo, propterea
quod mansisset id, quod erat Deus, sed cum Deus esset, homi-
nem esse factum. Veræ diuinitatis autem, & veræ humanitatis
documenta, atque indicia fuisse tum diuina miracula, tum cru-
ciatus, & tormenta. Ac quantum ad eius naturam, atque essen-
tiam ratione patris attinet, nec creatū esse, nec oculis perspic-
pi, & immortalem esse, & rerum omnium procreatorem. Quan-
tum autem ad carnis eius & nostram naturam pertinet,
eundem & creatum esse, & pati potuisse, & circumferri, &

comprehendi, & mori. Eundem, inquam, non in eodem
men, propter illa ex quibus, & in quibus habet, ut sit. Ille
dem essentiae cum Deo, & patre, ratione diuinitatis esse
nobiscum essentiae, ratione humanitatis. Natura seu
duplicem, quoniam, cum sit medius inter Deum atque ho-
mines conciliator, sic cum oportebat naturalem inter hac
ma intercedentem proprietatem conseruare, ut esset veritas
quo reuora in seipso, & per seipsum terrestria celestibus de-
cideret, & coniungeret, & hominum naturam ex materia
stantem, quae à peccato expugnata deuicta fuit, ad Deum
& patrem, liberam, & saluam, Deique amantem, & diuinam
affectam non eadem essentiae ratione, sed sancta assumptione
carnis potestate, quae explicari non potest, diuinitatis
participem secum adduceret: ut qui ab initio nos etiam
creauit Deus, idem & homo non consilio, & voluntate
sed re ipsa esse cognoscatur. Nec tamen esse hypostasi, seu
sona duplicem, quandoquidem, ut vnus, & idem erat, ante
carnem assumeret, sic post carnem assumptam perman-
ens ex verbi humanitate nihil accesserit, nihil decesserit
dicit Trinitati. Carne quidem pro nobis cruciatus, & mor-
talis esse perpassum, eundem tamen omnino diuinitate nullam
ciatibus, aut affectionibus obnoxium permansisse, ut &
esset nostra in morte vnigeniti filij Dei, (o mirabile mys-
terium, & omnem dicendi vim superans) & diuina essentiae
apud patrem gloria & splendor perpetuo sine ulla immu-
tatione permaneret.

Eiusdem.

Magnum assumptae à Deo carnis mysterium, semper
sterium manet. Non solum quia dum facultati eorum
qui seruantur, proportionem videtur respondere, maius quia
prae se fert, arcanum habet reconditum. Verumetiam quia
ipsum, quod apparet magis occultum, & secretum est, quoniam
vlla ratione, quomodo sit, percipi valeat. Deus enim essentiae
sublimior, ratione essentiam superante sumpsit essentiam, &
pro hominibus (tantus eius in homines amor fuit) ex ho-
minum essentia factus homo, modum, quo factus est, arcanum
retinet, quippe qui supra morem, & vim, & intelligentiam ho-
minum factus est homo.

Eiusdem.

Eiusdem.

Ecquis tantum excellit dicendi facultate, ut audeat, aut
possit explicare, quomodo comprehensus sit Deus, quo-
modo caro sine semine generata sit, quomodo sine corruptio-
ne mulieris partus extiterit? Quomodo virgo nullo interce-
dente homine mater euaserit? Quomodo mater partu virgi-
nitatem non soluente virgo permanserit? Et ut extremo loco,
quod primum est, dicam, quomodo Deus factus sit homo? Et
quod maius mysterium continet, quomodo per essentiam sa-
cundum personam in carne existens, per essentiam secundum
personam totus semper in patre fuerit? Quomodo & totus sit
natura Deus, & totus natura ita factus sit homo, ut nec diuina
nec humanam naturam abiceret, sed ambas sine confusione
coniunctas conseruaret? Haec fides sola comprehendit, quae
mente & cogitatione superantia verbis nequeunt demonstrari.

Eiusdem.

Adam à diuino mandato recedens, in causa fuit, ut homi-
nis principium sit cum voluptate, finis cum dolore. Nam
cū voluptate gignitur, cū dolore moritur. Christus autē factus
obediens alium ex spiritu ortum hominibus largitus est, cuius
initium à dolore quidem excolenda virtutis, & laboribus na-
scitur, finis autem voluptatem, & quietem consequitur. Quam-
obrem & ipse, cum vellet homo fieri, quamvis seminae noluerit
generari, mortem tamen perferre voluit, non ut voluptatis,
quae nulla fuerat, esset poena, sed ut nos damnatos absolueret,
& morte sua mortem nostram interimeret, & conciliaret no-
bis immortalitatem.

Eiusdem.

Aequum fuit, ut Deus, qui natura & bonus, & sapiens, & ius-
tus, & potēs est, neque uti bonus hominis à se procreati de-
spiceret infirmitatem: & uti sapiens eius curandae rationem co-
gnitam haberet: & uti iustus eos, qui volentes seruituti sese
subiecerant, nulla violentia in libertatem vindicaret: & uti po-
tens ad hoc perficiendum vires & facultatem obtineret.

Eiusdem.

Illud declarat, ut dictum est, bonitatem Dei, quod non despe-
xit humanam imbecillitatem. Modus ille omni mente ra-
i 3

tionēque prestantior, quo nostram carnem assumptā dicat sapientiam. Nam qui perfectus est Deus, factus est perfectus. Ita manentibus in vna Hypostasi sine personarum naturis, ut sine confusione copularentur. Naturae ad perfectum idoneae susceptio, ipsius iustitiam demonstrat. Sed enim humanam naturam victam cum omnibus eius vitiis, quae tamen essent à culpa liberae. Nam quae cum peccato coniunctae sunt, non sunt naturales, sed voluntariae. Et hanc, non autem per aliud quicquam, Diabolum, qui de victoria reportauerat, prostigauit, & vicit, & res simulalem conseruauit. Potentiam illius ostendit, quod Deus homo fieri. Quid enim hoc maius? Deinde, quod illi spiritus est contraria sumministravit. Pro imbecillitate enim robur; Pro laboribus, quietem; Pro breui morte vitam largitus est sempiternam. Pro his denique quibus ipse in carnis sua priuatus est, ea, quae natura nostra amiserat, recuperauit.

Eiusdem.

DEi verbum carne semel generatum, spiritu volens semper generatur. Mores virtutesque quasi corpus constitunt, sermones in spiritu habiti tanquam animae. Mentem vero Theologica contemplatio.

Eiusdem.

Qui sine peccato factus est homo omnino sine mutacione in diuinitatem hominem diuinum efficit. Eum quod per se tantum extollet, quantum per illum sese humiliat. In his enim futuris, ut ait Apostolus patefient excellentes diuinitatis bonitatis erga nos Dei.

Eiusdem.

Quemadmodum in lana candida, si colore purpureo tincta, non duo sunt, sed vnus color: sic in mente humana à deo assumpta diuinaque reddita, non duo sunt principes Deus, & mens, sed vnus qui mentem diuinam reddidit Deus.

*Item de diuina humana carnis assumptione
Damasce. Cap. LXVII*

Angelus Domini ad sanctam virginem à Dauidica tribu agens ducentem missus, Ave, inquit, gratia plena, Domine.

nus tecum. His illa cum esset perturbata, rursus ait Angelus ad eam: Ne timeas Maria. Inuenisti enim gratiam apud Deum. Et paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim salus faciet populum suum à peccatis eorum. Iesus enim significat Seruatorem. Illa autem haesitante, dicentēque, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? rursus Angelus ad eam dixit: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: Ideoque, & quod nasceretur sanctum vocabitur filius Dei. At illa, ecce, inquit ancilla Domini. Fiat mihi secundum verbum tuum. Post assensum igitur sanctae virginis, Spiritus sanctus ex sermone Domini quem Angelus dixerat descendit in eam, ipsamque purgavit, & vitiis illi ad suscipiendam Verbi Diuinitatem, & ad generandum praebuit. Et tunc ei in sua manens hypostasi Dei altissimi sapientia, & virtus, filius Dei, eiusdem essentiae cum patre tanquam diuinum semen obumbravit, sibi ex castis, & purissimis eius sanguinibus compegit carnem animatam anima ratione mentēque praedita, primitias nostrae massae, non semine, sed diuino officio per Spiritum sanctum: figura non paulatim per accessiones perfecta, sed vno eodemque momento temporis absoluta. Ipsum autem Dei Verbum ita cum carne coniunctum est hypostasi, ut simul & caro fuerit, & Dei Verbi caro. Simul & caro fuerit animata ratione mentēque praedita, & Dei Verbi caro animata ratione mentēque praedita. Itaque non hominem Deum esse factum, sed Deum factum esse hominem dicimus. Nam qui natura perfectus est Deus, idem natura factus est homo perfectus, non natura mutatus, nec dispositionis speciem praebens, sed assumpta ex sancta Virgine carne ratione mentēque animata: quae in ipso habebat, ut esset, & cum ipso erat per hypostasim coniuncta sine confusione, sine immutatione sine inuersione. Neque enim diuinitatis suae naturam in carnis naturam conuertit, neque carnis suae naturam in suae diuinitatis naturam commutauit. Neque ex diuina sua natura, & ex natura, quam suscepit, humana, naturam vnā compositam reddidit.

Eiusdem.

Hae voces diuinitas, & humanitas essentiam suae naturae significant. Ille vero Deus, & homo modo essentiam in-

136 PANOPLIAE PARS I.

Psal. 44.
Iob. 1.

dicant, & cum dicimus: Deus essentia est, quae comprehendi non potest: & deus est vnus. Modò personas declarat, de quibus ita dicitur, vt species de suis indiuiduis. Quemadmodum enim hic patrem, & filium significauit. Et cum legis in alio loco: Homo quidam erat in regione Ausitide. Iob enim filius indicatur. Quoniam igitur in domino nostro Iesu Christo duas naturas agnoscimus, & vnā tantum personam, quae ex natura constat natura. Proinde cum naturas contemplamur, diuinitatem, & humanitatem dicimus. Quando autem ex natura constantem personam, si ex vtraque natura constare conderetur, eam tum Christū, tum deum, tum hominem ex æquo & deum hominem factum nominamus. Sin ex vna, tum deum duntaxat, & filium dei, tum hominem solum appellamus. Et aliquando quidem ex sublimioribus rationibus, quando autem ex humilioribus consideratur. Vnus enim siue hoc, siue illo modo similiter existat. Iam cum diuinitatem dicimus, eam humanitatis proprietatibus non denotamus. Neque enim dicimus, diuinitatem pati, aut creaturam esse. Nec rursus de carne, aut humanitate diuinitatis proprietates enuntiamus. Quandoquidem nec carnem, nec humanitatem increatam appellamus. At personae, siue ex vna, siue ex vtraque parte nominemus, vtriusque naturae proprietates attribuiamus. Etenim Christus, quemadmodum vtrumque esse, etiam dicitur, tum deus, & homo: tum creatus, & increatus, tum pati, & non pati. Quinetiam cum ex vna tantum parte, vel deus aut filius dei nominatur, coniunctae sibi naturae proprietates suscipit proprietates. Itemque deus passus, & dominus gloriae affixus cruci, non quatenus Deus, sed quatenus homo, dicitur: vel homo, aut filius hominis vocemur, essentiae diuinæ proprietates, & dignitates admittit, vocaturque puerulus ante secula, & homo sine principio, non quatenus est puerulus, aut homo, sed quatenus deus existens ante secula in nouissimis natus est seculis. Atque hæc quidem est ratio mutuae alternæque attributionis vtriusque naturae, qua suas vtraque proprietates alteri vicissim præbet, propter quod vnā, & eandem personam constituunt, seque mutuo comprehendunt. Ex quo fit, vt de Christo possimus dicere. Hic Deus noster, in terra visus est, & cum omnibus veritatem.

TITVLVS VII.

137

tit. Et hic homo nec creatus est, nec patitur, nec vllō termino Bar. 3. circumscribitur.

Eiusdem totam diuinam naturam in vna suarum personarum toti humana natura coniunctam esse, non autem partem parti. Quae quidem oratio necessaria est etiam aduersus illos, qui in sanctis, & eiusdem essentiae Trinitate tres asserunt esse singulares essentias.

Cap. LXX.

Quæ commune, & vniuersum, ac veluti totum quiddam constituunt, ea de subiectis sibi partibus dicuntur. Itaque cum essentia commune, & vniuersum quiddam sit, ac totius rationem obineat, persona autem pars (pars inquam, non quod naturae partem habeat, partem non habeat, sed numero pars, vt indiuiduum, numero enim non natura personae differunt) essentia dicitur de persona. Quoniam in vnaquaque eiusdem speciei personarum est essentia perfecta. Quamobrem personae essentia non differunt inter se, sed accidentibus, accidentia voco characteres, ac notas illas proprias, quae personam, non autem essentiam designant. Sic enim personam designant, vt sit essentia cum accidentibus coniuncta. Quare persona habet id, quod est commune cum propria nota copulatum. Essentia autem non per se subsistit, sed in personis consideratur. Itaque cum vna patitur personarum, omnis essentia, per quam est persona, in vna suarum personarum dicitur passa. Nec tamen sequitur necessarium, vt omnes eiusdem speciei personae simul cum illa, quae passa est, ipsae quoque passae dicantur. Sic ergo confitemur, totam Diuinitatis naturam in singulis personis suis esse perfectam, totam in patre, totam in filio, totam in spiritu sancto. Quocirca & perfectus Deus est pater, & perfectus Deus est filius, & perfectus Deus est spiritus sanctus. Sic item in humanitate assumpta ab vno sanctae Trinitatis Deo Verbo totam, & perfectam Diuinitatis naturam, in vna suarum personarum, toti humani naturae, non autem partem parti fuisse coniunctam dicimus. Nam, vt diuinus inquit Apo. Col. 2.

stolus, in ipso inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis corpore
raliter, id est, in carne eius. Et Pauli discipulus in rebus
explicandis excellentissimus Dionysius, se totam, inque
vna suarum personarum communicauit. Nec tamen cogit
dicere, omnes, seu tres sanctae Diuinitatis personae omnia
humanitatis personis secundum personas esse coniunctas. Ne
li enim alia, nisi approbationis, & voluntatis ratione pati
spiritus sanctus assumptus à Deo. Verbo humanitati commu
nicarunt. Totam verò Diuinitatis essentiam toti humanitati
turæ coniunctam asserimus. Quia nihil eorum, quæ naturæ
nostræ Deus Verbum inseruit, cum initio nos procrearet, in
misit, sed omnia suscepit, uenpe corpus, animam, membra
tionisque præditam, & eorum proprietates (Animal enim
quod harum aliqua parte caret, non est homo) Totum enim
totus assumptus, & totus toti coniunctus est, ut toti saluaretur
giretur. Quod enim non esset assumptum, forer inuicem
Coniunctum igitur est carni Verbum Dei, & Deus per
tem inter Dei puritatem, & carnis crassitudinem interceden
tem. Nam animæ quidem carnisque princeps est mens, &
purissima ipsius animæ pars, Deus autem ipsius mentis, &
eum cedit præstantiori principatum ostendit suum. Sic autem
cum præstantiori coniungitur, atque illi obsequitur, ut faciat
quæcunque voluntas diuina præscribit. Mens est diuinitatis
sibi per personam coniunctæ locus, quemadmodum & caro
Non autem simul inhabitat, ut opinionis errore decipiuntur
heretici, qui quomodo, inquit, quod unum tantum modum
capit, duos modios continebit? Errant imperiti, quia ratione
corporea diiudicant ea, quæ à materia sunt remotissima. Quo
modo enim Christus dicitur perfectus Deus, & homo perfectus
ctus, & eiusdem cum patre, & nobiscum essentia, si parte diuini
naturæ cum parte naturæ humanæ in seipso coniungat. Partem
dicimus naturam nostram à mortuis surrexisse, & in ecclesiam
ascendisse, & sedisse ad dexteram patris, non quod omnes
hominis personæ surrexerint, & ad dexteram patris condescenderint
sed quod omnis natura nostra hæc in Christi persona sit condescenda
Nos inquit diuinus Apostolus consurgere, & condescendere fecit in
Christo. Præterea dicimus coniunctionem hanc ex communione
essentia. Nam omnis essentia ut commune atque
uersum quiddam omnes sibi subiectas personas cōplectitur. Non

licet naturam suæ essentiam ullam singularem, priuatiuamque
reperire. Sic enim esset necessarium, personas ipsas essentia &
eiusdem esse, & diuinitate. Et sanctam Trinitatem eiusdem esse,
diuersæque essentia quantum pertinet ad Diuinitatem. Eadem
igitur natura in singulis personis consideratur. Et quando di
cimus, Verbi naturam carnem assumptisse, diuinitatem ex bea
torum Athanasij, Cyrillique sententia carni esse coniunctam
asserimus. Quamobrem non possumus dicere Verbi natu
ram esse passam, neque enim Diuinitas in ipso passa est. Di
centes autem naturam humanam fuisse passam in Christo,
non omnes hominum personas significamus, sed in natura hu
mana Christum esse passum confitemur. Quare cum Verbi
naturam dicimus, ipsum Verbum indicamus. Verbum autem
& essentia communitatem obtinet, & personæ proprietatem.

*Eiusdem de vna Dei Verbi composita
persona. Cap. LXXXI.*

EVndem igitur etiam post humanam carnem assumptam
vnum filium Dei, & filium hominis, vnum CHRISTVM,
vnum Dominum, vnigenitum filium, & Verbum Dei, IESVM
Datum nostrum confitemur. Duos ipsius ortus venerantes,
vnum quidem ex parte ante secula omni causa & ratione tum
temporis, tum naturæ superiorem. Alterum autem in no
uissimis temporibus propter nos, & ex nobis, & supra nos.
Propter nos, quia propter salutem nostram. Ex nobis, quia ex
muliere natus est homo legitimo partus tempore, supra nos,
quia sine semine, ex spiritu sancto, & sancta Virgine, supra pa
riendi legem. Nec Deum solum ipsum prædicamus à nostra
seuinctum humanitate, nec solum hominem remotum à di
uinitate. Nec alium, atque alium, sed vnum, & eundem, simul
Deum, acque hominem Deum perfectum, & perfectum homi
nem, totum Deum, & totum hominem eundem totum Deum
etiā cum carne sua, & totum hominem etiā cum summa diui
nitate, ut dicentes, perfectum Deum & perfectum hominem, abso
lutam, & nulla re deficientem naturarum plenitudinem osten
damus, dicentes autem totum Deum, & totum hominem vnica
& singularem personam declaramus. Vni item Dei Verbi natu
ram carnem assumptisse confitemur, id est, carnis essentiam, ut
beatus Cyrillus intelligit. Carnem igitur Verbum assumptum, nec
tamen

tamen à natura sua recessit materiæ expertæ. Et cum totæ enim assumptæ, totum tamen nullo termino circumscribitur. Corpore minuitur, atq; cōtrahitur, & Diuinitate non circumscribitur: cum eius caro super Diuinitate, quæ circumscribitur, potest, nō extendatur. Totus ergo perfectus est Deus, non autem Deus, neq; enim solum Deus, sed etiam homo. Et totus homo perfectus, non autem totum homo, neque enim solum homo, verum etiam Deus. Vt totum quidem naturam constituat, totus autem personam. Itēque naturæ sit aliud, aliud autem personæ. In omnibus erat, & super omnia etiam in vna diuinæ genitricis. In hoc tamen ea potissimum actione, quæ carnem indubat. Illud scieo dum est, quantum dicamus Deum, ni naturas inter se mutuo commiscere, id tamen à natura sua proficisci. Ipsa enim, vt vult, per omnia commiscet, transiit, penetrat, per ipsam verò nihil. Atq; ipsa quidē dignitates suæ carni sic elargitur, vt nihil patiatur, & carnis affectionum experta maneat. Nā si nobis solæ actiones imperit suas, & à nobis nihil accipit, quanto magis id solus author ipse præstabit.

*Eiusdem. De natura in specie & indiuiduo cōsiderata
& differentia copulationis, & carnis assumptionis.*

Natura vel cogitatione sola, & nuda consideratur, per se enim nō subsistit: vel cōmuniter in omnibus eiusdem speciei personis, eas ipsa cōiungens. Et dicitur in specie, aut cōmuniter cōsiderata natura eadē, quæ assumptis accidentibus in vna persona. Et dicitur in indiuiduo cōsiderata persona eadē esse, quæ in specie consideratur. Deus igitur Verbum carnē assumptionis neq; nuda, & sola cogitatione cōprehensam naturam accepit (neq; enim id esset carnem assumere, sed decipere, & carnis assumptionem confingere). Neq; naturam illam, quæ in specie cōsideratur, neq; enim personas omnes accepit, sed naturam in indiuiduo, quæ eadē est cum illa, quæ est in specie (Primitus enim accepit nostræ massæ) non per se subsistentem, & quæ prius esset indiuiduū, vt sic ab ipso assumeretur, sed quæ in illa ipsius existeret persona. Nā ipsa dei verbi hypostasis siue persona, carnis hypostasis siue persona exitit. Atq; ita Verbum carnis factū est, sine incitatione tamen, & caro Verbum sine cōmiratione. Et Deus, homo; & homo, Deus ob hanc per personā cōmirationem.

tionem. Quapropter idem est dicere, naturam Verbi, & naturam in indiuiduo. Neque enim id indiuiduum, seu personam propriè & singulariter declarat, neque personarum communitatem, sed communem naturam, quæ in vna personarum consideratur, & expenditur. Aliud igitur est coniunctio aliud carnis assumptio. Coniunctio enim solam indicat copulationem, cum quo autem fiat ipsa coniunctio non declarat. At carnis, seu (quod idem est) humanitatis assumptio cum carne, siue cum homine coniunctionem demonstrat, quemadmodum & ignitio (vt ita dicam) ferri cum igne coniunctionem ostendit.

*Eiusdem. de naturalibus & nulli crimini
obnoxii affectionibus.*

Praterea confitemur, eum omnes naturales & culpa carentes affectiones hominis suscepisse. Totum enim hominem, & quæ sunt hominis, assumpsit omnia, præter peccatum. Hoc enim neque naturale est, neque nobis insitum à procreatore, sed Diaboli satū in libero nostro proposito nobis volentibus non autem inuitis coaluit, & propagatum est, dominiōque positum. At naturales, & vitio, culpæque vacantes affectiones sunt illæ, quæ in potestate nostra non sunt, quæ nimirum ex admitti peccati damnatione, & noxa in vitam humanam irruerunt. Vt fames, sitis, lassitudo, dolor, lachrymæ interitus, mortis causa, timor, angor, ex quo sudores, sanguinis guttæ, Angelorum, propter naturæ imbecillitatem subsidium, & consolatio hæc, & alia id genus, quæ omnibus insunt hominibus naturaliter, omnia suscepit, vt omnia prorsus sancta redderet. Naturales autem omnes affectiones, & ex natura, & supra naturam erant in Christo. Ex natura enim in eo mouebantur, cum permittebat carni, vt quæ propria illius sunt, patenter, atque sentiret. Supra naturam verò, quoniam naturales in Domino motus, & affectiones eius voluntati non imperabant. Nihil enim in eo coactum, inuitum, & necessarium consideratur, sed omnia voluntaria. Volens enim esuriit, volens sitiuit, volens timuit, volens mortuus est.

Eiusdem. cur filius Dei carnem humanam assumpsit, non autem pater, aut Spiritus sanctus.

Pater est pater, non filius. Filius est filius, non pater. Spiritus sanctus est spiritus sanctus, non pater, aut filius. Proprietat

proprietatem enim immobilis est. Quae si moueatur, & consideretur quomodo proprietatem permanebit? Iccirco filius Dei sit hominis filius, ut proprietatem firma & immobilis maneat. Nam cum sit filius Dei, factus est filius hominis, ita carnem assumptionem Virgine, ut non recederet à filii proprietate.

*Item de diuina humanae carnis assumptione.
Aliorum patrum.*

Sicut ignis in suo loco manens cum ferro coniungitur, immo magis ille, qui est omnipotens, immobilis manens assumptae carni coniunctus est, ut qui totus erat in patre, totus in illa esset assumptione. Quae quidem ratio si naturae vim superest, nil mirum est, quando filius, & Verbum ipsa est natura substantius.

Si mens animae corpus incolenti coniuncta quolibet penetrat ipsam animam non derelinquens, & impenetrabilem (ut ita dicam) per omnia commeat, & penetrat, supereminens est dubitare, quomodo filius, & Deus nec patrem reliquens, nec caelum deserens in terram descenderit, & cum inuestigari non possit, nec comprehendi, sit ab anima & corpore comprehensibilis. Nam si res procreata hanc obtinet potestatem, qualis erit creator ipse, admirabilis huius, quae verbis explicari non potest, & largitor?

Totum Verbum, qui Deus est, carnem assumpsit, & totum nequit comprehendi. Quamobrem & totum erat in sinu patris, & patris, & totum simul in utero diuinae matris, ille ut nulla termino comprehensum, hic autem ut inducitur humana carne.

Carnem assumens Verbum & Deus, & in omnibus erat, ut omnia compleat: & super omnia, quia nullo termino aut loco circumscribi potest, aut comprehendi: & in utero diuinae matris, quoniam assumptionem carnis ita peragebat, ut non circumscriberetur tamen: Et in ipsa assumptione propter eius coniunctionem, quam nullo item modo circumscripius efficebat. Partus autem est homo propter nos, & ex nobis, & super nos. Quoniam & pro salute nostra, & ex muliere, & ex virgine.

Iam ante mundi constitutionem ut Deus humanam carnem assumeret, praesinitum erat. Nunquam autem ante saecula

Assumptam Mariam diuinæ carnis assumptione dignum receptum est domicilium. Vbi autem repertum est, humanam carnem assumpsit Deus. Qui ideo in desponsa Virgine concipi voluit, ut & matrimonium cuius initium sponsali sunt, commendaret, & ei virginitatem anteponeret.

Humanitas quae per coniunctionem in una eademque persona assumpta est, ex ipsa coniunctione, & communionem effecta diuina est, statimque ab humanae naturae terminis non recedens, excellentes & magnificas diuinitatis dotes accepit, ut & vitam tribueret, & esset omnipotens, & omnia cerneret. Dissociatur autem serua, & ignara, & aliis eiusmodi nominibus aggritatione separet id, quod videtur, ab eo, quod intelligitur. In hac autem Christus obnoxius fuit naturalibus & culpa carenti carnem humanam assumpsisse confirmaret, & doloribus suis nostros curaret, & naturalibus affectionibus, & doloribus praeter naturam aboleret, & denique ut eas vincens ipse tantum homo nobis simili natura secum coniunctis & cognitis victoriam ipsam largiretur. Peccatum enim non est affectio naturalis, & quaecumque ad peccatum pertinent.

Ut ignis ferrum igneum, & illustre reddens frigiditatis & nigredinis eius particeps ipse non efficitur, ita Diuinitas virtutem suam Humanitati communicans eius non accipit imbecillitatem.

Puritas quidem cum sordibus nostris versatur, sed ipsae tamen sordes puritatem non inficiunt. Lux enim (inquit) in tenebris lucet, & tenebrae eam non comprehendunt. Nam cum tenebrae praesentia radiorum expellantur, sol tamen à tenebris non obscuratur. 1. Ioan. 1.

Vnum dicitur in his quidem, quae sunt eiusdem essentiae, cum eadem est natura, & diuersae personae. Ex quo illud, & tria vnum sunt. In his autem, quae diuersae sunt essentiae, vnum dicitur, cum eadem persona est, & diuersae naturae, ex quo illud, & vtrumque vnum. Vnum autem non natura, sed coniunctione duarum naturarum in una persona. 1. Ioan. 5.

Quemadmodum vnum est ex eorum numero quae multiplici ratione dicuntur. Dicitur enim vnum vel numero, ut exempli gratia, Petrus: vel specie, ut homo: vel genere, ut animal.

prehendi. Neque enim aliam sibi personam Verbum assumptam sed naturam humanam ea ratione, quam ipse nouit, assumptam personae suae, & in se ipso, ut magis proprie dicam, supponit. Quoniam autem ipsum, qui ex diuinitate constat & humanitate partium, quae in ipso copulae sunt, nominibus propriis possumus appellare, proprie enim illum & Deum dicimus, hominem proprie nominamus, merito propter antedictam copulam duas ipsum naturas, non autem unam, ut cetera, quae composita sunt, dicimus, nec tres, neque enim hominem duas dictas naturas, licet ex duabus, ut demonstratum est, naturis constitutus sit.

Omnis compositio ex partibus proximè componenda nuncupatur. Itaque ut domum, non ex terra, & aqua, sed ex lapidibus, & lignis; hominemque non ex quatuor elementis, sed ex anima, & corpore componi dicimus: Sic Christum ex diuinitate, & humanitate, non enim partium partes consideramus, sed eas partes solas, quae proximè & summae sunt.

Si homo constat ex corpore, & anima, ut duabus naturis Christus utique ex tribus naturis constabit. At unicam habet homo naturam. Nam licet alia corporis natura sit, alia animae ratione praedita, horum tamen congressio naturam unam hominis conficit. Et quandiu coniuncta manent, homo dicitur, posteaquam seiuincta sunt, non amplius homo, sed pars videtur, altera anima ratione praedita, unam igitur habet naturam compositam.

Si assumpta humanitas est Verbi propria, quae humanitas assumpta propriae sunt, erunt etiam Verbi propria, licet etiam ipsum non subiciat, sed illi communicet, quae sua sunt quatenus non eo modo, quo ea à se possidentur. Hanc autem mutuae distributionis rationem vocamus, quia naturae se vicissim capiunt, quae utique propria sunt, sibi mutuò tribuunt. Ac tametiam vicissim ac mutuò has inter se commutare dicimus. hoc tamen, ut diuina proprie natura pender, quae per omnia transit, & commutat, & penetrat, uti vult, per illam autem nihil.

Hae mutuae tributio vel in nominibus consideratur, ut homo hominem dicimus Deum, & Deum hominem. Vel in rebus, & haec est duplex. Nam aut aequalis est & dissimilis, ut in Deo homine facta, & in homine facta Deo. Licet enim tantum assumptus homo factus sit Deus, quantum Deus hominem assumptus factus est homo. Per corpus enim & animam, & in eo

utrumque factum est, non similiter tamen: Deus enim per naturam factus est homo, homo autem per gratiam Deus. Aut si ab homine Deo & verbo tributa. Imago enim Dei est, & quoad fieri potest, Deo similis anima, aequalis autem nullo modo. Et tuoc quidem id dedit, quod praestantius erat, post autem id, quod erat deterius, accepit. Verum animaduertendum est, quamuis aliquando dicamus Deum hominem, aliquando hominem Deum, diuinitatem tamen hominem, aut humanitatem Deum nos nunquam dicere.

Etià nullum potest exemplum excogitari, quod planè rem propositam exprimat, nos tamen aliquod asserere conabimur, quod quidem si rei magnitudini minus responderit, appositè tamen utrumque veritatem adumbrabit. Quemadmodum si totus exardescat aere vel potius sit totus ignis, exiguum autem ferri frustulum in illum coniiciatur, necesse quidem erit illud sic affici, ut nihil aliud, quam ignis esse videatur, attamen illi essentiae ratio permanebit. Eodem modo natura humana diuinae coniuncta, sic ab illa comprehensa est & superata, ut non amplius natura hominis esse videatur. Et hac de causa patres nostri, quod exuperat & dominatur, & intuentes illam Deum esse factam dixerunt. Idcirco propter unam horum personam & indissolubilem coniunctionem, unum item his adorationis cultum deberi.

Personarum in Christo differentiam non admittimus, ne quartam personam in sancta Trinitate coningamus. Naturarum autem agnoscimus differentiam, ne carnem eiusdem per naturam essentiae cum Christo credamus esse.

Si tres essent aures statuae, quarum una auro, aut eura vndique illineretur, aliquid ne damnum hinc in propria essentia faceret, an duas naturas veras, & integras suam nimirum unam, & aliam illitam, & adiunctam conseruaret, cum tamen ob id non quatuor euaderet statuae, sed tres, cum uno ut antea permanserit? Hoc modo, ut ex paruis magna coniciamus, & obscuris quibusdam simulacris veritatem peruestigemus, duas in Christo naturas & unam personam considera, ut nulla Trinitati propter humanitatis naturam assumptam fiat accessio. Natura enim est assumpta, non autem persona. Itaque post eius etiam assumptionem mansit una diuinitas, & Trinitas personarum.

Non per mutationem, aut inuersionem, aut confusionem animata domini caro diuina dicitur facta, & nominatur Deus sed propter summam personarum coniunctionem. Nam & Deus dicitur factus homo, propterea quod humanitati coniunctus est. Et Deus ipse, & eius humanitas diuina dicitur propter rarissimam item illius in persona copulationem. Post hanc autem copulationem naturarum non confusae cum suis proprietatibus manserunt. Aurum enim illitum ligo idem permixtum lignum verò & auri dignitatem lucratur, nec desinit esse lignum, nec propriam naturam derelinquit.

Verbum & Deus aut vniuersum, aut singularem assumptum hominem. Si vniuersum, oculis non cerneretur. Natura enim vniuersa non est conspicua. Præterea multas haberet personas. Plures enim genus vniuersum complectitur. Nec eiusdem esset nobiscum essentia. Nos enim sumus individui. Et unusquisque eiusmodi incommoda sequeretur. Sin hominem assumptum singularem, duas deprehenderetur habere personas. Reliquum igitur est, ut neutrum assumpsit sed singularis, hoc est, in diuina naturam hominis, cuius ipse persona fuit. Singularitatem hominis natura communis quidem est, sed in individuo singulari verò dicimus hominem, ut individuum specie non animam solam, aut corpus solum, sed quod ex utroque conficitur.

Quæ in natura humana sunt à vitio reprehensionēque adeo, ea Christus partim supra homines accepit, partim ut homines, partim abiectius, quàm homines. Supra homines fuit, quod sine semine conceptus est, quod ex virgine natus, & extra horum similia. Hominum more fuit, quod diuinæ genitricis vterum infans tumefecit, quod nouem mensium spatio natus est, quod haurit lac, quod plorauit, & id genus alia. Abiectius & humiliter, quàm pro hominum consuetudine fuit, quod eius species in cruce turpis apparuit, & cum ignominia & deficiens, ut inquit Esaias, supra filios hominum. Quod prius quàm latrones, qui simul in crucem acti erant, præ eorum dolore mortuus est. Adde & illud, si placet, quod sub humili forma hortulani se post resurrectionem conspiciendum præbuit, & Apostolis cicatrices, & loca vulnerum ostendit, quodque cibum cepit. Nam reliqui homines posteaquam fuerint in vitam reuocati, fulgebunt ut sol, nec ullus eorum eiusmodi

Esai. 53.

Iohan. 2.

Mat. 13.

eiusmodi cicatrices in corpore, aut vulnerum loca retinebit, nec comedet.

Filius Dei atque idem Deus, & conceptus, & natus esse dicitur, & dormisse, & res admirandas fecisse, & ut paucis omnia complectar, tum egisse, tum passus esse, & mortuus & surrexisse. Quoniam assumptæ carnis ipse fuit persona, quæ quidem caro sine semine genita nullâ aliâ propriâ personâ habuit. Quocirca cum assumptis & assumptæ humanæ naturæ una sit eademque persona, ipse dicitur & agere & pati ex eius, quod assumpsit, natura. Et quæ illius propria sunt, sibi a seiscit ut propria, quippe qui sit eius hypostasis, atque persona, ut demonstrauimus.

Deum humanitatem induisse & in carne passum esse dicimus. Diuinitatem verò nec humanitatem assumpsisse, nec passum esse dicimus si volumus propriè loqui. Nam & virgo Deum quidem genuit, diuinitatem autem non genuit. At una diuinitatis persona naturam assumpsit humanam. Hic autem est filius Dei, ut qui in cælis est filius, filius item esset in terris, & proprietatem immobilis permaneret. Gigni enim non naturæ & genitum & ingenitum extitisset. Verum quia virgo genuit Christum, qui Deus est, & homo, à patre præstantiori & naturæ personæ diuina est, & assumpta natura propter ipsam coniunctionem diuina est reddita.

TITVLVS OCTAVVS.

In Hebræos, Omnia, quæ sequuntur capita, vsque ad illa, quæ collegimus ex Chrysostomo. Sumpta sunt ex libro, qui inscribitur, de cognitione Dei, cuius author esse fertur Gregorius Nyssa Pontifex. Excepto quinto, quod est Basilii Magni.

EX & Prophetarum quorum plenitudo Christus est, omnia, quæ tum ad ipsum Christum, tum etiam ad sanctam pertinent Trinitatem, subtiliter perscripserunt. Sed diuina factum est providentia, ut multo fuscè sparsa, disseminataque essent, & obliuiscere posita, ne cum adhuc essent infantes Iudæi, nec

- que sublimiora sunt, possent percipere, ad indignas opinio-
nes declinarent, & quod ab omni affectione remotissimum
est, affectionibus obnoxium arbitrarentur. Etenim cum
in Horeb eos alloqui cepisset, eiusmodi oratione suam in-
becillitatem excusarunt, non pergemus, inquiunt, audire
vocem Domini Dei nostri, nec ignem hunc magnam vi-
dimus amplius, ne moriamur. Et dixit Dominus ad Mo-
ysen. (hæc sunt verba Moysi scribentis) Bene omnia sunt loca
Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem
tibi, & ponam verba mea in ore eius, & loquetur ad eos
omnia, quæ præcepero illi. Hæc quidem ita se habent. Ve-
borum autem hæc est sententia. Quoniam ipsi me neque
audire, prophetam suscitabo eis, (& quæ sequuntur) qui non
cogitabit illis ea, quæ, ut nunc quidem res est, intelligere non
possunt. Quæ nimirum ad Patrem, & Filium, & Spiritum
sanctum, & ad diuinam humanæ naturæ pertinentem
proprietatem, & alia quæ per Euangelium promulgata sunt. Illud
enim similem tibi, similitudinem in legibus faciendis per-
tissimum indicat. At Iesus Naue neque ad talia visa, & con-
silia, ut Moyses, admissus est, neque legislator, ut ille, sed
neque tantam iniit gratiam, quantam ille. Christus verò cum
in ferendis legibus illi similis fuerit, in reliquis, uti Dominus
antecelluit. Quod autem filius Naue non sit ille Prophetam
quem Deus pollicitus est, ita collige. Dixit Moyses ad popu-
lum in Deuteronomio: Prophetam de fratribus nostris suscita-
bit tibi Dominus Deus tuus. At filius Naue multo ante per-
manus Moysi à Deo fuerat declaratus, ut in Levitico legitur.
Alius ergo præter hunc erat suscitandus. Iudæi verò quæ in
Deuteronomio sine post mortem Moysi scripta sunt, videlicet
ignorare. Sic autem habent: Non surrexit Prophetam in Israël
sicut Moyses, quem nouit Dominus facie ad faciem. Confes-
sum quidem erat, ut cum Deus Moysi dixisset, se Prophetam
suscitaturum eis, tunc ipse Moyses populo denuntiaret. At cum
id in Horeb accepisset, postea in Deuteronomio ad populum
refert dedita opera expectans Iesu filii Naue declarationem, ut
hunc esse Prophetam illum similem sibi suspicarentur. Postea
quam verò declaratus est Naue filius, tum demum illud populo
exponit. Et de hoc qui dicitur hæcenus. Cum autem innumera
propè loca sint in sacra scriptura, quæ vel ante denunti-
at Chri-

ad Christum pertinent, vel indicant illa, quæ ad sanctam spe-
ctant Trinitatem, nos omitemus multa, & ea præcipue, quæ
isti malignè detorquebant conantur aliter interpretari, ne im-
probè contradicendi occasionem præbeamus. Omnes enim
Israelitæ, ut loquitur Ezechiel, sunt contentiosi, & duri corde.
Pauci tantum eorum, adeo perspicua, ut refutari nequeant, pro-
ponemus, quæ vel persuadeant, vel eos pertinaces, & obstina-
tos, atque deruentes esse conuincant.

Libri Geneseos.

ET dixit Deus: faciamus hominem ad imaginem & simi-
litudinem nostram. Pater nimirum eos alloquitur, qui ex
ipsis sunt essentia, quos in summa procreationis mundi di-
gnitate socios habet. Neque verò referenda sunt hæc ad he-
brai sermonis proprietatem, quæ numerus plura indicans
pro illo, qui vnum significat, usurpatur. Nam si hac loquendi
consuetudine uti voluerimus, ubi non oportet, confusione re-
plebitur contradicentes.

Ex eodem libro.

ET dixit Deus: Ecce Adam factus est, sicut vnus est nobis.
qui sumus nimirum in vna diuinitate personarum. Hoc
enim & si cum ironia dictum est, vnam tamen duntaxat per-
sonam significare non potest.

Ex eodem libro.

ET dixit Deus: Venite, descendamus, & confundamus lin-
guam eorum. Illud enim, Venite duos saltem significat.
Et vnus est, qui loquitur. Ex quo trinitas perfecta declaratur.
Quod autem eos, qui eiusdem potestatis & essentia sunt, al-
loquatur, venite inquiens, hoc faciamus, facile apparet. Quod
absurdum est, sed paucos dixeris, cum id nullo scripturæ tes-
timonio factum sit, ut falsum improbabimus.
Quomodo loquitur Deus? eodem modo quo loquimur nos?
Impium sit, ita sentire. Nam consilium diuinum, & primus
ille mentis intelligentis motus est sermo Dei, quem sic expo-
nit, & exprimit scriptura, ut significet, Deum non modo pro-
ferre hominem voluisse, sed alicuius opera id voluisse præ-

stare. Poterat enim ut ab initio fecit, sic omnia persequi in principio fecit Deus cælum & terram. Deinde fecit lucem postea firmamentum. Nunc autem Deum quasi præcipientem & colloquentem inducens, eum qui cum loquitur, tacite monstrat, non quod nobis cognitionem inuideat, sed ut illius arcani incenlar cupiditate, cultus vestigia indicat, & mina quædam subiicit. Etenim quæ labore parata sunt, cum lætitiâ percipimus, diligenterque conseruamus. Quæ vero lætelle comparamus, despiciere, & negligere consueuimus. Ita via quædam & ordine nos ad vniuersi intelligentiam ducit & allicit. Atqui sermonis, qui per vocem effertur, vltus erat necessarius naturæ illi corporis experti, cum posset cogitata his verbis simul agenti communicare. Vox enim præter auditum, & auditus vocis est gratia. Vbi autem necesse est, nec lingua, nec aures, nec oblique illæ aurium seminare nos ad sensum, qui in capite est, perducentes, ibi verba non sunt necessaria, sed ex ipsis cordis, ut ita dicam, aut animi motionibus cogitationes patefiant. Quamobrem scriptura sapienter, & scire ut diximus, hanc figuram usurpat, ut mentem nostram ad personam, cum qua sermo instituitur, inuestigandam impellat.

Ex eodem libro.

Gene. 12. **A**pparuit autem illi Deus ad quercum Mambræ, sedens in ipso in ostio tabernaculi sui. in meridie suspiciens auctorem oculis suis vidit. Et ecce tres viri steterunt super eum, & respondens currens in occursum eis, & adorauit super terram, & dixit: Domine si vtiq; inueni gratiam coram te, ne transis seruum tuum. Et paulo post, Dixit autem ad eum: Vbi Sara vxor tua? Ille autem respondens dixit: ecce in tabernaculo. Et aliter reuertens ventiam ad te, & quæ sequuntur. Ecce scriptum est, Deum apparuisse Abraham, tres autem fuisse, qui apparuerunt. Et cum sint tres, sermo cum vno tantum instituitur, ut consueo omnino, vnam esse trium personarum Diuinitatem. Quod si vnum quidem esse dixeris Deum, Angelos autem duos, quomodo potuerunt cum Domino considerare?

Ex eodem libro.

Gene. 19. **D**ominus pluit super Sodomam, & Gomorrhæam sulphure & ignem à Domino de cælo. Quæ quidem verba & clare indicant

indicant personas, & idem consilium, æqualemque declarant potestatem. Deus autem conseruitur tertia, quoniam mutuo inter se vinculo ita coniunctæ sunt, ut separari non possint.

Deuteronomij.

A Vbi Israel, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est. Illud Dominus, & Deus, & Dominus tres personas ostendit. Illud autem, Vnus est, Diuinitatem & naturam vnā.

David, & Iob, & Zacharia, & Esai.

IN Deo laudabo verbum. In Domino laudabo sermonem. In Deo sperari, non timebo, quid faciat mihi homo. Et rursum: Immo Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua, & inuoca me in die tribulationis tue. Et rursum: Vltus dominus, & benedictus Deus, & exalteretur deus salutis meæ. Item, in lumine tuo videbimus lumen, hoc est in filio tuo videbimus Spiritum sanctum. Per ipsum enim multo clarius patrem & Spiritum sanctum cognouimus. Multa præterea reperiemus, quibus sancta trinitas indicatur. Hymnus etiam Angelicus, ille sanctus, sanctus, sanctus dominus tero sanctitatis celebratione tres personas demonstrat, semel autem Dominum nōcētius David de patre & filio loquitur, ex persona patris ad eum essentiam, & naturam intelligi. Quem autem poteris alium minui, inquit, genui te. Per vterum paternam de sine tempore genitum inuenire? Ex persona autem filij. Dote. Illud enim: hodie genui te, ortum eius in tempore ex virgine significat. Genui, pro eo, quod est, te gigni mihi placuit, vel procreavi. Hæc autem personæ filij congruit etiam illud subicit. Ante omnes colles generat me. Illud enim, creauit me ortum illius in tempore humanum significat. At illud ante secula declarat, alterum illum cœlestē, & sine tempore, & ante mati sunt, & spiritus oris eius omnis virtus eorum. Dominum se habet cum patre, ut cum mēte verbum, & oratio, non solum propter ortum qui sine vlla fuit affectione, verum etiā propter

Deut. 6.

Psal. 54.

Psal. 49.

Psal. 17.

Psal. 35.

Esai. 6.

Psal. 109.

Psal. 2.

Pro. 8.

Psal. 124.

- Psal. 106.* coniunctionem cum patre, & quia voluntatem eius
Spiritus verò vocat Spiritu sanctum. Item de Verbo, & quia
misit verbum suum, inquit, & sanavit eos. Pater nimirum
fit filium, & sanavit ignorantie morbo laborantes. At de
Psal. 103. ritu sancto, Mittes, inquit, spiritum tuum, & creabuntur, non
vtique creatione. Et renouabis faciem terrar, quæ conseruata
peccatis. Neque verò vocalibus instrumentis enuntiantur
Psal. 118. verbum in aera diffunditur, atque dissoluitur. Sic enim alibi
cit: In seculum, Domine, verbum tuum permanet in celo.
Nec spiritus ille spirandi instrumentis expellitur, aut spargitur
& dissipatur. Hæc enim corporibus contingunt. Perspiratio
igitur est, Verbum, & spiritum in sua vtrunq; existere personam
& esse æternum, & creatorem, Præterea Iob dicit: Vixit Deus
qui ita me indicauit, & omnipotens qui amarum reddidit
Iob 17. animam meam, & spiritus Dei mihi in naribus circumfusus.
Et Zacharias ex persona Dei & patris, ego vobiscum, inquit,
Esa. 48. sum, & Verbum meum, & spiritus meus. Et Esaias, inquit,
inquit, Dominus misit me, & spiritus eius.

Ex Genesi, & Esaiæ.

- Gen. 30.* Dixit Iacob ad duas uxores suas: Et dixit mihi Angelus
Dei in somnis: Vidi quæcumque fecit tibi Laban, & quæ
sequuntur. Deinde, ego, inquit, sum Deus, qui apparui tibi
loco dei. Si Angelus erat vnus de numero ministrantium Patri
statum, quomodo se ipsum appellat deum? An vtiq; Angelus
erat, qui Dei, & patris est Angelus, hoc est, nuntius, vt
tis index est verbum, & sermo, mentis enim, & animi, for-
sum indicat? Post humanam enim carnem assumptam nuntians
nobis patris nomen, nuntians, inquit, nomen tuum
hominibus. Et magni consilij Angelus vocatur ab Esaiæ. Et
Esa. 9. Magnus consiliarius, & Deus fortis, & potens. Quis porò con-
siliarius dei, nisi qui eiusdem est essentie, eiusdemq; potestatis
& dignitatis æqualis filius? Consilium voluntatisque propriæ
est hominum salus per Euangelica mandata. Patris verò & fi-
Esa. 9. lij consilio eadem voluntas significatur. Quod autem filius
hic & deus carnem humanam induerit, ostendit idem Esaias.
Puer, inquit, natus est nobis, & filius datus est nobis.
Propter nos enim natus est puer ille filius, & nobiscum
uersatus est. Nam de illo, qui verè filius est, non autem de
quolibet

quolibet filio hæc prædixit Propheta. Et opus hoc vt admi-
randum prædicat. Quid autem admirandum, cum qui simpliciter
filius sit, puerum nasci? Quamobrem & clariora deinceps sub-
iecit, vt Diuinitatem illius, & differentiam inter eum, & reli-
quos, qui simpliciter filij sunt, indicaret.

Baruch, & Esaiæ.

Hec est Deus noster: & non estimabitur alius aduersus
eum. Deinde addit. Post hæc in terris visus est, & cum
hominibus conuersatus est. Et Esaias Ecce inquit, Deus noster.
Ipse veniet, & saluabit nos. Afferens autem signum aduentus
eius in carne subiungit: Tunc aperientur oculi cæcorum &
sæta erit lingua balborum. Quæ quidem omnia re ipsa perfe-
reantur. Illæque rursus ait: Non legatus, non Angelus, sed
ipsa Dominus seruauit eos. Legatus enim est intercessor, qua-
lis fuit Moyses, & si quis alius post Moysen. Ac per legatos qui-
dem, atque Angelos multi sapennumero seruati sunt, vt illi,
& gubernarunt. Et qui fuerunt sub Ezechia, quo quidem tem-
pore Angelus vna nocte centum octoginta quinque millia
Assyriorum deleuit. Hæc profecto Dei peregrinationem cla-
rissime patefaciant.

Esaiæ.

Dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet,
& pariet filium. Omnis enim, quæ fortum in vtero ge-
rit, non est virgo. Hæc autem fortum in vtero gerens erit vir-
go. Quod quidem vt admirabile testimonium atque iudicium
proponitur.

Eiusdem.

Anequam sciat puer bonum, aut malum, dissuade malitia
eligere bonum. Cui nam puero hæc dices conuenire? So-
lus Christus peccatum (inquit) non fecit, nec inuentus est do-
lus in ore eius, id est, neque re, neque verbis peccauit. Aliorum
autem omnium nullus (inquit) purus à macula.

Michæ.

Esa. 7.
Esa. 38.
1. Pet. 2.
Pro. 20. b

Mich. 5. **E**T tu Bethlæm terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. Ex te enim mihi exhibit dux, qui regnavit super populum meum Israel. Verum ut ostenderet hunc non esse hominem nudum & solum, sed cum Deo coniunctum, a quo Exitus eius ab initio, à diebus seculi. Actiones, inquit, eius Diuinitatem pertinentes, vel ortus eius, ab initio, ex seculo in æterno, hoc est, ab omni æternitate. Zorobabel autem factus longæ natus est. Vides exquisitissime subductam rationem locum vsque, in quo natus est Christus.

Den. 7. **V**idebam in visione noctis, & ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat, & ad antiquum dierum accedebat, & ad eius conspectum adductus est, & datus est illi honor, imperium, & regnum, & omnes populi, tribus, lingue servabunt illi. Potestas eius, potestas sempiterna, quæ non pertranfibit, regnum illius non euertetur. Equis est hic quasi filius hominis, qui potestatem accipit absolutam in omnes, ac sempiternam? homo quidem omnino nullus, sed ipse Deus & homo. **Psal. 71.** Christus. De quo & David Deum & Patrem sic alloquitur. Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiâ tuam filio Regis. Christus enim & uti Deus Rex est, & filius Regis. Et uti homo factus est Rex, & filius Regis, nempe Davidis. Ex quo postea, datus est, inquit, mihi omnis potestas in celo, & in terra. Ad quod Pater, postquam, ut homo, potestatem accepit, sedet, inquit, à dextris meis. Dixit enim (ut ait David) Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quinâ sunt hi duo Domini ipsius Davidis, & hos esse concesseris? At cum dixisset David: deus iudiciâ tuam Regi da, & quæ sequuntur, subiecit, quoniam ante solem permanet nomen eius, nomen illud utiq; quod illi nomen, aut filium esse demonstrat. Semper enim utrunq; fuit. Equis igitur eiusmodi Rex, nisi hieronymi servierunt omnes gentes, nisi Christus? Quem nisi Christum collaudarunt, beatumq; prædicaverunt. Sin adhuc ipsum expectas, quoad præcurrat Elias, secundum servatoris descensum expectas, cum aderit mundi finis. Nam cum duo sint Christi descensus, unus cum ad naturam humanam assumptum datur

mandatum venit, alter cum veniet ad iudicandum orbem universum, prior iam fuit, cuius præcursor tanquam alter Elias Ioannes exitit, posterior erit, & Eliam tanquam alterum Ioannem habebit præcursorem. Ambo enim sunt eiusdem Spiritus, & eiusdem gratiæ, atq; virtutis, quatenus Christum præcurrunt.

Vocatus ille, & Messias, quem expectatis, est purus homo, an puer & homo? Nam si purus homo est, non est ille, quem prædixerunt Prophete, qui signa ei diuinitatis adiunxerunt, ut ipsum à patris, & meritis hominibus separaret. vos autem à quibus aliis didicistis notas, & signa illius, quem expectatis? Sin puerus est & homo, vobis animaduertitis, vos aliam diuinitatis personam confiteri? Neq; enim dicetis huic esse patrem. Nam puer, inquit, natus est nobis filius, non autem pater. Iam Messias, & Christus, & vocatus idem est. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Et Esaias vos alloquitur, cæci, inquit, inspicite, & surdi audite. Vtrône cæci estis? an omnino sensibus caretis? Ecquid igitur nominum ambiguitates, aut verborum significationes, aut dictionum proprietates distinguatis, quibus veritas comprehenditur?

De Christi cruciatibus & morte.

David ex persona Christi, consilium, inquit, malignicorum obsedit me. Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. diuulerunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Hæc cum illis, quæ narrantur in Evangelio planè congruentia cuius aliq, nisi Christo dices convenire? Eadem per Esaiam de se prædixit Christus. nostrum meum percutientibus præbui, genas vel lentibus, & faciem ab ignominia conspuentium non auerti. Et rursum Daniel, dederunt, inquit, in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quod si hæc intelliges de pota pertulerit, huiusmodi tamen non fuisse perperum, sententia tua facile refellebitur. Mortem ipsius prædixit Esaias, ut sceres eam nobis fuisse salutarem, rursum idem, liuore, inquit, eius sanati omnes sumus. Ut intelligeres autem ob eius mortem Iudæorum genus ad exitium peruenisse subiecit, & dabo impios pro eius sepultura. Quid enim Iudæorum impletare

Esai. 9.

Psal. 91.

Esai. 41.

Psal. 21.

Esai. 50.

Psal. 68.

Esai. 50.

Esai. 53.

tate flagitiosius, qui eum, à quo tam multa beneficia acceperant, interfecerunt?

De Christi resurrectione.

*Psalm. 15.
Osi. 6.*

Non relinques, inquit David, animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem, nec corpus. Deinde notos, inquit fecisti mihi dies vitæ. Cuius multo clarius ait: & sanabit nos post dies, in die tertia, & resurgemus, & vivemus in conspectu eius. Hæc autem dicta sunt in persona eorum, qui dormierant, quorum corpora cum Christo surrexerunt tertio die, quo surrexit ipse, & apparuit multis, ut Evangelium docet. Quin etiam Iosephus Hebræus in xvij. libro de antiquitate Iudeorum de Christo loquitur in hunc modum. Fuit eodem tempore Iesus, vir sapiens, qui cum appellare virum fas est. Erat enim mirabilium operum effector, & doctor hominum, qui cum voluptate que vera sunt amplectuntur. Ac multos quidem tum ex Iudæis, tum ex aliis gentibus adiunxit sibi. Hic erat Christus. Quem nostra gentis principibus accusantibus à Pilato damnatum cruci affixerunt Iudæi. Nec tamen qui eum prius dilexerant, doctrinam ipsius promulgare destiterunt. Tertio namque post die se rursus viventem illis conspiciendum præbuit. Cum & hæc & alia ipso innumerabilia divini prophætæ prædixissent.

De Ecclesia ex gentibus.

Esa. 35.

Lætare solitudo sitiens. Exulret solitudo, & floreat quasi lilium. Et loca deserta Iordanis exultabunt, & gloria Libani data est ei, & honor carmeli. Hæc sensu quidem nec facta sunt unquam, neque fient. Quis enim solitudinem & loca deserta deligat ad habitandum, nisi forte Christianos Moschos dixeris? Spiritu autem planè contigerunt. Nam gentium Ecclesia nullos antea fructus ferentiam erat quadam veluti solitudo, in qua debebant victorum feras. Hæc Dei cognitionem salutemque sitiens lætatur, & exultat, & floret, si christi pulchritudine, & suavitate decorata. Data autem est illi gloria Libani, hoc est, antiqui populi, quem & carmelum vocant, cuius gloria & honor est pietas, religio, & amicitia Dei, & gloria, legisque sublimitas, & divinorum munerum copia, ac gratiarum abundantia. Et rursus, Lætare sterilis, quæ non parit

Esa. 54.

fructum, & clama, quæ non parituris. Quoniam multi sunt filij magis deserte, quam habentis virum, sterilis enim erat Ecclesia, quam ostendimus, nec illos anteferebat virtutum fructus. Post autem edidit pietatem & religionem amplexa multo antea vir erat Deus, qui eam diligebat, & providentia sua fovēbat, ac crebatur, vel etiam lex, vicit luxuriantem. Rursus ex Ecce dedi te in fructus gentium, & Deum alloquētis sic ait Esaias: Suscipias hereditatem, ut terram constituas, & solitudo per Davidem filio pollicitus est, & quæ sequuntur. Quod etiam reditatem tuam. Ac ipse quidem David patrem ad hoc hortatus, inquit Domine legislatores super eos. Ac Esaias ex huius legislatoris persona, Lex inquit, egredietur à me in lucem gentium, & in brachio meo gentes sperabunt. Quoniam alia est illa lex, præter Evangelicam? Quæ gentes in ignorantia tenebris aberrantes illustravit? Nam lex quidem Moisaica multitudine annis antecesserat. Iam de novo Evangelij testamento rursus Esaias ante locutus est, ex Sion, inquit, noster Iesus Christus nunc in monte Sion sedens, & domum Evangelicam tradidit. Neque enim de Moisaica lege in Sion, nec in Hierusalem, sed in monte Sina fuerit lata, multo post ipsum Esaiam tempore promulgata fuit? Quapropter apposte dixit, Exibit. Quoniam antiqua lex iam exierat. Ecce veniunt dies, dicit Dominus, & feriam vobiscum fœdus novum, non secundum illud fœdus, quod iniui cum patribus vestris, quæ die manum eorum apprehendi, ut educerem eos de terra Aegypti, quoniam illi fœdus meum non observaverunt, & ego neglexi eos. Hæc, & his similia obscure tradita sunt, ne diles efficientem, & certissima divinitatis suæ assertentem in illis prophetis non suscepunt, sed egerunt in crucem, hi scilicet prophetæ peperissent de ipso loquentibus, si eas nulla equitatis umbra, sed apertas, ac nudas accepissent.

Esa. 49.

Psalm. 2.

Psalm. 9.

Esa. 51.

Esa. 2.

Hier. 31.

Esa. 65. c. Iam verò nos Christi nomine appellatū iri prædixit. Vos, inquit, tollet euertereque Dominus. Illis autem, qui uoluerunt mihi, nouum nomen imponet, quod in vniuersa terra celebrabitur. Idemque rursus, videbunt, inquit, gentes gloriam tuam, & omnes reges iustitiam. Et vocabitur nomen nouum, quod ipse Dominus pronuntiabit. Hoc Oseas item prædixit. Et erit, inquit, in nouissimis temporibus nomen eius illud in vniuersa terra. Et nomine illius multi populi appellabuntur. Et erunt in viis eius, & uiuent in ipsis.

Eiusdem.

Esa. 45. c. ET in te precabuntur. Quoniam in te Dominus est. Etenim est Deus præter te. Et non cognouimus. Illud, & precabuntur in te, præfigit eos, qui crediderunt in Christo. Illud autem; Quoniam in te Deus est, in carne assumpta monstrat Diuinitatem. At illud; Tu enim es Deus, & non cognouimus, exultationem indicat Iudeorum in iudicio futuro, quæ stulta atque ioanis erit.

Si Christus impostor fuit, quomodo quæ prædixit, non comprobata sunt omnia? Vt ea, quæ ad templi destructionem, quæ ad ciuitatem Hierosolymorum expugnandam, euerterentur, & ad interuersionem Iudeorum, quæque ad discipulos suos, & ad res admirandas, quæ in nomine suo erant facturi, pertinentia prænuuntiavit?

Item contra Hebræos. Magni Ioannis Chrysostomi capita maxime appositæ, & opportuna ex eo selecta volumine, quo orationes in Iudeos continentur.

Si virum aliquem venerandum, atque præclarum in ciuitate, aut latronum diuersorium adductum cerneret, eumque deinde contumeliis & verberibus affectum transiret. Eorum debacchantium probra perpeti animaduertentes, propter eam cauponam, aut diuersorium illud admirandum existimantes, quod illic insignis ille vir adductus esset, an potius detestaretis ea, quæ perspiceres, & ab illis abhorreretis, quod illis vir ibi tam indignis modis acceptus esse? Similem ei modi loco esse puta synagogam Iudeorum, qui Moyses & Prophetas in illam adductos ignominia potius afflicti, quam

quàm honore. Etenim cum dicant, eos nihil esse locutos de Christo, deque illius humanitate, imò verò voces eorum hoc indicantes corrumpant, nonne manifesta illos afficiunt ignominia? Nam & serapidis templum hos libros à Ptolemæo descriptos continebat, neque tamen ob id quisquam templum illud sanctum existimabat. Ipsi quidem libri propriam habebant sanctitatem, sed eam templo non impertiebant propter impuritatem eorum, qui illuc ingrediebantur. Quid Azoni nonne Arcam captam in templum suum introduxerunt, quod tamen permanere impurum? Aequum igitur est, Iudeos, & eorum synagogam ideo potissimum execrari, quod in Moysen, & Prophetas insaniam, & debaccantur. Librorum enim lectio, si sique merito in eos dictum est: Domus serpentis factus est mihi locus vestris. Serpentis inquam crudelis, & execranda feras. Nisi Prophetas haberent, & sacros libros legerent, non essent tam detestabiles & prophani. Nunc autem nullam merentur veniam, qui cum præcones habeant veritatis, aduersus illos, veritatemque depugnant.

Iudaicis celebratibus non solum tempus, sed etiam locum observandum præscripsit Deus. Exempli gratia tempus ad Pascha celebrandum præfinitum erat dies xiiij. mensis primi, diuersa, locus erat vnus. Cumque à præscripto tempore, & loco recedere nefas esset, necessitati tamen concedebatur, ut tempus in observando paschate minus observaretur. Locum autem Pascha in villa earum ciuitatum, quæ tibi Deus traderet, aduersus quem cum vno in loco iubeat sacrificare, cum ipsum locum sic euerit, ut ad eum Iudæi nequeant accedere? Minime verò, sed quemadmodum illis ne victimas quidem initio volera cupidos intellexeret, ut nisi immolandi potestatem accepisset, ad simulachrorum cultum vltro essent precipites ruituri, vteret, minore malo permisso, ne in grauius incurrerent, sic sapientissima breuissimæque ratione illas sustulit, cum in vna tantum ciuitate immolare permitteret, hanc autem euerteret.

1. Reg. 5.

Deu. 16.

Deut. 12.

dam, ac delendam curaret, ut, cum extra illam mactare victimas per legem non liceret, ea sublata victimæ tollerentur. Tunc enim terrarum orbis, quod quidem mirabile est, Iudæi cecidit, ubi sacrificare non licet, à sola autem Hierusalem cluditur, in qua una illis, ut sacrificarent, permissum est. Nunc archiepiscopus, si iactis fundamentis, erectisque parietibus, et ceteris testimonij ad lapidem unum in medio positum deus, eo lapide sublato totum euerit ædificium. Ita Deus cum hac euerfa victimas immolandi ius abrogauit.

Eiusdem.

Quod autem Deus sacrificandi leges tulit, non quod victimis placaretur, sed quia Iudæorum tanquam iustum indulgeret imbecillitati, per Esaiam ostendit. *Esai. 1.* Inquit, mihi voluntas in vobis. Plenus sum. Holocausta & adipem agnorum, & sanguinem taurorum, & hircorum. Quis enim exquisiuit hæc è manibus vestris? Si obtuleris lignem, inane suffimentum, fastidium mihi est. Et rursum honorasti me, inquit, victimis nec donis seruisti mihi. *Hier. 6.* Hieremiam, cur, inquit, thūs è saba fertis? & Cinamomum terra longinqua? Et rursum, Holocausta vestra, inquit, non cauerunt mihi. Et rursum Holocausta vestra, inquit, non odit anima mea. Ad hæc, non locutus sum, inquit, patribus vestris de victimis, neque de holocaustis mandavi illis. Nam hæc exquisiuisset, veteres, qui ante illos fuerunt illustres, mos ad illa compulsi sunt. Nunc autem quæ ad tempus cõcedimus, rursum abrogat. Per Dauidem enim, non suscipiam, inquit, domos vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Et nunc mandabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potibus? Et multa eiusmodi. Deinde sacrificium rationi congruum introducit, misericordiam inquit, volo, & non sacrificium. Et, ecce, præstat obedire, quàm immolare. Et sacrificium laudis honorificabit me. Et, magnificabo nomen Dei mei cum laude. Et placebit Deo super vitulum novum. Et, sacrificium Deo spiritus cõtribulatus. Et, sacrificium & oblationem nonnulli, corpus autem compegisti mihi, corpus Domini utique, quod à sacerdotibus quotidie offertur, & dignis distribuitur, ut participes fiant.

Eiusdem.

Interrogentur Hebræi, quomodo festos dies celebrent. Nonne perspicuum est, eos, cum celebritatis loco careant, si sacrificent, à legis præscripto discedere? Nam si Prophetæ, qui captiui olim abducti fuerant, amissa Hierusalem sacrificare non audebant, Non est enim dicebant, in hoc tempore holocaustum, nec sacrificium, nec oblatio, Non locus, ut fructum feramus coram te, & inueniamus misericordiam. Quinetiam cum canere cogerebantur ab iis, à quibus in seruitute detinebantur, aliqueum è canticis Sion, recusabant, dicentes. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Atque per Zachariam *Psal. 36. Zach. 7.* Dominus aliis dicit, ieiuniumne ieiunastis septuaginta annis? quibus nimirum captiui premebantur seruitute. Quomodo igitur eum sacrificij non sit, neque canticum, neque ieiunium, & nulla ieiunio celebritas, siquidem omnis legitima celebritas sacrificio peragebatur, audent isti, ieiunium, aut diem festum agere, aut nullum omnino cultum lege præscriptum exequi? Quod autem Prophetæ neque immolarent Pascha, neque diem alium festum vllum peragerent, ex Danielis ieiunio intelligi potest, qui cum tertio primi mensis die ieiunare coepisset, tres hebdomadas ieiunauit, usque ad vigesimum quartum eiusdem mensis diem. Quo quidem mense celebritas erat tum Pascha, cum Azimorum, paschatis quidem die mensis quattodecimum, quibus diebus ieiunare nefas erat.

Eiusdem.

Quod si responderint, sperare se ciuitatem recuperaturos, Dic illis, ergo quiescite, quoad illam recuperetis. Nam & sancti viri, qui ante vos in captiuitatem ducti sunt, nullum egerunt sacrificium, antequam illam recuperarent. Vos autem illos aspernantes aperte discedetis ab ipsa lege. Cum ablit vnctio, non habes sacerdotem, absente sacerdote, nec sacrificium habes, nec vllum cultum.

Eiusdem.

Deus significans sacrificia lege constituta abrogatum iri, per Dauidem, Tu es, inquit, sacerdos in æternum secundum

Psal. 109 dum ordinem Melchisedech, qui non legis sacrificia, sed panem, ac vinum abstulit. Cōstat igitur vna cum Antiochis sacerdotio sublarā esse legis administrationem, in cuius locum administrandi ratio congruens Melchisedech administrationi successit.

Eiusdem.

Nihil est Iudæis infelicius, qui cūm legi parendum esse eam aspernabantur. nunc autem cūm illi parendum sit, eam conantur obseruare, Deūque non solum violatam legem, verum etiam illam obseruantes irritant.

Eiusdem.

Tres seruitutes Iudæi grauissimas pertulerunt, reuocato in Aegypto, alterā in Babylone, tertiam sub Antiocho rege nomen illi. Harum nullam intulit Deus, qui non ad prædixit. Singulis enim præfinitum annorum numerum assignauit, primæ quadringentorum, secundæ septuaginta, tertie trium cum dimidio, & paulo amplius. Quo quidem ab initio temporis spatio libertatem recepturos prænuñtiavit. Ac deus scito, quod semen tuum peregrinum erit in terra nō sua, & seruituti subicient, & affligent annis quadringentis. Generatio autem, cui seruiuerint, ego iudicabo. Quarta autem generatio ne huc reuertentur cum magna copia. Intellexisti iam & annorum numerum, nempe quadringentorū: Et seruitutis acerbiteriam, nam affligent, inquit. Et supplicium eorum a quo prementur seruitute. Nam ego, inquit, eos iudicabo, ita ut in præmum, ut aquis absorbeantur. Et liberationis modum, cum magna, inquit, copia pecuniarum utique, De illa autem, quæ fuit in Babylone Hieremias Propheta prædixit adhuc modum. Dixit Dominus: Cūm ceperint impleri Babyloni septuaginta anni, visitabo vos, & statuam super vos verba mea bona, & reuertamini in locum hunc, & conuertam captiuitatem vestram, & congregabo vos ex omnibus gentibus, in quas dispersi vos, inquit Dominus, & conuertam vos in locū, vnde demigrastis, & illis supplicauit, quā septuaginta anni, ut ait ipse, complerent, ne ipse quoque audiret, quod audierat Hieremias: Ne reuertamini

Gent. 15.

Hier. 29.

Hier. 7.

et 11.

14.

ueris pro populo hoc neque postulaneris pro illis, quoniam nō audiam te. Ac iustus quidē orans cōdemnabat se, peccauimus, iniquis, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. At illi qui malorum erant pleni, contra se gerebant, seruauimus, aiebant, mandata tua. Et nunc beatos dicimus alienos, & nunc reuēdisse eos, qui fecerunt iniqua. Nam ut boni solent post recte facta modestē de se sentire, sic improborum mos est, ut post admissa peccata se iactitent. De illa verō quæ fuit sub Antiocho illustri Persarum Regem, hircum autem Regem Macedonum Alefundo imperium ipsius diuiserunt. Posterius autē cornu illū, quem diximus, Antiochum. Tum declarans administrationis turbatum est sacrificium, & sanctum vastabitur. Et datum est peccatū in sacrificium, & sanctum vastabitur. Et datum est, cui scelestas hostias immolauit. Et hūmī deiecta est iustitia. Legis iudicia intelligit. Et alio prophetæ suæ loco longius hæc repetens latiusque declarans cū ad Antiochū peruenisset, addidit, Brachia exorientur, & prophanabunt sanctū, & transferent cōsecrationē, hoc est solennes, & quotidianas victimas. Et inferent in ipsum abominationē, nempe, simulachrum, & gladio, atque igni debilitabuntur (ciuitatis incendiū intelligit) & captiuitate, & direptione. Et interim, dū infirmabuntur, auxilio paruo adiutabuntur. (inducias significat) deinde causam calamitatum subiicit. Ut igne in ipsis probentur, & eligantur, & purgentur illi, qui ad temporis finē, hoc est, ut probetur electi, qui in Deū locutus, ita peccauerunt. Tum de maledicto Antiochiarum ira, id est, donec impleatur ira Dei aduersus Iudæos. Cūque denunciasset, & alia multa & ad horū commutationē stat pro filiis populi tui. Et erit tempus afflictionis, quale non fuit, ex quo gens exiit super terram usque ad tempus illud. Tūc omnis populus seruabitur, qui inuentus fuerit deseriptus, nimirū in libro viuentium, hoc est, ij, qui erunt salute digni. A tione sacrificij, dies erunt mille ducenti nonaginta. Quod quidem spatij tres annos, & dimidium, & paulo amplius conficit.

Dan. 7.

Dan. 11.

Dan. 12.

Ecce tibi & temporis longitudo. Rursumque, beatus inquit, qui sustinet, & peruenit ad dies mille trecentos trigintaquatuor. Hæc est bona liberationis denuntiatio. Adiunxit autem dies quadragintaquing; quia tot dierum spatium fuerit, ut confilium, & victoria, & ærumnarum dissolutio contingeretur. Neque verò beatum simpliciter dixit, qui perueniret ad illud tempus, sed qui cum patientia perueniret, quique a patientia non deflexisset. Cernis & captiuitatem, & liberationem non vsque ad annos, & menses, sed vsque ad diem vnum scilicet explicatas, & prænuntiatas. Hæc & Iosephus Hebraice clarissime conscripsit. Insignes igitur illæ captiuitates ita prænuntiatæ sunt, ut & quandiu duraturæ, & quando essent diluendæ, prædictum sit, in hac autem extrema, & nulli finem habitura, quæ multo insignior est, Hierosolyma quidē à Romanis euertenda, redigendāq; in solitudinem prædictū est. Quod autē sint vnquam instauranda, nihil omnino pronuntians.

Eiusdem.

Dan. 9.

Daniel venisse Gabrielē, seque sic allocutum dicit Septuaginta hebdomadæ perfectæ sunt super populum tuum, hoc est, præfixitæ sunt. Nam pro septuaginta annis, quibus miserē afflictus in Babylone, septuaginta annorum hebdomada illi præfixit Deus, ut in cultu legis maneret, deinde præfixit facinus, quod ausus est admittere in Christum, ab ea excidetur. Itaque enim dixit super populum tuum, tuum inquit non amplius Dei. Septuaginta hebdomadæ quadringentes nonaginta annos consiciunt. Qui incipientes ab ædificatione templi Hierosolymorum facta per Necemiam illuc vsque perueniunt, cum baptizatus est Christus. Pergit enim ostendere & principium eorum, & finem. ex quo, inquit, ædificabitur Hierusalem vsque ad Christum ducem hebdomadæ septem, & hebdomades sexaginta duæ, quæ simul sunt sexaginta novem, deficiente vna ad perficiendum numerum septuaginta. Nam septuaginta incipiunt à templi reedificatione. Sexaginta novem autem incipiunt, ex quo ciuitas etiam Hierosolymorum rursum ædificatur. Itaque platea, inquit, & moenia ædificabuntur. Cum enim baptizatus est Christus, & discipulos instituit, tunc Iudæi incipientes in ipsum seuire à diuina cura exciderunt. Vide autem omnia aperte ab Angelo doceri.

rata Danieli. Dixit enim: Ut inueterascat peccatum, hoc est, ut extollatur peccatum. Quale autem peccatum? illud nimirum omnium grauissimum in eade Domini perpetratum. Ut obtingentur peccata, id est, ut compleantur, adeo ut nihil maius addi possit. Quamobrem & Christus ad eos, imple, inquit, peccata patrum vestrorum. Nam illi quidem Prophetas occiderunt. Vos autem Prophetarum Dominum occidere festinatis. Et obsignetur visio, & prophetia, hoc est, cum desinet prophetia. Similiter enim & Christus, Lex, inquit, & Prophetæ vsque ad Ioannem. Et tolletur vñtio, regia nimirum, & sacerdotalis, Et iudicium non erit, seu iudex. Et ciuitatem, & sanctū euertet, exercitus vtrique Romanorum cum Duce veniente, hoc est, Christo ipsi opitulante, qui Dux est eorum, qui in se credūt. Venit iterum secundo aduentu. Et succidentur, inquit, diluuiū. Et rursum de captiuitate loquens, tolletur, inquit, sacrificium, & libatio. Et vastationis abominatio erit in tēplo. Statuā Titī abominationē appellat vastationis. Quapropter & Christus ait: Cum videritis abominationē desolationis, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat. Et vsq; ad consummationem seculi cōsummatio traderetur vastationi. Consummationē temporis vocat mundi finē. Aut ostendant ipsi aliud tempus. Ecce enim mille iam annos permanent in seruitute. Appropinquat autē mundi consummatio. Quocirca & Iosephus, de quo ante diximus de captiuitate Iudæorum scribens ita loquitur.

Præterea de Romanorum principatu Daniel scripsit, dicēs: Hierosolyma ab illis euersum iri. Nec ausus est quicquam aliud addere, cum probe sciret, nihil à Daniele deliberatione ab istis miseriis dictum fuisse. Quin etiam diuersis postea temporibus conati, qui dispersi erant, Iudæi & templum & ciuitatem instaurare sub Hadriano Imperatore innumerabiles calamitates pertulerunt, dirutis fundamentis, & ciuitate Aelia ex Imperatoris cognomine appellata. Imperante autem Constantino cum eadem molirentur, idem perpessi sunt, amputatis etiam auribus, ut ea nota cognoscerentur à Christi interdicto recessisse. At Iuliano Imperatore cum ad opus consensisset, ignis e fundamentis effusus exiliens partim combussit, partim dissipauit. Quidquid in aliis captiuitatibus Prophetæ cum illis fuerunt, in hac autem nullus.

Item aduersus Hebraeos, Leontij Cypri Pontificis

- Mich. 4.* **O**stende mihi (Iudaeus inquit) signa aduentus Christi. Illud, quod est apud Michiam: Quia gens, inquit, contra gentem non tollet amplius gladium. Et illud, quod ait Hieremias, Non docebit, inquit, amplius unusquisque proximum suum, dicens, Cognosce Dominum, quoniam omnes cognoscent eum à paruo eorum usque ad magnum. Et illud, quod est apud Esaiam, qui pascetur, inquit, simul lupus cum agno, & pardus simul accubabit cum haedo, & vitulus, & lea & taurus simul pascuntur, & puer paruus ducet eos. Et boues vsus pascuntur simul, & simul erunt eorum catuli. Et leo non comedet paleas. Et puerulus infans in foraminibus ambulabit, & in cubile forum aspidem inuictet manum, & non dent. Haec enim est celebris, & vulgata illa questio Iudeorum. Intelligant igitur haec omnia contigisse. Nam cum iam Christus esset oriturus, statim exiit edictum à Caesare Augusto, describeretur vniuersus orbis. Quamobrem cum totus orbis esset in ditione Romanorum, omnes in pace degebant, cum mutua inter se bella amplius non gererent, quippe sub vno omnes imperio continerentur, ad agriculturam sese conuerterant. Quod si gentes aliquas fuisse reliquas dispersas, quae armis inter se dimicaret, respondebo, illud esse scripturae proprium, ut totum ponat pro maiori parte. Quale est etiam illud trium puerorum: Non est hoc tempore princeps nec Propheta. Cum tamen & Daniel, & Ezechiel cum illis esset & Hieremias in Hierusalem. Et alia multa eiusmodi posset adduci. Vel id praedictum est de gentibus, quae crediderunt. Sensu autem magis arcano, & sublimi, gens inquit, Daemonum aduersus hominum gentem Idololatriae gladiis immos interimentem, & Dei cognitionis obliuionem afferentem non tollet. Nam ubi diuulgatum est Euangelium, omnes vniuersi corporis effecti sunt, & vnum habent caput Christum, & fornicandi Daemonibus euaserunt. Quod autem ipse dixit, se vniuersum se, non ut pacem in terram afferret, sed gladium, id non intelligitur de gladio bellico. Gladius enim, quem ipse tulit nihil aliud est, nisi religionis eius diuulgatio, & in eum fides quae separatur fideles ab infideli, & coniunctione & consensum eorum in peccando dirimit. Et haec quidem dicta sunt de prophetia Michae.

chae. Videamus, quae à Hieremia dicta sunt. Cum multa magnaque signa faceret Christus illi, qui concurrebant, & ea spectabant, omnes à paruo usque ad magnum oculos proprios habebant diuinae cognitionis magistros, & iudices, & animaduertentes diuinas illius virtutes, confestim intelligebant ipsum esse Deum, ut colligi potest non solum ex monumentis Euangeliorum, verumetiam ex annalibus Hebraeorum, & gentium historicis. Reliquum est, ut signum aduentus Christi praedictum ab Esaiā consideremus. Hic animalium cecum, & ferorum discrimine significat diuersos hominum mores, & per communem illorum victum, & mutua viuendi consuetudinem, vnum hominum onile, & ecclesias ex his constitutas ostendit, lupum quidem appellans eum, qui ad rapinas velox est, agnum autem eum, qui praede, & direptioni est expositus. Pardum illum, qui astutus, & mente varius: haedum illum, qui candidus, & simplex. Vitulum illum, qui est mansuetus, taurum eum, qui est audax: Leonem illum, qui est superbus, quos ducet, & pascet homo prudentia quidem senex, innocentia autem & modestia puerulus. Magnus virtute, sed frugalitate, & simplicitate paruus. Tales sunt Ecclesiarum praefecti, quibus regentibus, & gubernantibus, qui diuersis moribus sunt, inter se conueniunt, & mutua beneuolentia coniunguntur. Item per boeam homines intelligit laboriosos. Per vitum ventri deditos. Per leonem, eos, qui praesunt & imperant. Per bouem, eos, qui seruitutis premuntur iugo, & alterius imperio parent. Per paleas frugalem ac tenuem victum eorum, qui subditi sunt. Simul autem pascuntur illi, qui reguntur & parent, & illi qui gubernant, atque imperant, propter fidei necessitudinem & coniunctionem. Pueruli vero, & infanti ad magnum, ut dictum est, sunt Ecclesiarum praefecti, quorum manus doctrina est, propter summam quam adhibent diligentiam, quae quidem manus inicitur infidelibus, qui sunt veluti cauerum, perniciosorum Daemonum domicilia, quorum sibi sunt animi perturbationes, & vitia. Aliter etiam qui ex Christi sententia viuunt, manum Daemonibus iniiciunt, & crucis signum opponentes non sinitur obidentes Daemones obfessos homines ledere. Quod autem scriptura gentes septennumero feras vocet, perspicuum est. Dicit enim Deus per Oseam. Faciam

171 PANOPLIAE PARS I.

ferus in illa die cum feris agri, & volucribus coeli, & serpentibus terræ. Liberiore, & laetiore quadam ratione feræ agri, & crudeliores appellat. Volucres autem illos, qui facilius a minori mente sunt præditi. Serpentes vero, eos, qui sunt astutiores. Aut per volucres intelligit eos, qui astrologie studium incumbunt. Per serpentes autem eos, qui vitiiis serpentes homini repunt. Et per Esaiam, Benedicite, inquit, mihi feræ agri. Et per Hieremiam dedi, inquit, omnem terram Nabuchodonosor Regi Babylonis, ut seruiat ei, & feræ agri labores ei faciant. Et per Ezechielem, delebo, inquit, malas feræ de terra. Vt autem rim omittam quæ à Daniele, & merito comparatus est cum eo, inquit, bestiis insipientibus, qui mentem habet, & similitudo atus est eis.

Item aduersus eosdem. Aliorum Patrum.

SI Dei signum pulcherrimum homo ad imaginem & similitudinem eius factus est, quomodo res Deo indigna, ut ex opere ad imaginem & similitudinem suam à se conueniat carnem sumat: Præterea si Deo turpe non fuit, hominem formare atque formare, quomodo illi turpe erit, eum resingere & reformare?

Si sol, qui corpus est corruptibile, longè latèque radios suos in omnes partes coniciens in locis lutulentis, sordidisque refatur, nec tamen inquinat puritatem suam, sed ita nitidos conueniat, ac rursus dimittit radios, ut ipse quidem nihil conueniat, corporibus autem illos excipientibus multum augeat utilitatis, quanto magis ille iustitiæ sol, qui rerum omnium, quæ vel corporeæ sunt, vel corporis expertes, effectus est, in carnem puram, & à se formatam ingressus, nec immundam ipsam contraxit ullam, & eam ipsam carnem puriorum sanctiorumque reddidit.

Damaseni de sabbato. Cap. XXXII.

DES septimus sabbatum est appellatus, quæ quidem requiem significat. In hoc enim quiescit Deus ab omnibus operibus suis, ut diuina scriptura testatur. Itaque diuinus numerus ad septimum usque progrediens rursus voluitur, & à primo exorditur. Hic numerus in honore est apud Hebræos præcipiente Deo non ita leuiter, ut coleretur, sed grauius poenis propoñitis in eos, qui ipsum violauissent. Verum non

Exo. 20.
Exo. 31.

TITVLVS VIII.

173

simpliciter id præcepit, sed arcanis, & reconditis quibusdam de causis, quæ ab iis qui spiritu rem contemplantur, intelliguntur. Ego quas pro ingenij mei tenuitate assequi potui, eas ab humilioribus, & leuiores incipiens recensere. Sciebat Deus populum Israelitam esse rudem, carnique & rebus caducis deditum, & ineptum ad iudicandum. Proinde iussit, ut sabbatum obseruaret, primum quidem, ut serui, iumenta que requiescerent, ut scriptum est. Siquidem vir iustus iumentorum suorum animas miseratur. Deinde ut à negotiis corporeis feriati ad Deum colendum conuenirent, canendisque psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, contemplandisque diuinis scripturis totum diem septimum consumentes in Deo requiescerent. Nam cum lex non esset, nec scriptura diuino spiritu tradita, sabbatum Deo sacrum non erat. At ubi diuina scriptura per Moysen data est, sabbatum sacrum est Deo, ut qui Deo non omnem suam vitam consecrarunt, nec ipsi tantam patri cupidè seruiunt, partem saltem, & minimam vitæ suæ partem ut serui ingrati dicentes illi, res sacras in ipsi sabbato contemplantur, deque diuina ipsa scriptura sermones instituerent, commoti potius, & multæ sibi proposita formidine si aliter fecissent. Iusto enim lex non est posita, sed iniurum ieiunio bis affixit etiam diebus sabbatis, cum veter lex, ne die sabbato se homines affligant. Quod si dixerint, hoc ante legem latam, Moysen egisse, quid respondebant de Esaiæ Theobite vno cibo quadraginta dierum iter consciente? Hic enim non ieiunio solum, sed etiam itinere quadraginta dierum sabbatis suscepto seipsum affligens sabbatum soluit, nec illi tamen Deus qui legem dederat iratus est, quin etiam pro virtutis præmio seipsum ei in monte Horeb conspiciendum præbuit. Quid item dicent de Daniele? Nonne tres hic hebdomadas ieiunio transiit? Quid Israel vniversus? Nonne citius dies, ex quo natus est puer, si forte contingat, ut sit octauus die, lege constitutum in sabbatum incidit, nonne ieiunant? Quid de sacerdotibus & Levitis dicam? Nonne in tabernaculi ministeriis sabbatum violant, & culpa carent, ac reprehensio- nes? Quid? quod si iumentum in foueam incidit sabbato, qui illud excitat, non arguitur, sed qui neglexerit, damnatur? Quid?

Exo. 20.
Exo. 31.
Pro. 12.

1. Tim. 2.
Exo. 34.
3. Reg. 19.
Leu. 23.
Mat. 23.

- Io. 6.** Quid nonne totus Israel arcam Dei circum oppidi lerico muros gestavit septem diebus, in quibus omnino erat & liberum? Itaque infantibus illis adhuc, & sub elementis mundum? Gal. 4. servientibus carni que obnoxii, qui nihil supra corpus, & liberam valebant cogitare, observatio sabbati fuit, quoniam dum diximus, instituta, ut vacarent Deo, eique minimam partem temporis partem tribuerent, ut que & servi, & impii requiescerent. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut filiorum adoptionem reciperent. Quotquot enim receperunt eum, potestatem dedit eis, ut filii Dei fierent, iis, qui credunt in eum. Quare non sumus amplius servi sed liberi. Non amplius sub lege, sed sub gratia. Non amplius ex parte servientes Domino prae timore, sed ex voluntate spatio illi merito consecrantes, semperque servus vestris iram, & cupiditatem intelligo permittentes, ut cessetis peccatis, & Deo vacent. Quod quidem assequimur, dum non animi cupiditate, & desiderio ad Deum tendimus, & iram adversus Dei hostes armamus, & iumentum, id est, corpus nostrum ita tractamus, ut omnia peccata servituti, sese diutius mandatis exequendis exerceat. Hæc nobis spiritalis lex. 2. Cor. 13. mini præcipit. Cui qui parent lege Mosaiica sunt superiores. Cum enim venerit quod perfectum est, abrogatur id, quod est ex parte. Et legis velo seu involucri per servitoris cruciatus nem discisse, & spiritu divinis linguis elucante litera aboluerunt. Et quæ corporea sunt, cessaverunt, & lege servitutis impleta. Lex libertatis nobis donata est. Et perfectam humanæ naturæ quietem celebramus, hoc est, resurrectionis diem, in qua non Dominus Iesus author vitæ, atque servator ad promissionem illis, qui Deo spiritu serviunt, hereditatem adduxit, in quam ipse præcursor pro nobis ingressus est, resurgens à mortuis, & portis sibi celestibus patefactis ad dexteram Dei corpore comfedit, quo & illi, qui legem spiritus observant, ingrediuntur. Nobis ergo qui spiritu non litera incedimus omni carum voluntatis, quæ ad carnem spectant est depositio, & spiritalis cultus, & coniunctio cum Deo. Nam circumcisio est corporeæ voluntatis & eorum, quæ superuacanea, & non necessaria sunt, resectio. Nihil enim aliud est præputium nisi cutis particule voluptuariæ superflua. Omnis autem voluptas, quæ non provenit

ex Deo, & non referatur ad Deum, vitiosa est, superuacua, & quasi præputium, quod illam significat, circumcidenda. Sabbatum vero peccato cessandum indicat. Quamobrem una, atque eadem est utriusque significatio. Et qui ex spiritu viuunt, utrumque sic observant, ut nihil omnino legem violent. Illud præterea sciendum est, numero septenario totum hoc tempus præsens significari, ut ait Solomon sapientissimus, iubens ut partem deus septem, nec non & octo. Et rerum dinarum Eccl. 11. præco David de octava psallens de iudicio post resurrectionem à mortuis futuro cecinit. Quare dum lex iubet, ut septimo die à rebus corporeis feriatis spiritalibus incumbamus, monet verum illum Israel, qui mente Deum cernit, & contemplatur, ut omni tempore Deo vacans, se rebus corporeis superiorem præbeat.

De Iudæa circumcissione. Magni Ioannis Chrysostomi ex interpretatione in Genesim.

Cir, quæso, nunc circumcidimini? Nam olim parentes vestri, iusti sunt circumcidi ne gentibus illis à lege alienis commiserentur. Nunc autem, cum omnes gentes per gratiam Dei ad veritatis lucem perductæ sint, quamnam est circumcisio, nisi utilitas? Num ad animi libertatem expedit carnis resectio? Nonne audivistis Deum aperte dicentem, Et erit nobis in signum Gen. 17. pter magnam temeritatem & ingrati animi vitium indignum se eiusmodi signo & nota. Sic enim fit sæpe etiam in negotiis humanis. Quoties enim alicui non habemus fidem, pignoris gratia signum aliquod ab eo flagitandum existimamus. Ita rerum omnium Dominus cognoscens Iudæos esse animo involuit, non ut perpetuo maneret, signum hoc ab eis accipere tractabantur, finem haberentibus, sed ut rebus illis, quæ tunc Quemadmodum enim qui arthram, & pignus aliquod petunt, & volunt accipere, cum negotia transacta fuerint, id non am. plius curant, eodem modo contingit in hac re. Nam quia circuncisionis pignus à vobis postulatum est, ut eo signo Patriarchæ populus dignosceretur ab aliis gentibus, consentaneum erat, ut, posteaquam illæ partim deletæ essent, partim ad veritatis lumen adductæ, vos temeritatis, & stultitiæ signum amplius

plius non circumferretis, sed ad pristinam nobilitatis digni-
tem reuertetemini. iam illud mihi considera, admirabilem
lum Patriarcham, priusquam circumcisionis mandatum
pererit, fuisse nonaginta novem annorum, ante quod tempus
placuerat Deo, & sepius à Domino fuerat approbatum
cūque iam illi promissa à Deo essent exolucenda, ut & Isaac
augeretur, & progeniem multiplicaret, & paucis postea
nis esset e vita discessurus, tum demum fuisse iustum, ut
circunderet, ea nimirum de causa, ut quæ ipse gesserat trans-
lex & regula quedam posteris essent propolita. Nam quod
nihil ad animi virtutem expediat circumcisio, ex his, quæ
sunt, nunc possumus intelligere. Cur enim præceptum
puer octo dierum circumcideretur? Cur tempus hoc à benig-
te diuina fuit præfinitum, nisi, ut ego sentio, his duabus de cau-
sis: ut & circumcisionis dolor in illa tenera ætate facilius
ferretur, & re ipsa constaret, factum illud animo nihil pro-
se, sed signi tantum vim obtinere? Quam enim vtilitatem
depercipiat tenellus ille puerulus, qui sensu penè carens
quæ sunt, penitus ignorat? Nam illa sunt propriè rectæ
officia, quæ ex voluntate proficiuntur. Perfectum
opus, & officium est, ut virtutem amplectatur, & vicin-
giat: ut plura ne concupiscat, sed ea, quæ habet, egentibus
gnè distribuat: Ne rerum præsentium desiderio contabescat,
sed his spretis, atque contemptis, futuras expetat, & assidue
gitet. In circumcisione verò quid, ut rectè, & voluntate fac-
laudabitur? Sed amentes, ac sensus expertes Iudæi verum
iam patefacta, in umbra adhuc sedent, cūque sol radium
in omnes partes effuderit, adhuc exigux lucernæ lumina
hærent. Et postulante iam tempore ut solido cibo nueriantur,
non possunt à lacte dimoueri, nec Beatum Paulum audire
lunt ita clamantem, & dicentem de patriarcha: Et signum
cepit circumcisionis signaculum iustitiæ fidei in præputio.
des, quomodo hic nos utrunque docuerit, nempe Patriarcham
& signi gratia circumcisionem accepisse, ut cū esset in præ-
putio iustitiam ex fide præ se tulisse? Nam ne Iudæi
pudenter assereret, & circumcisionem ipsi iustitiam attul-
se, iccirco Beatus hic ad pedes Gamalielis edoctus
quæ ad exquisitam legis peritiam pertinent, ne puteris,
quit, impudentissimi Iudæi, circumcisionem quicquam ei ad
iustitiam

iustitiam contulisse, Etenim quo tempore præputium habebat, eam fidem præ se tulit, ut meruerit illud audire: credidit Abraham Deo, & reputatum illi est ad iustitiam. Cū igitur
iam esset in iustitia propter fidem, tunc signi causa circumcisio-
nem accepit. Item eius nomini Deus elementum adiungit, &
postea præcipit, ut circumcideretur, ut ostendat se propter ma-
gnam iusti virtutem sibi illum amicum adiunxisse, & propter
illum posteros etiam ipsius. Ac, quemadmodum qui seruum
comparauit, & nomen ipsius & habitum plerumque commu-
tat, & omnia facit, ut ille cognoscatur, sequi Dominum eius esse
declaret, sic item rerum omnium Deus, cū vellet Patriar-
cham à reliquis hominibus distinguere, & literam vnam eius
nomine adiungens eum fore multarum gentium patrem indi-
cavit, & per circumcisionem ostendit sibi populum eximium,
& à reliquis seunctum populis ex semine eius futurum. At il-
li ignorantia obsecati carnis circumcisionem adhuc obseruan-
tes non audiunt Paulum sic eos iterum alloquentem: si circun-
cidamini, Christus vobis nihil proderit. ob id enim natus est
Dominus, ut hæc omnia auferret. Et iccirco ipse totam legem
impleuit, ut legis observationem non srueret ulterius progre-
di. Quapropter & Beatus Paulus clamabat, Qui in lege, in-
quies, iustificamini, à gratia excidistis.

Item de circumcisione. Ex Damasceno.
Cap. XXXIIII.

Post legem, post benedictionem, post promissionem cir-
cuncisio data est Abraham, ut signum, quod eum, & filios,
atque domesticos eius, à gentibus, quibuscum versabatur, di-
stingeret. Hoc autem ex eo perspicuum est, quod quadragin-
ta annorum spatio, quo Israël secum in se solus vixit in solitu-
dine, nec cum alia gente commixtus est, quicunque nati sunt,
non fuerunt circumcisi. Quamobrem altera lex circumcisionis
lata est. Nam cū circumcidendi lex, quæ viuente Abraham
fuerat iustitia, quadraginta annis in solitudine cesserat, ite-
rum sub Iosue confirmata est à Deo, posteaquam Iordanem
traiecerunt, quemadmodum in libro Iosue scriptum est. Cir-
cuncisio igitur signum, quo Israël à reliquis gentibus distin-
guebatur, erat baptismi nota. Nam ut circumcisio non mem-

brum corporis vtile, sed inutile, & superuacaneum quod
amputat, ita per baptismum peccatum nobis circumciditur,
amputatur. Peccatum autem esse cupiditatem superfluum
non vtilem, aut necessariam manifestum est. Nam, ut
omnino cupiamus, aut omni voluptatis gustu careamus,
rô fieri non potest. Quare voluptas inutilis, seu inuoluptas
necessaria cupiditas & voluptas peccatum est, quod im-
mundum baptismum nobis imprimens honorificum crea-
tum in fronte. Non separaos nos ab aliis gentibus,
omnes gentes baptismum sint affecturæ, & signo crucis obedi-
tæ, sed in vnaquaq; gente distinguens fidelem ab infideli.
Itaque circumcidi superuacaneum est, & sancto baptismum
satur. Nam qui circumciditur, totam legem tenetur ob-
seruare. Dominus putem circumcissus est, & totam legem, & salu-
tem baptizatus est, & spiritus sanctus super eum in colum-
ba specie descendens hominibus apparuit, spiritalis cultus, &
regni viuendi, & regnum cœlorum corpori promulgari.

TITVLVS NONVS.

*Aduersus Simonem Samarensem, & Marcionem
Ponticum, & Manctem Perysam, & Ma-
nicheos Magni Athanasij.*

QUIDAM ab Ecclesiastica doctrina
cientes, factoque in fide naufragio mali
ram per se subsistentem committentes
preter verum Christi patrem, alteri sibi Do-
minumque item ingenerum, & mali effectorem
malitie principem, & autorem mundi confingunt. Hoc
ex diuinis scripturis, tum ex ea, quæ in hominibus est, cogi-
tatione, qua ipsi hæc confingentes insaniunt, facile possumus
arguere, & confutare. Dominus igitur noster Iesus Christus
Euangelis verba Moysi confirmans Dominus, inquit, Pa-
ter Dominus vobis est. Et confiteor, inquit, tibi, Pater
mine cæli & terræ. Quæ cum ita sint, quomodo erit

Deu. 6.
Mar. 11.
Mat. 11.

præter hunc Deum? Aut ubinam erit commentiticius istorum
Deus, cum solus hic, & verus Deus cuncta cæli, terræq; comple
au compleat? Aut quomodo sit earum rerum fabricator, qua
rum ipse Deus & Pater Christi Dominus est, vt ore suo Chri
stus testatur? Nisi quæ Dei boni sunt, eorum ex æquo & ma
quantam impietatem incutirent. In his enim, quorum æqua po
testas est, vter præstantior sit, reperiri non potest. Nam si vno
beccitas. Aequalis enim iuxta ex eo perspicua est, quod se vi
becillitas inde colligitur, quod res præter vtriusq; sententiam
accidunt. Siquidem & nolente alicro vterque est. Par autem in
to bono. Præterea, si malus effecit ea, quæ cernimus equod bo
ni tandem erit opus? Nihil enim cernitur præter mundum
hunc ab opifice perfectum. Quo igitur iudicio esse cognosce
tur ille, qui bonus est, cum nulla extent opera ipsius, ex quibus
iam quomodo simul esse poterunt duo inter se contraria? aut
petest, cum vtrunque alterum tollat. Neq; vt vnum in altero
sit, quoniam eorū natura dissimilis nō patitur coniunctione in.
Tertium igitur erit, quod ea dirimat, quodque sit & ipsum
Deus. At qualis iam erit & tertii naturæ bonine similis, an ma
li? Verūque enim esse non potest. Ergo cum istorum com
missæ doctrinæ veritas eluceat, quæ tradit, malum nec à Deo
profectum, nec in deo esse, nec ab initio fuisse factum, neq;
taram, aut essentiam eius illam existere sed homines privatio
nem boni cogitantes, coepisse ea, quæ non sunt, quæq; ipsi vo
lunt, sibi ipsos confingere, & cominisci. Quemadmodum
enim si quis lucente sole, & radiis suis terram vniuersam illu
strante clausit oculos, sibi ipse tenebras, quæ nullæ sint, pa
riet. Ex quo fiet, vt errans in tenebris ambulet, & sæpe tituber,
& cadat. & de locis præruptis præceps ruat, existimans lucem
non adesse, sed tenebras, quas cum intueri se putet, nihil vider.
Sic & hominum animus claudens mentis oculos, quibus po
test Deum cernere, sibi ipse mala excogitauit, in quibus sese
mouens, nescit se, dum videtur sibi facere aliquid, nihil facere

Fingit enim quae non sunt, nec talis manet, qualis factus est, sed qualem se ipse commiscuit, talis etiam apparet. Nam factus est, ut Deum aspiceret, & illustraretur à Deo, sibi ipse quae corrumpuntur, & tenebras conquirit. Ut quodam scriptura significat, fecit, inquit Deus hominem rectum, ipse sibi rationes multas excogitavit.

Eiusdem contra Valentinum, qui in multis confutabat cum superioribus Haeticis.

Quomodo Christum asseritis coelestem, non autem hominem, nam carnem induisse, cum Paulus dicat, Qui sanctificatus & qui sanctificantur, ex vno omnes, Quamobrem non emulavit, inquit, fratres eos appellare, nuntiabo, inquit, vobis, tuum fratribus meis. Ex vno autem cum dicit, Adam nomen intelligit, ut Lucae genealogia declarat. Et rursum, Quomodo inquit, filij carnis & sanguinis participes sunt, & ipse similis eorum particeps fuit. Atque ut coelestis carnis admittat, dicitur, cionem, subiecit: neque enim Angelos assumpsit, sed Isaac Abraham. Quare debuit in omnibus esse fratrum similis. Et multa. At dominus in Evangelis, Nemo, inquit ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis, qui est in caelo. Et Apostolus rursum, Primus, inquit, homo de terra factus, Secundus autem homo, Dominus utique, de caelo coelestis. Ecce, inquit, utrobique coelestis homo nominatur. Respondemus, Christum, cum ex duabus constet naturis, & vna tantum persona ea, quae utriusque naturae propria sunt, recitare. Quaeque admodum Paulus, cum dicit, de illis, qui Christum venerunt, si cognovissent, nunquam dominum gloriae crucifixum, non significat, divinitatem esse passam quae per dominum gloriae intelligitur, sed humanitatem, sic in iis, quae dicta sunt, ipse quidem filius, & Deus passus esse dicitur per vnam divinitatis personam, quae est eadem naturae humanae personae, passus autem in natura ipsius humanae. Atque de caelo descendisse, & in caelo esse, quatenus ad personam pertinet divinitatis, filius autem esse hominis habitatione illius naturae, quam de caelo descendens posterius assumpsit. Et rursum idem dominus propter vnam, quam habet personam, secundus quidem homo propter adiunctam humanitatem, ex caelo autem propter divinitatem. Nihil

Nisi enim vnuquodque propriè consideramus, Apostolus repugnantia dicere suspicabimur. Quomodo enim aut per omnia nobis similis, aut frater noster, si carnem coelestem induit? Ite enim & alia innumerabilia incommoda consequentur.

Item contra eosdem Basilij Magni ex oratione in Hexaemeron.

Et tenebrae erant super Abyssum. Tenebras non uti natura sunt, interpretantur, nempe aërem quandam luce non illustratum, aut locum obiectu corporis obscuratum, sed potentiam malam, imò verò ipsum malum, quod à se quidem principium habeat, aduersetur autem & contrariū sit bonitati Dei. Nam si Deus, inquit, est lux, rationi consentaneū est, ut quae illi ex aduerso repugnat, potentia tenebrae sint, non aliunde principium habentes, sed per se genitae. Quae quidem nihil aliud sunt, nisi ipsum malū, quod animos oppugnat, mortem parit, virtutem ut hostis insequitur. Idque per se consistere, non autem à Deo factum esse, ex ipsis Prophetarum verbis significari dicunt sed falluntur. Ex hoc verbo quae non prava, & impia opiniones confictae sunt. Ex hac prava vocula quae graues lupi occasionem arripuerunt, ut Dei gregem dilaceraret, & animos inuaderent. Nōne Marciones hinc eruperunt? nōne hinc Valentini exortati sunt? nōne hinc execranda Manichaeorum haeresis profecta est? Quam si quis putrem Ecclesiarum saniem appellat, non errabit. Quod terra esset inuisibilis, ex eo, quod sequitur, consistit. Quomodo Abyssus, quae illi inharebat, erat ipsa quoque tenebris inuoluta. Quamobrem Abyssus non est multitudo aduentantium potentatū, ut quidā opinati sunt. Nec tenebrae sunt pognes, Duo enim, quae tibi vicissim aquis viribus praedita aduersentur, sese mutuo corrumpunt omnino, & perpetuo bello sic distrahentur, ut negotium nunquam non habeant, & sibi vicissim exhibeant. Quod si viribus vnum praestiterit, alterū profus abolebit. Itaque si parē mali, & boni vim esse statuunt, assiduum vincat utrumque, & perpetuum interitum introducunt, cum pariter & quid obstat, quominus natura mali penitus deleatur? Sin contra, quod nefas est dicere, miror, cur non à se ipsimet fugiant, & abhorreant, qui tam impia & detestanda maledicta commi-

niscuntur. Nec tamē pium est dicere ab ipso deo malum esse. Quandoquidem nullum contrarium à contrario sit. Neque enim vita mortem generat. Nec tenebrae lucē pariunt. Nec morbus valetudinem efficit. At si malum, inquit, nec ingentium est, nec genitum à deo. unde naturam habet? Nam mala quidē esse nullus negabit, qui vitæ munere fungatur. Quid igitur dicemus? malum non esse naturam viuam, atque animatam, sed affectionem quandam in animo, quæ quoniam ab hominibus decedit, est virtuti contraria, & ignauis innascitur. Quare nec est, cur malum extrinsecus peruestiges, aut principem illius improbitatis naturam opineris. Sed lax quisque malitiae auctorem agnoscat. Proinde quorum tu dominus es, & cui aliunde ne queras initia. Sed intellige, quod proprie, & vere malum est, id ex voluntario lapsu principium ducere. Nam si præter voluntatem accideret, non tantus ex legibus tunc delinquentibus impenderet. Nunc autem, quoniam à voluntate proficiscitur, certa iudiciorum supplicia, facinorosis hominibus pro cuiusque meritis irrogantur.

Item in eosdem. Ex libro, qui Gregorio Nyssa Pontifici ascribitur, De cognitione Dei.

ET tenebrae, inquit Moser, erant super Abyssum. Ex quo malitiose isti ratiocinantes dicunt tenebras fuisse, quam effectrix causa sit malum principium. Deinde & diuisit deum inter lucem & tenebras. Si lux est, & tenebrae sunt, quas à luce seiuinctas intelligis. Hæc tenebricosi isti, qui in luce excoecant. Nos autem dicimus, tenebras non esse naturam illam, sed accidens, & nihil aliud nisi lucis absentiam. Et enim cum cælum initio volueretur eorum, quæ circum erant obiecta, tenebrae extiterunt. Quod etiam nunc in illis, quæ obstruuntur, euenire consuevit. At harum diuisio est spatium illud, quod lucis absentia dimittitur. Quæ quidem lucis absentia & priuatio est habitus quodammodo & essentia tenebrarum. Principium autem malum, hoc est, deus malus non est. Nam si deus est, non est malus, cum bonitatis sit fons. Si malus, non est deus. Quomodo enim deus malitia, aut peccatum esse potest? Quæ quidem si deus est, omnia peruenit & euertuntur?

Ex

Ex eodem.

QUoniam pacto duo possunt esse principia, bonum vnum, & verum malum? Bonum enim, & malum contraria sunt, & quæ vicissim interinuunt, & nequeunt simul consistere. Quare aut in parte vniuersitatis alterum erit, & ab ea circumscribetur, aut sese contingent, mutuòque corrumpant, ut inter illa medium aliquod intercedet, atque ita tria iam erunt principia. Præterea aut pace vtentur, quod malum non est: aut pugnabunt, quod bonum recusat. Nam illud quidem vtatur pace, non erit malum: hoc autem si pugnet, non erit bonum. Quamobrem non sunt duo principia, præsertim inter se contraria, & inimicissima. sed vnum, idque bonum. Malum enim non est principium, sed priuatio & amissio boni.

Ex eodem.

SI duo sunt Dei, bonus quidem vnus, alter autem malus, aliud habebunt principium. Binarius enim numerus non potest esse principium, cum ipse ab vnitatis principio proficiscatur. Quod si principium non sunt, ne Dei quidem erunt omnino. Quoniam igitur vnitatis est rerum omnium principium, vnus utique & Deus est rerum author, & effector omnium.

Ex eodem.

SI bonum per se est, malum non est. Si malum per se est, non est bonum. Hæc est enim contrariorum medio carentium ratio, atque conditio. Qualia sunt, valetudo, & egritudo: vita & mors. Non igitur Deus malus.

Ex eodem.

DEus bonus essentia & natura bonitatem habet, malus bonitatis priuationem vt habitum obrinebit. Quomodo autem Deus, qui eo tantum est, quod desicit, caret, non assequitur, & non est?

Ex eodem.

SI duo, aut tres, pluresue essent Dei, cum aliud alio modo, & diuersa ratione ageretur, & moueretur, mundus iam pridem intercidisset. Nunc autem cum omnia ratione certa & stabili semper moueantur, & disponantur, firma hæc, atque

perpetua rerum omnium concinnitas, & ordo, & moderatio, & conseruatio vnam, eandemque clamant esse causas vnum autorem, à quo & protrecta sint omnia, & regnata & conseruentur.

Ex eodem.

Si malus, & scelestus est hic mundus inferior, & vniuersum mali, scelestique, quippe qui pars sitis ipsius. Quod natura ellis improbi, & mali, veritas non adest vobis. Veritas enim bonum planè est. Bonum autem est alienum à malis iam qui veritate carent, eorum doctrina falsa nullo modo innititur fundamento.

Ex eodem.

Si mundum hunc bonum esse confitemini, Deum autem & patrem malum non huiusce mundi effectorem, esse vobis mundus alter malus à Deo illo confectus malo. Arguitur enim malus istiusmodi non est, ne deus igitur quidem malus. Nam Deus principium est, effectrixque causa. Quare cum non constent, quæ à principio effecta & condita sint, ne principium quidem est, nec deus igitur malus.

Ex eodem.

Gen. 3.
Gen. 4.
Gen. 18.

Verè inquit, testamenti Deus non ea est praesentia, & scientia, quæ omnia cõplectatur, Interrogat enim Adam, vbi, inquit, es? Et Cain. Vbi est, inquit, frater tuus? Et Abraham, vbi est, inquit, Sara vxor tua? Et alia multa in eundem modum. His respondemus, eiusmodi interrogantia non ab ignorantia, sed potius à cognitione proficisci. Nisi enim cognouisset & Adam, & Cain peccasse, nõ eos continuo interrogasset. Cognouisse autem ex iis, quæ sequuntur perspicuum est. Sic enim alloquitur Adam prius, quàm ille se comederit, fateretur. Equis indicauit tibi, te nudum esse, nisi quod è ligno, de quo solo præcepi tibi, ne comederes, comediti? Cain vero, qui conabatur & ipse latitare, compellat his verbis: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Hæc non ignorantis sunt, sed planè & perspicue cognoscentis, qui ea specie interrogat, ut vult iis, qui peccauerant, persuadere, ut respiciant, eum se deprehensos animaduertant. Ea item verba: Vbi est Sara vxor tua? declarant eum non ignorare, Abraham vxorem habere, eamque

eamque vocari Saram. Qui autem hæc scit, is profecto non erat nescius, vbi esset Sara. Neque enim, cum Sara post ostium staret, risisset, quæ clam audiens, se matrem fore, dixisset, cur risit Sara? risus etiam causam subiecit, secum ipsa inquit, verè ne pariam? Hæc enim illius sunt, qui cor etiam atque animam nouit. Interrogauit autem, Vbi est Sara vxor tua? eo consilio, vt Abraham cognoscens, se ante cognoscere, & omnia seire sibi vt præstantiori vacaret, & omnibus, quæ deinceps dicerentur, si dem adhiberet. Atque etiam illud, quod de Sodoma, & Gomorra dictum est. Descendam, & videbo, vtrum re ipsa, quæ clamor ipsorum indicat compleuerint, an non, vt sciam. Quid aliud significat, nisi eo consilio Deum ita locutum esse, vt non erudiret, ne vnquam præcipites irruamus ad interroganda supplicia, propterea quod aliquorum flagitia prospiciamus, sed expectemus, vt re ipsa perfecta sint. Nam si non cognouisset, quomodo potuisset dicere: Clamor Sodorum & Gomorra venit ad me. Terra, inquit, clamat, etiam ante res. Et ipsæ res vociferantur & clamant. Mulæ sunt eiusmodi interrogationes non solum in veteri, sed etiam in nouo testamento, quæ tamè omnes mysterium continent, & aliquid aliud agunt. Nam Dei proprium est cuncta cognoscere, & qui omnia non habet cognita, non est Deus.

Gen. 18.

Ex eodem.

Quomodo dicitis antiqui testamèti legislatorem iustum, noui autem bonum, atque ideo vnum ab alio diuersum esse contenditis? Nam si quod iustum est, bonum est, iustus erit bonus omnino. Neque enim contraria sunt iustum, & bonum. Sed iusto repugnat iniustum, & bono malum aduersatur. Præterea si malum iniustum, bonum vtrique iustum, & bonus omnino iustus. Cum autem innumerabilia sint testimonia, quibus veteris testamenti Deus esse declaratur bonus, ego vnum duntaxat in mediũ afferi. Dicat, inquit, Israël, quoniam Psal. 17. quo noui testamenti Deus iustus ostenditur. Vnum item, quod noui testamenti Deus iustus ostenditur. Et iudicium, inquit, noui testamenti Deus, prædixit Hieremias, Ecce, inquit, dies veniunt, dicit Dominus, & constitutam vobis testamentum nouum, non vt testamentum illud, quod cum patribus vestris

Ioan. 8.
Hier. 31.

Mat. 5.

Gal. 3.

constitui, quo die manus eorum apprehendi, & educere eos ex Aegypto. Quia ipsi non manserunt in testamenti auctor Christus. Non veni, inquit, ut legem solvam, sed ut eam implerem. Hoc est, ut illam propter viris congruente philosophia perficerem & absoluerem. Enim erat pedagogus, qui ad Evangelium suscipiendum struebat. Hæc autem est præceptor ipse, qui docet perfectiora. Et illa quidem corpora informabat, hæc autem animas erudit. Vetus ergo est ministra novæ, ad novam enim animam & viam ostendit & parat.

Item aduersus eisdem. Magni Ioannis Chrysostomi ex oratione in ea verba. Pater si fieri potest transseat à me calix iste.

ET cum hæc facta sint, improbum tamen, ac sceleratum diaboli per Marcionem Ponticum, & Valentinum, & Nichæum Persam, & alios plurimos tentans diuine dispositionis rationem euertere Sarranicam illam vocem emisit, ut ceret, Deum non assumpsisse carnem, neque corpus induisse, id fuisse speciem quandam, & opinionem, atque vnam, & simulationem, reclamantibus mortis affectionibus, & sepultura. Quod si nihil eiusmodi factum esset, quanto magis istam illam impietatis doctrinam disseminasset?

Eiusdem ex interpretatione in mysticam cœnæ.

Quoniam Marcionis, & Valentini, & Manichæi fautores erant venturi, qui hanc dispositionem negarent, & assidue mortis sue mentionem fecit, etiam per mysteria, nemo falsis rationibus argumentisque decipi posset, sed per sacram illam mensam simul & seruaret, & institueret.

Eiusdem ex interpretatione in Magis.

ERubescat Paulus Samosatensis, erubescat Marcion, qui noluerunt videre, quod Magi Ecclesie progenitores exspectauerunt, neque enim vereor eos sic appellare. Erubescat Marcion videns Deum in carne adorari. Nam quod in carne

sit, panni, & præsepe testantur. Quod autem illum non ut purum & simplicem hominem colant, ex eo patet, quod in tenebra ætate existenti munera offerunt, quæ conueniunt Deo.

Eiusdem ex interpretatione in illa verba: In principio fecit Deus cælum, & terram.

Quod si Manichæus accedat, & dicat, materiam ante existisse & Marcion, & Valentinus, & Græci, tu illis hæc verba oppone: In principio fecit Deus cælum, & terram. At ille scripturæ non credit, & tu eum ut insanum, & mente caput euita. Qui enim rerum omnium procreatori fidem non habet, & meodacij veritatem arguit, quam vnquam veniam assequetur? Sin veritatis hostes pergant aduersari, dicentes, fieri non posse, ut ex nihilo quicquam fiat, eos interroga, vtrum primus homo ex terra, an ex alia re conflatus sit. Ex terra respondunt, & cõstebuntur omnino. Dicant igitur nobis, quomodo ex terra carnis natura facta sit. Ex terra enim lutum, & lateres, tegulæ, atque olla fieri solent. Quomodo igitur carnis natura facta est, & nerui, & arteriæ, & adeps, & cutis, & vngues, & capilli? Ad hæc illi quod respondeant, nihil habebunt, sed obmutescunt. Quod autem loquor de nostro corpore, dicant nobis de pane, quem quotidie comedimus, quomodo, cum vnius generis sit, in sanguinem, pituitam, & bilem, & varios humores commutetur, & cum panis frumenti colorem retineat, sanguis ipse sit rufus, aut niger. Quod si hæc, quæ quotidie ante oculos habemus, nobis nunquam poterit explicare, multo minus reliquis Dei opera declarabunt. At si post tantam argumentorum copiam obstinate volēs repugnare, & tueri sententiam suam, nos tamen non desistimus hæc eadem ipsis repetere. In principio fecit Deus cælum & terram. Hoc enim verbum vnicum potest omnes eorum tutres, & propugnacula euertere, omniæque humana argumenta penitus refellere, & confutare, & eos, si tandem aliquando voluerint respiscere in veritatis viam adducere.

Ex eodem loco.

SED qui errore tenentur oppressi, non animaduertentes ea, quæ ex his verbis consequuntur, neque audientes Mosem

Mosē dicentem: In principio fecit Deus cœlum & terram, & in principio erat inuisibilis, & innotuit in tenebris, & aquis operiebatur, nondum enim voluit Deus à principio eam educere. Dicunt materiam autem ante, & ante itē tenebras. Quid hac dementia deterius fieri potest? Audis Deum in principio fecisse cœlum & terram, & ex nihilo. Et dicis ante materiam extitisse? Equis sapiens mentis compos ita delirer? Num homo est, qui agit, ut parata materia indigeat, quo opera ostendat sua? Deus est, cui omnia parent, qui verbo, & iussu cuncta facit. Ecce enim, dixit, fiat, & facta est lux, & tenebræ discesserunt.

Eiusdem ex interpretatione in quinque panibus.

Gen. 1. **C**ur autem non eos facit ex nihilo; ut obstruat oculis Manichæi, & Manichæi, qui adimunt ei rerum procreantiam? Imo verò factis ostendit, omnia quæ continentur, à se fuisse creata, & procreata, scilicet illum esse, qui fructus elaboravit, qui initio dixit, Germinet terra herbam sœni, & producat reptilia animarum viventium. Neque enim minus est, quinque panibus facere tam multos panes, aut ex duobus piscibus tam multos pisces, quod declarat eum esse reum, & marisque Dominum, quā fructum ē terra, & reptilia animalia ex aquis ostendisse.

Eiusdem ex interpretatione in illa verba: Omnis plantatio, quam non plantavit pater meus cœlestis eradicabitur.

Mat. 23. **H**oc de lege dictum esse voluit, qui Manichæorum laborant morbo, sed opinionē eorum refellunt ea, quæ superius dicta sunt. Nam si hoc de lege loquitur, cur eam ante se fecerit? cur pro illa propugnaret? Quid inquit, transgredimur sententiam in medium profert, dicentis, Populus hic laborat, & honorat, & quæ sequitur? Non igitur de lege, sed de illis ipso eorumque doctrina hæc dicta sunt. Nam si Deus dicit, Honorā patrem tuum, & matrem tuam, qui fieri potest, ut Dei placent non sit, quod à Deo dictum est? Et quod sequitur, ostendit, ipsos, & doctrina ipsorum fuisse dictum, subiecit enim: Deus

Mat. 15. sunt cœci, cœcorum. Quod si de lege voluisset intelligi, dixisset: cœca est, cœcorumque dux. Non autem ita dixit, sed eo potius modo: cœci sunt, & cœcorum duces, ut & illam à reprehensione liberaret, & culpam in eos omnem conferret.

Ex eodem loco.

Interrogemus igitur eos, qui legem insectantur, verum præceptum illud, quo prohibemur irasci, contrarium sit ei, quo vetamur occidere, an potius huius id perfectio sit, & confirmatio. Perspicuum est, illud esse perfectionem huius & absolute, à cæde facilius abstinere. Et qui animū cohibet suum, multo magis manus continebit. Nam ira credis est radix, quam qui euellit, multo magis concidet ramos, imò verò ne nasci quidem illos permittet. Quamobrem hæc non ad legis interitum iubeat, sed ad maiorem illius observantiam. Quo namque consilio hæc sanciebat ipsa lex? nonne, ut nemo proximum interficeret? Legi igitur aduersantia præcepisset, qui iussisset interficere. Hoc enim, occide illi, ne occidas, contrarium est. Itaque si ne irasci quidem cœdit, id quod à lege iubetur, multo magis confirmat. Neque enim perinde sibi temperabit à cæde, qui studiose cauet, ne quompiā occidat, ut ille, qui ipsam quoque interficit iracundiam. Hic enim longius multo abest ab ipso conatu. Verum ut eos magis etiam conuincamus, omnia, quæ ab ipsis dicuntur, in medium afferamus. Quamnam autem ita sunt Deum illum, qui mundum hunc fabricatus est; qui solem suum oriri facit super malos, & bonos; qui pluit super iustos & iniustos, malum esse affirmant. Qui autem ex illis misericordes sunt, rem ita temperant, ut eum iustum esse duntaxat concedant, bonum autem negeant. Alterum autem quendam, qui non sit, quique nihil eorum, quæ sunt, effecerit, Christo pariter assignant. Et eum, qui bonus non est, in suis se terminis continere, & quæ sua sunt, tueri dicunt. Hunc verò, qui bonus est, aliena, & quæ ipse non fecit, appetere. Agnosce filios Diaboli? quomodo ē patris fonte verba hauriant, quæ loquantur, dum auferunt Deo mundi fabricationem? Cum Ioannes exclamet: In propria venit, & mundus per eum factus est. Iam legem examinant & expendunt in veteri testamento iubentem, ut oculus pro oculo, & dens pro dente euellatur. Atque ita impie

*Ioan. 1.
Leu. 24.
Deut. 2.
Mat. 5.*

irruentes, Quomodo inquit, bonus sit is, qui tanta periculis
Quid nos ad haec respondebimus? maxima id Dei erga nos
neuoletiam indicare. Neque enim sanxit hanc legem, ut
bis oculos vicissim effoderemus, sed potius ut ea, de quibus
committeremus in alterum, quod nobis ipsi timeremus. Quod
admodum & Ninivitis comminatus est everisionem, non ut
exscinderet, & aboleret: tacendum enim fuerat, si id potius
efficere decreuisset, sed ut eos poena formidine mellest
deret, atque ita iram, qua in eos accensus erat, extingueret.
& iis, qui promptè ad eruendos aliorum oculos inuolant, si
plicium proposuit, ut eius acerbitate eos, si bono animo
posito non mouerentur, detereretur.

*Item aduersus eosdem. Sancti Cyrilli ex libro ad
Theodosium Imperatorem scripto.*

EA Apostoli verba de seruatore: In similitudine hominis
factus, & habitu inuentus, ut homo: accipiunt. Hæretici
execrandæ doctrinæ suæ mendacia tueantur atque consueuant.
Nam Arius quidem, & Eunomius, & Apollinarius, similitu-
nem, & habitum sic accipiunt, ut naturam nostram specie diuinitatis
quandam significant. Reliquæ autem Hæreticorum copiose
similitudine, & habitu, umbram quandam, & imaginem
formam corpori similem interpretantur. Et post alia. Nos autem
in similitudine hominis facti, & habitu inuenti siue cogniti
ut hominem sic intelligimus, ut naturam nostram assumpsisse
aequalis nobis ac similis fuerit. Aequalis quia serui formam
naturam humanam accepit. Similis, quia sine semine. Nam quod
ex muliere natus sit, humanum id est. Quod autem ex virgine
id verò humana conditione præstantius. In similitudine
dixit, quoniam cum in reliquis par esset nobis & aequalis, quod
tamen ad naturam pertinet, non tamen ex semine conceptum
Idemque verbis illis significatur. Et habitu, seu figura inuentus
ut homo. Figuram enim dixit, quia licet humanam speciem
naturam haberet, verèque illam induisset, hominem tamen habebat
aliquid excellentius, quia non putus erat, & simplex homo
sed cum diuinitate coniunctus. Quod si specie tantum, & im-
agine quadam, ac simulatione seruatore hominis assumptam
naturam admittimus, inanis fuit labor Apostolorum, inanis
est Evangelij promulgatio, inanis denique salutis spes.

DVo non esse principia, vnum bonum, & alterum malum,
sic intelligemus. Bonum, & malum contraria sunt, seque
vicissim interinunt, & eorum vtrumque nec in altero, nec
cum altero potest consistere. Separatim igitur erunt, in ipsa
rerum vniuersitate, & primum ita circumscribentur, ut non so-
lum in mundo sint, sed vnum in vna mundi parte, alterum in
alia. Iam quis vtrique regionem descripsit suam? Neque enim in-
ter se conuenisse, & sedus iniisse dicent. Quandoquidem ma-
lum non esset malum, si amicitia cum bono coniunctum esset;
nec bonum esset bonum, si illi cum malo conueniret. Sin ter-
tius alii quis suum vtrique domicilium præfinit, ille potius
erit Deus. Alterutrum autem est necessarium, ut vel se contin-
gant mutuoque interinunt, vel inter ea sit aliquod medium,
in quo nec bonum nec malum commoretur, quodque tranquillum
septum veraque se iungat & dirimat. Et hoc quidem pacto non
duo erunt, sed tria principia. Præterea necesse est, ut vel in pace
degant, quod in alium non potest, Quod enim in pace degit, non
est malum vel pugnet, quod nequit bonum, quod enim bel-
lum gerit, perfecte bonum non est, vel malum quidem pugnet,
bonum autem non repugnet, qua sane ratione bonum à ma-
lo deleteretur, aut certe veraretur, & disrueretur, quod à bo-
no alienum est. Vnum ergo principium est, idque bonum &
malum? A bono enim ortum habere non potest. Responde-
mus, malum nihil aliud esse, nisi priuationem boni, & commu-
tationem ex eo, quod secundum naturam boni, & commu-
tationem ex eo, quod secundum naturam est, in id, quod est
Deus fecit, valde sunt bona, quatenus facta sunt. Nam omnia, quæ
nec, quemadmodum fuerunt procreata, valde bona sunt. Sin
à proprio naturæ statu voluntate defleuerunt, itaque si ma-
lo consistunt. Natura igitur procreatori cuncta seruiunt, &
parent. Quando autem sponte sua aliquid eorum, quæ procreata
sunt, imperium detrectans ab auctore suo defleuerit, in se ipso
malum constituit. Malum enim nec essentia est, nec aliquid
essentia proprium, sed accidens, & ab eo, quod secundum
naturam est, in id, quod naturæ aduersatur declinatio. Hoc
autem

autem nihil aliud est, nisi peccatum. Vnde igitur peccatum à propria voluntate, Diaboli inuentum. Ergo Diabolus maior? Non quatenus factus est. Lucidissimus enim & praeclarissimus Angelus fuit procreatus ab opifice Deo, libera praeclara voluntate, quippe qui ratione ornatus sit. Vltro autem & volens à virtute congruenti naturae suae discedens in malitiae nebras incidit, procul amotus à Deo, qui solus est bonus, & largitor vitae. Ab ipso enim quicquid est bonum habet, & bonum sit, & dum voluntate recedit ab eo (voluntate enim, non loco, ab illo receditur) in malum incurrit.

TITVLVS DECIMVS.

*Aduersus Sabellium. Sancti Cyrilli
ex interpretatione in Ioannis
Euangelium.*

I idem est filius, qui & pater quare est distinctio nominum ratio? Nam si alium non genuit, cur vocatur pater? Et qui à patre genitus non est, quomodo profusus est filius? Quomodo igitur genitum esse filium diuinae scripturae testantur, & veritas ita sese habet, per se in propria quisque personae existunt pater & filius. Quandoquidem vnus ab alio distinguitur vt à gignente genitus.

Philip. 2.

Beatus Paulus ad Philippenses de filio scribens, Qui rapinam, inquit, non est arbitratus, esse se aequalem Deo. Quis igitur ille est, qui noluit rapinam arbitrari, se esse aequalem Deo? Nōne, licendum est necessarium, vnum quidem illum esse, qui est in forma Dei, alterum autem eum, cuius est forma? Quomodo hoc vt perspicuum constituentur, Quare non vnum quiddam in numero sunt pater, & filius, sed in sua vterque consuevit personae, & quamuis vnus ab vno sit, nempe filius à patre, vnam tamen essentiam, & naturam habent.

Ioan. 10.

Ego & pater (inquit seruator) vnum sumus, vt qui sceleret, & se, & patrem propria vtrunque persona subsistere. Nam nullum ita verè se habet, cur non seruauit vnitatis decorum. Ego inquit, & pater vnus sum? Numero igitur vnus pluribus congruenti eorum, qui aliter sentiunt, euerit opinionem.

Seipsum

Seipsum esse ex Dei & patris essentia declarans filius, Ego, inquit, à patre exiui. Quomodo igitur nō alter ab illo erit persona dixerat, & numero, cū omnis nos ratio doceat, id, quod ex aliquo proficiscitur, ab eo diuersum cogitare? Quare constat, aliter sentientium opinionem esse falsam.

Ioan. 16.

Ex ira Dei Sodomitarum ciuitates fuisse incensas, atque combustas testatur diuina scriptura, quae aperte declarat, quomodo Deus illis succensuerit, & quomodo euerse delectae fuerint. Pluit, inquit, Dominus à Domino super Sodomam ignem & sulphur. Hoc enim portiois genus flagitiosis illis maximè congruebat. Quis ergo Dominus à quo Dominus ignem demittit, & Sodomitarum vrbes aboleuit? Pater nimirum omnia per filium agens, qui virtus est, & brachium ipsius fecit, vt ignem in Sodomitas plueret. Quamobrem qui fieri potest, vt cum Dominus à Domino ignem in eos coniecerit, non sit distinctus & à filio pater, vt propria existit persona, & rursum à patre filius? hic enim vnum ab vno significatur.

Gen. 19.]

Emitte lucem tuam & veritatem tuam. Quanam illius est lux, & veritas? Audi filium, qui, ego, inquit, sum lux, ego sum veritas, itaque si lux & veritas Patris, nempe filius ad nos mittitur, quomodo nō est ab illo distinctus, quatenus propria subsistit persona, licet cum illo vnus sit, quantum ad vnam, & eandem essentiam pertinet? Quod si, vt quidam opinatur, vnus est pater idem, qui & filius, cur non ea potius precandi ratione vnus est diuino spiritu afflatus Propheta, Veni, inquit, ad nos, o lux, & veritas? Quare cum dixerit, Mitte, alium vtique intellexit illum esse, qui mittit, & alium eum, qui mittitur. Missionis autem ratio Deo conueniens cogitetur.

Psal. 42.

Ioan. 8.

Io. 14.

Verum quia cū Sabellio Arrius pugnat, Nam ille tres personas in vnum ita contrahit, vt vnam tantum personam, & naturam vnam esse contenderet. Hic autem naturam vnam ita diuisit, vt tres naturas, & tres personas assereret, Athanasius, & Basilii, & Gregorius, & alij patres cum execrandam Arrii opinionem impugnarent, simul etiā Sabellij doctrinam, ad quam refellendam, vt. pote paucis comprehensam, non multis opus erat argumentis, euerterunt.

In Arrianos. Magni Athanasij, ex
quarto contra eos
ipsos libro.

BEATVS Alexander Episcopus Ecclesiae Antiochiae eiecit, & extrusit dicentem haec: Non semper Deus pater, non semper filius fuit. Sed cum omnia ex nihilo facta sunt, eodem modo & illud extitit, qui & ipse ex rebus procreatus, & factus vna est. Cumque omnia non essent principia facta sunt, sic fuit aliquando, cum & Dei verbum non esset. Neque enim erat ante, quam gignere, sed existendi principium habuit, cum Deus voluit ipsum efficere. Nam vni ex vniuersis operibus & ipsum est. Et quoniam natura mutabile est, voluntate permanit bonum, cum tamen ut reliqua omnia mutari possit, quando vult. Ideo enim Deus cum praevideret ipsum futurum bonum, hanc illi gloriam tribuit, quam ex virtute inceptor obtinuit. Dicunt igitur, Christum non esse verum Deum, sed communionem Deum dici, ut reliquos omnes. Addunt praeterea, ipsum non esse in patre natura & propriam essentiam. Huius Verbum & propriam eius sapientiam, qua mundum hoc fabricatus est. Aliud enim esse Verbum illud proprium quod in patre est, aliamque propriam in patre sapientiam, qua quidem sapientia & Verbum hoc fecit. Hunc enim ipsum Dominum opinionem Verbum rationemque dici propter illa, quae ratione sunt praedita: opinionem item dici sapientiam propter illa, quae sapientia sunt ornata. Denique cum omnia sint aliena & peregrina, & ab essentia patris remotissima, sic & ipsum asserunt ab essentia patris alienissimum ac remotissimum quippe qui factus, & creatus sit, & vnum opus. Ad haec autem Deum non propter illum nos procreasse, sed illum propter nos. Erat enim, inquiunt, solus Deus, & cum illo non erat Verbum. Deinde cum vellet nos efficere, tunc & illud effecit, & ex quo factum est, Verbum, & filium, & sapientiam ipsum appropinquavit, ut nos per illud procrearet. Et quemadmodum reliqua omnia Dei voluntate extiterunt, cum non essent prius, sic &

ipsum, cum antea non esset, factum est. Neque enim, inquiunt, proprius & naturalis filius patris est verbum, sed & ipsum per gratiam extitit. Qui enim est Deus, filium, qui non erat, fecit ea voluntate, qua fecit & fabricauit, & procreauit, & esse voluit omnia. Nam illud etiam dicunt, Christum non esse naturalem, & veram patris virtutem, sed quemadmodum Bruchus, & Eruc, sic & ipse patris inquit, virtus dicitur. Illud item adiungunt patrem esse filio inuisibilem, Filium enim patrem nec videre, nec intelligere perfectè, & absolute. Nam cum existendi principium habeat, non posse eum, qui principio carere, cognitum habere. Quod si cognoscat, & videat, pro mentis pro viribus nostris cognoscimus, & intuemur. Ac non solum exquisitam non habere patris cognitionem, sed ne propriam quidem sui ipsius essentiam nosse. Quae quidem omnia scripturis divinis aduersantur. In principio enim, Ioannes inquit, erat verbum. Et alibi sumus in vero filio eius Iesu Christo. Hic est verus Deus, & vita aeterna. At isti repugnantes dicunt, Christum non esse verum Deum, sed communionem quidam, ut sunt reliqui omnes, qui vocantur Dij. Et Apostolus quidem gentes accusat, quod res procreatas colant. Et seruientium Dominum creatum asserant, & illi tamen seruiant, quid à gentibus differunt? Cur enim si ita sentiant, non etiam in eos iudicium sit, & quemadmodum gentibus, sic etiam ipsis Beatus Paulus irascatur? Et Dominus, Ego, inquit, & pater vnum sumus, Et qui vidit me, vidit & patrem. Et Apostolus ab eo missus ad euangelium dimulgandum ita scribit: Qui cum sit splendor gloriae, & figura substantiae eius. At isti diuidere audent, cumque ab essentia, aeternitateque patris alienam, & mutabilem dicere. Nec animaduertunt impij se, dum haec dicunt, illum non amplius vnum cum patre, sed cum rebus procreatis constituere. Quis enim non videt, à luce separari non posse splendorem, cuius proprium est, postea in illa factus? Quid quod pater dicit: Hic est filius meus dilectus? Et scripturae affirmant, hunc esse patris Verbum, in quo & caeli firmati sunt, & omnia denique per ipsum condita. Isti nouae cōmentitiae quae doctrinae inuectores aliud inducunt

Matth. 3.

Psal. 32.

Verbum, & aliam patris sapientiam comminiscuntur. Hæc enim opinio tantum propter illa, quæ ratione sunt præclara Verbum, & sapientiam dici. Nec vident quàm absurdum sit, quod ex eorum sententia sequitur. Nam si opinione tantum propter nos Verbum, & sapientia dicitur, quid ipse sit, non possunt dicere. Etenim cum scripturæ dicant, eum esse Verbum, sapientiam, ipsi autem Dominum hæc esse negant, ne esse quidem illum volunt homines nefarii, & inimici scripturæ, & fideles quidem viri possunt hæc discere tum à patris vocibus, ab Angelis ipsum adorantibus, tum à sanctis scriptoribus, & de illo locuti sunt. Isti verò, qui mentem habent impuram, & res diuinas, nec Theologos viros intelligunt, possunt à personis saltem sui similibus edoceri. Qui clamabant, & dicebant, quàm multos, sed ut hunc solum viderent, & dicebant, Tu es sanctus Dei & filius Lei. Nam ipse quidem, qui hæc omnia eis coram iniecit, cum tentaret illum in monte non dixit, Tu es filius Dei, quasi essent & alij, sed tanquàm solus ipse esset, si tu, inquit, es filius Dei, sed hominibus admirandis idem accidit, quod ipsis Græcis. Igitur enim hi cum non possent videre eum percipere, Deorum sibi multitudinem conspexerunt, & illi cum vñ patris Verbum esse non crederent, ad multitudinem confugerunt. Et eum, qui verè Deus est, Verbum esse negantes, creatum fuisse audent cogitare, & dicere, nec credunt, quanta impietate referta sit eiusmodi sententia. Nunc creatus est, quomodo rerum procreatarum author esse possit? Aut quomodo ipse filius est, & sapientia, & Verbum? Verbum enim non creatur, sed gignitur. Et quod creatum est, non est filius, sed opus confectum. Quod si res procreata per ipsum esse hæc sunt, creatus autem & ipse est, per aliquid omnino factus est. Necesso est enim, ea, quæ sunt, per aliquem fieri. Non autem creatus, aut factus, quia non est opus, sed Verbum patris. Præterea si alia præter Dominum est patris sapientia, & sapientia in sapientia facta est. Si autem sapientia est Verbum Dei, verbum in verbo factum. Et si Dei Verbum est filius, filius in filio factus. Quomodo igitur Dominus dixit: Ego in patre, & pater in me est; cum in patre sit alius, in quo & ipse Dominus factus esset; cum autem & Ioannes omisso illo de hoc verbo loquitur, omnia, inquit, per ipsum facta sunt, & sine ipso vñ quidem factum, est? Iam si omnia voluntate Dei facta

Mat. 1.

Luc. 4.

Mat. 4.

Ioan. 14.

Ioan. 1.

per ipsum facta sunt, quomodo & ipse vñ eorū sit? Et cum Apostolus dicat: Propter quem omnia, & per quem omnia, isti non propter illum nos esse factos asserunt, sed eum propter nos. Si enim res sic haberet, dicendū erat: propter quos factum est Verbum. Non autem id dixit, sed propter quem omnia, & per quem omnia. Ex quo istos Hæreticos esse, & Sycophantas declarauit. Iam cum ausi sint dicere, aliud quoddam esse Verbum in Deo, quando nequeunt apertas ex scripturis demonstrationes asserre, opus saltem ostendant aliquod istius à se conficti Verbi, si patris opera sine hoc Verbo facta sunt, ut stultitiae suae causam aliquam habere videantur. Nam veri quidem Verbi opera cunctis perspicua sunt, ex quibus ratione quadam & ipsum cognoscitur. Quemadmodum enim res procreatas intinentes procreatorem ipsarum Deum intelligimus, ita cum nihil in eis confusum, sed omnia ordine, & providentia mouens, & omnia regens, ac moderans animaduertimus. Hoc & diuinæ scripturæ testantur, quæ dicunt ipsum esse Dei Verbum, & per illud omnia fuisse confecta, & sine ipso factum esse nihil. Istius autem Verbi, quod ipsi asserunt, nec scripturæ testimonium, nec opus vllum ostendunt. Siquidem & pater, hic est, inquit, filius meus dilectus, nullum alium esse præter ipsum significat. Quamobrem egregij isti homines Manichæis imine duntaxat bonum appellant, opus autem illius, quod aut verò illum, qui re ipsa verus est Deus, coeli, & terræ, & eorū, quæ sub aspectum nō cadunt, effector est, negant, atque ita fadementiam suam, qui non illius Verbi, quod vñ in patre confingunt Verbum, quod ipsum negant, aliud autem sibi ipsi sunt testimonio comprobare. Et paulo post, Deinde cum Apostolus dicat: Christus Dei virtus, & Dei sapientia, isti cum brachis illum, & vulgatis & communibus virtutibus numerant. Quidicū Dominus dicat: Nemo nouit patrem nisi filius. Et rursum: Non quod patrem quispiam viderit, nisi ille, qui est à patre, nōne isti verè pugnant cum Deo, dicentes, patrem à filio nec videri, nec cognosci perfecte? Cum enim idē Dominus

1. Cor. 8.

Mat. 3.

1. Cor. 1.

Mat. 2.

Luc. 10.

Ioan. 10.

patris filius, quippe qui non ipſius ſit patris, ſed ſuiſſus. ſi concedatur ſecundum, ut extrinſecus factus fuerit, erit res procreata. Reliquum igitur eſt, ut illum ex Deo dicamus eſſe. Vt aliud ſit id, quod ex aliquo eſt, & aliud id, ex quo illud eſt. At ita erunt duo. Quod ſi duo non ſint, ſed de eodem dicatur pater & filius, id eſt erit & cauſa, & quod à cauſa proſiciſcitur, gignens & genitum. Quod quidem abſurdum in Sabellio deprehenſum eſt. At ſi ex ipſo ſit, ſed non aliud, erit & gignens & non gignens. Gignens quidem, quoniam à ſe profert, non gignens autem quia nihil aliud, quam ſe profert. Ex quo ſequitur, ut opinione tantum idem dicatur Pater, & Filius. Quæ ſi abſurda ſunt, duo ſint Pater & Filius. Vnum autem, quia Filius non extrinſecus factus eſt, ſed ex Deo genitus. Quod ſi quis genitum recuſat dicere, & tantummodo dicit, Verbum eſſe cum Deo, caueat is, ne dum fugit id, quod à ſcriptura dicitur, in abſurdam aliquam opinionem incideret & natura duplici Deum introducat. Qui enim non ex verbo te Verbum eſſe concedit, ſed ſimpliciter patri Verbum eſſe coniunctum, & adglutinaturn, duplicem inducit eſſentiam, quarum neutra ſit alterius pater. Idemque contingit de poſſibilitate

Ex eodem libro.

DEus aut ſapiens eſt, nec ratione, ſeu oratione, aut Verbo caret: aut contra inſapiens, & verbo carens. Hoc ſi admiſerint, ſtatim per ſe ut abſurdiſſimum corruet. Sin illud conſeſſerint, interrogandi ſunt, quomodo ſapiens ſit, ne Verbo careat. Vtrum extrinſecus, an ex ſe Verbum, & ſapientiam habuerit. Nam ſi extrinſecus, Verbum illi ut additum, & adglutinaturn adhærebit, & ipſe prius quam illud aſſequeretur, inſapiens erat, & ſine Verbo. Sin ex ſe perſpicuum eſt, illud non ex nihilo conſtituiſſe, neque fuiſſe vnquam, cum non eſſet, ſemper enim fuit quoniam & is, cuius imago eſt, ſemper eſt. Quod ſi dixerint, Deum quidem eſſe ſapientem, nec Verbo vacare, ſed propriam in ſeipſo ſapientiam, & proprium Verbum obtinere, quod tamen non ſit Chriſtus, cum in eo Chriſtum etiam ſecerint: reſpondendum erit, ſi Chriſtus in illo factus eſt, & omnia nimirum in illo fuiſſe facta, & eſſe Verbum illud, de quo & Ioannes, omnia, inquit, per ipſum facta ſunt: & Dauid, omnia, *Pſal.* 103, inquit, in ſapientia feciſti. Quod ſi aliud Verbum in patre ſit, Chriſtus

*Ioan. 1.
Pſal. 103,*

Chriſtus mendax deprehendetur, cum dicit: Ego in patre, & pater in me eſt. Illud item falſum eſſe conſtabit: Verbum caro factum eſt. Nam ſi Verbum, in quo facta ſunt omnia, factum eſt caro, Chriſtus autem non eſt Verbum illud à patre, per quod omnia facta ſunt. Verbum utique caro factum non eſt, ſed forte Chriſtus nominatus eſt Verbum. Ex quo primum ſequitur, ut aliud ſit, quam nomen indicat, deinde, ut non per ipſum facta ſint omnia, ſed in illo, in quo & Chriſtus. Quod ſi ſapientiam, aut ipſam ſapientiam qualiter eſſe dixerint in Deo patre, eadem, quæ ſuprà dicta ſunt, incommoda conſequentur, ut & compoſitus ſit, & ipſe ſui ipſius tum filius, tum pater. Attamen eos inde redargui, & conuinci oportet. Quoniam ſi Verbum in Deo eſt, creatum non eſt, neque factum ex nihilo. Quod ſi in Deo ſemel conceditur eſſe Verbum, non alius illud erit, niſi Chriſtus, Qui, Ego, inquit, in patre, & pater in me eſt. Qui & id eſt vnigenitus, quia nullus alius ex ipſo genitus eſt, niſi vnus hic filius, qui eſt Verbum, & ſapientia, & virtus: Ex quibus tamen non componitur Deus, ſed genitor eſſentia reſpondens propriæ filium per naturam gignit ipſum Verbum, per quod & facit, & creat, & regit omnia. Verbo enim & ſapientia facta ſunt vniuerſa, & eiufdem præſcripto ordine conſeruantur.

Eodem loco hæc ſequuntur ex Deuteronomio.

VOſ autem adhærentes Domino Deo veſtro viuatis, vſque in præſentem diem, quibus ex verbis intelligi poteſt, quæ ſit inter res procreatas & Dei filium, qui procreatus non eſt, differentia. Filius enim dicit: ego & pater vnus ſumus. Et, ego in patre, & pater in me eſt. Quæ autem procreata ſunt, quando proſiciunt, adhærent Domino. Verbum uti proprium quippe quæ natura ſint aliena, voluntate autem affinia. Etenim qui natura filius eſt, eſt vnus cum illo, à quo genitus eſt. Qui autem adoptatur, generi inhæret. Iocirco ſtatim ſubiicit: Quænam eſt alia natio tam grandis, cui Deus eius appropinquet? Er alibi: Deus, inquit, appropinquans ego ſum. Rebus enim à ſe factis uti peregrinis appropinquat, ſed in filio eſt, & filius non adhæret patri, ſed eſt eadem natura cum patre. Quamobrem

*Deut. 4.
Hiet. 28.*

Moses rursus in eodem Deuteronomio: Vocem, inquit, eius audietis, & ipsi adiungimini. Quod autem adiungitur extrinsecus additur. Ad infirmam autem, & humanam Arrianorum opinionem, qui Dominum in opem suspicantur, cum dicitur. Num est mihi, & accepi. Et cum Paulus, propter quod, inquit, exaltauit illum, & sedere fecit ad dexteram suam, & alia eiusmodi respondendum est, Dominum nostrum, cum Verbum sit, & filius Dei, corpus gestasse, & filium etiam hominis esse factum, ut medius inter Deum atque homines, intercederet. Itaque cum elirire dicitur, & lachrymare, & fessus esse, & cum voces illas edic, Eloï, Eloï, nostras suscipit affectione, & per ad Deum refert, ut pro nobis intercedens illas aboleret. Cum autem, Data est mihi, inquit, potestas, & accepi: & propter quod exaltauit illum Deus. Munera per ipsum ad nos translatum declarantur. Neque enim Verbum eget aut factum est inquit. Neque rursus idonei sunt homines, qui hæc sibi ipsi commiserent, sed nobis per Verbum data sunt. Nam ea sibi tradita nobis communicat. Ideo enim factus est homo, ut illa nobis impertiret. Simplex enim, ac nudus homo non fuisset. In eiusmodi muneribus dignus, Verbum rursus solum illis non indignisset. Nobiscum igitur coniunctum est Verbum, & nobis potestatem dedit, & nos exaltauit. Nam Verbum in homine existens hominem exaltauit. Et cum esset in homine, ne Verbum, accepit homo. Quocirca cum Verbum in exaltatione esset, exaltatus est homo, & potestatem accepit. Ex quoque ut ad Verbum hæc referantur, quoniam per ipsum data sunt. Per Verbum enim in homine existens hæc munera sunt tributa. Et quemadmodum Verbum caro factum est, sic & homo quæ Dei sunt per Verbum accepit. Omnia enim, quæ homo accepit, Verbum dicitur accepisse. Ut quisquis indignus sit homo, quantum ad naturam eius pertinet, qui illa acciperet, tamen propter Verbum eam factum accepisse demonstraretur. Quapropter cum aliquid Domino datum dicitur, aut alia eiusmodi de illo narrantur, ea sic intelligenda sunt, ut non illi tanquam indigeant, sed homini per illud tributa cognoscamus. Etenim quicunque pro alio intercedit, ipse gratia accipit, non quia illa ipse eget, sed propter illud, pro quo intercedit. Sicut enim infirmitates nostras sumit, non ut infirmetur, & elirire, &

ut esuriant, sed ut quæ nostra sunt incommoda debeat, sic infirmitatum loco munera accipiat à Deo, ut eorum possit homo sibi coniunctus particeps fieri. Quamobrem omnia, inquit, quæ dedisti mihi, dedi eis. Et rursus pro ipsis, inquit, rogo. Rogat Ioan. 17. enim pro nobis, qui suscipit quæ nostra sunt. Et quæ accepit, ea nobis est elargitus. Quoniam igitur cum homine coniunctum est Verbum, Pater Verbum ipsum aspiciens munera sua donauit homini, ut exaltaretur, ut potestatem acciperet, & alia eiusmodi. & ipsi quodammodo data sunt, quæ nos per ipsum accipimus. Ut enim propter nos hominem induit, ita nos propter illum sumus exaltati. Proinde non est absurdum, ut qui pro nobis se ipsum humilem abiectumque fecit idem pro nobis dicatur exaltatus. Donauit igitur ipsi, hoc est, nobis propter ipsum. Et exaltauit ipsum, id est nos in ipso. Ac nobis quidem exaltatum sit ipsum, aut acceperit, adiutumque fuerit, gratias agit patri, & quæ nostra sunt, in se transferens, omnia, inquit, quæcunque dedisti mihi, dedi illis. Ioan. 17.

Ex eodem libro. Ostendit homines Arrij morbo & infamia laborantes inter se dissentire. Quæ enim falsa sunt, ne sibi quidem ipsa congruere.

Qui Arriano furore cum Eusebio correpti sunt, existendi principium filio tribuentes, fingunt, nolle se concedere, ut regni principium habeat. Quod quidem ridiculum est. Nam qui filio existendi principium tribuit, is utique regnandi quoque principium assignat. Quare dum id, quod negant, consentunt, se carcos esse declarant. Et rursus qui filij nomen duntaxat concedunt, ipsum autem Dei filium essentia pradiatum esse nolunt, aut subsistere, se illis indignari simulant, qui aliquando fuisse asserunt, cum ipse non esset, in quo tamen ridiculi deprehenduntur. Nam qui illum penitus esse negant, eis indignantur, qui tempore ipsum esse concedunt. Atque ita dum alius succenset, se idem nunc abouere, nunc affirmare consentunt. Item qui cum Eusebio consentiunt, filium confitentem, negant ipsum esse natura Verbum, & opinione tantum dici filium volunt. Alij contra Verbum confitentes, negant esse filium, & Verbum ipsum opinione sola dici filium conan-

Iean. 10. tur approbare. Ego & pater vnum sumus, aut duo vnum esse dicere, aut vnum duplici nomine prædictum, aut vnum in duo diuisum. Si vnum in duo diuisum esse dixeritis, necesse erit, ut id, quod diuisum est, sit corpus, atque ita neutrum perfectum existat, cum verumque sit pars, non autem totum. Si duplici nomine prædictum dixeritis, in Sabelli sententiam incidetis. Nam dum dicentis esse patrem, & filium, & vtrumque tollentis, aut dum filium dicit, patrem tollit, dum patrem asserit, autem filium. Restat igitur, ut duo sint vnum. Vnum propter diuinitatem, & quia vnus & eiusdem est essentia filius cum patre, & quia ex ipso patre Verbum est. Duo, quia pater est, & filius est, qui & Verbum vnum quoniam vnus Deus. Nam nisi ita esset, oportuisset dicere: Ego sum, qui & pater. Aut, ego & pater vnum sum. Nunc autem dicit: ego & pater vnum sumus, & per illud ego, filium; per illud pater, genitor; per illud vnum, diuinitatem vnā, & eandem essentiam intelligas.

*Ex eodem libro. Patrem & Filium non esse
duos Deos, licet sint due
personæ.*

AC ne quis audiens, nos dicere Patrem & Filium esse duos calumniatur, quasi duos esse Deos statuamus, ut quidam sibi ipsi confingentes nos protinus derident, & dicunt, à nobis duos Deos constitui, respondemus, si is qui Patrem & Filium agnoscit, duos asserit Deos, caueant, ne is qui vnum dicit Filium auferat, Sabelliūque assentiatur. Nam si is, qui duo dicit, Græcis fauet, & is, qui vnum affirmat, Sabellio suffragatur. Res autem non sic habet. Absit. Sed quemadmodum cum Patrem, & Filium duo dicimus, vnum Deum intelligimus. Ita cum Deum vnum asserimus, duo, Patrem & Filium agnoscimus, qui diuinitate sunt vnum, & quia seuerari & diuidi nequeunt, & Verbum à Patre seungi non potest. Quæ quidem res ut exemplo aliquo clarior sit, videmus ignem, & splendorem eius sic & esse, & videri duo, ut vnum tamen sint, cum ab igne splendor proueniat, & ab eo seungi non queat.

SI nunquam, inquit, fuit, cum non esset filius, sed æternus est, & simul cum patre est, non filium, sed fratrem patris constituitis. Stulti homines, & litigiosi. Si æternum duntaxat, non autem filium esse diceremus, aliquid fortasse non inconsideratè videri possent obiecisse, nunc autem, cum æternum dicentes, fateamur, ipsum esse & patre filium, quomodo genitus gignentis frater potest existimari? Et si nos in patrem, & filium credimus, quod in his fraternum sit? aut quomodo potest Verbum dici frater illius, cuius est Verbum? Neque enim ab aliquo alio principio pater & filius geniti sunt, ut fratres putentur esse, sed pater filij principium, & genitor est. Et pater est pater, non autem filius. Et filius est filius, non autem frater.

Quid obuiant Arriani. Ex eodem libro.

SI filius patris est germen, & imago, & in omnibus similis patri, deberet, inquit, omnino sicut genitus est, sic etiam gignere, & fieri ipse quoque pater filij. & hic rursus ab ipso genitur, etiam ipse gignere, atque ita deinceps in infinitum. Sic enim constaret, eum, qui genitus est, illius, qui genuit, esse similem. Respondemus, si filius est eo modo, quo homines filij sunt, fiat etiam genitor, ut filius sit alter pater, atque ita deinceps alius ex alio gignatur, ut eorum successio augeatur, & Deorum constet multitudinem. Quod si non ea ratione, qua homines, filius est, non sunt ei, quæ hominum sunt, attribuenda. Nam reliqua quidem animalia, atque etiam homines iam inde ab ipso procreationis initio mutuo quodam successionis ordine generantur, & generant, ut qui generat, cum ex generato patre generatus sit, merito ipse quoque fiat alterius generatus. Ex quo fit, ut nullus inter eos propriè sit pater, aut propriè filius, cum idem & pater existat, & filius. Pater quidē illius, à quo generatus est, filius autem eius quē ipse genuit. In ipsa verò diuinitate nō ita est. Neque enim Deus est, ut homines sunt. Etenim pater non est ab alio patre. Quare nec gignit geniturum futurūque patrem. Nec filius ex patris est semine, neque ex genito patre genitus est. Quamobrem nec

ad gignendum est genitus. Proinde in sola diuinitate pater proprie pater est, & filius, proprie filius est. Et in his solis illud firmum & constans est, ut pater semper sit pater, & filius semper filius. Quocirca qui dicit, cur filius non est eiusmodi, ut filium genere eidem quærat, cur pater non habuit patrem. Sed utraque quæstio est impietatis plenissima. Quemadmodum enim pater ita semper est pater, ut nunquam fieri filius valeat. Sic filius ita filius est, ut nunquam pater fieri queat. In quo magis ostenditur esse forma & imago patris, dum manet id, quod est, & nunquam immutatur, cum eandem à patre essentiam habeat. Quare si mutatur pater, mutetur & imago. Sin pater est immutabilis, & sicut est, sic etiam manet, imago quoque necessario sicut est, sic etiam manet, & non immutabitur.

Ex eodem libro.

SI Verbum non est ab omni aeternitate cum patre, Trinitas non est aeterna. Sed cum esset primum unitas, ex accessione facta trinitas est, & progrediente, ut ipsi volunt, temporaria aucta constituit. Præterea si filius non est proprium patris essentiae germen, sed ex nihilo factus est, ex nihilo Trinitas est constituta. Et fuit aliquando, cum non esset Trinitas, sed unitas. Et imperfecta fuit primò, deinde absoluta. Et quod deinde perfectum est, cum illis quæ creata sunt, numeratur. Et id, quod antequam non fuit, simul cum eo, quod semper est, diuinitatem estimatur, & colitur. Et, quod maius est, ipsa Trinitas sibi ipsi dissimilis esse reperitur, quippe quæ cum peregrinis, & alienigenis, & essentis coniuncta sit. Hoc autem quid aliud essentiam Trinitatem esse genitam affirmare? Quæ autem Trinitas diuinitas sit, quæ sibi ipsa dissimilis existat, & ex accessione finitatem tempore completa, & nunc hoc, nunc illo modo se habet. Nonne verisimile est, eam accessionem rursus aliam, acceperit aliam perpetuò accepturam, utpote quæ initio semel ex accessione constitutionem suam obtinuerit? Quid porro dubium fieri posse, ut imminuatur? Quæ enim adiuncta sunt, & adiungi posse perspicuum est.

Quid obiciant Arriani. Ex eodem libro.

Sed ecce, inquit, semper Deus fuit procreator, & est, non quo illi procreandi facultas accessit. Num igitur quoniam

aeternus est procreator, æterna sunt etiam res procreatae, ut in illis item nefas sit dicere, eas fuisse antequam fierent? Stulti, ac dementes Arriani. Quid simile cum rebus procreatis filius habet? ut quæ de illo dicuntur, eadem & his conuenire dicantur? Cur autem, cum ante demonstratum sit, quantum inter filium inter sit & opus, persistant in sua dementia? Opus enim, ut diximus, extra opificem est, filius autem est proprium essentiae germen. Quamobrem opus ut semper sit, non est necessarium. Nam opifex agit, quando vult, Germen autem non est voluntati subiectum, sed est essentiae proprietar. Et opifex quidem erit, & appellabitur, etiam si nondum sint opera. Non erit autem, nec vocabitur pater, nisi filius sit. Quod si curiosius pergant inquirere, cur cum Deus semper posset facere, quæ facta sunt, non semper fecerit. Quæstio ipsorum erit hominum aut quis eius fuit consiliarius? aut quomodo dicitur figmentum ei, qui se finxit, cur me fecisti sic? Verum ut aliquam licet recedamus, sic habeant, etsi Deus poterat semper facere, res tamen non poterant æternæ esse. Ex nihilo enim sunt, nec esse possunt prius, quam fiant. Quæ autem prius, quàm fiant non sunt, quomodo simul esse possint cum Deo, qui semper est? Et ut posse permanere, tunc omnes fecit. Et quemadmodum, cum posset, quo tempore vel Adam, vel Noë, vel Moses fuit, mittete Verbum suum, non tamen misit, nisi seculis iam abolutis, sic enim humano generi conducere cognoscebat, eodem modo, & res vniuersas fecit, quando voluit, & nouit eis sic expedire. At filius, qui non est opus aliquod procreatum, sed proprietar essentiae patris, semper est. Etenim cum semper sit pater, semper etiam eius esse oportet essentiae proprietatem. Haec autem est Verbum, & sapientia ipsius. Jam ut res procreatae non sint, nihil admittitur procreatori. Nam procreare potest, quando vult. Filius autem nisi sit semper cum patre, essentia ipsius perfectio diminuitur. Itaque res omnes per Verbum factæ sunt, quando ipsi libuit opifici Deo. Filius autem, cum sit proprium patris essentiae germen, semper est.

Ex

Ex eodem libro.

Philip. 2.
Psal. 44.

Aunt ab Apostolo scriptum esse: Propter quod & Deum
alaut illum, & dedit illi nomen, quod est super omne
nomen. Et à Davide: Propterea vixit te Deus Deus tuus ob
lertia praeconfortibus tuis. Deinde quasi sapienter aliqui
dicant, ita colligunt: si propterea fuit exaltatus, & gratiam
cepit, & ideo vinctus est, populi praeium obtinuit. Ex quo
pater, cum proposito agat, & agendo deliberet, mutabili est
natura praeditum. Haec non solum dicere, sed scribere autem
Eusebius, & Arrius. Haec qui ab illis acceperunt, autem sicut
medio foro praedicare. Ex virtute enim, inquit, quae melior
effectus est, obtinuit, ut diceretur filius & Deus, cum verus
Deus non sit. Nam ex aliquo naturaliter nasci, id est deum
verum esse filium, qualis fuit Isaac ex Abraham, & Ioseph ex
Jacob, & splendor ex sole. Qui autem ex virtute & gratia
dicuntur Dei, naturae loco gratiam habent, quam acceperunt.
Sunt etiam alij filij, qui illo nomine abutuntur, de quibus
dictum est: Filios genui, & educaui, ipsi autem spreverunt.
Nil mirum, cum filij natura non essent, quamobrem & de
se mutassent, spiritu privati sunt, & abdicati: & rursum
suscipiant, illos suscipiet Deus, & lumen infunder, & filios
pellabit, qui & initio gratiam ipsi est elargitus. Quid
fuit antea, si nunc exaltatus est: si nunc adorari cepit, si
dictus est, posteaquam factus est homo? Apparet enim, cum
carni nihil boni attulisse, sed contra potius ab ea multum
cepisse, siquidem prius, quam homo fieret, nec Dominus
Deus, nec Verbum erat, aut aliud quicquam praeter haec.
postea virtutis ergo donatus est his. Et, quod illis male
cogentur dicere, ipsum ne fuisse quidem ante haec, sed esse
rum natura hominem, & praeterea nihil. Hoc autem ab Ecce
sia alienissimum est, & Samosatensis, eorumque Iudaeorum
qui nunc sunt, sententiae congruit. Nam si aut non erat,
erat quidem, sed melior postea factus est, quomodo per ipsum
facta sunt omnia? Aut quomodo pater hoc imperfecto filio
tabatur? Aut quomodo ipse in conspectu patris antea grauior
bar? Praeterea quomodo, si post mortem adeptus est, ve
raretur, ipsum adoravit Abraham, & Moses in rubo, &
(id quod Daniel vidit) quoniam pacto innumerabilia

Dan 7.

millia ministrabant ei? Quoniam pacto si nunc, ut illi volunt,
assecutus est, ut melior, & praestantior fieret, gloriam, quae an
te mundum est, & mundo praecellit, ipse de se loquens comme
morat, clarifica me, inquit, pater ea gloria, quam habui
priusquam mundus fieret, apud te? Quae cum ita sint, non de
scendens ipse melior factus est, sed quae ea re egebant, melio
ra fecit. Et homo factus homines Dei filios, ac Deos reddidit.
Non ergo cum homo esset prius, deinde factus est Deus, sed
cum Deus esset, deinde factus est homo, ut nos diuinitate de
coraret. Ad haec qui posset appellari primogenitus rerum omnium
procreatarum, si ante se haberet, qui filij, & Dei vocarentur?
Aut cur primi illi non sunt eiusmodi, ut de illis dicatur, In
principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus
erat verbum, & propter nos postea verbum hoc factum est ca
ror? Quare illud super exaltatum, non significat verbi essentiam
exaltatam. Fuit enim semper, & est aequalis Deo sed exaltatio
illa pertinet ad humanitatem. Et ideo non prius haec dicta
sunt, quam verbum caro factum est, ut perspicuum esset, voces
illas humiliavit, & exaltavit, ad hominem referri. cuius enim
humilitas est, eiusdem est & exaltatio. Et si propter carnis af
fumptionem scriptum est etiam, Exaltavit. Exaltatione enim
egebant homo propter carnis & mortis humilitatem. Quoniam
igitur verbum cum esset imago patris, & immortale servi for
mam accepit, & propter nos in carne sua mortem pertulit, ut
ita se pro nobis per mortem offerret patri, ideo etiam ut ho
mo propter nos & pro nobis dicitur exaltatus, ut sicut nos
mortis ipsius omnes mortui sumus in Christo, sic etiam in Chri
sto nos peruenit exaltetur. Quod si nunc pro nobis ita se
nobis utique exaltatus scribitur. Et quemadmodum ipse quam
uis omnes sanctos efficiat, dicere tamen ut se sanctificet, non quo
dat: sic & illud, quod dictum est, Exaltavit illum, non eo per
pro nobis iustitia fiat, nos autem in ipso exaltetur, & in celo
rum fores ingrediamur, quas pro nobis ipse patefecit. Cum pra
currentes dicant: Tollite portas principes vestras, & eleuamini
portae aeternales, & introibit Rex gloriae. Neque enim ipsi do

Is. 15.

Psal. 13.

mino & rerum omnium effectori conclusæ erant, sed propter nos, quibus cæli fores erant clausæ sic scriptum est. Itaque propter carnem, quam gestabat, humano more dictum est. Tollite portas: Et introibit, tanquam homo ingrediatur. At de ipso rursum, ut qui Deus sic dicitur: Et introibit Rex gloria. Et eiusmodi quidem de nobis exaltationem spiritus sanctus pronuntiauit in octogesimo Psalmo, Et in iustitia tua, inquam, exaltabuntur. Quod si ipse filius iustitia est, non utique tanquam inops est exaltatus, sed nos per iustitiam, quæ ipse est, exaltati sumus. Nam & illud: Et donauit illi, non propter verbum scriptum est. Iam enim & ante, quam fieret homo, & ab Angelis & ab omnibus rebus procreatis ob paternam proprietatem, ut diximus, adorabatur. Sed propter nos, & pro nobis, hoc dictum de ipso est. Etenim Christus quemadmodum ut homo & mortuus, & exaltatus est, sic etiam ut homo dicitur accipere id, quod semper habebat ut Deus, ut gratia data in nos perueniret. Non enim imminutū est verbum corpus assumens, ut gratiam acquireret, sed potius, ut quod induerat corpus, deum redderet. Illud autem humano generi donauit, ut quod admodum verbum & in forma Dei existens adorabatur, sic etiam factū homo, vocatūque Iesus, nihilominus res omnes propter eas sub pedibus positas, & eo nomine genua sibi flectentes, & collaudantes haberet. Ex eo enim, quod verbum caro factum est, & mortem in carne pertulit, nullū ad diuinitatem deborem peruenit. Sed gloria potius ad patrem. Si quidem gloria potius est, ut homo, qui perierat, inuentus sit, & qui mortuus erat, in vitam reuocatus, & Dei templum euaserit. Quod autem minus, quem virtutes illæ cœlestes semper adorabant, etiam adorent in nomine Iesu, nostra hæc est gloria, atque exaltatio. Et quod Dei filius etiam homo factus colitur & adoratur ab ipsis virtutibus cœlestibus, quæ nos consortes eius, & cum ipso corpus effectos & in loca sua introductos non aliter aut peregrinos existimabunt.

Ex eodem libro.

Psalm. 44. SI, quoniam in Psalmo scriptū est, Propterea vnxit te Deus tuus, occasionem ad ea, quæ volunt confirmare, et his verbis accipiunt, animaduertant homines scripturam inueni periti, & impietatis inuentiones, hic rursum non verbi proximitas

virtutis, actionis sue, sed descensus illius ad nos, & vntionis spiritus in ipso pro nobis factæ causam significari. Non enim dixit: Propterea vnxit te, ut Deus, aut Rex, aut filius, aut verbum fias. erat enim ante, & semper est, ut declarauimus, sed potius quia Deus es, & Rex, ideoque & vntus es. Quoniam non ad alium spectabat, Spiritu sancto hominem inungere, nisi ad te, qui patris imago es, ad quam quidem imaginem, & initio facti sumus. Tuus enim & spiritus est. Ex rebus enim procreatis nulla erat digna, cui hoc munus committeretur, cum & Angeli deliquissent, & homines non obtemperassent. Quapropter Deum ea prouocia postulabat, Deus autem erat verbum, ut homines execrationi obnoxiosos liberaret. Iam per quem, & a quo oportebat nisi per filium, & a filio spiritum dari, cum ille spiritus sit. Et quando autem nos spiritum ipsum accipere posuimus, nisi cum verbum homo factum est? Nam, ut Apostoli verba significant, non fuisset redempti, nisi qui in forma Dei esset, serui formam accepisset. Et David indicat, nos nunquid spiritum elargitur, aut sanctos futuros, nisi verbum, ungi. Quo quidem in carne inuncto & nos illum planè accipimus. Carne enim in ipso primū effecta sancta, cum per illum ipse, ut homo dicatur accepisse, nos ex eius plenitudine accipientes consequentem spiritus gratiam obtinemus.

Ex eodem libro.

Psalm. 44. Illud: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, non quemadmodum vos intelligitis, naturam verbi mutabilem indicat, sed contra potius immutabilem. Nam, quia rerum procreatarum natura mutabilis est, ideoque & Angeli deliquerunt, ut dictum est, & homines non obtemperarunt. Et horum actio non æqua est, & stabili, sed sepe contingit, ut qui modo erat bonus, paulo post inuertatur, & alius euadat, & qui paulo ante iustus erat, mox iniustus esse deprehendatur, ideoque uno, qui esset in æquam virtutis formam & exemplum propositum haberent. Neque verò ut legibus obnoxiosus, & in utranque partem habens propensionem hoc quidem diligit, illud autem odit, ut amittendi metu alterum complectatur, cum alioqui mutabilis sit, sed ut qui Deus est, & verbum Patris, iudex existit iustus, &

virtutis amans, vel potius elargitor. Itaque quoniam natura
sua, ac pius est, ideo diligere iustitiam dicitur, & iniquitatem
odisse. Quod perinde est, ac si diceretur, bonos, ac iustos amare,
complectique, malos autem & iniustos odio prosequi, & in
Psal. 10. Clari. Idem enim & de patre dicunt scripturae, Iustus dominus
Psal. 5. & iustitiam dilexit. Et odisti omnes, qui operantur iniqui-
tem. Et Iacob quidem dilexit, Esau autem odio habuit.

Arrianorum, & Valentini, & Carpocratis confu-
tio, Valemium quidem Christum, & Angelos eiusdem
generis esse dicentis: Carpocratis autem mundum per
Angelos fuisse factum affirmantis: Arrianorum vero
filium cum Angelis comparantium.

Ex eodem libro.

DE ministerio veteris, & novi Testamenti iudicium
Apostolus audacter, ad Iudeos scribens, tanto, inquit, su-
rior Angelis factus, &c. Iecirco uti noluit absoluta compari-
tione, ac dicere, maior aut honoratior, ne quis de Christo &
Angelis id, tanquam de iis qui eiusdem essent generis dicitur
existimaret. Sed dixit melior, ut naturae differentiam inter
illum, & res procreatas ostenderet. Id quod ex aliis diuinae scrip-
turae locis intelligi potest. Nam & David ita canit: Melior
est dies vna in atriis tuis super millia. Et Solomon, Accipiam
inquit, disciplinam, & non argentum, & cognitionem super
aurum probatam, melior enim est sapientia lapidibus pretio-
sis, & quicquid pretiosum est, non est illa dignum. Quis enim
non videt diuersam, atque aliam esse naturam sapientiae, atque
lapidum, qui sunt & terrae? Quae vero cognitio coelestibus an-
gelis cum terrestribus domiciliis, aut quae rebus aeternis & spiri-
tibus cum caducis & mortalibus similitudo? Et Esau ita loqui-
tur: Hae dicit dominus, Eunuchis, qui custodierint foras meum
mea, & elegerint, quae ego volui, & tenuerint foras meum
Dabo illis in domo mea, & in muris meis locum celeberrimum.
Nomen filii & filiabus melius, & sempiternum dabo eis, quod
non peribit. Sic nulla prorsus generis coniunctio est filio cum
Angelis. Quamobrem ea vox, Melior non comparationem si-
gnificat, sed differentiam, quae illius natura distat ab Angelorum

rum natura. Ac ipse quidem Apostolus vocem illam, Melior,
interpretans nihil aliud notat, nisi differentiam, quae est inter
filium & res procreatas. Dicit enim illum esse filium, hos au-
tem seruos. Illum uti filium sedere ad dexteram patris, hos
ut seruos altare, & mitti, & ministrare. Quare si eorum, qui
creati sunt, filii diuersi sunt ab eo, qui ex patris essentia solus
est proprius filius, stultum est id, quod Arriani colligunt ex ea
voce, factus. Nam & in his turpiter conuicti coguntur rursum
dicere, ea verba fuisse per comparisonem prolata, & quae com-
parata sunt, eodem genere comprehendere, & filii eius esse natu-
ra, cuius & Angeli sunt, ut primum illis erubescendum sit,
quod Valentini, & Carpocratis, & aliorum Haereticorum sen-
tentias amulentur, & probent. Cum Valentinus quidem Chri-
stum, & Angelos eiusdem esse generis dicat, Carpocrates aut
mundum ab Angelis conditum affirmet. A quibus & ipsi for-
tasse edocti, Dei Verbum cum Angelis comparant. Verum haec
opinantes reselluntur à Davide ita edocente: Quis similis erit
domino in filiis Dei? Et quis similis tibi in diis Domine? Au-
diant tamen & isti, si forte queant intelligere, quomodo ea,
quae genere coniuncta, non autem quae genere diuersa sunt, so-
leant inter se comparari. Nullus enim Deus cum homine com-
paratur, nec hominem cum animalibus, quae ratione carent, nec
Deo quidem nihil comparari potest. Homo autem cum homi-
ne comparatur, & lignum cum ligno, & lapis cum lapide. Ac de
his quidem nemo dicit, Melius sed magis, & plus. Ut Ioseph ma-
gis formosus est, quam fratres eius. Et Rachel magis pulchra, quam
Lea. Et stella non est melior, quam alia stella, sed potius differt in
claritate. At de illis, quae genere diuersa sunt, cum loquimur, tum
in comparatione, tum in voce, utitur. Quae admodum de sapientia, & la-
pidibus dictum est. Quare si dixisset Apostolus: Tantum Angelis
conferri. Nunc autem cum dicit, illi tanto Angelis melio-
rem, tantumque ab illis distare, quantum à seruis filius distat, enim
ab Angelis natura diuersum esse demonstrat. Cumque rursus di-
cat, eum omnia fundasse, declarat, ipsum ab omnibus rebus di-
procreatis diuersam naturam habere. Iecirco enim & filius non di-
xit: Pater melior me est, ne quis se à patris natura alienum dice-
ret, sed dixit, maior me est, non vlla tamen magnitudine, nec re-
16. 14.

pore, sed ob id quod ex patre genitus est. Quin etiam Apostolus ipse non precipue dixit, Tanto melior Angelis factus, ut verba naturam à rerum procreaturâ natura per comparationem digne gueret, cum nihil ei comparari valeat, quæ prorsus alia, diuina sit, sed potius, ut verbi peregrinatione in carne, & consilij eius in genere humano seruando dispositione, respiciens ostenderet hoc non esse simile eorum, qui præcessissent, ut quantum ad illis differret, qui ab ipso prius fuerant miseri, tanto etiam gratiam ab ipso & per ipsum allatam Angelorum ministerio maiorem esse constaret. Seruorum enim illud tantum erat, ut factus repeterent, filij verò, ut quæ debebantur, condonaret, neque transferret. Tanto melioris testamenti sponsor factus est Iesus. Et rursum. Nunc autem præstantius ministerium assecutus, quanto melioris etiam testamenti mediator est, quod quidem melioribus promissis sancitum est. Nihil enim ad perfectionem adduxit lex, sed introductio fuit melioris legis. Et rursum, necesse, inquit, erat exemplaria quidem celestium his mandari, ipsa verò celestia melioribus hominibus, quam illis. Melius & hic, & ubique ad Dominum refert, qui & melior, & melior est, quam res ipse procreata. Melior enim est ipse, quam melior in ipsum spes, & meliora promissa ab ipso allata, non tamquam magna cum parvis comparata, sed ut alius omnino nature, quandoquidem & is, qui illa ministravit, melior est rebus ipsis procreatis. Et illud, sponsor factus est, indicat sponsonem ab illo pro nobis factam. Sicut enim verbum existens factum caro. Quod tamen ad carnem referimus, quæ quidem facta creata est sic & hoc loco illud, Factus, ad testamenti ministerium refertur ab Apostolo. Illud, fias mihi in Deum procreandum & in domum refugij, ut saluum me facias, & illud, Dominum factus est refugium pauperi, & quæcunque his similia in diuinitate scripturis inveniuntur, si ad filium, quod quidem fortasse verius est, potius fori dicunt: animaduertant homines sanctos non operantes sibi sit adiutor, & domus refugij, quatenus creatus est. Quam obrem & verba illa, factus & fecit, & creauit, sic accipiunt, ut ad eius in carne presentiam referantur. Tunc enim factus est adiutor, & domus refugij, quando corpore suo peccata nostra in laqueum sustulit, & dixit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Sin ad patrem ea referenda dixerint, cum & hic scriptum sit: fias, & factus est, tanta videntur

Heb. 7.

Heb. 8.

Heb. 9.

Psal. 10.

Psal. 9.

Mat. II.

consentia, & arrogantia, ut Deum etiam factum dicant, & quæ de verbo ipsius asserunt, eadem ad illum referant, id enim ex verbis ipsis consequitur, ut eadem de patre cogitent, quæ de verbo comminiscuntur.

Multis argumentis ostendit, filium esse eiusdem essentia cum patre. Ex secundo libro contra Arrianos.

SI filius non est, quomodo Deum creatorem esse dicitis? Nam si per verbum, & in sapientia sunt omnia, & sine hoc fieri nihil potest, non habet per vos, in quo, & per quod omnia facit. Quod si diuina ipsius essentia per vos fecunda non est, sed sterilis, instar hominis non illustrantis, & fontis aridi, cur non erubescitis, cum illum vim procreandi habere dicitis? Nonne vos pudet, cum id auferatis ei, quod ad naturam pertinet, illud, quod ad voluntatem spectat, concedere? Quod si ea, quæ sunt extrinsecus, & quæ non erant prius, cum vult illa esse, facit, & est eorum procreator, multo magis est filij ex propria essentia pater. Nam si Deo voluntate in rebus procreandis conceditis, Cur in eo illud, quod hac voluntate superius est, non agnoscitis? Præstat enim ipsum natura esse, & esse proprii Verbi patrem, quam voluntate mundum constituere. Quod si illi stultitia vestra alimur id, quod naturale est, quomodo suppetet illud, quod est voluntarium? Prius enim est Verbum, deinde res procreata. Quod si rerum procreator est, & verbum habet nimium est repetendum, si voluntatem habet eam, quæ rerum effectrix est, & quæ ad res condendas satis est, Verbum autem ipsius est efficiens, & creans, non est dubium, quin verbum ipsum sit vna voluntas Patris, & actio per essentiam existens, & verbum illud autem ambiget, quin is, qui concinnare res disponit, concentu ipso, & rebus ordine constitutis prior sit, posteriusque, ut ante diximus, sit apud Deum mundum procreare, quam filium generare. Quam obrem cum de re, quæ facta, creatura est, verba fiunt, tunc illis vocibus, fecit, & facta est, & creauit, aut creata est, recte vtimur, ut opus ipsum demonstretur. At cum res, de qua loquimur, & filius est, tunc illæ voces non adhibentur, aut certe adhibentur improprie. Ut cum patres à se genitos filios appellant seruos, non tamen veros esse filios negant. Aut cum

Domini humanitate, & benevolentia quadam adducti serui
vocat filios, non tamen se eorū esse Dominos abnuunt. Ita
enim patres auctoritate vtuntur sua, hic autem Domini bene-
gnitate. Sara quidem Abraham Dominum suum appellat
quāvis non esset serua, sed coniux. Et Apostolus Philemonem
Domino seruum Onesimum vt fratrem reconciliat. Beniamin
vero, licet mater esset, filiū vocauit seruum, sic enim Dauidem
allocuta est, Solomonē, Inquiens, seruum tuum. &c. Deinde
Naram Propheta ingressus, eadem quæ illa, locutus est. Quo-
niam Solomonem, inquit, seruum tuum. Non veriti sunt
niam nominare seruum. Attamē & Dauid audiens, filium pro-
prium intellexit: & illi, qui loquebantur eū esse legitimum fi-
lium non ignorabant, cum vellent illū, quem seruum appella-
bant, patris heredem fieri. Erat enim naturalis filius Dauid.
Eodem modo cum de seruatore nostro, quē verē filium con-
teatur, homines sancti dicunt, eum fidelem esse illi, qui ipse
fecit. Aut cū ipse de se, Dominus, inquit, creauit me. Et ego
sum, inquit tuus, & filius ancillæ tuæ. Hæc, & alia etiam
dicunt quidem au- sicut, ne filij negent proprietatē ex parte
Alioquin cum audientes Solomonē seruum dici, filium tuum
confitentur, nōne digni sunt, qui millies pereant, nisi eorū
de domino cogitationē suscipiant? præsertim si, cum audiant
germen, & Verbū, & sapientiā, hæc voces ita conantur de-
quere, vt naturā, & filium verē genitū ex patre negent. An-
tes autē verba, quæ rei factæ congruunt, de illo dici, stantim
ferantur, vt filiū natura factū opinentur, & Verbū negent
tamen possint, omnia illa verba, quoniam factus est homo
humanitatē eius referre. Quāquā Exechias, vt apud Esaiam
scriptum est, optans dicebat, Ex hac die filios facis, hoc est
gnam. Et Eua, cum peperisset Cain, Possedi, inquit, hominem
per Deum, cum dicere debuisset, peperī, quippe quæ de pa-
trione fecerat. Neq; tamen propterea quod dixit, possedi
putaret aliquis, eā emisit Cain, non autē peperisse. Et Patri-
cha Iacob sic allocutus est Ioseph, Nunc igitur, inquit, inquit
filius, qui facti sunt tibi in Aegypto prius, quā ego in Aegypto
venirem ad te mei sunt, Ephraim, & Manasses. Et de Iacob
scriptum est, facti sunt ei septē filij, & filia tres. Quemadmo-
dum Moyses dixit in lege, si sicut cuius filij. Et si filij fecer-
Eccē quomodo filios, qui geniti sunt, factos dicant, cum pro-

Pro. 8.

Psal. 115.

Gen. 4.

sciant fore, vt intelligantur esse filij, nec quicquam referre,
vtrum facere, an gignere, an possidere dicas, Quando natura,
& veritas cogitationē hominis ad se trahit. Quāobrem quæ-
rentibus, verū Dominus factus, creatūq; sit, ita respondendum
est, vt ipsi prius vicissim interrogentur, an filium, & verbum,
& sapientiā esse fateantur. Hoc enim cōcesso statim omnis du-
bitatio, & controversia tollitur. Neq; enim res facta filius, aut
verbum esse potest, neq; rursum filius res facta. Animaduerte
autem quantus error consequatur, si filiū dicamus esse factum.
Cuncta quæ sunt, vt inquit Solomon in Ecclesiaste, Deus in
iudiciū adducet. Quare si verbum est res facta, nobiscum in
iudiciū adducetur. Equo- d autem iudiciū erit, si iudex ipse
iudicabitur? Quod si perturbantur, quoniam scriptum est, eum
esse fidelem ei, qui fecit ipsum, quod existiment hanc vocem,
fidelem, ita de illo, vt de omnibus accipi, cum is qui fideles est,
hoc est, qui credit, mercedem accipiat, videant, ne hoc nomine
Mosem etiam in crimen vocent, qui Deus, inquit, fideles est,
& Apostolum ipsum ita scribentem, Fidelis Deus, qui non per-
mittere vos tentari supra id, quod potestis. Sciendum est igitur
vires sanctos non ea, quæ hominibus cōueniunt, io Deum con-
ferre, sed vocem hanc, fidelem in scriptura dupliciter accipi.
Nam fideles dicitur & is, qui credit, & is, qui dignus est, vt ei
credatur. Illud hominibus congruit, hoc Deo. Proinde fidelis
Abrahā, qui Deo loquenti credidit. Fidelis est Deus, quoniam,
vt Dauid cecinit, Fidelis est Dominus in omnibus verbis suis,
& dignus, cui fides habeatur, & mentiri non potest. Et locus
igitur ille, vbi scriptum est, fidelem esse ei, qui fecit ipsum,
non ita est intelligendus, vt ad similitudinem hominum cre-
dens placuerit, sed quod cum sit veri Dei filius, fidelis est etiam
ipse, hoc est dignus, cui fides habeatur in omnibus, quæ vel fa-
cit, vel dicit, stabilis enim & ipse est, & non mutatur, quantum
ad humanam dispositionem, & ad eius in carne aduentum
pertinet. Non enim ab Apostolo id dictū est de illo antequam
creatus est, sed posteaquam verbum caro factum est. Quando
enim missus est? nōne quando carō nostrā induit? Quando
princeps confessionis nostræ factus est? Nōne quando corpus
sum, cum se pro nobis obtulisset, a mortuis excitatus sit nunc
accedentes ad fidem suam adducit, & offert patri, cum omnes
redemerit, & omnibus Deum placuerit. Absit igitur, vt creda-

Eccle. 12.

Heb. 3.

Deut. 7.

1. Cor. 10.

Psal. 144.

mus, Apostolum dixisse, fidelem eum esse illi, qui fecit ipsum, ut verbi essentiam, & ortum ex patre significaret, verbum enim facit, non autem fit, sed ut eius ad homines descenderet, & pontificatum ostenderet, quem facile ex lege & historia Aaron poteris intelligere.

Ex Aaron historia mysterium Christi constituitur arguit illos, qui de ipso minus recte sentiunt.

Ex eodem libro.

Exo. 28.

Hic Aaron non pontifex, sed homo natus est. Post autem quando placuit Deo, factus est Pontifex, neque simpliciter factus est, sed ita, ut non ex solis vestimentis agnosceretur, sed superhumeralibus, & rationale & tunicam indueret, & eisdem ornamenta mandato Dei mulieres confecerant. Unde datus in sancta ingrediebatur, & pro populo sacrificium faciebat. Sic & Dominus initio quidem verbum erat, sed quando voluit pater, illius sacrificio pro omnibus oblato placari, ut Aaron tunicam, sic verbum carnem humanam sumpsit terra. Mariam enim virginem, ut terra intactam, sibi in partu elegit. Ut habens iam, quod immolari posset, tanquam faceret se ipsum offerret patri, & proprio sanguine nos omnes redimeret a peccatis, & a mortuis excitaret. Et quemadmodum Aaron, non mutabatur, licet veste sacra esset indutus, ita verbum, manens id, quod erat, tantummodo tegebatur. Et quod Aaron sacrificantem conspicatur dicebat, ecce habemus hostiam. Pontificem Aaron, non significabat eum tunc esse factum hominem. Erat enim homo prius, quam sacerdos fieret. Sed mysterio factum esse Pontificem, amictumque vestimentis ad eum quod munere pontificio fungeretur exornandum factis & comparatis. Eodem modo possumus de Domino recte cogitare, cum assumpta carne non alium esse factum, sed ea se contextisse, ut illud, factus est, nefas est sic interpretari, ut eum, quatenus verbum est, factum intelligamus. Sed ita accipiendum est, ut cum esset verbum, & procreator, deinde assumpto corpore factus, & procreato, quod pro nobis offerre posset, Pontificem esse se cognoscamus. Quando enim factus, aut missus est, nisi cum nostrae similes carne & sanguinem sumpsit? Et quando factus est misericors, & fidelis Pontifex, nonne tunc, cum pro

omnia fratribus similis euasit? Tunc autem fuit eiusmodi, cum homo factus est. Et misericors effectus est, cum se pro nobis offerrens misertus est nostri. Iam fidelis est factus, non fidem accipiens, aut in aliquem credens, quemadmodum nos, sed dignus existens, cui fides in omnibus, quae dixerit, aut fecerit, habeatur. Et quod fidelem hostiam illam permanentem, & nunquam deficientem offert. Nam quae legis praescripto immolabantur hostiae, fideles, ac firmi non erant. Seruatoris autem hostia semel oblata perfecit omnia, & fidelis est, aeternumque permanet. Fidelis est igitur, ut qui non mutatur, sed idem manet, promissumque perficit. Videte, inquit, quia ego sum, & non mator. Itaque verba illa factus est, formatus est, & creatus est, hominem illi significant esse factum. Quamobrem & Petrus cum dixisset, Dominum, & Christum fecit ipsum, statim subiiecit, hunc Iesum, quem vos crucifixistis. Neque enim, ut ante monuimus, dixit, Fecit ipsum verbum, sed Dominum. Nec simpliciter, sed in vos, & in medio vestrum fecit. Quod perinde est, ac si diceret: declarauit. Id quod ipse Petrus hanc doctrinam exordiens cum obseruatione significabat, cum Iudaeos sic alloqueretur, Viri Israelitae audite verba haec. Iesum Nazarenum virum approbatum a Deo in vobis virtutibus, & prodigiis, & signis quae fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis. Quod enim in orationis fine dictum est, fecit, dicit, hic approbavit, seu declarauit. Ex signis enim, & rebus admirandis, quas Dominus fecit, non simpliciter declaratus est homo, sed in corpore humano Deus, & Dominus, & Christus. Hoc & in Evangeliiis a Ioanne indicatur, qui, Propterea, inquit, magis prosequerantur ipsum Iudaei, quod non modo solvebat sabbatum, verumetiam patrem proprium dicebat Deum, seipsum Deum, neque est omnino factus Deus, sed ipsi factis ostendebat. Et si mihi, inquit, non creditis, operibus meis credite, ut igitur est, qui nunc Dominus, & Christus, seu Rex declaratur, eum non habere principium, ut nunc Dominus fiat, & Rex, sed potius ut dominatum & regnum ostendat suum, cuius vis ad contumaces & incredulos usque protenditur. Et ille quidem initium non habuit, ut esset Dominus noster, sed nos ipsum habere Dominum nostrum incepimus. Neque vero simpliciter

Luc. 24.

Act. 2.

Ioan. 5.

Ioan. 10.

simpliciter ipsum fecit, sed fecit, ut omnibus imperaret, & omnes vocatione sanctos efficeret. Non enim decebat, ut per alium nisi per naturalem Dominum genus humanum remeretur, ne qui per filium creati sumus, alium Dominum appellaremus, incideremusque in Arrianorum Graecorumque titiam, qui praeter Deum rerum omnium procreatorem procreatae deferunt.

*Ex eodem loco in Arrianos, qui dicunt, filium in se-
menti partes egisse, & propter nos esse factum.*

Iuan. 5.

Pater meus usque nunc operatur, & ego operor. Illud nunc, significat ipsum, ut Verbum, in patre esse ad aeternitatem. Nam verbi proprium est, opera patris operari, & extra patrem non esse. Quod si ea, quae pater agit, agit & filius, & quae creantur à filio, patris sunt opera. Filius autem, ut illi ex- lunt, est opus patris, & creatus à patre, aut ipse se facit, & cre- quando quidem ea, quae pater agit, sunt etiam opera filii. Quod quidem absurdum est, & fieri non potest. Aut facies & creati- ea, quae patris sunt, ipse nec factus, nec creatus est, ne, qui caus- efficiens est, in rebus factis reperitur. Iam quomodo pater per filium creat, nisi verbum ipsius est & sapientia? Quomodo au- tem verbum & sapientia illius sit, nisi proprium sit eius essentia- germen, sed ex nihilo etiam ipse procreatus? Quomodo autem cum omnia ex nihilo facta, creaturaeque sint, filius, si vnus eorum solus ex omnibus illis quondam non existentibus, patre de- cl- rat, & nemo alius, nisi ipse solus patre cognoscit? Nam si filius potest, ut hic sit opus, & cognoscat patre, ab omnibus etiam op- cnijs; modulo cognoscatur, quando sunt opera, quemadmo- dum & ille. At si quae facta sunt, ipsum nec videre nec cogno- scere possunt, quod omnium vires superet aspectus eius & cogno- tio, cum Deus ipse dicat, Nemo videbit faciem meam. & vnus- Exod. 33. Et filius, Nemo nouit patrem nisi filius. Verbum utique a liud est. Luc. 10. quàm ea, quae facta sunt, cum ab eo solo cognoscatur, & vider- tur pater. Quomodo igitur Verbum solum nouit patrem nisi proprium illius est Verbum? Quomodo autem proprium ipse sit, si creatum est? si verus eius filius, & ex ipso non est? Quod autem filius sit, & solus proprius, non autem opus factum crea- tione, pater ipse ostendit, filius inquit, meus es tu. Et, ad Matt. 3. est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Quae obrem

Exod. 33.

Luc. 10.

Psal. 2.

Matt. 3.

obrem & Angeli ministrabant ei, ut qui ab illis natura diuer- sus esset, & ab ipsis adoratur, non ut qui gloria praestet, sed qui plane alius sit, quam reliqua res procreata, & ipsi etiam Angeli, utpote solus patris proprium per essentiam filius. Etenim si, ut gloria excellens adoraretur, quicunque praestarent, & excel- lent, ab inferioribus essent adorandi. Hoc autem non sit. Nec res vlla creata rem creatam adorat, sed seruus Dominum, & quae creata sunt, adorant Deum, Petrus quidem Apostolus Cor- nelium volentem se adorare prohibet, & ego, inquit, homo sum, Et Angelus in Apocalypsi ad Ioannem, qui volebat ipsum adorare, Vile inquit, ne feceris. Conferuus tuus ego sum, & fratrem tuorum Prophetarum, & eorum, qui obseruant verba libri huius. Deum adora. Quare Deus solus est adorandus, id quod norunt etiam ipsi Angeli. Quamuis enim inter illos alius alij gloria antecellat, omnes tamen creati sunt, ideoque non adorari, sed adorare Dominum debent. Patrem quidem Sam- psonis Manoem, qui volebat Angelo sacrificium offerre cohi- buit. Angelus, Ne mihi, inquit, sed Deo sacrificia. At Domi- nus ab Angelis adoratur. Scriptum enim est: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ab omnibus gentibus. Et adorabunt te, inquit Esaias, & vouebunt tibi. Quoniam in te Deus est, & non est alius Deus praeter te. Discipulos quidem adorantes non so- lum admittit, verum etiam certiores facit, quis ipse sit. Nonne ciuitas. Sum enim. Et Thomam dicentem, Dominus meus, & bene fa- Deus meus, permittit dicere, atque adeo non prohibens probat. Est enim, quemadmodum & alij Prophetarum dicunt, & David Ie. 17. ipse canit, Dominus virtutum, & Dominus Sabaoth, & Deus Ie. 20. verus, & omnipotens. Cur autem non eodem mandato, quo fa- cta sunt omnia, factus sit filius à Deo, Aut cur per hunc, quo fa- cta sunt omnia, ipse, omnia facta sunt, dicant ipsi. Quamuis enim omnia, quae dicunt, sint absurda, & à ratione aliena, audent tamen ita loqui. Deus inquit, cum vellet rerum omnium vniuersitatem procreare, videret autem eam esse naturam ipsa- rum, ut non posset à se, qui immensus est, procreationem ca- pere, solus solum vnus fecit, & creauit, & hunc filium, & Ver- bum appellauit, ut eius opera & reliqua omnia deinceps fieri possent. Quis non ex verbis istis absolutam eorum impietatem agnoscat, quam sibi ipsi multa cum imperitia miscentes po- a- crub

Act. 10.

Apoc. 19.

Iud. 13.

Psal. 96.

Ie. 17.

Ie. 20.

Psal. 13.

erubescunt tanquam ebrii à veritate deficere. Nam si dixerit
Deum, ne in reliquis rebus procreandis defatigaretur, solum
ipsum filium fecisse, cum ipsa rerum procreaturū vniuersitas
reclamabit, & voce quodammodo clarissima dicet, eos qui
Deo indigna sunt, loqui. Tum scriptis suis illos compellat
Esaías, Deus, inquit, æternus, qui fecit summitates terræ,
esuriat, neque defatigabitur, neque est inventio prudentiæ eius.
Sin affirmauerint, Deum fecisse filium solum, eiq; rerum
vniuersitatem, quam ipse creare dedignaretur, commississe, & de
Deo indignum esse constabit, cum in eo nulla sit superbia.
Mat. 10. Dominus sententiâ eorum euertet, Nonne duo, inquit, patres
res esse videntur, & vnus ex illis non cadet super terram, sed
Mat. 6. pater vestro, qui in cælis est? Et rursum, Nolite, inquit, solliciti
esse animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro, quid
induatini. Nonne anima plus est, quàm esca? & corpus plus
quàm vestimentum? Respicite volatilia cæli, quoniam non
sunt, neque nent, neque congregant in horrea, & pater vestro
lestis pascit illa. Nonne vos illis antecellitis? Quis autem
strum cogitâs potest adicere ad staturâ suam cubitum
Et de vestimento quid solliciti estis? considerate lilia agri,
modo crescunt, non laborant, neque nent. Dico autem vobis, et
Solomon in omni gloria sua vestiebatur, sicut vnum ex his
autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanu mittetur.
Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei? quare si
non est indignu, vt tam parua, nempe capillum, caput, & pedes
res, & fœnum agri curet, nec eadem vt faciat indignu est? **Mat.**
Quibus enim consulit, & prospicit, eorum etiam per Verbum
propriū effector est. Quid? quod maius etiam incommo-
ita loquentes cõsequitur? Diuidunt enim res procreatæ ab ip-
procreatione, & hanc Dei opus esse volunt, illas autem opus
filij esse contendunt. Perspicuum autem est, aut omnia sunt
cum filio à Deo patre fieri, aut si per filiu omnia sunt, ipsum
filium eorū, quæ sunt, non esse vnum. In hoc præterea stulticia
istorum coarguitur. Nam si Verbum ex eorū est numero, quæ
procreata sunt, quomodo quam ipsa nequeunt, solum Verbum
sustinere ipsius Dei procreatione possit, vt ab immanitate inge-
niti Dei natura fiat? Necesse enim est vt si Verbum potest
omnia possint, aut si hæc non possint, ne verbum quidem pos-
sit, siquidem Verbum, vt ipsi sentiunt, est vnum ex iis, quæ sunt,

sunt. Ad hæc si propterea quod natura, quæ creatur, & sit, ipsius
Dei procreationem eas esse non valet, necesse fuit, vt medium
aliquid fieret, si & Verbum procreatum est, medio fuit aliquo
opus ad eius procreationem. Quod si ita sit, & medium hoc
rursum alio medio, & aliud alio deinceps indigebit, atque ita
erit necessaria infinita mediōrū multitudo, nec res nouo sem-
per egentes medio vnquam consistant. At enim Deus per Mo-
sem eduxit populum ex Aegypto, & per eundem, quāuis esset
homo, legem dedit. Ex quo, inquit, constat similia per aliud
simile fieri posse. Quæ isti cum dicunt, miror, cur non se in la-
tebris condant, ne præ pudore cõfundantur. Moses nō ad crean-
dum missus est, neque ad vocandum ea, quæ non sunt, vt essent,
neque ad sui similes homines conuocandos, & effingendos, sed
ad munus hoc obseruandum, vt dei verba populo, & Pharaoni
Regi nuntiaret. Quis autem infinitam in his differentiā non
videt, cum legationis munere fungi, & ministrare sit eorum,
quæ creatæ, & seruati sunt, propriū, facere autem & procrea-
re solius dei, & Verbi ipsius, & sapientiæ? Quapropter nullus
inueniet, quenquam procreare, nisi solum dei Verbum.
Omnia enim in sapientia facta sunt, & sine Verbo ne vnum
quidem factum est. Ad alia autem munera obeunda non vnus
ex omnibus deligitur, sed multi, quos vult ipse deus. Mul-
ti enim ad sunt Archangeli, multi Throni, multæ Potesta-
tes, multæ nominationes, innumerabiles denique præsto sunt
millia ministrorum, qui prompti expectant mittentis impe-
rium. Prophetæ præterea multi, & Apostoli duodecim, &
Paulus, & Moses ipse nec solus ramen, sed & Aaron cum ipso,
& alij item septuaginta duo discipuli repleti Spiritu sancto, &
Mose successit Iosue filius Naue, & huic ipsi Iudices, & his
facti sunt, erat filius, esse multos eiusmodi filios oportebat, vt
in aliis ordinibus multi sunt. Quod si non licet hoc intueri,
sed cum multæ res creatæ sint, vnum duntaxat Verbum est,
quis non animaduertit, filium à rebus duntaxat Verbum est,
differe, vt nihil æquale cum illis habeat, sed omnia cum pa-
tre propria, & paria. Quamobrem non multa sunt Verba,
sed vnum patris Verbum, & vna imago dei. At sol etiam,
inquit, solus est, & terra vna. Eadem ratione dicant etiam
aquam

aquam esse vnam, & ignem esse vnum, homines imperiti, et nesciunt, vnumquodque eorum, quæ facta sunt, sic vnum esse natura sua, ut non ob id tamen ad eiusmodi munus exequendum sit idoneum. Sic enim singula vnum sunt, ut mutua quædam membra quædam inter se sint, & vnum quodammodo corpus mundum conficiant. Quod si filium etiam talem existimamus, repellantur ab omnibus, ut qui partem vniuersitatis Verbum asserant, & partem eiusmodi, quæ sine aliis partibus commune sibi munus obire non possit. Istuc autem plane coulat esse impium, agnoscant Verbum non procreatum, sed omnium procreatorem. At enim ita factum, & creatum asserunt, ut ab effectore suo tanquam à magistro didicerit procreare, ut ita præceptoris Deo inservire. Hæc enim, & Asterius apostolica ita qui didicit negare Deum, ausus est literarum monitionem mandare, nec animaduertit, quàm absurda sint, quæ ex his consequuntur. Nam si creandi ratio doceri potest, cauere, ut Deum etiam ipsum non natura, sed doctrina procreatorem dicant, ut possit etiam artem obliuisci. Præterea si sapientia Dei discendo assecuta est, ut procrearet, quomodo sapientia nostra cum indigeat disciplina. Quid porro erat ante, quàm disceret? Sapientia enim dici non poterat, cum scientia & peritia videretur. Inanis ergo res erat, nec verè sapientia, sed progressus sapientiae nomen obtinebat. Et tandiu erit sapientia, quousque id, quod didicit, conseruabit. Quod enim non natura indidit, sed doctrina partum, dedisci aliquando potest. Hæc autem de verbo Dei dicere non Christianorum hominum, sed Græcorum, & infidelium. Etenim si docendo procreatio ratio cupiam traditur, Deus ab istis dementibus & inuidis imbecillus inducitur. Inuidus, quod eam rationem non potuit edocuit, ut quemadmodum multi sunt circa ipsum Angeli, etiam multi essent procreatores. Imbecillus, quod non potuit ipse solus facere, sed ministri opera indiguit. Præterea cum demonstratum sit, rerum vniuersitatem potuisse à Deo solo fieri, siquidem ex eorum sententia filius etiam factus potuit à solo Deo fieri. Verum nulla re eget Deus. Absit enim, inquit, plenius sum, inquit. Neque doctrina Verbum factum est procreator, sed cum sit imago, & sapientia patris, ea quæ patris sunt, facit. Neque rerum procreandarum genera Deus filium fecit. Nam adhuc agit pater, licet filius adiuu-

Pater enim, inquit, ipse Dominus, vsque nunc operatur & ego operor. Quod si, ut isti sentiunt, propterea factus est filius, ut Ioh. 5. ipse ageret, pater autem etiam post filium agit, ex istorum sententia frustra videtur filium effecisse. Quamquam enim vellet res procreare, cur medijs cuiusquam operam exquisiuit, cuius voluntas, ad ea, quæ illi placent, consocienda satis sit. Sic enim scriptura testatur his verbis: omnia, quaecumque voluit, fecit. Et voluntati eius quis resistit? Quod si voluntas eius satis est ad rerum omnium procreationem, ex sententia ipsorum aliter opera medijs superuacanea est. Nam Moyses, & solis, & longè exemplum, quod asserunt, nullius esse momenti declaratum est, tam, ut hoc etiam argumento confutentur, si Deus volens rerum vniuersitatem procreare, deque ea se consulens excogitat, & creat filium, ut ipsi dicunt, videant, quantum impietatem audeant pronuntiare. Primum videtur ipse filius propter nos factus esse, non autem nos propter illum. Non enim nos propter ipsum creati sumus, sed ipse propter nos factus est, ut nobis potius ille gratiam debeat, quàm nos illi. Quemadmodum & mulier viro. Non enim, inquit, vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Quare sicut vir est imago, & gloria Dei, Mulier autem est gloria viri, ita nos imago Dei, & gloria ipsius facti sumus, filius autem imago nostra, & ad gloriam nostram factus est. Et nos quidē facti sumus, ut essemus, Dei autem Verbum propter nos, non ut esset, sed ut nobis vsui ipsum ex vsu nostro consisteret. Qui hæc vel tantummodo cogitant nonne omnem stultitiam superant? Etenim si propter nos factum est Verbum, ne prius quidem, quàm nos, est apud Deum. Neque enim Deus habens illud in se de nobis consuluit, sed nos habens in se consuluit, ut isti dicant, de ipso Verbo. Hoc autem si ita est, fortasse ne voluit quidem filium pater. Non enim volens ipsum creatum, sed volens nos, propter nos illum fecit. Post nos enim ipsum excogitauit. Quamobrem instrumentum, quarum causa factus est. Iam si filius, ut qui solus posset à Deo solo fieri, ab eo factus est. Iam si filius, ut qui non possemus à Deo fieri, per Verbum facti sumus, cur non prius etiam de ipso, ut quod fieri posset, consuluit Deus sed de nobis? Aut cur non illud, cum sit eiusmodi, nobis imbecillis prætulit,

126 PANOPLIAE PARS I.
Aut cur prius ipsum faciens, non prius etiam de ipso de liberis.
Aut cur prius de nobis consulens, non priores etiam non faciens.
cūm eius voluntas satis sit ad res constituendas, sed prius illi
creat, de nobis autem prius consulit, & illo priores nos volens.
Quid quod volens nos creare, & de nobis cōsulens res creare
appellat: Verbum autem, quod propter nos facit, filium, & illi
redem proprium vocat? Aequius autem erat, ut nos, quoniam
gratia & Verbum facit, filios appellaret. An perspicuum
Deum prius cogitare, & velle hunc, qui filius est, & prop-
quem, & omnes nos facit? Quando enim Deus, aut Moyses
loquitur, aut Abraham promittit, Tunc audientes illi respon-
dent, hic quidem, quomodo, inquit, id sciam? Ille autem
Mitte, inquit, alium. Et rursus, si me, inquit, inquit, inquit, inquit,
rint, quod illi est nomen, Quid illis respondere debet? Hunc enim
vterque Verbum habet medium, & sapientiam Dei, quoniam
positum cognoscentem. At quando Verbum agit, & creatur,
est illie interrogatio, & responsio. In ipso enim pater est, & Ver-
bum in patre. Sed satis est velle, & protinus opus perfectum est.
Ve propositi quidem, ac voluntarii iudicium illa vox. Tunc
Verbis autem illis, & factum est ita, opus per Verbum & spon-
tiam, in qua & patris voluntas est, factum ostendatur.

Ex eodem libro. In Arrianos, inter quos & Socrates
satenſis comprehenditur, quoniam & ipſe cenſuit,
Dei nihil aliud eſſe niſi Verbum enuntiaturum, & non
datum diuinum, quo pater tanquam artifex ut inſtru-
mento mechanico, uſus ſit ad rerum vniuerſitatem
conſtituendam.

Quomodo inquit, filius ab omni aeternitate potest
mal esse cum patre? Quando filij post tempus homines
ex hominibus sunt, filius autem principium habet, cu genitus
est. Et nullus omnino hominis filius erat ante, qui genuit
eum? Rursus quæ garrulle ad hunc modum, Quomodo potest
filius Verbum esse, aut Verbum imago Dei? Quando Verbum
hominis ex syllabis confinis solum loquentis cogitatione
inducitur, & simul ac prolatum est, dissipatur, & evanescit? Mi
quidem earum rationem, quibus ante cõfutati sunt, obliuiscimur.

iterum afferunt, sed veritatis Verbum eos refellit hoc modo, si
 de homine quopiam disserunt, humano more de verbo, & de
 filio ipsius loquantur. Sin de Deo, qui homines procreavit, nō
 humana, sed excellentiore quadam ratione de illo cogitent.
 Qualis enim genitor est, talis est etiam, qui gignitur, necessa-
 rio. Et qualis est pater tale nimirum & Verbum eius. Quapro-
 pter homo in tempore genitus, in tempore & ipse filium gi-
 gnat. Et quoniam ex nihilo factus est homo, ideo verbum
 etiam illius in nihilum redigitur & aboletur. Deus autem, ut
 scriptum testatur, nō est, sicut homines sunt, sed est ille, qui est,
 & qui semper est. Itaque & Verbum eius verē est, & ab omni
 aeternitate cum patre est, tanquam splendor lucis. Atq; homi-
 num quidem verbum ex syllabis constat, & neque vivit, neque
 quicquam agit, sed tantum loquentis sententiam explicat, &
 solum exit, & præterit, nec amplius apparere quippa quod nec
 erat ante, quā enuntiaretur. Quare nec vivit, nec agit quicquā,
 nec omnino verbum hominis homo est. Hoc autem accidit, ut
 ante dixi, quoniam & homo, qui verbū hoc parit, ex nihilo na-
 tiatur, nec edit vocis sonum, & neque quod mandat ac præcipit
 cum ex perfectio. Quāobrem & Deus est, & imago Dei. Et
 Deus enim, inquit, erat verbum. Ac hominis quidem verba re
 nihil sunt. Quocirca non verbis, sed manibus agunt homines.
 Quia manus existunt, verba autem nihil habent firmamenti.
 At Dei verbū, ut Apostolus ait, vivit, & efficax est, & penetra-
 bilis omni gladio accipit, & pertingit usque ad divisionem
 animi & spiritus. Decibat enim, ut cum vnus esset Deus, vna
 obrem miror, cur isti, cū vnus sit Deus vnus, & vna sapientia, quā-
 tas sibi imagines, & sapientias, & verba opinionis errore mul-
 aliud quidem propriū, & natura Verbum patris, quo filius etiā
 fecit, esse dicunt. Nam verē filium opinionē dici Verbum, sicut
 etiam vitis, & via dicitur, & osium & lignum vitæ, & sapien-
 tiæ, quæ non genita cum ipso consistit, quæ filium fecit
 eum, quæ quod illius esset sapientiæ particeps, sapientiam
 nominavit. Hæc illi dum obloquuntur, nōne omni odio sunt
 digni? Si enim, ut ipsi putant, non quia genitus est à patre, nec

Exod. 3.

Исб. 4.

propter essentiae aeternitatem filius est, sed propter illa, quae lo-
quendi facultate praedita sunt verbum est, & propter illa, quae
sapientia sunt ornata, sapientia dicitur. & Virtus ob illa, quae
virtutem habent, filius item vocatus est propter nos, qui de
filiis facti sunt, & propter illa fortasse, quae sunt, habet, ut
Quid igitur erit ipse neque enim est horum quicquam, ut
sunt duntaxat ipsius nomina, quibus propter nos decorari
eum existendi speciem tantum habeant. Verum ista diabolus
est, vel deterior etiam cogitatio. Siquidem Verbum Dei
mine tantum opinantur esse, cum se ipsi vere putent exis-
tere. Quae porro verborum portenta sunt ista, ut sapientiam dicant
simul esse cum patre, hanc autem Christi esse negent, sed cum
multae sint virtutes, & sapientiae creatae, Christum eorum
asserant esse, eumque cum bruchiis & locustis comparant. Quid
nonne plane vasi, veteratores, malitiosique sunt qui au-
tes nos dicere. Verbum simul esse cum patre, calumpniantur, &
ergo, inquirunt, non genita constituitur. At ipsi dicentes
sapientiam non esse genitam non animadvertunt, idem
hensionis telum contra se posse retorqueri. Etenim isthac
eorum opinio nonne plane stulta est, dum dicunt non ge-
tam sapientiam simul existentem cum Deo esse Deum? Alioquin
enim simul esse dicitur, non quia secum, sed quia cum aliquo
sit. Quemadmodum Evangelistae de Domino dicunt
erat cum discipulis, non quia secum ipse sed quia cum illis
Nisi vero compositum esse Deum affirmaverint, habere
sapientiam, quae nec ipsa genita sit, connexam, & completam
ipsius essentiam, quam quidem sapientiam mundi effectum
inducunt, ut eius procreationem adimant filio, & Verbi, ac sa-
pientiae abutuntur nomine, aliudque sibi Verbum, & sapien-
tiam configentes verum Dei verbum, & veram, ac solam
sapientiam negant, atque ita homines impij Manichaeos imi-
tantur.

Ex eodem libro.

Ioan. 1.

Q uemadmodum cum audimus Ioannem dicentem
Verbum caro factum est, non Verbum ipsum totum
carne intelligimus, sed carnem induisse, atque hominem
factum esse. Et cum audimus, CHRISTVS factus est
maledictum pro nobis, & Qui peccatum non novit, pro nobis

Gal. 3.

his peccatum fecit, non totum esse factum maledictionem, aut
peccatum intelligimus, sed maledictionem nostram, ut ait
Apostolus, suscepisse, ut nos a maledictione liberaret, peccata
vero nostra, ut inquit Elias, ipsum tulisse, eaque ut Petrus ait,
in corpore suo sustulisse super lignum, sic cum audierimus
illud ex Prouerbiis, creauit, non totum natura creatum Ver-
bum debemus intelligere, sed corpus creatum suscepisse. Pro
nobis enim creauit ipsum Deus, creatum ipsi, ut scriptum est,
corpus accommodans, ut in eo possemus nos renouari, filii que
fieri. Quid ergo decipit vos, o stulti, ut creatorem creatum esse
diceretis? Aut vnde vobis inane istud figmentum comparastis,
in quo vobis tantopere placetis, & plauditis? In libro enim
Prouerborum legimus quidem, creauit, non tamen inueni-
mus filium creatum dici, sed esse genitum, & illud, creauit non
refertur ad eius essentiam, sed eo, ut multarum viarum ini-
tium esse factum ostendatur.

Ex eodem libro.

D ei Verbum non est creatum, sed creator: tunc autem in
Prouerbiis se creatum dicit, cum carnem creatam induit.
Quod quidem ex eodem loco potest intelligi. Etenim cum
filius sit, & Deum habeat patrem, est enim proprium ger-
men ipsius, tamen eum Dominum vocat, non quod seruus sit,
sed quia serui formam accepit. Decebat enim, ut ex patre
Verbum existens patrem Deum appellaret. Veniens autem
ad nostrae salutis opus exequendum, & serui formam sumens
patrem vocaret Dominum. Atque hanc quidem differen-
tiam praecleara distinctione docuit ipse Dominus: Confiteor,
inquiens in Euangelis, tibi pater, deinde subiiciens, Do-
mine celi, & terrae. Ac quemadmodum nos patris nomi-
ne Dominum appellantes naturalem non negamus seruitu-
tem, sumus enim ipsius opera, & ipse fecit nos, non autem ipsi
nos, sic quando filius serui formam suscipiens dicit: Domi-
nus creauit me initium viarum suarum, nullus ausit Diuini-
tatis eius aeternitatem negare, neque in principio Verbum
esse, & omnia per ipsum fuisse facta. Nam dictum illud in li-
bro Prouerborum, ut monti, non essentiam Verbi, sed huma-
nitatem eius significat. Cum enim se ad agendum creatum com-
memoret, perspicuum est, ipsum non essentiam suam, sed cu-

Esai. 44.
1. Pet. 2.
Prou. 8.

Hebr. 10.

Lue. 10.

randæ salutis humanæ consiliū indicare: Quod quidem effecti-
tia posterius est. Quæ enim creantur & fiunt, ob id primum
creantur, & fiunt ut sint. Deinde vim habent agendi, ea quæ
runt imperata. Hoc autem in omnibus licet perspicere. Ad
enim creatus est, non ut ageret, sed primum ut esset homo. Tum
agendi mandatum accepit. Noë autem creatus est, non primum
arcam, sed ut primum existeret, atque homo esset. Post enim
iussus est arcam exedificare. Et magnus ille Moyses primum
homo factus est, deinde populi dux constitutus. Atque ita &
gillatim potes omnia persequi. Quamobrem idem & hic lo-
cet cogitare. Noë & spiritus autem significans in Psalmis locu-
tus est ad hunc modum. Et constituiisti eum super opera ma-
nium tuarum. Quod & de seipso Dominus indicans egre-
git, constitutus sum Rex ab eo super Sion montem iherusa-
lem. Quem admodum enim cum monti Sion illuxit forma
eius, non tunc initium iumpit, sed cum esset Verbum Dei
& Rex sempiternus, dignatus est in hominis forma regere
suum, & montem Sion illustrare, ut & eos, qui tunc erant, & non
a peccati dominatu liberaret. Ita super opera constitutus, non
illis, quæ nondum essent, sed iam existentibus, & regentibus, ac po-
derantis opera indigentibus, praefectus est. Decebat enim aliud
aliud, quàm ipsa opera existens, imò verò ipsorum operum aut
existens, & procreator, eaque in se propter nos creatos renou-
da suscipiens, omnia in se recrearet. Nam cum dixisset, creatum
statim causam adiecit, opera commemorans, ut se creatum
agendum dicens, se ideo factum hominem ostenderet, ut ex
nouaret. Hic autem est diuinæ scripturæ mos, ut cum de carne
per Verbum assumpta mentionem facit, causam, cur ea assu-
pserit, adiungat. At cum aut de sua Diuinitate Verbum loqu-
tur, aut ministri eius illam nuntiant, simplici, & soluta oratio-
ne, & nullam causam afferente declarant. Patris enim est ipse
dior. Et quemadmodum pater propter nullam causam est, ita
nulla splendoris eius causa est requirenda. Quamobrem eius
scriptum sit in principio erat Verbum, & Verbum erat apud
Deum, & Deus erat Verbum, non est additum, propter quod.
At cum legis Verbum caro factum est, tunc & causam addit
propter quod, nempe & habitauit in nobis. Rursum Apostolus
dicens: Qui cum in forma Dei esset, non addit causam, ac cum dicitur

Philip. 2.

cit serui formam accepit, tunc eam subiicit, humiliavit, inquit

semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis. Incircō
enim & factum est caro, & serui formam assumpsit. Et ipse
Dominus multa parabolarum inuolucris tegit, de se autem
loquens aperte dicit, Ego in patre, & pater in me. Et ego & Is. 4.
pater vnum sumus: Et qui vidit me, vidit patrem: Et ego sum Is. 10.
lux mundi: Et ego sum veritas. Nec singulis dictis causam Is. 14.
adiungit, ne posterior illis quorum causa sit, esse videatur. Ne Is. 8.
cessum enim est, ut præcedat id, quod nisi propter ipsam, non Is. 14.
fuisset factum. Paulus quidem segregatus in Euangelium, Rom. 1.
quod antea promiserat Dominus per Prophetas, habebat Euan-
gelium ante se, cuius Euangelij minister est factus. & Ioan-
nes delectus, ut præter ante Dominum, ante se Dominum ha-
buit. Dominus verò, qui nullam habet ante se causam, ut Ver-
bum sit, nisi quod patris est filius, & vni genita sapientia, quan-
do sit homo, tunc affert causam, propter quam est carnem ge-
staturus. Antequam enim homo fiat, præcedit hominem utili-
tas, sine qua carne non induisset. Quæ autem fuerit causa, pro-
pter quam factus est homo, declarat ipse, descendi, inquit, Is. 6.
de celo, ut facerem voluntatem meam, sed voluntatē eius, Is. 6.
qui misit me, ut omne quod dedit mihi pater, non perdam ex
eo, sed suscitarem illud in nouissimo die. Hæc est enim voluntas
patris mei, ut omnis, qui videt filium, & credit in eum, habeat
vitam æternam, & ego suscitarem eum in nouissimo die. Et rur-
sum, Ego inquit, veni lux in mundum, ut omnis, qui credit in Is. 12.
me non maneat in tenebris. Et rursum in Euangelio Ioannis.
Ego inquit ad hoc natus sum, & ad hoc veni, ut testimonium Is. 18.
perhibeam veritati. Ioannes autem scripsit: Propterea apparuit
filius Dei, ut dissoluat opera Diaboli. Ut testimonium igitur Is. 10. 3.
perhiberet, & morte pro nobis subiret, & solueret opera Dia-
boli, venit Seruator. Hæc est causa aduentus eius in carne. Re-
surrectio enim non fuisset, nisi fuisset mors, nec mors, nisi cor-
pus mortale suscepisset. Id ab ipso didicerat Apostolus, pro-
pterea dixit: Quoniam putri participes erant carnis & san- Heb. 2.
guinis, & ipse similiter carnis & sanguinis participes factus est,
ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium,
id est, Diabolum. Quod si propter nos, non autem propter
se creatur, ipse creatus non est, sed carnem nostram creatam
indutus hæc dicit. Quemadmodum enim infirmitates nostras
suscipiens, dicitur ipse infirmus, cum tamen infirmus & imbe-

illus non sit, quippe qui virtus est Dei, & peccatum pro nobis factus est, & maledictum, cum tamen ipse non peccauerit, sed peccata, & maledictiones nostras ipse tulerit, sic non in seipso creans dicit: Dominus creauit me, cum tamen ipse creatura non sit.

Ex eodem libro:

Prov. 8.

Si natura atque essentia Verbum esset res procreata, & iter rem procreatam & filium nihil interesset, non addisset illud: Gignit me. Sed ei fuisset satis dixisse, creauit me. Siquidem hac vox etiam gignendi significacionem contineret. Nunc autem cum dixerit, creauit me, initium viarum suarum ad opera sua, addit, gignit me. Non enim id simpliciter, sed ad inueniendam vocem illam, creauit, hoc veluti viticulum subnectit. Ante omnes colles gignit me, hoc enim, gignit me, cum illo, creauit me, coniunctum sit proleu habet significacionem, ut & creauit, propter aliquid dictum, & gignit, antecedit illud, creauit, quemadmodum enim dixisset, gignit me: Deinde subiiecit, Ante omnes colles creauit me, intelligeremus omnino, hoc creauit, illi, gignit, antecedere, sic cum dixerit prius, creauit, Deinde adiunxerit, Ante omnes colles gignit me, hoc gignit, illi creauit, proleu necessario demonstratur. Nam cum dicat, ante omnes gignit me, significat, se aliud esse, quam omnes sint. At cum dicit, creauit me, subiecit, initium viarum suarum. Quod illi, gignit me, non est adiunctum, sed potius additum est, ante omnes. Quod autem ante omnes est, non est initium omnium, ut vnum ex illis sit, sed ab omnibus diuersum. Quod si ab omnibus diuersum est, in quibus & initium omnium intelligitur, perspicuum est, ab omnibus rebus procreatis, diuersum esse. Sicut enim homines Dei spiritum accipientes per ipsum spiritum sunt filij Dei, sic Dei Verbum carnem humanum induens & creati & fieri dicitur. In quo tamen prius genitus & nobis vocatur, & est. Quandoquidem omnibus hominibus propter Adami peccatum damnatis, & perennibus, caro illius, utpote Verbi corpus effecta, prima ex omnibus seruata, & liberata est. Nos autem deinceps uti corpora eius consortes seruamur. Cum illo nanque corpore & dixisset Dominus in regnum colorum ingressus est, & ad patrem

sum accessit, Ego sum, inquit, via, & ostium, & per me oportet omnes introire.

In eandem sententiam.

Quoniam prima illa per Adam via perijt. Quapropter ad mortem & Paradiso desleximus, audiuiusque verba illa. Terra es, & in terram reuerteris. Ideo Dei Verbum pro sua in homines benignitate ex voluntate patris carnem mortalem induit, ut cui primus homo peccando mortem intulerat, huic proprii corporis sanguine vitam elargiretur, & novam, viuentemque viam nobis demonstraret per velamen, ut inquit Apostolus, id est, per carnem suam. Quod & alibi significatur. Quare, inquit, si qua in Christo noua creatura. Vetera transferunt, ecce facta sunt omnia noua. Quod si noua creatura facta est, oportebat huius creaturæ primum aliquem esse. Nudus autem, & tantum terrenus homo, quales nos ex peccato facti sumus, esse non poterat. Quando in prima quoque creatura infideles fuerunt homines, & per ipsos prior via perijt. Alio igitur opus erat, qui prior illam viam renouaret, & renouatam tueretur, & custodiret. Itaque non alius, nisi Dominus initium creaturæ nouæ creaturæ, & via. Et merito dicit, Dominus creauit me initium viarum suarum, ut homo non prior illius more se gerat, cum nouæ creaturæ initium addit, Sed cum habeat Christum viarum initium, dicentemque, ego sum via, illum iam sequatur. Quod quidem docens & beatus Apostolus in epistola ad Collossenses scripta, ipse est, inquit, caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenius ex mortuis, ut sit in omnibus primas tenens. Cum enim semator sit ita per carnem creatus, & eorum qui recreantur, principium constitutus, & primitias nostras habeat, quam induit carnem humanam sequitur, ut futurus deinceps post ipsam populus creetur, dicente Dauide: scribantur hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur laudabit Dominum. Et in Psalmo vigesimo primo, Annuntiabitur Domino generatio ventura, & annuntiabunt iustitiam eius populo, qui nascetur, quem fecit Dominus. Neque enim amplius edictum illud, Quia die comedetis ex eo, morte moriemini, sed potius illa verba, Vbi ego sum, & vos eritis. Ve dicamus, ipsius enim opus sumus creati ab eo ad opera bona. Præterea,

Gen. 3.

Heb. 6.

2. Cor. 5.

Iohan. 14.

Col. 1.

Psal. 107.

Gen. 2.

Ad Eph. 2. B.

Quoniam opus Dei, nempe homo, qui perfectus erat creatus peccando defecerat, & propter peccatum in mortis supplicio incurrerat. Non decebat autem, ut opus Dei maneret imperfectum, & ob id supplicabant omnes sancti dicentes in 1. alio centesimo trigesimo septimo, opera manuum tuarum non sperexeris, sed in perfectum Dei Verbum corpus imperfectum assumit, & ad opera creari dicitur, ut res à nobis contraria dissoluatur, & quod homini deest, ipse perficiat. Deerat autem immortalitas, & in Paradisum ducens via. Hoc illud est, quod Dominus dicebat, ego, inquit, opus perfecti, quod dedit mihi ut facerem. Et rursum, opera, quae dedit mihi pater, ut facerem, haec opera, quae ego facio, testimonium perhibent de meo. Quae autem dicit hic tibi à patre data opera ad perfectum, ea sunt, ad quae creatus est, ut ipse in Proverbiis hoc Dominus inquit, creavit me initium viarum suarum ad opera sua. Quod perinde est, ac si diceret, dedit mihi pater opera, ut perficerem. Nam quia tunc propter peccatum imperfecta & manca facta sunt opera, ideo, quantum ad corpus pertinet, creari dicitur, ut ea perfecta: atque integra redderentur. In specie patris ecclesiam statuat, nullam, ut inquit Paulus, habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi, sed sanctam & irreprehensibilem. Perfectum igitur est, ac restitutum ipso quale fuit initio genus humanum, & perfectius etiam ipsa gratia. A mortis enim excitati non timeamus amplius mortem, sed in caelis semper regnabimus. Quod quidem factum est, posteaquam ipsum Dei Verbum proprium ex patre existentem carnem induit, & factum est homo. Nam si creatus existens, homo factum esset, homo nihilominus à Deo non esset, distinctus permanisset. Quomodo enim, si Verbum esset opus, homo per opus fuisset cum creatore, & effectore Dei coniunctus, aut quod auxilium à simili ad similia potuisset accedere? Aut quomodo, si Verbum creatum est, potuisset sententiam solvere, & peccata dimittere, quod, ut Prophetae presertim, Dei proprium est? Quis enim, inquit, Deus, ut tu, colles peccata, & delens iniquitates? Deus enim dixit, terra es, & in terram reverteris. Quae quidem sententia à mortalibus solvi non poterat. At illam Dominus soluit, qui si vos, inquit, filius liberauerit, liberi eritis. Et filius verè liberans, se non esse creatum, declaravit, sed proprium Verbum, & imaginem essentiae patris.

Ioan. 17.

Ioan. 5.

Eph. 5.

Mich. 7.
Gen. 3.

ris, qui & initio sententiam tulit, & peccata dimittit. Quoniam enim in verbo dictum est, terra es, & in terram reverteris, per ipsum etiam Verbum, & in ipso damnationis sententia soluta est, & salus acquisita. At poterat, inquit, Deus etiam si servator creatus esset, dicto solo damnationis sententiam dissolvere. At istis rursum, Deus poterat, inquit alius, licet non venisset servator, unico verbo illam delere, sed considerandum est, quid hominibus expediret, & non omnibus in rebus ita ratiocinari, ut ad eius potentiam contra referantur. Nam & antequam facta fieret, poterat homines, qui deliquerant, perdere, quod tamen non nisi ea perfecta facere voluit. Poterat & sine vlla Moysi opera, unico tantum verbo ex Aegypto populum educere. Sed ita res poscebat, ut per Moysen educeretur. Poterat & sine iudicibus servare populum Deus, sed aliis conducebat, ut ad tempus iudex ipsis constitueretur. Poterat & ab initio Dominus venire, aut veniens Pilato non tradi, sed & perfectis seculis venire, & quantum dixit, ego sum. Quod enim facit, id hominibus expedit, & aliter non decet fieri. Et quod expedit, & decet, id facit. Venit igitur, non ut sibi ministraretur, sed ut ministraret, & nobis salutem daret. Poterat utique legem sancte Sinai loqui, ut Moses posset ascendere, & è propinquo populus audire, & credere. Quam recte autem id factum fuerit, tantum damnationis sententiam soluisse, iubentis quidem potestas esset declarata, homo tamen talis extitisset, qualis erat Adam antequam peccaret, cum gratiam extrinsecus, non ad fuit in Paradiso collocatus. Talis enim erat, quando fuit in Paradiso, quod peccare iam didicisset. Quare si eiusmodi existens à serpente deciperetur, iterum necesse foret, ut Deus illum & condemnaret, & condemnatum absolueret. Atque ita res abiret in infinitum, & homines tamen peccato servientes rei permanerent, & semper peccantes venia semper indigerent, & nunquam liberarentur, cum per se caro essent, & semper ob carnem imbecillitatem vincerentur. Ad haec si filius esset creatus, misisset homo mortalis, non coniunctus cum Deo. Neque enim creatus potuisset creator cum Deo coniungere, cum ipse ad id egeret alterius opera. Nec hominibus creatis, qui simplex unus ex

Ioan. 18.

ex illis esset potuisset salutem asserre, cum ipse quoque salutem indigeret. Proinde ne hoc accideret, misit filium suum, qui factus est & hominis filius, creaturam carnem assumentem, ut quam morti omnes erant obnoxij, ipse diuersus ab omnibus morti proprium corpus pro omnibus offerret, & aequè ita quam omnibus per ipsam mortis sententia damnationem impleretur, omnes enim in Christo mortui sunt, & omnes per ipsum gignuntur liberi à peccato, & à damnatione per peccatum allata. Et surgentis à mortuis, & immortalitatem mortuorum vere in perpetuum permanebunt. Nam posteaquam Verbum carnem induit, ut saepe demonstratum est, omnis mortalis peccatis ab ipsa peccatis extinctus est. Et si quod ex carnis mutationibus malum pullulanerat, excisum est, & cum filius mortis ipsa, quæ peccatum consequitur, sublata. Veniet enim, inquit Dominus, princeps mundi huius & in me non inuenietur quicquam. Et idem, ut Ioannes scripsit, apparuit, ut dissolueret opera Diaboli. Quibus ab eius carne solutis omnes propter carnis cognationem liberati sumus, & coniuncti cum Verbo. Coniuncti autem cum Deo non amplius in terra procul ab eo peruenimus, sed, ut ipse Dominus dixit, ubi ipse est, nos tunc erimus.

In eundem locum.

Pro. 3. Si sapientia igitur terra fundata est, quomodo is, qui fundatur? Atqui in Proverbiis hoc item dictum est. Et solius dicti sensus est inuestigandus, ut cognoscamus, Deum sapientia quidem creare, & fundare terram, ut stabilis sit, atque ipsa permaneat, sapientiam verò fundari propter nos, ut principium sit, & fundamentum novæ creaturæ, & nostræ recreationis. Ne hoc quidem loco dixit, Ante secula Verbum, seculum me facit, ne principium habeat, quo fiat. Verum illud à primis querendum est, an filius sit, & propter hoc præcedere sunt scrutandæ scripturæ. De hoc enim cum & Apostoli edocui interrogati, Petrus respondit, tu es, inquit, Christus filius Dei viventis. Hoc & hæreticos Arianae pater in primis excusavit, si filius, inquit, Dei es. Nouerat enim in hoc verum confitemur, & proprium, fidei nostræ fundamentum, & roborem consistere, & tyrannidē diabolicam, si filius Dei esset, sine habitatione creatus esset, unū & ipsum esse ex filiis Adam à se deceptis, quare nullam sibi de illo fore sollicitudinem. Et propterea, quoniam tunc erant Iudæi, indignabantur, quod Dominus se Dei filium diceret.

diceret, & Deum esse proprium patrem suum affirmaret. Et animi si ex rebus procreatis, aut factis unam se esse dixisset, nihil noni audire se, quod esset detestabile, & execrandum existimassent, cum ad patres etiam Angelos venisse non ignorarent. Verum quia se Dei filium dicebat esse, animaduertebant eiusmodi verbis non rem procreatam, sed diuinitatem, & paternam naturam indicari. Oportebat igitur Arianos, etsi paternam suam diabolum vellet amulari, diligenter attendere, ut si Verbum dixisset, filium me fundauit, id sentirent, quod sentiuat, si autem non ita dixisset, non ea sibi confingerent, quæ non sunt. Non enim dixit, Ante secula me Verbum, aut filium fundauit, sed simpliciter fundauit me, ut quemadmodum dixi, non propter se, sed propter illos, qui super se fundati essent, ea Proverbiorum verba prolata declararet. Quod mini. **1. Cor. 3.** me ignorans Apostolus, Fundamentum, inquit, aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Iesus Christus. Vnusquisque autem videat, quomodo superædificet. Nec esse autem est, ut fundamentum tale sit, qualia sunt ea, quæ superædificantur, ut coniungi inter se, & constitui possint. Quod si Verbum existat, quatenus Verbum est, non habebit sibi congruentes & similes quibus cum copuletur, & construat, est enim unigenitum. At factum homo habet eos similes, quod fundatur, ut & nos super ipsum tanquam lapides præciosi constitui possimus, & efficiamur templum Spiritus sancti habitantis in nobis. Ac quemadmodum Dominus est fundamentum, nos autem lapides super ipsum ædificati, sic ipse vitis est, nos palmites cum ipsa vite coniuncti, non per Diuinitatis essentiam, quod fieri nequit, sed per eius humanitatem. Necessarii enim sumus, Caterum hæreticos humi repentes, & humano sensu tantum ventres humanis exemplis opus est confutare. Hæc autem ex ipsis verbis colligimus, Non dixit, fundamentum me fecit, no, tanquam res facta, principium, ut fieret, habuisset videretur, licet hinc impudenter ipsi occasionem arriperent impietatis, sed fundauit me. Fundamentum autem iactur quidem & collocatur, habita ratione lapidum, qui superstruuntur. Non autem simpliciter fit, Verum ex monte translatu lapis in terræ profunditate ponitur. Qui sanè lapis quæ

Iohan. 14. Illam deinde sententiam Domini carpere coeperunt. Ego in patre, & pater in me. Quomodo potest, inquit, hic in patre esse, aut ille ab hoc comprehenditur? Quomodo potest pater maior est, in filio, qui minor est, inesse? Scilicet mirum est, si filium in patre esse, cum de nobis etiam scriptum sit, in ipso vivimus, movemur, & sumus. Merito tamen hoc illis accedens

Act. 17. pro prava ipsorum mente, quippe qui Deum esse corpus existimant, nec qui sit verus pater, aut verus filius, aut lux in se habens, aut splendor aternus ipsius inuisibilis, aut essentia incorporea, & forma incorporea, & imago ipsius, animaductum. Non enim, ut illi opinantur quia dictum est, ego in patre, & pater in me, ita committant inter se, ut videmus contingere, cum in inania vicissim, vnum ex alio replentur. Ut filius id, quod in patre vacuum est, & pater id, quod in filio vicissim est, vacans impleat, & neuter eorum plenus, atque perfectus sit. Hoc enim est corporum proprium. Quapropter hæc vel dicere seculum, vel impietatis plenum. Plenus enim atque perfectus est pater, & filius Divinitatis est plenitudo. Neque Deus, ut vasa, si in se esset, confirmaret, eodem modo confirmat filium. Filius enim est patris virtus, & sapientia. Ac res quidem procreatae, quæ non participes illius sunt, spiritu sanctæ sunt, ipse autem spiritus non participes, sed proprium est patris germen. Quamobrem cum dixisset: ego & pater vnum sumus, merito subiicit: Ego in patre, & pater in me. Ut illis verbis eandem Divinitatis

Iohan. 10. tionem, his coniunctionem essentiae declararet. Vnum enim dixit, non ut vnum in duas partes secetur, quæ non nisi vnum sint. Neque ut vnum bis nominetur, Neque ut idem modum patris sit, modo filius eius fiat. Sic enim Sabellius sentiens indicatus est hæreticus. Sed ita duo sunt, ut pater quidem sic pater, non autem idem filius. Et filius sit filius, non autem idem pater. Natura verò una est. Quia genitus non est genitor, & similis, Est enim imago eius. Et omnia, quæ patris sunt, sunt etiam filij. Quapropter filius non est alius Deus. Neque enim extrinsecus fuit excogitatus, quia quidæ externa, & peregrina, & à patre aliena divinitate multi omnino sunt. Quamvis enim aliud sit quatenus genitus est filius, idem tamen est, quatenus Deus

Deus. Et vnum sunt filius & pater, quoniam ut diximus, una propria eademque natura, & divinitas est. Siquidem & splendor lux est non sole posterior, neque luce diversus à sole, neque particeps illius sed proprium germen. Quod quidem germen omnino lux est, neque lucem duplicem sed cum duo sint, sol, & splendor, unam tamen è sole lucem dixeris, splendore illustrantem omnia. Sic & filij divinitas patris est, ideòque dividi non potest. Sic unus est Deus, & non est alius præter hunc, itaque cum vnum sint, & una sit eorum divinitas, quæ dicuntur de filio, eadem dicuntur de patre, excepto, quod pater hic, filius ille duntaxat dicitur. Omnia enim, inquit ipse filius, quæ pater habet, mea sunt. Iam qui audit ea, quæ patris sunt, de filio dici, videbit & ipse patrem in filio. Et cum intelliget ea, quæ de filio dicuntur, de patre etiam dici, filium in patre spectabit. In filio enim cernitur divinitas patris. Hoc autem regis imaginis exemplo facilius intelligi poterit. In imagine enim est species, & forma Regis. Et in ipso Rege species imaginis est. Conspicimus enim est in imagine Regis similitudo. Ut qui contempletur imaginem, in ipsa Rege agnoscat, & videat. Et rursum qui Regem aspiciat, eum esse, agnoscat, qui in imagine cernebatur. Quamobrem ob certam, & nihil differentem similitudinem et, qui perfecta imagine voluerit Regem intueri, imago poterit ita dicere, Ego & Rex vnum sumus. Ego enim in illo sum, & ille in me. Et quod cernis in me, idè in eo cõspicies, & ginem, in ipsa regè adorat. Nam eius effigies & forma imago est. Quoniam igitur filius est imago patris, intelligimus necessarium divinitatem, & proprietatem patris esse essentia filij. Atque hoc illud est, quod ea verba significant. Qui cum in forma Dei tris plenitudo est essentia filij, & Verbum Deus est filius. Quamobrem æqualis existens non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Et quia filij divinitas & species non alius, nisi patris est, adeo dixit, ego in patre sum. Sic Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Proprium enim patris essentia filius est, in quo mundus Deo reconciliatur. Sic quæ filius agit, patris sunt opera. Sic qui filium videt patrem videt. In paterna enim divinitate filius est, & spectatur. Et paterna quæ in ipso species est, in eo patrem ostendit, & sic est pater in filio. Et proprietates

Philip. 2.

2. Cor. 5.

atque diuinitas ex patre in filio sic ostendit filium in patre, ab eo separari non possit. Qui verò audit, & videt ea, quae dicuntur de patre, de filio item dici, non quod per gratiam sit eorum particeps, atque ita habeat illa insita in essentia sua, sed quod ipsius filij essentia sit proprium essentiae patris, quemadmodum ante dixi, praeclare intelligit dictum illud: Ego in patre, & pater in me, & illud: Ego & pater vnum sumus. Est enim filius, qualis pater, quoniam omnia, quae pater sunt, habet. Quare simul etiam cum patre significatur. Nihil enim, nisi filius existat, patrem appellat. Nam qui Deum effectorem dicit, non ea continuo quae facta sunt, ostendit. Et enim effectus, & opifex etiam ante, quam illa sint. At qui patrem dicit, statim significat & essentiam filij. Quare qui credit in filium, etiam in patrem credit. Credit enim in patris proprietatem. Atque ita vna est fides in vnum Deum. Et qui adoratur, & colitur filium, in filio patrem etiam adoratur, & colitur. Vna enim est diuinitas, & ideo vnus est honor, & vnica adoratio in filio, & per filium exhibetur patri. Et qui sic adoratur, vnum adoratur Deum. Vnus enim Deus est, & non est alius, praeter ipsum. Et verba illa, Ego sum, & praeter me non est alius Deus, Et ego primus, Et ego post haec, recte dicuntur. Ego enim vnus, & solus, & primus est. Nec tollunt filium haec verba. Absit. Est enim & ipse filius in vno, & solo, & primo, qui vnus, & solus, & primi solus est verbum, & sapientia, & splendor. Non igitur tollatur filius, haec dicta sunt. Sed ostendatur, non esse alium, qualis est pater, & quale est verbum. Etenim, quoniam qui falsos adorant Deos, a verò Deo deos fecerunt, Deus qui benignus est, & homines curat, reuocant, auertens eos ab errore ego, inquit, Deus solus, & ego sum, & praeter me non est Deus, & alia eiusmodi. Quae quidem omnia loquitur, ut ea, quae non sunt, expellat, & omnes homines ad conuertat. Ac quemadmodum si quis cum dies esset, & sol non cecideret, lignum simpliciter pingeret, nec vlla lucis habitatione diceret, picturam illam esse lucis causam, sol autem re specula clamaret, ego inquit, sum lux diei, nec aliud vllum diei lumen praeter meum, si sol ita loqueretur, non eo spectandum, ut splendorem suum, sed ut errorem, & stultitiam illius, qui sui speciem depinxisset, excluderet, sic Deus, ego, inquit, sum, & ego, Deus solus, & non est alius praeter me, ut homines

Esai. 44.

falsis Deis colendis auerteret, et auocaret, et ad se verum Deum cognoscendum et adorandum adduceret. Verum haec isti rursus nugis quibusdam suis controuersiam vocant. Et patrem, atque filium, non quemadmodum ecclesia praedicat, sed ut ipsi volunt, vnum esse contendunt. Quoniam enim, quae pater vult, ea vult etiam filius, nec consiliis, et iudiciis eius aduersatur, sed in omnibus cum ipso conuenit, eademque decreta, et consentaneam, atque congruentem doctrinam patris rationem docet, inde fit, inquit, ut pater, et filius vnum sint. Haec non solum dicere, sed scribere quidam ausi sunt, quibus nihil magis absurdum, aut à ratione alienum dici potest. Nam si propter hanc causam pater, & filius vnum sunt, et si filius hoc modo patri similis est, vide, ne qui nobis superiores sunt, Angeli, et principatus, et potestates, et throni et dominationes sint, ut ille, filij, et de his item dici possit, ipsi et pater vnum sunt, et vnusquisque eorum imago et verbum est patris. Nam quae vult Deus, et ipsi volunt, nec sententiis, nec iudiciis differunt, sed omnibus in rebus suo obtemperant effectori. Non enim in gloria mansissent sua, nisi ea, quae pater vult, et ipsi vellent. Non enim in eos, qui paruenerunt, sed in eum, qui conuincit, oriebatur? si haec ita habent, cur solus filius vnigenitus, et verbum, et sapientia est? Aut cur, cum tam multi sint patri patris similes inueniuntur, ut Martyres, ut Prophetas, ut Apostolos, ut Patriarchas. Multi hoc etiam tempore seruatoris mandatis obseruantes misericordes extiterunt, ut pater, qui est in caelis, et ambulare in dilectione, sicut et Christus dilexit nos. Et Pauli fuerunt imitatores multi, sicut et ille Christi. Attamen eorum nullus neque verbum, nec sapientia, nec vnigenitus filius, nec imago est. Neque illorum vllus ausus est dicere, Ego et pater vnum sumus. Aut ego in patre, et pater in me. Sed de his omnibus dixi tibi in filiis Dei. De ipso autem, solus imago vera, et naturalis est pater. Licet enim ad imaginem facti simus, et imago, et gloria Dei vocemur, non tamen propter nos, sed propter inhabitantem in nobis imaginem, et veram gloriam Dei, quae Dei verbum est, quod propter nos factum est caro, huius nominis gratiam

Esai. 44.

Ephe. 5.

Psal. 88.

accepimus. Necesse autem est, ut similitudo, & unitas ad ipsos filij essentiam ducat. Quod nisi fiat, nihil amplius, quam procreata, ut dictum est, habere videbitur, neque patri erit similis, sed similis erit decretorum patris, à patre autem differt, quia pater quidem est pater, decreta autem & doctrina sunt patris. Quare si quantum ad instituta doctrinamque pertinet, similis est patri filius, sequitur, ut nomine tantum pater sit, filius autem non modo vera, & certa patris imago non sit, sed ne proprietatem quidem aut similitudinem patris ullam habere videatur. Quæ enim illi, si commutabilis est, cum patre similitudo? Et Paulus docebat eorum similia, quæ docuerat Iohannes, nec tamen ei similis erat essentia. Eiusmodi sunt Iohannes & Iohanna. At filius & pater sic unum sunt, ut filium cum patre & splendorem cum sole unum esse cognoscimus. Ex quo fit, ut æque filio pater agat, & veniēte filio ad sanctos, pater in filio veritas. Imagine enim cernitur pater, & in splendore lux est. Quapropter, ut paulo ante diximus, patre gratiam & pacem largiente, eam largitur filius, ut Paulus in omnibus epistolis suis demonstrat. Gratia vobis, inquit, & pax à Deo patre nostro & domino Iesu Christo. Vna enim & eadem est gratia à patre in filio, ut vna lux est solis & splendoris. Rursum ad Thessalonicenses scribens, precatur ipse, inquit, Deus pater, & dominus noster Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos. In quo quidem verbo animadvertendum est, ipsum non dicere, Dirigatur, sed dirigat, ut non tanquam à duobus duplicem gratiam, sed ut à vno gratiam unam dari demonstrat. Quoniam pater illam per filium dat, Quæ plane res patris & filij indicat unitatem.

1. Thessal.
3. c

Ex eodem libro.

BEatus Iohannes brevius, & perfectius, quàm nos, horum verborum sensum explanabit, & cohibebit Arrianos, ne amplius se tales, qualis est filius, opinentur. Alioquin ipsi quod illud audient, tu es homo, & non Deus, Et noli cum patre te cum diuite uti æqualem comparare. Sic igitur Iohannes loquitur, in hoc cognoscimus, quod in ipso manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo nobis dedit. Quare propter gratiam spiritus nobis impertitam & nos in ipso manemus, & ipse in nobis. Et quoniam spiritus Dei est, eo in nobis existens, cum

1. Jo. 4. c

item qui illum habemus, in Deo esse existimamus. Et sic est Deus in nobis, non ut est filius in patre. Non enim filius particeps spiritus, ut per illum in patre sit, neque ipse spiritum accipit sed illum potius omnibus dilargitur. Nec spiritus coniungit verbum cum patre, sed ipse potius à verbo id accipit. Et filius quidem in patre est, ut verbum proprium, & splendor ipsius. Nos autem sine spiritu, ut peregrini, & alieni, longè absumus à Deo. Spiritus autem communione cum diuinitate copulamur. Ut quod sumus in patre, id non ipsi nobis, sed spiritus in nobis existenti & in nobis manenti acceptum referamus. Ac cum Iohannes idem dicat, Qui cōstitetur, Iesum esse filium Dei, Deus in ipso manet, & ipse in Deo. Quænam similitudo, aut æqualitas nobis cum filio? Nonne Arriani undique, & à Iohanne potissimum confutati tandem animaduertunt, aliter esse filium in patre, & aliter nos in ipso? Neque nos unquam ut verbum fore, neque verbum ut nos? Nisi, ut eorum mos est, nunc etiam audiant dicere, communione spiritus, & virtutis progressu filium esse, vel cogitare. si quidem ipse, ut dictum est, spiritum tribuit, & quod habet spiritus, id ab eo habet. Quamobrem cum seruatores sint, non ostendit eandem nos cum ipsis essentiam habere. Sed patrem orat quemadmodum Iohannes scribit, ut creantibus spiritum per se largiatur, per quem in Deo esse, & in patre, & spiritus ex verbo datur, vult, ut spiritum accipiamus, & posteaquam acceperimus, habentes spiritum verbi in patre existētis, videamur & nos per spiritum esse unum in verbo, & per verbum in patre. Illud autem, sicut nos, nihil aliud significat, nisi ut ea gratia spiritus in discipulos distributa nunquam excidat, nunquam adimat. Id quod Apostolus nouit, cum diceret. Quis nos separabit à charitate Dei? Nunquam enim pernitentem Denum munera sua largitum esse, et vocationis gratiam tribuisse. Spiritus enim est, qui in Deo existit, non autem nos per nos. Et quemadmodum filij, in nobis est, sic per spiritum in nobis existentem, qui est in verbo, quod est in patre, unum in filio, et patre erimus, et esse existimabimur. Quando igitur aliquis per peccatum aliquod excidit à spiritu, is non est amplius in Deo, quandoquidem ab eo recessit spiritus san-

1. Jo. 4. c

Rom. 2.

Ex eodem libro. Sanctae & divina scriptura propositum esse, ut dupliciter de servatore loquatur, tum de sempiterno filio & Deo, tum ut de illo, qui postea verè perfectus, factus sit homo.

Illud, ut sepe diximus, est scripturae propositum, & ea dictione ratione vitur, quae duplicem de servatore notionem induit. Nempe filium, qui verbum est, & splendor, & sapientia patris, & fuisse semper, & esse Deum, & carnè deinde ex virgine Dei genitrice sumpsisse, atque hominem esse factum. Hae duo per omnem à divino spiritu dictatam scripturam, ut ipse Dominus significatur. Scrutamini, inquit, scripturas, quoniam quae resflumonium perhibent de me. Ac ne cunctis eius sententiis colligendis longior sim, satis erit, ex omnibus illa attulisse, quae Ioannes protulit. In principio, inquit, erat Verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso non quidem factum est. Deinde & verbum, inquit, caro factum est, & habitavit in nobis. Et illam, quae Paulus scripsit, Qui cum in sima, inquit, Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se apud Deum, sed semetipsum exinaniuit, formam servi accipiens, & similitudine hominum factus, & habitu inuentus, ut hominem militavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Ab his enim eadem cogitatione percurrentes tota scripturam videbis, quomodo in principio quidem dixit hoc patrum. Fiat lux, & fiat firmamentum, & faciamus hominem, in confirmatione verò saeculorum misit ipsum in mundum, non ut inderet mundum, sed ut servaretur mundus per ipsum. Quomodo ergo divina versat scripturam, ex veteri testamento verba dicitur ex Evangelii autem Dominum esse factum hominem intelligere. Verbum, inquit, caro factum est, & habitavit in nobis. Hoc autem factus est, non autem in hominem introiit. Hoc enim de necessitate est, ne quando in hanc sententiam incidentes impetum quoque decipiant, ut existiment, Verbum, quemadmodum superioribus temporibus ad singulos sanctos fiebat, sic etiam nunc in hominem ingressum esse, ut illud sanctum efficeret, & illud pateficeret. Nam si res sic haberet, Quid causae foret, ut ipsum spectantes, ut rem insuetam, & novam admirarentur, & sic

& dicerent, Quis nam est hic? Iam enim audire verba illa consueverat, & factum est Verbum domini ad hunc, aut ad illum Prophetam. At postea quia Verbum Dei, per quod facta sunt omnia voluit etiam homo fieri, & demisit semetipsum, formam servi accipiens. Tu laus quidem Christi crux affert ostendiculum, nobis autem Christus est dei virtus & sapientia. Verbum enim, ut Ioannes inquit, caro factum est. Est autem scripturae mos, ut pro homine carne accipiat. Ut per Ioel Prophetam, Effundam, inquit, de spiritu meo super omnes carnes. Et Daniel sic Astyagi locutus est, Non colomulachra manu facta, sed vivente deum, qui creavit caelum, & terram, & omnis carnis habet potestatem. Et hic enim, & Ioel omne genus hominum carnem appellant. Ceterum cum ad veteres illos Prophetas fieret, sanctos quidem reddebat eos, à quibus animo syncretis suscipiebatur, non tam cum homines illi gignerentur, dicebatur, Verbum esse factum hominem. Neque cum illi perfectis saeculis venit ad abolendum peccatum, sic enim Deo placitum est, Verbum carnem sumpsisse, atque hominem factum esse, & in carne passum esse pro nobis. sic enim Petrus ait, Christo Deus esset, eodemque ad quos fieret, sanctos redderet, & omnia ex voluntate patris moderaretur & exornaret, deinde propter nos factum esse hominem, & corporaliter, ut inquit Apostolus, inditum ita esset, Deus existens proprium habuit corpus, & hoc utens instrumento factus est homo propter nos.

Ex eodem loco.

Cum Christi caro pateretur, Verbum non erat extra carnem, & circiter enim & passum dicitur. Et cum patris opera divinitus exequeretur, caro non erat sine Verbo sed ea Dominus in ipso corpore praestabat. Proinde caro existens & homo dicebat, Nisi facio opera patris mei, nolite credere. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, & cognoscite in me esse patrem, & me in ipso. Certè cum esset opus, Petri socrum femore laborante atque iacentem excitare, humano quidem more manum extendit, & divina virtute morbum expulit. Et in hominem illum, qui cecus natus erat, humanum ex carne sputum

Ioel. 2.

1. Pet. 4.

Col. 2.

Ioan. 10.

Luc. 4.

Joan. 9.

Joan. 11.

Rom. 5.

emisit, sed luto diuinitus oculos eius aperuit. Iam, quod ad Lazarum pertinet, vocem quidem ut homo humani edebat, sed verum. Porro consentaneum erat, ut Dominus humanum inducens carnē, vna cum affectionibus eius illam vocem induceret, ut quemadmodum proprium illius corpus dicimus, sic etiam proprias illius esse diceremus corporis affectiones, licet diuinitatem ipsius non attingerent. Si ergo corpus erat alterius, illius dicantur etiam affectiones fuisse. Sin Verbi erat caro, necesse est, ut carnis item affectiones, eius fuisse dicantur, cuius est caro. Cuius verò affectiones dicuntur esse, ut damnum, morberari, sitire, in crucem agi, mori, & cetera corporis infirmitates, eius & actio ex virtute, & gratia est. Merito igitur, & conuenienter affectiones hae Domini, & non alterius dicuntur, ut & gratia ab illo sit, & non aliū, sed hunc verē, & pie colamus, & adoremus, quoniam nihil ex iis, quae procreata sunt, nec commune aliquē hominē, sed qui ex Deo natura, & verus est filius hunc hominē etiam factū, nihilominus Domini, & Deum, & seruatore appellamus. Hoc autē quis non admiretur, qui non verō diuinū opus esse concedat? Nam si diuinitas Dei opera per corpus non essent effecta, homo non euasisset Deus. Præterea, si quae sunt carnis propriae affectiones, non dicuntur esse Verbi, homo perfectē ab his non fuisset liberatus, post exiguam aliquam intermissionem peccatum in ipso esset, & corruptio permansisset, quemadmodum iis, qui ante fuerunt, hominibus accidit. Multi enim ut constat, vici lapsi fuerunt & ab omni peccato integri, & pari. Si quidem & Hieremias in matris utero factus est sanctus; & Ioannes cum adhuc in utero gereretur, exultauit in gaudio ad vocem Dei genitricis Mariae. Attamen regnauit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in illos, qui non peccauerunt, in similitudine transgressionis Adam, atque ita nihilo scilicet homines mortales, corruptibiles, & propriis affectionibus obnoxii permanserunt. Nunc verō quoniam Verbum factum est homo, & carnis affectiones suscepit, illae non amplius attingunt corpus. proprias affectiones Verbum, quod in illo est, sed ab ipso quidem ita sublatae sunt. Itaque homines ex propriis affectionibus non amplius peccatores, mortalesque, sed Verbi virtute confurgentes perpetui sunt.

mortales, & incorrupti permanebunt. Quamobrem carne ex Dei genitrice Maria genita, Verbum ipsum, per quod omnia sunt facta, gigni dicitur, ut nostram in se generationem transferat, quo nos non amplius ut terra solum existentes in terram reuertamur, sed ut cum Verbo à caelis profecto coniuncti in caelum ab ipso recipiamur. Et alias igitur corporis affectiones non absurde in seipsum transulit, ut nos non iam ut homines, sed ut ad Verbum ipsum pertineutes, aeternae vitae participes efficiamur. Neque enim iuxta priorem generationem in Adam morimur, sed generatione nostra, atque omni carnis infirmitate in Verbum translatis excitamur à terra, peccati maledictione per ipsum pro nobis maledictionē factam dissoluta. Ac merito quidem. Quemadmodum enim omnes ex terra existentes in Adam morimur, sic ex aqua & spiritu sursum regenerati in Christo vitam omnes adipiscimur. Verum ut Verbi naturā impatibile, & carnis infirmitates ipsius magis exploratas habeamus, non alienum erit, Petrum, cuius de seruatore testimonium dignum est, cui fides habeatur, audire dicentem, Christo igitur carne passo. Quando igitur dicitur & nasci, & esurire, & sitire, & fessus esse, & nescire, & dormire, & lugere, & postulare, & fugere, & calicem deprecari, & quicquid aliud ad carnem pertinet, merito Petri verba sic usurpabimus, Christo igitur esuriente, & sitiente pro nobis carne, & dicente se nescire, & alapis percusso, & fello pro nobis carne, & exaltato rursus, & nato, & crescente, & timente, & se abscondente pro nobis carne, & dicente, si fieri potest, transeat à me calix iste, & vobis caro. Nam & Apostolus propterea non dixit Christo passo Diuinitate pro nobis, sed carne, ut affectiones has non verbi naturae, sed ipsius carnis naturae proprias cognosceremus. Nullus ergo ex humanis istis affectionibus offendatur, sed potius intelligat, ipsum Verbum ab illis esse natura remotissimum, easque de illo dici propter carnē, quam induit, cuius quidem carnis natura est impatibilis, sic etiam manet, nec ab illis affectionibus leditur, quinetiam illas delet, ac perdit. Homines verō propriis affectionibus in illum, qui impatibilis est translatis, & aboletis, earum expertes & liberi manent in perpetuum, sicut Ioannes docet, Et scitis, inquiens, quod apparuit, ut peccata nostra tolleretur.

tolleret, & peccatum in illo non est. Quæ cum ita sint, non
Hæreticus quarat, cur caro, quæ natura mortalis est, exeat,
aut si exurgit, cur non rursus eluriet, & fiat, & patiat, &
talisque maneat, cum ex terra sumpta sit, aut quomodo
in ipsa naturale est, definat. Potest enim ipsa caro ad hunc
dum Hæretico eiusmodi pertinaci respondere, tum equidem
ex terra, & natura mortalis, attamen Verbi sum facta
quod cum sit ab omnibus vacui affectionibus, meæ tulle
ctiones, atque ita ego ab illis libera permansi, nec amplius
earum servitute decineor, quoniam ab hac me Dominus
bertatē vindicavit, si enim vituperas, quod ego à naturali cor
ruptione liberata sim, vide ne eodem tempore Deum Verbum
in crimen voces, quod servitutis meæ formam accepim. Sicut
enim Dominus induens corpus factus est homo, sic non locu
nēs à Verbo per carnem eius assumpti Dij facti sumus, & do
inceps æternæ vitæ capimus hereditatem. Hæc necessario per
pendimus, ut cum videmus ipsum per sui corporis instrum
tum divinitus aliquid agere, aut loqui, intelligamus, ea
ab illo ut à Deo. Et cum cernimus ipsum rursus aliquid
humano dicere, aut pati, meminerimus ipsum carnem ge
se, atque hominem factum esse, & propterea sic dicere, & po
ti, si enim utriusque naturæ proprietates cognoscere verum
ab vno fieri cogitaverimus, recte credemus, & nunquam
errabimus.

Ex eodem loco, & hæc.

Si quis autem quæ divinitus à Verbo fiunt, aspiciens, cor
pus negabit, aut affectiones corporis cernens negabit. Vi
bi præsentiam in carne, aut ex humanis eius affectionibus
illo abiectius sentiet. Is & tanquam Iudas caupo vinum
miscens crucem offendiculum existimabit, & tanquam Co
eus promulgationem Evangelij stultam arbitrabitur. Tali
sunt Dei oppugnatores Ariani. Humanas enim servantes
affectiones & actiones cōvuentes, eum esse creatum existima
runt. Par autem erat, ut divina nem opera conspiciētes corpo
ris eius ortum negarent, atque ita Manichæis assentirentur. At
illi, licet serò, discant tamen aliquando, Verbum carnem
ctum esse. Nos autem, qui fidei propositum tenemus, ea, quæ
peruise ab istis intelliguntur, rectam sententiam coartare
possumus.

perspicimus. Illud enim, Pater diligit filium, & omnia tradidit
in manu eius, & illud: omnia mihi tradita sunt à patre meo, &
illud: Non possum quicquam facere, sed sicut audio, iudico, *Ioan. 7.
Luc. 10.*
Hæc, & alla his similia non significant, filium ea vquam ha
buisse. Qui enim fieri queat, ut quæ pater habet, ea semper
non habuerit solum per essentiam patris Verbum & sapiētia,
cum dicat, omnia, quæcumque habet pater, mea sunt: si enim, quæ
pater habet, filij sunt, semper autem hæc pater habet, perspi
cuum est, ea, quæ filius habet, cum patris sint, esse semper in fi
lio. Non igitur ita locutus est, quod ea aliquando non habue
rit, sed quia cum semper habeat, quæ habet, ea habet à patre.
Proinde ne quis filium aspiciens habentem omnia, quæ pater
habet, ob certam eorum, quæ habet similitudinem, eandemque
rationem in Sabellij impietatem incideret, & filium patrem
existimaret, dixit, data sunt mihi, & accepi, & mihi tradita
sunt, ut id solum ostenderet, se non esse patrem, sed patris Ver
bum, & eumque filium, qui propter patris similitudinem sem
per habuit, quæ pater habet, & quia filius est ex patre, habet ab
ipso, quæ semper habet. Neque enim filij divinitas imminuitur,
propterea quod dictum sit, data sunt, aut tradita sunt, & reli
qua his similia, sed potius ex his verè filius esse declaratur.
Aliud præterea ex his verbis discere possumus. Si enim omnia
illi tradita sunt, primum quidem ab omnibus, quæ accepit, di
versus est. Deinde cum sit omnium heres ipse filius, est etiam pro
prius per essentiam patris. Si enim ex omnibus vnus esset, non
omnibus diversus est, & solus proprius patris. Quod autem illud,
data sunt, & illud, tradita sunt, non significant, ea ipsum ali
quando non habuisse, ex alio simili dicto licet intelligi. Sic
enim inquit ipse servator, sicut pater vitā habet in semetipso
sic & filio dedit, vitā habere in semetipso. Nam ex eo, quod di
cit, dedit, significat se non esse patrem. Ex eo autē, quod addit, sic,
naturalē filij cum patre proprietatē, similitudinēque decla
rat. Si quando igitur fuit, cum pater non haberet, fuit etiā ali
quādo nimirū, cum filius non haberet. Sicut enim pater, sic etiā
filius habet. Quod si illud dicere impiū est, piū autē est dice
re, patrem semper habere, nonne absurdū est, cum filius dicat, si
cur pater habet, sic & filius habet, istos dicere, illi non sic, sed
aliter habere. At verbum fidele est, & omnia, quæ se dicit acce
pisse,

pisse, semper habens habet à patre. Et pater quidem à filio, filius autem à patre habet. Vt si splendor ita loqueretur, illi o-
mnem mihi locum cōcessit ad illustrandum, & ego non à me
illustro, sed ut ipsi luci collibuit, his verbis non ostendit, sed
id aliquando non habuisse, sed lucis se proprium esse splendor-
em, & quæ illius essent, omnia esse sua. Sic ac multo quid-
verius, & amplius licet de filio cogitare. Etenim cum omni-
pater filio dederit, omnia rursus habet pater in filio. Et cum
filius habeat, pater itidem habet. Nam filij Diuinitas est di-
uinitas patris. Atq; ita pater in filio prouidentia sua cuncta me-
deratur. Atq; hæc quidem sententiæ sic intelligenda sunt. Quod
verò de seruatore dicuntur humano more, ea quoque præ se
interpretanda. Hæc enim ideo prius exquisiui, ut si de
terrogantem audierimus, Vbi Lazarus iaceat, Et cum in pa-
tes Casareæ venerit, ita percontantem, Quem dicit hominem
Mat. 16. esse filiū hominis, Et, Quot pares habetis, Et, Quid vultis,
Mar. 6. faciā vobis, rectam ex iis, quæ ante dicta sunt, eiusmodi verbo-
rum intelligentiā habeamus, nec, id quod Christi oppugnan-
tibus Arrianis accidit, offendamur. Primum igitur illi dicitur
dum est, vnde nam existiment, illum ignorare. Neque enim ad
aliquid percontatur, id cōtinuò ignorat, sed potest ea, quæ
aliquis percontari, ut Ioannes, Christū interrogasse, Quot pa-
nes habetis, scribens, nouerat ipsum non ignorasse, sed quod
scisse. Hoc autē, inquit, dicebat tentans eos, ipse enim sciebat
quid esset factururus. Quod si sciebat, non utique ignorare
cognoscens interrogabat. Ex quo quidem loco possumus con-
tera similia loca recte intelligere, ut sciamus Dominum non
ignorasse, vbi Lazarus iaceret, Nec quem se esse diceret, ne-
mines, sed ita interrogasse, cum sciret, quid esset factururus
ita istorum sapientia celeriter exploditur. Quod si percontatur
adhuc pergant instare, sic habeant, in Diuinitatem non esse
ignorantiam, sed eam humanitatis, & carnis esse propriam
dictum est. Quod autem ita sit, animaduerte, quomodo per-
minus, qui rogat, vbi Lazarus iaceret, idem cum non adeo
sed longe abesset, dixerit, Lazarus mortuus est. Quid quod
is, quem isti ignarum existimant, cogitationes discipulorum
intelligit, & nouit, quæ in cuiusq; sint corde, & quid sit in ho-
mine. Et, quod maius est, ipse solus nouit patrē, & dicit, Ego à
patre, & pater in me, cuius igitur iam patet, carnē esse, quæ
ignorat.

Ioan. 11.

Mat. 16.

Mar. 6.

Ioan. 6.

ignorat. Verbum autem ipsum, quatenus Verbum est, omnia
prius, quam fiant, habere cognita. Neque enim posteaquam fa-
ctum est homo, desistit esse Deus. Neque propterea quod Deus
sit, abhorret ab homine. Sed potius Deus existens carnē assump-
sit, & in carne existens carnem diuinā reddit. Etenim quem-
admodum in ipsa carne percontatus est, sic etiam in ipsa carne
mortuum in vitam reuocauit, & omnibus ostendit, eum, qui
mortuis vitam largitur, & animum in corpus reuocat, multo
magis scire, quæ in ipso animo lateant, sciebat quidem, vbi ia-
cebat, sed interrogauit sanctissimū Dei Verbum, ut hoc etiam
modo nostram ferens ignorantia, veram nobis scientiam lar-
giretur, quæ patrem ipsius, seq; pro nobis ad salutem omnium
missum agnosceremus. Quo quidē munere nullū maius opor-
ri potest. Quod si ut hominū genus redimeret, eosq; sanctos, &
diuinos efficeret, hanc peregrinationē Verbum suscepit, & ca-
ro factum est, nōne omnibus palam sit ea, quæ se dicit acce-
pisse, quando factum est caro, nō ad ipsum Verbum, sed ad car-
nem, in qua erat, dum hæc loqueretur, esse referenda? Huius
enim carnis erat ea munera, quæ per ipsum à patre tribueban-
tur. Sed quæ petierit, videamus, & quænam illa sint omnino,
quæ dicebat, se accepisse, ut his cognitis ipsi respiciant. Gloriam
igitur petebat, dicebatque sibi omnia esse tradita. Et postea
quā resurrexit, data est mihi, inquit, omnia potestas. Verū
& prius quā diceret, omnia mihi tradita sunt, erat omnium
Dominus, omnia enim per ipsum facta fuerant. Et Dominus
vix erat, per quem omnia. Et gloriam habebat, cuius erat, &
est Dominus, ut Paulus ait, Si enim cognouissent, inquit, non
est Dominus gloriæ crucifixissent. Habebat enim gloriam,
quā petebat, gloria, inquit, quā habui apud te prius, quā
mundus fieret. Et potestatem, quā se post resurrectionem dice-
bat accepisse habebat & antequā acciperet, & ante resurre-
ctionem. Ipse quidem per se sic increpabat, & ante resurre-
ctionem, satana. Et Apostolus cōtra ipsum potestatem dedit, & cum
reuerterent, videbam, inquit, satanā, tanquā fulgur de celo
cadentem. Et rursus quod se accepisse dicebat, id & antequā
acciperet, ostenditur habuisse. Nam & Dæmones eiciebat, &
quæ ligauerat satanas, soluebat ipse. Quemadmodum fecit
in illa filia Abraham. Et peccata condonabat Paralitico, &
mulieri, quæ sibi pedes vnxerat, dicens, remittuntur tibi pec-
cata.

Mat. 26.

1. Cor. 2.

Mar. 8.

Luc. 10.

Luc. 13.

Luc. 5.

Luc. 7.

Iean. 2.

cata. Et mortuos reuocabat in uitā. Et ei qui iam inde ab ipso ortu cecus erat, donabat videndi facultatem. Et hec praeistit, non expectans, donec acciperet, sed ut iam habens potestatem, ut facile ex his constet, quae habebat ut Verbum, ex & hominem factum, & post resurrectionem dici humaniter accepisse, ut per ipsum homines, & in terra facti, naturae diuinae participes deinceps haberent in Daemones potestatem, & in oculis ut à corruptione liberati regnarent in sempiternum. Illis enim omnino sciendum est ipsum nihil eorum quae accepisse dicuntur, sic accepisse, tanquam non haberet. Habebat enim ex Verbo ut Deus. Ut homo autē accipere dicebatur, ut ex carne, quam à ipso accipiebat, firma deinceps in nos gratia maneret.

Ex eodem loco & hac.

Iean. 17.

Ut autem cognoscens dixerit, ne filium quidem nosse, nec minem fidelium arbitror ignorare. Id enim quoniam propter carnem, ut homo, dixit, ea namque re Verbo nihil deest, ut, cum humanae naturae proprium sit nescire. Alioqui contra Evangelio de se ut de homine dicat. Pater, venit hora, claudens filium tuum, perspicuum est, eum & mundi finis hominem Verbum cognoscere, ut hominem autem ignorare. Hoc enim est hominis proprium, ut ignoret, & maxime res eiusmodi, quae tamen loco & seruitoris benignitatem agnoscimus, quoniam esset etiam homo non erudit dicere, se nescire. Ut declararet se quamuis uti deus sciret, ut hominem ignorare. Non dicit enim, ut filius quidem dei nouit, ne diuinitas ignara videretur. Sed simpliciter, ne filius quidem ut filij ex homine facti ignorantiam esse constaret. Ideo & de Angelis affirmari non ascendit eo, ut diceret, & spiritum sanctum nescire, sed exivit, ut duo significans, primum si spiritus nouit, multo magis Verbum ut Verbum nosse, à quo spiritus accipit: Deinde cum de spiritu filius illi verba illa, ne filius quidem, de ministerio suo, non dixisset. Nullus autē est, exceptis Ariianis, qui non confiteantur eum, qui patrem nouit, multo magis nosse reus procreatus, in qua & ipsius orbis finis continetur. Quod si deus & hora praefinita est à patre, perspicuum est, ea per filium esse praefinitam. Quod autē per se praefinitum est, id ipse nimirum nouit. Nihil enim est, quod non per filium sit factum & praefinitum. Praeterea si omnia quae patris sunt, filij sunt, ut in se dixit, Pater

autem est, scire diem illam, perspicuum est, eam & filium nosse, cum id etiam proprium habeat ex patre. Ad haec si filius in patre est, & pater in filio. Nouit autem pater diem, & horam, non est dubitandum, quin filius in patre existens, & sciens quae sunt in patre, nouerit etiam ipse diem & horam. Denique cum vera patris imago sit filius, nouit autem pater, pater in hoc quod procreatum numero collocantes paulatim meditantur, quomodo patrem ipsum rebus procreatis minorem dicat. Si enim qui patrem nouit diem & horam illam ignorat, vereor, ne maior sit, ut infantes isti dicerent, cognitio, quae ad res procreatas, imò verò quae ad minorem earum partem, quam quae ad patrem pertinent. Ceterum non ignorans dixit, non nouit: sed indicans, se carnem ignoram induisse, dixit, ne filius quidem nouit. Et hominum, qui erant tempore Noë ignorantiam commemorans statim subiecit, Vigilate igitur, quia nescitis, quae hora Dominus vester venturus sit. Et rursum, Quae hora non putatis, filius hominis veniet. Quod si uti Deus ignorasset, dicto. Non autem ita dixit, sed, quia nescitis, et quae hora non putatis, ut ostenderet, hominum esse proprium ignorare. Quae dicebat, ne filius quidem nouit. Nam & de Noë non dixit, non cognouit, sed, non cognouerunt, donec diluuium venit. Illi enim non cognoscebant, ipse autem diluuium inducens cognoscebat. Quamobrem & Noë dixit, Ingredere tu, & filij tui in arcam. Si enim ignorasset, non praedixisset Noë, septimo ab hinc die inducam pluiam super terram. Quomodo enim homini factus cum hominibus elurit, & sitit, & patitur, sic cum stens & Verbum, & sapientia nouit, & nihil ignorat. Sic & de Lazaro ut homo percontatur, qui venerat, ut cum in vitam retem est scire, ubi esset anima eius quam nosse, ubi cadauer iaceret. Ita discipulos etiam interrogat, cum venisset in partes quibus Dominus percontabatur, pater Petro reuelauit, perspicuum est id per filium fuisse factum. Nemo enim filium nouit nisi pater, neque patrem quisquam nouit, nisi filius, &

Mat. 24.

Luc. 12.

Gen. 7.

Mat. 2.

Luc. 10.

2. Cor. 12.

4. Reg. 2.

cui voluerit filius reuelare. Quod si patris, filiiq; cognitio per
filium sit, nō est dubium, quin ipse Dominus interrogari patris
patefecerit Petro, quā a patre acceperat, deinde autem loquen-
garit humano more, ut hic etiam ostenderet se, qui ut homo
interrogabat, ut Deum scire, quā Petrus esset responsurus. No-
uerat profecto filius, qui patrem cognoscebat, quā quidem co-
gnitione nec maius, nec perfectius quicquam esse potest. Apo-
stolus in secunda ad Corinthios Epistola scio, inquit, humi-
in Christo ante annos quatuordecim, sine in corpore nescio,
sive extra corpus nescio. Tunc scit. Quid dicitis? Nouit de Apo-
stolis quā in ea visione illi acciderunt, quamuis dicit, nescio,
an non nouit? Si eum negatis nosse, videte, ne discite, ut
Phrygum iniquitatem delabamini, qui tum Prothecum, vel
alios Verbi ministros negabant scire, quā vel faceret, vel
nuntiarent. Sin nouit dicens non noui, quia Christum in se
omnia sibi patefacientem habebat, nōne per Christum in-
gnantium cor verē eueritur, & per se condemnatur, qui cum
Apostolum dicentem non noui nosse concedant, Christum
centem non noui nosse negent? Apostolus igitur patefacit
sibi filio nouit, quid sibi acciderit. Et ideo dicit, scio hominem
in Christo. Cognoscebat autem hominem nouit etiam, quomodo
raptus fuerit. Et Eliseus suspiciens Eliam vidit, quomodo
raptus fuit. Attamen id sciens cum filiis Prophetarum, qui
trabantur, Eliam in aliquem montem a spiritu proiectū
persuadere non posset, quin illum omnino vellent inquirere
tacuit, & acquieuit eorum consilio. Num igitur quia tacuit, ibi
non nouit? Norat ille quidem, sed tanquā non nosset, con-
cessit, ut quærerent, ne de raptu Eliæ amplius ambigerent.
Quod quidem de Paulo, qui ipse raptus fuit, multo magis
rendum est. Nouit igitur, quomodo raptus fuit. Nam & Eli-
nouit. Si quis tamen, quomodo raptus fuerit, Paulum inco-
garet, duabus de causis, ut ego quidem existimo, Non nouit
sponderet. Primum ne quis propter excellentiam reuelationis
duceret ipsum esse supra id, quod videret. Deinde quia de-
more negante, se nosse, decebat & ipsum dicere, nescio, ne
esset seruus, & discipulus, Domino & præceptore maior
retur. Quare qui Paulo delit, ut sciret, multo magis ipse nouit.
Cur igitur tunc negauit, se nosse, qui ut Dominus nouit? No-
stra nimirum utilitatis causa id fecit, si tamen licet vestigare.

tes aliquid conficere. Nam & euentura ante mundi finem si-
gnificauit, ne cum ea contingerent, nos ut peregrinos & im-
prudentes opprimerent, sed ut ex illis, quæ post etiam futura
essent, expectaremus. Diem autem & horam noluit ut Deus
dicere, se nosse, sed ut homo se negauit scire, ne amplius inter-
rogarent. Sic igitur rem temperauit, ne si vel omnino taceret,
tistitia discipulos afficeret, vel si planè patefaceret, ageret co-
tra, quā & illis & nobis foret utile. Quoniam igitur propter
nos Verbum caro factum est, propter nos etiam dixit, ne filius
quidem nouit. Neque ita dicens mentitus est. Humano enim
more, ut homo, negauit se scire, nec permisit, ut discipuli se am-
plius vrgerent, negando enim, se scire, fecit interrogationem
ipsorum consistere. At in eo libro, quo res ab Apostolis gesta
cōtinetur, scriptum est, Discipulos iterum interrogasse, quan-
do finis esset venturus, eūque clarius illis, ad hunc modum
respondisse. Non est vestrum, nosse tempora, vel momenta, quæ
pater posuit in sua potestate. Non dixit tunc. Ne filius quidem
nouit, ut antea dixerat, tanquā homo. Iam enim surrexerat ca-
ro, depositaq; mortalitate diuina erat reddita. Nec amplius de-
cebat, ut iam in celū iturus responderet, ut homo, sed doceret
ut Deus, non est vestrum, inquit, nosse tempora, vel momenta,
quæ pater posuit in sua potestate. Quæ autem patris potestas,
nisi Christus? Christus enim Dei virtus, & sapientia. Sciebat
sed ad eos non pertinere cognoscere, ut etiam si speciem assu-
rent Angelorum, & conarentur mundi finem denuntiare, quo
audientes deciperent, ne illis crederent cum vocis Domini te-
bus finem illum nosse, ne eo cognito negligentes interiret. Quamobrem
vix notum esse noluit. Nam & in vniuersitatibus sine singu-
lorum finis comprehenditur, & singulorum sine singu-
lorum vniuersitatis. Ut cū incertus sit, quotidie magis in virtutibus
studio proficiamus. Et ideo Seruator adiungit, Vigilate igitur,
quia nescitis, quā hora Dominus vester venturus sit. Propter
cū in Paradiso Dominus sic Adam interroget, Adā ubi es? & ex
Cain quærat, ubi sit frater eius. Quid hic dicitis? Eūne igno-
rare, atq; ideo sic percontari? At Manichæos hoc modis esse

Act. 1.

1. Cor. 1.

Mat. 24

Gen. 3.

Gen. 4.

declaratibis. Eorum enim propria haec est audacia. Quod si
verentes, ne aperte Manichaei nominemini, vobis ipsi vana
fertis, ut dicatis, eum cognoscentem percontari, quid absconditis,
aut novum conspiciatis, quam obrem excidatis, si filius, in quo
tunc Deus percontabatur, ipse nunc carnem indutus, et locum
percontatur? Nisi ut cum Manichaei sitis, percontationem
illam carpatis, & calumniemini, ut solum in malis cogitationibus
vestris vos audacter geratis. At in omnibus consutari et
tumultuari propter illa verba, quae à Luca scriptae sunt.
Lac. 2. Et Iesus proficiebat sapientia, & etate, & gratia apud Deum
& homines. Necessarium igitur est, ut nos iterum tanquam
Sadduceos, & Phariseos interrogem, Iesus Christus deus, an
ut reliqui omnes homines, an Deus est, carnem gerens, & ho-
mo communis est, ut ceteri homines, proficiat, ut homo, quae
quidem est Samosatenis sententia, quae vos item respiciat,
licet hominum veriti de vobis existimationem dissimuletis. Si
Deus est, carnem gerens, quandoquidem & hoc verum est, quod
proficit, cum sit aequalis Deo, aut quomodo augetur filius,
semper est in patre, si enim semper in patre existens proficit,
& crescit, aliquid nimirum est supra patrem, ad quod ille as-
cendens perveniat. Deinde si homo factus proficiebat, & etate
quam homo fieret, imperfectus. Et caro potius perfectio
fuit, quam ipse carnis. Deinde si Verbum existens proficit,
maius assequi potest, quam ut sit id, quod est, Verbum nimirum
& sapientia, & filius, & Deus, Cuius si quis ut radij participes
potest, is inter homines est perfectissimus, & aequalis Ange-
lis. Si quidem & Angeli & Archangeli, & Dominationes, &
ceterae potestates, & Throni, Verbi participes personam
semper contemplantur. Quomodo igitur qui aliis perfectio-
nem praebet, ipse post illos proficiat? Angeli enim & in omni
ipsius humano ministrabant, Et quod à Luca dictum est,
Angeli ministerium fuit. Quomodo igitur is qui ipsa sa-
pientia est, sapientia proficiebat? Aut qui gratiam aliis elan-
guentem per ipsum dari facile agnoscit, gratia iniquis Domini non
Iesu Christi cum omnibus vobis) ipse gratia proficiebat, ut
igitur Apostolum dicant, falsa scripsisse, aut sapientiam esse
hum negent. Aut si sapientia est, nullum accipiebat incremen-
tum. Homines enim, qui creati sunt, crescete, & in virtuti-

Rom. 16.

2. Cor. 13.

dio progredi possunt. Enoch quidem hoc modo translatus est. *Heb. 11.*
Et Moses crescens proficiebat. Et Isaac proficiens magnus esse-
tus est. Et Apostolus ad ea quotidie, quae ante sunt, contendit. *Gen. 21.*
Horum enim singuli habebant, quo progredierentur. Super
tiores gratis intuentes. At Dei filius solus existens in solo pa-
tre est, à quo non ulterius extenditur, sed in ipso semper ma-
ner. Humana ergo ratione dictum est, proficiebat. Nam ho-
minum est profectio, & augmentum. Quare magna cum ob-
servatione etatem adiunxit Evangelista, proficiebat inquiriens
sapientia, & etate. Verbum autem & Deus nullam habet eta-
tis mensuram. Aetates enim ad corpus referuntur. Itaque cor-
poris est haec progressio. Corpore enim crescente Divinitatis
declaratio videntibus maior efficiebatur. Quanto autem ma-
gis divinitas patebat, tanto magis gratia augebatur, nempe
hominis iam apud omnes homines. Puer verò mansit in templo, &
disputabat. Paulatim deinceps crescente corpore, & Verbum
verè Dei filium cōstituentur. Quod si probabile aliquid cum ve-
ritate coniunctum dicendum est, ipse in seipso proficiebat. Sa-
pientia enim edificavit sibi domum, & in seipsa fecit domum
concurrere. Nam gratia, qua homines ob similitudinem & *Pro. 9.*
cognitionem carnis verbi peccato corruptioneque in ipsis de-
lecta divini efficiuntur, à sapientia tributa est, quaedam pro-
gressio, ut ante dixi. Dum igitur corpus etate cresceret, auge-
batur in ipso Divinitatis declaratio, qua cognoscebant omnes,
ipsum esse templum Dei, & Deum esse in corpore. Quod si
pertinacius obstiterint, dicentes vocatum esse Iesum, cum fa-
ctus est caro, & illud proficiebat, ad illum dixerint esse refe-
rendum, sciant, ne id quidem paternam lucem imminuere. Est
enim filius, Et quae re planum sit, Verbum esse factum homi-
nem, & veram carnem gestasse. Et quemadmodum dicimus,
Domini carne possum esse, & carne quemadmodum dicimus,
fatigatum esse, sic etiam inire dicemus elurisse, & carne de-
profectisse. Non igitur Verbi incrementum, neque caro erat
Sapientia. Quapropter, ut antediximus, non ipsi per se sapien-
tia, quatenus sapientia est, proficiebat. Sed quod humanum
erat, in sapientia proficiebat. Humanum enim naturam pau-
latim exuperabat, divinumque efficiebatur, & Divinitatis

instrumentum fiebat ad eius actiones, & splendorem omnibus in rebus essendum. Quinobrem non dixit: Verbum proficiebat, sed Iesus proficiebat, quo quidem nomine Dominus factus homo vocatus est. Vt progressum illum humanitatis fuisse constet, quemadmodum diximus. Sicut ergo crescere te carne dicitur ipse crescere propter corporis coniunctionem sic ea, quae tempore mortis appetente dicuntur, ut turbari, & flere eodem sensu sunt accipienda. Si igitur ex humanis affectionibus milia abiecta cogitandi de Deo sumunt occasionem, ad ut hominem ipsam totum est terra, non autem est celo potius cur non etiam ex diuinis operibus in Patre Verbum agnoscat, & propriam repudiant impietatem? Possunt enim homines conuertere eundem esse, qui diuina opera exequitur, & qui conuersus affectionibus obnoxium ostendit, dum permittit ipsius lugere, & elusare, & id genus alia perpeti. Ex his enim omnibus declarauit se, cum Deus sit impatibilis, carnem passibilem suscepisse. Ex operibus autem ostendit, se Dei Verbum minimum esse factum, & si mihi, inquit, non creditis, operibus credite, ut cognoscatis, me esse in patre, & patrem in me. Audientes quidem illum dicentem, Ego & pater vnus sumus, vnā ex proprietate patris per essentiam perspicere debemus, vnā unitatem oportebat. Audientes autem eum fleuisse, & soliqua eiusdem generis pertulisse, ea fateri esse corpori habere, me propria. Legitimam enim ita cogitandi causam habemus. Vt ea quidem de Deo, haec autem propter humanum ipsius corpus scripta sint. Homo autem factus est, & haec tanquam in homine dicuntur & fiunt, ut haec quoque carnis affectiones nostri leniores efficiantur, & nos ab illis liberi simus. Iam Dominus, qui semper in patre est, nec antequam hanc vocem enitteret, nec postquam illam emisit, a patre derelinqui potuit. Neque fas est, dicere Dominum ipsum formidasse, quem Inferni hostes meruentes Infernum dimiserunt, propter quem & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum surrexerunt. Ecce enim dicente Domino, cur dereliquisti me, pater &c. semper & tunc in ipso fuisse declarat. Nam & certa Dominum suum loquentem agnoscentem statim tremuit. Et velum scissum est, & sol radios suos contexit, & petrae contractae sunt, & quod admirandum est illi ipsi, qui aderant, & eum ante negauerant, haec conspiciat verē hunc esse Dei filium, consentiant. Iam quod

Io. 10.

Mat. 27.

pertinet ad illa verba, si fieri potest, transeat a me calix, animadvertant, quomodo is, qui haec dixit, Petrum increpauit, non capis, inquit, quae Dei sunt. Volebat suscipere id, quod deprecabatur, & ideo venerat. Increpauit igitur Petrum ut Deus deprecatus est mortem ut homo. Habebat enim carnem pauidam, propter quam cum humana imbecillitate voluntatem suam coniunxit, ut hanc item affectionem aboleret, hominemque ad appetendam mortem strenuum, & fortem efficeret. Attende enim rem nouam, & admirabilem. Quem timide loqui putant isti Christi hostes, is ea ipsa affectione, quam ipsi formidinem existimant, homines audentes, & impavidos constituit. Nam beati post illum Apostoli, & alij sancti Martyres propter has voces adeo mortem contempserunt, ut per eam se magis ad vitam transire, quam mortem subire exultarent. Quam absurdum igitur est, cum Verbi ministeriorum fortitudinem admiseris, Verbum ipsum timidum dicere, propter quod illi mortem non timuerunt? Ex fortissimo igitur sanctorum Martyrum proposito, virtutēque constat Diuitiam minimē formidasse, sed formidinem nostram seruatore abstinuisse. Quemadmodum enim morte sua mortem destruxit, & humanitate sua reliquas humanas affectiones, sic & hoc qui metus dicitur, metū nostrum sustulit, effecitque, ne homines amplius mortem extimescerent. Dixit ille quidem, & fecit haec. Nam sicut hominis fuit dicere, Transeat calix, & cur dereliquisti me, sic Dei fuit efficere, ut sol ipse deficeret, & mortui redirent in vitam. Et qui dixit, ut homo, Anima mea turbata est, idem uti Deus dixit, potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum assumendi eam. Turbari enim est proprium carnis. Habere autē, quando vult, ponendi, sumendi que animam potestatem, non est amplius hominis proprium, sed ad Verbi potentiam pertinet. Homo enim non potestate sua, sed naturae necessitate etiam nolens moritur. Dominus autem, qui immortalis est, & carnem mortalem induit, ut Deus potestatem habebat, ut se, cum vellent, & a corpore separaret, & corpus iterum sumeret. Decobat enim, ut caro mortalis, & interitum obnoxia non iam ex natura sua maneret mortalis, sed propter Verbum, quod illam assumpserrat, immortalis effecta nullum amplius interitum sentiret. Sicut enim corpore nostro quae nostra sunt, imitabatur, sic nos

Mat. 16.

Io. 10.

ipsum suscipientes ab eo sumimus immortalitatem. Itaque frustra se dicunt offendi, cum audiunt de Verbo illa dici. Anima turbata est, fleuit. Videntur enim humano sensu carere, & naturam hominum, & affectiones eorum ignorare. Magis enim admirari oportebat, Verbum in carne, quae talia patitur, in eis nec insidias struentes cohibuisse, neque interfectores vitam esse, cum tamen posset, quippe quod alios à morte liberaret, iam mortuos in vitam reduceret, sed proprium corpus permississe. Ob id enim, ut ante diximus, venit, ut carne pareretur, & carnem redderet immortalem, & quod saepe iam à nobis dictum est, ut ignominia, & reliquis humanis affectionibus in se translati, homines ab illis per ipsum deletis non recarentur amplius, sed Dei templum in perpetuum mouerent.

Ex eadem serie.

Improba profecto scelestique res ut videtur, est homo hominibus, & instar illius ferae, quae in fabulis suis Graeci hydraem appellant, quae prioribus serpentibus excisis, serpentes alios parit, & eorum obiectu cum illis pugnat, qui priores obtinuerunt. Sic hostes Dei confutatis argumentis, quibus se contra quam serpentibus defendebant, iudaicas & stultas alias questiones inveniunt, & esto, inquiunt, quando haec sic interpretemini, & ratiocinationibus, demonstrationibusque superaretis, dicite, utrum consilio & voluntate genitus sit filius à patre. Nam si quis eorum, qui de religione Christiana recte sentiunt, quaereret, nihil esset suspicandum, recta enim mens, & sententia simpliciorem verborum expositionem superaret. Nunc autem cum ab haereticis haec questio profisciscatur. Omnia autem haereticorum verba suspecta sint, metuendum est, ne suam ipsorum impietatem ita disseminent. Idem enim dicit, qui quærit consilio genitus sit filius, ac si quaereret, utrum fuerit à patre, cum non esset, aut utrum ex nihilo factus, & creatus sit. Videntur enim, quod ex scripturae loco haec promittunt, ut forte omisso scripturae Valentini malitiam imitantur. Proleptus enim Valentinus duas, inquit, quod non est genitum, habet, cogitationem, & voluntatem. Et primum cogitavit, deinde voluit. Et quæ cogitavit, efficere non potuit nisi cum voluntatis potestas facta fuit. Ad hoc discentes Ariani voluntatem, & consilium Verbo volunt anteire.

igitur emulentur doctrinam Valentini, nos autem sacras veritates scripturas inuenimus de illo dici, ipsum esse, & solum esse, & esse in patre, & esse patris imaginem. De solis autem rebus procreatis, quæ quondam non erant, sed factæ sunt, consilium & voluntatem præcessisse legimus, cum in centesimo terdecimo Psalmo David ita canat, Deus noster in caelo, & in terra, omnia quaecumque voluit fecit, & in Psalmo centesimo decimo, Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, & rursus in Psalmo centesimo trigesimo quarto, omnia, quaecumque Dominus fecit in caelo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. Quare si Verbum est opus, & res facta, & vnum ex omnibus, dicatur, & ipsum consilio factum. Sic enim ostendit scriptura, res omnes esse factas. Asterius item ad haereticum confirmandam adiutor accedit, si indignum est, inquiens, opifice Deo, ut volens faciat, in omnibus pariter rebus voluntas tollatur, quo dignitas eius firma, & integra conseruetur. Quod si voluntas in Deo non est indecora, in primo etiam germine adhibeatur. Neque enim fieri potest, ut in vno eodemque Deo in rebus faciendis, & velle simul deceat, & nolle. Quam potest maximam impietatem Sophista verbis suis componit. Idemque vult esse quod genitum est, & quod factum est, & vnam ex rebus, quæ factæ sunt, vult esse filium. Verum ab omnibus diuersus est, quemadmodum in superioribus demonstrauimus, & omnia per ipsum facta sunt. Quare nec dicatur consilio, ne ipse quoque ita factus ostendatur, ut illa, quæ per ipsum facta sunt, constiterunt. Nam Paulus quidem, qui prius non erat, postea per voluntatem Dei Apostolus factus est. Et vocatio nostra, ut quæ olim & ipsa non erat, nunc autem est, Dei consilium est consecuta, & ut ipse Apostolus illud, quod à Mose scriptum est, Fiat lux: & Producat terra: & Faciamus hominem: arbitror, ut ante dictum est, significare facientis voluntatem. Quæ enim antea non erant, sed exti in se proprio, quod ex se natura gignit, non præcedit voluntas. In hoc enim Pater alia omnia, quæ vult, facit & creat, ut Apostolus Iacobus docet, Genuit, inquiens, vos volens Verbo veritatis suæ. Præ pudore igitur confusi, nec audentes dicere, Dei Verbum factum & creatum esse, & aliquando non fuisse, aliam

rationem inveniunt, qua creatum esse dicant. Voluntatem enim præponunt, Et nisi voluntate, inquit, generis necessitate ergo, & inuitus habet filium Deus, Equis illi, homines scelestissimi, qui ad hierelim vestram omnia trahitis, necessitatem attulit? Quid enim voluntati contrariū sit, voluntas autem ea sit maius, & prius non animaduertent? Sicut enim opponitur voluntati id, quod præter sententiam volentis est. Sic id, quod natura est, voluntatem antecedit. Voluntate aliquis domum edificat, natura filium gignit. Si quod voluntate fit, cepit fieri, & extra facientem est filius autem essentiae patris proprium est germen, & non est extra ipsum. Quamobrem de ipso non consulit, sicut nec de se ipso videtur consulere. Quanto igitur re procreata minus dignior est, tanto id, quod natura est, voluntatem antecedit. Si ergo obliui, se loqui de filio Dei, audent humanas illas opprobria de Deo dicere, necessitatem, & præter sententiam negant esse verum filium Dei. Nam & ipsi nobis respondent, verum adit ex voluntate vt sit bonus, & misericors, necesse. Si ex voluntate, sequitur, eum cepisse bonum esse, atque si contingit, ipsum esse bonum. Consulere enim, & eligere ius in vtraque parte, & naturæ cogitantis, & ratiocinantis proprium est. Sin autem, nec absurdum hoc consequatur, nec voluntate bonus est, audiunt id, quod ipsi dixerunt, ergo necessitate, & inuitus est bonus. Equis autem illi necessitatem iecit? Quod si absurdissimum est, in Deo esse necessitatem credere, & propterea confitendum est, esse naturā bonum, magis & verius dicendum est, eum naturā non voluntate esse filij patrem. Illud præterea nobis respondeant, volo eum pro audacia ipsorum interrogare, quæ quidem interrogatio licet liberior sit, ad pietatem tamen spectabit. Proprius est Deus. Respondeant igitur, verum pater ipse prius consulit, deinde voluerit, post autem fuerit, an priusquam consulat sit. Oportet enim, vt cum de Verbo talia audeant loqui, similia item de patre audiat, vt sciant, istam ipsorum periculatam & contra patrem quoque peruenire. Si dixerint, & ipsum patrem esse consultatione & voluntate esse, quid erat ante, quam consuleretur, quid amplius habuit postea, quam consuleretur? Quod si eiusmodi interrogatio absurda est, & nequit consistere, & hæc doctrina omnino nefas est, cum satis sit, id nos audire, & scire, & nos

ligere de Deo, nempe ipsum esse illum, qui est, nonne absurdum est etiam de Verbo Dei sic cogitare, & consilium ei, ac voluntatem antepone? Satis enim est item de Verbo illud scire, & intelligere, nempe ipsum non ex consultatione, & voluntate Deum esse, sed natura proprium esse Verbum patris. Quod quidem Verbum cum sit consilium, & voluntas patris ipsius, quomodo potest consilio & voluntate eius gigni nisi, ut ante dixi, Verbum gigni per seipsum aut per alterum Verbum asserant homines insani. Quod si confluxerint, & alterum illud gigni rursus per aliquod aliud Verbum necesse erit. Atque ita multiceps impiorum hæresis deprehenditur stulte in immensam Deorum multitudinem incidere, dum filium creatum, & ex nihilo factum esse nouis vrentes vocibus, eique consilium, & voluntatem præponentes conantur ostendere. Nonne impium est, ea, quæ rerum procreatarum sunt, in procuratorem transferri? Nonne detestabile, & execrandum est dicere, consilium, & voluntatem esse ante Verbum in patre? si enim voluntas in patre procedit, haud vera loquitur filius, ego, inquit, in Patre, aut etiam si ipse quoque in patre est posterior tamen existimabitur, cum voluntas in qua omnia facta sunt, antecedit, & ipse post, quemadmodum nos etiam, existat. Licet enim gloriæ præstat, tamen vnum erit ex iis, quæ voluntate facta sunt. At homines nefarii nolunt, Verbum, & sapientiam, ut habitus quosdam, qui inesse, abesseque possint humano more Deo inherere comminiscuntur, & omnia mouent, & Valentini notionem & voluntatem ideo præponunt, ut filium à Patre diuidant, eumque non proprium Patris Verbum, sed creatum esse dicant, eumque non proprium voluntatis, sed essentie paternæ proprium splendorem & figuram Dominum esse prædicant; Qui cum sit, inquit, splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Quod si paterna essentie atque id quidem, quod est paternæ substantiæ proprium, à voluntate esse. Qualis enim est beata illa substantia, tale esse oportet & proprium ipsius germen. Quamobrem & ipse pater non dixit: hic est voluntate genitus filius, nec quem ex beneplacito filium habui, sed simpliciter, filius meus, & in quo bene placui. Quibus verbis ostendit, eum esse naturæ filium, in quo volun-

tas

tas eorum, quæ sibi probantur, sita sit. Num igitur quia natura filius est, non autem ex voluntate, ideo patri non est voluntarius? aut nolentis patris est filius? Minime verò, sed & volenti patri filius est, & pater, ut ipse quidem ait, diligit filium & omnia ostendit ei. Quemadmodum enim ut bonus sit Deus, non ex voluntate corporis, nec tamen inuitus & præter voluntatem est bonus. Quod enim illi est, voluntarium est, sicut ut filius sit, quanquam à voluntate non est, non tamen contra voluntatem & sententiam eius est. Ut enim propriam essentiam habet volens, sic & filius, qui est eius essentia: proprius, ipsi volenti non autem inuito est. Velit igitur ac diligit filium pater, ita tamen, ut pie ipsum velle, & non iniurum interponere. Nam qua voluntate pater filium vult, eadem voluntate pater filio, & diligit, & colit patrem. Et una est voluntas ex patre in filio. Ut ex hac item perspicuum sit, filium in patre esse, & patrem in filio. Cave tamen, ne ex Valentini sententia voluntatem putes antecedere. Insanit enim quisquis inter patrem & filium voluntatem, & consilium, & considerationem interponit. Aliud enim est dicere, voluntate genitus est, & aliud potuisse. Aliud enim est dicere, voluntate genitum esse primum, & illud quidem voluntate & consilio genitum esse primum significat, eum aliquando non extitisse. Deinde, quemadmodum dictum est, in utranque partem propensionem ostendit, ut aliquis dicere queat, patrem potuisse filium etiam velle. Quæ quidem impia audacia cum filium potuisse non esse dicat, ad patris essentiam pervenit, & idem de patre constituit, non aliter, ac si dicat, Patrem potuisse non esse bonum. Quemadmodum ergo semper & natura bonus est Pater, ita semper & natura filium gignit. Quod autem Pater filium velit, & Verbum velit patrem, hoc non antecedens consilium, aut voluntatem ostendit, sed veram naturæ rationem, & essentia proprietatem similitudinemque significat.

Ex epistola, qua res in concilio tum Arimini, quod est Italia oppidum, tum Seleucia, quod est oppidum Isaurie, celebratis gestis continentur.

Posteaquam ipsi & inter se, & cum illis, qui ante se fuerant, ita constituerunt, age deinceps, inquit, exploremus, & ab ipsis intelligamus, quidnam absurdi perpexerint, aut quid

nam verba ex iis, quæ scripta sunt, reprehendenda repererint, quamobrem à parentibus suis deficere, & consilium Oecumenicum oppugnare debuerint. Verba illa, inquit, *avcia* & *ipocritus*, hoc est, essentia, & eiusdem essentia, vel (ut communiam Theologorum usu receptis vocibus utamur) substantia, & consubstantialis, nobis non probatur. Hæc enim verba multos ostenderunt, & perturbaverunt. Illi quidem ita scribentes dixerunt. Quibus merito potest ad hunc modum responderi. Si verba hæc natura sua talia sunt, ut istos offendant, atque perturbent, non aliquos, aut multos, sed nos etiam simul cum illis offendi oportebat, & perturbari. Sin omnes hæc verba probantes, & complectantur, & qui hæc scripserunt, non quibus homines fuerunt, sed ex omni Ecclesia Oecumenica conveniunt, & qui nunc Arimini congregati sunt Episcopi numero amplius quadringenti, ea testimonio suo comprobant, non ne perspicuum est, eos, qui concilio contradicunt, non horum Verborum natura, sed prava mente, qua illa perperam interpretantur, adductos id agere, & malo consilio scripturas veritates, & in sententias contrarias torquentes accusare, & reprehendere sanctos viros? Tales & fuerunt olim Iudæi Dominum non accipientes, & in præsentia sunt Manichæi, qui legem detestantur. Non enim scripturæ, sed mala mens eos in errorem induxit. Quare si verba hæc esse improba potestis deplum adducere. Ne idem nobis contingat, quod Phariseis illis olim, qui se Domini doctrina simulabant offendi. Sic enim eos Dominus alloquebatur, omnis, inquit, plantatio, quam non plantavit pater meus, eradicabitur. Sic autem loquens ipsos sibi esse ostendiculo, peruerse ea, quæ dicebantur interpretantes. Et qui Pauli Epistolæ in perniciem suam convertunt, non Paulum, sed suam ipsorum stultitiam, & mentis perperam defensionem dicite, quæ so, quinam sunt illi, quos verbis his in Christum, neminem ostenderis. Hæc enim à viris eiusmodi sunt, quibus hæc verba displicent, quid mirum est, si abhorrent ab his, à quibus Hæresis ipsorum tollitur, & evertitur? Non

Mat. 15.

offendiculum illis hæc verba, sed molestiam, & dolorem affe-
runt, quippe quæ impietatem ipsorum transfigunt, atque con-
fodiunt. Desinite igitur adversus Patres murmurare, & istiusmodi
excusationibus regere. Alioquin & Domini crucem inestamini,
quandoquidem, ut inquit Apostolus, & Iudas de-
fendiculo est, & Græcis videtur esse stultitia. Verum quomodo
modum crux non est mala, nobis enim credentibus Christi
Dei virtus est, & Dei sapientia, licet Iudæi insistant, sic verba
Patrum non sunt mala, sed utilia illis, qui ea animo sincero, &
candido suscipiunt. Ab his enim impietas omnis emittitur, &
Arriani convulsi profligantur, & conciduntur. Quando igitur
inane excusationis istius, quod multi offenduntur, periculum
deicimus, dicite, cur vobis hoc essentia nomen assignetur.
Hoc enim prius respondendum est. At qui vos etiam scripturæ
filium patre genitum. Si patrem, aut Deum nominantes, sen-
sentiam, & cum qui per essentiam est, non intelligitis, sed
aliud quippiam circa ipsum, aut deterius aliquid, quod de
dicendum non est, his vocibus significatis, scribendum erit
vobis, non ex patre, sed ex illis, quæ circa patrem, am qui
ipso sunt patre, filium genitum, ut dum verè patrem Deum
non vultis dicere, & cum qui simplex est, ratione composi-
tum esse cogitatis, magis non ex execrationis interve-
res videremini. Sic autem sentientes necessario & Verbum
filium, non essentiam, sed nomen solum existimatis, & nomi-
num tenuis de illis opinamini, & ea quæ dicitis, non esse cre-
ditis. Hæc autem in Sadduceos, & Græcorum Deos magis ex
audacia. Quare ne mundus quidem per vos erit opus Dei
lius, qui est. Siquidem pater & Deus non essentiam eius, cum
est, sed aliud, quos vos ipsi confingitis, significat. Hoc autem
vel cogitare impium est, & vehementer absurdum. Nos autem
cum audimus illa verba, Ego sum, qui sum, Et in principio
Dicit Deus cælum, & terram, Et audi Israel, Dominus Deus tuus,
Dominus unus est, Et, Hæc dicit Dominus omnipotens, non
aliud, nisi simplicem ipsam, & beatam, & incomprehensam essentiam,
qui est, essentiam intelligimus. Non enim possumus compre-
hendere, quid sit, sed audientes pater, & Deus, & omnipotens
nihil aliud, quàm essentiam illius, qui est, significari cogita-
mus. Et vos cum ex Deo filium dixeritis, nimirum ex patris
essentia ipsum dixistis. Quando igitur, & ante vos scripturæ
dicunt

Exo. 3.

Gen. 1.

Deut. 6.

cunt filium patris, & ante scripturas pater ipse dixit, hic est fi-
lius meus dilectus, Filius autem nihil aliud est, nisi germen ex
patre. cur non videantur Patres rectè dixisse filium ex patris
essentia, cum idem esse consueverint dicere rectè ex Deo, & ex
patris essentia? Nam omnes quidem res procreatae sunt ex
Deo, sed non eo modo, quo filius. Non enim genitæ natura
sunt, sed factæ. Quapropter in principio Deus non genuit, sed
fecit cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt, ut dictum est.
Et non gignens, sed faciens Angelos suos spiritus, & ministros
suos flammam ignis dicitur Deus. Iam Apostolus, Unus, in-
quiens, Deus ex quo omnia non ita locutus est, ut cum omni-
bus filium numeraret, sed quoniam ex Græcis alij mundum
fortuna, & ex individuorum corruptelorum, quas atomos di-
cunt, compositione, & casu constituisse, & nullam habere cau-
sam existimant, alij causam quidem habere concedunt, sed
non per Verbum. Hæretici autem quod cuique libet consi-
gunt, & de mundi constitutione nugantur, ut volunt, leciro-
rem Apostolus necessario contraxit, inquiens ex Deo, ut &
mundi effectorem Deum, & rerum omnium procreationem
ab eius consilio profectam indicaret. statim autem subiecit,
Et vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, ut ex om-
nium numero filium eximeret. Quæ enim ex Deo dicuntur,
omnia hæc per filium facta sunt. Et quæ facta sunt, eundem
cum illo, a quo facta sunt, ortum habere non possunt, eundem
ut illa verba, ex Deo, aliter de filio, quàm de rebus procreatis
dici constaret, filius enim genitus est, illæ autem factæ sunt, si-
lius est proprium essentia germen, illæ voluntatis sunt opera,
concilium censuit clarius esse scribendum, filium ex essentia,
ut ambiguitatem ex verborum similitudine proficiscentem
adimeret, ne quis posset suspicari, filium eadem ratione dici,
qua res procreatae dicuntur ex Deo. Hæc namque voces, ex es-
sentia, veram patris germanam & propriam filium gignentis
naturam declarant: illæ autem, ex Deo, res procreantis consi-
lium indicant & voluntatem. At hæc voces, inquiunt, scriptæ
non sunt in libris sacris, & nos eas, uti non scriptas repudia-
mus. Hæc item excusatione suam impudentiam tegunt. Si
enim ut adulterina consensit esse repudianda, quæ in scriptura
non reperiunt, cur verbis illis, quæ Arrii fautores non ex scrip-
tura, sed aliunde tanquam fecem hauserunt, qualia sunt hæc,
ex

Psal. 103

I. Cor. 8.

ex nihilo, Et, non erat filius ante, quàm gigneretur, Et, fuit aliquid quando, cum non erat, Et mutabilis est, Et, filio pater est inuicibilis, Et filius ne suam quidem nouit essentiam. Et que in reliculo, & impio conuiuiuo suo Arius prudens euomit, cur illi inquam uerbis non repugnant, sed contra potius illa ueniunt, atque defendunt, & aduersus patres pro illis pugnant? Aut eo Acacii, Eusebii que fautores in iis, quæ dicuntur Encæniam, uerbis quæ non inueniuntur in scriptura, utentes, dicentesque, essentia, & virtutis, & consilij, & gloriæ nulla re differente ingenem primogenitam creaturæ, Patribus succensent, quod uocibus in scriptura non uisatis utantur, & essentia mensuræ faciunt? Oportebat autem eos, vel sibi ipsis indignari, vel potius non accusare, Nam quidam alij, qui uerba concilij *quoniam* sunt, vel ignorantes vel cauti possunt existimari. Ac de Georgio quidem Capadoce Alexandria expulso, ut qui nec antea uerba testimonio probatus sit, nec omnino Christianus existeret, sed temporis gratia simulet, noménque, & lucrum arbitretur impietatem, ne uerbum quidem faciendum est. Quis enim merito illum in crimen vocet, quod erret in iis, quæ ad fidem religionis, & ueritatis pertinent, cum nec quid loquatur, nec quid affirmet, sciat sed tãquam uis, ut scriptum est, passim huc illuc uolent. At Acacius, & Eudoxius, & Patrophilus cum hæc dicant, uolunt sunt omni cõdemnatione digni, qui cum ea scripserint, quæ sunt in scriptura, & essentia nomén, ut bonum, maxime propter Eusebii epistolam saepe susceperint, nunc eos, qui ante se fuerint accusant, quod eiusmodi utantur uocibus? Quinetiam cum quid dixerint Deum ex Deo, & Verbum uiuens, & essentia patris cernino similem imaginem filium, reprehendunt eos, qui Nicæni dixerunt, ex patris essentia genitum, & eiusdem essentia filium esse cum patre. Quid mirum, quod iis, qui fuerunt ante se, propriis que patribus aduersentur, cum secum ipsi pugnent, & doctrina abrogent suam? Exponentes enim Antiochiæ in iis, quæ uocantur Encæniam, filij esse patris essentia simillimam imaginem, & iurando se ita sentire dixerunt, & eos, qui aliter sentirent, anathemate puniendos censuerunt. Præterea sic in Isauria scriptum est. Authenticam fidem in Encænii Antiochiæ exposita non improbamus. in ipsa autem scriptum est essentia uocabulum. Paulo post in Isauria tanquam horum obliuiscerentur, scripserunt dicentes, *quod* & *quoniam*, hoc est, eiusdem, seu similia

essentia, siue consubstantialem, ut uerba à scripturis abhorrentia repudiamus. Et essentia nomen, quod in scripturis non inueniatur, abicimus. Quis homines illiusmodi Christianos amplius putet? Aut quæ fides, ac religio apud istos sit, qui nec ea, quæ loquuntur, nec ea, quæ scribunt, rata esse uolunt, sed omnia pro tempore immutant, atque peruertunt? Si enim (vos o Acaci, & Eudoxi nunc appello) fidem in Encænii expositam non improbatis, in ea autem scriptum est, filium esse patris essentia simillimam, & expressam imaginem, cur in Isauria dicitis, eiusdem essentia uerba repudiamus? Si enim filius non est patri per essentiam similis, quomodo est essentia illius imago similis? Quod si pernituit uos scripsisse, filium esse imaginem patris essentia simillimam, quomodo eos, qui filium patri similem negant, anathemate plectendos iudicatis? Si enim non est per essentiam similis, omnino dissimilis est, quod autem est dissimile, imago nunquam erit. Hoc autem si per uos sic habet, non is, qui filium uidit, patrem uidit, cum inter eos, quantam maxima possit, differentia intercedat, atque adeo cum sit omnino hic illi dissimilis, quod autem dissimile est, simile dici non potest. Quoniam igitur patet, quod dissimile est, simile dicitis esse, & quod simile est fingitis esse dissimile, dicentes filium esse patris imaginem? Si enim filius patri non est essentia similis, aliquid imagini deest, & non est imago plena, nec splendor perfectus. Quomodo igitur intelligitis illa uerba, In plenitudine eius nos omnes accepimus? Quomodo Aetium Arrianum ut Hæreticum relicitis, cum eadem uos quoque dicatis? Is enim, Acaci, socius est tuus, & ab Eudoxio institutus in hæc incidit impietatem, propter quam & Leontius ipsum Episcopum Diaconum constituit, ut tanquam ouis uestimento induposset euomere. Ecquid uam fuit tanti quo porucritis adduci, ni, & tantum dedecus admitteretis? Nullam probabilem causam asseretis, qua persuadere valeatis, uos non omnia propter Constantij mandatum, & lucrum ab illo propositum fingere, & simulare. Idcirco propensum estis ad accusandum, Idcirco patrum dicta, quod non reperiatur in scriptura, calumniamini, & quem admodum scriptum est, crura ad omnem uiam extenditis. Ut

Coloss. 2.
10.1.

toties parati sitis mutare sententiam, quoties voluerint vobis mercedem, & prœmia sumministrant. Nihil profecto fert, verba quæ in scriptura non sint, usurpare, dum recte sentias. Nam qui hæreticus est, licet utatur verbis & scripturis de promptis, tamen suspectus erit, & cum mentem infectam corruptam habeat, audiet à spiritu. Quare tu enarra meas, & assumis testamētum meum per os tuum sic & dulus, licet à scripturis sumeret, quod loquebatur. & seruator meum iussus est obmutescere. At B. Paulus, quibus exterminatus, & huius enim, & genus sumus, & corrumpunt bonos mores colloquia praua, tamē cum sanctus sit, animum pium, & fidei mentem habet, & gentium doctor est in fide, & quicquid dicit, est pietate loquitur. Quid ergo in Arriano locusta, & ipse seruator afficitur contumelia ab ipsi locustis, & bus ad hunc modum, Tu aliquando non eras, & creatus es, peregrinus es, non autem ex Dei essentia. Nulli denique ignominie ab istis pretermittitur. Omnibus ergo patebat, se non alia de causa magnum illud concilium improbare, quod Arriana hæresim damnauit. Ob id enim & voces homouision calumniantur, quod & ipsi de illa præseferant. Nam si recte crederent, & patrem verè patrem esse faterentur, & filium verè filium, & natura verè verbum, & sapientiam esse sentiret, & voces illas ex Deo, non quemadmodū de eo procreatis dicuntur, de filio dicerent, sed ipsum essentia proprium esse germen crederent, nullus eorū verba patris perferet, & reprehenderet, sed omnes à concilio recte fuisse sentientes, & hanc esse rectam de domino nostro Iesu Christo fidem haurirent. At obscurus est, inquit, nobis sensus horū verborum. Sic enim excusant se, & quoniam, inquit, non possumus intelligere, quid sibi velint hæc verba, ideo illa repudiamus, verè loquerentur, cur illa repudiaret, ac non potius significum illorū à peritis disceret? Alioquin & ea, quæ in scripturis diuinis nō intellexerint, repudiabūt, & scriptores ipsorū negēdēnt. Quod quidē facinus hæreticorū est hominū, non Christianorum. Nos enim quæ in libris sacris non intelligimus, non abiicimus, sed nobis ut declarētur, perimus ab iis, qui domino patefacta sunt. Verū quādo horū verborū præceptum

obscuritatem, saltem ea, quæ statim sequuntur, confiteantur, & anathemate puniēdos indicēt eos, qui filium ex nihilo factum esse, & non fuisse prius, quā fieret, existimant, & Dei verbum creatum, & factum, & natura mutabile, & ex alia esse hypostasi arbitrantur, & damnandam, execrandamque censeant hæresim Arrianam talis impietatis inuenti licem. Denique ne dicant, hæc verba abiicere & repudiare, sed nōdū intelligere, ut probabilem aliquam habeant excusationem. Equidem mihi persuadeo, & ipsi non ignorant, si hæc fateantur, & Arrianam hæresim derelictur fore, ut ne ab illis quidem concilij verbis abhorreant. Et propterea patres, cum dixissent, filium ex essentia genitum, ut eiusdē essentia cū patre, vel patri consubstantialē statim adiecerunt. Eos autē qui illa, quæ ante dicta sunt ex Arriana hæresi de prompta probant, anathemate condemnamus.

Ex eadem epistola.

In eos, qui cetera omnia quæ Nicæa scita decretaque sunt, approbant, de hac autem voce duntaxat, *ipsius*, hoc est, eiusdē essentia, seu consubstantialis ambigunt, nō ut in hostes affecti esse debemus. Quamobrem non ut Arriana insania laborantes, & patribus aduersantes eos oppugnemus, sed tanquam fratres, & idem sentientes & sola verbi controversia dista, & non ex alia esse hypostasi, nec esse creatum, nec factum, sed germanum & naturale germen, & ab omni æternitate simul esse cum patre, & verbum esse, & sapientiam, non multū ab essentia simile dicitur, id quod ea vox videtur significare. Nam quod omnino est ex essentia, quæ quidem ratione, ut ipsi etiam dixerunt, germana filij cum patre proprietate magis exprimitur. Etenim stannum etiam argento simile est, & lupus est similis argēto existit, nec lupus dicitur filius canis. Quoniam verò & ex essentia ipsum esse dixerūt, & *ipsius*, nihil aliud ex hac voce nisi *ipsius* significat. Sicut enim qui dicit *ipsius*, nō omnino significat ex essentia, sic qui dicit *ipsius* significat utrumque, nempe & *ipsius*, & ex essentia. Et ipsi quidem eos, qui verbum esse creatum asserunt, nec germanū esse filium volūte impugnantes exēplo patris & filij ab hominibus sumpto sic utitur,

ut commune faciant, hominē nō esse Deum, nec hominē
gignere, sed ratione ipsi Deo cōuenienti. Et fontē enim
vitæ, & vitæ dixerunt esse patrem, & filium splendore lucis
nā, & ex fonte germen, & ex patre filium, vel *ipsius* aliq
congruenti ratione nominabit. Num igitur quoniam hominē
fœtus sunt *ipsius* verendū est, ne Dei filius, si dicatur
ipse item ut fœtus humanus existimetur, minime verū. Ecce
enim soluitur hæc dubitatio. Nam Dei filius est verbum & p
tris sapientia. Quare sine vlla perturbatione aut diuisione
filiū ex patre gigni perspicuum est. Quandoquidem ne homi
nis quidem verbum pars ipsius hominis est, neq; cum pertu
batione ab ipso proficiscitur, tantū abest, ut Dei
filiū esse suū pater ostendit, sit eius pars, aut à Deo
turbatione proueniat. Nullus tamē cum audit solum
existimet illud esse, quale est hominis verbum, si
Sed dum audit, esse filium, verbum viuens intelligat. & sapien
tiam in essentia existentem. Præterea ut germen dicere
humano modo intelligimus, & patrem Dei agnoscentes
lam circa ipsum notionem corpoream animo concipimus. Sed
dum exemplis his atq; vocibus utimur, rationem tamen
congruentem cogitamus. (neq; enim Deus est, quædam
homines sunt.) Sic cum dicimus *ipsius*, omnem debemus
sum transilire, & ut diuinum proverbium monet, rationem
ti, non corpori conueniente intelligere, quæ nobis propo
tur, ut cognoscamus, ipsum non voluntate, sed verē germen
esse filium patris, tanquā ex fonte vitam, & lucis splendorem
Alioquin cur potius *ipsius*, quā germen, & filium, modo
porco intelligamus, cū hæc omnia non de diuersis, sed de
eodēq; dicantur? de cetero, idem ex verbis eiusmodi de
tore cogitare, & docere, non autem germen rectē interpretari
ipsius autē contra. Alioquin cur non idē agimus, cum verbum
& sapientiæ patris filium dicimus, ut diuersam notionem
vocibus suscipiamus, aliudq; per verbū, & aliud per sapientiam
intelligamus? At absurdū est. Quia verbū, & sapientia patris
lius est, & vnū est ex patre germen, & propriū essentia
Ab absurdū itidē est, aliud per vocē hanc germen, aliud per
illam, *ipsius*, intelligere. Nam qui germen filium intelligit
ipsum rectē etiā intelligit *ipsius*, atq; ex his quidē satis
amicorū, & fratrum mentem nō esse à nobis alienam, nec pro
dicitur.

abesse, quin vocem hanc *ipsius*, suscipiant. Verum, quoniam,
ut ipsi aiunt, nam ego quidem epistolam nō legi, Episcopi, qui
Samosatensem damnarunt, dixerunt, filium non esse *ipsius*
patri, sed cautē tamen, & obseruantes, ac venerantes eos, qui
ipsius affirmauerant, equum est, ut nos item cautē rem explo
remus. Hos enim cum illis committere, ut congregantur, &
pugnēt, iniquum est. Sunt enim omnes patres. Decernere item
& iudicare, hos rectē, illos male dixisse, aut contra, non est ad
modum pium. Omnes enim in Christo dormierunt. Non
oportet autem serere dissensiones, nec conuenientium nume
rum comparare, ne qui plures sunt, multitudinē videantur
pauciores opprimere, nec tempora dimetiri, ne qui antecesserunt,
videantur tempore posteriores euertere. Omnes enim, ut
ante diximus, patres sunt. Illud tamen demonstrandum vi
detur, trecentos illos nihil noui scripsisse, neque nimia addu
ctos confidentia verbis non vtitis fuisse vsos, sed à patribus,
profectos verba patrum adhibuisse. Duo multo ante fuerunt
Dionysij, vnus Romæ, aliter Alexandriæ Episcopus. Cū
autem quidam apud Romæ Episcopum accusassent Episco
pum Alexandriæ, quod filium creatum & patri non *ipsius*,
diceret, concilium Romæ coactum indignatum est. Et Roma
nus Episcopus omnium sententiam scripsit ad eum, qui eo
dem quo ipse nomine, nempe Dionysius vocabatur. At ille
respondens librum inscripsit, Elenchum, siue Apologiam, id
est, confutationem, seu defensionem. In eo igitur libro rescri
bit ad hunc modum: In alia item epistola demonstraui, quod
in me conferunt, crimen esse falsum: Licet enim dicam, me
nomen hoc non inuenisse, nec legisse in sanctis scripturis, ar
gumenta tamen deinceps allata, quæ illi tacuerunt, ab hac sen
tentia non abhorrent. Nam & humani fœtus, ut genere simi
lis diuersos esse, quod filij non sint aut neq; genitores ea vna re à fi
lio, nec filios esse. Et epistolam quidem, ut ante dixi, propter ea
exemplar potius mittere, quod quidem, si facultas dabitur, fa
ciam. Memini autem me plures cognatorū similitudines attu
lisse. Nam & plantam dixi ē semine, radicēq; proficiscerem
ab eo, vnde prouenit, diuersam esse, & tamen illi esse similem,
atq; coniunctam. Et omnem à fonte defluere, & aliud tamen

nomen, & figurā obtinere, neq; enim fontem esse flumen, aut
flumen esse fontem, & ambo tamen vñ esse. Ac fontē quidem
esse veluti parentem, vñ de flumē tanquā filius emanat. Sic E-
scopus ille locutus est. Si quis igitur Patribus Nicææ congrega-
tis vitio vertendum existimat, quod ea dixerint, quæ ab illis
precellerant, nō fuerant approbata, idē & septuaginta patribus
merito succensibit, quod instituta ab illis, qui ante se fuerant
non obseruauerint. Fuerunt autē ante ipsos Dionysij; & Episto-
pi illi, qui Romæ coacti erant. Sed neq; hos, neq; illos re-
prehendere fas est, cum omnes ea, quæ ad Christū pertinent, con-
firmarint, & omnes studium suum ad expugnandos Hæreses
adhibuerint. Et hi quidem Samosatensem, illi vero Antioc-
nam Hæresim condemnauerint. Et recte vtriq; & apostoli ad
questionem propositā scripserint. At quemadmodum Romæ
Apost. ad Rom. scribens, Lex, inquit, spiritualis est, & Lex
ēta, & mandatum sanctū, & iustū, & bonū. Et Paulo post. Nemo
quod impossibile erat legis, in quo infirmabarur. Ad Hebræos
autem scribens, Lex inquit, neminē ad perfectionem adducit.
Et ad Galatas, in lege, inquit, nemo iustificatur. Ad Timotheum
verō, Bona, inquit, est Lex, si quis ea legitime vtiatur. Nec
men quisquam virum sanctum accusat, quod contraria, & con-
gnantia scripserit, sed potius eū admiramur, quod orationibus
singulis, ad quos scribebat, accommodarit, vt & Romani & Gre-
ci litera ad spiritum discere se conuertere, & Hebræi, & Gre-
ci latæ cognoscerent, non in lege, sed in Domino, qui legem
laturus omnem esse spem collocandam, sic cum vtriusq; concilio
Patres diuersa ratione vocē hanc, *ipsius*, adhibuerint, non de-
benus nos ab illis omnino dissidere, sed mentem, & senten-
tiam ipsorum indagare. Atq; ita comperiemus vtrunq; con-
ciliū consentire. Nam qui Samosatensem impugnabant, Chri-
stū non esse *ipsius*, neq; enim filius sic est *ipsius*, ut
patri, vt Samosatensis intelligebat. Qui autē Arrianam Hæ-
resim damnabant malitia Pauli Samosatensis animaduertit, non
ita de rebus incorporeis, & præcipue de Deo, vt de aliis rebus
ipsius dici, scientēq; Verbum, non esse creatum, sed ex patris
essentia genitum esse, quæ quidem patris essentia sit princi-
pium, & radix, & fons filij, & habentes exempla Dionysij, Iu-
stem, & defensionem pro hac voce susceptā in primitiis dicentem,
illud Seruatoris idem significans, Ego & pater vñ sumus.

Rom. 8.

Heb. 7.

Gal. 2.

1. Tim. 1.

Et illud, Qui vidit me, vidit patrem, his de causis illi meritō Ioan. 10.
filium dixerunt *ipsius*, Et quemadmodū, vt ante dixi, nemo Ioan. 14.
reprehenderit Apostolū aliter ad Romanos, aliter ad Hebræos
de lege scribentē, sic hi, qui nunc sunt, superioribus non succe-
debunt, eorum interpretationem perspicientes, nec ipsi supe-
riores hos accusabunt, sententiam eorum, & necessitatem, quæ
adducti sunt, vt ita scriberent, animaduertentes. Rationem
enim habet vtrunq; conciliū probabilem atq; legitimam,
quamobrem tum hoc, tum illo modo dictum sit. Etenim quia
Samosatensis ante Mariam fuisse negabat filium, sed ab ipsa
existendi sumpsisse principium assererat, iccirco Patres illi
congregari damnandum vt Hæreticum censuerunt. De filij
autem Diuinitate simpliciter scribentes verbum hoc, *ipsius*,
accuratius non expendunt. In eam enim curam omni studio
incumbebant, vt quod Samosatensis excogitauerat, euerterent,
& confutarent, ostēderentq; filium esse ante res omnes, vt non
ea hominibus factum esse Deum, sed cum Deus esset, formam
hominis induisse, & cum esset Verbum, vt Ioannes inquit, fa-
ctum esse carnem. Atq; ita de execranda Samosatensis doctri-
na actum est. Verum quoniā & illi, qui Eusebium & Arrium
sequebantur, filium quidem fuisse ante tempora concedebant,
factum tamen esse docebant, atq; vñ ex illis esse, quæ creata
sunt, atq; illa verba, Ex Deo, non aliter de filio dici, quæ de re-
bus procreatis sentiebant, Et filium patri non essentia, & natu-
ra, sed institutorū doctrinæq; consensu similem affirmabant.
Eius enim essentia à patris essentia alienam, ac seiunctam esse
contententes aliud illi principium existēdi præter patrem esse
cogitabant, eūq; in rerum procreatarū numero ponebant.
Iccirco patres, qui Nicææ coacti erant, istorum sententiarum
malitiam considerantes, explorato sensu, & intelligentia scri-
pturarum, clarius vocem hanc *ipsius*, pronuntiarunt, vt ex illa
veris, germanisq; filius, & nihil cum rebus procreatis cōmu-
ne habens cognosceretur. Exquisita enim huiusce verbi vis si-
mulationem ipsorum sub illis verbis, ex Deo, latitantem de-
prehendit, & fallacia argumenta, quibus simplices animos
decipiunt, prostermit. Quamuis igitur omnia fingere simula-
tōq; valeant homines callidi, hanc tamen vocem vt Hæresim
ipsorum euerterentem reformidant, quam patres vt propugna-
culum aduersum omnem illorum impietatem construxerunt.

Omnia ergo cesset contentio, & controuersia, nec quod con-
tra uocabulum hoc diuersa ratione adhibuerint, ostendamus.
cū & causis legitimis, quas commemorauimus, aduersus
fecerint, & hac item, quam nunc asseremus. Quamuis uocem
hanc, ingenitum, & scripturis diuinis nō acceperimus, nullum
enim ille Deum ingenitum dixerunt, tamen cū multis
rum, qui aliquid esse existimantur, de illa sciscitantes memo-
nem fecerint, varias habere significationes animaduertimus.
adeo, ut alij quidem id, quod ita est, ut genitum non sit, ut
omnino causam habeat, ingenitum dicant, alij uero id, quod
creatum nō est, ingenitum appellent. Ut ergo si quis promissum
spectans significationem filium esse ingenitum negamus, cum
autem posteriorem significationem aspiciens, & minus con-
non creatum, nec factum, sed proprium esse filium obedi-
re, ingenitum diceret, neuter eorum iure potest reprehendi.
Vterque enim rectum animi sui propositum explicat, & hoc
quamuis patres tum hac, tum illa significatione uerbum hoc
usurparint, quando id recte, & ratione ab illis factum
est, ne digladiemur inter nos, sed pie sententias conueni-
pietatem tendentes complectamur. Ignatius quidem ille, qui
post Apostolos Antiochiæ constitutus est, quiq; martyrii pa-
mam obtinuit, cū de Domino scriberet, vnus, inquit, me-
cus est carnis, & spiritus, genitus, & ingenitus, in honore
Dei, filius uerus, Verbum, & sapientia patris. Quidam uero
post Ignatium & ipsi doctores ita scripserunt. Vnus est inge-
nitus pater, & vnus ex ipso proprius filius, uerē genitus. Si ad
his Patribus dissentimus, & concilia impugnemus. Sin fidei
eorum in Christum agnoscetes non dubitamus, quin & Be-
tus Ignatius recte scripserit, genitum, id est, factum illum
cens propter carnem, Christus enim caro factus est. Et rursus
eundem ingenitum hoc est, non factum, inquit, quoniam
ut Deus, non est in rerum, quæ genitæ, id est, factæ sunt, me-
mera, sed filius ex patre, Et qui vnum ingenitum esse dixe-
runt patrem, non quod Verbum creatum & factum esse sen-
tiant, sed quod pater non habet causam, sed ipse potius pa-
ter est sapientie, & omnia, quæ facta sunt, in sapientia facta.
cur non & Patres tum eos qui Samosatensem profligauerunt,
tum illos qui Arrianam Hæresim confoderunt, pie concilia-
mus? cur eos disungimus, cur non potius de utriusque recte
sentiamus

sentimus, quod & illi, quemadmodum dixi, perspecta Sa-
mosatenis calliditate, & uersuta illius interpretatione, dixe-
runt filium non esse *ingenitum*. Et hi recte & ipsi sentientes esse
ingenitum dixerint. Equidem hæc ita de pijs illis uiris sentiens
breuiter scripsi. Quod si epistolam, quam illos dicunt scri-
psisse, mihi legere contigisset, plures, ut arbitror, causas inue-
nissem, quibus beati illi coacti sint ita scribere. Aequum
enim est, ut bene de Patribus illis sentiamus, à quibus recte
uiuendi instituta, & pietatis doctrinam accepimus, nisi volu-
mus, nos esse filios adulterinos declarare. Talis ergo Patrum
sententia dicatur, & credatur fuisse. Nos autē rursus humane,
& conscientia bona rem exploremus, & repetamus ea, quæ
dicta sunt, nisi iam uerē constat. Episcopos Niceæ congrega-
tos recte sensisse. Si uerbum est factum, & absentia patris alie-
num, adeo, ut à patre naturæ diuersitate separetur, dici non po-
test *ingenitum* patri, hoc est, eiusdem essentiae, siue consubstantia-
lis, sed potius eiusdem generis naturam habere, quam res ha-
beat omnes, quæ factæ sunt, licet illis gratia præstet, & ante-
cellat. Sin confitemur, ipsum non esse factum, sed proprie ex
patris essentia genitum, sequitur, ut à patre nequeat separari,
cū illi natura coniunctum sit, quoniam ex illo genitum est.
Quod si tale existit, merito dicitur *ingenitum*. Præterea si essen-
tia, non autem communiōe filius est, & Verbum, & sapientia
patris, Hæc autem essentia est essentia paternæ germen, & si-
militudo ipsius, ut splendor est lucis, cū filius dicat, Ego &
pater vnum sumus. Et qui uidit me, patrem uidit, quomodo
hæc uerba oportet intelligere, aut quomodo ipsa suscipientes
seruabimus illud, Vnum esse patrem, & filium? Nam si ea ad
institutoium, & uoluntatis cum patre consensum retulerimus,
ut Arriani uolunt, male interpretabimur. Quandoquidem &
homines sancti, & multo etiam magis Angeli, & Archangeli
ita cum Deo consentiunt, ut ab eo nulla re discrepent. Nam
diabolus, ut Dominus ait, uisus est & cælis excidisse, quia
dissentiebat. Quare si propter consensum hunc pater & filius
vnum sunt, & res procreatæ quæ cum Deo consentiunt, sic
vnum erunt, & uiaque illarum, Ego, inquit, & pater vnum
sumus. Quod si absurdum est, est enim uerē absurdum, hæc
uerba ad vnā patris & filij essentiam referenda sunt. Res
enim procreatæ sic in motu, & communiōe, & mente cum

IOAN. 10.
IOAN. 14.

tria constituit, nempe essentiam aliquam, & eos, qui propter
illam dicuntur *hij*. Deinde sic argumentantur, si Pater
huius est *hij*, necesse est, ut essentia præcedat, ex qua geniti
sunt, & non esse vñ patrem, alterum filium, sed ambos *hij*.
Hæc tamen sunt Græcorum inuenta, ut ea nobis non sint
cessario confutanda, dispiciamus tamē, quantum valeant. Quæ
ex proposita, inquirunt, essentia gignuntur, fratres sunt, sicut
hi inter se *hij*, an essentia illi, ex qua geniti sunt, si eadem
inter se sunt *hij*, hoc est, essentia similes, dissimiles
illi essentia, ex qua sunt geniti. esse enim similis essentia
esse diuersæ essentia sunt opposita. Sin essentia gignuntur
similes sunt, cū ei, ex quo quisq; gignitur, similis sit, non est
esse, tres essentias querere, sed illud tantum inuestigare, quomodo
hoc ex illo sit. Etenim potest contingere, ut non duo sint, sed
vñ tantum ex ea sit essentia, & cum alter non additur, qui
genitus est, non alterius dicitur essentia, sed cū vnus dicitur
filius, gignenti se dicitur *hij*. Nam quid dicemus de Ioseph
Iephthæ, quæ ut scriptum est, erat vnica, alij enim illi non erant
liberi, Et de filio vidæ, quem Dominus defunctum in vtero
reuocauit, qui & ipse fratre non habebat, sed erat vnicus, non
erant genitoribus *hij*. Quid niderant enim filij. Et hoc est
filiorum proprium, ut sint parentibus similes. Et patres ergo
qui Dei filij ex patris essentia dixerunt, merito illum *hij*
appellarunt. Attamen illud animaduertendum est, quemadmo-
dum Deus nō eodem modo facit, quo homines, nam si eodem
modo, se pueretur, eum non ex nihilo mundum fecisse, cum
homines, ut aliquid faciāt, subiecta materia indigeant, immo
minus eodē modo quo homines gignere. Illi enim cū pertur-
batione gignunt, Deus verò sine vlla perturbatione. Itaq; re-
bū hoc *hij*, in Deo nō ratione corporea rebus procreatis
conuenienti accipiendū est, sed longē sublimiori, & excellen-
tiori, ut terrenis, & humanis imaginibus, & exēplis depictis, &
omnibus sensibus post habitis ad patrem illū ascendamus, ne im-
prudenter patri filij adimemus illū inter res procreatas collo-
cemus. Præterea, si patrem, & filium duo quædā esse principia
confiteremur aut duos Deos, ut Marcion, & Valentinus dice-
bant, aut filium habere alium quendam Diuinitatis modum,
non autem patris, quod ex eo genitus sit, imaginem & figu-
ram esse diceremus, nihil prohiberet, quominus dissimilem
concederemur.

concederemus. Omnes enim eiusmodi essentia inter se pere-
grinæ diuersæque sunt. Nunc autem cū vnā & solam pa-
tris Diuinitatem agnoscamus, huius autem patris Verbum &
sapientiam ita credamus esse filium, ut non duos tamen Deos
intelligamus, ut filij cum patre coniunctionem non doctrinæ
similitudine, sed essentia, & veritate sic esse sentiamus, ut non
duo sint, sed vnus Deus, cū vna sit species diuinitatis, ut est
lux, & splendor, quæ quidem apparuit Patriarchæ Iacob, ut
scriptura testatur, ortus est, inquit, illi sol, quando præterit
species Dei. Hanc contemplantes sancti Prophetæ, & intelli-
gentes cuius filius, & imago sit, dicebant, factum est Verbum
Domini ad me. Et agnoscentes in ipso patrem sese ipsorum ocu-
lis patefacientē, & ostendentem audebat dicere, Apparuit mihi
Dominus patris nostrorum, Deus Abraham, & Isaac, & Iacob.
Hæc, inquam cū ita se habeant, cur eum, qui cum patre est
vnus, & similitudine, atque vna Diuinitate cernitur, ut pater,
vereamur *hij* appellare, si enim filius, ut sæpe iam dictum
est, non habet cum essentia paterna proprietatem, nec simili-
tudinem, id vere vereamur. Sin est illustrans, & effectrix, atque
simillima patris proprietas, sine qua nec agit, nec cognoscitur
pater, Omnia enim per Verbum, & in Verbo constituerunt, cur,
cum rem ipsam intelligamus, nolumus vocem qua res expri-
mitur, admittere? Quid enim patri tam est natura cōiunctum,
quam id, quod est eiusdem essentia? Non enim Deus, ut mini-
strum, cuius indigeret opera, filium accepit, neq; res procreatæ
procreatori sunt æquales, ut quemadmodum ille, coli debeāt,
aut vnus esse cum patre existimari. Ad hæc si nullus audeat di-
cere, duplicem esse lucem, solem, & splendorem, aut diuersam
essentiā, aut splendorem ad solem accedere, sed potius ut sim-
plicem, & purum partū sic à sole desuere, ut duo quidem sint
sol, & splendor, sed vna lux, quoniam à sole splendor, ut filius
nascitur, cur cū talis natura sit filius cum patre, ac multo
etiam magis coniunctus, cūq; Diuinitas filio non accedat, ut
peregrina, sed paterna Diuinitas in filio sit, ut qui filium vi-
det, & patrem videat, aliquis audeat hunc non esse dicen-
dum *hij* affirmare? His quidem rationibus satis demon-
stratum arbitror, eos, qui filium patri dixerunt, *hij*, non
esse reprehendendos, attamen vocem ipsam per se lubet ex-
pendere, ut cognoscamus, vtrum illa vti oporteat, & vtrum
propria

propria sit, & apte in filium cadat. Et vos nolitis, & nullum
bigit verbum hoc *quasi*, quod simile significat, non de essen-
tiis, sed de figuris, & qualitatibus dici. Essentia enim non
miles, sed eadem dicimus. Homo enim homini similis di-
tur, non propter essentiam, sed propter formam. Carolus vero
Nam propter essentiam dicitur eiusdem naturae. Carolus vero
dissimilis esse dicitur homo, sed alterius naturae. Homo igi-
tur eiusdem est naturae, atque essentiae cum homine. Quod
autem à natura & essentia canis naturae & essentiae. Quod
essentia similem dicit, cōmunionem similem asserit. Nam
similitudo sit qualitas, inhaeret essentiae. Esse autem cōmu-
nionem similem, proprium est rerum, quae factae sunt, quod
naturae similitudinis patris filius sunt. Quando, inquit, in
similes illi erimus, non utique per essentiam similes, sed per
adoptionem, per ipsum enim erimus huius nominis patri-
pes, ut filij appellemur. Quare si cōmunionem filium dicit
potestis cum non *quasi*, sed *quasi* vocare, quo quidem
pacto, non verè neque natura dicitur Deus. Quae enim cōmu-
nitione aliquid habent, non veritate, sed veritatis specie
dicuntur, & possunt illam emittere. At hoc rursus proprium
est rerum earum, quae creatae factaeque sunt, & cum abstractum
sit, filium meorum numero collocare, constat eum non cōmu-
nitione, sed natura & veritate filium, lucem, sapientiam, & Deum
esse. Itaque cum natura non cōmunionem sit, proprie dici non
potest *quasi*, sed *quasi* dicendus est. Quod siue de aliis
rebus quidem quatum ad essentiam pertinet, similem dici
monstrauimus, quanto minus de filio dicitur. Non *quasi*
ergo, sed *quasi* oportet dici filium ex patris essentia gen-
itum, ut Patres Nicaeae congregati consueverunt. Hoc nos cum
beamus cognita, de umbra non digladiamur, perferimus
non ignoremus eos, qui ita scripserunt, non impugnantes ve-
ritatem, sed eam, & pietatem in Christum descendentes & ex-
plicantes ut execrandam Arij studio insaniendum de Christum
abolent, in hanc fidei sententiam conuenisse. Hoc enim
genter considerandum, animaduertendum est, nos, si filium
ita similem dixerimus, ut alterius essentiae declaramus, non
verum filium significare, sed nomen eorum, qui facti sunt, &
asciti, atque adoptati, id, quod Haereticis placet: At si cōmu-
nitionibus, dicamus *quasi*, hoc est, eiusdem essentiae

sue consubstantialem, verum, germanumque filium ex patre
genitum demonstrare. Qua quidem ratione, qui Christum im-
pugnant, haeretici profligantur, & conciduntur. Haec, quae qui-
dem ego noui, & viros prudentes audiri disputantes, breuiter
scripsi. Vos autem in Apostolorum fundamento permanentes,
& patrum decreta comprobantes orate, ut tandem aliquando
contentio, & amulatio deponatur, & stultae haereticorum qua-
siones improbentur, & omnis verborum pugna, & flagitiosa,
& infamis, ac perniciosa Arrianorum haereticorum deleatur, & in o-
mnium animis veritas illucescat, ut omnes omnibus in locis
idem & dicat & sentiat, & nullus amplius haeretica & execran-
da Arrianorum opinionis reliquiis apparatibus, vno omnium
consensu per vniuersam ecclesiam decantetur vnus Dominus,
vna fides, vnum Baptisma in Christo Iesu Domino nostro, cui
gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

*Eiusdem aduersus Arrianos pro Dionysio Epi-
scopo Alexandriae Apologia.*

Idem olim, cum ex tam multis rebus admirandis, quas Do-
minus faciebat, agnosceret ipsum esse Christum filium Dei
viventis, ab eo reprehensi, nec reprehensionibus illius valen-
tes obistere eo confugiebant, ut dicerent, habere se patrem
Abraham, & eius auctoritate improbitatem suam tegere co-
nabantur. Verum quemadmodum ea se nihil illi proficiebant,
sic isti nunc, qui tanquam Iudaei ad Dionysium confugunt,
non euitabunt eandem, in quam illi inciderunt, condemna-
tionem. Nam & illos Dominus, ob ea, quae contra legem ad-
mittebant, reprehendit, hoc, inquit, Abraham non fecit.
Et istos impios, atque mendaces eadem rursus veritas repre-
hendit, Dionysius, inquit, Episcopus neque probauit senten-
tiam Arij, neque veritatem ignorauit. Alium igitur veritatis
inimici, Beatum Dionysium in epistola quadam scripsisse, Dei
filium factum, & creatum esse, neque natura esse proprium, sed
à patris essentia alienum, iustarum agricolarum, aut nauim fabrica-
toris, si ille cum vite, hic cum nauigio cōparetur. Etenim, quia
factus est prius, quam fieret, non fuisse. Hoc cum Dionysius
intellexisset, sollicitudine enim afficiebatur, ut hanc, sic alias
plurimas scripsit epistolas, quas quidem epistolas legere oport-
tebat, ut ex omnibus, non autem ex vna sola fides hominis
agnosce-

agnosceretur. Nam & narium fabricatoris, qui tritremes mol-
tas exedificavit, ars non ex una, sed ex omnibus perquisita
& iudicatur. Si igitur eo consilio, ut fidem suam exponeret
quam isti dicunt, epistolam scripsit, aut solam hanc scripsit, ut
minem accusent, ut volunt, eiusmodi enim opinio vere
prehendenda. Sin occasio temporis & personarum tractu illius
scribendum, & alias rursus epistolas scripsit, quibus eorum
minis suspicionem diluebat, quid mirum videtur? Et agere
pro agri qualitate nunc hanc, nunc illam arborem curat, nunc
id cuiquam reprehendendus, sed potius ob artem multoties
admirandus existimatur. In superioris Libi Pentapostoli
Episcopi quidam opiniones Sabellij tuebatur, & hanc
tantum effecerant, ut propere iam in ecclesiis Dei filium
non predicaretur. Quod cum Dionysius accepisset, non
& earum ecclesiarum curam gerebat, scripsit ad eum, ut
autores, ut ab improba illa opinione desisterent. Illi enim
non obtemperantibus, sed impudentius in illa perver-
sus, ob impudentiam ipsorum coactus est, eiusmodi episto-
la scribere, & ea, quae ad Christi pertinent humanitatem
geliorum testimoniis comprobare. Ut quoniam audacius
negabant filium, & humanitatem eius ad patrem referre
ostenderet, non patrem, sed filium pro nobis factum esse
minem, atque ita imperitis hominibus patrem non esse
persuaderet, & deinceps paulatim eos ad filij Divinitatem
patris cognitionem adduceret. Hoc illi in ea epistola per-
futum fuit. Ob hanc illam causam in hanc sententiam scripsit,
ut eos reprimeret, qui tam impudenter fidei veritatem
mere conabantur. Quid ergo Arrii haeresis cum Dionysio
tentia simile, & coniunctum habet? Aut cur Dionysius Arri-
nus existimatur, cum tanta sit inter eum & Arrium differe-
ntia? Ille enim Ecclesiae catholicae doctor est, hic vanae haeresis
ventor. Et Arrius quidem improbam suam opinionem exposcit
vehementer efforminatis, & ridiculis moribus, ut Sotales Aeg-
ptius scripsit. Dionysius autem & alias scripsit epistolas, &
depoluit illius criminis suspicionem, & ostendit se recte
re. Quamobrem cum ea scripsit, quae ab ipsorum opinione
aliena, suorum gregi ne conentur illum ascribere. Neque enim
fidem facient. Nam si ad Ammonem scribens suspectus
& se purgavit, & eius defensio probata est, pater ea quoque

quae suspecta videbantur, bono animo, & consilio fuisse scri-
pta. Quae autem bono animo, atque consilio scribuntur & sunt,
non debent in malam partem accipi, & ad cuiusque sententiam
accommodari. Medici enim proposita sibi eius, quem curant,
valetudine, tanquam aliquo signo, eo cogitationem intendunt
quantum ea nonnunquam adhibeant vulneribus medicamen-
ta, quae alicui minus salutaria videantur. Quam quidem ratio-
nem observant etiam magistri prudentes, ut pro discipulorum
moribus loquantur, & se affectos ostendant, ut eos in viam per-
fectionis reducant. Quod si Beatum hunc virum, quia semel
ita scripsit, accusandum existimant, est enim quoddam accusa-
tionis genus, quo illum onerant Arriani, dum eius authorita-
te pravam opinionem suam defendunt, tempus iam est, ut quan-
do nihil non audent, naviter sint impudentes, & dicunt eadem,
quae sensit Arrius, Apostolos ipsos sensit, Christum enim ho-
minem a Nazareth, & cruciatu, mortemque perpassum esse
pronuntiarunt. Num igitur, ut isti opinantur, quia verbis eius-
modi uti sunt Apostoli, ideo Christum tantummodo homi-
nem, & nihil praeterea aliud esse senserunt? Absit, imò vero ut
sapientes Architecti & dispensatores mysteriorum Dei se ra-
tione & prudenter ita gesserint. Nam Iudaei tunc decepti,
Græci & decipientes, Messiam ex semine Davidis ut purum
hominem venturum arbitrabantur, & ad aliorum filiorum
Davidis similitudinem fore, neque enim Deum ipsum, neque
Verbum factum esse carnem credebant. Hae de causa sapien-
ter admodum Apostoli Iudaeis primum ea, quae ad servatoris
humanitatem pertinent, explicaverunt, ut cum Messiam illis
ex signis, quae demonstrata factaque fuerant, venisse persuasif-
sent, deinde eos ad eius Divinitatem admittendam adduceret,
re, qui dixerat, Christum hominem passum, statim subiecit, hic
est princeps vitae. Et in Evangelio confitetur, tu es, inquit,
Christus filius Dei viventis. in epistola autem dicit ipsum esse
episcopum animarum, & Dominum suum, & Angelorum, atque
virtutum. Paulus item qui dixerat, Christum hominem ex se-
mine Davidis ad Hebraeos scribens, qui cum sit, inquit, splen-
dor gloriae, & figura substantiae eius. Ad Philippenses autem,
Qui cum in forma, inquit, Dei esset, non rapinam arbitratus
est, esse se equalem Deo, Verba illa Vitae princeps, filius, splen-

Mat. 16.

1. Pet. 2.

Heb. 1.

Philip. 2.

dor, figura, equalis Deo, Dominus, & Episcopus animarum, quid aliud significant, nisi eum in corpore esse, cum sit Verbum per quod omnia facta sunt, & à patre tanquam splendorem à luce separari non posse? Dionysius igitur Apostolorum exemplum secutus est. Nam cum Sabellij hæresis vigeret, & illam de ipso dicta fuerunt, hæreticis illis opponere, & illam depulisset, facilius eis filij Diuinitatem persuaderet, & in Epistolis illum Verbum, sapientiam, virtutem, vaporem odorisque patris appellaret. Quibus enim epistolis se referat in illis his vtens vocibus se in fide, & pietate erga Christum constantem, & strenuum facile declarat. Itaque sicut non reprehenduntur, quod ea verba, homini conuolentibus Domino pronuntiarint, quin etiam propter consilium ad doctrinam temporis prudenter accommodatam videntur ad rationem digni, sic Dionysius ad Euphranorem & Ammonium contra Sabellium scribens non est Arrianus. Licet enim deprecibus verbis exemplis vsus sit, ea tamē ex Euangelis depromptit eo quidem consilio, vt Christi in carne aduentum per ea & alia his similia comprobarer. Etenim quemadmodum Verbum Dei, sic etiam Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et quod in principio erat Verbum, Virgo conceptam seculis in utero gestauit, & Dominus homo factus in vnus ex utroque significatur. Verbum enim caro factum ad humanitatem dicta sunt, ita propriam de illarum alterutra & utraque coniunctam significationem habent, vt qui de Verbo scribit humanitatem, eius Diuinitatem non ignoret, & qui hac disputat, ea, quæ ipsius in carne aduentus propria sunt, & in utroque tanquam peritus & probatus aliquis numerus. Quare cum illum sententiam adducit, nouit eum vt hominem scire, vt Deum tamen reuocare Lazarum in vitam. Quæ humanitate esurire sicut & animaduertit, eundem diuinitatem videri quinq; panibus quinque hominū milia saturare. Quod in monumento positum vt corpus humanum aspiciat, id vt corpus intelligit excitatum ab ipso Verbo, cuius est illa causa. Agricola quidem à vite diuersus est essentia. Palmities

eadem essentia cum vite coniuncti sunt, & ab ea separari non possunt, & eundem habent ortum cum ipsa vite. Dominus, vt ipsemet ait, vitis est, nos autem palmites, si igitur eiusdē essentia nobiscum est filius, & eundem nobiscum ortum habet, sit ob id etiam filius ab essentia patris alienus, vt vitis ab agricola. Sin aliud est filius, quā nos sumus, atque ille quidem Verbum est patris, nos autem vt filij Adam à terra facti sumus, diuinitatem illud ad Christi Diuinitatem referendum non est, sed ad eius humanitatem, quod quidem & ipse Dominus spectans, ego sum, inquit, vitis & vos palmites, pater autem agricola. Nos enim Domino propter humanitatem eius cognitione coniuncti sumus. Quamobrem & ipse, Narrabo, inquit, nomen tuum fratribus meis. Pater autem agricola est, qui per Verbum vitem, hoc est, Domini corpus fecit & coluit. Nō igitur eo sensu, quo prædicant hostes Christi, Dionysius scribens ea, quæ ad Domini pertinent humanitatem, dixit, tum esse factum, atque vnum esse ex hominibus. Quod ex aliis eius epistolis multo elatius potest intelligi, in quibus tam aperte debeat. Ego sententiam vestram non probō, & Dei hostes, neque scripta nostra occasionem Arrio, vt impiè sentiret, præbuerunt. Sed ad Ammoniam & Euphranorem scribens, vt eos, qui Sabellij partibus fauebant, impugnarem, agricola, & vitis, & similibus verborum mentionem feci, quo demonstrata Christi humanitate persuaderem illis, ne patrem factum esse hominem crederent. Quemadmodum enim agricola non esse in vite, sic nec pater est in corpore factus homo, sed Verbum. Quod quidem Verbum in vite factum homo vocatus est. Fiqua cum palmitibus, qui nos sumus, deuinctus est. Sic ego pñ. Nam quod ad impudentiam vestram attinet, ceteras epistolæ meas proferam, vt ex iis, quomodo purgem me in eo, quod contra me propter illam epistolam diuulgastis, prudentes homines intelligant, & rectam meam fidem in Christum sententiam agnoscant.

Item *Adversus Arrianos & Eunomianos. Magni Basilij, ex primo libro.*

Rem expedientes invenimus, nos ingeniti notionē ad-
qui non ex ea quæstione, qua quid sit, sed ex illa quæ
modo sit, indagamus. Animus enim noster exquirent, utrum
Deus, qui supra omnia est, aliquam supra se causam habeat, et
excogitare nullam possit, illud ipsius vitæ principium non lo-
bens ingenitum appellat. Vt enim cum de hominibus loqui-
tes hunc ex illo natum dicimus non quid ille sit, sed unde co-
ritus sit, exponimus, sic cum ingenitum vocamus Deum, ea voce
non quid Deus sit, sed eum à nullo esse declaramus. Sed autem
id quod dico planius fiet. Lucas Evangelista Dei & seminis
nostri Iesu Christi genealogiam carnis exponens, & ab
mā ad primos progrediens initium sumpsit à Ioseph, & dicit
Eli filium dicens, Eli autem filiū Matthā, atque ita descendit
singulos recensens ab Adam narrationem deduxit. Sed cum
ad supremos pervenisset, Seth, inquit, ex Adam, Adam au-
tem ex Deo, fecit numerandi finē. Neque verò in ea causæ
ortus explicatione naturas eorum quos recensuerat, ostendit,
sed coniuncta principia, ex quo quisque natus esset exponit.
Quemadmodum igitur ille dixit, Adam ex Deo, ita nomen
à nobis exquiramus, Deus autem ex quo? nonne in causæ
gitatione promptum illud erit, ex nullo? Ex nullo autem
aliud significat, nisi non habere principium, & non habere
cipiū, quid aliud, nisi ingenitum esse? Vt igitur in hominibus
cum hic ex illo natus diceretur, non eorum essentia declara-
tur, sic cum de omnium Deo ingenitum dicimus, quod per-
de est, ac si ex nullo diceretur, non eius essentiam ostendimus
iam qui in principio carere, essentiam esse dicit, similiter
ut si quis interrogatus, quænam sit Adam essentia, atque
ra, respondeat, non ex hominis & feminæ commixtione
esse, sed manu divina formatum. Tunc enim ille, qui inter-
gavit, non quæro, inquit, quomodo extiterit, sed quæ subiecta
ipsius materia fuerit, quod multum abest, ut ex respōsione
colligere valeam. Idem nobis ex hac voce ingenitus, ostendit
Ex ea namque quomodo sit potius, quā eius naturam discimus.
Video enim nos, quemadmodum si mentis aciem ad veteris
secula dirigamus, vitam, quæ nullo fine terminata sit, invenire.

tam dicimus, ita si cogitatione ad superiora secula conscenda-
mus, & infinitatem vitæ Dei tanquā immensum quoddam
pelagus intuentes, nullum principium, ex quo esse coeperit, re-
perire possimus, sed Dei vitā ultra quā cogitari possit, sem-
per excedentem animadvertamus, illud ipsius vitæ principio
vacans ingenitum appellare. Ea enim ingeniti vis est, ut ex
nullo significet habere principium existendi.

Ex eodem libro.

Verum Eunomius patris, & filij nomen silens simplicitet
de ingenito, & genito disputat. Et fidei servatoris nomi-
na exans nuda detestandæ doctrinæ suæ præcepta tradit, ut in
rebus impietatem exercēs, cum ad personas deinde progressus
fuerit, ipse quidem nihil nefandum dixisse videatur, ut ipsa ta-
men ad nefariam, & execrandam doctrinam constituendam
munendamque sibi viam patefecerit. Cum autem, inquit, in-
genitus sit, nullam cum genito comparationem, aut commu-
nicationem admittit. Non dixit pater, & filius, sed ingenitus, & ge-
nitus. Atque hic quidem unus est illius dolus. Alter autem do-
lus qualis sit, attendite. Et cum sit, inquit, ingenitus, nunquā
gignit, ut genitum naturæ suæ participem faciat. Hæc verba,
nunquā gignit, duo significant, primum propriæ ipsius na-
turæ non convenire, ut gignat fieri enim non posse, ut natura,
quæ non est genita, gignat. Deinde in ipsum ut gignat, non ca-
dere. In hanc ille quidem significationem voce hæc usus est, sed
ex priore significatione multitudinem decipit. Vno enim con-
stituto planè quid inde colligat ostendit. Cum enim dixisset,
Nunquā gignit, subiecit, ut propriæ naturæ genitum parti-
cipem faciat. Secundam enim significationem hoc cōsequitur.
Quoniam in eum non cadit, ut gignat, ne propriam naturam ge-
nito communique. Quid ista impietate gravius, aut flagitio-
sius esse potest? Quis unquā tantum crimen in excelsam illā
maledicta pronuntiamus, animos nostros coinquinemus, &
condemnationis ipsorum participes efficiamur, illud me com-
solatur, quod Spiritus sanctus, ut in Evangelijis legimus per-
mittit, ut nefarium Iudæorum in Dominum maledictum, lite-
rarum monumentis commendatum posteris traderetur, non

ut vlla intacta vnigeniti gloria nota inureretur, sed ut eorum scelus esset, omni tempore perspicuum. Si igitur nunquam agnuit, ut genitum naturae suae participem faciat, non est iam Deus, non est, sed praestat, ut impium maledictum silentio pertereamus. Ille enim non admittit, ut gigneret. Hic autem genitum naturae participem factus non est. Deinde secum ipse agnat, ut nouam maledicti grauitatem leuet, non ut dicat, agnat, quid, quo se re ipse declararet, sed ut priora flagitia posuisset, quibus tegat. Quid enim ausus est loqui? Nullam, inquit, generationis comparationem, aut communionem admittit. Similis filio cum patre comparatio, nulla communio cum genitore mendaces sunt Apostoli, falsa sunt Euangelia, ipsa quidem minus noster Iesus CHRISTVS meatitur. A quo quidem execrando maledicto rursus animus abhorret. Atque sic habere cuius facile constat. Etenim si nullam habet cum patre comparationem, quomodo Philippum alloquitur, inquit, tempore vobiscum sum, & non cognouisti me? Philippus qui videt me, videt eum qui misit me. Quoniam pacto filium aut patrem ostendisset, si nullam ille cum ipso comparationem aut communionem haberet? Quod enim ignotum est, non potest dissimilem alienamque rem, sed per similem, atque cognatam comprehenditur. Sic in signo, imprimentis forma perspicitur, & per imaginem in exemplaris cognitionem peruenitur, dum eadem in utroque effigies vicissim comparatur. Hoc igitur vno maledicto, reprobat omnia, quae ad vnigeniti gloriam à spiritu sancto tradita sunt. Vt id, quod in Euangelio legitur. Hunc pater signauit Deus. Et quod ab Apostolo dictum est: Qui est imago Dei inuisibilis, imago non in materia, nec manu, & arte, atque ingenio facta, sed imago vera, vel ipsa potius vita, quae non in figurae similitudine, sed in ipsa consistit essentia, & in ea semper expressa conseruatur. Non idem est, mea quidem sententia, in forma Dei esse, & esse essentia Dei. Vt enim cum dicit, Dominum accepisse formam serui significat, eum essentiam hominis assumpsisse cum dicit, Qui cum in forma Dei esset, diuinam essentiam adhibere conuenit. Qui me vidit, inquit, & patrem vidit, iste dum à patre vnigenitum alienum fingit, & ab omni cum ipso diiungit societate, quantum in se est, aditum, quod à patre cognoscendum, per filium assequimur, intertempore.

Io. 14.

Ioan. 6.
Col. 1.

Ioan. 14.

Omnia inquit Dominus, quae pater habet mea sunt. At Eunomius nullam esse vult societatem patri cum illo, qui ex patre est. Et quemadmodum pater vitam habet in semetipso, sic deus & filio, vitam habere in semetipso. Hoc ab ipso Domino accepimus. Ab Eunomio autem quid? Nullam esse genitori cum genito similitudinem. Quo quidem vniuo verbo omnem imaginis rationem tollit, negatque splendorem esse, & figuram substantiae. Quae enim vel imago, vel splendor sit eius, qui nec similitudine comparari, nec vlla naturae communione coniungi potest? Eodem rursus calliditatis vititur artificio, cum dicit, non patrem cum filio, sed ingentum cum genito non comparari, ut quam in his vocibus cum oppositam ostenderit, eam in patris & filij essentiam conferat.

Ex eodem libro.

At ordine, inquit, & temporis antiquitate ille erit primus, hic secundus. Quid est necesse, ut quorum essentia communis est, ordini subiecta sint, & tempore posteriora? Neque enim fieri potest, ut omnium Deus cum sua ipsius imagine sine tempore illustrata ab omni aeternitate non sit, & conjunctionem cum illa non temporibus solum, sed seculis omnibus superiorem non habeat. Iccirco enim dictus est splendor, ut copulatum, atque coniunctam, & figuram substantiae, ut eiusdem essentiae intelligamus. Quamquam duplex est ordo, vel natura enim, vel arte consideratur. Naturalis est ordo, quem in rebus procreatis ex procreandi rationibus constitutum perspicimus. Et qualis est in iis, quae numerantur, quaeque vel causae sunt, vel rationem eorum obtinent, quae à causis proficiuntur. Ex quo quidem ordine Deum ipsius quoque naturae autorem effectoremque cognoscimus, & conitemur. Arte vero ac studio constitutus ordo est, quem in rebus artificioso confectis, quem in disciplinis, & dignitatibus, & aliis rebus eiusmodi cernimus. Eunomius priorem ordinem silentio inuoluens, de posteriore mentionem fecit. Et in Deo, inquit, ordinem poni non oportere, quoniam ordo posterior est eo, qui ordinem ipsum constituit. Alterum illum ordinem vel ignorauit, vel vltro occultauit, qui non constitutione nostra consistit, sed congruenti naturae ratione consequitur, qualis in igne est, si cum luce, quae ab

Io. 5.

ipso provenit, conferatur. Hic enim sic ignem dicimus
causam, & ab ea lucem proficisci, ut nullo intervallo unum ab
altera seungamus, sed cogitatione illum ut causam huius
causa provenienti præponamus. Qui convenit igitur in
ordine negare, quæ non constitutione nostra, sed quodam
tutæ ratione & serie in ipsis existente priora posterioribus
cunctis? Cur ergo ordinem in Deo non admittit? Ex illius
ostenderit, non aliter de Deo prius posse cogitari, se consti-
turum, ut id de essentia præstantia intelligatur. Non enim
ratione illa, qua causæ rebus ex se pendentibus antepo-
nuntur, non autem naturæ excellentia nec temporis spatium
trem dicimus anteferri. Alloquin & patrem Deum antepo-
nere, cum essentia diveritas conjunctionem naturæ
nimè suscipiat. Cæterum, quando sapiens iste, atque omni-
sciens eo pronotus est, ut temporis naturam definiret, ex
item te constantiam hominis, & acumen ingenij conside-
mus. Tempus esse dicit, quendam stellarum motum, ut solis
lunæ, & quæcunque eam habent vim, ut per se moventur
res sic habet, demonstret nobis iste rerum sublimium
tor, quidnam illud fuerit intervallum, quod inter crea-
tæque procreationem & fabricationem stellarum interce-
lis profecto, qui mundi fabricam descripsit, die quarto lumina
ria magna, & reliquas stellas fuisse conditas asserit.
ergo, qui præcesserant, ut videtur, non erat tempus, neque enim
mouebantur stellæ. Qui enim mouerentur, quæ nondum erant
Quidicū Iesus filius Naue cū Gabaonitis pugnabat, nomen
eius mandato cohibitus stetit immobilis? & luna suo se
cōtinuit? Tempus igitur ne tunc quidem fuit. Quid dicemus
fuisse illam diei intercapedinem? Quodnam vocabulum co-
cogitabis? Nam si temporis natura defecit, seculum vide-
cet, in eius successit locum. At parvam diei partem seculum
appellare, quam stultitiæ magnitudinem indicat? Sed ma-
gna solertia videtur diem & noctem in quali quodam stella-
rum motu sitas existimare, & esse temporis partes. Ex quo
tempus esse qualem quendam stellarum motum pronun-
uit, ne id quidem, quod dicit, intelligens. Neque enim qui-
lem, si modò volebat loqui, sed quantum dicere oportebat.
Verum quis adeo mente puer est, qui dies, & menses, & huius
& annos ignoret esse mensuras temporis? Tempus autem

spatium quod ad mundi cōstitutionem extenditur, & omnem
tum stellarum, tum animalium, tum omnium, quæ mouen-
tur, motum dimetiatur? Ex quo rem vnā alia velociorem, vel
tardiorē dicimus. Velociorem, quæ minore temporis inter-
uallo maius spatium conficit, tardiorē, quæ maiore minus
progreditur. Iste verò quoniam in tempore moventur stellæ,
eas temporis esse dicit effectrices. Quæ quidem hominis sa-
pientissimi ratione, quoniam scarabæi moventur in tempore,
definimus tempus esse qualem quendam scarabæorum mo-
tum. Remota enim noninum gravitate nihil differt hoc ab
eo, quod ipse dicit.

Ex eodem libro.

Maius vel essentia ratione, vel virtutis excellentia, vel
præstantia dignitatis, vel molis amplitudine dicitur.
Amplitudine molis maius hic intelligi nō potest. Quis enim
ea, quæ nulla magnitudine sunt circumscripta, vel potius quæ
molem non habent omnino & quantitate dimetiatur? Quis
rursum eorum excellentiam agnoscat vllō modo, quæ nullam
admittant dimensionem? tam si Dei sedes dignitatis est no-
men, Sessio ad dexteram patris filio definita quid aliud signi-
ficat, nisi parem & æqualem dignitatis statum? Denuntiatur
enim & Dominus in gloria patris esse venturus. Filium verò
virtute minorem dicere, quā pater sit, cum Dei virtutem
Paulus Christum appellet, planè puerile est, & eorum, qui Do-
mini vocem non exaudiant, dicentis, Ego & pater vnū sumus,
sic vnū accipientis, ut virtutis æqualitatem significet, quon-
iam de iis, qui in se crediderant, loquens dixisset: nemo rapiet illos
e manu mea. Et, Pater qui dedit mihi, maior omnibus est.
Et, nemo potest rapere e manu patris mei, subiecit, ego & pa-
ter vnū sumus. Ex quo perspicuum est illud, vnum, virtute &
potentia parem significare. Reliquum est igitur, ut Maius hic
causæ rationem demonstrat. Nam quoniam a patre filius prin-
cipium habet, ideo pater, ut causa & principium, maior est.
Et propterea Dominus ait: Pater maior me est, nempe quate-
nus est pater. Quid enim illa vox, pater, aliud significat, nisi
illum causam & principium esse, ex quo genitus ipse sit? Quod
si, quemadmodum ipse Iesus, Euageli, ingenuus, essentia

1. Cor. 8.
1. Ioh. 10.

Ioh. 14.

est, cum vellet patrem essentia maiorem indicare, dixisse ad hunc modum, Ingenitus maior me est. Quid quod sapientia vestra docet, essentiam essentia maiorem, aut minorem non dici? Quamobrem hoc loco non de essentia, maius dictum est.

Eiusdem ex secundo libro aduersus Eunomium.

*Psal. 142.
Rom. 1.*

Comperimus res procreatas à verbo fecit, appellationem accipere, ut factæ dicantur, & opera vocentur, id quod non cadit in filium Dei. In principio enim, inquit, fecit Deus mundum & terram. Et, in operibus manuum tuarum mundus erat utilis & necessaria, eam de Domino, & seruatore nostro Iesu Christo loquens, ut eius gloriæ magnitudini maiorem grauentem nunquam pronuntiavit. Cum tamen & fecimur lapidem angularem, & lapidem offensionis, & petram scandali, & aliis eiusmodi nominibus, in quibus non mulem laudis existimant illi, qui ad intimam eorum significationem non perueniunt, appellare Dominum gloriæ non erubescunt. Eum vero nunquam omnino vocant opus. Quod tamen nomen iste dicit se à sanctis hominibus accepisse, ut non suæ tantum ætatis, sed superiorum etiam viros sanctis calamitate inuoluat. Ac præterquàm quod periculosa res est, audere eiusmodi vocabulis uti, & Domini nomina fingere arbitrati suo, & Apostolo quidem propositum est, ut unigeniti naturam, de qua in præsentia loquimur, nobis explicet. Non enim de Dei Verbi essentia in principio apud Deum existentis verba fecit, sed de illo, ut semetipsum exinanivit, ut serui formam acciperet, corporis nostri similitudinem humilitatis induit, & ex imitatione crucis mortem sustinuit, aperte dissente. Quod autem non diuinæ illius naturæ rationem nobis tradat, sed dispositionis eius consilium ostendat, perspicuum est omnibus, qui parumper orationis apostolicæ sententiam norunt. Dominum enim, inquit, ipsum & Christum Deus fecit, Hunc totum quem vos crucifixistis. In ea voce, quæ perspicuam ipsius humanitatem omnibus significat, immoratur. At iste verbum illud, fecit, ad ortum illum primum, unigeniti refert. Nescit dederet eum ea vox, Dominus, quæ non essentiam induit, sed potestatem. Quare Dominum, inquiens, ipsum & Christum

Alt. 2.

nam Deus fecit, principatum potestatemque illi in omnes à patre datam declarat, non autem existendi facultatem exponit. Verum hæc paulo post demonstrabimus, cum ipsum contra Spiritus voluntatem aburi scripturæ testimoniis ostendimus. Nunc in his, quæ iustituro sermoni coniuncta sunt, progrediamur. Quid igitur sibi vult hoc vocabulum? aut cur omnium rerum esse factorem iste factum conatur appellare? Falso commento seipsum fallit, arbitraturque simul cum nominum diuersitate essentiae diuersitatem apparere. Quis autem sapiens ad istam accedat sententiam, ut credat, quorum diuersa sunt nomina, eorum item essentiam diuersam esse necessarios Petri quidem & Pauli & aliorum nomina sunt diuersa, essentia tamen est omnium vna. Itaque cum rebus plurimis fidem inter nos sumus, proprietatibus solum, quæ in vnoquoque perspicuntur, inter nos alius ab alio distamus. Quare appellationes non essentias significat, sed proprietates, quibus tanquam notis quibusdam homines singuli ab aliis distinguuntur. Proinde cum Petrum audimus, non ex eo nomine essentiam eius animo concipimus, (essentiam nunc materiam subiectam appello, quæ nullo pacto nomine exprimitur,) sed proprietates, quæ circa ipsum spectantur cogitamus. Statim enim ex hac voce Petrum illum Iona intelligimus, ex Berthelema, fratrem Andree, qui ex piscatore ad munus Apostolicum vocatus est, qui propter excellentiam fidei in seipso suscepit adificationem ecclesiæ, quorum nihil est essentia. Itaque nomen hoc Petri quidem figuram nobis effingit, essentiam verò neutiquam protat. Pauli rursus audito nomine cōcursum aliarum proprietatum comprehendimus, nempe Tarfensem illum Hebræum, lege Phariseum, Gamalielis discipulum, qui zelo incensus ecclesiæ Dei persequatur, qui terribili commotus visio peruenit ad veritatis cognitionem, & gentium Apostolus factus est. Hæc vna Pauli appellatione hæc omnia describuntur. Quod si verum esset, quorum nomina differunt, eos essentias habere differentes, Paulus, & Petrus, & ceteri homines inter se essentia differrent. Sed nullus est adeo imperitus, & naturæ communitatis ignarus, qui ad hoc asserendum adduci possit. Quare confirmat essentiae differentiam. Neque enim nomen sequitur rerum naturam, sed rebus ipsis nomina sunt posteriora, Alioquin

eueni

lium intercedit, id esse antiquius essentia filij. Quid aliud sit, nisi seculum omnino, aut tempus? Nam quod tris vitam filij vita superiorem putat, quam alia re seculum superior est dimetiendo reperisse dicit, nisi seculorum, et temporum intervallo? Quod si ita est, eo loco mentium ptura, ubi secula per ipsum dicit esse facta. Et ubi per ipsum quit, omnia facta sunt, cum in omnibus & secula comprehendantur. Quod si dixerint, se filium ante secula gentium esse non negare, videant, ne quod verbis concedant, re ipsa antorant. Queremus enim ex ipsis, qui filium ex nihilo gentium asserunt, quando, ut dicitis, non erat, quidnam erat spatium illud? Quo spatium illud nomine appellabitur? Consuetudo enim consuetudo spatium omne atque intervallo poribus, aut seculis tribuit. Nam quod rebus, quae sensibiles noxae sunt, tempus est, id rebus, quae sunt supra mundum, seculum. Si quid isti tertium habent, ex sapientia deprecantur sua. Quandiu autem tacent, sciant, se Vnigeniti essentiam oculis posteriore constitimere. si quod enim spatium erat, quous filio pariter cum vita patris extensum, alterum ex quo erat omnino. Verum neque est, neque cogitari potest essentia filij quicquam antiquius. Quicquid enim antiquitatis ratione censeari potest, posterius natura Dei Verbi, quod erat in principio apud Deum, deprehendetur. Ac tamen mens innumerabilibus opinionibus sese decipiens, & inanibus se significat implicans ea, quae non sunt, cogitat: nullam tamen omnino artem inueniet, qua se ipsam possit supra Vnigeniti principium extollere, & vitam illius, qui est ipsamet vita proprio motu inferiorem relinquere, aut ratione propria Dei Verbi principium transilire, & secula sine Deo seculorum suspicari.

Ex eodem libro.

Existente ne, inquit, filium genuit, an non existentem nullus me accuter audiat. Si iam existentem, quid habitatione non modò absurdus, sed magis execrandum, & statum dici potest? Quod enim est, cur gigni oportet? Fallax hoc argumentum vulgatissimum ab aliis quidem inuenerunt, sed perfecte nunc in istorum inueneruntis & impudenter bus linguis est elaboratum. Nos autem auditores principii

admonebimus, istum propter multitudinis ignorantiam humano more filij ortum existimantis ad eiusmodi argumenta deuenisse, & à corporeis notionibus ad spirituales contemplationes imperitorum animos traduxisse, qui quoniam anima, cum antea non fuit, postea generantur, & quae hodie sunt, heri non erant, hanc eandem rationem ad Vnigeniti naturam refert. Et quoniam inquit, genitus est, non erat ante, quid gigneretur. Tam magnifice nobis ortum Vnigeniti Theologus iste declarat, & istiusmodi verbis fratrum morbo curat, dignus, si quisquam alius, in quem proverbium illud iactetur. Medice, cura te ipsum. Quod nam medicamentum turpi istius mentis morbo adhibebimus, nisi illud, quod à spiritu sancto nobis per Ioannem exhibitum est hisce verbis. In principio erat Verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Neque principio quicquam est antiquius. Si quid enim supra se haberet, non esset principium. Neque licet illud, erat, cogitatione transilire, & quando non erat intueri. Dum enim cogitamus non erat, tollimus illud, erat. Nam si principium hoc esset ex eorum numero, quae cum aliquo conferuntur, ut illud: principium sapientiae, & principium vitae bonae, & in principio fecit Deus licet fortasse ortum illius, qui ex tali soluta sit hic principij ratio, nec cum alia re conferatur, sed summam naturam indicet, vane ridiculus est, qui supra principium hoc aliquid cogitat, aut conatur ipsum ratione superari. Illud autem, Erat, extenditur ex aequo cum huius principij ostendit, ut eo loco: Erat vir in regione Austride, Erat vir ex Armathem, Er, Terra erat inuisibilis & incomposita, sed ipse nobis Euangelista huiusce vocis, Erat, significationem alibi ostendit, Qui est, inquiens, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens, sicut enim hoc: Qui est, sic etiam illud: Qui erat, dicit eum, qui in principio est, neque principij vim tueretur, neque huius coniunctam essentiam Vnigeniti. Nihil enim principij nequit. Quare curiose quantumvis animo recurre, nunquam cogitatione tua illuc erat transcendere, & extra ipsum esse poteris. Sed iste vicissim à nobis interrogetur, utrum in

principio erat apud Deum Deus Verbum, an posterius factum. Si erat, coëre linguam tuam à malo, & à voce illa excedendo qua dicis: non erat. Sin, quod nefas est dicere, tuis ego aduersum te verbis vt aptius, dicamque nihil oratione tua detrahibilis, aut stultius fieri posse, qui homo cum sis, eorum quæ Spiritu sancto dicta sunt, rationem exigere, cumque te ad scriptum Euangelij profitearis, aduersus ipsum velis consurgere. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum. Deus erat Verbum. Aeternam ipsius essentiam, ortum generationis expertem, naturalem cum patre coniunctionem, naturæ præstantiam, omnia paucissimis verbis complectens, addens illud, Erat, ad principium reducit, vt impossibile non erat, dicentium obstruat, & fallacibus ipsorum, & tuis omnes aditus intercludat. Deinde per Theologorum quam expressum Vnigeniti naturæ picturam oculis animæ intelligentium proponit, hoc inquit erat apud Deum. Verbum, & erat lux vera. Attamen quauis Verbum vndique illa natura respuit, cumque nobis assidue, Erat, inclamantia ne diendum quidem existimat. sed cum non esset, inquit, genitum est, cum non esset, post ortus est. Si in principio non erat, quæ ratione valeat, quisquam apertius ostendere, vt Euangelij vocibus, quibus credimus, aduersari?

Ex eodem libro.

Si erat, inquit, non est genitus, Respondemus. Quia genitum est, erat, cum ea sit ipsius natura, vt non sit ingenuum, cum semper existat, & cum patre sit, à quo & essentia, & natura habet, quando, vt esset, adductus est à patre, Ex quo est pater pater est, inquit, ab omni æternitate. Ab omni igitur æternitate filius item genitus cum ingenua patris natura participat tenditur. Ac ne putent hæc à nobis esse conficta, ipsa spiritus sancti verba proponemus. Illud ex Euangelio accepimus, In principio erat Verbum. Ex Psalmo autem patrem ipsum personam suam ita loquentem audimus, Ex vtero ante Iudeum genui te, Et rursus: Ego hodie genui te. Vtrumque

*Psalm. 109
Psalm. 2.*

componentes dicamus, & erat, & genitus est. Illud genui, can-
tim significat, ex qua habet existendi principium. Illud autem, erat essentiam eius indicat initium non habentem, & seculis superiorem. At iste pro suo errore depugnans putat se orationem hanc absurdam esse demonstraturum. Si antequam gigneretur, inquit, erat filius, erat ingenuus. Istuc ipsum, quod dicis, Antequam gigneretur, o stulte, aut nihil omnino est, sed est opinionis figmentum, quod nullo innititur fundamento vt si quis tam insipienti commento respondeat, non aliter faciat, quam si cum aliquo mente capto contendat, & pugnet, aut si ad aliquid eorum, quæ sunt, refertur, seculorum notione comprehenditur. Quæ quidem secula omnia cum sint vnigenito querit antiquiora. Nihil enim minus absurda vestigat, quàm si de patre, vtrum ante suam constitutionem fuerit, nec nō, percontetur. Vt enim eo, qui caret principio, & ingenuus est, aliter cum patre est, & inter se atque eum, à quo genitus est, nihil medium habet, ea quæ temporis conueniunt, vt est prius, & posterius interrogare, parem indicat stultitiam. Idem enim est, ortum fuerit sempiterni. At illi quoniam pater principio ca-
bero, & æternum esse. Et quia filius non est ingenuus, ideo nec æternum esse consentunt. Sed hæc plurimum inter se differunt. Nam ingenuus dicitur, qui nullum sui ipsius principium habet, nec causam existendi. Aeternus autem is, cuius essentia nus est. Quodam verò seculum etiam, siue æuum si ita vocare lubet, quod Græce αἰών dicitur, quoniam à voce αἰ, deducatur, æternitate censendum existimant. Nos autem eiusdem amen-
adimere æternitatem, & earum Domino

Ex eodem libro.

Vnigenitum filium ministrum appellauit, hoc illi vt magnum quiddam attribuens, quod aptus, & idoneus sit, ad ea, quæ sibi committantur, præstanda. Nisi ex eo, quod Deus

sit, perfectam gloriam obtinet, sed ex eo, quod diligenter considerat, quid differt à ministris illis spiritibus, qui diuine prehesionis ministrandi munere funguntur? scire autem illam illa voce genitus, creatus etiam coniunxit, ut nihil inter illud & res procreatas interesse demonstraret, sed operis reuerentiam, ut admonitionem eius audiamus. Non debemus, inquit, cum patris & filij nomen audimus, ortum ipsius humanum cogitare, neque ex his quae in hominum ortu contingunt. Deum enim communionis nominibus & affectionibus subicere. Monere, ut oportere patris & filij similitudinem in essentia sitam esse cogitare. Aufert enim communionem, tanquam patris nomen, cum unigenito non communicetur. Eo tenebantur, ut nomina distinctiones, quarum nos turbamur, pronuntiant, ut propter eos, qui in terra patres nominantur, filij pronuntiant, se negaret Deum. Ego autem, cum multa sint, quae religionis veritatem ab errore Graecorum, & à Iudeis ignorantia seungant, nullum tamen dogma certum, proprium quam fidem in patrem & filium in Evangelio nostrae contineri: cum Deum esse rerum vniuersarum creatorem & effectorem illi etiam, qui variis à nobis erroribus seiuñcti sunt, consueant. Qui patrem falsum esse, & filium nudo solum nomine pronuntiat, nec quicquam interesse putat, utrum patrem, an creatorem fateatur, & filium, an factum dicat, quoniam is ordine à nobis collocatur. Ad Iudeorum, an ad Graecorum numerum ascribentur? Non enim se christianis adiungit, qui christianae pietatis vniuersi, & eiusque nostri tanquam signum & notam negat. Non enim procreatorem, & procreatum, sed in patrem & filium per spiritum gratiam obliquari credidimus. Quare qui vocem repudians patrem genitorem, & filium genitum negat, omnem simul Evangelij potentiam abrogat. At ego, inquit, haec dicens affectionis intelligentiam patris vocabulo testificauit. At qui oportebat, eum qui pius esse didicisset, in his verbis eam sententiam exprimens accusandam videtur, id respicere, non autem ipsa verba penitus improbare, propterea quod aliquid minus congrueret, illud etiam, ut utile foret, simul abscindere, sed humili carnis intelligentiam posthabita puram de Deo sententiam tueri, & Dei generatorem sanctitati eius perturbationum experti conuenienter

gitare, rationemque, qua Deus genuit, ut arcanam & ignotam sic omittit, ut ex ipsa gignendi appellatione ad similitudinem in essentia constitutam perduceret. Quauquam consideranti perspicuum est, verba haec patrem & filium dico, non corporeas proprie, & primum affectiones indicare, sed mutuum quendam, si per se pronuntientur, habitum solum ostendere. Pater enim est, qui alteri per naturam ipsi simile existendi principium praebet. Filius autem, qui ex altero, genitus ut sit, principium accipit. Itaque cum hominem patrem audiuerimus, tunc perturbationem etiam cogitemus. At cum Deum patrem intellexerimus, ad causam perturbationis expertem cogitatione contendamus. At ille, qui voce hac de natura perturbationibus obnoxia loquens uti consuevit, vim illam, quam animo comprehendere non valet, quasi esse non possit, negat. Non oportebat autem perturbationibus eorum, quae corumpuntur sic ioharere, ut Dei naturam perturbationum expertem non crederet. Neque naturae caducae & innumerabilibus mutationibus expositae immobitem atque immutabilem essentiam comparare. Neque quoniam animalia mortalia cum perturbatione generant, opinari id etiam Deo contingere. Sed potius ex ea re sibi ad veritatis cognitionem aditum patefacere. Ut quia caduca, & quae corumpuntur, sic se habent, ut, qui aeternus est, & non corrumpitur, contrario modo sese habere intelligatur. Ac ne illud quidam poterit obgignunt, abotidam illas Deo accommodamus. Nam Dominus noster Iesus Christus nos ad rerum omnium principium & veram causam reuocans, Vos, inquit, nolite vocare vobis patrem super terram, vnus enim est pater vester ille coelestis. Cur igitur has repudiandas existimat, quas Dominus noster ut naturae perturbationes non habenti congruentes ab hominibus transfert ad naturam, id repugnat rationi nostrae. Qui enim, ut ait Iob, genuit Iob. 38. si isti audebunt dicere, eodemque ordine rorem, & filium habere, nihil erit, cur cum ipsis omnino disputemus, cum apertissimam, atque impudentissimam impietatem proloquantur. Neque enim quia pater omnium est Deus, eadem continuo ratione qua pater est noster, est etiam unigeniti.

Col. 1.
Rom. 8.
Mat. 12.
Mar. 3.
Luc. 8.

Quod si ea re ad impietatem adducuntur, quod primogenitus omnis creaturae, & primogenitus in multis fratribus vocatus est Dominus, discant ex Evangelio, Dominum vocari etiam fratres, & matrem appellare, quos virtute coniungit. *bet.* Quae inquit, est mater mea, aut qui sunt fratres mei, *bet.* Quae inquit, est mater mea, aut qui sunt fratres mei, qui faciunt voluntatem patris, qui in coelis est? Quocirca verbo nullo non abutimur, neque per translationem Deum vocamus patrem, sed eum proprie, & primum, & verè sic appellamus, qui patrem corporeorum opera fecit, ut nos, qui nulli esset, quique cura in nos paterna nobis coniunctus est, dum essemus, quique adoptionis munere filij sumus, Deus vere vocatus est pater, quod erit impedimento, quominus filij nostri, & ab ipsius essentia provenientis patris dicatur ipsum appellari?

Ex eodem libro.

Aliud ne inquit, significat lux, cum de ingenito, & aliud de genito dicitur, an idem de utroque? Si aliud aliud, perspicuum est, quod ex utroque constat, esse compositum, quod autem compositum est, non est ingenitum. Sin idem, quantum differt genitum ab ingenito, tantum lucem à vita, & vitam à vita, & à virtute virtutem differre necesse est. *bet.* Pietatem horrendam videte, atque intelligite. Quae inquit, ingenitum à genito differt, tantum differt lux à vita, virtus à virtute. Quae inquit, ex eo nos quanto potius ratio distat genitum ab ingenito, parumne, & tam exiguum, ut idem possint aliquando convenire. An tanto, ut id nulla ratione fieri queat, & multo facilius sit eisdem simul & vitam & mortuum, & valere atque agrotare eodem tempore, & vigilare pariter atque dormire quae summa inter se opposita adeo contraria sunt, ut uno eorum praesente alterum abesse necessario, nec omnino simul esse, coniungere possint. Quod ne pacto si quis genitum ingenito dicat oppositum, patrem lucem dominans, lucem etiam filium appellet, ac tantum lucem hanc ab illa, quantum ab ingenito differt genitum, differre velit, nonne is, licet verbo se humanum simulet, dum etiam lucem appellat, ut tamen orationis ad contrarium est habitus eoim considerate, Quid nam ingenito oppositum est aliud ingenitum, an genitum? Genitum utique, Quid

luci oppositum est, aliàne lux, an tenebrae? Tenebrae nimirum, si ergo quàm diversum est genitum ab ingenito, tantum necesse est, lucem à luce diversam esse, cui sit obscura hominis impietas, qua luci contrarium adducens lucis, appellatione naturae lucis essentiam subiicit. Vnigeniti? Hoc autem nisi ita est, lucem nobis luci contrariam ostendat, quae illum oppositionis modum, qui est inter genitum & ingenitum habeat. Quod si nec esse, nec ab ipso potest excogitari, agnoscatur artificium ac dolus ipsius quo nefariam opinionem occultè confirmat. Et enim quoniam ingenito genitum oppositione contrarium tribatur, eandem inter lucem & lucem oppositionem accomodat, ut Vnigeniti essentiae patris essentiam in omnibus contrariam esse demonstret ac repugnantem. Huc spectat nova istius dicendi ratio, tantum, inquit, differt lux à luce, quantum ab ingenito genitum. Atqui inter ingenitum, & genitum est quaedam positio verborum, non autem natura rerum, ut isti volunt, oppositio. Inter lucem autem & lucem neque verbis, neque animo oppositio reperiri potest vlla. Verum suis ipse fallacis videtur decipi. Opinatur enim, quoniam ea, quae contraria vicissim aduersentur, cum vni contrariorum adesse contrarium, alteri item affuturum. Exempli gratia, ut visum lux sequitur, ita tenebrae excitatem. Ut vita sequitur sensus, ita mortem spoliatio sensuum. Verum quia infirma sit, & quàm facile corrumpat haec observatio, cuius vel mediocriter erudito perspicuum est. Neque enim quoniam qui vigilat vivit, sequitur, ut qui dormit, mortuus sit. Quamquam ne contraria quidem inter se sunt genitum & ingenitum, si enim essent contraria, mutuo sese corrumpere. Quod in caput impietatis habere ostendebatur. Proinde aut dele verba tua, aut impietatem noli negare. Tuum enim est dictum illud nefarium: Quantum distat genitum ab ingenito, tantum lucem à luce distat. Ergo quemadmodum genitum nunquam assequetur ut ingenitus sit, ita lucis illum ut pari spatio abeat, ut & ingenitus sit, & lucis illum ut pari spatio abeat, ut & ingenitus sit, & lux existimetur, atque dicatur. At Ioannes magna spiritus voce contra te clamat, Erat, inquit, lux vera. Tu vero, nec aures, quibus audias, nec cor, quo

intelligas, habes. Sed Vnigeniti essentiam ad naturam lucis contrariam, & quæ cum luce consistere nequeat, fallaciter intrudis. Quid quod his non cõrentur eodem distantiæ intervallo in contrarium cogit? Quantum distat, inquit, genitum ab ingenito, tantum lucem à luce, & vitam à vita, & virtutem distare necesse est. Nec vita igitur per te, nec virtus est Vnigenitus. Et tum Dominum arguis falsa dixisse, cum Ego, inquit, sum vita: Tum Paulum, qui, Christus, inquit, est virtus. Nam quæ in superioribus demonstrabantur, eadem et his convenient. Neque enim quisquam vitæ, & virtutis virtutem dixerit esse contrarias, sed mortem & impotentiam illis maxime repugnare. Quorum iste verborum usus, et ille, callide atque occulte horrendam impietatem committit, et orationi suæ fallacis Vnigeniti naturam in contrarium spectantis natura sciungens, solam ei relinquit nominum speciem. Nos vero qui patrem ingenitum, & filium genitum coheremus, quomodo effugiemus, quo minus essentia diversæ esse videatur? Quid dicemus? A bono patre filium bonum, ab ingenito lucem lucem effuluisse sempiternam, à vera vita fontem largitricem emanasse, ab eo, qui est ipsa virtus, Dei virtutem eluxisse, tenebras autem, & impotentiam principis mundi huius, & principibus tenebrarum, & omni diuinitatis aduersant potestati coniuncta esse. Neque tamen ipsam essentiam inimicitias esse cum bono. Sic enim in processum rem culpa reflecteretur. Sed propria voluntate ad malitiam desessentibus euenisse, ut bono priuarentur. Neque enim essentia contrarium esse potest. Quid si quis, ut verum est, genitum & ingenitum sic acceperit, ut in essentia propriam esse intelligat, quibus tanquam notis mens ad veram æmulationem consulam patris à filio distinctionem cognoscendam producat, is & impietatis periculum evitabit, & rationis rationem tuebitur. Proprietates enim sunt quædam veluti modus atque formæ, quæ quod commune est, ita distinguant, et proprietatis naturam non dirimant. Commune Diuinitas est. Proprietates sunt illæ, quibus pater hic, ille filius dicitur. Ex hoc complexo, nempe ex eo, quod commune, & ex eo quod proprium est, cognitio veritatis in nobis innascitur, ut cum lucem ingenitam audimus, patrem: cum lucem genitam, filium intelligamus. Quatenus lux, & lux, nihil in se contrarium

Ioan. 14.
1. Cor. 1.

mittunt. Quatenus autem genitus, & ingenitus accipiunt distinctionem. Hæc est enim natura proprietatum, ut in eadem essentia diuersitatem ostendant, & sæpe cum ipse inter se distinctæ sint, atque in contrarium tendant, essentia tamen non distrahiunt unitatem.

Ex eodem libro.

EVnomus. Qui res procreatas contemplatur, ex earum contemplatione ad essentias ducitur, & ab ingenito reperit filium factam, ab Vnigenito autem Paracletum. Et ex vniigeniti præstantia actionis differentiam intelligens, certissimum etiam essentia diuersitatis colligit argumentum. Basiliius. Primum qui fieri possit, ut ex rebus procreatis percipiantur essentia, ego quidem non video. Opera enim potentia, & sapientiam, & artem, non autem essentiam ipsam demonstrant. Ac ne potentiam quidem artificis tota declarant necessario. Cum sæpe contingat, ut ad illa perficienda non omnes suas vires adhibeat sed artis remittat vim. Quod si in agendo omnes etiam nervos intenderit, ut ex ea re vis & robur ipsius colligi queat, non tamen quæ sit eius essentia, comprehenderetur. Ac si tota patris vim ad filium giuendum adhibita dixeris, totamque rursus vim Vnigeniti ad spiritum sanctum constituendum, ut ex spiritu sancto potentia simul & essentia filij, ex Vnigenito autem patris ite potentia atque essentia intelligatur, videte quid hinc consequatur. Ex quibus enim conatur essentia dissimilitudine constituere, ex his eius similitudine videtur confirmare. Si enim potentia nihil habet cum essentia comune, quomodo ex operibus, quæ potentiam indicant, ad essentiam comprehendendam peruenitur? Sin essentia, & potentia idem sunt, quod potentia exprimit, & essentiam nimirum exprimit. Quamobrem opera, non quemadmodum tu ais, ad essentia dissimilitudinem, sed ad exquisitam eius similitudinem ducet. Præterea argumentum hoc nostram potius, quam illius rationem confirmat. Aut enim nulla ratione poterit ea, quæ dicta sunt, demonstrare, Aut si ex rebus humanis exemplum intelligere, sed ex genito genitoris naturam agnoscere. Non enim ex domo licet architecti essentiam percipere, sed ex filio qui genitus est, facile natura eius, qui genuit illam, agnoscitur. Quare si Vnigenitus factus est, non indicat nobis patris

essentiam. Sin per se nobis illam declarat, non est factus, & genitus, & verus filius, & imago Dei, & figura substantia.

Ex eodem libro.

Si vnigenitum constituis non ex eo, quod genitum est, sed ex eo, quod nihil ei comparatur, & pater, cui nihil comparari potest, erit vnigenitus.

Ex eodem libro.

Si filius non simpliciter est vnigenitus, sed filius vnigenitus, & a patre vnigenitus, est vnigenitus filius, non autem res creata vnigenita.

Ex eodem libro.

Si communione concessus; patris, non autem natura est procreator, nihil est ab ipso natura procreatum. Quorum enim natura procreator ille non est, quomodo ex hac natura procreat?

Ex eodem libro.

Si Deus agit ratione singulari, ratione item gignit. Si lari, Deus enim nulla in re cum illo comparari potest.

Ex eodem libro.

Quod sit, non ex natura facientis est. Quod autem gignitur, est ex gignentis essentia. Non igitur idem facere, & gignere.

Ex eodem libro.

Quod in forma Dei est, est in essentia Dei. Non enim alia Dei forma, aliud eius essentia. Alioquin esset comparatus. Quamobrem qui forma aequalis est, & essentia est aequalis.

Ex eodem libro.

Si pater ante filium erat, alterius omnino erat filij pater. Nam sine filio pater non potuisset dici. Si h, qui filium per essentiam nouit, patrem nouit: Si me enim, inquit, cognouissetis, & patrem meum utique cognouissetis, eum prorsus essentiae cum patre filius est. Nam ex dissimilitudine non posset agnosci.

Ex eodem libro.

Si is, qui credit, Christum esse filium Dei, vitam aeternam habet, necesse est, ut qui non credit, mortem habeat aeternam.

Ex eodem libro.

Quorum actiones eadem sunt, eorum vna est essentia. Actio autem patris & filij vna est, ut ex illis verbis intelligitur: faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Et ex illis: Quae pater facit, eadem & filius similiter facit. Vna igitur est essentia patris & filij.

Ex eodem libro.

Si isti, qui filium creatum dicunt, aliquam ex rebus, quae creatae sunt, esse negant, Cur nobis eum genitum esse dicentibus, similem aliorum, qui geniti sunt, esse cogitant?

Ex eodem libro.

Si patris filijque cognitio vita aeterna est, necesse est ut sint eiusdem essentiae. Quae enim essentia diuersa sunt, nec eadem cognitione comprehenduntur, nec vitam possunt elargiri.

Ex eodem libro.

Si Deus non generat, ne fluxum sustineat, neque creet ne subeat laborem. At si nulla perturbatione creat, multo magis gignit sine perturbatione.

Ex eodem libro.

Si omnis lucis splendor ab ipsa gignitur luce, nullo tamen certo spatio, sed sine tempore, & perpetuo simul cum ipsa est. Non enim sine splendore lux est, Et filius, qui splendor est, nullo certo gignitur spatio: sed ab omni aeternitate splendor est Dei, & patris, qui est lux. Dauid enim in luce, inquit, tua videbimus lucem. Et Daniel, Et lux, inquit, cum ipso est. *Psalm. 35.*

Ex eodem libro.

Si Deus non gignit, id fit, quia vel non vult. Si nequit, praecedat. Sin potest, sed non vult, quod natura habet, cohibet voluntate. Quare licet nunquam genuerit, gignet tamen aliquando, cum vult.

Ex eodem libro.

Quia nos existente patre filium dicimus existere necessa-
rio, isti quoniam igitur, inquit, & filius semper
procreator, semper erit & procreatio, atque ita simul cum
patre & filio erit aeterna. Minime vero. Nam qui procrea-
tem dicit, non continuo dicit etiam procreationem. Neque
enim simul cum architecto aedificium existit, neque navi
mul cum illo, qui navium est aedificator.

Ex eodem libro.

Resum quæritur, utrum filius existens, an non existens
genitus sit. Quæ sanè questio obscura, & callidiorum
enim pudeat eos quætere, utrum aliquando, & in temporibus
genitus sit, dicunt utrum existens an non existens sit genitus. Ita
igitur ab illis vicissim quære, Vtrum Deus pater existens
non existens pater filii genuerit. Si enim existens pater
existens genuit. Si non existens, factus est, non autem semper
pater. Sed omnes istorum quæstiones excludunt divine scrip-
turæ. Cum Moyses de filio clara voce testetur, Qui est in
me: Ioannes autem Evangelista, in principio, dicit, Qui
ex Deo: Et, Qui est in sinu patris: Et alio loco, Qui est in
lo. Et in Apocalypsi, Qui est, qui erat, & qui venturus est.
Paulus, Qui cum sit splendor gloriæ: Et, Qui cum in
Dei esset: Et, Qui est in omnibus Deus benedictus.

Ex eodem libro.

Si causa maior est eo, cuius est causa, & ab ipso per esse
tam differt, Omnis pater cum filii causa sit, maior est
filio. Et patres à filiis essentia diversi sunt, non autem elatione
essentia. Quod falsum est.

Ex eodem libro.

Quæritur, an pater qui filium genuit, ipsum gignere
desinit, ut si desinisse concesserimus, ergo, inquit, gignere
etiam cæpit. Quicquid enim habet finem, habet etiam prin-
cipium. Quæramus & nos, num quia id, quod desinit, prin-
cipium habere necesse est, & quod principium habet, desinere
Angelis, & quæcunque sunt corporis expertia quoniam, prin-
cipium habent, finem quoque sine habitura necessario.

Non absurdum est, constat, & quod cæpit esse, posse non desinere:
Et quod desinit, non cæpisse: Alioquin ex ipsorum sententia
necesse est, ut filius etiam, si principium habet existendi, finem
quoque habeat. Siquidem omnia quæ habent principium, fi-
nem item habere volunt. Quod quidem dictum nefarium est.
Dei certe præcognitio, quæ principium non habet, postea-
quam aduenerunt ea, quæ ante cognoscebantur futura desinit.
Quamobrem patet, non esse necessarium, ut principium ha-
beant omnia, quæ finem habent.

Ex eodem libro. De ingenito.

Si ingenitus, ut à genito distinguitur, essentia est, Et increa-
tus, ut à creato separatur, essentia est, & ingenitus erit
essentia, & increatus essentia, atque ita non una erit essentia
Deus, sed duæ. Itemque, ut immutabilis, ut principium non ha-
bens, ut alia multa, multas habebit essentias.

Ex eodem libro.

Si is, qui patrem ingenitum, & filium genitum dicit, essen-
tias ostendit, is, qui eorum existendi modum vult decla-
rare, quoniam alio pacto loqui poterit? Ingenitus existendi
rationem indicat, non autem est nomen essentia. Quod si ea,
quæ diuersam existendi rationem habent, diuersam obtinent
etiam essentiam, nec homines eiusdem essentia sunt. Alia
enim est existendi ratio. Adæ ex terra constati, alia Eux ex
costa formatæ, alia Abelis ex maris & femina coniunctione
nati, alia Domini ex Maria Virgine orti. Idem etiam de vola-
tilibus, & quadrupedibus intellige.

Ex eodem libro.

Si id, quod fieri nequit, ei, quod fieri potest, contrarium est,
& insipienti, insipienti, & quæcunque eodem pacto distin-
guuntur, inter se contraria sunt, ingenitum etiam genito con-
trarium erit, & pater filio. Quod quidem sequeretur, si inge-
nitum non existendi modum, sed essentiam significaret.

Ex eodem libro.

Si filius creatus est, non autem genitus, & res item omnes
create sunt, frustra pater vocatur ingenitus, cum genitus
non adit, qui cum comparatus ingenitus appelletur. Itaque
rectius

rectius increatus diceretur, quam ingenuus. Nam ingenuus nomen est, non essentia. Nomina enim essentia significant, non autem ipsa sunt essentiae. Quod si ingenuus dicitur esse, ipsius afferant nomen. Non enim ex essentia, sed ex nomine, actioneque res cognoscimus, eas praesertim quae propriis sunt expertes.

Ex eodem.

Exod. 15.
Exod. 3.
Ps. 42.
Si ingenuus est nomen essentiae Dei, aut essentiam cognoscens suam Deus essentiae nomen ignoravit, aut nomen etiam sciens audientes decepit. Dominus enim omnipotens inquit, est nomen meum. Et Moysi querenti nomen patris, Ego, inquit, sum, qui sum. Et rursum, Deus, inquit, Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, hoc mihi nomen artemus. Et David, Dominus inquit, est nomen eius. Ingenitum autem esse nomen illius, nec ipse dixit, nec ullus sanctorum nominum. Quod si neque decepit, neque ignoravit (id enim voluit est dicere) ingenuus non est nomen eius.

Ex eodem.

Ingenitus aut essentia, aut accedens est, nihil enim aliud esse potest. Essentia non est. Quandoque id quidem, quod ab eo distinctum est ex altera parte respondet, nempe genitus non essentia. Genitus enim dicitur filius, non quatenus essentia est, sed quatenus gignitur. Sin est accedens, aut natura coniunctum, aut eiusmodi, ut adesse possit, & abesse. Si natura coniunctum, necesse est Deo, ut essentia, & accedens sit. Necessario enim haec accidunt illis, quibus accidunt. Sin eiusmodi, ut adesse possit, & abesse, erit & ingenuus aliquando, & genitus.

Ex eodem.

Si ingenuus non est nomen essentiae, sed essentia, & filius est essentia, ingenuus & filius est, & omnis essentia & ingenuus.

Ex eodem.

Si ingenuum esse est essentia Dei, & genitum esse est essentia filii, essentia eius non est, esse creatum, nec factum. Filius enim est essentia una, non plures.

Ex eodem.

Quod si hominem, aut lapidem, aut lignum dicit, essentiam aliquam significat. Qui autem genitum dicit, non significat essentiam simpliciter. Quoniam omne genitum est una essentia. Quod si certam aliquam essentiam genitus non significat, ne ingenuus quidem.

Ex eodem.

Si natura pater ingenuus est, & filius natura est genitus. Quod si natura genitus, non est creatus. Cum autem genitus sit natura, & genitorem esse necesse est. Nam sine genitore genitus esse non potest. Dicant igitur genitorem, si pater non genuit.

Ex eodem.

Si filius, inquit, est eiusdem essentiae cum patre, & pater genita, & genita. Nos autem non dicimus filium esse partem patris, ut essentia diuisa ingenuus genitusque proueniant, sed totum ex toto, genitum ex ingenuo, ut duo perfecti sint, non autem duae partes ex uno aliquo.

Ex eodem.

Si filius nomen patris hominibus patefecit. Ipse enim manifestauit, inquit, nomen tuum hominibus. Proprium autem ipsius essentiae nomen ingenuus, ostendant, ubi ipsum ingenuum nominauerit. Ioan. 17.

Ex eodem.

Ingenitus neque definitio Dei est, neque proprium. Haec enim cum illis, quorum sunt definitio, & proprium, conuertuntur, & eis ex aequo respondent. Homo enim animal est, ratione praeditum, & mortale. Et si quod animal est ratione praeditum ac mortale, illud est homo. Hominis autem ordiri, id est, homo. At ingenuum si quis de solo Deo dici concesserit, non continuo si quid Deus est, id sit ingenuum. Filius enim cum Deus sit, non est ingenuus. Quamobrem ingenuus nec definitio, nec proprium est, non enim conuertuntur.

Ex

Ex eodem.

Si filius à Deo creatus est, & qui creatus est, seruus esse-
toris, seruus utique est Christus, non autem filius Dei.
Non ergo serui formam assumpsit, cum esset Dominus, sed
erat seruus.

Ex eodem.

Si minora à minore creantur, & maiora à maiore per
tos vniuersitas creata est, & non est æqualis.

Ex eodem.

Si natura Deus creator est, non vnus est, sed multorum.
Alloquin aut impotentia non creat aliud, aut immutabilis.

Ex eodem.

Si rerum vniuersitatem Deum per se condere possit, se
laudem quidem eius admitteret. Quæ enim facere cre-
buisset, ea sibi vt propria nollet attribui.

Ex eodem.

Si idem est, Deum creare, & gignere, quoniam simpliciter
idem etiam est, seruare, & perdere, vitam largiri, atque
terficere, atque ita idem erit salus, & interitus, vita est mors.

Ex eodem.

Si Christus Dei virtus est, & sapientia, & hæc creature
sunt, sed æternæ simul cum Deo, Nunquam enim sapien-
tia virtutisque carnis, Christus creatus non est, & est
æternus cum Deo. Quod si quatenus actiones sunt, di-
uitia & sapientia, nos item Christi, vt ipse Dei, virtus sapien-
tiæque dicemur. Quod absurdum est.

Ex eodem.

Si filius æternus Deus non est, recens est. Si verus non
falsus. Si natura non est, hominum est instituto. Immo
autem est Deos novos, falsos, non naturales adorare. Non enim
Psal. 88. inquit, tibi Deus recens. Et Paulus, sed tunc, inquit, igno-
tes Deum seruiebatis illis, qui natura Diij non sunt.

Ex eodem.

Si vnigenitus est filius, propterea quod solus à solo
est, cur magis propriè vni creatus non dicitur? Quomodo
vere creatum illum Eunomius affirmat, & filio generationis
appellari?

Ex eodem.

Si patri similis est filius, non natura tamen, figura igitur,
aut actione. Figura similis dici non potest. Nam res,
quæ non habeat corpus, figuram non habent. Sin actione,
non est commutabile. Talis enim illum egit, qualis ipse est.
Siquidem à patre factus est, non autem genitus. Quamquam
etiam dictum est antea, id, quod est actione simile, essentia
item esse simile.

Ex eodem.

Si Dei opera, vt David ait, in fide, non autem in demon-
stratione consistunt. Quanto magis generatio filij, quæ
est ante seculum fide, non autem demonstratione percipitur? *Psal. 32.*

Ex eodem.

Si ex nihilo Deus filium fecit, & filius ex nihilo fecit o-
mnia, eadem est virtus actio eorum, qui quod volunt,
ex nihilo creare queunt, cum nulla sit inter illa, quæ crean-
tur, differentia. Quandoquidem & in rerum vniuersitate li-
sed vnus, nempe filius, per quem omnia facta sunt. At quo-
rum vna virtus, & actio est, eorum, vt diximus, vna est etiam
essentia, æque natura.

Ex eodem.

Si fides in filium nostra est opus Dei: Hoc enim, inquit,
est opus Dei, vt credatis in eum, quem ille misit: filius
esse non potest opus Dei. Neque enim idem est fides in fi-
lium, & ipse filius. *Ioan. 6.*

Ex eodem.

Si filius, quatenus est deus, subiicietur patri, initio sub-
iectus fuit, nimirum ex quo deus est. Quod si subiectus
autem vt deus pro se.
Si pater filio deo posteaquam factus est homo, propterea
quod obediens fuit, donauit nomen super omne nomen, vt o-
mnis lingua domini confiteretur, antequam homo fieret, non
habebat nomen super omne nomen, neque illum omnes domi-
num confitebatur. Maior igitur euasit postquam homo factus
est, *Phil. 2.*

ipsum & in ipsum creata esse omnia, dicere debuit, & illam ante omnia creatum fuisse. Nunc autem dixit, & ipse esse omnia. Ex quo declarauit, & illud semper esse, & eorum multitudine ueritatem esse factam. Illud enim est, consonat illis uerbis in principio erat uerbum.

Ex eodem.

Si primogenitus, inquit, filius, non est unigenitus, sed alius propter quem dicitur primogenitus. At qui dicitur primogenitus, cum solus etiam ex Maria genitus sit, dicitur etiam primogenitus. Donce, inquit, peperit filium suum primogenitum. Ex quo apparet, non esse fratrem necessarium, ut primogenitus dicatur. Responderi etiam potest, quod primogenitum ortum primogenitus dicebatur. Præterea primogenitus appellatus est propter eos, qui per spiritus sancti uocem ex Deo geniti sunt, quos, ut ait Paulus, præfinit, & conformauit, conformes fieri imaginis filij sui, ut sit ipsa primogenitus in multis fratribus.

Ex eodem.

Sis, qui dixit, Ego sum uia, Et, nemo uenit ad patrem per me, idem est, qui dixit, Dominus creauit me in uia uiarum suarum, etiam de filio dicitur, creari, & fieri, ut illi, qui hominem per Deum. Et rursum, fecit filios, & filias. Et Deum cor mundum, inquit, crea in me Deus, nil aliud petimus, nisi quod iam erat, cor mundum purumque fieret. Dicta est enim noua creatura, non quod alia facta esset creatura, sed illorum ratione, qui ad recte, pieque uiuendum illustrantur.

Ex eodem.

Si filium ad opera creauit pater, qui autem propter opera non autem propter se sit, aut pars, aut minor est, causa sit filius aut creaturae pars est, aut ea minor. Necesse igitur, ut ad eius humanitatem illa uerba referamus. Dicitur aliquis, Solomonem eo loco sapientia illam intellexisse, ubi mentionem fecit Paulus, Quoniam, inquit, in sapientia Dei non cognouit mundus per sapientiam Deum. Quamquam ne per prophetas quidem fuit, qui ita locutus est, sed prouerborum auctor. Prouerbia autem sunt rerum imagines, non ipsae res.

1. Cor. 7.

Ex eodem.

Si Dei filius erat, qui dixit, Dominus creauit me, dixisset potius, pater creauit me. Nunquam enim illum Dominum suum, sed patrem semper appellat. Reliquum igitur est, ut de filio dictum illud, Genuit, accipiamus. De serui autem forma duo sic accipimus, ut Deum per se, & per se hominem intellegamus, unus enim est. Sed cogitatione separatam utriusque naturam colligimus. Etenim ne Petrus quidem duo intellegebat, cum diceret, Christo igitur pro nobis passo carne. *1. Pet. 4.*
Si genitus, inquit, est filius, non autem factus, cur scriptum est ad hunc modum: Certissime sciat omnis domus Israel, quod credens est, haec uerba de illo intelligi, quatenus ex Maria natus est, & ad humanitatem illius pertinere. Quemadmodum & Angelus pastoribus bonum illud nuntium ferens, Natus est, inquit, uobis hodie seruator, qui est. Christus Dominus. Ea *Luc. 2.*
Hoc autem clarius patet ex uerbis illis, quae deinceps sequuntur, Hunc ipsum, quem uox crucifixistis.

Ex eodem.

Si cum natus est filius, tunc sapientia factus est, falsum est illud: Christus Dei uirtus & Dei sapientia. Nam Dei sapientia non est facta, sed semper fuit. Quamquam fieri de patre etiam dicitur. *1. Cor. 1.*
Danid enim, Fiat, inquit, mihi in Deum protector, & Paulus, Fiat, inquit, Deus uerax, omnis autem hominemendax. Sic etiam Dominus factus est nobis à Deo sapientia, & sanctitas, & redemptio. Si pater igitur factus protector, & uerax, non est res creata aut facta, nec filius factus sapientia, & sanctitas res creata factusque intelligitur. *Psalm. 30.*
Rem. 3.

Ex eodem.

Si uerum est illud: Unus Deus pater. Verum est & illud: Unus Dominus Iesus Christus seruator. Neque igitur, ut isti sentiant, seruator est Deus, neque pater est Dominus. Ut frustra dictum sit, Dixit Dominus Domino meo. Et id sit falsum: Propterea uixite Deo Deus tuus. Et illud: Pluit Dominus à Domino. Et illud: Fecit Deus hominem ad imaginem Dei. *1. Cor. 8.*
Et illud: Ecquis Deus praeter Dominum? Ecquis Deus praeter *Psalm. 109.*
Gent. 19.
Gent. 5.

Psal. 17. Deum nostrum. Et illud Ioannis: Et verbum erat apud Deum,
Io. 1. & Deus erat Verbum. Et illud Thomae de filio: Dominus meus,
Io. 20. & Deus meus. Quamobrem inter res procreatas, saluberrime
Deos, & qui improprie dicuntur Dij differentie sunt exco-
tanda, non inter patrem & filium, qui verus dicitur, ut à filio
seiuungatur. Cum illo autem nihil cōparatur, quia ante omnia
est, & omnibus antecellit.

Eiusdem ex Epistola ad Maximum Philosophum.

Est, si dicendum est, quod sentio, vocem illam, *ipsum*, hoc
est, simile, si ita accipiat, ut nullam admittat
probandam suscipiendamque censeo. In idem enim ad-
ra illa voce, *ipsum* si sana illius sententia capiatur, *ipsum*
essentia, seu consubstantialia significet, cōcurrit. Quomodo
dum Patres Nicææ congregati lumen de lumine, & Deum ve-
rum de Deo vero intelligentes, *ipsum* induxerunt. Neque
tur inter lumen & lumen, neque inter veritatem & veritatem
neque inter vnigeniti & patris essentiam discrimen vllum
gitari potest. Siquis, inquam, hoc sensu vocem illam, *ipsum*
est, similem accipiat, eam approbo. Si quis autem non omnia
ab illa diuersitatem abiungit, ut illi, qui Constantinopolitani
sunt, vocem suspectam existimo, utpote qua Vnigeniti
ria immouatur. Scimus enim verbum hoc similem, solent
eas etiam res conferti, quæ tenuem, & obscuram aliquam
ferunt similitudinem, licet ab exemplaribus plurimum
sent. Quamobrem quoniam in hac voce, *ipsum*, minus timen-
da fraus est, accitico illā ego quoque magis amplector, & probor.

Eiusdem ex Epistola ad Canonicos.

Item nobis de fide sentiendū est, quādo viri, quorundam
filij & heredes sumus, Patres illos dico, qui Nicææ quondam
magnū illud pietatis testimonium ediderunt. Cuius cum alio
omnia sine vlla reprehensione passim cōprobentur, quidam
cem illā, *ipsum*, ut à nonnullis in dubiū reuocatum nonnulli
scipiūt. Hos & accusare quis merito possit, & venia rursus
gnos arbitrari. Patrum enim sententiā non sequi, & vocem
lis approbatam nō ut magis sententia sua propriā suscipere
facinus arrogantia plenus accusandū videtur. Nam rursus
aliis improbatā habere suspectā, videtur eos aliquo modo
diocriter à crimine liberare. Nam qui sub Paulo Samosaten-
si

conuenerant, illam ut minus insignem & claram calumniati
sunt. Dicebant enim eam & essentiam significare, & ea quæ ab
essentia sunt, atque ita præbere essentiam distributam iis, in
quæ diuisa foret. Quæ quidem sententia probabilis aliquo
modo videri possit, si æs, & numismata ex ære confecta confi-
deraremus. In Deum autem patrem, & in Deum filium non
cadit, nulla enim his antiquior essentia, nulla verique subiecta
materia. Nefas enim est aliquid de illis eiusmodi cogitare.
Quid enim ingenito esse potest antiquius? Ad hæc opinione
ista detestabili tollitur in patrem & filium fides. Fratres enim
sunt, qui ex vno proueniunt. At quoniam erant, qui filium ex
nihilō factum assererent, ut impietatem istam euerterent,
ipsum addiderunt. Atque hanc quidem fuisse Patrum illorum
sententiam, facile ex verbis antecedentibus colligitur. Cum
enim dixissent, lumen de lumine, & ex essentia patris filium
genitum, non autem factum subiecerunt *ipsum*, ut indica-
rent quæ luminis ratio in patre est, eandem & filio conuenire.
Nam lumen verum quantum ad luminis rationem pertinet,
nullam habet cum vero lumine differentiam. Proinde cum
lumen principium non habens sit pater, & lumen genitum sit
filius, lumen autem & lumen vtrunque, ideo iure dixerunt
ipsum, ut parem eiusdem naturæ rationem constituerent.
Neque enim fratres sunt *ipsum*, ut quidam senserunt, sed
cum eius, qui causi est, is qui ab ipsa est causa, est eiusdem
naturæ, ij dicuntur *ipsum*. Quæ sane vox & Sabellij prauam
& eandem esse personam, & perfectam adducit personarum
intelligentiam. Nihil enim est, *ipsum* sibi, sed alteri. Itaque
proprietas, & eandem naturæ rationem declarat. Quando
autem factum, in affectionum corporarum genitum, non
nos incidimus. Neque enim dissecta est essentia patris in filiū,
diuisa illa gignendi ratio arcana est, nec hominis aut oratio-
lecti, & verè carni obnoxij est, rebus fragilibus & caducis ea,
quæ sunt æterna conferre & opinari, Deum eodem modo, quo
res corporeas gignere.

*Eiusdem ex Epistola ad Eustathium Armenium
aduersus quosdam, qui videbantur Arrianorum
opinionibus fauere.*

Oportet igitur, ut aperte confiteantur, se credere, quemadmodum verba à patribus nostris Nicæa expolita prescribunt, si tamen sana ipsorum verborum sententia accipitur. Sunt enim quidam in hac etiam fide, qui veritatis orationem deprauant, & eorum verborum sensum ad opinionem suam confirmandam trahunt. Quandoquidem & Macellus impie sentiens de persona Domini nostri Iesu Christi, quod purum esse Verbum prædicans, ausus est dicere, se à Iuliano ret, adductum esse propter illam vocem *hypostasis*, cuius male intelligebat. Et qui Sabellij Lybici defendunt impietatem, personam & essentiam idem existimantes ad eam confirmandam simulant se propterea compulso esse, quod in ea fide ita scriptum sit, si quis filium ex alia essentia tue hypostasi esse dixerit, eum execratur, & detestatur catholica & apostolica Ecclesia. Non autem Patres illi idem esse distinxerunt essentiam, & hypostasin, si enim hæc duæ voces unum & eundem sensum haberent, utraque uti non erat opus. Cum igitur alij filium esse negarent ex patris essentia, alij ipsum non esse essentia sed negarent ex patris essentia, alij ipsum non esse essentia sed ex alia hypostasi constare dicerent, ut utraque istorum opinionem tanquam falsam reprobarent, ambae illas voces adhibuerunt. Nam ubi declararunt sententiam suam, filium ex patris essentia dixerunt, ibique alteram illam vocem hypostasin non addiderunt, quæ quidem ut ad præcedentem opinionem condemnandam adhibita est, sic ad patrum sensum explicandam, essentiam solam pronuntiare satis fuit. Oportet igitur confiteri filium *hypostasin*, id est, eiusdem essentia sue consubstantialem ut scriptum est. Confiteri præterea patrem in propria persona, & filium in propria & in propria spiritu sanctum. Quemadmodum & ipsi Patres perspicue tradiderunt, dicentes enim lumen de lumine, & alius aperte declararunt, sic aliud esse, lumine gignens, & aliud esse lumen genitum, ut una tamen eademque sit essentia ratio.

Eiusdem ex capite VI. ad Amphilochem.

Non cum patre, inquit, sed post patrem est filius. Quare consentaneum est, ut honor exhibetur patri per ipsum non cum ipso. Cum ipso enim parem dignitatem signant. Per ipsum autem ostendit ministerium. Nec verò cum patre, inquit, & filio spiritus collocandus est, sed post filium, & patrem constituendus, neque cum illis sed sub illis numerandus. Istius modi verborum artificio puram fidei simplicitatem pervertunt. Quibus respondendum est, nos cum amplitudinem nature vnigeniti, & dignitatis eius excellentiam contemplamur, gloriam illi simul cum patre, & una cum patre esse testari. At cum bonorum largitionem nobis factam & conciliationem, atque coniunctionem nostram cum Deo cogitamus, per ipsum & in ipso nos eam gratiam assecutos confiteri.

Item contra Arrianos & Eunomianos. Magni Gregorij Theologi ex oratione I. de filio.

Ut igitur affectionibus vacat hæc generatio? Quia est incorporea. Si enim corporea affectionibus est obnoxia, incorporea immunis & libera est. At ego te vicissim interrogabo, Quomodo Deus, si creatus? Nam quod creatum est, non est Deus. Ut omittam, ne hinc quidem si ratione corporea res intelligatur, affectiones abesse, qualis est cupiditas, tempus, conformatio, cura, spes, molestia, periculum, calamitas, successus, quæ quidem omnia, & his plura, ut omnibus perspicuum est, creatis hominibus accidunt. Iam illud miror, cur non auideas etiam coitus aliquos cogitare, & generandi vteri tempora & abortus pericula, ut ne gignere quidem illi concedas, nisi aquatiliū animantium generandi rationes enumeres, ut ad earum aliquam diuinam, quæ verbis explicari non potest dem potes perspicere, cui ortus corporeus ab alijs diuersus sit (ubi enim in tuis istis gignendi rationibus virginem Dei generis inuenisti?) illi spiritualem item ortum ab alijs diuersum esse, vel potius cuius essentia ab alijs differt, eius & gignendi modum ab alijs esse differentem. Quis igitur ita pater est, ut nunquam coepit esse pater? is qui ita est, ut esse

nunquam corperit. Qui autem corperit esse, ij corperunt esse. Pater enim pater, quia non corperit esse. Pater autem propriè est, quia non & filius est. Quemadmodum & filius est propriè, quia non etiam pater. Quare quidem non nati deo propriè hominibus non conveniunt, quoniam utique in vnum cadunt. Neque enim hoc magis, quàm illud sequitur. Et nos à duobus non autem ab vno generati sumus, ut ad deum referri possimus, & paulatim facti homines, ac forte ne deus referri possimus, ita vel dimittimus, vel non mittimus, ut nomina sola rebus orbata maneat. Ac nova & la, genuit & genitus est, inquiunt, qui aliud quàm deum principium indicant? Quid si, ut ista tua curiosa & cupantia argumenta vitemus, ab initio genitus dicamus? dicam nobis aliquam impinges quali scripturam, & rem peruerterimus? An omnibus constat, multa, quae ratione temporis dicuntur, inuerso & commutato temporum ordine pronuntiarum? Atque ea potissimum est scripturae consuetudo, non praeterita solum tempora, aut praesentia, sed etiam futura commutet. Ut ibi: Quare fremuerunt gentes, & populi moti sunt inania? Nondum enim fremuerant. Et alibi: Ne pertransibunt pedes, id est, pertransierunt. Omitto alia, haec à studiosis sunt obseruata. Longum enim esset, ea per multitudinem enumerare.

Psal. 2.

Psal. 65.

Ex eadem oratione.

AT illud quàm pugna, atque impudens est, cum volens inquit, an nolens filium genuit? Deinde cathemur, ut ipsi putant, sed reuera fragilibus admodum, ac periculis sic utrinque deuinciunt. Si nolens, inquit, ergo coactus? Quis autem cogat Deum? aut quoniam modo cogi possit? Volens voluntatis filius est filius. Quomodo igitur ex voluntate? Atque ita nouam quandam matrem voluntatem confingunt. Ac illud quidem si ita loquantur, in primis venustum est, quod ab affectionibus recedentes confugiunt ad voluntatem. Voluntas enim non est affectio. Sed videamus, quàm validum sit hoc argumentum. Satiùs tamen est, ut propius cum ipsis maneamus. Conferamus. Age igitur tu, qui quicquid vis facile prompce loqueris, ex volente, an ex nolente patre tuo extitisti? Si nolente, vi coactus est, & quoniam ipsum vis coegisti? Neque enim

naturam dices, quae potest etiam esse casta. Sin ex volente, paucis syllabis tibi perit pater. Voluntas enim, non autem patris demonstratus es esse filius. Verum ad Deum, & res procreatas redeo, sapientiaeque tuae quaestiuicula tuam accommo. Volensne, an coactus condidit omnia? si coactus, etiam hic apparet allata vis. Quis autem vim attulit? sin volens, res etiam procreatae Deo sunt exclusae, tuique in primis, qui tales nobis quaestiuiculas vir sapiens excogitasti. Voluntas enim inter nos & procreatorem tanquam murus interiectus est. Atqui nisi ebris sumus, alium esse statuemus eum, qui vult, & voluntatem: qui generat, & generationem: qui loquitur, & locutionem. Illi enim mouentur, haec sunt veluti motiones. Quare non est consentaneum, ut quod à voluntate prouenit, tribuatur voluntati, nec quod generatum est, generationi, nec quod auribus est perceptum pronuntiationi, sed volenti, generanti, & loquenti. Quamquam haec praestantiori modo sunt in Deo, in quo fortasse velle gignere, est ipsum gignere, ut nihil medium sit. Verum ut id omittamus, nunc etiam voluntate praestantior est generatio? Visne ut de patre etiam ludens aliquid dicam? Abs te enim, ut hoc audeam, exemplum habeo. Volensne pater est Deus, an nolens? non effugies argumentum quo tam belle vteris. Si volens, eoquando coepit velle? Non enim prius quàm esset. Neque enim aliquid erat ante, aut certe aliud in ipso erat id, quod volebat, aliud quod à voluntate proficerebatur, & partibus constabit Deus. Hoc autem pacto & ipse ex sententia tua voluntatis erit. Sin nolens, equis coegit illum, ut esset? aut si coactus, quomodo Deus? & haec non aliud aliquid, quàm Deus? Quomodo igitur, inquit, genitus est? imo vero tu nobis dic quomodo creatus sit, siquidem, ut ais, creatus est. Et hoc enim eandem habet difficultatem. Voluntate atque ratione fortè respondebis. Sed nondum rem totam explicas. Quomodo enim operis vim habuit voluntas & ratio? Amplius aliquid dicendum est, neque enim hoc pacto creatur homo. Quoniam igitur modo genitus est? Ecquid magni contineret, ea gignendi ratio, si tu illam intelligeres, qui ne ortus quidem tui rationem intelligis, aut si quid intelligis, id tam exiguum est, ut pudeat dicere. Et tu putas tibi omnia cognita? Multum laborabis prius quàm inuenias quomodo compactus formatusque sis & in lucem editus: quo vinculo corpori animus,

animo mens, menti ratio coniungatur. Quæ sic motus, quæ incrementi, quæ concoctionis, quæ sensuum, quæ memoriarum, quæ recordationis ratio, quæ item aliarum rerum ex quibus constas. Quænam ex illis animo corporique communes sunt, quæ propriæ, quæ vicissim mutuatæ. Nam ea quoque, quæ posterius perficiuntur, ad generationem referenda sunt. Hinc mihi explica, & cum id feceris, ne tunc quidem an deas de generatione Dei disputare. Neque enim tutum est. Nam licet tuam intelligeres, non tamen diuinam perciperes. Quod si ne tuam quidem cognitam habes, quomodo illam comprehendere. Quanto enim difficilius est Deum quam hominem cognoscere, tanto generatione tua Dei generatio cognita difficilius est. Quod si, quia ab te non comprehenditur, ideo te generantem quidem esse vis multa tibi ex rerum vniuersitate delere iam licet, quæ non intelligis, in primisque Deum ipsum. Neque enim dicere potes, quid Deus sit, licet ingenio tuo vales condas, tibi que in superuacaneis istis quaestiuiculis multum indiges. Volubilitatem verborum, & istis diuidenti, parum diu argutius omittens desine rationes corporeas in naturam illam corporis expertem consortes, atque ita fortasse Dei generatione dignum aliquid cogitabis.

Ex eadem oratione.

DEi generatio silentio colatur. Præclare tecum esse admodum putam, quod genitum esse didiceris. Quomodo autem Angelus quidem cogitare possunt, ne dum tu valeas intelligere. Vis ostendam tibi, quomodo genitus sit eo modo, quo genitor nouit, & ipse, qui genitus est filius. Quod his subtilior est, id nube absconditum cæcutes mentis tue oculos perstringit. Existentem igitur, an non existentem genitum ostenduntur istiusmodi nugæ, quæ in me & in te quidem cadunt, partim sumus, ut in lumbis Abraham Leui, partim generamus, ut ex existentibus & non existentibus quodammodo generatio nostra ratione quadam contraria, propter materiam primam licet hanc quidem ingenitam fingant, consistens, ex non existentibus planè sit. Hic verò pariter & ab initio cœnturæ est, & generari, ut anticipi interrogatiuncule tue nullus reliqueretur locus. Quid enim antiquius eo, quod est ab initio? Quod tibi filium aliquando vel existentem, vel non existentem gener-

tum dabitur, (veroque enim modo tollitur quod est ab initio) nisi eadē conditione pater rursus tibi, interrogantibus nobis verū ex existentibus, an ex non existentibus sit, periculū adeat, ne aut bis sit, nempe qui ante existit, & qui est, aut idē est, quod filio, ludicris istis interrogatiunculis tuis, quæ tanquā ædificia in arena cōstructa ne autē quidē statum sustinere queunt, contingat nimirū ut ex non existentibus sit? Ego igitur neutrum horum admittendum censeo, & quaestiuiculam tuam non dubiam, aut difficilem, cui respondeatur, sed planè absurdam esse affirmo. Quod si tibi ex Dialecticis præceptis videtur, in omnibus eiusmodi distinctionibus, alterutrum necessario verū esse, ad hanc quaestio mihi parū responde. Est ne tempus in tempore, an non? si in tempore, quoniam in tempore? Quodnam aliā est tēpus, aut quomodo tempus hoc illo tempore cōtinetur? Si verò non in tempore, quæ inanis ista est sapientia, quæ tēpus sine tempore statuit? Verum horū falsum esse dicam? Da alterū aut verum esse solum, aut falsum. Vtrumque enim non cōcedemus. Sed neutrum contingit esse verum, alioqui vel vera dicens mentietur, vel mentiens vera dicit necessario. Quid igitur mirum, si quemadmodum hic, sic etiam illie, utraq; contraria sint falsasq; ita sapientia ista tua stulta deprehendatur? Vnum hunc mihi præterea scrupulum exime. Tunc cum generabis adterane, an nō aderas? & nunc adterane an nō tū enim aderas, atque quæ dicta sunt, neutrum est verū, quomodo à te metipso tei generis, & quam istius est causa sciuitionis? At inruditum est, inquit, de vno curiosius inquirere, vtrum sibi ipse adiit, necne. Hæc enim quaestio in aliis rebus, nō in vna eadēque re locum habet. Multo illud scito esse inruditius, quaerere vtrum id, quod ab initio est genitū, esset ante quā in generaretur, necne. Hæc enim quaestio in ea solum quæ in tempore sunt cadit.

Ex eadem oratione.

AT non est idem, inquit, ingenitum & genitum, quare si filio, vel patri Diuinitatem adini tam perspicuum est, ut pluribus explicari non sit necesse. Nam ingenitum essentia est, genitum non est essentia, & contra. Quid enim opponi potest? Quando igitur nihil aliud studet, o vane Theologe, nisi

ut impius sis, utram vis impietatem elige. Præterea quid est, quamobrem neges, ingentum, & genitum idem esse. Si enim dixeris idem non esse quod creatum non est, & quod creatum est, ego quoque probabo sententiam tuam, neque enim idem est quod principio caret, & quod est creatum. At idem esse id, quod genuit, & id quod genitum est, negari non potest. Idem enim planè sunt necessario. Nam geniti & genitoris naturæ quantum ad ipsam naturam pertinet, eadem est. Ad hæc quoque modo ingentum, & genitum intelligis? si enim his verbis non gigni, & gigni accipis, non idem sunt. Sin ea, quibus hæc insunt, quid prohibet, quominus idem sint? cum & insipientes & sapientes, quæ inter se collata idem non sunt, in eodem consensu nempe in homine sint, nec essentiam diuidant, sed ipsa eorum essentiam diuidantur. Num & immortale, & immortale, & immutabile Dei essentiam dices? At hoc modo non vnam habebis essentiam Deus, sed multas. Aut his erit compositum. Sed quæ enim si essentia sunt sine compositione simul esse queant. Verum hæc isti, quoniam & aliorum communia sunt essentias esse nolunt. Ingentum autem quia solius Dei proprietas est, essentiam eius esse contendunt. Illi tamen (ut Manichæorum tenebras procul abiciamus) qui materiam & formam ingentis asserunt, solius Dei ingentum esse non concederent. Sed esto solius Dei. Quid Adam nonne solus à Deo formatus est? sane, inquit, solus. Num ideo solus homo non deus, quam. Quid ita? Quia formatio non erat humanitas. Nam & qui postea generati sunt, homines fuerunt. Sic & ingentum solum non est Deus licet solius sit patris. Sed quantum ad ingentum studiosissimas sis, admitte & genitum esse Deum, quandoquod dem ex Deo est. Iam quomodo Dei essentiam statues ex ea quod non quid Deus sit, asserit, sed quod ille non sit. Ad idem Nam oratio, quæ illum esse genitum negat, non quid ipse natura sit, ostendit, ne quid sit illud, quod est ingentum. Quid igitur est, inquit, essentia Dei? hoc tuæ dementiae est dicere, qui generationem etiam illius tam curiose perquiris? Nobis autem satis est, si post, ut pollicetur is, qui non mentitur, hæc scura, & crassa hæc caligine discussa, id cognouerimus. Hæc igitur & cogitent & sperent ij, qui ea cupiditate incensum pectus se student. Nos illud tantum audebimus dicere, si magis est patri, non aliunde existere, æquè magnum esse filio, quod

re ex tali patre. Quicquid enim gloriæ pater habet propterea quod ex nullo dependet principio, id etiam filius habet, quoniam ex tali est patre genitus. Accedit nascendi ratio, res tanta, tamque admiranda iis, qui non humi planè repunt, nec mentem in caducis istis rebus depressam detinent. At enim, inquiunt, si essentia idem est cum patre filius, cum pater ingentus sit, & filius erit ingentus. Belle, siquidem essentia Dei est ingentum, ut noua quædam mixtio fiat, & ingento genitura appelletur, sin ea vox in eadem essentia personæ differentiam significat, cur ista arguria tanquam valido veris argumentor? Num & tu quoniam idem essentia es cum patre tuo pater illius es, adeo, ut nihil ab eo differas? Nonne igitur constat, si volumus inuestigare, quid sit essentia Dei, id proprietate immobili permanente queri oportere. Verum non idem esse ingentum, & essentiam sic intelliges. Si idem esset, quoniam Deus aliquorum est Deus, & ingentum aliquorum esse ingentum oportebat. Aut contra, quoniam ingentum nullius est, Deum item nullius esse. Quæ enim idem omnino sunt, eodem etiam modo pronuntiantur. At cum ingentum non sit vilius, Deus autem aliquorum immo verò omnium sit Deus, qui fieri potest, ut idem sit Deus, & ingentum? Præterea cum ingentum, & genitum vicissim opponantur, ut habitus, & priuatio, necesse erit & essentias ut contrarias opponi, quod non conceditur. Aut quoniam habitus priuatione prior est, argumentationibus tuis eueniet, non solum, ut essentia filij patris essentia sit antiquior, verum etiam ut auferatur à patre.

Ex eadem oratione.

Habent ne præterea rationem aliquam ex iis quas putant præsidium confugient, ut dicant: si non desuit generare Deus, imperfecta est generatio, & quando desinet generare? sin de qua corporea sunt, asserunt. Rursum homines corpori dediti, prius, ut perpetuo generetur, non prius explicandum existimo, quam verba illa: Ante omnes colles generat me, accuratius expendero. Attamen non video quid necessarium asserat hæc argumentatio, si enim, ut isti volunt, coepit, quod finem est habiturum. Quod finem habiturum non est, nunquam coepit.

pit. Quid igitur de anima, aut de natura Angelica responde-
bunt? Num si esse ceperunt, desituras etiam dicent, si non de-
sinent, ne coepisse quidem unquam? Atqui & ceperunt esse, &
nunquam desinent. Num igitur, ut ipsi sentiunt, verum est,
quicquid initium habet, ad finem etiam habiturum?

Ex eadem oratione.

NOs autem ita sentimus, sicut equi, & bouis, & hominibus
& cuiusque generis animalium una ratio est, quam vna
sortita sunt, inde nomen etiam propriè sumunt, quæ vero illa-
m sortita non sunt, ea nomen aut nullum inde habent, nec
certè proprium non habent, sic & Dei unam essentiam, & na-
turam, ac nomen esse, quantum pro diuersa ipsius essentia, na-
turaque consideratione variis ite nominibus appelletur, & quod
propriè vocatur Deus, id etiam esse verè Deum. Et quod nomen
Deus sit, id quoque Deum vere nominari. Quandoquidem
non in verbis, sed in rebus ipsius veritas nobis consistit. Atque
veriti, ne videantur, non omnia contra veritatem tentasse, sed
rationibus, & scripturae testimoniis se vgeri senserint. Deum
quidem filium esse confitentur, sed ambigunt tamen, ut non
duntaxat commune habeat. Nobis autem contra nescientibus
atque ita interrogantibus: Quid? ergo filius non est propriè
Deus? Quemadmodum & pictum animal non est propriè ani-
mal? Quoniam modo Deus est, si non est propriè Deus? Quod
inquiunt, prohibet, & nomen hoc ambiguum esse, & propriè
tamen duobus tribui? Et adducunt nobis canem terrestrem, &
canem marinum, qui cum eodem nomine vocentur, propriè
tamen vterque appellatur canis. Et si qua sunt præterea, quo-
rum commune sit nomen, & cum diuersa natura sint, eandem
tamen pariter habeant appellationem. At hic, o vir optime,
sub vna appellatione duas naturas ita constituis, ut ex
neutra altera præstantiorem, aut priorem esse dicas, aut
magis, aut minus, quàm altera sit id, quod dicitur. Nihil enim
habent coniunctum, quod hanc afferat necessitatem. Nec ille
canis magis canis est, quàm hic, hic autem minus, quàm ille.
marinus, quàm terrestris, aut terrestris, quàm marinus. Quod
minimè mirum est, cum rebus paribus inter se, atque eiusdem
pretij communitas nominis tribuatur. At hic cum Deum
statuas, qui adorandus est, quique omni essentia, atque natura

anteceffit ad quod est solius Dei, & tanquam natura Diuinita-
tis, hæc ita patri tribuis, ut adimas filio, eique ut ordine infe-
riori collocato partes honoris & adorationis secundas defe-
ras, verbiique tantum similitudinem assignes, re autem Diui-
nitatem auferas, & eadem appellatione speciem aequalitatis
præferente callidè detrudas ipsum ad inæqualitatem, ut homo
piscus, & viuus, & canes, quorum exemplum adduxisti ad Di-
uinitatis naturam exprimendam magis accedere videantur.
Aut vtrique, sicut commune nomen tribuisti, sic etiam naturas
æquales, licet diuersæ sint, concede, aut canes tuos, quorum
exemplum, ut inæqualitatem probares, excogitaueras, dissol-
uisti. Quid enim confert nominis similitudo, si res abs te di-
uise parem obtineant honoris gradum? non enim ut æquales,
sed ut inæquales ostenderes, eam nominis similitudinem in-
uenies ad canes tuos confugisti. Quoniam igitur pacto magis
possit aliquis argui, & secum & cum ipsa Diuinitate pugnare?

Ex eadem oratione.

IAm si nobis dicentibus, patrem, uti causam, maiorem esse
quàm filium, isti propositionem hanc sic assumant causam
natura maiorem esse. deinde concludant patrem natura esse
maiores, haud facillè dixerim, utrum se ipsi prius, an eos, qui
cum ipsis disputant, fallant. Non enim quæ de aliquo dicun-
tur, ea simpliciter de illo quoque, quod ei subiectum est, dicen-
tur. Sed apparet, quid de quoque dicatur. Alioquin quid prohi-
bet, quia ego item, si proposuero ad hunc modum: Pater est
natura maior, deinde sic assumpsero, quod natura est, non om-
nino maior est, aut non est pater, tum colligam, quod est ma-
ius, non omnino maius est, aut non est pater? Aut, si placet, hoc
modo: Deus essentia est, essentia autem non omnino Deus, tu
quod sequitur collige, nempe Deus non omnino Deus, tu
fallacia in eo, ut opinor consistit, quod ea, quæ aliquo modo
dicunt, simpliciter accipiunt, id quod callidè istius artis stu-
diosius est familiare. Etenim cum ad causæ naturam maius re-
feramus, ipsi natura maius inducunt. Ut si nos aliquem homi-
nem mortuum diceremus, ipsi hominè simpliciter acciperent.

Ex eadem oratione.

Illud autem quomodo prætermittemus, quod nihilominus,
quàm ea, quæ dicta sunt, admiratione dignum est? Quærun-
t igitur.

igitur, utrum nomen hoc, pater essentiam, an actionem significet, ut nos laqueis suis utrinque obstrictos teneant. Si enim essentiam responderimus, colligent, filium esse alterius essentiae. Vnam enim esse Dei essentiam, quam pater occupat, actionem, dicent, nos filium non genitum, sed factum esse confiteri. Vbi enim est, qui facit, ibi prorsus esse & id quod fit. Mirari enim se, qui fieri possit, ut idem sit effector, & ipsum opus. Vehementer ipse quoque diuisionem istam verius esse, si necesse foret, alterum e duobus accipere, sed verius est, utrumque vitantem tertium ita constituere, ut nomen hoc noster, o viri sapientissimi, nec essentiam, nec actionem, sed habetum significet, quo pater ad filium, aut filius ad patrem referatur. Ut enim apud nos voces hae germanam, & domesticam quandam necessitudinem indicant, ita illae naturalis generationis, & geniti coniunctionem declarant. Sed demus id vobis, ut pater essentia quaedam sit, si communem sensum, & verborum vim consideremus, alliciet ad se filium, non autem illum a se abalienabit, significet etiam, si videatur actionem. Ne sic eodem viceritis, id ipsum enim, quod ager, erit eiusdem essentiae, quamquam est absurda actionis circa id cogitatio. Videmus quomodo licet vafre nobiscum pugnetis, tamen captationum vestrarum laqueos euitemus?

Ex eadem oratione.

Verum quoniam inexpugnabile vestrum in argumentationibusque conficiendis robur, experti sumus, ut vim etiam vestram in scripturae diuinae testimoniis addiscere videamus, quando nobis hoc etiam pacto conamini persuadere. Nos enim magnis excelsisque vocibus filij diuinitatem percepimus, & praedicamus. Quenam sunt haec? Illae nomen: Deus. Verbum in principio. Cum principio. In principio inquit, erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Et, Tecum principium. Et, vocans ipsum principium a generationibus. Quoniam filius vnigenitus. Vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Via, Veritas, Vita, &c. Ego sum, inquit, via, veritas, & vita. Et, ego sum lux mundi. Ego sum pientia, Virtus, Christus Dei Virtus, & sapientia, Splendor, gloria, Imago, signum. Qui enim sit, inquit, splendor gloriae, & substantiae eius. Et, imago bonitatis. Et hunc signauit

Ioan. 1.

Psal. 109

Ioan. 1.

Ioan. 14.

Ioan. 15.

1. Co. 1.

Heb. 1.

Et Dominus, Rex, Qui est omnipotens. Pluit, inquit, Dominus ignem à Domino. Et, Virga directionis, virga regni tui. Et qui est, qui erat, & qui venturus est, & omnipotens. Haec & alia eiusmodi dicuntur de filio, quorum nihil est aduentitium patri. Quod enim perfectum est, accessione non constar. Nunquam enim fuit sine verbo. Nunquam fuit, cum non esset pater. Nunquam fuit, cum non esset verus, & sapiens, & potens, aut cum vita, aut splendore, aut bonitate indigeret. Tu autem mihi enumera imperitia tuae verba. Nempe Deum meum, & Deum vestrum. Maior creauit. Fecit. Sanctificauit, Adde si vis, & illa: seruus. Obediens. Dedit. Didicit. Mandatum est. Missus est. Non posse quicquam à se facere, aut dicere, aut iudicare, aut largiri, aut velle. Ad haec, ignorantiam, subiectionem, precationem, interrogationem, incrementum, perfectionem. His adiunge, si placeat, & illa magis abiecta: Dormire, Esurire, siccire, Pellum esse, Lachrymare, Angi, succumbere. Obiicies tu forsitan & crucem, & mortem. Nam resurrectionem, & Ascensum in coelum, quoniam pro nobis etiam faciunt, videris facile preponere tantum Deum, & ascriptum constituas. Nobis auferre erit, ea sigillatim repetendo sic explicare, ut verus, & pius istis iniectus est, ac non vltro peruersus agis, omnem dubitationem adimere. Atque adeo ut paucissimis rem expediam, quae sublimiora sunt, diuinitati affectionibus & corpore praestantiori tribue. Quae vero sunt humiliora, composito ascribe, qui propter te se exinanivit, & carnem induit, & ne quid abiectius dignitate, ut ipse quoque opinionibus istis tuis, quae carnem sad diuinitatem aspirare, nec in iis, quae sensibus expedita sunt, scilicet, quae naturae sit lex, quae diuini consilij pro redimendis hominibus ratio. In enim, quem nunc despicias, iam & supra te erat. Qui nunc est homo, iam erat simplex. Quod erat, mansit. Quod enim Dei causa sit? Post autem & propter causam factus est.

Causa nimirum illa fuit, ut tibi conuictatori salutem afferret, qui diuinitatem iccirco despicias, & aspernaris, quia propter te corporis crassitudinem assumpsit, & mentis quasi quoddam vinculo intercedente in carne versatus est, & factus est homo in terris Deus, posteaquam cum Deo coniunctus est, parte viciore præstantiore superante, ut quantum ille est homo, tantum ego sum Deus.

Eiusdem in eisdem. Ex 1. oratione de filio.

Pro. 2.

Num quidem & illud est, quod isti valde promptum habent. Dominus creauit me initium viarum suarum, & opera sua. Ad hoc quoniam modo respondebimus? Accusamus ne Solomonem, & propterea quod postremo lapsus est, rei enim ipsius ante gestas improbabimus? An dicemus sermone hunc sapientiae tribui, quæ sit scientia, & artifex quædam ratio, quæ res omnes constitutæ sunt? solet enim sæpe scriptura etiam rebus loquentis personam imponere. Cuiusmodi titulus est. Mare dixit hæc, & hæc. Et Abyssus dixit, non est in me. Et cum coelos introducit enarrantes gloriam Dei. Aut cum firmæ quiddam imperatur. Aut cum montes, & colles, & cetera tarint, interrogantur. Horum nos nihil dicimus, licet à quibusdam è maioribus nostris, ut firma argumenta posita sint. Igitur per nos ipsius seruatoris, & veræ sapientiae oratio. Si parumper consideremus. Quoniam est res, cuius nulla sit causa ipsa diuinitas. Nullus enim causam, qua Deus est, afferret, ea Deo erit antiquior. Quæ autem humanitatem quam propter nos Deus assumpsit, causa? nonne ea plane, nos seruaret? Quæ enim alia potest afferri? Quoniam æque hic & creauit, & generat, aperte posita reperimus, facillime sponso est. Quod habere causam inuenerimus, ad humanitatem referamus. Quod autem simplex, & sine causa, id tribuimus diuinitati. Num igitur, creauit, ita dictum est, ut esset aditus? Creauit me, inquit, initium viarum suarum ad opera sua. Opera autem manuum eius veritas & iudicium. Quoniam causa diuinitate vnctus est. Vnctio enim ad humanitatem pertinet. At illud, Generat me, nullam habet causam adiungendam, aut tu mihi illam ostende. Quid igitur prohibet, sapientiam & creatam dici, si ortum humanum consideres? Et generatam

Iob. 38.

Psalm. 18.

Psalm. 113.

Psalm. 110.

si primum illum, qui comprehendere multo minus potest? Huc & illud spectat, quod seruus vocatur, bene seruientis multis. Atque illud, Magnum illi esse, quod vocetur filius Dei. Verè enim carnem allumens, nascens, affectiones nostras subiens, ut nos liberi essemus, ipse seruauit, seruauit omnibus, quos peccati seruitute oppressos in libertatem vindicauit. Quid autem hominis humilitati potuit maius contingere, quam ut Deo coniungeretur, & ex ea coniunctione fieret Deus, & ortu ex alto sic visitari, ut quod natum esset sanctum, filius altissimi vocaretur, & daretur illi nomen, quod est super omne nomen, quod nihil aliud est, nisi Deus, & illi pro nobis exinanito, & qui diuinam imaginem cum serui forma coniunxerat, omne genu flecteretur, eumque domus omnis Israël Dominum, & Christum à Deo factum esse cognosceret? Hæc enim omnia tum opera geniti, tum voluntate genitoris facta sunt. Secundo loco ut maximum, & inuictum obiciunt illud, quod scriptum est, oportere ipsum regnare vsque ad huc. Et à celo suscipi vsque ad temporum restitutionem, & habere solum à dextris Dei, donec inimicos superet. Quid tum? Regnum ne deferret, aut coelos derelinqueret? Quoniam impellente? aut quam ob causam? Quam audax interpret es tu, quam liber, & vagus, qui non audias regni eius non esse finem. Verùm id tibi accidit, quoniam ignoras, eas voces donec, & vsque, non diuide-re præteritum à futuro, sed illuc vsque significare, quid autem postea sit, non constituere. Alioquin ut alia taceam, quomodo intelliges illud: ero vobiscum vsque ad consumationem seculi? An postea non esse futurum dices? Atque hæc quidem est vna ratio, sed non sola. Id enim tibi præterea contingit, quia non distinguis significationes. Nam regnare dicitur, tum ut omnipotens, & volentium, ac nolentium Rex, tum ut qui nos regno suo subiicit, & sub ditione sua constituit volentes, & imperium eius vltro suscipientes, si priore modo regnum intelligas, eius non erit finis. Sin posteriore, equis alius finis erit, nisi ut nos manu subiectos & seruatos sua suscipiat? Quid enim artinet eos subicere, qui subiecti sunt? Tunc ergo confurget orbem iudicaturus, & seruatos à perditis separaturus, ut in medio Deorum consistat, quos ipse seruauit, & decernat, atque constituat, quo quisque honore, mansionéque dignus sit. Huic subiectioni & illam subnecte, inquis, qua filius subiiciatur patri.

2. Cor. 13.

Act. 3.

Psalm. 109.

Mat. 28.

Quid ais? Quasi nunc ei subiectus nō sit aut subiecti Deū oporteat Deo? Tu quidem de filio, tanquā de latrone, aut hoste aliquo Dei verba facis. Rem potius ita cōsidera. Sicut ipse meam execrationem soluens dictus est execratio, & peccatum in, qui sustulit mundi peccatum, & pro veteri factus est nouus Adam, sic & contumaciam meam, ut totius corporis caput suum facit, quādiu ergo contumax ego, & seditiosus, & non subiectus Deo, quia non illi, sed meis cupiditatibus seruiō, tandiū propter me Christus nondum subiectus dicitur. At cum illi subiecta fuerint omnia (subiiciuntur autem cognitione, & commutatione) tūc & ipse subiectionem expleuit, me seruatum adducens. Nihil enim aliud est, ut ego quidem sentio hoc subiectione, nisi expleto paternae voluntatis. Subiiciet autem & filius patri, & pater filio, ille quidem agens, hic autem probans, ut ante dicebamus. Ita subiectum Deo subiecit, qui quod contra est, suum facit, eiusmodi mihi videtur etiam illud: Deus Deus meus respice me, quare me dereliquisti? Non enim, ut quibetdam videtur, derelictus est aut a patre, aut a Diuinitate sua, quae quasi cruciatum timens ab eo, qui cruciatur, recessisset. Quis enim ipsum aut initio nasci, aut in crucem affectione coegerat? Sed in se, quemadmodum dixi, nostras affectiones expressit. Nos enim ante despecti, ac derelicti eramus, Nos autem illius, qui nullis affectionibus obnoxius est, cruciatur, & more accepti, seruatiq; sumus. Sic & insipientiam, & peccatum nostrum assumens ea loquitur, quae deinceps in eo Psalmo consequuntur, totus enim vigesimus ille primus Psalmus ad Christum refertur. Eodem spectant & illa: Ipsum ex iis, quae passus est, obedientiam didicisse, & clamor, & lacrymaz, & supplicatio, & exaudiri, & reuerentia, quae ille pro nobis in persona sua mirabiliter expressit, atq; sustinuit. Nam & verbum nec obedientem neque non obediens fuit. Haec enim ad eos, qui subiecti sunt pertinent, illud ad bonos, & beneuolentia dignos, hoc ad malos, & plebendos supplicio. Ut serui autem forma se conseruiis, & seruis accommodat, & in se transfert aliena, me coram cum omnibus affectionibus meis ipse gereos, ut in se ipso tanquam ceram ignis, aut terrae vaporem sol consumat id, quod deterius est, utq; ego per eiusmodi coniunctionem eorum, qui ipsius sunt, particeps sim. Idcirco factis obedientiam praestitit, & illam comprobat patiēdo. Neque enim animi propositum

Psalm. 22.

Heb. 5.

factis est, quemadmodum ne apud nos quidem, nisi rebus ipsis declaratur. Opus enim indicat, quomodo affectus sit animus. Nec minus fortasse probandus est ille sensus, si intelligamus ipsum obedientiam nostram explorare & omnia humanitatis artificia propriis molestiis dimetiri, ut ex suis nostra cognoscat, & quantum a nobis exigere, & quantum nobis condonare conueniat, habitatum patiendi, tum imbecillitatis ratione. Et paulo post. Illud praeterea, quod modo mihi venit in mentem, haec dicta sunt, addam. In quo ipse passus est, se tentari, potest & iis, qui tentantur opitulari. Hoc enim ad eandem sententiam pertinet.

Heb. 5.

Ex eadem oratione.

AT in saurationis tempore Deus erit in omnia in omnibus. Non pater omnino filio in ipsum ita resolutio, ut si fax in magnum rogam, ex quo fuisset ad tempus exempta, rursum coniceretur, ne Sabelli hoc dicto corrumpantur, sed totus Deus, cum non amplius, ut nunc in multas partes distracti erimus, animiq; motibus & perturbationibus obnoxii, & Dei vel nihil vel perquam exiguum in nobis gerentes, sed Deo planē perfectio, ad quam contendimus. Hoc autem Paulus ipse maxime confirmat. Quod enim hic de Deo dicit indefinitē, alibi planē & definire affirmat de Christo, Vbi, inquit, non est Iudaeus, neque Graecus, circumcisio, & praeputium, barbarus, scythae, seruus, liber, sed omnia, & in omnibus Christus. Tertium vestrum. Si maior tantum, non autem, & aequalis diceretur, forte id, quod loquuntur, esset aliquid. Sin aperte utrunque reperimus, quid dicet homines, generosi? Quid firmi habebit conuenient. Idem cum eodem comparatum & maius, & aequale esse nou potest. Nonne igitur perspicuum est, maius ad causam, aequale ad naturam referri? Id facile, & libenter confitemur. At alius quisquam rationi nostrae repugnans forte dixerit, eo, quod sine causa est, nō esse minus id, quod ex illo tali nimirum causa est. Quam enim gloriam habet id, quod principium non habet eam obtinet & ipsam, quoniam ex illo nullum habentē principium est. Accedit & generatio res tanta, tūmq; veneranda

Coloss. 3.

illis quidem, qui mente sunt prædicti. Nam filio quatenus homo est, maiorem esse patrem, verum utiq; est, non tamen magnum. Quid enim mirum, si Deus homine maior existat? Hæc satis sunt aduersus eos, qui ex illa voce Maior, argumenta colligentes sese iactitant. Deus verò non verbi dicitur, sed eius, quod cernitur. Quomodo enim propriè sit Dei Deus? Pater contra non eius, quod cernitur, dicitur, sed verbi. Duplex enim consideratur, nempe ut Deus, & pater, ut utraq; de illo viciissim tum propriè, tum impropiè, contraria quidem ratione quàm de nobis dicantur. Nam propriè noster est Deus, non propriè autem pater. Quæ quidem nominum implicatio, quoniam niam propter duplicis naturæ coniunctionem immixtionem, Hæreticis præbent errandi occasionem. Culus sane ut illud indicium est, quod cum ipsæ naturæ notionibus distant, non na etiam distinguuntur. Audi Paulum loquentem: Vt Deus Domini nostri Iesu Christi, pater gloriæ, Christi quidem Deus, pater autem gloriæ. Licet enim vtrumque sit vnum, non natura tamen, sed coniunctione. Quid his fieri clarius, & apertius potest?

Quintum dicatur, nempe ipsum accipere vitam, aut lucrum, aut hereditatem gentium, aut potestatem omnis carnis, aut gloriam, aut discipulos, & si quid aliud dicitur accipere. Hæc item ad humanitatem referuntur. Quæ si Deo tribueris, non absurdè admodum feceris. non enim ut aduentitia tribues, sed ut ea, quæ naturæ, non gratiæ ratione illi adfunt ab initio. Sertan apponatur, non posse filium à se ipso quicquam facere, nisi patrem viderit facientem. Aliquæ posse, aut non posse, non vno, sed pluribus modis dicimus. Vel quia facultas desit, si vel tempus vel aliquid aliud spectes, ut non posse pueri cernere, aut castulam cernere, aut cū hoc non posse pugnare. Certabit enim aliquando fortasse, & cernet, & cum alio pugnabit, qui cū hoc non potest. *Mat. 5.* Vel quod plerumq; ita sit, ut illud: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Atqui si maior aliqua ciuitas obster, non sitan abscondetur. Vel quia non deceat, aut consentaneum sit, ut illud: Non possunt filij sponsi ieiunare, quandiu sponsus adeat, siue corpore videatur, (nam illius tempus peregrinationis non moris, sed lætitiæ erat) siue ut verbū intelligatur. Quid enim oportet eorum corpore ieiunare, qui verbo purgantur? Vel quod nolis, ut illud: non posse illic signa facere propter accipien-

tium incredulitatem. Ad curandum enim duo erant necessaria, & eorum, qui curabatur fides, & facultas medici. Quorum cum vnum deficeret, alterum non habebat locum. Quamquam & hoc ad decorum referri potest, neq; enim decebat, ut qui incredulitatis morbo laborabant, curarentur. Eodem & illud spectat: Non potest mundus odisse vos. Et illud: Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? cur enim hæc fieri non possunt, nisi quia voluntas deest? Est etiam aliquid eiusmodi in illis verbis. Quod natura fieri nequit, id Deo volente fieri posse, ut non posse aliquem iterum nasci, & acus foramen camelum non capere. Quid enim veret hæc fieri, si Deus velit? Ad hos omnes modos, quibus dicimus aliquid non posse fieri, accedit & ille, quæ nunc inquirimus, quo aliquid omnino fieri, & adiuui non potest, ut si dicamus non posse fieri, ut Deus malus sit, aut ut non sit. (Hoc enim fieri posse Dei potius impotentiam, quàm potentiam declararet) aut ut id quod est, non sit: Aut ut bis duo, & quatuor sint, & decem. Hac ratione nec fieri potest, nec cõcedendum est, ut filius aliquid faciat eorum, quæ non facit pater. Omnia enim quæ pater habet, filij sunt. Et rursum quæ sunt filij, sunt etiam patris. Nihil ergo proprium, cum omnia sint cõmunia. Quando & ipsum esse commune illis, & æquale est, licet filius habeat illud à patre. Quod pertinet illud: Ego viuo propter patrem, non quod illi ex eo, ut hominibus, viuere & esse dependeat, sed quod ab eo sit sine tempore, & causa. Sed videri ne patrem facientem, ut eodem modo & ipse faciat? Instat eorum, qui pingunt, aut exscribunt aliquid, cum aliter nequeant assequi veritatem, nisi exemplar intueantur, & eo duce manus dirigant suas? Qui fieri potest, ut magistro egeat sapientia, aut nihil ut faciat, nisi doceatur? Quid? quoniam modo facit, aut fecit pater? Num pro mundo hoc mundum alium constituit Deus, aliumq; futurum constitueret, atque ita mundi quatuor existerent, duo patris, & duo filij opera conditi? O absurdas ineptias. Quid cum lepra purgat, Demones, & morbos expellit, mortuos in vitam reuocat, incedit super mari, & alia facit, quæcumque fecit, quæ imitatur? aut quando patrem illa facientem vidit? An perspicuum est, patrem ipsarum quidem rerum formulas præscribere, Verbum autem non ut seruum, aut imperitum, sed ut

Ioan. 7.

Ioan. 8.

peritum, & dominum, & (quo magis proprie loquar) ut patrem exequi? sic enim ego intelligo, quæ à patre sunt, ex similitudine & filium facere, ut his verbis non rerum quæ sunt, similitudo, sed eadem potestas, & dignitas indicetur. Hoc illud item significabit, ad hoc usque tempus & patrem, & filium operari. Quod tamen non id solum significat, verum etiam eorum, quæ fecerunt moderationem, & conseruationem. Ut indicent illa verba: Facere Angelos spiritus suos. Et, Fundare terram super stabilitatem ipsius, cum semel & hæc fundata, & illi facti fuerint. Et formari tonitrum, & creari spiritum, quorum ratio cum semel extiterit, continua tamen nunc etiam permanet.

Ex eadem oratione.

Ioan. 6.

Secretum dicatur: Descendisse de celo filium, non ut sciret voluntatem suam, sed eius, à quo missus fuerat. Si verba hæc non ab illo, qui venerat, pronuntiaretur, possemus dicere, sermonem hunc ut ab homine proferri, non quatenus seruaturus esset, nam hoc quidem modo voluntas eius, non est Deo contraria, cum diuina effecta sit tota, sed quatenus vnus est nobis est, quorum voluntas non omnino diuinam sequitur voluntatem, sed illi sepe repugnat, & nititur in contrarium. sic enim & illud intelleximus: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Verum tamen non ut ego volo, sed tua voluntas valeat. Neque enim consecratum est, illud ignorasse, utrum id fieri posset, nec non voluntati diuinæ suam opposuisse. Sed quoniam ea verba non nature assumptæ sunt, sed eius, qui illam assumpsit, illud quod verbum illud, Descendisse satis declarat, ita respondendum, præter patris voluntatem nullam esse filio propriam voluntatem, ut propterea ipse dicat, descendendi, non ut faciam voluntatem meam, nulla enim mea est seiuincta voluntas à tua, sed communis est mea, atque tua, quorum ut Diuinitas, sic & voluntas est vna. Multa enim hoc modo communiter dicuntur, non ut affirmant, sed ut negent, ut illud: Non enim ad mensuram Deus spiritum dat. Nam neque dat, neque ad mensuram dat. Neque enim Deus à Deo ad mensuram datur. Ut illud item: Neque peccatum meum, neque iniquitas mea. Dicitur enim est, non quod ita sit, sed quod non sit. Ut illud præterea: Non proprie iustitias nostras, quas fecimus. Non enim fecimus. Porro de

Ioan. 3.

rem habere colligitur ex verbis, quæ deinceps sequuntur. Quam enim esse dicit voluntatem patris? Ut omnis qui credit in filium, seruetur, & instaurationem vltimam consequatur. Hæc ne patris solum voluntas est, an etiam filij? Num inuitus prædicatur, & creditur? Quis id credat? In eandem sententiam dictum etiam illud est, sermonem, qui audiebatur, non esse filij, sed patris. Quomodo enim quod commune est, proprium alicuius, aut vnus sit, ego ne multum quidem cogitans despicere valeo, nec alius opinor, dispiciet. Si ea, quæ de voluntate dicuntur, sic intelligis, recte intelligis, mea quidem, atque adeo omnium, qui candidi atque ingenui erunt, sententia.

Ioan. 14.

Ex eadem oratione.

Quod octauo loco asserunt illud est: Ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et, Nullus bonus, nisi vnus Deus. Ad hoc, ut mihi quidē videtur, facillime potest responderi. Nam si solum verum, patri tantum tribuis, ubi Veritatem ipsam collocabis. Certe si illa item verba: Soli sapienti Deo, & soli habenti immortalitatem, & lucem inaccessiblei habitanti, aut Regi seculorum incorruptibili, inuisibili, soli sapienti Deo ad eundem modum interpretaberis, filius morte multatus discedet, vel tanquam tenebræ sit, aut non sapiens, nec Rex, nec inuisibilis, nec omnino (quod omnium quæ dicta sunt caput est) Deus. Quomodo autem non vnā cum his bonitatem etiam, quæ maximè solius Dei est, amittere? Hæc igitur verba: Ut cognoscant te solum verum Deum, mea quidem sententia dicta sunt, ut illi, qui non sunt, sed dicuntur Deum, remouerentur. Alioquin non subiecisset, & quem misisti, Iesum Christum, si illud, solum verum, non de tota Diuinitate communi pronuntiasset, sed ut ipse ab illo discerneret. Nam quod pertinet ad illud: Nullus bonus, Christus occurrens Iesum perito tentanti se, & sibi ut homini bonitatem tribuenti, summe bonus, inquit, est solus Deus. Bonum enim etiam hominem appellat, ut cum bonus, inquit, homo de bono thesaurum bono super te. Et Deus ad Saul de Dauide, dabo, inquit, regnum bono super te. Et ubi scriptum est, Bene fac, Domine, bonis, Et quæcumque dicuntur hoc modo de viris inter nos laudatis, ad quos è primo illo bono tanquam è fonte quidam bonitatis riuuli defluunt. Optimū est, si his rationibus acquiescis.

Ioan. 17.

Luc. 12.

Rom. 16.

1. Tim. 6.

1. Tim. 1.

Mat. 19.

Mat. 12.

Psalm. 124

Bar. 3.

Sin minus, quid illis respondebis, qui argumenta tua resellentes, alibi filium solum dici Deum ostendent? Vbi nam, inquit, eo nimirum loco. Hic est Deus tuus, & ei non comparabitur alius. Et paucis verbis interiecit. Post hoc in terris visus est, & cum hominibus versatus. Quibus ex verbis satis constat, hanc non de patre sed de filio dici. Filius enim corpore assumpto nobiscum versatus est, & cum illis vixit, qui degunt in terris. Quod si vicerint, hanc non in eos qui putantur Dei, sed in patrem dici, patrem amissimus, qua iactura quid magis miserum, & calamitosum esse queat?

Ex eadem oratione.

Heb. 7.

Nono loco illud obliuiscunt: Semper viuens ut interpellaret pro nobis. Recte quidem, & mystice admodum, non permanens. Illud enim, interpellare, significat illum, non, ut consuetudo multorum est, venerationem querere, ad enim abiectum atque humile est, sed ut conciliatorem, legationis munere pro nobis fungi. Quemadmodum & spiritus pro nobis dicitur interpellare. Vnus enim Deus Vnus & conciliator Dei, atque hominum.

Rom. 8.

1. Tim. 2.

nam homo testis Christus. Adhuc enim ut homo (nam corpus habet, quod assumpsit) legati munere fungitur pro salute nostrae, donec me Deum faciat humanitatis suae vi, licet ex carne assumptus non cognoscatur, carnem appello carnis affectiones, & quaecunque nostra sunt praeter peccatum. Sic etiam habemus

1. Ioan. 2.

Iesum Paracletum, hoc est, advocatum, seu adhortatorem, & consolatorem, non quod seruatorum more prostratus gressibus patris obsequatur. Absit eiusmodi plane seruilis, & spiritui indigna cogitatio. Neque enim patris est hoc postulare, neque filium, si uti Deus consileretur, id agere aequum est. Sed quia nos pro quibus passus est, ut homo, cohortatur tanquam Verbum & monitor, ut nos strenue geramus. Hoc enim illius ea vox paracletis significat.

Ex eadem oratione.

Mat. 24.

Decimo loco ignorantiam obliuiscunt, & neminem sciri humanam diem, aut horam, ne filium quidem ipsum, sed patrem solum. Quoniam modo quicquam eorum, quae facta sunt, ignorat ipsa sapientia? Ipse seculorum effectus, qui perficit omnia, & commutat in melius? Qui rerum

finis? Qui tam habet cognita ea, quae Dei sunt, ut spiritus hominis cognoscit, quae sunt in homine? Hac enim cognitio quid perfectius? Præterea qui fieri potest, ut cum omnia, quae ante illam horam, & in ipso fere finis articulo, sciat planissime, horam ipsam ignoret? Hoc profecto simile videri animati. Perinde enim est, ut si quis ea, se quae ante murum sunt, cognoscere dicat, sed ipsum murum ignorare. Aut diei quidem scire se, qui sit finis, nescire autem, quod sit noctis principium. Cum vnus horum cognitio alterius quoque notitiam afferat necessarium. Nonne igitur omnibus perspicuum esse debet, illum cognoscere quidem ut Deum, sed ut hominem negare se cognoscere, si id, quod in illo cernitur, ab eo, quod mente percipitur, seiungas? Quanquam vel ipsa filij appellatio, quae nisi adiungas, cuius sit filius, absoluta, & incerta est, in hanc nos sententiam debet adducere, ut in eam partem, quae magis pia est, illam accipientes, ignorantiam ei non ut Deo, sed ut homini tribuamus. Quae quidem ratio si satisfacit, nihil amplius queratur, sin minus, reliquum est, ut quemadmodum alia sigillatim, sic etiam rerum cognitio maximarum honoris gratia ad Genitorem ut ad primam causam referatur. Si quis autem ne sic quidem acquiescit, is mihi ut qui non legerit ea, quae à studioso, atque erudito quodam è nostris scripta sunt, videtur ignorare, filium non aliter nosse diem, aut horam, quam patrem. Sic enim ille concludebat. Quoniam pater nouit, nouit & filius, ut planum fiat, id à nullo nisi à prima causa sciri, comprehendere posse. Restabat, ut ea persequeremur, quae ad illud quod scriptum est. Christo mandatum esse, eumque mandata seruasse, & quae patri placeant, semper fecisse, quaeque ad perfectionem, & exaltationem eius pertinent, quaeque ad illud, quod dictus est, ex iis, quae passus est obedientiam didicisse. Ut aliquid praeterea de summo sacerdotio, de oblatione, de prodicatione, de precibus ad eum suscipi qui se poterat à morte liberare, de angore, de sudore sanguinis, de precatione, & siquid aliud eiusmodi est, loqueremur, nisi cuius esset perspicuum, hanc ad naturam illius humanam, quae patiebatur, non autem ad eam, quae immutabilis est, & longe sublimior, quam ut vllis affectionibus obnoxia sit, aut aliquid huiusmodi patiatur pertinere.

Eiusdem

Pater quidem sine principio est, & principium esse intelligitur, ac dicitur principium, inquam, ut causa, & fons luminis sempiterni. Filius autem non est ille quidem omnino sine principio, sed tamen est rerum omnium principium. Cum per principium audis, nec tempus interponas, nec aliud quicquam inter genitorem & genitum medium cogites, aut vlla rem male inter eos, qui eterno coniuncti sunt vinculo, interiecta. Naturam ipsorum diuidas. Nam si filio tempus esset antiquius, pater prius esset temporis, quam filij causa. Quo autem pacto esset temporum author, si esset sub tempore? Aut quomodo esset omnium Dominus, qui sub ditione temporis contineretur? Pater igitur sine principio est, quia non aliunde, ac se à se quidem habet, ut sit. Filius autem, si patrem ut causam accipias non sine principio. Pater enim, ut causa, principium est filij. Sed temporis principium intelligis, est etiam ipse sine principio. Neque enim temporis imperio subditur temporum Dominus. Si, quia corpora subiecta sunt tempori, filium item illi subiciendum existimas, corporis experti corpus tribuis. Sed quoniam ea, quae hic generantur, ita sunt, ut antea non fuerint, necessario colligis & filium, cum ante non fuerit, existisse, comparas ea, quae nullam admittunt comparationem, nec pe Deum, & hominem, quae corpus habent, & quae à corporibus sunt remotissima. Ergo putrescet etiam, ac dissoluatur, quoniam corpora nostra putrescunt, & dissoluntur. Tu Deum ita generari putas, quia sic generantur corpora. Ego contra sic illum non generari, quoniam ita corpora generatur. Quorum enim natura dissimilis, eorum & ortus dissimilis est. Nisi vis, ut ita ceteris item materie seruiat, patiens, merens, esuriens, sitiens, & omnia denique subiens, quae vel corporis, vel ex corpore, & animo constantis naturae propria sunt. Quod si non concedis, mens tua, haec illum perpetui, ne ortum quidem in eo nisi dominum admittit. Ac enim, si genitus est, inquires, quomodo genitus est? Responde tu mihi prius, disputator inuicte, si creatus est, quomodo creatus sit, tum ex me quare, quomodo sit genitus. In gignentem cadit affectio? & in creatam, facientem per cadit? Nonne affectio est ipsa cogitatio, & sollicitudo? & creatio

quod animo complexus sis vniuersum, in partes diductio, & explicatio? Tempus in gignente requiritur? In tempore sunt etiam illa, quae creantur. Locus hic est necessarius & illic. Eum, qui gignit saepe frustratur, saepe frustratur & illum, qui creat & facit. Sic enim à vobis philosophis haec ipsa tractantibus didici, nonnunquam contingere, ut quae descripserit animus, ea manus non allequatur, neque perficiat. At verbo, inquis rerum vniuersitas, consistit, & voluntate. Ipse enim dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Quando Dei verbo cuncta creata seu facta dicis, non asfers humanam creandi, faciendae rationem. Nullus enim è nobis verbo facit ea, quae facit. Nam si dicta nostra essent ipsa facta, quid nobis sublimius foret, quid magis à laboribus liberum? Quare si verbo Deus creat & facit, non humano more creat & facit. Aut enim ostende, hominem aliquid verbo facere, aut concede, alia ratione creare Deum, quam hominem. Voluntate ciuitatem tibi describe, & statim ciuitas existat. Velis filium nasci, & illico filius praesto sit. Velis aliquid aliud, & id subito perfectum appareat. Quod si nihil horum voluntatem consequitur tuam, Dei autem voluntatem opera consequuntur, aliter homo creat & facit, aliter omnium creator & effector Deus. Cur igitur qui creat quidem, sed non hominum more, is humano more cogatur gignere? Tu non eras antea, postea natus es, deinde generas. Et idcirco quae non erant, facis, ut sint. Atque adeo, ut aliquid magis reconditum dicam, ne facis quidem, ut sint, quae non erant. Erant enim, ut de leui scriptum est, in lumbis patris ante, quam in lumen ederentur. Nullas tamen verba nostra calumnietur. Non enim filium ita genitum dicimus, ut qui prius esset in patre, post autem editus sit. Neque enim imperfectus primò, deinde perfectus fuit. Quia quidem lege nos generamur & nascimur. Ista consecrari calumiantis est, & omnia quae dicuntur ita docemus. Sed ex quo pater est, (semper autem fuit. Nunquam enim ante ipsum non fuisse mens nostra cogitat) & filium esse, sed genitum dicimus. Ita simul concurrunt, ut & pater sit, & gignatur Vniogenitus, qui ex ipso quidem est, sed non post ipsum, ut ex principio, si vis, tantum cogita, sed ita tamen, ut principium causam intelligas. Quod saepius repeto crassam & in materia depressam animi tui cogitationem reformidans.

Eiusdem

Magno tibi, atque adeo maximo honori doces, quod filius habear, eoque magis, si patris mores, & effigiem, ut vera imago omnibus exprimat, nec si derur optio, mala habere decem terrorem millia, quam vnus esse filij pareat, & in hoc maius aliquid opinaberis, quam quod sit vnus genitor illi, qui gloriam illi non adimit, sed adiungit, quodque ab eo procedat spiritus sanctus? Nonne animaduertis, te dum res creatarum principium statuis, nempe filij, & spiritus, quos ex ipso esse contendis, nec principium honorare, & eaque ex ipso extant principio, afflicere contumelia? Illud quidem quodam rerum, quae paruae, nec satis diuina Maiestate sunt dignae, principium asseris: Illos vero, quoniam & paruos fagos, & non solum creatos, verum etiam rerum omnium, quae creatae sunt, abiectionis? Siquidem & earum causa, & in tempore tanquam instrumenta artificij ante res, quas ex arte factum est, cum prius non essent, ob id extiterunt, ut per illa creatae & faceret, siquid vellet deus, tanquam ad id praestandum voluntas eius non esset satis. Quicquid enim alterius exiit, si eo cuius sit gratia, vilius & deterius est. Ego vero, qui naturae principium ita constituo, ut sine tempore sit, nec separatum aut villo termino circumscribi queat, & principium, & ex ipso existunt principio, pariter honore prosequor. Illud quod talium principium sit: Hae quod ita sint, & talia, & ex talibus tempore, nec natura, nec maiestate distincta, sed (quantum hoc sit admirabile) ita vnum, ut distincta sint: ita distincta, ut vnum sint, nec minus mutuo hoc inter se habitu simul commendanda, quam vnumquodque eorum per se, si sigillatim contemplatione, atque animo comprehendantur. Trinitas perfectissima ex tribus constat perfectis, ex vnitatem commota propter unitatis bonitatis: ex binario supergrediente, propterea quod per materiam & formam, ex quibus corpora consistunt, exprimitur: ex ternario definit propter perfectionem, (Nunciat enim ternarius binarij compositionem primus transcenditque, neque angusta diuinitas maneat, neque in infinitum dilataetur. Id enim esset indecorum, hoc autem confusum. Illud Indorum omnino, hoc Graecorum multiplicem Deorum turbam confingentium. Ad haec non intruditur fortasse, nec

statu, sed valde considerate perpendo, atque perspicio, tibi quidem, si filium genitum admittas, nullum periculum imminere, ut qui generat, in earum, quae in corpora & materiam cadunt, affectionem aliquam incurrat, cum non sit corpus. Procul enim abscendant, cum de Deo loquimur, communis istae suspensiones, ut timeamus, ubi nullus est timor, & quod dici solet, frustra impij sumus. Mihi vero, si creatum admittero illud instare periculum video, ut Diuinitatem offendam. Neque enim Deus est is, qui creatus est, nec dominus, qui conseruus, licet in eorum, qui creati & serui sunt, numero primas ferat, & hac vna re se contumelia affectum demulceat. Nam qui debito honore aliquem priuat, non magis eum decorat, quod ei aliquid aliud impartiat, quam ignominia afficit ex eo, quod illi admittit, licet ea res, quam attribuit, honoris speciem praeferat. Quod si tibi in generatione affectiones occurrunt, occurrunt etiam mihi in creatione, sine quibus nihil creatum animaduerto. Si tu non esse genitum affirmas ex opinione tua: ego non esse creatum assero ex veritate. Sed iam reliquam orationis partem accipe tu, qui creatum appellans audes eum, qui parvus est, aequalem dicere.

Eiusdem ex oratione 11. in Pascha.

Haec obiciis Deo? Propterea putas illum abiectionem, quod linteis succingitur, & discipulorum pedes lauat, optimaque ad exaltationem & gloriam, viam, humilitatem, & demissionem esse declarat? Quod propter animam humi deiectionem deprimitor, ut id, quod peccato afflictum deorsum tendebat, excitet, atque extollat? Cur non ei simul etiam criminis ventis, quod cum publicanis, & apud publicanos comestorum. Ut si quis medicum accuset, quod ad agrotantium morbos, & vulnera inspicenda sese demittit, fortiorumque per te compulsi in fossam descendit, ut iumentum prolapsam, quemadmodum lex praecipit, excitet, ac subleuet. Missus ille eloriuit, & siliuit, & merore affectus est, & lachrymauit corpeis lege. Quid si etiam ut Deus? Quid tum? Missionem, ac legationem

tionem illam bonam patris voluntatem interpretare, cuius ille refert accepta, eumque tempore carentem colit, ut princepsium, ne ab ipso discrepare videatur. Quandoquidem & traditus dicitur, & se ipse tradidisse scribitur & suscitatus a patre, & se ipse suscitasse, atque in celum ascendisse. Illa bonae voluntatis sunt, haec potestatis. Tu autem quae humilia & abiecta sunt commemoras, sublimia vero, atque praeclara praetermittis. Quod mortuus sit, expellis. Quod autem vitro meritem oppetierit, non consideras. Talia Verbum nunc etiam partem tur, dum ab aliis ut deus colitur, atque confunditur, ab aliis ut caro despicitur, & separatur. Vtris magis irascatur, aut potius ignoscat? Illis ne, a quibus male contrahitur? an illis, a quibus discinditur? Oportebat enim ut & illi personas numero effluerent, & hi eas diuinitate coniungerent. Carne ipsius efflueret, id Iudaeis etiam accidebat. Num & Samaritanorum (ut quod sequitur taceam) illum appellas? Tu diuinitatem non credis, Quod ne haeremones quidem faciebant. O demonibus magis incredula, & Iudaeis magis ingrata. Hi filij appellationem aequalis honoris vocem existimabant, illi eum, a quo etiam habebantur, deum agnoscebant. Ex his enim, quae patiebantur, sibi persuadebant. Tu autem nec aequalitatem suscipis, nec diuinitatem confiteris.

Item aduersus Arianos & Eunomianos, Gregorij Nyssae Pontificis ex oratione ad simplicium scripta de filio.

VERAT DEUS per Prophetam, ne quem deum recensem, aut deum existimemus, neque deum alienum colamus, ad Psal. 80. adoremus. Perspicuum est, recentem appellari, qui ab aeternitate non est, & contrario autem aeternum dici, qui non est recens. Quamobrem qui Unigenitum ab omni aeternitate deum ex patre esse non credit, is eum recentem esse non negat. Quod enim aeternum non est, id recens est omnino. Quicquid autem recens est, non est deus. Quemadmodum ostendit scriptura. Non erit, inquit, in te deus recens. Qui igitur eum aliquando non fuisse asserit, is diuinitatem ipsius negat. Praeterea deum alienum prohibet adorare, qui Non adorabis, inquit, deum alienum.

Deum alienum. Alienus est, qui a proprio Deo nostro seipsum Deum. 1. consideratur. Quis autem proprius noster Deus? Verus nimirum Deus. Quis alienus? Qui diuersam a vero Deo naturam habet. Itaque cum proprius noster sit verus Deus, Deus unigenitus, ut affirmant Haeretici, non est eiusdem naturae, quae verus Deus, non est noster, sed alienus Deus. Oues autem, ut in Euangelio scriptum est, alienum non audiunt. Qui creatum esse ipsum dicit, a veri Dei natura alienum facit. Quid igitur faciunt, qui creatum asserunt, adorant, ne illum, nec nisi non adorant, Iudeos imitantur, qui Christi negant adorationem. Sin adorant, sunt idololatrae, cum alienum adorent a vero Deo. Iam aequum est, & filium non adorare, & adorare alienum Deum. Proinde veri patris verum filium debemus esse Deum dicere, ut adoremus eum, nec eodem nemur, tanquam alieni dei adoratores. Ad eos autem, qui illud ex Proverbiis Dominus creauit me, tanquam fictum aliquod argumentum depromunt, quo rerum omnium procreatore creatum probent, respondendum est, Deum unigenitum multa propter nos factum esse. Nam cum Verbum sit, caro factus est, cum sit Deus, factus est homo: cum sit expertus corporis, factus est corpus, & peccatus, & execratio, & securis, & panis, & ouis, & via, & ostium, & petra, & alia eiusdem generis multa, cum eorum nullum esset, sed ea propter nos, ita salutis humanae curandae consilio requirente, factus sit. Quemadmodum igitur, cum sit Verbum, factus est caro: cum Deus sit, factus est homo: sic etiam cum creator sit, propter nos creatus est. Caro enim est creata. Ut igitur per Prophetam locutus est, sic, inquit, dicit Dominus formans me ex utero seruus sibi, ita locutus est etiam per Solomonem, Dominus, inquit, creauit me initium viarum suarum ad opera sua. Quapropter & is, qui ut ex verbis Prophetae colligitur, an initium illud, in quo patefactus est Deus. Et qui hic creatus est a initium viarum suarum, non est Deus, sed homo, in quo non renouaret. Quare cum duo in Christo cognoscamus, diuinitatem vnam, & humanitatem. Diuinitatem in natura dei, humanitatem in natura hominis, quem induit, ut genus humanum seruaret, consentaneum est, ut quod aeternum est, assequemur diuinitati, quod autem est creatum. Humanitati tri-

buamus. Quemadmodum enim apud Prophetam in vtero formatus est servus, sic apud Solomonem per servilem istam conditionem creatam in carne patefactus est. At cum argumentatur hoc modis erat, non est genitus, & si genitus est, non erat, animadvertant ea, quae ad ortum carnis pertinent. Divinitus tamen tribui non oportere. Corpora enim, cum non sint generantur. Deus autem ea, quae non sunt, facit, ut sint. non ipse cum non sit efficitur. Quocirca Paulus cum gloriae splendorum appellat, ut doceat nos, quemadmodum lux ex face procedit, & ex natura facis splendentis est, & cum illa est, nam simulque lux apparuit, lux ex ipsa pariter effulsit, sic etiam filius ex patre esse, & sine filio patrem fuisse nunquam. Sicut enim esse esse non potest sine luce, sic gloria patris sine filii splendore esse non potest. Quamobrem ut ille, qui splendorem esse dicit, gloriam item esse testatur, quae nisi esset, nec splendor ex illa haberetur, ita qui splendorem aliquando negat fuisse, tunc non esse gloriam ostendit cum splendor non erat, non potest enim esse gloria sine splendore. Sicut igitur de splendore non licet dicere, nisi erat, genitus non est, si genitus est, non erat: sic amenus est ex de filio, qui splendor est, loqui. Qui vero minus, & maior de filio, & patre dicunt, discant à Paulo, ea quae mensuram non capiunt, metiri non oportere. Apostolus enim filium patris substantiae figuram appellat. Docet haec Magnus etiam Iohannes. In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat apud Deum, & deus erat. Verbum. Dicens enim, In principio erat, non autem post principium, ostendit principium nunquam fuisse sine verbo. Subiciens autem, & verbum erat apud Deum, filio ut apud patrem existenti nihil deesse demonstrat. Cum toto enim deo totum Verbum consideratur, siquid enim propriae Verbi deesse amplitudini, ut cum toto deo esse non posset, necesse foret id quod in Deo Verbum excederet, esse sine verbo existimare. Si autem Verbi totam exaequat amplitudinem Dei. Maior igitur & minus nullum in naturae divinae consideratione locum habet. Tam qui genitum ingenito natura dissimilem affirmat. Exemplo Adam, & Abel discant non insanire. Adam enim naturalis hominum lege non est generatus, Abel autem ex Adam generatus est. Neque tamen propterea sit, quominus eorum uterque sit homo, tam ille, qui generatus est, quam ille, qui sine generatione factus est. Nullam igitur in ratione dialoga-

Hebr. 1.

Hebr. 1.

is exploranda naturae differentiam dicimus proficisci ex eo, quod pater ingenitus, filius autem genitus sit, sed quemadmodum in Adam & Abel una est humanitas, sic unam esse in patre & filio Diuinitatem.

Eiusdem ex oratione de filij & spiritus Diuinitate.

EVnomij discipuli, filius, inquit, aliquando non erat. Si filius non erat, ne pater quidem omnino. Si splendor non erat, ne splendens quidem. Si figura non erat, ne substantia quidem. Si potentia non erat, si sapientia non erat, sine quibus non est Deus, ne Deus quidem erat. Neque enim cogitare possumus gloriam sine splendore, aut substantiam sine figura, aut sine sapientia sapientem, aut sine potentia potentem, aut denique sine filio patrem. Ex his igitur, quae dicta sunt, demonstratum est, cum qui filium tollit, & patrem tollere. Vbi autem filius non colitur, nec pater esse creditur, rota diuinitas auferatur. Porro diuinitatem auferre nullius est, nisi Epicurei. Parec ergo istius opinionis auctores esse Epicureos.

Ex eadem oratione.

Sententias quasdam abscindunt à scriptura, quas imperitiis obiciant. Dicunt enim, ipsum Dominum se missum esse confiteri. Tu ergo illum à patre missum nosti, & eum, à quo missus est, simul esse cum illo non accepisti? Qui misit me, inquit, mecum est. Ex quibus verbis poteris intelligere, illum ita mitti, ut non disingatur. Mittitur enim pro sua in homines beneuolentia. Non separatur, quia natura secari non potest.

Ex eadem oratione.

Alunt rursus, Filium se patri minorem confiteri. Pater enim, inquit, maior me est. Atqui idem ipse illud etiam dixit: Ego in patre & pater in me est. Si maior est filio pater, quomodo quod maior est, à minore capitur? si minor filius patre, in minore nimis angustè concluditur. Minor autem maiorem ut compleat non assequitur. Ut necesse sit, deficere filium in patre, & patrem in filio redundare, atque ita ex sententia istorum mentiri, qui ego, inquit, in patre, & pater in me est.

Ioh. 14.

1038. 14.

John. 10.

Hic & Arii opinionem approbantibus lethale vulnus infligit. Non enim imperantis more dixit: Facite mihi quàm minorem, aut essentia inferiorem alloqueretur, sed per rem honoris gradum ostendens, Facimus, inquit. Ex quo deinceps sequuntur magnam nobis essentiae declarant similitudinem.

In ipso statim principio duo posuit. Neque enim dixit, Dominus, & tacuit, sed adiecit, Deus. Duobus hisce verbis, Dominus deus, reconditum & arcanum quiddam nos docens. Vt scire possimus, siue dominū, siue Deum aduerimus, inter hec duo nomina nihil interesse. Ne igitur audiens, Paulum ita dicentem: Vnus deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, putes in his vocibus discerni aliquod, & vno quidē maius, altera minus indicari, ita utroque promiscuē & communiter vtitur scriptura, ne liceat hominibus pugnacibus rectam doctrinam contentionibus & suspicionibus suis peruertere & conturbare.

Eiusdem ex interpretatione in illa verba: In
principio erat Verbum.

Illud, in principio erat, Verbum non significat, inquit, aternitatem. Idem enim de coelo, & terra dictum est. O insignem impudentiam, & magnam temeritatem. Ego tibi de deo loquor, & tu mihi terram, & homines e terra constatos in medium afferis? Ergo quoniam homines filij dei dicuntur, & Dij, Ego unitatem in dubio vocabis, cumque nihil amplius habere, quam ita loquaris. Cum enim ipsum natura filium neges, quid aliud monstris, nisi ut filium esse per gratiam probes? Sed testimonia, quae ab ecclesia & terram. Terra autem erat inuisibilis, & incompressa. Et, Fuit vir de Ramathaim Sobim. Hae isti putant admodum firma, & valida argumenta, & sunt illa sanctissima, & valida ad restabilem ipsorum opinionem nihil potest infirmius cogitari. Dic enim obsecro, quid commune habet illud, Fecit cum hoc Erat? Quid misam deus, cum homine cur commiscet ea, quae misceri non possunt, inferiora constituit? Hic enim non solum illud, Erat, indicat aeternitatem, sed etiam illud, Verbum erat: illud, In principio erat. Quodammodo enim illud: Qui est, cum de homine

dicitur, instans duntaxat tempus significat, cum autem de Deo eternitatem declarat, sic & illud, Erat, si ad naturam nostram referatur, tempus praeiteritum, idque terminatum ostendit, si referatur ad Deum eternitatem.

Ex eodem loco.

At. 2.

NAe, ait. Sed Petrus dixit hoc planè, & palàm. Vbi & quando? cum Iudeos alloquens Dominum ipsum, inquit, & Christum Deus fecit. Cur non & id, quod ordine statim sequitur addidisti? nempe, Hunc Iesum quem vos crucifixum. An ignoras eorum quae dicta sunt, partim ad immortalitatem naturam, partim ad curandam salutem humanam consilium pertinere? Quae si secus habent, & tu simpliciter omnia refer ad Diuitiam, Deum etiam pati vis, sin pati illud negas, non factum quidem esse concedis. Si enim ex diuina illa natura, quae verum explicari non potest, sanguis fluxisset, & ipsa pro carnis uis in cruce dilaniata, & conscissa esset, argumentum tuum hoc loco probabile videretur. Quod si haec tam excruciantia Diabolus quidem ipse diceret, cur istam tu nulla uenia dignam fingis ignorantiam, quam ne Daemones quidem ipsi per se ferrent? Quanquam uerba illa: Dominus & Christus non essentiae sunt, sed dignitatis. Dominus enim potestatem, Christus uocationem significat. Quid igitur dices de filio Dei? si enim quemadmodum vos sentitis, creatus esset, hoc non haberet locum. Non enim eum prius factus elegit tunc Deus. Nec autem uentitum ille sed per naturam, & essentiam habet imperpetuum.

Io. 18.

Interrogatus enim, an esset Rex, Ego, inquit, ad hoc natus sum. Petrus autem de illo tanquam electo & coopatore uocatus facit. Tota enim illius oratio ad explicandum diuinum saluum humanum consilium pertinet. Iam quid miraris Petrum ita loqui, cum Paulus alloquens Athenienses eum hominem potius appellat, cum illum à mortuis suscitaret. Nihil autem de forma Dei loquitur, nec eum ipsi aequalem, nec gloriae splendorem ipsius esse dicit, ac merito id quidem facit. Neque enim respondens eiusmodi uerba postulabat, cum satis tunc esset Paulo, si illi persuasisset, eum & hominem esse, & surrexisse sic egre & ipse Christus, à quo Paulus edoctus ita rem gerit. Neque enim illi diuinitatem suam nobis patefecit, sed primo quidem non

tabatur esse Propheta, & Christus simpliciter homo. Deinde ex factis & uerbis apparuit id, quod erat. Iocirco & Petrus principio hac ratione utitur. Hanc enim primam ad Iudeos concionem habuit. Et quia nihil de Diuinitate perspicuum disce-re poterant, ob id in eo commoratur, ut diuinum humani generis seruandi consilium explicet, quo sibi ad reliqua docenda aditum patefaciat. Ac si quis totam concionem ipsam à principio perlegat, reperiet id, quod dicimus esse clarissimum. Nam & ipse uirum eum uocat, & in eius morte, & resurrectione, & humano ortu explicatis immoratur. Et Paulus cum diceret eum factum ex semine David secundum carnem, nihil aliud nos docuit, nisi uerbum illud, Fecit, ad humanitatem eius esse referendum. Quod nos ita cōfirmatur. Sed filius tonitruum de natura illius, quae uerbis explicari non potest, quare est ante secula nunc loquitur. Quamobrem uerbum illud, Fecit, omittens dixit: Erat.

Ex eodem libro.

Auidisti: In principio erat Verbum. Quid intelligis ex hoc principio? Nonne id planè. Nempe ipsum esse ante res quae mente solum comprehenduntur, & ante seculum. Quod si aliquis dicat, quomodo potest, si filius est, non esse inuicem patre? Quod enim ex aliquo est, id illo, ex quo est, necessario posterius esse dicimus. Haec sunt hominum argumenta rebus humanis conuenientia. Et qui hoc querit, alia magis etiam absurda quaeret. Itaque nos ne audire quidem haec oportebat. De Deo enim nunc nobis est sermo, non de hominum natura, quarum ut infirmioribus satisfiat, & necessitati obnoxia est. Verum ut infirmioribus satisfiat, ad haec item respondebimus. Dic mihi. Splendor solis ex ipsa solis natura, an aliunde manet? Necessè prorsus est, nisi planè sensibus etiam cares, ut eum ex solis natura manare fatearis. Attramea cum ex solis natura splendor perueniat, non dicemus illum naturam solis esse posteriorem. Nunquam enim sine splendore sol extitisset. Quod si quid ex aliquo sic esse constat, ut eo, ex quo est, posterius non sit, eum non credis in ipsa natura, quae nec cerni potest, nec enarrari, idem esse, ea quidem ratione, quae tali naturae conueniat? Hac enim de causa & Paulus eum splendorem appellauit, ut illum & ex patre, & simul cum patre aeternum demonstraret. Quid nonne

secula per ipsum facta sunt omnia, & omne spatium. Necesse est, te, nisi decipis, ad confiteri. Nihil igitur mediū inter filium & patrem. Quod si nihil inter eos mediū intercedit, filius non est posterior, sed æternus cum patre. At illa verba, ante & post, temporū differentias indicant, & sine seculo, & tempore nulla sunt. Temporibus autē, & seculis superior est Deus. Iam si filius principium ais omnino cōprehensum esse, vide, ne eadem ratione & argumento cogaris & patrē sub principio antiquitate quidem, sed principio tamen cōstituere. Sic enim nihil, quod terminū quendā & principiū ita preponis filio, ut ab eo sursum progrediaris ad patrē sic apparet. Dic igitur & illud modū, quod in spatio pater antecedit. Nam siue parvū siue magnum pateris intervallū, sub principio patrē collocabis. Penitus enim est, te spatium in medio interiectum, seu magnum hoc spatium sit, dimetiri. Quod fieri nequit, nisi ex utraque parte principium aliquod sit. Quamobrē & patrē, quantum in te est, principium dedisti. Ut iam per vos ne pater quidem sine principio sit.

Ex eodem libro.

Esa. 44.
B.

Libenter ab istis, qui contradicunt, & illud audierim, quod tibi velint ea Prophetæ verba: Ante me nō fuit alius Deus, nec erit post me. Non essentiam negabitis. Vnigeniti Necesse enim est, ut vel hoc audeatis, vel vnam suscipiatis in personam propriis patrē & filij Diuinitatem. Quo autem pacto volumus illud erit: Omnia per ipsum facta sunt? Nam si illo seculum est antiquius, quomodo quod ante ipsum est, per eū fieri poterit? dete ad quantā audaciam semel à veritatis ratione declinantes peruenierint. Curenim Euangelista nō dixit, eū, cum antea nō esset, fuisse factū? id quod de omnibus pronuntiat Paulus, incans, inquit, ea, quæ nō sunt, tanquam sint: sed quod huius contrarium est. In principio, inquit, erat? Quia res ita postea Deus enim nec sit, nec habet quicquā antiquius. Sed hæc Gentilium sunt verba. Dic igitur & illud mihi. Nōne procreantibus rebus procreatis sic antecellit, ut cum illis nequeat comparari? Vbi nam igitur erit hæc excellentia, si quod ex nihilo factū est, ei dicatur simile? Si filius non est æternus cū patrē, quomodo ei infinitū esse dices vitam illius? Si enim à parte superiori principium habet, licet nō habeat finē, non est infinitus. Infinitum enim utrinque terminū caret, necesse est. Quod quidem Paulus

declarauit, cū diceret: Neque initium dierum neque vite sine habens. Heb. 6. Sic enim infinitū, quod & principij & finis expertus esset ostendit, cū neutra ex parte termino cōcludatur, quā ex altera sine, ex altera principio careat. Iam cū vita sit, quomodo fuit vnquā, cū nō esset. Vitam enim & semper esse, & principio, ac sine carere omnes cōstebūtur. Qui enim esset aliorū vita, si ipsa aliquādo nō esset? igitur, inquit, principij statuit Euangelista. In principio dicēs: Tu vocem illā, in principio cōsideras, nec attendis, quid sequatur. In principio enim, inquit, erat Verbum. Quid cum de patre Propheta dicit: A seculo vsq; in seculū tu es, num terminos illi statuens ita loquitur? minime verō, sed æternum significat. Sic etiā hoc loco cogita. Nullos enim fines præscribens ita locutus est. Neque enim dixit, habebat principij, sed, in principio erat, ducēs te illuc, ut sine principio filij cogites. Sed ecce, inquit, cum patrē dicit Deū, articulum addit, quē de filio loquēs prætermittit. Quid tam Apostolus dicit: Magni Dei, & Seruatoris nostri Iesu Christi. Et rursum, Qui est in omnibus Deus, nōne articulū adiungit de filio loquēs? Cōtra de patre Tit. 2. verba faciēs illū omittit, ut cum ad Philippenses scribit ad hūc modū: Qui cum in forma Dei esset, non rapinā arbitratus est, esse se equalē Deo. Et ad Romanos, Gratia vobis, inquit, & pax à Deo patrē nostro, & Domino Iesu Christo. Quanquam & si per uacantē erat, hic articulū apponere cū antea semper adiutus sit Verbo. Quemadmodū enim cū de patre loquēs dicit, Spiritus est Deus, quāuis ad illā vocē, Spiritus nō addat articulum, Deū tamen nō negamus corporis expertē esse, sic etiā hic, licet filio nō adhibeatur articulus, nō propterea filius nō ostenditur Deus. Cum enim dicat Deus, & Deū, inter hanc Diuinitatem nihil mediū nobis esse significat. Quinetiam cū antea dixisset, Et Deus erat Verbum, ne quis Diuinitatem filij minus rem existimaret, statim veræ Diuinitatis indicij ac notam affert etiam æternitatis. Hoc enim, inquit, erat in principio apud Deum & procreatorē indicat esse. Omnia per ipsum, inquit, facta sunt, & sine ipso factū est ne vnum quidem, quod factum est. Quam quidē Diuinitatis & essentia lux notā & pater per Prophetas ubiq; adhibet. Et hoc demonstrationis genere semper vtuntur Prophetæ, nō simpliciter sed simulachrorum gloriam impugnantes. Dei enim, inquit, qui cælum & terrā non fecerunt periantur. Et rursum, Ego, inquit, manu mea cælum

Psal. 89.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3. 16.

Tit. 2. 13.

1 Pet. 1. 12.

1 Cor. 1. 1.

1 Tim. 3

Item in *Arrianos Sancti Cyrilli Alexandrini* &
contra Iulianum eius in Ioannis Euangelium.

Quid respondent ad hæc, qui nouum nobis & rectum adducunt filium, ut ne Deus quidem is esse amplius con-
nino credatur? Non erit, inquit scriptura, in te Deus re-
Psalm. 80. Quo autem pacto non est recens, si posterioribus temporibus
genitus est? Quomodo non mentiebatur ipse, cum ad Iudeos
diceret: Amen dico vobis, antequam Abraham fieret ego sum.
Multis certe post beatum Abraham temporibus Christus in
sancta Virgine natus nemo dubitat, sed omnes confiteantur.
Quod si in fine seculorum natus est Unigenitus, vixit enim
In principio, seruabitur & habebit locum? Considera, Ioh. 1.
mihi & ex sequentibus, quam absurdum sit, æternam
sententiam comminueri, & posterioribus ipsum temporibus ge-
nitum esse cogitare. Sed hoc rursum, quod ab Euangelista de-
nitum esse cogitare. Quam est, In principio erat Verbum subtilius expeditur.
Principio (siquidem in se principij definitionem rucur) non
est antiquius, alioquin verè principium esse desinet omnino.
Principium aliud ante ipsum exortum cogitetur. Præterea
eo, quod verè principium est, aliquid prius esse contingat, nec
tio nobis progredietur in infinitum, cum aliud semper
principium oriatur, quod se posterius esse demonstrat.
pium illud, de quo quærimus. Quare si exquisito, & verè
cinamur, principij non erit principium, sed ad continuam
infinitam seriem oratio nostra deueniet, & semper ad superio-
ra confugiens nullum reperiet finem. Non igitur in tempo-
re genitus filius, sed æternus esse cum patre deprehendetur.
enim in principio. Quod si in principio erat, quæ mens
rit supra vim illius, Erat, volare? Quando autem tanquam
fine consistet illud, Erat, quod semper ante rationem
insequentem currit, & cogitationes se persequentes antecedi-
Esa. 53. Huius rei admiratione affectus Esaias, Generationem
inquit, quis enarrabit? Quia sublata est de terra vita eius. Non
enim è terra tollitur ratio generationis Unigeniti. Hoc
omnem eorum, qui in terra sunt, cogitationem orationemque
superat adeo, ut explicari non possit. Qui igitur creatur
etæne sit, cum illum mens nostra, quæ res omnes creatas
factas tempore, rationeque definit, comprehendere deo

In principio erat verbum. Principium tempore circumscrip-
tum non licet in Unigenito cogitare, cuius essentia cunctis tempo-
ribus, & seculis superior est. Ac nullum præterea finem in po-
sterum admittit diuina natura. Talis enim est eius æternitas,
qualis in Psalmis decantatur. Tu autem inquit, idem ipse es, &
anni tui non deficient. A quo igitur principio nobis tempore
quantitateque dimenso filius superabitur, qui se ad exitum de-
currere non patitur? quippe qui natura Deus est, & ideo cla-
mat. Ego, inquit, sum vita. Principium enim ipsum esse non
potest, quin proprium finem aspiciat. Nam principium ad fi-
nem & finis vicissim ad principium refertur, principium dico,
quod tempore, & quantitate declarem. Itaque cum ipse
etiam seculis filius sit antiquior, in tempore genitus dici non
potest. Erat autem semper in patre tanquam in fonte ut ipse-
tur, si ut fons consideretur, erat Verbum, sapientia, & virtus, &
figura, & splendor, & imago ipsius existens. Et cum tempus
nullum fuerit, quo sine Verbo, sine sapientia, sine figura, sine
splendore, sine imagine pater existeret, necesse est filium qui
æterni patris est Verbum, & sapientia, & cætera quæ dicta
sunt, æternum esse confiteri. Quomodo enim figura, aut ex-
quiritur imago est, nisi illius exprimit pulchritudinem, cuius
te esse id minime alienum est. Fontis enim nomen hic solum,
Ex quo nobis significat. Est autem filius in patre, & ex patre,
nō extrinsecus factus, aut in tempore, sed in patre, & ex patre
essentia, tanquam ex sole splendor ipsius, aut ex igne insita ipsi
caliditas. In his enim exemplis vnum sic & alio nasci videre
est, ut semper cum illo simul existat, eiq; sic inhæreat, ut nun-
quam separetur, nec eorū alterū per se sine altero possit esse,
aut veram naturam suam rationem conseruare. Quomodo enim
erit sol, nisi splendorem habeat aut quomodo splendor, nisi in
sole sit, & ab illo emittatur? Quomodo ignis, nisi calorē reti-
neat? aut quomodo calor, nisi ab ipso igne proueniat. Ut igitur
tutur in his, quæ ipsi insunt, & ab ipsis desinunt, communē na-
turam nō tollunt, sed ita semper cū genitoribus cōcurrūt suis,
ut ostendant, unde proficiantur, seq; simul cum ipsis vnā habere
naturā, sic etiā filius, licet in patre, & ex patre esse cogitetur, ac
dicatur, nō tamē ut alienus, aut peregrinus post ipsum incedit,
sed

PANOPLIAE PARS I.

sed semper in ipso, & cū ipso est, & ex ipso manat diuina & eterna ratione genitus. Quod autē filij principium duntaxat ex quo, Deus & pater à sanctis viris dicatur, audi Davidē secūndū Seruatoris nostri aduentū prænuntiantē, eūmq; vt filiū sic illi querēt: Tecū principij in die virtutis tuæ, in splēdore sanctorū tuorū. Dies enim virtutis filij erit ille, quo mundi uersum indicabit, & omnibus pro cuiusq; operibus pœnitentia ueruerit. Veniet autē & ipse existēs in patre, & in se patrem pater pio carentē habēs, tāquam naturæ suæ principij, vt ita dixerit, quo dūtaxat est, quoniā existit ex patre. Multa, & varia nobis ea, quæ utilia sūt, vndiq; aucupātib; & exquisitē dūtaxat doctrinæ, mysteriorūmq; rationē more sagaciū canū perscrutātib; principij significationes occurrunt. Scrutamini itaq; scripturas, seruator ait, quoniā in ipsis vos putatis vniū habere, & ipse sūt, quæ testimoniū perhibent de me. Vident igitur hoc loco Beatus Euāgelista per principij, hoc est, in omnia potestātē, patrē significare, vt super omnia cōspiciatur diuina natura, quæcumque creata sūt sub pedibus habent, & hoc à se vocata, vt sint, fouēs. In hoc ergo principio, quod in omni potestātē habet, & est super omnia, erat Verbum non solum cum omnibus rebus sub pedibus illius, sed extra res omnes in ipso naturaliter, tāquam fructus æternus, æterni genitoris naturam quasi locum habens omnium antiquissimum. Quia obrem & liber ex libero natus patre rerum omnium simul in ipso imperium obtinet. Sed iam tempus est, vt quæ obrem dicitur à nobis diuina sint, videamus. Tēmere quidam, vt superius dicebamus, tunc primum Dei Verbum vocatū esse contēdebat, vt esset, cū ex sancta Virgine templum sibi eligēs pro nobis homo factū est. Ex quo sequebatur, vt natura nihil aliud esset, nisi creatum & factum, & eiusdem generis, & conditionis, ius sūt res omnes ex nihilo factæ. Ne igitur necessariū esset, filium cum rebus omnibus, quæ creata sūt, Deo & patri in iocū esse cōfiteri, & in seruorum ordine collocatū, non solum ter, atque illos, subditū esse Principij potestati, quippe qui genitus esset atq; vnus ex iis, qui in tempore facti sūt, & cōfessio Beatus Euāgelista in mendaces illos doctores accēdit, irruēs filium eximit ab omni seruitutē, & ex libera, atque omnī principē essentia demonstrat esse, in eāque naturaliter vniū sēre contēdit, in principio, inquit, erat Verbum. Cūq; pater

TITVLVS XI.

367

cipij vocabulo commodē coniungit. Erat, vt Verbum non solū nobile sed etiam ante secula esse declararet. Erat enim hoc loco contemplantis animum ducit ad altissimam quandam, & nōquam desinentem, & extra tempora constitutam ortus rationem, quæ verbis explicari nō potest. Nam erat, indefinite pronuntiatum nullo nobis loco consistit, sed semper insequentem anteceder, & quod putabis illius finē, id noui ad superiora cursus esse principium animaduertes. Erat igitur Verbum in principio, quod est super omnia, sic in illo existēs, vt Domini naturaliter habeat dignitatē. Quæ cū ita sint, quomodo creatum, aut factum esse dicitur? Aut vbi nam. Erat, vllō modo, Non erat euadet, aut si euadet, quem in filio locum habebit?

Eiusdem ex libro de Trinitate.

S Iniquam fuit, inquit, cū non esset, sed proprius est filius, & simul existit cum patre, cur filius ac non frater potius appellatur? Eum cum patre æternum dicentes, filium etiam dicimus. Si æternum igitur simul cum patre diceremus, pariter & æternum, & filium haberet vestra suspicio. Cū autem totis frater esse queat.

Et hæc ex eodem libro.

S I fides nostra in patrem & filium est, atque ita baptizamur, quæ nam hic fraternitas, vt ita dicam, apparet? aut quomodo Verbum frater esse potest illius, cuius est Verbum.

Et hæc.

N On ex vllō antecedente principio geniti sūt pater & filius, vt fratres etiam possint existimari. Sed pater est filij principium, & filium parit, & manet pater, nec pater est filij dicitur. Filius item filius est, & quod est, manet, nec frater eiusquam natura dicitur. Quis igitur in his fraternitati locus?

Et hæc.

S I perfectus est pater, perfectum erit & quod ex ipso est. Si æternus præterea est, æternum erit & id, quod ex patre æterno est. Neque gignentis adiunctum essentia, sed cum ipsa factum in tempore, sed perfectum, quippe quod ante omne tempus existat.

Et

Et hac.

Argumenta, quibus filij conantur aternitatem enervare, falsa sunt. Si diuina, inquirunt, natura secari non potest, quia in illam affectiones non cadunt. Quae enim natura affectiones admittunt, sectionem etiam suscipiunt, non debemus dicere, filium esse ex patris essentia, nequa affectio, aut diuina in simplici illa natura appareat. Si enim quod ex alio est, numero, diuersum est ab illo, ex quo est, & provenit, sectio & partitio quaedam in natura diuina perspicitur. Sin extrinsecus est, aduentitius accessit, & non est simul aternus cum patre. Ineptè atque imperite quae corporum propria sunt, ex natura corporis experti quadrare volunt. Corpora enim affectiones, & sectiones, & diuisiones suscipiunt, in naturam autem corporis expertem nihil cadit eiusmodi. Quare cum Deus corpore careat, sine partitione parit, gignit sine sectione. Quandoquidem & ignis ex se lucem parit, nec ullam tamen suscipit diuisionem, licet cogitatione lux ab eo proveniens in ipso se iuncta videatur. Quod si quis non potest, quod corpus vacat, contemplari, quin illud corporis necessitate subiiciat, is propriae mentis accusat imbecillitatem, qui inditus naturae corporis experti congruentia non potest intellegere. Et rursus, qui filium aeternum ex patre aeterno genitum nequeunt intelligere, & iccirco, quod corpore caret, corpore conditionibus subiiciunt, idem patrem etiam negant, quoniam niam quid natura sit, aut quantus sit, inuenire non possunt. Quod si ea, quae supra non sunt, fide comprehenduntur, sapienter nos autem est filij generatio. Generationem enim illius, ut ait, quia, Propheta quis enarrabit fide item haec percipitur, quod illud, Non erat, quod promittitur ex humanae ratione immutabilitate.

Et hac.

Et hac.

Si lumen est Deus & pater, in ipso erat splendor ipsius. Si figura substantiae patris est filius, ut Paulus ait, qui de patre audent affirmare illud, Non erat, dicant, quando sine figura patris substantia fuerit. Simul enim cum substantia & figura ipsius exiit. Si veritas & sapientia filius est, quando non cum patre, in quo semper est veritas & sapientia?

Et

Et hac.

Si in filio cernitur pater, & filius est patris essentiae imago certissima, & ideo, Qui vidit me, inquit, vidit patrem, necessarium est, ut natura habeat omnia, quae pater habet. Sic enim imago erit absolutissima. Pater autem est immortalis, Rex, procreator, Omnipotens, Deus, effector, idem & filius. Alioquin si factus esset, aut aliquando non fuisset, id quod aeternum, & semper est, in eo non cerneretur expressum. Imagines autem semper exemplaris similitudinem referunt.

Eiusdem ex secundo Thesauri libro, In ea verba, considerate Apostolum & Pontificem confessionis vestrae Iesum.

Non verbi naturam sed assumptae carnis consilium explicans Apostolus dixit ea verba, quae sequuntur. Quando enim fuit Pontifex confessionis nostrae? quando Apostolus? quando fidelis ei, à quo missus est? Nonne quando per nos & pro nobis factus est homo? Quando, ut Ioannes ait, verbum caro factum est, tunc ei, qui se fecit, ut homo, fidelis fuit, implens opus suum, ut ipse dixit. Tunc & confessionis nostrae Pontifex factus est offerens Deo & patri fidei nostrae confessionem, & corpus proprium tanquam immaculatam hostiam, ut ea nos omnes expiaret. Cum igitur filius fidelis dicitur, aut factus ad earum rerum, & munerum qualiteram referenda sunt. Nam & Paulus cum iam esset homo, factus est Apostolus, Et Moses item cum iam existeret, fidelis fuit in tota domo eius. Et Aaron similiter Pontifex factus est in seipso iam tum formam ex primis sequutoris. Quemadmodum igitur Aaron Pontifex superhumerali, & alia vestimentorum sacerdotalium generis, quae à mulieribus erant confecta. Sic etiam Christus erat ille Pontifex, hominem ex muliere affectionibus obnoxium tanquam ipsum ut agnum immaculatum offerens Deo. Nullum enim admisit peccatum, nec inuentus est dolus in ore eius.

Ioan. 14.

Ioan. 1.

Ioan. 17.

1. Pet. 3.

*Ex eodem libro in ea verba: Et Dominum ipsum
& Christum fecit Deus.*

Dominum ipsum & Christum fecit Deus, non tunc
dicens, ut esset. Erant enim semper, & antequam carnis
assumeret, Dei verbum. Nec quisquam recte sentiens, deo
vocem illam, fecit, ad eius essentiam referet, ne impius esse
prehendatur, tum primum asserens Dei verbum exisse, &
& homo factum est. Fecit igitur sic accipiendum est, ut signifi-
cet, declaravit. Quemadmodum & ipse Petrus antequam in
datis loquens demonstrabat, Iesum, inquit, Nazarenum
declaratum à Deo iustum in vos virtutibus, & prodigiis
& signis, quemadmodum & vos scitis. Factus ergo declaratus
dignitatem patris in se existentem Dominus sic testatur
in eum, & ipse quoque declaratur esse Christus. Itaque Iudei
non credentibus dicebat. Et si mihi non creditis, operibus
credite, ut sciat, me esse in patre, & patrem in me. Si enim
Nisi facio, inquit, opera patris mei, ne credatis mihi. Si enim
ex eo, quod potest facere opera patris sui, & habere in seipso
patrem, & ipse vicissim esse in patre, Deus verus declaratur
ratione factus est in seipsum credentium dominus, & Christus
apparuit. Quod autem à Deo factus dominus dicitur, & deus
esse habet. Dum enim ex factis agnoscitur germanus, & verus
filius Dei, dominatur iis, qui tam propriam ipsius dignitatem
non credebant, & paternae vocis testimonio Deus compro-
batur. Posteaquam enim cognitum est esse Dei filius, factus est
minus, non quod tum primum dominus esse coepit. Sed
enim Deus & dominus fuit, sed quia cum à credentibus ap-
tus est dominus tunc eorum dominus factus est.

Ex eodem libro in illa verba: Clarifica filium tuum

Quodam loco patrem suum alloquens Christus. Pater
meus, venit hora, clarifica filium tuum. Si plane non
venisse horam, quam dicit advenisse, quid prohibet, eum &
iam nosse, quam ut homo quidem ex humanitatis decoro
est ignorare, cum tamen ut Deus nihil prorsus ignoret. Non
igitur propter hoc dictum, inculandum est Dei verbum, non
temere illi inurenda vlla ignorantiae nota, sed potius omni-
bus

nigritas admirabilis existimanda, quod propter suam erga nos
charitatem, ita sese demittere non recusavit, ut affectiones nos-
tras omnes susceperet, quarum una est ignorantia. Attamen ex
illis, qui Christum oppugnant, quarumque, cur servator Ange-
los & filium nominans spiritus mentionem non fecerit. Neque
enim dixit, spiritus non novit, sed Angeli non norunt non no-
vit filius, & id absolute, non enim adiunxit, Dei. Perspicuum
est, cum dixisset, Angelos ignorare, quia creati sunt: Noluisset
autem Apostolis arcanam divini consilij rationem indicare.
Quis enim novit mentem domini, aut quis consiliarius eius
fuit? Ne videretur autem ipsos exulare, neque tristitia illos afflic-
ret, etiam se negavit id scire, humanius quidem de se ut de ho-
mine loquens, sibi tamē omnium scientiam reservans ut Deo.
Quamobrem nec spiritum dixit ignorare. Si enim spiritus, ut
scipsum est, scrutatur etiam profunda Dei, novit utique omnia,
quae potest facere, à filio accipiens. Ille enim inquit, ex me ac-
cipiet. Quomodo igitur ignoret verbum, cum omnia cognos-
centem spiritum elargiatur?

*Ex eodem libro in ea verba: De illa autem die
aut hora.*

Somnia, quae pater habet, filij sunt, ut ipse filius ait, pater
autem diem & horam illam cognitam habet, eam nemi-
rum & filius novit. Sic enim verum esse constabit dictum il-
lud: Omnia, quae pater habet, mea sunt.

*Ex eodem libro in ea verba: & omnia dedit in ma-
nu eius.*

Apatre non dicitur accepisse filius, propterea quod non
habuerit. Nam, cum sit proprium ipsius verbum &
splendor, habet omnia naturaliter, quae patris sunt, praeter
vnum id, quod non dicitur pater. Ob id autem se accepisse
dicit à patre, ut tanquam Deus euerat suspensiones haereticor-
um. Ne quis enim filium videas omnia patris habentem
ex maxima illa similitudine, & nulla re diversa eiusdem na-
turae ratione putaret eundem esse patrem, & in Sabellij erro-
rem incidere, à patre se dixit accepisse, & in Sabellij erro-
re, ut illis verbis ostendens, vnum esse qui dat, & alterum, qui ac-
cipit, duas personas non nomine solis, sed suis distinctas proprie-
tatibus indicaret. Attamen cum proprius patris sit, & ex illius

essentia emanet, omnia quae patris sunt, habet naturaliter, ab ipso autem se accepisse dicit, quoniam ab ipso proveniens habet omnia, quae illi adsunt.

Et haec.

Joan. 5.

Servatorem dixisse reperimus: sicut pater habet vitam in semetipso sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Quae sic intelligenda sunt. Ex eo, quod dicit, Dedit, habere se à patre significat, naturaliter, seque persona distinctum ab illo, qui dedit, & numero alium esse. Ex eo autem quod dicit, si pater habet, Sic & filius habet, planè demonstrat, quemadmodum pater in seipso vitam habet ab omni aeternitate, sic & filium ab omni aeternitate in seipso vitam habere.

Et haec.

Si quis splendori ex sole provenienti dicendi tribuere facultatem, isque tunc ita loqueretur. Lux omnia nobis, quae sua sunt, dedit: Illustro enim, quemadmodum & illa: postmodum merito dicere, splendorem nunquam illustrandi vim non habuisse? Quod si semper illustrare volens, quoniam omnia quae lucis sunt, habet, & ab ipsa nascitur luce, ab ea se dicit accepisse, nonne absurdum est, non amplius aliquid, quàm quod exemplo eiusmodi continetur, de verbo Dei cogitare? Omnia enim habens naturaliter à patre, se ab eo accepisse dicit, quoniam ex illo cum omnibus, quae habet, genitum est.

Ex eodem libro aduersus Arrianos responso ex illis verbis: Ut cognoscant se solum verum Deum.

Joan. 17.

Ecce, inquit, filius ipse solam esse verum Deum patrem ipsum confiteretur. Quinetiam pater ipse ita locutus reperitur: Ego Deus primus, Ego & post haec, & non est Deus pater me. Quomodo igitur vos primo, & soli, & vero Deo, & patri filium, tanquam & ipse sit Deus, adiungitis? Illud primum dicendum est, patrem non ideo ita locutum esse, ut filium hominem. Quae enim ratione queat ad hoc incitari? Nisi forte hominem more cum filio pugnat, ut David cum filiis suis. Tunc enim eiusmodi indignatio probabilis videatur, Quod si nulla in natura diuina seditio, nulla pugna esse potest, sed potius apparet, filium semper tribuere gloriam patri, quae ratio est, ut patrem quo filium tolleretur, ea verba dixisse suspicemur, ac non potius

ut falsos Deos euerteret, ita locutum esse fateamur? quid? Quod seruator, cum dixisset, Ut cognoscant te verum Deum, de se statim subiicit, & quem misisti, Iesum Christum, ut qui non sit à patris essentia separatus, quantum ad diuinitatis rationem attinet, sed semper cum patre coniunctus?

Ex eodem libro in illa verba: Iesus autem proficiebat.

Quod in aliqua re proficit, ab illa diuersum est. Quare si in sapientia proficere dicitur, non ipsa crescebat sapientia, sed in ea crescebat eius humanitas. Cum enim quotidie magis in ipso diuinitas patefieret, & declararetur, ipse semper admirabilior spectantibus videbatur. Hoc autem significant illa verba: Proficiebat in sapientia.

In eadem verba.

In sapientia proficiebat humanitas hoc modo: Sapientia (id est Dei verbum) hominis naturam induta factis & operibus admirandis templum à se delectum, & assumptum oculis inuentum diuinum reddens proficere faciebat. Atque ita humanitas diuina per sapientiam effecta proficiebat.

Et haec.

Quoniam crescere, carnis est proprium, in ipsa dicitur crescere, cuius affectiones proprias acceperat, nullius enim, nisi ipsius verbi erat caro. Quamobrem ut ipsum dicimus carne passum, licet caro sola passa sit, quia quanquam uti Deus passum non est, caro tamen, quae passa est, ipsius fuit, sic etiam dicitur crescere, nullum uti Deus accipiens incrementum, sed quoniam in ipso proprium crescit corpus ipsius.

Ex eodem libro in ea verba, pater clarifica me.

Non ne, inquiunt, absurdum est, filium patris essentia similem dicere, qui gloriam ab ipso postulat, Pater, inquit, clarifica me ea gloria, quam habui, antequam mundus fieret apud te? Si enim habet quod petit, frustra petit, si non habet, perspicuum est, ipsum non esse tantum, quantus est is, qui illam praebet. Qui verborum vim, & significationem diligenter exquirunt, inueniunt verbum hoc gloria, apud Graecos dupliciter accipi. Modo enim honorem, modo opinionem,

Luc. 2.

Joan. 17.

& cognitionem significat. Quamobrem si quis eorum ex-
quareret, equid de sole, aut de elementis sentiret, illane crea-
ta duceres, necne, ea voce, qua nunc vititur Christus, vteremur.
Itaque cum dicit: Pater clarifica me ea gloria, quam habui ante
te prius, quam mundus esset, periculo est, ac si dicat, Ego saluti
humanæ gratia factus homo, talis existimor, qualis ex hac hu-
manis specie videor, nec populus me filium esse ante secula
cognoscit, clarifica igitur me, pater, hoc est, illustra me, talem
hominibus cognitionem infundens, qualem habere debet
de illo, qui sit ante secula, habebunt autem si intelligunt, aut
esse lumen de lumine, & veritatem ex patre vero. Hoc per in-
ductionem maxime nobis patebit. Clarifica enim nos, inquit,
hoc est, perspicuum me fac, & manifestum, quando & ego
nomen tuum hominibus patefecerim. Si igitur, quod ipse fecit,
id sibi postulat, clarificauit autem patrem, nomen illius homi-
nibus patefaciens, sic etiam ipse vult à patre clarificari, deum
per patrem ab hominibus cognoscitur. Atque ita Christum
impugnantium oratio inepta esse deprehenditur, cum dicunt,
honore & gloria filium indigere.

Ex eodem libro, Apostolorum sententia sexdecim,
quibus filium natura Deum non autem su-
ctum, aut creatum esse demonstrat.

AD eos, qui in propriis erroribus obstinate perseverant,
nec volunt resipiscere, & improbitatis opera tanquam in-
dissolubili vinculo deuincunt, secundum duritiā tuam, inquit
Paulus, & impenitens cor tuum thesaurizas tibi iram in die
Paulus, & impenitens cor tuum thesaurizas tibi iram in die
ira, & iustitiæ, & reuelationis Dei, qui reddet vnicuique iuxta
opera sua. Idem rursus alio loco, omnes, inquit, nos oportet
manifestari ante tribunal Christi, ut referat vnusquisque propriam
corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Si omnes li-
stemur ad tribunal Christi. Pater enim nō iudicat quengquam
sed omne iudicium dedit filio. Et ipse pro suis cuique factis per-
sona tribuet, quomodo non est Deus, cum Paulus dicat, reuele-
tionem fore iusti iudicii Dei? Nempe sententiam latam in
singulos eorum, qui ab ipso iudicabuntur: cum improbos qui-
dem sic appellabit: Discede à me maledicti in ignem æter-
num. Pietatis autem erga se studiosos, & amantes alloquens
hoc modo: Venite benedicti patris mei, & quæ sequuntur.

Eos, qui iustificantur per fidem in Christum alloquens Pau-
lus, Arbitramor enim inquit, iustificari hominem per fidem,
sine operibus legis. An Iudeorum Deus tantum? Nonne & gen-
tium? Imò & gentium. Quoniam quidem vnus est Deus, qui iu-
stificabat circumcisionē ex fide, & præputiū per fidē. Quod qui-
dem inuenimus à Christo fieri. Promittens enim iustificare
credentes in se, Amen, inquit, dico vobis, qui credit in me non
inducatur, sed habet vitam æternam. Quare si Dei solius est
proprium iustificare, iustificat autē Christus, quomodo non est
natura Deus? Si autem natura deus, non igitur factus.

De patre nostro Abraham ita quodam loco Paulus ait: Qui
pater est omnium sicut scriptum est. Quia patrem multarum
gentium posui te coram deo, in quem credidisti, qui viuificat
mortuos. Cum igitur dei sit, mortuos viuificare, Christus
autem dicat, Ego sum vita: Et rursus, Qui credit in me,
habet vitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo
die: Et rursus, Ego sum resurrectio, & vita, quis mentis
compos non fateatur, eum eiusdem esse essentiae cum patre,
germanumque & verissimum filium, & omnia in seipso, quæ
patris sunt propria, naturaliter ferre? Quod si ita est, deus est,
non autem creatus, aut factus.

Se diuinorum Mysteriorum dispensatorem ac ministrum
ostendens Paulus, Audacius inquit, scripsi vobis ex parte, tan-
quam in memoriam vos reducens, propter gratiam, quæ dara
est mihi à deo, ut sim minister Christi Iesu in gentibus sancti-
ficans Euangelium dei, ut sit oblatio gentium accepta & san-
ctificata in Spiritu sancto. Ecce iterum hic accepisse affirmat
in gratiæ parte, ut sit minister Iesu Christi. Ac sacra deinde
administrationis rationem exponens ait, in Euangelium
dei. Atque Christum Iesum prædicans, atque denuntians vo-
uit natura deum esse Iesum. Non enim appellasset deum,
inquitens, deo, reuelare filium suum per me, si creatus,
& factus esset.

Si enim, inquit, cognouissent, nunquam dominum gloriæ
crucifixissent, si gloriæ dominus est, qui cruci suffixus fuit pro
nobis, quomodo nō & natura deus est? Aut quomodo creatur,
aut factus est ille, quem Seraphim decantant, & celebrant, di-
centes pleni esse coelum, & terrā gloria eius, eumque dominum

quenda mittantur munera, quomodo non est Deus, quem Angeli natura Deum agnoscunt? Si enim, ut inconsiderate illi dicunt, factus est, apparet, non solum nos, sed ipsi ecclesiae decipi virtutes, adorantes rem creatam prae creationem. Quod si absurdum est dicere, sanctos Angelos errare, sed verius in illis est cognitio Dei, & adorant eum, ut naturam suam, non igitur creatus aut factus est. Quod enim factum esse non potest esse natura Deus.

12. *Gal. 4.* Quamobrem fratres non sumus ancillae filij, sed liberi, qua libertate Christus nos liberauit, stare. Si Domini est liberare, Christus autem liberat nos, à iugo seruitutis eximit, & adoptione vocans, non est ipse seruus sed filius, & Dominus, & quod ipse per naturam est, id dignis per gratiam eligimus.
13. *Eph. 4.* Vnus Dominus, una fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, & per omnes, & in omnibus. Cum vnus sit Dominus deus, & pater, quomodo filius si factus, & creatus, erit Deus? Quae enim creata sunt naturam habere locum, perspicuum est. Praeterea si fides est vna, quomodo qui credidit in filium, in patrem credit, si ut temere quidem opinantur, à communione patris naturali seiungitur? Vere igitur Domini, & Dei patris filius est Dominus, & qui in ipso credit, in patrem credit, cum ex patre, & in patre filius naturaliter existat, & in se vicissim ipse patrem habeat, simul & cum patre Deus consideratur, & collaudatur, atque ita credentium fides ad vnā Diuinitatem colendam conuertitur. Quomodo igitur in rerum, quae creatae sunt, numero ponatur solus, qui vti verus essentiae suae omnia habet cum patre communia, non autem, uti nos est, qui tanquam succelli quidam insiti sumus, & adoptati?

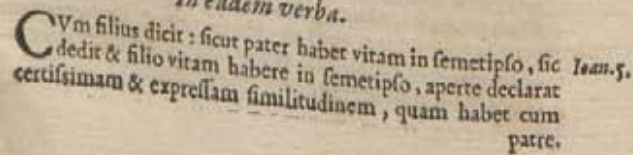
14. *Eph. 5.* Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambuletis in charitate, sicut Christus dilexit nos, & tradidit seipsum pro nobis. Vide rursum hic, quomodo quem Deum nomen Christus appelleret. Cum enim dixisset, oportere nos esse imitatores dei, statim ipsum subiicit, & docet quemadmodum deum beamus illum imitari, sicut inquit, & Christus dilexit nos, & seipsum tradidit pro nobis. Cum igitur Christus & natura sit, & appelleretur Deus ab eo, cui creditum est Euangelium à deo & patre, quis aliter docentes sustineat? Qui autem est natura Deus, quomodo creatus, factusue sit?

Hoc enim scitote, intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, qui est idolorum cultor, non habet hereditatem in regno Christi, & Dei. Ecce rursum Christum nominans statim ipsum vocat etiam Deum, tanquam Deus & pater in ipso regnet, & ipse vicissim in patre. Sic enim & Christus indicabat, Deum ut patrem alloquens, & omnia, inquit, mea tua sunt, & tua mea. Vnum autem omnium est regnum commune filio cum patre, & patri cum filio, simul cum ipsis mirram regnante, & Spiritu sancto. Sic enim sancta & adorata Trinitas ad vnā reducitur naturam Diuinitatis. Quomodo igitur creatum factumue sit Verbum, quod in patre, & cum patre regnat?

Necio vos seducat inanibus verbis, propter haec enim venit ira Dei in filios inobedientes. Inobedientiae filij sunt omnino, qui à seruatoris legibus peccantes recedunt. Quod si is, qui contumacibus istis irascitur, ipse est seruator, qui, discedit, inquit, maledicti à me in ignem aeternum, Si Deum hunc beatus Paulus & nouit, & verbis his probat, quis grauem eorum, qui eum creatum, & factum esse contendunt, feret impudentiam?

Eiusdem ex commentarijs in Ioannis Euangelium aduersus Arrianos dicentes diuersum intimum Dei Verbum à filio.

Alium, inquit, esse deprehendimus filium, quam sit intimum Verbum. Idque non propriis nobis opinionibus, sed scripturae testimonijs adducti persuademus. Cum enim filium audimus ita patrem alloquentem: Pater clarifica filium tuum. Patremque vicissim ita respondentem: Et clarificami, & iterum clarificabo, nonne in Verbo respondisse patrem filio concedemus? Quomodo igitur Verbum illud, quo pater filio responderet, non diuersum sit ab ipso filio? Quid istis miserius esse potest, si proprie, & vere fuisse patris putant illam vocem quam non seruator solus, sed ipsa Iudeorum multitudo, & diuidam, & Deo magis conuenientia cogitare, quam ea, quae supra nos sunt, legibus nostris subicere. Nam aures corporeas scitu suo vox corporea verberat. Consilium autem patris, quod inexplicabili voce tacite, & tanquam in mente versatur, solus filius qui in ipso naturaliter, utpote sapientia ipsius est, nouit. Deum

patre. Sic enim vitam habet, ut pater, hoc est, naturalem & per essentiam. Nam illud, Dedit, adiungens, ortum suum ex patre naturalem & per essentiam significat. Neque enim pater ita dedit ut sibi aliquid eorum, quae habet, adimeret, filiosque non habenti daret, id quod in corporeis sectionibus solet contingere in quibus & intervallum unius ab altero, & locus requiritur. Sed quemadmodum arbor fructui ex se nato naturalem suam tribuit qualitatem, sic filius intelligitur accipere à patre, quae pater habet. Cum sit illa omnia, quae pater est, quae id unum quod non est pater.

In eadem verba.

Ioan. 14. **Q**ui vidit me, inquit Christus, vidit patrem. Quomodo enim si quemadmodum colligis, per gratiam, non autem per essentiam habet, ut vita sit, idem dicitur etiam de patre. Quoniam quidem rationem si ut absurdum vis evitare, contrarium latearis, necesse est, nempe filium vitam esse per naturam.

In eadem verba.

Ioan. 5. **S**i filius non, ut pater, per naturam est vita, quomodo eodem, quam ipse pater, actionem habet? Quodam enim loco Christus ait: sicut pater, quos vult, vivificat, sic & filius quos vult, vivificat. Neque enim dicent aliter illos vivificari qui à patre vivificantur, quam eos, qui idem accipiunt à filio. Sic enim inquit, patrem vivificare, sicut filius vivificat, quod pater habet, eandem habere se actionem significant. Nec igitur tur ei, qui se genuit, dissimilis est, sed ut pater, sic & filius per naturam dicitur.

In eadem verba.

1. Tim. 6. **Q**uae Deo & patri per naturam atque essentiam propriae sunt, Paulus commemorans, solus, inquit, & habens immortalitatem. Si igitur non aliud immortalitatem esse definit, nisi vitam, filius autem ipsa est. Ego enim inquit, sum vita, Pater habet vitam in se, filium mirum, non aliud quicquam præter ipsum. Et ipse vicissim pater, cum vita sit, se filio dedit, non tanquam corpus degens in corpore, nec filio propria ita cedens personam, ut in ipso deinceps habere ut sit, sed id existens, quod est, nempe pater & Deus, eiusdem essentiae naturaeque vinculo cum verbo ex se proveniente per cana ratione coniungitur.

In eandem sententiam.

Quicumque patri per naturam & essentiam adesse dicuntur, ea omnia est filius. Solus verus Deus dicitur pater, quia solus habet filium dicentem: Ego sum veritas. Solus capiens, & potens, quoniam filium habet eiusmodi. Christus enim Dei virtus, & Dei sapientia. Solus dicitur lucem habitans inaccessam, quia in seipso filium habet dicentem, Ego sum lux mundi. Solus habere dicitur immortalitatem, habet enim in se filium dicentem, Ego sum vita. Itaque si quicquid est patris proprium, id filius est, cum vitam habere dicitur in semetipso, filium habere demonstratur, nec aliud quicquam præterea ipse vicissim existens in filio per expressam & nulla re discrepantem essentiae similitudinem, cum vita per naturam sit, seipsum filio dedit.

In eandem sententiam.

Cum per naturam sit filius vita, quatenus homo factus est, eam se à patre dicit accipere. Hoc autem in sequentibus aperte confirmabit, potestatem sibi traditam exponens. Et notatatem, inquit, dedit ei, ut & iudicium faceret, quia filius hominis est. Quod si, quia filius est, propterea dicitur accepisse iudicandi potestatem, eandem rationem repentes dicemus, Quoniam filius hominis factus similitudine eorum gerit, qui omnia à Deo accipiunt, propterea dicitur & vitam accepisse, sola & nuda divina natura servans, ut nec rei cuiusquam particeps fiat, & omnibus omnia possit dilargiri.

Eiusdem ex libro de sancta Trinitate.

Quod autem omnia possit præstare, quae pater potest, aliis meum usque modo operatur & ego operor. Nunc autem dicit, Pater suscitavit mortuos, & vivificat, sic & filius quos vult, vivificat. Quos vult, inquit, non autem quos iussus est. Quos vult, non autem quos illi mandatur. Hoc enim est servum, illud Domini. Et alibi, Nisi facio, inquit, opera patris nesci nolite credere mihi. Si autem facio, etsi mihi non vultis credere, operibus credite, & cognoscite, patrem in me esse, & me in patre. Videte & hic rursum patris & filij aequalitatem. Pater enim, inquit, in me est, & ego in patre. Quod in re maiori, atque minori contingere, aut repetiri non potest. Exempli gratia. Omnes res procreatas, quae vel

Psal. 94.

Es. 40.

vel videntur, vel nō videntur in se ipso circumscribitur omnino
Deus, imō verō manu complectitur vniuersas. In manu enim
eius, inquit, sunt omnes fines terræ. Et rursum, qui continet,
inquit, orbem terræ, & omnes habitantes in ea sicut locustas.
Et alibi, quis mensus est, inquit, aquam manu, & cœlum pal-
ma, & terrā pugillo? Rerum igitur vniuersitatē, vt dixi, in ma-
nu continet, omnium procreator, ipse autem ab eis comprehendere
non potest. Quamobrem pater, quæ inæqualia sunt, non posse
vicissim se cōprehendere. Quod diuersum est, vt certe est, capere
autem filius patrē, & pater filium, omni profectio inæqualitatis
ratione reiecta in patre & filio cognoscitur æqualitas.

Ex eodem libro.

Quantus, bone Deus, Hæreticorum est stupor, quāto labo-
rant infantiæ morbo, qui detestandæ Arii & Eusebii
doctrinæ sunt hæreses? Magna præterea in eorum stupore
infantia viget impudentia. Missionem enim, seu legationē
uinam, humanamque commemorant, & cum qui missus, illo, qui
missus est, honoratiōe esse contendunt. Tanta est ipsorum in-
scripturis imperitia. Nec animaduertunt Iacob in Mesopota-
miam ab Isaac quidem missum esse, nec tamen ob id, quāto
ad naturam pertinet, minorē eo, à quo missus fuerat, existisse.
Ioseph rursum à Iacob ille quidem missus est, vt fratres inue-
leret, nec propterea tamen eum quisquam natura patre iube-
riorem dicit, quod patris mandato obediens, quo missus fue-
rat, profectus est. At licet naturæ ratione mittentibus infēri-
ores, inquit, non sint illi, quos fuisse missos dicis, poterat ta-
men cedere dignitati. Imō reperimus, o stulti, & dignitate præ-
stantiores ab inferioribus mitti, neque tamē idcirco suam am-
tunt dignitatē. Ionathas enim Regis filius à Dauide missus est
is, qui cum patre regnabat, ab eo, qui ne seruum quidem
aut debet se profiteri. Quoniam igitur hic quidem missus, ille
autem missus est, nec qui missus est, adhuc erat Rex, vt vos ob-
finitis, nec qui missus, adhuc erat exul, sed missi dignitas desce-
ndit ad missum Ionatham. Sed quid oportet humana recesserit
ad missum Ionatham. Sed quid oportet humana recesserit
cū ioueniamus Deum ab homine mitti? Qui enim cum Iac-
cob luctabatur, dimitte me, inquit, quia crepusculum affert
dit. Iacob autem ad eum, non dimittam te, respondit.

Gen. 32.

dixeris mihi. Quid ad hæc sapientes isti fidei artifices respon-
debant? Quāquam ex domini verbis animaduertimus, & pa-
trem ipsum qui miserat, simul esse cum filio qui missus fuerat.
Solut enim, inquit, non sum, sed ego, & qui misit me pater. Et
non dimisit me solū pater meus. Et alio loco: Pater in me ma-
nens ipse facit opera. Si igitur in ipso, & cū ipso erat, qui illum
miserat, ubi est abiectionis eius, qui missus est, cōditio? Vnde au-
tem, aut quo mittatur is, qui implet omnia? Mitti enim signifi-
cat loci mutationem. Quod si pater & filius omnia continent,
nec pater procul abest ab illis, ad quos missus est filius, nec fi-
lius, ex vno in alium locum transcendit. Reliquum igitur est,
vt per hanc legationē, seu missionem nihil aliud cogitemus,
nisi humanitatem assumptam indicari.

Eiusdem & hac.

Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt & filius tuus cla-
rificet te. O singularem atque incredibilem Hæreticorum
stoliditatem. Maior, inquit, est qui gloria afficit, quā ille,
qui afficitur gloria. Pater autem afficit, filius afficitur, maior
igitur filio pater. Si filius nō solum affectus est gloria, sed ipse
vicissim gloria patrem affecit, quomodo vnus altero maior
dici potest? Nam si ex istorum sententia sequitur, vt qui gloria
afficit, maior sit, minor quidem est filius, dum afficitur gloria,
maior autem, dum patrem afficit. Verum hæc dicere summi
stupor, atque dementia est. Ex his enim verbis non patrem
filio maiorem esse discimus, aut cōtra, sed Patris & filij æqua-
litatem intelligimus. Nam vt pater gloria & afficit filium, &
afficitur à filio: sic filius gloria tum afficitur à patre, tum pa-
trem afficit. Quod autem dum afficitur gloria, nihil accipiat,
quod antea non haberet, docet hoc loco, clarifica me, inquit,
re. Si autem antea, quā mundus fieret, hanc gloriam habuit,
quomodo petit, vt accipiat, quod semper habuit?

Eiusdem & hac.

Deinde se non solum gloria affici declarans, sed etiam pa-
trem afficere, Manifestaui, inquit, nomen tuum homini-
bus. Et paulo post ora obstruens Hæreticorum, omnia mea,
inquit, tua sunt, & tua mea. Communem non diuidit principa-
tum, nec alia sibi, alia patri dicit conuenire. Sed quoniam isti
b b

contumelias execrandis vnigenitum afficientes dicunt ipsum quidem accipere, patrem autem dare, demonstrat, se vna cum patre rerum omnium imperium obtinere, omnia mea, inquit, tua sunt, & tua mea. Quibus verbis non regnum diuinitatis, sed communem significat potestatem.

Eiusdem ex Theophrasti Cap. v. i. libri primi.

Quod pariendi naturam habet, non affectus est, cum aliquando non haberet, nec illam amitteret, & desinet parere. Ignis quidem natura sibi insitam gignit caliditatem, atque splendorem, neque ex non calido calidus efficitur, neque cessat gignere, quae naturaliter ipsius sunt propria. Sed simul atque ignis est, & ea cum ipso sunt. Quod si in rebus procreantur Deo talis perspicitur gignendi ratio nonne impium est, non ipsi Deo omnibus partibus maiora tribuere?

Eiusdem & hac.

Si filius ex patre nascens cum ipso per naturam aeternus non erat, sed ei contigit, ut esset, & gignenti nimirum contigit, ut fieret pater, atque ita in illo mutatio quadam apparet. Quod enim per vos non erat, id per vos postea factus est. At natura diuina nullam immutationem admittit. Non igitur Deo contingit, ut fieret pater, sed Verbum ex ipso prodians semper cum illo fuit, ut in igne caliditas, quae ex igne proueniens cum illo semper existit.

Eiusdem & hac.

Si Deus, inquit, in sua amplitudine perfectus est, & nihil deest naturae ipsius, supernacaneum est, filium tanquam adiunxit ei plenitudinem adiungere. Perfectus quidem est pater in amplitudine propria, nec ullus, qui capiat, hoc negabit, sed perfectus est, non quia Deus solum est, sed etiam patet. Quod si illi ademeris, ut pater sit, diuinae naturae tolles fecunditatem, nec amplius perfectionem habebit, si desit illi gignendi vis. Fecunditas ergo perfectionis indicium est, & filius a patre sine tempore penitus declarat ipsum esse perfectum.

Eiusdem & hac.

Si patris essentiae natura non adest, ut filium tanquam perfectum arbor fecunda gignat, atque ut eum non gignat, perfecta tamen est, supernacaneum fuit, hoc illi addere. Imo non hoc

hoc illa indiguit. Quomodo autem perfectus sit, qui aliqua eget res? Aut quomodo absurdum non est, naturae diuinae, quasi natura perfectionem non habeat, quicquam adiungere?

Ex capite sexto eiusdem libri.

Cogitationem tuam, vir optime, parumper à corporibus, & corporum affectionibus reuoca. De deo enim nobis est sermo. Ne opineris Deum hominum more parientem fluxu diminui, nec posse parere sine detrimento, sed in Verbum ex se proueniens quodammodo diuidi. Quid enim hac execranda ratione prohibebit in reliquis etiam, quae ille habet, uti? Si enim ut homo cum fluxu parit, creabit etiam ut homo cum labore. Quod si absurdum est. Neque enim, ut homo, creat, nec profecto gignit, ut homo, sed in hoc etiam naturam hominis superat, sine diuisione gignens ut Deus.

Eiusdem & hac.

Pater sine ulla diuisione, atque intervallo filium ex se tanquam lumen emisit, ut sol ex se proueniens splendorem. Verum splendor essentiam per se constantem, & perfectam in se non habet, sed in sole. Filius autem Dei ex hoc exemplo nihil aliud habens, nisi quod sine diuisione, atque intervallo ex patre prodit, propria subsistit persona, non à patre seiunctus, sed in patre & cum patre. At dicere sectionem, aut abscissionem in eius ortu contigisse, summae dementiae signum est. In loco enim non includitur Deus. Quod autem in loco non est, quodammodo diuisionem accipiet. Vbi enim iacebit id, quod abscinditur, aut unde, & quod succedet? Hae enim ut corporibus connotantur igitur in diuinam gignendi rationem impie quidam fluxus diuisionis conferre. Sectio namque non cadit in naturam illam excellentissimam, quae nullas corporum affectiones suscipit, & quemadmodum creat admirabili quadam ratione, sic etiam aliter, quam nos gignit.

Eiusdem & hac.

Verbum, quod ore pronuntiamus, in mente gignitur, & aliud videtur esse, quam id, quod in corde versatur, quatenus ex ore, tanquam ex profundo & abdito quodam loco in lucem emittitur, attamen in ipso item corde est omnino

si nile. Licet enim in hoc verbo, quod enuntiatur, intus animi cogitationem, & in ipso vicissim animo verbum tacitum intuen. Sic & filius Dei sine diuisione ex patre proueniens, proprietatis eius figura, similitudoque est. Verbum per propriam existentem personam, uiuens ex uiuente patre.

Eiusdem & hac.

Pater sine diuisione filium gignit ex se, ut si sapiens mechanicam, aut geometricam, aut quamvis aliam sapientiam cogitationem pariat. Hi namque videntur esse quidam sapientiae fructus, & sic natura res habet. Artificiosa tamen cogitatio non coniungitur à sapientia, sed ex ipsa, & in ipsa est, & sapientia, unde nata est, similitudinem refert. Talis est ortus filij, qui sine diuisione ex patre genitus in propria subsistit persona, personamque tamen rationem, quam ut illo possit exemplo demedullari.

Ex capite septimo eiusdem libri.

Si consilio dicitur filium genitum, & voluntatem omnem eius antecessisse contenditis, cur non hæc à scriptura dicta debeat, quæ de alijs rebus omnibus procreatis dicuntur? In illa enim voluntas præcedit, ut ex illis scripturæ verbis colligi potest: Faciamus hominem: Et, omnia, quæcunque voluit fecit. Dei autem Verbo, nec voluntas, nec consilium præcessit, licetque de illo non dicuntur ea, sed hæc potius: Erat, & est.

Eiusdem & hac.

1. Cor. 1.

Paulus seruatorem nostrum Iesum Christum Dei virtutem & sapientiam appellat. Si igitur sapientia & virtus & patris Verbum ex ipso & in ipso existens, in eo nimirum & per illud ipse vult & facit omnia. Quomodo igitur consilio & voluntate factum id, in quo patris consilium voluntasque constitit: Aut enim aliam verbis sapientiam confingere necesse est, qua pater consulens & volens filium fecerit, (quod tamen non potest comminisci) Aut si alia sapientia non est, sed ipsa solus est patris sapientia, ipse nimirum est etiam patris voluntas atque consilium, in sapientia enim sita est voluntas Dei. Quamobrem rationes vestrae futiles sunt, & argumenta velut inanitas stultique ruunt.

Eiusdem & hac.

Si ea, quæ voluntate fiunt, egent tempore, quo de illis consilium capiatur, licet spatium illud sit perquam exiguum, modo

modo temporum effector filius erit, cuius ortum voluntas per vos & consilium antecedit: sed temporum author est. Erat igitur. Et ante ortum illius est nihil.

Eiusdem & hac.

Heb. 1.

Si sapientia patris est filius, ut verè est, quomodo tempus esse potuit, cum in ipso non esset sapientia? Quod si ab omni æternitate in patre est, semper enim sapiens est pater, quomodo cogitari potest quicquam antiquius eo, quod semper existat, quomodo voluntas intercedere, quæ filium aliquando non existentem adducat, qui simul cum genitore ipsius ut eius sapientia æternus est? Non voluntate igitur, sed natura filium gignit. Hoc enim illi magis congruit.

Eiusdem & hac.

Si nulla voluntas in illo est sine verbo, hoc est, sine ratione illa, quæ tacite in animo versatur, Filius autem est Verbum patris, illius ergo voluntas est. Quomodo igitur voluntas in voluntate erit, aut Verbum in Verbo? Omnia ergo est filius patri, & Verbum, & voluntas, & sapientia, & nihil est ante ipsum in patre.

Eiusdem & hac.

Quemadmodum non ex voluntate habemus nos, ut patres simus eorum, qui ex nobis sunt, sed ex natura. Sic etiam Deus non voluntate, sed natura pater est. Et quemadmodum filij ex nobis procreati nobis natura similes omnino sunt, sic etiam filius non extrinsecus, sed ex essentia patris genitus similis est in omnibus genitori. Et quemadmodum pater non ex voluntate pater est, ita nec filius est ex voluntate, sed per naturam, cum sit splendor, & figura illius, qui se genuit. Vehementer absurdum, & periculosum est, dicere filium voluntate genitum esse. Qui enim non voluntate pater, & Deus est, is nec voluntate habet ex essentia sua proueniens Verbum, sed naturaliter. Sic enim est figura ipsius, & imago non falsa.

Heb. 1.

Ex eodem libro.

Cum quodam loco Lauid: Sedes tua Deus in seculis seculi. Deinde ait: Propterea vixit te Deus Deus tuus oleo lxtitæ præ confortibus tuis. At Verbum erat, etiam antequam vingeretur, & cum patre regnabat. Quomodo igitur in Regem

Psal. 44.

Ioan. 17.

ungitur, & sanctificatur, qui semper regnat, & sanctus est. Quem admodum igitur cum semper sit, tamen nouissimis temporibus regnasse dicitur, si & altissimus semper existeret. Porro nomen dicitur exaltari propter assumptam humanitatem. Propter nos enim exaltatur, & ungitur, & sanctificatur, ut gratia per ipsum naturae data deinceps in omnes defluat & in vniuersum genus humanum sibi coniunctum diffundatur. Sic & ipse seruator dixit in Ioannis Euangelio: Ego sanctifico me ipsum pro eis, ut & ipsi sancti sint. Quaecunque enim in Christo sancti ad nos perueniunt, cum non pro se sanctitatem assumptam, quippe qui erat author sanctitatis, sed ut eam per se naturae humanae conciliaret, tanquam via & principium bonorum, quae ad nos erant peruentura. Quapropter ego, inquit, sum, ut quae ad vos gratia diuina descendit, quae quidem gratia primum in Christo naturam nostram sublimem, & sanctam & diuinam efficit.

Ex secundo Thesauri libro.

Ioan. 10.

Vndique impietatis occasionem arripiunt Christi aduersarij, & vnum illud sibi tanquam signum proponunt, ut temere conuicia iacent in filium Dei. Audientes enim ipsi dicentem: Ego & pater vnum sumus, non credunt, & conuicia dicentem: Ego & pater vnum sumus, non credentes, ut vana ea verba in alium sensum torquere, non concedentes, ut vana cum patre sit, atque ita quod preclare, recte, & que dictum est, moliri student, atque peruertere. Quae vero in Euangelio eo tanquam homine vel tolerata, vel dicta, vel facta reperimus, ut flere, maxime affici & reliqua eiusdem generis humanae naturae conuenientia, ea non referunt ad humanitatem, sed Verbo statim tribuentes, ex his colligunt, eum non esse Deum, qui non lilia perpassus sit, atque ita in rerum, quae creatae sunt, numerum locant, earum effectorem. Aut igitur filio concede, ut sit vnum cum patre, nec Verbum, quatenus per se Verbum est, & inaequalitate cum patre lugere, aut tristitia affici, aut parere deprehendes, aut si non credis, te ad Iudaeorum numerum ascribis. enim, non credis ei dicenti, se esse vnum cum patre, nec si negare se dixerit, credes. Sic igitur, ut dictum est, in Iudaeorum numero deprehenderis, nihil eorum omnino, quae a seruatore dei sunt, suscipiens.

Eiusdem ex Commentariis in Euangelium Ioannis, filium patre non esse minorem.

SI minor est filius, maior autem pater, diuersa ratione, & pro sua uterque mensura sanctitatem in nobis efficit. Et pater quidem magis, filius autem minus, & pro vtriusque nos sanctos reddet. Erit igitur & spiritus duplex, minor in filio, in patre maior. Et alij perfecte sancti reddentur a patre, alij a filio minus perfecte. Haec & alia multa incommoda consequentur. Vnus enim est spiritus sanctus. Vna perfecta sanctitas, quae a patre per filium naturaliter exhibetur. Non ergo minor, qui eandem perfectam cum patre perfecto actione habet, eundemque in seipso gignentis spiritum bonum, viuum, in sua subsistentem personam quem habet patrem.

Eiusdem & hac.

SI in forma & aequalitate patris erat filius, ut Paulus ait, quomodo minor est? Neque enim humanae carnis assumptio, & exinanitio spoliatur naturali filium dignitate, cum illam secundo suo e oculis a ductu sit habiturus. Veniet enim ut ipsemet dixit, in gloria patris sui. Quomodo igitur patre minor, Mat. 16. qui in gloria est perfecti patris.

Eiusdem & hac.

SI Dominus est pater, & filius est Dominus, quomodo pater filius minor? Non erit perfecte liber, si minor est imperio, nec plenam in se obtinet dignitatem. Præterea si lux est pater, & lux similiter est filius, quomodo minor est pater? Lux enim (si minor est) erit imperfecta, & parte aliqua a tenebris occupabitur, Et mendax erit Euangelista, & tenebrae, inquit, item est vita, quomodo pater minor est filius? Sin imperfecte vita, & ideo minor, perfecta in nobis vita non erit, licet in inferiori homine Christus inhabitet. Et aliqua parte quodammodo erunt mortui, qui in ipsum crediderunt. Quae quidem quoniam a nobis, ut absurda, sunt procul reiicienda, perfectum esse dicimus filium, & patri perfectio aequalem propter essentiae nulla in parte diuersam similitudinem.

Ioan. 1.
Ioan. 14.

Eiusdem & hac.

Ioan. 14. **A** Equalem se Deo & patri declarans Christus quodam loco discipulos suos sic alloquitur: Qui vidit me viderit patrem. Quomodo qui natura talis est ut ipse vera dicens affirmat, patre minor erit, ut quidam temere opinantur? Si enim minor existens in seipso patrem exprimit, cum nulla inter dat immutatio, illud ipsum in patrem recidet, quippe qui in imagine nempe in filio cernatur expressus. Sed hoc absurdum est. Non igitur filius minor, in quo pater perfectus exprimitur.

Eiusdem & hac.

Ioan. 17. **Q**uomodo filius minor, quam ea, quae patris sunt habere, non constat. Verè enim dicit, omnia quae pater habet, mea sunt. Et rursum Deum, & patrem alloquens, omnia, quae mea tua sunt, & tua mea. Si enim, ut temere quidam dicunt, minor est filius, cum vera pronuntiet hic patrem alloquens, omnia mea tua sunt, & tua mea: Cadet & in patrem, ut minor sit, & in filium, ut maior, cum rerum ordo diversus non sit, & in utroque ea cernantur, quae alterius sunt, & quod patris est id etiam filij sit, & contra. Nihil igitur prohibebit, & patrem filio minorem dicere, & patre maiorem filium. Quae quidem cum vel cogitare sit absurdissimum, sequitur ut aequalis sit filius, qui omnes cum patre communes habet essentiae dignitates.

Eiusdem & hac.

Quodam loco servator, sicut ipse in patre est, sic patrem se esse dicit. Nullo autem pacto cogitandum est, ut eripus in corpore, aut vas in vase, sic filium in patre, aut patrem in filio esse. Sic igitur pater in filio, & filius in patre est, utriusque eiusdem essentiae eiusdemque naturae certissima similitudine. Ut si quis propriam in imagine similitudinem verè & singulariter expressam intueos admirationeque plenus aliquando loqueretur, Haec inquit, effigies in me est, & ego in illa. Aut si caliditas ex igne naturaliter proveniens vocem ad hunc modum emitteret: Ego in igne, & ignis in me est. Vtrunque eorum, quae dicta sunt, cogitatione quidem dividi potest, natura tamen unum est, & unum ex altero sine ulla sectione perfectificatur. Quamvis enim animus ea vicissim distinguit, tamen

tamen atque idem utraque esse perspicuntur, quantum ad essentiam pertinet. Si igitur propter eiusdem essentiae perfectissimam atque immutabilem in imagine similitudinem pater in filio est, quomodo maior pater, ut isti putant, in minore filio esse, & perspicitur potest? cum ergo pater omnino sit in filio, filius planè perfectus est, qui perfectum capiens, figura & imago est magni patris.

Eiusdem ex libro de sancta Trinitate.

Verum ut patris & filij demonstremus aequalitatem, ad Domini doctrinam accedamus. Nemo, inquit, novit filium nisi pater, neque patrem novit quisquam nisi filius, & cui voluerit filius revelare. Quid hisce verbis clarius? Par, inquit, nobis cognitio est. Cognosco patrem à patre cognitus. Cognosceit me pater à me cognitus. Omnes autem res procreatae ab hac arcentur cognitione. Quomodo enim quae naturae nostrae non sunt participes cognitionis participes sint? Parvam tamen quidam notitiam assequuntur. Ego enim illis, quoad eorum natura capit, tanquam in speculo atque enigmate patris notitiam impertio. Haec ex Domini doctrina didicimus, Quem igitur hic maius, & minus locum habet?

Eiusdem ex Thesauri Cap. X. primi libri.

Quodam loco Christus ait: Pater, qui misit me, maior me est. De ipso rursum divinae scripturae testimonium hoc legitur: Non rapinam arbitratus est, esse se equalem Deo. Quomodo simul & aequalis sit, & maiorem habeat patrem, diligenter investigandum est. Haec enim videntur sibi vicissim repugnare. Sed ea nos pie ponderantes neque filium, qui maior sit pater, aequalem negabimus; nec patrem, quod aequalis sit filius, non maiore esse dicemus, sed pia interpretatione utrumque confirmabimus. Cum igitur Divinitatis natura simplex sit, & incomposita, nunquam in patrem & filium cogitatione distinguere potuisset, nisi adhibita quadam non in ipsi essentia, sed extrinsecus differentia, qua utraque persona in propria maiestate hypostasi propter eandem utriusque naturam in una Divinitate coniungeretur, adeo, ut nulla patris, filiique confusio, aut permixtio fieret. Quod quidem accideret, si patris filiique personae propter exquisitam similitudinem, quae gemi-

*Ioan. 14.
Philp. 2.*

nas illac videri non sineret, in vnam hypostasim concurrerent. Hinc enim iam quidam eundem esse patrem & filium, non duas autem distinctas personas suspicari sunt. Quoniam igitur & naturam gignentem, & ex ipsa genitam hypostasim co- gnoscere nos oportebat, ideo scriptura patris & filij nomi- na nobis proposuit, ut lumen ex lumine, & vtrumque in sua hypostasi, & eandem in vtroque essentiam intelligamus. Nec stram verò consuetudinem imitata patrem maiorem vocat, vndique personas distinctas, & vnam ex altera cognoscamus. Sed testatur eandem aequalitatem, ne quam essentia patris & filij dissimilitudinem esse suspicemur. Filius ergo cum essen- tiæ ratione æqualis sit patri, & in omnibus similis, maiorem ipsum appellat, ut principium sine principio, quo scilicet, ut ex illo esse licet vnam, eandemque cum illo naturam habeat.

Eiusdem & hac.

QUæ eiusdem essentia naturæ que sunt, inter se porro comparantur. Quæ autem haud ita se habent, sed essen- tia naturæque differunt, propriè comparari inter se nequeunt. Nemo enim nisi imperitus, & mente captus hominis natura indagans bonum hominem maiorem diceret, aut si boni natu- ram vellet intelligere, bonæ maiorem esse hominem asserere- ret. Quæ enim, ut diximus, natura & specie coniuncta sunt, aptè comparationem admittunt. Quare si filius cum patre vo- vos ita comparatur, ut vnus minor, alter maior dicatur, filius essentia nimirum patri coniunctus est, non autem ab illo diuersus. sic enim essentia ratio postulat. Quandoquidem homo, quatenus homo, homine maior non est. Aequalis igitur patri filius & eiusdem essentia. Habita autem assumptæ carnis ratione maiorem esse credemus patrem. Homo enim iam su- ctus, sicut homo locutus est.

Ex primo Thesauri libro Cap. I X.

QUOD ex aliqua causa existit aut natum est, in quo causa illa posterius est, à qua habet ut sit. Quare Fi- lius, qui Patrem causam habet, erit Patre posterior. essen- tiæque dissimilis. Aut si quis obstinatus eiusdem essen- tiæ Filium esse contendet, sequetur, ut Diuinitas, quæ non est, sectionem admittat, & duas in partes diuidatur.

enim eiusdem essentia non potest esse. Nondum animaduertit ebrius iste Christi oppugnator, quàm temerè de natura diuina nugæ effundat. Secari, & intervallo distare proprium est cor- porum. Diuina autem essentia sectionem & diuisionem nul- lam admittit, quæ nō in loco est, nec ab vilo cōprehendi potest, sed arcana quadam ratione, quam verbis non possumus expli- care, consistens filium ex se nullo interiecto spatio tanquàm lucem emisit. Aliter enim perfecta esse non posset, nisi filium fecunda genuisset. Nec mundum præterea procreasset, nisi fi- lium ex se sine spatio peperisset, per quem creat & facit omnia. Itaque filius sine vlla sectione & fluxu genitus est, non quem- admodum vos opinamini, sed ut ex igne caliditas, sic filius sine diuisione ex gignentis processit essentia.

Eiusdem & hac.

SI eiusdem est, inquiunt, essentia filius cum patre, cur non & ipse, ut pater, bonus est? sic enim quodam loco Christus cuidam respondet: Cur me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus Deus. Vnum dicens, se ipsum exclusit, ut licet bonus sit, non tamen ita bonus, ut pater. Cum scriptura Christum appel- let Dominum, dabis ne, ipsum verè Dominum esse, an hoc item, ut alia negabis? si non esse Dominum dices, à diuinis scripturis dissenties, & à spiritu, qui in illis hæc loquitur: su- scripturis assentiens Dominum esse concedes, deprehenderis, eum Dominum dicere, & adorare, quem eiusdem esse cum pa- tre & Deo negas essentia, & ei, qui creatus est, non natura Deus, deseruire. Qui enim essentia diuersus est à Deo, non est natura Deus. Cuius rei testis est scriptura diuina, Dominus Deus tuus, inquiens, Dominus vnus est. Vna enim diuinitatis natura, quam solam esse adorandam ex illis scripturæ verbis intelligis: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli serui- es. Quare si propterea quod vnus bonus esse dicitur Deus & pa- ter, excludendus est filius, ut non sit bonus, quemadmodum vnus vnus esse dicitur Deus & pater? Quomodo igitur ado- ras eum, qui nec Dominus nec Deus est? Quod si, quia Domi- nus & Deus est pater, filius item quoniam ex illo per naturam existit, proprietatem eandem habet, ut sit vna cum patre Do- minus & Deus, habebit prorsus & hoc, ut bonus sit, cum patris pro

proprietates in hac quoque re, sicut in aliis, in ipso sit.

Eiusdem & hac.

Multa de patre & filio dicunt diuinæ scripturæ. Nec minimum differentia diuidit eorum essentia: rationes illi modo, ut vlla dissimilitudo propterea consequatur. Vna enim Diuinitas est patris & filij. Quamobrem licet uterque vni nominum ratione significetur, neuter tamen proprium habet quicquam, quod non sit in altero, sed omnia quæ de vno dicuntur, de vtroque dici possunt. præter patris & filij tum appellationem, tum ipsam rem. Pater enim semper est pater, & pater nunquam esse potest. Et filius semper est filius, & filius nunquam esse potest. Si quis autem vnius appellationem alteri conuenire non posse contenderit, is in magnum incideret errorum. Quid enim aget, cum Magnus Paulus dicat: Vnus Dominus. Quid enim aget, cum Magnus Paulus dicat: Vnus Dominus. Ecce patri tribuit, ut Deus & vnus sit, filio autem ut Dominus & vnus. Num propterea filius non erit Deus, & vnus Dominus? Aut quia filius Dominus, & vnus dicitur, propterea pater non erit Dominus? Aboluitur enim Deus cum sit, filius item est Deus. Viciū lingue vult ter enim Deus cum sit, filius item est Deus. Viciū lingue vult filius Dominus sit, pater item est Dominus. Si quæ enim essentia differentia personam vtrunque diuideret, nec eas in vniū naturæ rationem conuenire permetteret, tunc opinor, propriam vnius appellationem alteri non congrueret. Nunc autem cum omnia, quæ patris sunt propria, in filio perspicua sint, & quæ filij sunt, in patre cernantur, cum nihil eandem naturæ rationem impediatur, erit & ipse bonus, ut pater, & ab ipso vnius essentia.

Et hac.

Si discrimen aliquod naturale filium arceat, eūque à patre essentia alienum esse declarat, quomodo vel ea ipse non patris propria sunt, vel pater quæ filij sunt, propria generis? Vnde enim dicit filius patrem alloquens ad hunc modum: Omnia mea sunt, & mea tua. Quod si omnia, & vnum omnium id, quod est summè bonum, filius habebit etiam hoc, quod naturæ paternæ proprium est, ut qui ex ipso patre est.

Qui autem ea, quæ essentia: paternæ propria sunt, habet, is eiusdem est protius essentia.

Et hac.

Si, quoniam pater ex causa nulla est, filius autem patrem causam habet, ob id filius natura cum patre non est eiusdem essentia, quid prohibet dicere, Cain non esse eiusdem essentia cum Adam, quando Adam ex nullo natus est homine, sed ipse fuit primus homo, Cain autem Adam, ex quo natus est, causam habet? Quod si mentitur qui ita dicit, eiusdem enim essentia cum Adam est Cain, filius omnino est eiusdem essentia cum patre, licet ipsum existendi causam habeat, cum ab ipso sine tempore prodeat, & cum ipso sit ab omni æternitate.

Et hac.

Frustra, qui Christum oppugnant, cum non esse eiusdem essentia cum patre, ex eo, quod pater ingenuus sit, ipse autem genitus, argumentantur. Si enim qualibet differentia naturam in rebus differentem efficit, & à mutua communitate, naturali quæ similitudine genera diuidit, separent etiam, ut ita dicam, Paulum à Petro, quantum pertinet ad rationem essentia, quando singularem & in indiuiduo habent inter se differentiam, qua fit, ut vnus eorum sit Petrus, alter Paulus: Quid? quod videmus, ea sepe ratione essentia coniuñcta esse, quæ aliis de causis sunt inter se dissimilima. Nam inter hominem album & nigrum magnum est discrimen, quod tamen eorum essentiam non diuinit. Quod si in nobis ipsis non qualibet differentia sit, ut essentia discrepemus, quid prohibet filium eiusdem esse, cum patre essentia, quauis eo distincti sint, quod vnus ingenuus est, alter genitus? Vna enim in ipsis Diuinitas ex patre ingenuo in filium genitum decurrit.

Et hac.

Si pater cepit filium gignere, hoc illi accessit, & quod initio non habebat, posterius accepit. At cui aliqua sit accessio, id perfectum non erat, sed imperfectum. Quod de patre cogitare nefas est. Perfecta enim est eius essentia. Non igitur hoc illi accessit, ut gigneret, nec cepit gignere. Quod si non cepit gignere, filius ex ipso genitus simul cum illo æternus est.

est, & quemadmodum si existendi principium habuisset, eisdem essentiae non esset cum patre, ita cum in tempore principium non habet, eiusdem est prorsus essentiae.

Et haec.

Si pater coepit, & destitit filium gignere, ut Christi hodie opinantur, mutatus est. Quod si Diuinitas praestantior est quam ut ullam mutationem suscipiat, non coepit nec destitit filium gignere, sed sine tempore erat in patre seculorum & temporum effector filius. Et quoniam aeternus, ideo eiusdem etiam essentiae.

Et haec.

Quemadmodum veritatis inimici dicentes ortum huius & principium & finem habuisse excludunt eum a patris similitudine, ita nos nullum in eius ortu principium aut finem admittentes in patris absolutissima similitudine consistimus. Quod autem in omnibus simile est, in eandem etiam essentiam.

Quomodo, inquit, potest eiusdem essentiae ratio in patre filioque seruari, si pater ingenerat est, filius autem genitus. Necesse enim esset nulla re differre genitum ab ingenerante. Quod si nulla re differunt, quid verat patrem genitum, & filium ingentum dicere? Qui imperite sic arguerantur, non bis item ad haec respondeant, quomodo nequeat eiusdem essentiae ratio in patre filioque seruari, si filius est patris ingentis certissima, & in se patrem ostendit expressum. Qui enim dubitat, neminem posse aliam in alia naturam inueniri. In illo hominem conspicatus, equum se dicat insperxisse. In illo hominem quae eandem naturam obtinent, aequalium sic demonstramus. *Ioan. 14.* non in istis, quae natura diuersa sunt. Quare si Philippo patrem videre cupienti Christus seipsum ostendit, Qui vidit me, inquit, vidit patrem, necesse est, filium eiusdem essentiae cum patre, & substantiae ipsius figuram esse absolutissimam coniteri.

Heb. 1.

Et haec.

Si, quemadmodum vos errantes, & in errorem alios adducetes opinamini, non ex essentia patris filius prodiret, sed extrinsecus, est autem ipse sapientia, & potentia patris.

natura nec sapiens, nec potens est. At pater natura sapiens & potens est, filium igitur ex patris essentia, & ideo eiusdem etiam essentiae cum illo esse, necesse est confiteri.

Et quatuor sequentia capita filium esse demonstrant eiusdem essentiae cum patre.

In lege inquit vestra scriptum est: Duorum hominum testimonium esse verum. Deinde subiicit: Ego sum, qui testimo. *Ioan. 8.* nium perhibeo de me ipso, & testimonium perhibet de me qui misit me, pater. Imaginē igitur conuenientes agnoscimus exemplar eius. Duorum, inquit, hominum testimonium verum est. Quare patris & filij essentiam esse vnam omnes agnoscere possunt & confiteri. Sicut enim illic duo homines, ita hic Deus, & Deus, pater & filius, qui ipsis etiam hominibus eandem naturam ostendunt. Neque enim verus Deus diuersum a vero Deo naturam habeat, neque filius ab illo differentem, cum Dei sit filius. His auditis Iudaei quatuorauerunt: Vbi est pater tuus? Quibus respondit Iesus: Neque me nollis, neque patrem meum. Si me nouissetis, & patrem meum vtrique cognouissetis. Videte, quo modo hic rursum eandem ostendat essentiam. Quae enim essentia discrepant, non cognoscuntur, vnum ex altero. Peregrina enim & aliena sese mutuo non significant. Quae autem naturam communem habent sese vicissim indicant. Ex vno enim homine omnem hominum naturam licet perspicere. Et ex vna ovis vniuersum ouium genus, Non autem ex canibus leones, aut ex leonibus oues, nec ex hominibus Angelos, aut ex Angelis homines cognoscimus. Vnumquodque enim animal propriam naturam ostendit. Quare si vnigenitus filius Dei creatus, & ex non existente, diuersaeque naturae filius est, quomodo in se ipso patrem indicat? Quod si per filium Vincitur omnis lingua maledicta, & execranda, & adhucreat, ut ait Propheta, gutturi suo. Nos vero Trinitatis adoratores *Iob. 29.* exquisitam hinc filij eandem cum patre essentiam habentis notitiam capiamus, considerantes fieri non potuisse, ut in filio pater agnosceretur nisi eiusdem esset essentiae. Et adoremus seruam

- seruatorem nostrum adorationis nostrae fructum percipimus, quem pater ipse nobis largietur, ut Dominus ipse testatur, qui mihi, inquit, ministraverit, honorificabit eum pater meus. **Io. 12.** Et admirandus Ioannes de rebus diuinis loquens, **1. Io. 5.** inquit, in filium, vitam habet aeternam. Qui autem filio non credit, non videbit vitam, sed ira Dei manebit super ipsum.
2. Si eiusdem, inquit, essentiae est Verbum cum patre, quid prohibet patrem, ut eiusdem essentiae cum Verbo, Verbum esse? Quae sunt eiusdem naturae vicissim vnum in aliud non commutantur. Neque enim Adam, quod eiusdem essentiae sit cum Cain, ideo mutatur in Cain, nec rursus Cain in Adam transfertur, ut ex Cain euadat Adam, sed cum vnum sit propter eiusdem naturae rationem, duae tamen, in sua seorsum personae, postea, manent personae, secundum quam ille quidem genitor, hic autem est genitus.
3. Illud: Viro ego propter patrem, non diuersae filium essentiae: sed eiusdem potius indicat esse cum patre. Vt cum aliquis hominis filius diceret, Ego sum ratione praeditus propter patrem, & patrem utique ratione praeditum declararet. Sic & filius & Deus, Viro, inquit, ego propter patrem, qui vita aeterna est, quibus verbis filius & Verbum patrem causam indicant.
4. Vnde filius dictus est eiusdem essentiae cum patre? Patet autem: Qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo. Cum Dei forma, diuina intelligatur natura, adiuuata etiam aequalitate, merito dictus est eiusdem essentiae. Qui enim aequalem naturam habet, aequalem item habet essentiam. Et ipse Christus, Ego, inquit, & pater vnum sumus, eandem naturam, & ideo aequalem item essentiam ostendit.

Eiusdem ex Thesauri cap. I. lib. I. De ingenito capita VIII.

Ingenitum multis modis accipitur. significat enim & id, quod nondum factum est, sed tamen fieri potest, ut ex ligno nauigium, aut ex aere statua. Et id, quod nec factum est, nec fieri potest. Exempli gratia, Triangulum nūquam factum est, quadrangulum, nec potest fieri. Simul enim & triangulum deletur, & aliud quiddam, praeter illud, quod erat, fit, & apocryphum.

- latur. Et id, quod cum sit à nullo tamen genitum est.
- Vox haec: Ingenitum est ex earum numero, quae multiplices rationi pronuntiantur, & inter illa, quae sunt ambigua, merito collocatur. Essentiarum autem definitiones non ex verbis ambiguis & multa significantibus conficiuntur. Neque enim ex his perspicuum, & certum, ac definitum quicquam esse potest. Proinde cum ingenitum, ut diximus, sit eiusmodi, non potest esse definitio.
- Si definitio est, quae quid quicque natura sit, non autem quid non sit, explicat. Haec autem vox ingenitum, non quid Deus sit, sed quid non sit, aperit, non est definitio.
- Si vocabulum hoc ingenitum est definitio, definitionis formam, nempe mutam cum definito conuersionem suscipiat. Exempli gratia, si quis hominem definiat, esse animal ratione praeditum, mortique obnoxium, oratio ex altera parte commutata responderet hoc modo: si quod animal ratione praeditum igitur, ut diximus, est definitio, ne recuset mutuam hanc conuersionem. Si enim ingenitum est essentia, quicquid est essentia, erit ingenitum. Quod non est verum. Neque enim omnis essentia ingenita, sed deus solus hoc habet eximium. Non ergo ingenitum definitio, sed id tantum significat, nempe deum non esse genitum.
- Si ingenitum est essentia, essentiae verò nihil contrarium, nihil ingenito contrarium. At contrarium ingenito genitum, essentiae verò contrarium nihil, non ergo ingenitum essentia.
- Si ingenitum essentia est, & genitum essentia erit necessarium. Quod si vtrunq; essentia, non erit ingenito contrarium genitum, sed idem, essentia enim essentiae non est contraria.
- Si ingenitum, & immortale, & alia eiusmodi sunt essentia dei. Haec autem vocibus diuersa sunt, necesse est, illa essentiam cantur. Aut si non componitur, sequitur, ut voces haec non essentiam eius, sed quae ad sunt essentiae, significant.
- Si in deo tantum, ut aiunt, ingenitum est essentia, illius erit etiam definitio, cuius solum est proprium ingenitum. At essentia dei non potest defini, non ergo dei proprium nomen est illud, ingenitum.

Item contra Arrianos, Damasceni Cap.
Lxxxxv. valde necessarium.

Sciendum est, filium naturam ignorantem, & servum
sumpsisse. Hominis namque natura serva est Del effectus
sui, nec rerum futurarum notitiam habet. Quamobrem si ut
scribit Gregorius ille Theologus) cogitatione servus eris. Illi
quod videtur, ab eo quod intelligitur, serva & ignara personae
est illa caro. Attramen ob indissolubilem eiusdem personae
iunctionem, anima Domini futurorum cognitionem lucet
est, quemadmodum & reliquas divinas dotes. Sicut enim
minum caro natura sua non vivificat, Domini autem non re-
Deo verbo per personam copulata à naturali quidem per-
cessit mortalitate, sed tamen propter illam cum verbo per-
nae coniunctionem vivificans reddita est, nec possumus negare
illam & fuisse, & semper esse vivificam, sic humana Domini
essentiam non habet, ut futura cognoscat, sed anima Domini
cum Deo verbo in eadem persona coniuncta futurorum, ut
xi, peritiam una cum reliquis divinis dotibus est confusa.
Neque tamen ignorandum est, non posse nos illam servum
appellare. Hæc enim vocabula servus & Dominus, ut patet
filius, eorum sunt propria, quæ cum altero conferuntur, nec
sentiam, sed habitum significant. Nam (quemadmodum
etiam de ignorantia diximus) si tenui ac subtili quadam
mi cogitatione, quod creatum est, ab eo, quod creatum non
est, separaveris, servum invenies carnem, nisi cum Deo verbo
coniungatur. Semel autem ei in persona coniuncta, quomodo
amplius serva sit? Unus enim est Christus, propterea quod non po-
test idem esse servus & dominus. Hæc enim non simpliciter
dici solent, sed habita alterius ratione, quo cum conferuntur.
Cuius ergo servus erit? Patris nec? Non igitur omnia, quæ pater
habet, filij sunt, si patris est servus, sui autem ipsius naturaliter.
Quomodo autem de nobis dicit Apostolus: Quare non
plius servus es, sed filius, eorum nimirum unus, qui per illam
adoptati sunt, si ipse servus est? Hæc igitur servi appellatione
nominatur, non quod ipse sic servus, sed quia propter nos
formam suscepit, & nobiscum servus voluit appellari. Cum
enim esset affectionum ex pers, illis factus est pro nobis

aius, & nostræ salutis minister fuit. Qui verò servum illum
asserunt, Christum unum in duos dissecat, quemadmodum Ne-
storius fecit. Nos autem Dominum ipsum, & rerum omnium
principem, Christum unum, eundem Deum simul,
atque hominem, & omnia scientem (in eo
enim sunt omnes thesauri sa-
pientie & scientie)
confitemur.

Col. 2.

Euthymij Dogmatica Panoplia
prioris voluminis
Finit.

EVTHYMII
MONACHI ZI-
GABENI DOGMATI-
CAE PANOPLIÆ

Volumen Secundum.

TITVLVS DVODECIMVS.

De Spiritu sancto.

Magi Athanasij, ex Oratione de Christi
aduentu in carne.

V M in Esaias dixisset Dominus filios
genui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt
me, in Euangelio dicit, Quod genitum
est ex carne, caro est, & quod genitum
est ex spiritu, spiritus est. Et rursum, Spi-
ritus ubi vult, spirat, & vocem eius audis,
sed nescis vnde veniat, aut quo vadat, sic
est omnis, qui genitus est ex spiritu. Et cum scriptura Deum
ignem vocet, Deus (inquiens) noster, ignis consumens est,
eadem loquens de Spiritu sancto, Apparuerunt (inquit)
dispertitæ linguæ tanquam ignis, sederuntque super singulos
eorum, & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & ceperunt
loqui aliis linguis, prout spiritus dabat illis eloqui. Ac Do-
minus quidem, se, quatenus homo est, vocari bonum re-
cusat, Quid me, inquiens, bonum dicitis? nemo bonus, nisi
vultus Deus. Scriptura autem non veretur bonum vocare Spi-
ritum sanctum. Spiritus, inquiens, tuus ille bonus deducet

flatus, aut ventus, sed ille ipse Spiritus sanctus, vel paracletus, vel veritatis, nempe filij dicentis, Ego sum veritas. Quo i quidem ideo factum est, ne simpliciter spiritum audientes spiritum sanctum dici putaretis. Excipiatur ea loca, in quibus cum Spiritus sancti mentio iam facta sit, iterum nominatur, & in quibus, cum ante didiceris de Spiritu sancto verba fieri, tanquam idem repetatur, & memoretur, licet spiritus tantum audiat, ignore non potes de quo sermo sit institutus, praeterquam si articulus etiam adhibeatur. Nullum enim omnino locum invenies, ubi sine articulo, aut sine aliqua eiusmodi adiectione significetur Spiritus sanctus. Nam quod Paulus ad Galatas scribens, Hoc solum, inquit, volo à vobis discere, ex opere legis spiritum accepistis, aut ex auditu filii? periculum est, eos Spiritum sanctum accepisse, qui credentibus datur, & illi, qui per lavacri regenerationem renascuntur. Et in prima epistola, quam ad Thessalonicenses scripsit, spiritum, inquit, quem exstinguere, sciebant enim & ipsi Paulam de illo spiritum, quem acceperant, loqui, ne per negligentiam exstinguere Spiritum sancti gratiam, quam acceperant. Sic item in Evangelio, accipienda sunt ea loca, in quibus de Servatore, tanquam de homine propter carnem, quam induerat loquuntur Evangelistae, cum dicunt, Iesus autem plenus Spiritu regressus est à Iordano, & tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu. Lucas enim antea dixerat, factum est autem, cum baptizaretur omnis populus, Iesu baptizato, & orante, apertum est caelum, & descendit Spiritus sanctus corporea specie sicut colūba super ipsum. Sic illi, apud quos est Spiritus sanctus, quoties sine adiectione ponitur, non dubitant Spiritum sanctum intelligi, praeterquam si articulus addatur. Vos autem dicite, an in aliquo scripturae loco Spiritum sanctum, simpliciter spiritum dici, id, quod vobis propositum est, inueneritis, sine illa adiectione, quam supra demonstravimus, aut illa observatione, cuius mentionem fecimus. Hoc profecto dicere non poteritis, nusquam enim ita scriptum reperitur. Attamen dicitur etiam hominis spiritus. Nocte enim inquit David, meditabar cum corde meo, & fodiebat me spiritus meus. Et ventorum flatus, spiritus appellantur. Quinetiam & divinas scripturas versetis, divinarum sermonum sensum, & mentem vocari spiritum animadvertetis. Cum Paulus dicit, Qui & idoneos ministros nos fecit novi testamenti, non loquitur

sed spiritus: Litera enim occidit, Spiritus autem vivificat. Dicta enim literis expressa sunt, eorum autem sensus, & mens, spiritus appellatur. Sic & lex spiritualis dicitur. Ne serviamus, inquit idem Paulus vetustati literae, sed in novitate spiritus. Et gratias agens, Lex enim inquit spiritus viri in Christo Iesu liberauit me à lege peccati. Iam Philippus cum vellet Eunuchum à litera ad spiritum traducere, Nunquid intelligis, inquit, quae legis? Talem etiam spiritum habuisse Chaleb Dei testimonio comprobatur: Quoniam, inquit, fuit alius in eo spiritus, & secutus est me, introduceam eum in terram hanc, quam circumiit. Alia enim mente, quam reliqui, locutus Chaleb gratus fuit Deo. Eiusmodi cor ut haberet populus, praecipiebat Deus per Ezechielem, Facite vobis, inquit, cor novum, & spiritum novum. Cum igitur iam variis modis spiritus accipitur, rectius ageretur, si cum spiritu creatum auditis, aliquo modo eorum, quae commemoravimus, intelligeretis. Sic apud Esaiam scriptum est, Consensit Aram cum Ephraim, & commota est anima eius & anima populi eius, quemadmodum in sylva lignum à spiritu movetur. Eiusmodi fuit & ille spiritus, quem propter Ionam Dominus exaltauit. Ventorum enim spiritus contritum consequuntur. Ut in illa pluvia, quae fuit tempore Acab, cum obscuratum est caelum nubibus, & spiritus. Ac enim, inquit, quia scriptura Christum nominat, consentaneum est, ut spiritum hunc non alium, nisi Spiritum sanctum intelligamus. Imò verò quoniam spiritum tantum alienum, naturamque diversum discernitis à filio, cum Christum quidem creatum negatis, spiritum autem creatum asseratis, absurdum est, quae natura sunt dissimilia, ea simul nominare? Quae enim societas aut similitudo potest esse rei procreatoris cum procreatore? Alioquin eodem pacto potestis numerare, & coniungere cum filio ea quae per filium facta creataque sunt. Aequius igitur erat, ut quod scriptum est, de spiritu venturum, quemadmodum diximus, intelligeretis. Verum quoniam ea re vos excusatis, quod Christi sit mentio, necesse est, ut locum hunc diligentius expendamus, & sensu magis proprio spiritum creatum dici demonstramus. Quid igitur est Christus, perinde sit, ac si dixisset, Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emanuel, & cetera, quae de ipsius

peregrinatione scripta sunt? Diuino autem assumptae carnis per Verbum consilio nuntiato, quem debemus spiritum creatum existimare, nisi spiritum hominum, qui recreatur, & renouatur? Hoc enim per Ezechielem Prophetam promissum datur: Et dabo, inquit, vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo vobis, & auferam cor lapideum e carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum nouum dabo in vobis. Equando per hoc factum hoc est, nisi cum Dominus veniens per gratiam carnis renouauit? Ecce enim & in his verbis spirituum differentia. Nam & spiritus noster is est, qui renouatur, & spiritum sanctum non simpliciter sed spiritum suum appellat. Quia quod & spiritus nostri renouantur. Vt David etiam in Psalmo ecclesiastico tertio canit, Emittere, inquit, spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terrae. Quod si Dei spiritus uollet uantur, non spiritus sanctus profecto, sed spiritus, propterea est is, qui nunc creati dicebatur. Quod si filium, propterea quod omnia per verbum facta sunt, creatum esse negas, & recte quidem, nonne contumeliosi estis, cum spiritum creatum dicatis, in quo per filium omnia perficit, & renouat pater? Proinde cum hoc loco scriptum sit spiritum creatum, nihil est, cui opinionis errore ducti spiritum sanctum dici uobis persuadeatis, quia spiritus sanctus non creatur, sed oritur spiritus, qui in ipso renouatur. Quod facile ostendit David, cum precaretur, Cor mundum, inquit, crea in me Domine, & spiritum rectum innoua in uisceribus meis. Cum igitur creatus spiritus sic intelligatur, firmatum tonitruum patet, cuius fidelem sermonem, & immobilem spiritum legem interpretari, cuius cum uellet Dominus Iacobum & Ioannem multos esse, eos Iouanerges, hoc est tonitrus filios appellauit. Quare Ioannes uere de caelo tonat, in principio, inquit, erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Prius enim umbram habebat lex futurorum bonorum. At cum Christus hominibus nuntiatus est, & aduenit, Ego, inquit, qui loquebar, adsum, tunc ut Paulus ait, uox eius commouit terram, cum antea denuntiasset. Adhuc semel inquit, mouebo non modo terram, sed etiam caelum. Illud autem, Adhuc semel, significat eorum, qui mouentur, mutationem, ut moueantur, qui non mouentur. At isti uere mobiles cum illis consentientes, maledicta contra diuinitatem cum illis non

partientes ut illi filium, ipsi uero spiritum creatum asserant, audi sunt, ut ipsi aiunt, sibi rursum modo inuenire, & perperam interpretari Apostoli uerba, quae recte ille ad Timotheum scripsit, Testificor, inquit, coram Deo, & Christo Iesu, & electis Angelis, ut haec serues sine prauidicio nihil faciens in alteram partem declinans. Deum, & Christum, inquit, non minauit, deinde Angelos. Itaque necesse est, ut in Angelorum numero spiritus ponatur, est enim ex ordine ipsorum, ita tamen, ut sit omnium maximus. Primum dicimus istius impietatis inuentum esse Valentini. Quamobrem ea, quae Valentini sunt, istos loqui non est obscurum. Dicebat enim Valentinus cum Paracletus mitteretur, una cum illo aequalis ipsius Angelos fuisse missos. Deinde cum spiritum ad Angelos deducant, non animaduertunt, se Angelos in Trinitate collocare. Nam si, ut ipsi sentiunt, Angeli cum Patre, & filio sunt, & in Trinitate nimirum sunt Angeli, nec amplius sunt spiritum ministrantes in ministerium missi, neque sanctificantur, sed ipsi potius sanctificant. Quae porro istorum uocordia est? Vbi in scripturis inueniunt spiritum, Angelum dici? Paracletus enim (ut ea, quae dicta sunt, repetam) dictus est, & spiritus adoptionis, & Dei spiritus sanctificationis, & Dei spiritus, & spiritus Christi. Nusquam uero dicitur Angelus, neque archangelus, neque spiritus administrationis, quales sunt Angeli, sed filij potius, & ipsius minister est Gabriel, qui Mariam alloquens, spiritus sanctus superueniet, inquit, in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Quod si spiritus in scripturis Angelus non appellatur, quomodo stulta istorum audacia defendi potest? Quando ille ipse Valentinus, qui impiam istam perueritatem disseminauit, hunc Paracletum, illos autem Angelos nominat. Sed ecce, inquit, quid apud Zachariam Prophetam scriptum sit. Haec dicit Angelus, qui loquebatur in me, Ex quo patet, spiritum in Propheta loquentem ab ipso Angelum vocari. Haec isti non dicerent, si uerba Prophetae diligentius considerassent. Ipse enim Zacharias cum Candebatur in me, & ait, Nunquid nescis, quid sint haec & dixi, Non Domine mi. Et ait ad me, dicens, Hoc est uerbum Domini ad Zorobabel, dicens, Non in exercitu magno, nec in robore, sed in spiritu meo dicit Dominus omnipotens. Angelus ergo, qui

qui loquebatur, ut ex his perspicuum sit, non erat Spiritus sanctus, sed ipse quidem Angelus erat, Spiritus sanctus autem erat omnipotens spiritus, qui & Angelum ministrum habet, nec à Diuinitate, nec à Verbi potentia segregatur. Verum quoniam isti dictum Apostolicum obsecunt, qui post Christum electos Angelos commemorant, dicant, Quis ex omnibus his cum Trinitate constituatur, neque enim omnes Angeli sunt vni numero: aut quis eorum ad Iordanem in columbae specie descendit, millia enim millium, & innumerabilia sunt millia Angelorum, qui ministrant. Cur igitur ecclesis apertis dictum non est, Et ex electis Angelis vnus descendit, sed Spiritus sanctus? Aut cur ipse Dominus cum de Mundi consummatione verba faceret ad discipulos, distinguens, dixit, Mittere filius hominis Angelos suos, & antea dictum est, Angeli ministrabant ei, & rursum ipse, Veniens, inquit, Angeli, discipulis verò Spiritum tribuens, Accipite, inquit, Spiritum sanctum, & eos ad promulgandum Euangelium mittens, Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Non enim Angelum in Diuinitate collocavit, neque nos sibi, & patri in re procreata coniunxit, sed in Spiritu sancto. Quem cum ipse promitteret, non dixit se missurum Angelum, sed Spiritum veritatis, qui à patre procedit. Et Moyses, qui Angelos creatos esse non ignorabat, Spiritum sanctum autem cum patre, filioque coniunctum, cum Deus ipsi loqueretur, vade, inquit, descende hinc tu, & populus tuus, quem eduxisti de terra Aegypti, in terram, quam me daturum iuravi Abraham, Isaac, & Iacob, dicens semini vestro dabo ipsam, & mittam ante faciem tuam Angelum meum, & euertet Chananeum, recusat, nisi tu, inquit, nobiscum proficiscaris, ne me deducas hinc. Nolebat enim, rem creatam populum antecedere, ne populus eam, posthabito creatore, disceret adorare. Itaque Angelum recusans, precabatur, ut ipse Deus Dux esset populi. Cui promittens Deus, Et hoc, inquit, quod dixisti, faciam: inuenisti enim gratiam in conspectu meo. Quid? Vos ne soli ex omnibus ignoratis, quod apud Esaiam scriptum est? Vbi est (inquit) qui posuit in ipsis Spiritum sanctum, qui dextera duxit Moysen? Et paulo post, Descendit, inquit, Spiritus à Domino, & Dux eorum fuit. Quis non ex his perspicit veritatem? Etenim cum Deus promississet se ducem eorum futurum, Ecce non Ange-

lum dicitur mittere, sed spiritum suum, qui est super omnes Angelos, & ipse spiritus populum ducit. Ex quo patet, spiritum non esse creatum, neque esse Angelum, sed supra res omnes creatas, & patris diuinitati coniunctum. Deus enim per verbum in spiritu populum ducebat. Et viri sancti sic alloquuntur Deum, Duxisti tanquam oues populum tuum. Et duxit eos in spe, & non timuerunt. Hunc etiam laudibus celebrant, dicentes, Qui duxit populum suum in solitudine, quoniam in seculum misericordia eius. Magus autem Moyses assidue dicebat, Dominus Deus est, qui incedit ante faciem vestram. Quamobrem constat, Dei spiritum non esse Angelum, neque creatum, sed potius esse diuinitatis eius. Nam cum spiritus esset in populo, Deus per filium in spiritu erat in ipso. Verum, ut hæc inquit etiam ipsi, concedamus, Cur post Christum Apostolus, Spiritum sanctum non nominauit, sed electos Angelos? Poterit eos vicissim alius interrogare, cur Paulus non Archangelos, nec Seraphim, nec Cherubim, nec Dominationes, nec Thronos, nec aliud quicquam, sed electos tantum Angelos nominarit? Num quia de his tantum mentionem fecit, propterea soli sunt Angeli, Seraphim autem non sunt, neque Cherubim, neque Archangeli, neque Dominationes, non Throni, non Principatus, non aliud quicquam? Verum ita res habet. Necessè est ut Apostolum calumniauerit, quod non hoc modo, sed illo scripserit, scripturas autem diuinas ignorent, & idcirco aberrant à veritate. Ecce enim apud Esaiam scriptum est, Et nunc Dominus milit me, & spiritus eius. Apud Aggeum autem, Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus. Et confortare Iesu fili Iosedec, dicit Dominus. Et confortetur omnis populus terræ, dicit Dominus, & facite, quoniam ego vobiscum sum dicit Dominus omnipotens. Et spiritus meus stetit in medio vestri. Et apud utrumque Prophetam de solo Domino, & de quo spiritu mentio fit. Quid igitur & de hoc dicent? si enim, quia Paulus de Christo mentionem faciens, spiritum non nominauit, nominauit autem electos spiritus, idcirco spiritum inter Angelos constituunt, reliquum est, ut in hæc prophetica verba incidentes audacius etiam de illo, qui silentio prætermissus est, rationem ineant. Siue enim Dominum dixerint esse filium, quid de patre dicent? Siue patrem asserent Dominum, quid dicent de filio? Quod enim ex eorum ratione consequitur, vel cogitare

cogitare nefarium est. Necesse est enim, ut eum qui silentio est pratermissus, vel esse negent, vel in rerum procreatarum numero collocent. Præterea quid ad hoc illi, qui sunt eorum studiosi respondebunt? Iudex quidam erat in Civitate quadam, qui nec Deum timebat, nec hominem reverebatur. Num quia post Deum hominem nominavit, tertius est filius post hominem? Ad hæc si Paulum in eadem epistola audierint ita loquentem. Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem, ut servas mandatum sine macula irreprehensibile, an quia nunc de Angelis, & spiritu siluit, de spiritu, de quo Angelis dubitant? profecto dubitant. Talia enim de spiritu maledicta cogitarunt. Quod si ea scripturæ verba in Exodo legerint, Timuit populus Dominum, & crediderunt Deo, & Moysi servo eius, num una cum deo Moysen numerabant, & secundum deum non cogitabant filium, sed Moysen solum? Quid si Iacob Patriarcham audierint benedicentem Ioseph, atque ita dicentem, deus, qui pascit me ab adolescentia mea usque in præsentem diem, & Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, quoniam secundum deum Angelum nominavit, ideo primus erit Angelus, non autem filius? aut Angelus una cum filio numerabitur? At apostolica fides non est huiusmodi, nec qui Christianus est, hæc patitur. Sancta enim, & beata Trinitas separari non potest, sed secum tota coniuncta est. Et dicto patre, Verbum eius consequitur, & qui in filio est, spiritus. Sin filius nominetur, in filio est pater, & Verbum non est extra spiritum. Una enim est ex patre gratia per filium in spiritu sancto completa, & una divinitas est, & unus deus est, qui super omnia & per omnia, & in omnibus est. Sic enim & Paulus cum diceret, Testificor coram deo, & Iesu Christo, sciebat spiritum à filio non separari, sed in Christo spiritum esse, quemadmodum in patre filium. Divinam igitur scripturarum talis mihi videtur esse sententia, quo haud recte de spiritu sentientium maledicentia confutatur: sed ipsi pertinaci contentione pugnant contra veritatem, non tamen ex scripturis. Nihil enim pro se in illis inveniunt, sed ex abundantia cordis eructantes, rursus, si creatus non est, inquit, neque unus ex Angelis, sed ex parte procedit, ergo filius est etiam ipse, atque ita duo sunt fratres spiritus, & Verbum. Quod si quis

si spiritus frater est, quomodo Verbum est vnigenitum? aut quomodo non sunt æquales? sed verbum quidem post patrem genitum est, spiritus vero post filium nominatur? Ad hæc si ex patre est, cur non ipse quoque genitus dicitur, aut filius, sed simpliciter spiritus sanctus? Quod si filij spiritus est, pater est avus ipsius spiritus. Inanes has fundunt nugas homines abiecti, & scrutari volunt profunda dei, quæ nemo nisi dei spiritus novit. Ad ista quidem ipsorum maledicta nos respondere non oportebat. Sed eos, quemadmodum iubet Apostolus post superiorem admonitionem, ut hæreticos auersari. Verum ne silentium nostrum illis impudentiar afferat occasionem, audiunt. Quemadmodum non licet, de patre patrem alium dicere, ita de filio dicere fratrem est nefas. Ante patrem enim, ut scriptum est, deus alius non est genitus. Nec alius est filius, cum sit vnigenitus. Itaque & solus, & vnus pater, solus, & vnus filij pater est. Et de sola diuinitate pater & filius semper fuit, & est. Ex hominibus enim licet aliquis dicatur pater, alterius tamen filius fuit, Et qui filius est, alterius dicitur esse pater. Nam Abraham, qui Tharre filius fuit, factus est pater Isaac, & Isaac, qui fuit filius Abraham factus est pater Iacob. Atque ita se habet hominum natura. Sunt enim mutui inter se patres. Et qui generatur, habet partem patris, ut ipse quoque fiat pater alterius. De diuinitate verò haud ita res habet. Neque enim sicut homo, deus est, neque natura ipsius partes suscipit. Quamobrem nec ipse diuiditur, dum filium generat, quo filius quoque fiat alterius pater. Quandoquidem ne ipse quidem ex patre est, Nec filius patris est pars. Itaque non generat, sicut ipse genitus est sed totus est imago totius, & splendor. Et in ipsa diuinitate pater propriè pater est, & filius propriè filius est. Et in his pater semper fuit pater, & filius semper filius. Et quemadmodum pater nunquam esse filius queat, ita nec filius pater. Et quemadmodum nunquam cessabit pater esse solus pater, ita nec filius cessabit esse filius. Furor igitur est, vel cogitare, vel dicere de filio quidem fratrem, aut avum de patre. Et in scripturis idcirco spiritus non appellatur filius, ne frater dicatur. Nec filius filij, ne pater esse avus intelligatur.

Fons, & lux dicitur pater. Me enim, inquit, reliquerunt fontem a quæ viux. Et rursus in Baruch. Quid est inquit Israël, quod in terra inimicorum est? Reliquisti fontem sapientie. Et Ioannes, Deus, inquit, noster lux est. Sed filius etiam, quo fonti respondeat, fluuius dicitur. Fluuius, inquit, Dei repletus est aquis. Splendor autem, quo respondeat luci. Qui cum sit, inquit, Paulus, splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Cum igitur Pater sit lux, filius autem splendor ipsius (eadem enim de his sapius dicere non grauamur) licet etiam in filio videre spiritum, in quo illuminamur. Vt det, inquit, vobis spiritum sapientiæ, & reuelationis in cognitione ipsius illuminatos oculos cordis. Porro cum illuminamur spiritu, Christus est, qui in ipso illuminat. Erat enim inquit, lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum. Præterea cum pater sit fons, filius autem fluuius dicatur, nos dicimur spiritum bibere. scriptum enim est, Quoniam omnes nos vno spiritu potari sumus. Cum autem potamur spiritu, Christum bibimus. Bibebant enim inquit, ex cõsequenti eos petra, petra autem erat Christus. Ad hæc cum Christus verus sit filius, nos spiritum accipientes, efficiamur filij. Non enim accepistis, inquit, spiritum seruitutis in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum. Cum autem per spiritum adoptemur, in Christo nimirum declaramur filij Dei. Quotquot enim acceperunt eum, potestatem dedit eis filios Dei fieri. Deinde cum pater, vt Paulus ait, sit solus sapiens Deus filius est sapientiæ ipsius. Christus enim Dei virtus & dei sapientiæ. Iam cum filius sapientiæ sit, nos sapientiæ spiritum accipientes filium habemus, & in ipso sapientes euadimus. Sic enim scriptum est in Psalmo centesimo quadagesimo quinto, nomen soluit compeditos, nomines sapientes efficit cecos. Et cum spiritus datus sit nobis. Nam Seruator, accipite, inquit, spiritum sanctum, deus in nobis est, sic enim Ioannes scripsit, si diligimus inuicem, deus in nobis manet. In hoc cognoscimus, quod in ipso manemus, & ipse in nobis, quod ex spiritu suo dedit nobis. Sed cum deus in nobis sit, erit & filius in nobis, dicente filio, Ego, & pater veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Præterea cum filius sit vita, Ego enim, inquit, sum vita, vitam accipere dicimur

dicimur in spiritu, Qui enim suscitauit, inquit, Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem ipsius spiritum in vobis. At cum per spiritum viuificemur, ipse **C H R I S T V S** dicitur in nobis viuere, Viuo autem, inquit, non amplius ego, sed viuio in me Christus. Et rursus, quemadmodum filius quæ quidem faciebat opera, ea dicebat patrem facere. Pater enim, inquit, in me manens ipse facit opera. Credite mihi, quod ego in patre, & pater in me est. sin minus, propter ipsa opera mihi credite. Sic Paulus, quæ quidem in virtute spiritus faciebat, ea dicebat esse Christi opera. Non enim audebunt, inquit, aliquid loqui eorum, quæ operatus est Christus per me ad obedientiam gentium in opere, & sermone, in virtute signorum, & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti. Qui sanè ordo, atque coniunctio cum in Trinitate sic, æquis posthac filium à Patre, aut à filio, patris spiritum separabit? aut quis erit tam audax vt Trinitatem sibi ipsam dissimilem, naturæque diuersam dicat? aut aliam habere patrem essentiam, aliam filium, aut à filio spiritum esse alienum?

Sicut vnigena proles est filius, sic etiam spiritus à filio datus, & missus, est vnus ipse quoque nō multi, neque è multis vnus, sed solus ipse spiritus sanctus. Nam cum vnus sit filius, Verbum vnū, oportet, vna quoque sit vita, perfecta, & plena, sanctificans, & illustrans, quæ ipse est actio atque munus. Filius quidem à patre mittitur, sed ipse mittit spiritum. Si enim inquit, ego abiero, mittam Paraclerum. Ac filius quidem clarificat patrem, Pater, inquit, ego te clarificam, Spiritus autem filium clarificat. Ille enim, inquit, me clarificabit. Et filius, quæ, inquit, audiui à patre, illa etiam loquor in mundo, Spiritus autem à filio accipit. Ex me enim, inquit, accipiet, & annuntiabit vobis, Et filius quidem venit in nomine patris. De Spiritu sancto autem, quem mittet, inquit, pater in nomine meo. Itaque cum talem habeat ordinem, & naturam cū filio spiritus, qualem habet cū patre filius, qui fieri potest, vt qui spiritum creatum dicit, non idem necessario de filio sentiat? Nam si filij spiritus creatus est, sequitur vt patris quoque verbū creatum assestant. Quod si cum Arrio quidem sentire se negant, de spiritu

autem talia dicunt, fugiant etiā ipsius verba, nec impiē de spiritu sentiant. Quemadmodum enim filius in patre existens, in quo est etiam pater creatus non est, sed proprius essentiae patris, id enim & vos dicere simulatis, sic item spiritum in filio existentem, in quo & filius est, nefas est inter res procreatas numerare, à filioque se iungere, atque ita Trinitatem imperfectam constituere.

Ex eadem Epistola.

Spiritus viuificare dicitur. Qui suscitauit, inquit, Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra per inhabitantem spiritum in nobis. Et dominus est ipsa vita, & vitæ princeps, ut ait Petrus. Dominus autem aqua, inquit, quam ego dabo ei, fiet in ipso fons aquæ salientis in vitam æternam. Hoc autem dixit de spiritu, quē erant accepturi credentes in eum. Res autem procreata, ut dictum est, per ipsum viuificantur. Quod autem vitæ non particeps sit, sed vitam tribuit, & res procreatas viuificat, quam cum rebus generatis habeat cognationem? Aut quomodo sit omnino in rerū procreatarum numero, quæ in illo viuificantur à Verbo? Vnctio dicitur spiritus, & signaculum. Ioannes enim scribit, & vos vnctio, quam accepistis ab ipso, manet in vobis, & nō necesse habetis, ut aliquis doceat vos de omnibus. In Esaiā autē propheta scriptum est, Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me. Paulus vero, in quo, inquit, cum credideritis, signati estis in diem redemptionis. Quod si res procreatae hoc signantur, & vnguntur, & de omnibus docentur, spiritus autem vnctio & signaculum est, in quo Verbum vngit, & signat omnia, quæ similitudo, aut proprietates vnctionis, & signaculi cum rebus, quæ vnguntur, & signantur, esse queat? Hac igitur ratione non erit vnus ex omnibus. Neque enim vnctio ex rerum, quæ vnguntur, potest esse signaculum ex rerum, quæ signantur, potest esse numero sed vngentis, & signantis Verbi proprius est hic spiritus. Vnctio enim vngentis suauitatem & spiritum habet. Et qui vnguntur, huius dicuntur esse particeps. Christi bonus odor sumus. Signaculum verò formam Christi signantis habet, & huius particeps sunt, qui signantur, cū ex eo formentur. Dicente Paulo Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis. Sic autem signati merito particeps etiam efficiuntur.

mur, ut Petrus ait, naturæ diuinæ. Atque ita Verbi particeps sit in Patre omnis res procreata. Et per spiritum dicimur omnes Dei particeps. Quod si spiritus communionē efficiunt diuinæ naturæ particeps, insaniē planē, qui spiritui naturam creatam tribuit, non autem naturam Dei. Propter hoc enim & in hominibus est, & per ipsum diuini sunt. Quod si diuinos efficit, non est dubium, quin eius natura, sit Dei. Et clarius adhuc ad hanc hæresim confutandam in centesimo tertio Psalmo, ut supra diximus, canitur. Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Paulus verò per lauacrum, inquit, regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nobis abunde per Iesum Christum. Quod si pater per Verbum in Spiritu sancto omnia creat, & renouat, quæ nam creati cum rebus creatis similitudo, aut cognatio sit? Hoc enim maledictum attingit etiam filium. Quare qui spiritum creatum asserunt, ij filium quoque, per quem omnia creantur, creatum esse contendunt. Imago filij spiritus dicitur, & est: quos enim præcinit, & prædestinavit conformes fieri imagini filij sui, Proinde cū filium ipsi quoque creatū non esse concedant, ne imago quidem ipsius creata erit. Qualis enim imago est, ne imago ipsum quoque, cuius est imago necesse est. Itaque merito, & recte verbum creatum negant quandoquidem est imago Patris. Qui verò inter res procreatas spiritum numerat, idem inter eas filium locat, & eodem maledicto patri detraxit, quo violat imaginem ipsius. Non ergo è rerum procreatarum numero spiritus est, cūque filij proprium esse potius, quā alienum à Deo demonstrauimus. Porro quod ad argutam illam ipsorum questionem attinet, quæ si ex Deo, inquit, est spiritus, cur non dicitur ipse quoque filius? licet eam audacem, & petulantem esse superius ostenderit, idem tamen nunc etiam declaremus. Quamuis enim in scripturis non dicatur filius, tamen Dei spiritus & in ipso Deo, & ex ipso Deo dicitur. Quare cū filius, quoniam ex Deo est, proprius sit essentiae ipsius, & spiritum qui ex Deo dicitur, proprium esse secundum essentiam filij necesse est. Itaque cū Dominus sit filius ipse spiritus dicitur spiritus adoptionis. Non enim inquit, accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis. Præterea cū filius sit sapientia, & veritas, sapientia spiritum legimus, & veritatis. Esaias enim ipsum

sapientiae spiritum, seruator autem veritatis spiritum vocat, Ad hæc cum filius Dei sit virtus, & Dominus gloria, spiritus dicitur Virtutis spiritus, & spiritus gloria: Si enim probis, inquit Petrus, afficiamur in nomine Christi, beati, quoniam gloria virtutisque spiritus super nos requiritur. Ex quo patet perfectam in hoc esse Trinitatem. In hoc igitur, filius homines gloria afficit, diuinosque reddit, & adoptatos adducit ad Patrem. Qui vero simul cum Verbo eos afficit gloria, non est alienus à filio, alioquin alium querere spiritum necesse sit, ut hic in Christo cum Deo coniungatur. Quod quidem absurdum est. Non igitur spiritus est e rerum, quæ generatæ sunt, numero, sed patris est proprius diuinitatis. Quod autem supra res procreatas sit spiritus, & à rerum, quæ generatæ sunt, natura diuersus, diuinitatisque proprius, ex his item licet intelligere. Corrupti, immutarique nequit spiritus sanctus. Petrus enim in incorruptibilitate inquit, & quiete modestæ quietique spiritus. In libro autem sapientie scriptum est, Incorruptus enim spiritus tuus est. Et nemo nouit, quæ Dei sunt, nisi spiritus Dei, qui in ipso est. Non est autem apud Deum, ut Iacobus ait, transmutatio, aut vicissitudinis obumbratio, itaque cum in Deo sit spiritus sanctus, merito nec corrupti, nec immutari, inuerti que potest. Rerum verò quæ generatæ, creatæ que sunt, natura commutatur, quippe quæ sit extra essentiam Dei, & ex nihilo constet. Omnis enim homo, inquit mendax. Et omnes peccauerunt, & inferiores sunt gloria Dei. Et de Angelis dictum est. Et Angelos, qui non seruauerunt principium suum, sed proprium habitaculum dereliquerunt. Et in libro Iob. Si astra non sunt pura in conspectu eius, Paulus autem nescitis inquit, quod Angelos iudicabimus, quanto magis quæ sunt secularia? At enim & Diabolus cum esset in medio Cherubim, & similitudinis signum effectus, de coelis excidit tanquam fulgur. Quod si res procreatæ talem habent naturam, & de Angelis hæc scripta sunt, spiritus verò vnus est, & immutari non potest, & cum filio, qui non mutatur, semper immutabilis manet, quæ similitudo ipsi immutabili cum illis, quæ mutantur, esse queat? Iam igitur spiritum nec creatum esse, neque omnino ex Angelorum essentia, qui mutabiles sunt, sed imago Verbi, & patris proprius est. Præterea Domini spiritus repleuit orbem terrarum. Sic enim canit & David, Quò ibo à spiritu tuo. Et rursum in sapientie

tiz libro scriptum est, Incorruptus enim spiritus tuus est in omnibus. Quæ verò generatæ sunt omnia diuersis in locis dispersita continentur. Sol quidem, & luna, & stellæ in firmamento. Nubes autem in aëre. Et hominibus posuit fines gentium. Angeli porro mittuntur in ministerium. Et venerunt Angeli ut starent in conspectu Domini, quemadmodum in libro Iob scriptum est. Et dormiuit Iacob Patriarcha, & vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens coelum, Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam. Quamobrem si spiritus omnia replet, Angeli verò utpote minores in loco sunt, & quò mittuntur, illic adsunt, spiritum nec creatum, nec Angelum, sed Angelorum natura præstantiorem esse, perspicuum est, contra quam vos affirmatis. Ex his rursus Spiritum sanctum videre licet. Communicantur spiritus, non autem particeps sit, eadem enim repetere non grauabor. Impossibile enim est, inquit, eos, qui semel illuminati sunt, gustaueruntque donum celeste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & gustauerunt bonum Dei verbum &c. Angeli verò, & reliquæ res procreatæ participes sunt spiritus. Quapropter hæc quidem excidere etiam possunt, cum participes sint, spiritus autem semper est idem.

Ex eadem & hoc.

EVntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Apostoli autem profecti sic docuerunt. Et hæc in omnem terram, quæ sub cælo est, promulgata est prædicatio. Itaque cum fidei fundamentum hoc habeat Ecclesia, dicant nobis rursus isti, atque respondeant, Est ne Trinitas, an dualitas? si dualitas, cum rebus procreatis spiritus à vobis numeretur. Sin Trinitas est, ut vere est, ostensum autem est, hanc non esse distractam, neque dissimilem, necesse est, vnā huius esse sanctitatem, & vnā huius æternitatem, immutabilemque naturam. Quemadmodum enim fides, quæ in ipsam traditur, Deo coniungit. Qui verò subtrahit aliquid è Trinitate, & qui in solo patris nomine, aut in solo filij nomine, aut in patris, & filij nomine, remoto spiritu baptizatur, nihil accipit, sed inanis & imperfectus tum ipse, tum qui videtur tradere, permanet. siquidem in

Trinitate perfectio est, ita qui filium à patre segregat, aut spiritum collocat inter res procreatas, is nec filium, nec patrem habet, sed impius est, & infideli deterior, & qui dicit potius, quàm Christianus, & iure id quidem. Sicut enim vnum est baptisma in patre, & filio, & spiritu sancto traditum, & vna fides est in ipsam nimirum Trinitatem, ut ait Apostolus, sic sancta Trinitas in seipsa cum sit, & secum ipsa coniuncta, nihil habet in se, quod creatum sit. Et ipsa Trinitatis indivisa unitas, & vna in ipsam fides est. Sin autem, ut vos homines mutabiles excogitastis, haud ita res habet, sed somniastis Spiritum sanctum esse creatum dicere, iam non est vna vestra fides, nec vnum baptisma, sed duo. Vnum quidem in patrem, & filium, alterum in Angelum, qui creatus est, & nihil vobis reliquum est nisi, nihil veri. Quae enim societas rei procreatae cum procreatore, aut quae coniunctio rebus inferioribus, quae creatae sunt, cum Verbo, quod eas creavit, id sciens Beatus Paulus non, uti vos, sanctam distrahit Trinitatem, sed eius unitatem docens de rebus spiritalibus ad Corinthios scribit, omnia ad vnum Deum referens patrem. Divisiones inquit, gratiarum sunt, idem autem spiritus. Et divisiones ministrationum sunt, idem autem dominus. Et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Quae enim spiritus singulis distribuit, ea à patre per Verbum praebet. Omnia namque patris sunt filij. Quamobrem gratiae, quae à filio dantur in spiritum patris sunt. Et cum spiritus in nobis sit, in hoc etiam ipso patre est. Et sic intelligendum est illud, ego, & pater veniemus, & mansionem apud eum faciemus, ut dictum est. Vbi enim lux, illic & splendor, & ubi splendor, illic & ipsius actio, & lucida gratia. Quod quidem rursum Apostolus docens, in secunda ad Corinthios Epistola scribit, Gratia, inquit, Domini nostri Iesu Christi & charitas Dei, & communicatio sancti spiritus cum omnibus vobis. Gratia enim & munus in Trinitate datur à patre per filium in spiritu sancto. Sicut enim ex patre per filium est gratia, quae tribuitur, sic largitionis communio in nobis esse non potest, nisi in spiritu sancto. Huius enim compotes habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius spiritus communicationem. Vna profecto & ex his Trinitatis actio demonstratur. Neque enim Apostolus varia, & divisa cuiusque munera esse significat, sed quae tribuuntur, in Trinitate tribui.

tribui, omniaque ex vno esse Deo. Cum igitur creatus non sit, sed ita cum filio coniunctus, ut ipse filius cum patre coniunctus est, & cum patre ac filio glorificetur, Deusque cum Verbo & patre probetur esse, eaque agere, quae pater & filius agunt, nonne qui creatum esse contendit, is contra Deum se impie gerit? Nihil enim est, quod non per Verbum in spiritu fiat, & peragatur, id quod etiam in Psalmis canimus, Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et in Psalmo centesimo quadragesimo septimo, Emitte verbum suum, ut liquefaciat ea, stabit spiritus eius, & fluent aquae. Et iustificati sumus, ut Paulus ait, in nomine Domini nostri, & in spiritu Dei nostri. Spiritus enim à Verbo seiungi non potest. Nimirum cum Christus dicat, Ego & pater veniemus, simul etiam spiritus venit, non aliter quam ipse filius. Paulus autem ad Ephesios scribit, Ut det vobis secundum divitias gloriae suae, virtute corroborari per Spiritum sanctum suum, in interiori hominem habitare Christum. At cum filius in nobis sit, est etiam pater, dicente filio, Ego in patre, & pater in me est. Itaque cum in Prophetis sit verbum, in ipso spiritu sancto vaticinantur. Cum enim scriptura dicat, Et factum est verbum Domini ad aliquem Prophetam, significat eum in spiritu sancto vaticinari. Apud Zachariam enim scriptum est, Veruntamen verba mea, & legitima mea suscipite, quae ego precipio in spiritu meo servis meis Prophetis. Et paulo post populum accusans dicebat, Et cor suum contumax instituerunt, ne legibus meis obedirent, & verbis quae mandavit Dominus omnipotens in spiritu suo. Petrus autem in actibus, Viri fratres, inquit, oportuit impleri scripturam, quam praedixit Spiritus sanctus. Et paulo post, istorum autem hominum instabilitatem fabulosa, fictaque, & aliud credendum proponens doctrina discrepat à scripturis, & cum illorum, qui Arrio fauent, insania consentit. Et par est, eos ita respondere, quo simpliciores decipiant. Sed gratia Deo, quod regentes se non latuerunt, ficta contradictione. Nam & in eorum odium inciderunt, ut qui verè cum spiritu pugnarent. Et paulo post, Relicti sunt mortui, deserti, & spiritu vacui. Nam ut beatus ait Apostolus, animales homines cum sint, non potuerunt percipere quae sunt spiritus Dei. Quoniam spiritualiter iudicati sunt. Qui verò, quae veritatis sunt sentiunt, iudicant illi quidem omnia, sed ipsi à nemi-

ne iudicantur quippe qui in seipsis Dominum habent, seipsum illis & patrem in spiritu reagentem. Ipse nanque Dominus Iesus Christus per se docuit Samaritanam, & per illam nos, quæ sit sanctæ perfectio Trinitatis, una nimirum diuinitas, quæ seungi distrahiq; non potest: Crede, inquit, mihi, quia venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Etenim pater tales querit, qui adorent se. Quoniam spiritus est Deus, & qui adorant ipsum, in spiritu & veritate oportet adorare. Quibus ex verbis intelligimus filium quidem ipsum esse veritatem, ut ipse docuit. Ego sum, inquit, veritas. De quo & Propheta David precabatur. Emitte, inquit, lucem tuam, & veritatem tuam. Porro veri adoratores patrem quidem adorant, sed in spiritu & veritate consentientes filium, & in filio spiritum. Nam à filio non seungitur spiritus, ut ne filius quidem à patre. Veritas ipsa testatur, Mittam, inquit, vobis paracletum, spiritum veritatis, qui à patre procedit, quem mundus non potest accipere.

Item de Spiritu sancto. Basilij Magni ex oratione quarta, qua contra Eunomium disputauit.

Quemadmodum filius patre posterior est ordine, in enumeratione enim præpositus est pater, Baptizantes eos, inquit, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Dignitate præterea, ex patre enim filius, non ex filio pater, natura verò aequalis. Ego enim, inquit, & pater vnum sumus. Sic & Spiritus sanctus ordine quidem filio posterior est, ut ex connumeratione declaratum est. Dignitate etiã perfectò. Spiritus enim filij dicitur, ut qui per filium præbetur. Misit enim, inquit, Deus spiritum filij sui in corda nostra. Non autem filius dicitur ipsius spiritus. Natura tamen equalis est patri & filio. Quibus enim eadem est actio, iis eadem est etiã natura. At Eunomius eum annumerationis ordini adiungens tertius ipsum naturæ pronuntiavit.

Ex eadem oratione.

Quæ creata sunt, aut essentia, aut consilio mutationem admittunt. At Spiritus sanctus nec essentia, nec actione mutari vertine potest, non igitur creatus est.

Ex

Ex eadem oratione.

Quæ creata sunt, ideo sunt sancta, quia sancta sunt. At spiritus sanctus non est eorum numero, quæ sanctitatem accipiunt, sed ipse tribuit sanctitatem, Non igitur creatus est.

Ex eadem oratione.

Quæ creata sunt, creatoris sunt serua. Sic enim Propheta Deum alloquitur, Omnia seruiant tibi. Porro qui seruus est, libertatem alteri, & adoptionem, quam ipse natura non habet, largiri non potest. At Spiritus sanctus libertatem & adoptionem elargitur. Quippe qui clamat in cordibus nostris, Abba pater. Quare non iam seruus, sed liber, atque ideo creatus non est.

Ex eadem oratione.

Nihil creatum est, quod per essentiam sanctum sit. Quod enim essentia sanctum est, externa non eger sanctificatione. Hac autem non eger spiritus, qui per essentiam sanctus est, non ergo creatus.

Ex eadem oratione.

Opus autem, inquit, manuum eius annunciat, firmamentum, & alio loco, Opera manuum tuarum sunt cæli. Quæ verò sint Dei corpore carentis incorporeæ manus, quibus firmamentum cælosque constituit, ipse Propheta declarat, Verbo, inquit, Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Ac quemadmodum hoc in Deo verbum non pronuntiatur, sed viuit atque subsistit, & omnia facit, sic etiam spiritus in Deo non est aer, qui diffundatur, & dissoluatur, sed virtus sanctificans, quæ inest, & existit, & in sua constat persona.

Ex eadem oratione.

Digitus ille Dei, qui in Aegypto puluerem in animalia commutauit, primam animalium declarans generationem, paracletus erat, spiritus ille veritatis. Cum enim tres Evangelistæ scribant, filium ad Iudeos dixisse, si ego in spiritu Dei eicio dæmonia, perfectò peruenit in vos regnum Dei. Lucas refert eum dixisse, si ego in digito Dei eicio dæmonia pro-

dd 5

fecto peruenit in vos regnum. Itaque & quæ per Moſem in Aegypto facta ſunt ſigna, digito facta ſunt Dei, & admiranda Dei ſigna ſpiritu perfectæ ſunt. Porro Dei digitus in his ſignis quæ à Moſe & à Domino ſunt confecta, dictus eſt ſpiritus, non quod parua quædam virtus ſit in Deo, vt in corpore digitus, ſed quod in diuiſione gratiarum eius, vna quædam illarum eſt gratia ſignorum & curationum: iccirco vnā hanc, non autem vniuerſas ſpiritus gratias appellat digitum Dei. Alij enim per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij gratia curationum in vno ſpiritu, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum. hæc autem omnia operatur vnus, & idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Dixerit aliquis hæc omnes, & alias, quæcunque ſunt ſpiritus gratiæ, eſſe tantquam corpus ipſius, ſingulas autem ipſarum digitem appellari. Atq; hanc quidē huiusce verbi uſum ne deſpexeris. Nam cū dixiſſet, hæc omnia ſpiritus operatur, vt vult, de Deo idem ait, diuiſiones operationum ſunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Quod ſi operatur omnia Deus, vt vult, & hæc omnia operatur vnus & idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult, quomodo diuerſitas eſſentiæ ſit, vbi eadem actionis viſ? Diuerſis enim eſſentiis ex Eunomij ſententia diuerſas eſſe actiones oportebat. At eundem ſpiritu authoritatem ac poteſtatem ſeruator eſſe reſtiſicans, ſpiritus, inquit, vbi vult, ſpirat.

Ex eadem oratione.

DEi proprium eſt dimittere peccata, cū ipſe dicat. Ego ſum, qui deleo peccata tua. Et ſi fuerint peccata veſtra vt vermīculi, dealbabuntur tanquam nix, ſi fuerint vt coccinib, tanquam lana alba erunt. Dominus verò inſuſcians Apoſtoliſ. Accipite inquit, ſpiritu ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Si nullus igitur eſt, vt profecto non eſt, niſi ſolius Dei, ſpiritus autem ſanctus ea per Apoſtoliſ dimittit. ſpiritus ſanctus nimirum eſt Deus, & eandem, quam pater & filius actionem habet.

Ex eadem oratione.

Vade Damascum, & ibi dicetur tibi, quoniam vas electionis mihi es. Dominus igitur Paulo cū apparuiſſet, locutus

cutus eſt. At eidem Damascum ingreſſo Ananias ait, Saul frater, reſpice, Deus Patrum elegit te. Ac ne vox illa Deus de Chriſto intelligatur, ſubiicit, vt facias voluntatem eius, & cognoscas iuſtum ipſius Ieſum. Ipſe vere vocationem & electionem ſcriptam relinquens, Paulus, inquit, ſeruus Ieſu Chriſti vocatus Apoſtolus. Deinde vocationi aliud quiddam adiungit, ſegregatus, inquiens, in Euangelium Dei. Quod autem ille, à quo ſegregatus eſt, fuerit ſpiritus ſanctus, actus Apoſtoliſ ostenderunt, vbi ſcriptum eſt. Ieiunantibus autem Apoſtoliſ, & orantibus dixit ſpiritus ſanctus, ſegregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod vocaui eos. Quod ſi Paulum elegit Dominus Deus patrum, Quem autem hic elegit, hunc ſegregat ſpiritus ſanctus, naturæ vtens authoritate, quomodo eſſentiæ diuerſitas in Trinitate, in qua eadem actionis viſ inuenitur?

Ex eadem oratione.

ESaias Propheta, Vidi, inquit, Dominum Sabaoth ſedentem in folio alto, & ſublimi, & Seraphim ſtabant in circuitu eius. Sex alæ vni, & ſex alæ alteri. Et paulo poſt, Et ait Dominus ad me, Vade, & dic populo huic, Aure audite, & nolite intelligere: Et videntes videte, & nolite cognoscere. Incaſſatum enim eſt cor populi huius, & quæ ſequuntur. Ex ſitu quidem, atque ordine verborum Propheta conſtat eum qui ſuper omnia pater eſt, illi apparuiſſe, & ipſum fuiſſe allocutum. At filius tonitrus, qui ſublimia, tonitruque terribiliora loquitur, cuius proprium eſt non illud, Non erat, ſed illud, in principio erat Verbum, filium dicit apparuiſſe, & Prophetam allocutum eſſe. Sic enim in Euangelio à ſe conſcripto dicit, Propterea nō poterant Iudej credere in Ieſum, quia de ipſis dixit Eſaias, Excecati ſunt oculi eorum, & induratum eſt ipſorum cor, ne videant oculis, & corde intelligant, & cōuertantur & ſanem eos. Hæc dixit Eſaias, quando vidit gloriam eius. Paulus verò viſionem hanc, & vaticinium tribuit ſpiritu ſancto. Bene, inquiens, ſpiritus ſanctus locutus eſt per Eſaiam Prophetam ad patres noſtros, Aure audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non perſpicietis. Incaſſatum eſt enim cor populi huius. Hæc ſi cognouiſſent, & recte intellexiſſent, qui in perniciem

niciem suam sapientes sunt, Spiritum sanctum à Diuinitate non seiuuissent.

Ex eadem oratione.

Spiritus sanctus, Christus, & Dominus appellatur, dicente Paulo Apostolo, Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius: Si autem Christus in vobis, Spiritus habitationem Christi demonstrat. Dicit autem rursum, Dominus autem Spiritus est, ubi autem Spiritus Domini ibi libertas. Quare Domini Spiritus Dominus, non igitur seruus, nec creatus.

Ex eadem.

At si Dei quidem imago filius est, inquit, Spiritus autem imago filij, cur non filius filij Spiritus dictus est? Hoc enim ut argumēto firmissimo ad impietatem tuam confirmandam vsus es. Vis enim ut aut filius, aut creatus intelligatur? Et quoniam filius non est appellatus, impie creatum asseris rerum procreatarum auctorem, & procreatorem. Respondemus igitur, si filij filius appellaretur, ea loquendi ratio Trinitatem Diuinitatis & suspensionem multitudinis pareret. Promptum enim esset suspicari, si filius ex filio genitus esset, alium rursus ex hoc, atque ita multos deinceps filios esse genitos. Idcirco Spiritum quidem ex Deo esse Paulus aperte pronuntiauit, dicens, nos Spiritum qui ex Deo est, accepisse & hunc fuisse per filium declaratum, planum fecit, dum eum filij Spiritum, quemadmodum & patris appellauit, & Christi mentem, quemadmodum & Dei Spiritum. At filij filium nominare noluit, ut vnus sit pater Deus qui semper maneat pater, & semper existat id, quod est, vnus item filius aeterna genitus generatione, qui sine principio cum patre est, verus Dei filius, semper id, quod est manens, nempe Deus, Verbum, & Dominus, vnus quoque Spiritus sanctus, verè Spiritus sanctus, ut scriptum est, qui cum patre, & filio collaudatur.

Ex eadem oratione.

At Spiritum, inquit, Deus facit, & facit per filium, & illis verbis, omnia per ipsum facta sunt. Spiritus etiam tibi videtur contineri, atque ita Trinitas tibi redigitur ad dualitatem. Si enim cum aliis rebus Spiritus numeratur, quomodo cum

cum patre, & filio aut quomodo Trinitas est Trinitas, nisi cum patre, & filio Spiritus numeratur? Et quomodo per Trinitatem baptismus constituitur, ex quo mundus sanctitatem suscipit vnuerfus? Quinetiam cum aqua numerati Spiritum asseris, quod ut aqua, sic ipse quoque creatus sit. Sic enim Dominum loqui, Nili quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu. Et quasi hoc parum sit, tu Spiritum etiam cum gehennae igne collocas, propterea quod Ioannes dixerit, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne. Si dignitatem aquae Spiritus sancto tribuis, quoniam Spiritus aduentu, aqua efficitur sancta, quem impietati relinquis locum? Eodem enim numero habet id, quod sanctificat, & quod sanctificatur. Et quoniam ad nostrorum corporum purificationem aquam adhibet, eodem, quo aquam pretio, Spiritum aestimandum putas. Medendi facultatem quantum rebus ex materia constantibus vtatur, non tamen eis aequalem ducis, sed earum dominam, & diuinum Spiritum vtentem aqua, ad peccatorum maculas expurgandas, in abiectam aquae humilitatem deturbas? Et cum Apostoli dicant, Haec dicit Spiritus sanctus, Prophetæ dicunt, haec dicit Dominus: & domini tentationem appellant Spiritus tentationem: cum eos, qui tentabant, sic alloquitur Petrus, Quid conuenit vobis tentare Spiritum sanctum? Et ad eosdem, Non mentitus es, inquit, hominibus, sed deo. Quod si rursus Apostoli dicant, Visum est Spiritui sancto, & nobis, non auctoritatem Spiritus sibi arrogantes, sed ei sese subiicientes, ut qui ab ipso Spiritu acceperint auctoritatem, tu quasi vnum iudicium, & sensum suum esse dixerint, & Spiritus, atque vnā auctoritatem, sonaris Spiritum ipsum in rerum creaturarum ordinem redigere, quod perinde est ac si deum Moysi diceres aequalem esse, quoniam scriptum est, Credidit populus deo, & Moysi seruo eius. At magna est inter dominum, & seruum differentia. Quam quidem & scriptor indicauit, subiiciens, Moysi seruo eius, Deus enim, ut dominus est, & qui Moysen mittit. Moyses verò ut seruus, & qui mittitur. Sic etiam Spiritui, tanquam domino visum est, leges Ecclesiae praescribere, Apostolis verò tanquam seruis eius visum est, ea, quae pronuntiarunt, mandata dare. Non autem Spiritus seruus, sed dominus, inquit, est: & ubi Spiritus domini ibi libertas. Ac praecipis quidem in seruitutem redigitur Israel cum timore commoitus, Ecclesia verò Christianorum

rum adoptatur, sancta per charitatem effecta. Ideo Paulus. Nō enim, inquit, accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba pater. Non is profecto, qui seruum accipit, filius ipse ē seruo constituitur. Nec quisquam ex eo, quod serui particeps factus esset, Deum auderet patrem appellare. Nec qui seruus est, quæ dei sunt, omnia facit vt vult. Nec spiritus præsentiam, si seruus, & creatus esset, ad omnia peruenire diceret. David, faciem ipsum, ac dei manum appellans: Quō ibo à spiritu tuo? & quō à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es. Si descendero in infernum, ades. Si sumptero pennas meas diluculo, & habitauero in profundum maris. Etenim illie manus tua deducet me, & deducet me dextera tua. Spiritus enim est, qui replet vniuersa, sicut scriptum est: Spiritus domini repleuit orbem terrarum.

Ex eadem.

Ed cur, inquis, cum dixisset: Vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum, non addidit, & spiritum sanctum non coniungens cum ab ipsis duobus, sed potius cum illis coniungens, ostendensq; à patre, & filio spiritum non separari. Quoniam & quando Paulus ait, Quicunque in Christum baptizati estis, Christum induistis, nullo pacto sine patre sanctitatem induxit, sed in filio patrem etiam indicauit. Et quando dixit, Vobis enim reuelauit deus per spiritum suum, non subtraxit filium dicentem, Nec patrem nouit quisquam, nisi filius, & cui filius reuelauerit. Quamuis autem patrem non nominet, tamen in filij appellatione genitorem etiam indicat. Et quamuis non nomine filium, cum tamen in patre nomine demonstrat. Ita cum spiritus non nominatur, in Christo, qui largitur ipsum, atque impertit, intelligitur. An quamlibet dicunt Apostoli. Hæc dicit spiritus sanctus, solum spiritum sanctum nobis præcipere & futura prænuntiare existimamus, ac non ex patre, per filium in spiritu sancto decreta, & ratificationes peruenire? Et cum legimus puerum ex spiritu sancto natum, arbitramur ne spiritum sine verbo ad pueri personam constituendam accessisse? Atqui Ioannes dicit: Verbum caro factum est, & Verbo carnis assumptionem adscribit. Itaq; ex his omnibus patet, & in Verbo spiritum esse, & Verbum in spiritu. *Quia*

diuinitatis vnitas non distrahitur, Trinitatem enim trium nominum distinctio numerat, atque constituit. Vnitas verò trinitatis singulis nominibus demonstratur. Quamobrem illud ex ipso, & per ipsum, & in ipsum omnia, in vno nomine coniungitur, & patris, & filij & spiritus sancti proprietatem. Vnus enim deus, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus, per quem omnia, & vnus spiritus sanctus, in quo omnia.

Ex eadem.

At spiritus, inquis, hominis dicitur, vt eo loco, Auferes spiritum eorum, & deficiet, & dei spiritus dicitur, vt ibi. Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, Et ventus dicitur spiritus, vt illud, Plabit spiritus eius, & fluent aquæ. Et alia multa reperies spiritum appellari. Ad hoc igitur, quod aduersarij obiciunt, respondemus, non fieri nominum similitudine, vt res quæque idem sint. Multa enim sunt, quæ eodem nomine appellantur, quod tamen nomen vni propriè conuenit. Exempla gratia, dominus, & verè deus est, qui dicit, Ego sum qui sum, multi tamen dicuntur dii, & patres, & sapientes, & potentes, & effectores, quæ deo soli natura semper adiunt. Ingenita item dicuntur, quæ nondum sunt genita, sed tamen futurum est, vt gignantur, & sint. Vt mortuorum resurrectio nondum est, sed tamen est futura. Et annulus, qui ex ferro conficiendus est, nondum est. Ingentia rursus dicuntur, quæ nullo pacto sunt. Verba item multis accipiuntur modis, sed vnum est dei verbum sempiternum, quod & deus in Euangelio dicitur, per quod omnia facta sunt. Et dei filij in scriptura dicuntur multi, vt filios genui, & educaui. Et filius meus primogenitus Israel, qui tamen adoptione, & gratia per verum filium dicitur filij, non tamen veri, naturæque filij: ex natura enim, & veritate res ipsæ censentur.

Ex eadem.

Mago filij dictus est, & digitus dei, & dei spiritus, & Verbum, & bonus spiritus, & rectus, & principalis, & spiritus virtutis, Et dominus, & deus dictus est dei spiritus, quem admodum & Verbum. Si enim cum deo & Verbo virtutes cælo

cælorum firmat spiritus. quomodo alienus, quem qui accipiunt, sunt dei templum? Qui & spiritus oris dei appellatur, & mundi creationis causa simul cum verbo demonstratur. Qui facit omnia tanquam deus, quemadmodum vult, ut Apostolus ait? Ille adoptionis spiritus, ille libertatis auctor, qui ubi vult, spirat diuinitatem, quem quidem & spiritum veritatis aperte rerum omnium dominus vocat. Qui in columbæ specie super ipsum è cælo descendit. Qui domini carnem sanctificauit cum virtute nunquam à deo separatus. Qui nouit, quæ dei sunt omnia, ut spiritus, qui in nobis est, quæ nostra sunt, humanus, inquam, spiritus, qui in nobis est. Sic & quæ dei sunt, inquit, nemo nouit, nisi spiritus dei. Et rursum Seruator, Nemo, inquit, nouit filium, nisi pater, neque patrem nouit quisquam, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Hoc illi simile est. Et illud huic par, Nobis enim, inquit, deus per spiritum suum reuelauit. Vide igitur, quomodo pater aliquando reuelat filium, aliquando filius patrem, aliquando spiritus patrem simul, & filium.

In mundi procreatione perspicuum est, patrem cum filio, & spiritu colloqui, quemadmodum Moses humano more colloquebatur ipsum inducit, atque dicentem, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Cui enim dicit, faciamus, nisi Verbo, & vnigenito filio, per quem omnia facta sunt, quemadmodum scribit Euangelista, & spiritui, de quo scriptum est, spiritus diuinus, qui fecit me? Ac quauis oratione non declarauerit, de quibus dicat, aut quos alloquatur, tamen quod de ipso solum non dicat, pater ex eo, quod ecce, inquit, Adam vt vnus è nobis factus est. Et rursum, Venite, inquit, & descendentes confundamus linguas ipsorum, vt & numerum eorum intelligas. Nemo enim audeat Angelos cum Creatore, & domino collocare. Neque rursum dei persona vna potest intelligi, cum dicat, tanquam vnus è nobis. Et venite, & descendentes confundamus. Perspicuum & illud est, quod de Sodomorum euersione dictum est, Pluit dominus à domino ignem, & sulfur è cælo. Et quod his simile Propheta dixit è persona dei, Euerit eam, & euerit deus Sodomam, & Gomortham. Et aliter humano more loquitur deus, Seruabo eos in domo deo ipsorum. Quod quidem non ex dissimile verborum Apostoli cum

cum ait, Det ipsi dominus inuenire gratiam à domino in illa die.

Eiusdem ad eos, qui dicunt sæpe de filio, & patre scriptum esse, de spiritu autem in Baptismo tantum.

SI pater dixerit, In extremis diebus effundam de spiritu meo super omnem carnem, quid dicemus de filio? Neque enim vlla sit de ipso mentio. Et Propheta dixerit, Illic occurrerunt eorum, & facies suas mutuo conspexerunt, numero praterierunt, & nulla ipsarum capta est, quia dominus præcepit eis, & spiritus eius coëgit illas, ubi filius? Et si dixerit David, Spiritum sanctum tuum ne auferas à me, Vbi filius? Et si idem dixerit, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis, Vbi filius? Quod si rursus idem dixerit, Spiritus sanctus tuus deducet me in terra recta, Vbi filius? Sin idem dixerit, Et spiritu principali confirma me, Vbi filius? Et cum dicat Iob, spiritus diuinus, qui fecit me, Vbi filius? Et cum idem Iob dicat, spiritus est in hominibus, Et spiritus omnipotentis edocet me, Vbi filius? Quod si dicat David, Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ, Vbi filius? sin dicat, Quò ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam, Vbi filius? Et cum per Esaiam, Vx, filij deserto- res, dicit dominus, fecistis consilium, sed non per me, & pacta sed non per spiritum meum, Vbi filius? Et cum egredietur, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus sapientiæ & virtutis, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & implebit eum spiritus timore Dei, quomodo spiritum separabo? Et si dicat, spiritus domini super me, eo quod vnxit me, Euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, quomodo spiritum separabo? Quam multa verò de studio querentibus loca reperiuntur, tum in veteri, tum in nouo testamento, in quibus de spiritu, & filio, & patre mentio fit? Aut gratia plena dominus tecum. Ecce enim in vtero cœcipies, & paries filium. Dicente autem Maria, quomodo sciam istud, quoniam virum non cognosco? dicit ei Angelus, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Et

rursus idem Angelus dicit Ioseph, Noli timere, accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Et rursus Angelus interpretans verba Prophetæ, ut impleatur, inquit, quod dictum est, Ecce puer meus electus, dilectus, in quo complacuit animæ meæ: Ponam spiritum meum super eum. Et in Evangelio scriptum est, Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis, unde veniat, aut quo vadat. Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Et similiter in Evangelio, si ego in spiritu Dei elicio daemonia, profecto pervenit in vos regnum Dei. Et rursus scriptum est, omne peccatum & blasphemia dimittetur hominibus, spiritus autem blasphemie non dimittetur. Et in baptismo descendit Spiritus sanctus, & mansit super eum, Angeli vero descendentes ministrabant ei, ut intelligas, Angelos quidem descendentes ministrare, quo servitutem ostendant suam. Spiritus autem mansit super eum, ut cum mansionem audis, naturæ cognoscas ipsius libertatem. Præterea scriptum est, Iesus autem plenus Spiritu sancto reversus est à Iordane, & ductus est à spiritu in desertum, diebus quadraginta tentatus à diabolo. Item, Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Et rursus, veritatem, inquit, vobis dico, expedit vobis, ut ego vadam, si enim ego non abiero, paracletus non veniet ad vos, spiritus ille veritatis, qui à patre procedit. Quod si nobis obiecerint, spiritum à seipso non loqui, sed quæcunque audiuerit, respondebimus, ne filium quidem à seipso loqui: Sed qui misit me, inquit, pater, ipse mihi dixit, quid dicam, & loquar. Quæcunque enim spiritus, & filius loquitur, sunt Dei verba. Et ideo omnis scriptura divinitus dictata, & utilis, est à spiritu pronuntiata. Ex hoc enim verè colligimus, spiritum creatum non esse, quando quæ creata sunt, & ratione prædita, modo à seipsis, modo quæ Dei sunt loquuntur. Ut cum Paulus ait, De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam à domino consecutus. Matrimonio autem coniunctis præceptum non ego, sed dominus. Et Propheta, ô Domine, inquit, iudicia tamen loquar ad te, cur viæ impiorum prosperantur: Et rursus heu mihi mater, cur me peperisti? Aliquando autem dicit, Hæc ait dominus. Et Moyses nunc vocis tenuitatem, & linguam impeditam excusat, nunc ait, Hæc dicit dom

et dominus, Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. Spiritus verò haud ita se gerit, ut modo quæ sua sunt, modo quæ Dei sunt, eloquatur, sed omnia ipsius verba Dei sunt. Sic etiam filius sunt verba Dei. Nec filius à se loquitur. Qui enim misit me, inquit, pater, ille mihi dixit, quid dicam, & quid loquar.

*Eiusdem ex triginta Capitum ad Amphilochem
capite nono, separata de Spiritu sancto sen-
tentia scripturarum doctrina
consentanea.*

Sed iam quales sint communes nostræ de Spiritu sancto sententiæ, quas tum è scripturis collegimus, tum ex non scripta patrum traditione percepimus, expendemus. Primum igitur quis auditis spiritus appellationibus animo non excitatur, & ad supremam illam naturam cogitationem extollitur? Spiritus enim Dei dictus est & spiritus veritatis, qui à patre procedit. Spiritus rectus, spiritus principalis. Spiritus sanctus, quæ quidem propria ipsius, & singularis est appellatio, & maxime omnium incorporei, planæque materia vacantis, & diuisionem non admittentis est nomen. Itaque dominus etiam mulierem illam, quæ Deum in loco adorari existimabat, docens id, quod incorporeum est, loco non includi, Deus, inquit, spiritus est. Quare qui spiritum audit, naturam circumscriptionem, aut quæ inuerti, immutariue possit, aut quæ rebus procreatis omnino sit similis, sibi in animo fingere non potest, sed mentem ad sublimia tollens necessario naturam cogitat intelligibilem, virtute infinitam, magnitudine incomprehensam, nullis temporibus, aut seculis definitam, suis affluentem bonis, ad quem omnia, quæ sanctitate egent, confugiunt, quem expectant omnia, quæ ex virtute viuunt, utpote quæ eius irrigantur aspiratione, & ad proprium suum, ac naturalem finem adiuvantur, qui alia perficit, cum ipse nullius indigeat. Qui institutione non eget, ut viuat, sed vitam præbet, non accessionibus crescit, sed plenus, rectus, in seipso firmatur, & est ubique fons sanctitatis, lux intelligibilis, quæ omni potentie ratione prædita ad veritatis inuentionem

quasdam veluti faces per se largitur, Ad quem natura nullus, sed bonitate aditus pater. Omnia quidem virtute replet, sed à solis dignis percipitur, nec vna mensura, sed pro ratione fidei vim suam diuidit. Simplex essentia, varius facultatibus, totus singulis præsens, & totus vbique existens, sine latione diuiditur, & totus communicatur, instar radij solis, qui, cum eius beneficio vnusquisque tanquam ipse solus præsenti perfruat, & terram illustrat, & mare, & in aëre permiscetur. Itanimum & spiritus singulis, à quibus suscipitur, tanquam solis adest, & sufficientem omnibus atque integram gratiam immitrit. Eo fruuntur, qui participes illius sunt, quantum caput eorum natura, non quantum ipse potest. Coniunctio vero spiritus cum anima fit, non per appropinquationem in loco. Quomodo enim corpore ad corporis expertem accedas? Sed per discessum à vitis, Quæ quidem vitia ex carnis amicitia postea cum anima cōtracta, eam à Dei necessitudine abalienauerunt. Oportet igitur, vt homo à turpitudine, quam ex malitia contraxit, purgetur, & ad naturalem pulchritudinem redeat, & tanquam imagini regis pristinam formam per purgationem reddat. Hac enim ratione sola licet ad Paracletum appropinquare. Qui tanquam sol, si expurgatos oculos inuenerit, in se ipso imaginem tibi inuisibilis ostendet. In hoc autem beato imaginis spectaculo illam exemplaris pulchritudinem, quæ verbis explicari non potest, intueberis. Hic cordium ascensum constituit, manu ducit infirmos, proficientes perficit. Hic ab omni labe purgatos illustrans coniunctione sua spirituales reddit. Et quemadmodum splendida & pellucida corpora, si radiis attingantur, cum ipsa fulgēt, tum alium ex se splendorem emittunt, sic spiritum ferentes animæ à spiritu illustratæ, tum ipsæ sunt spirituales, tum in alios gratiā emittunt. Hinc futurorum prænotio nascitur, mysteriorum cognitio, rerum occultarum comprehensio, gratiarum distributio, cœlestis conuersatio, cum Angelis tripudia, in Deo permanens, & quod rerum expetendarum summum est, vt Deus fias.

Eiusdem

Eiusdem in eos, qui dicunt cum patre & filio Spiritum sanctum non esse collocandum.

Caput decimum.

Non est, inquiunt, Spiritus sanctus cum patre, & filio coniungendus, quod sit & natura diuersus, & inferior dignitate. His æquum est, vt Apostoli verbis respondeamus: Obédire magis oportet Deo, quam hominibus. Nam si dominus cum salutarem baptismum institueret, aperte præcepit discipulis, vt baptizarent omnes gentes in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, nec respuit ipsius societatem, isti verò in eodem cum patre & filio negant ordine collocandum, nõane perspicue aduersantur mandato Dei? Si enim nullam hoc ordine societatem, & coniunctionem significari dicant, quidnam illud conuenit existimare? aut quem alium coniunctionis modum magis proprium habent? At qui si dominus sibi ipsi, & patri spiritum in baptismo non adiunxit, tunc nobis vitio vertant, quod adiungamus. Nihil enim nos diuersum sentimus, aut loquimur. Sin illic patri, filiòque coniunctus est, & nemo est adeo impudens, qui aliter dicat, ne sic quidam nobis vitio vertant, cum ea sequamur, quæ scripta sunt. Verùm cum belli apparatus aduersus nos instructus sit, & omnis eorum cogitatio contra nos intendatur, & maledicorum linguæ, quæ vehementius feriunt, quàm lapides, quibus olim, qui Christum occiderant, Stephanum obreabant, huc tendant, tamen illud eos ne lateat, bellum quidem ad nos videri pertinere, sed alius tamen re vera spectare. Nam machinas illi quidem, & insidias strunt, sequæ vt quisque vel usu, vel virtute præstat, ad ferendum auxilium cohortantur, fides tamen est illa, quæ oppugnat. Et commune omnium aduersariorum, quique sanam doctrinam oppugnant, propositum est, vt firmamentum fidei in Christum ea, quæ per manus ab Apostolis tradita sunt, solo æquata delentes, conuellent & labefactent. Itaque vt grati debitores demonstrationes è scripturis postulant, quæ sine scripto à Patribus tradita sunt testimonia, tanquam nullius ponderis reiciunt. Sed nos veritatem non deferemus, nec timiditate socios in bello prodemus. Si enim, cum dominus institutum hoc tanquam necessarium tradiderit, vt cum patre, & filio

Spiritum sanctum coniungimus, isti secus sentientes eum coniungunt, & dicunt, & ad servilem naturam transferunt, nonne verè maiorem maledicto suo, quam Domini præcepto tribuunt auctoritatem? Age igitur omni contentione remota sic ea, de quibus disputatio inter nos est instituta, perpendamus. Vade censemur Christiani? ex fide quibus respondetur. Quo autem pacto salutem assequimur per baptismum nimirum gratiam regenerati. qua enim alta ratione? Cum igitur salutem hanc per patrem, & filium, & Spiritum sanctum sciamus esse roboratam, quam doctrinæ formam suscepimus, abiciemus? Vehementer esset ingemiscendum, si longius à salute nostra nunc abesse deprehenderemur, quam cum credidimus. Si quidem ea, quæ tunc accepimus, nunc repudiamus. Eadem est iactura, vel expertem baptismi discedere, vel vnam aliquam traditionis partem imperfectam accepisse. Et qui confessionem, quam in prima institutione deposuimus, omni tempore non servat, nec in omni vita tanquam tutum propugnaculum complectitur, is à Christi promissis alienum se constituit, quippe qui proprio chirographo, quod in fidei confessione deposuit, aduersatur. Si enim baptismus mihi fuit principium vitæ, & dies prima illa regenerationis dies, & vox illa nimirum est omnium præstantissima, quam in adoptionis gratia pronuntiaui. Ergo institutum illud, quod me in lucem eduxit, & Dei mihi largitus est gratiam, per quod effectus sum filius Dei, qui prius propter peccatum inimicus extiteram, id ego callidis istorum argumentis deceptus abiciam? Imo verò & mihi ipse precor, ut cum hac confessione ad Dominum accedam, & istos moneo, ut integram seruent fidem in diem Christi, nec spiritum à patre filioque seungant, sed quam iam inde ab ipso baptismo doctrinam complexi sunt, eam & in confessione fidei, & in gloriæ persolutione tueantur, atque consequantur.

Eiusdem.

Cui vixit afflictio? cui angustia, & tenebræ? cui æterna condemnatio? nonne iis, qui fidem abnegarunt? Ecce quod est autem abnegationis indicium? nonne quod confessione proprias improbarunt? Ecce quid autem confessi sunt? aut quantum se credere in patrem, & filium & Spiritum sanctum, eadem

rennantes diabolo, & Angelis eius salutarem illam vocem emisissent? Quod igitur congruens in istos nomen à filiis lucis inuentum est? Nonne præuicaces appellati sunt, ut qui salutis suæ pacta violauerint? Quo igitur, nisi præuicacitoris nomine, eum, qui Deum, aut Christum abnegauit, appellabo? Quod autem illi, qui spiritum abnegauit, vis me nomen imponere? obone hoc idem? ut qui à pactationibus cum Deo factis recesserit? Cum igitur fidei in spiritum confessio pietatis beatitudinem conciliat, negatio verò subiiciat impietatis condemnationi, nonne horrendum est, si ipsum, non ignis, non gladij, non crucis, non verberum, non tormentorum formidines terri sed falsis tantummodo illorum, qui spiritum oppugnant, argumentis & rationibus adducti relinquantur? Si quis Christum confiteatur, & Deum neget, huic Christum nihil profuturum esse testificor. Et qui Deum inuocat, Christum autem repudiat, fidem illius inanem esse. Et qui spiritum relinquit, eum frustra in patrem & filium crediturum, quam tamen in eos fidem nisi Spiritus adsit, habere non potest. Neque enim credit in filium, qui non credit spiritui. Neque credit in spiritum, qui filio non credit. Nemo enim potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. Et Deum nemo vidit unquam, sed vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse nobis enarrauit. Cuius quidem, qui talis est, est expert, & veræ adorationis. Neque enim illum adorare licet, nisi in Spiritu sancto, nec pater, nisi in adoptionis spiritu potest inuocari.

Eiusdem in eos, qui solum baptismum etiam in Dominum satis esse contendunt.

CAP. XII.

Neminem verò in errorem inducant Apostoli verba, qui sæpe in baptismo patris, & filij, & Spiritus sancti mentionem omittit. Neque iccirco nominum horum inuocationem obseruandam non putet. Quicumque, inquit, in Christum baptizati estis, Christum induistis. Et rursum, Quicumque, inquit, in Christum baptizati estis, in mortem eius baptizati estis. Christi enim appellatio totum complectitur. Nam & Deum, qui vnxit, & filium, qui vnctus est, & spiritum, qui est ipsa vnctio, declarat, ut ex Petro in Actis didicimus Iesum à Nazareth, quem vnxit Deus Spiritu sancto. Et apud Esaiam, spirit-

tus Domini super me, in eo quod vixit me. Et in Psalmist
Propterea vixit te Deus tuus oleo lœtitiæ præcōsortibus tuis.
At solius etiam spiritus aliquando videtur in baptismo fecisse
mentionem. Omnes enim, inquit, in vno corpore, in vnum
spiritum baptizati sumus. Cui congruit etiam illud, Vos au-
tem baptizabimini spiritu sancto. Et illud, Ipse vos baptizabit
in spiritu sancto. Nam tamen iccirco perfectum baptismum
quis dixerit, in quo solum spiritus nomen inuocatum est. In-
stitutum enim in gratia vitæ largitricæ traditū transilire non
oportet. Qui enim vitam nostram liberavit à corruptione,
dedit nobis renouationis facultatem, quæ causam habet in-
explicabilem, & in mysterio continetur, sed magnam ani-
mæ salutem affert. Quamobrem aliquid addere, aut detrahe-
re, est apertè ab æterna vita decidere. Itaque si spiritus in ba-
ptismo à patre filioq; seunctio baptizanti quidem periculosa
est, & inutilis baptismum suscipienti, quomodo tutum est, à
patre & filio spiritum separare? Fides autem & baptismus
sunt duo salutis modi sic inter se coniuncti, vt diuelli non
queant. Siquidem fides per baptismum perficitur, baptismus
autem per fidem. Et iisdem nominibus vtrunq; completur.
Sicut enim credidimus in patrem, & filium, & spiritum san-
ctum, ita baptizamur in nomine patris, & filij, & spiritus san-
cti. Et confessio quidem dux ad salutem præcedit. Baptismus
verò pactionem nostram obsequans consequitur.

*Eiusdem, cur apud Paulum Angeli cum patre
& filio simul accepti sint.*

CAP. XIII.

AT alia quoq; inquit, quamuis cū patre, & filio conu-
merentur, non tamen conglorificantur omnino. Vt Apo-
stolus in testimonio, quo ad Timotheū vritur, Angelos etiam
adhibet. Testificor, inquit, tibi corā Deo, & Christo Iesu, &
electis Angelis eius, quos ē reliquarū rerum procreatarum nu-
mero non eximimus, nec cū patre, & filio patimur numerari.
Ego verò, licet adeo perspicuè absurda sit ista ratio, vt ne re-
sponsione quidē sit digna, respondeo tamen, posse quidem for-
tasse cōseruum, etiā testem adhiberi apud mansuetū, micēq;
iudicem, præsertim cum de æquitate in eos qui iudicantur, agi-
tur, quo æqua iudiciorum sententia confutari minime posse
demonstr-

demonstratur, liberum verò ē seruo constitui, & vocari filium
Dei, & à morte liberari à nemine alio posse, nisi ab eo, qui na-
turalem ipse possideat coniunctionem, & à serui conditione
sit alienus. Quomodo enim cum Deo coniungat alium is, qui
ab eo ipse seunctus sit? Aut quomodo qui iugo seruitutis sub-
iectus est, vindicabit alium in libertatem? Quare non pari ra-
tione de spiritu, atq; Angelis mētio fit. Sed de spiritu quidem,
vt de vitæ Domino, de Angelis verò, vt qui sint conseruorum
adiutores, & tanquā fideles veritatis testes adhibentur. Solici
sunt enim homines sancti, mandata Dei testibus adhibitis da-
re. Vt idem hic ad Timotheum ait, Quæ accepisti à me coram
multis testibus, ea commenda fidelibus omnibus. Et nunc An-
gelos testes profert, quoniam eos vna cum iudice nouit affu-
turos, cum venerit in gloria patris ad iudicandum orbem ter-
rarum in iustitia. Qui enim, inquit, constebitur me coram
hominibus, & filius hominis cōstebitur eum coram Angelis
Dei. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur à
me coram Angelis Dei. Et alibi Paulus, in reuelatione, inquit,
Domini Iesu Christi ē cōlo cum Angelis. Huius rei gratia
hinc iam testatur coram Angelis, ad magnum illud iudicium
promptas sibi ipse parans demonstrationes.

CAP. XIII.

AT ne si in ipsum quidem spiritū, inquit, baptizemur,
æquum propterea est, vt ipse cum Deo collocetur. Nam
& in Mosē baptizati sunt quidam in nube & in mari, simi-
liter dubium non est, quin fides etiam in homines iam exte-
rit. Credidit enim populus Deo & Mosi seruo eius. Cur igitur
tantopere spiritum, inquit, supra res procreatas extollis &
magnificas, cum eadē iam & hominibus sint attributa? Quid
respondebimus? sic in spiritum fidem esse, vt in patrem, & fi-
lium. Similiter & baptismum. In Mosē verò & nubem tan-
quam in vmbra & figuram. Nec quia rebus paruis & huma-
nis diuinæ significatæ sunt, propterea diuinarum item natu-
ram esse parua, quam figurarum adumbratio plerunq; de-
clarauit. Figura enim rerum, quæ expectantur, est declaratio,
similitudine præmonstrans id, quod futurum est. Vt Adam fi-
gura erat futuri. Et petra figura Christum, & petra aqua vita-
lem verbi vim significabat. Siquis enim sitit, inquit, veniat ad

me, & bibat. Et Manna panem vivum, qui de caelo descendit. Et serpens, signum fuit salutaris illius mortis, quæ per signum perfecta est. Quamobrem & qui respiciebant in eum servabantur. Sic etiam ea, quæ pertineant ad exitum Israelis scripta sunt, ut eos, qui per baptismum servantur, indicarent. Sic autem servata sunt Israelitarum primogenita, ut eorum corpora, qui baptizantur, cum gratia tribueretur iis, qui sanguine essent signati. Mare autem, & nubes tunc quidem per stuporem ad fidem adducebant, in futurum verò tanquam figura gratiam futuram præfigificabant. Quis sapiens, & intelligit hæc? Quomodo mare, quod baptismi figuram gerit, ita seminat à Pharaone, ut baptismus ipse à Diaboli dominio, obruit illud inimicum in se. Interit & hic inimicitia nostra cum Deo. Populus ex illo incolumis egressus est. Ascendimus & nos ex aqua tanquam viventes à mortuis illius, qui nos vocavit, gratia conservati. Nubes autem doni Spiritus sancti figuram gerit, qui per membrorum mortificationem vitiorum flammam fringefacit. Quid igitur? num quia per figuram in Moysen baptizati sumus, ideo parva est baptismi gratia? Hoc quidem pacto nihil, quod ad res nostras pertineat, magnum sit, siquidem eam, quæ in eam singulis est, gravitatem calumniamur. Neque enim Dei erga homines Charitas magnū aliquid naturæ præstantius habebit, qui vniigentum tradidit pro peccatis nostris, quandoquidem nec Abraham proprio peperit filio. Neque mors Domini gloriosa, quoniam ovis pro Isaac figuram oblationis explevit. Neque terribilis descensus ad inferos, quoniam Ionas tribus diebus & totidē noctibus figuram mortis implevit. Idem igitur facit in baptismo, qui umbræ comparat veritatē, & figuris comparat ea, quæ per figuras significantur, & per Moysen, & mare totū simul consiliū evangelicū distrahere conatur. Quæ enim remissio peccatorū? Quæ vitæ renovatio in mari? Quæ gratia spiritalis per Moysen? Quæ illius peccati internecio? Non sunt illi mortui cum Christo. Quocirca nec confutaverunt. Non tulerunt imaginē celestis, non lesu mortificationem in corpore gestarunt, non exuerunt veterem hominem, non induerunt novum qui renouatur ad agnitionem secundum imaginē eius, à quo creatus est. Quid ergo baptismos comparas, quorum nomē duntaxat commune est, re autem tantum inter se differunt, quantum à veritate somnium, & umbra

umbra atque imago ab iis, quæ per essentiam subsistunt? Quid? quod fides in Moysen non fidem in spiritum exigui ponderis esse declarat, sed potius in rerum omnium Deum confessionem extenuat? Credidit enim, inquit, Populus Deo & Moysi servo eius. Cum Deo igitur, non cum spiritu coniungitur est. Et figura erat non spiritus, sed Christi. Tunc enim in legis ministerio per se ipsum mediatoris Dei atque hominum figuram gerebat. Neque enim spiritus figura erat Moyses dum inter Deum & populum intercederet. Data enim lex est ordinata per Angelos in manu mediatoris, Moyses nimirum, ob precationem populi dicentis, Loquere tu ad nos, & ne loquatur nobis Deus. Itaque fides in eum ad Dominum refertur mediatorem Dei, atque hominum, Qui, si crederetis, inquit Moysi, crederetis utique & mihi. Paruane igitur res est fides in Dominum, quia per Moysen ante significata est? Ita ne parva quidem est à spiritus in baptismum gratia, quod aliquis in Moysen baptizatus sit? Illud præterea possumus dicere, per Moysen in scriptura solere legem intelligi, ut eo in loco. Habent Moysen, & Prophetas. Proinde cum legis baptismum diceret, in Moysen, inquit, baptizati sunt. Quid igitur gloriationem fidei nostræ, & opulentum Dei, ac servatoris nostri per regenerationem, instar iuuentutis aquilæ, nos renouans donum contemnendum ostenditis vos, qui ex umbra figuris quæ veritatem calumniamini? Infantis planè animi, & pueri lacte verè indigentis est, magnum saluti nostræ mysterium ignorare, quod ratione, quæ in tradendis disciplinis adhibetur, in exercitatione pietatis sic ad perfectionem deducitur, ut ea primū quæ faciliora sunt, nobisque magis ad cognitionem congruentia, tanquam elementa quædam prædicamus. cum Deus res nostras ita moderatur, ut oculos nostros in tenebris versatos paulatim assuesfaciat, quo magnam veritatis lucem valeant intueri.

Habita enim imbecillitatis nostræ ratione, quæ altitudinem diuitiarū sapientiæ suæ, & imperuestigabilia iudicia scientiæ non capit, aptum & congruentem hunc nobis institutionis modum ostendit, ut umbras corporum prius, & solem in aqua cernere assuesceremus, ne puræ lucis spectaculo statim oculi nostri perstringerentur. Pariter enim & lex umbram habens futurorum, & figuræ prophetarum, quæ sunt ænigmata veritatis,

veritatis, tanquam exercitationes quadam oculorum cordis excogitatae sunt, quo facilis nobis ad sapientiam in mysterio abdita ascensus foret.

Eiusdem. Nec in rerum intelligibilium procreatione, nec in gubernatione rerum humanarum, nec in iudicio, quod expectatur, nos animo & cogitatione Spiritum sanctum ita complecti, ut a patre, & filio coniungatur.

CAPVT XVI.

AD id igitur, quod initio propositum est, reuertamur. Nulla prorsus in re Spiritum sanctum a patre & filio separari & scungi. Paulus in eo loco, ubi de linguarum munere loquitur, ad Corinthios scribens, declarat, si omnes, inquit, prophetis, totres autem aliquis infidelis, aut idiota, arguitur ab omnibus, iudicatur ab omnibus, & ita occulta cordis eius manifesta fiunt, atque ita procidens in faciem adorabit deum pronuntians, quod deus vere in vobis sit. Cum igitur ex prophetia, quae ex diuisione donorum spiritus sit, deus in prophetis esse cognoscatur, consulent isti, quem locum tribuant Spiritui sancto. Ac quis ne sit, enim cum deo collocare, an ad rerum procreatarum numerum expellere. Et ea, quae ad Sapphiram a Petro dicta sunt, Quid ita conuenit vobis tentare Spiritum sanctum? non mentiti estis hominibus, sed deo, indicant eandem in Spiritum sanctum, & in deum esse peccata. Ex quo spiritum in omni actione cum patre, & filio ita coniunctum intelligis, ut separari non possit. Cum enim agat deus diuisiones operationum, & dominus diuisiones ministeriorum, simul adest Spiritus sanctus donorum distributionem pro sua cuiusque dignitate iure suo disponens. Diuisiones enim inquit, donorum sunt, idem autem spiritus. Et diuisiones ministeriorum sunt, idem autem deus, qui operatur omnia in omnibus. Haec autem omnia, inquit, operatur vnus, & idem spiritus, diuidens singulis, uti vult. Neque vero, quoniam Apostolus primum hic spiritus meminit, deinde filij, tertio dei & patris, oportet omnino inuersum esse ordinem existimare. Ex habitu enim nostro principium sumptis, qui dona suscipientes primum occur-

rimus distribuendi. Deinde cogitamus eum, qui misit, post ad fontem, & causam honorum tollimus cogitationem. Ex his praeterea, quae ab initio creata sunt, Spiritus sancti cum patre, & filio coniunctionem intelligis. Purae enim & intelligibiles, & mundo superiores illa virtutes & suae & appellantur sanctae, ex gratia per Spiritum sanctum data sanctimoniam assecutae. Quare cum silentio praetermissa sit ratio, quae caelestes virtutes creatae sunt, Qui enim mundi ortum nobis conscripsit, ex rebus illis tantum, quae sensibus obnoxiae sunt, autorem illius indicauit, tu autem cum eam habeas vim, ut ex iis, quae videntur, ea, quae videri nequeunt, colligere valeas, opificem laudas, per quem creata sunt omnia, quae vel cernuntur oculis, vel cerni non possunt, siue principatus, siue potestates, siue virtutes, siue throni, siue dominationes. & si quae sunt aliae naturae ratione praeditae, quae nominatae non sunt, tu mihi in harum procreatione principalem causam cogita patrem, effectricem filium, perfectricem spiritum, ut patris quidem voluntate ministrato-rij spiritus subiant, actione autem filij ad esse perducantur. Spiritus vero praesentia perficiantur. Angelorum autem perfectio est sanctitas, in sanctitateque permansio. Et nemo putet, me dicere, tres principales essentias, aut actionem filij imperfectam. Vnum enim est rerum omnium principium per filium agens, & perficiens in spiritu. Et neque pater, qui omnia in omnibus agit, imperfectam habet actionem, nec filius mancā procreationem, non absolutam in spiritu. Sic enim neque pater filio indigeret, cum sola ageret voluntate, attamen vult per filium: Neque filius egeret spiritu, ad patris similitudinem operans, attamen & filius per spiritum vult perficere. Verbo enim domini coeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Nec verbum igitur est aeris impressio, significans, vocalibus instrumentis prolata. Nec spiritus est oris halitus spiritalibus partibus expulsus. Sed Verbum quidem, quod apud deum erat in principio, & deus erat. Spiritus autem oris dei, spiritus veritatis, qui a patre procedit. Tria igitur intelligis, mandantem Dominum, efficiens Verbum, confirmantem spiritum. Quid autem aliud sit confirmatio, nisi ex sanctitate perfectio? confirmationis voce constantem & immobilem in bono firmitatem significans? Sanctitas porro non sine spiritu. Non enim natura sanctae sunt coelorum virtutes, alioquin nihil a Spiritu sancto differrent.

diffèrent. Sed pro ratione præstantiæ sanctitatis mensuram habent à spiritu. Nam ut cauterium cum igne consideratur, cum aliud sit materia subiecta, aliud ignis: Sic etiam virtutum celestium materia quidem forte sit æreus spiritus, aut ignis materię expers, ut scriptum est. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Ex quo fit, ut & in loco sint, & aspectabiles fiant, cum se dignis hominibus in specie corporum, quæ ipsi habent propria, & sua, conspiciendos præbeant; sanctitas verò, cum extrinsecus, non autem ex ipsorum accedat essentia, illis ex spiritus communione perfectionem affert. Ac dignitatem quidem seruat, in bonitate permanentes, quippe qui liberam habeant voluntatem, nunquam tamen excidunt à veri boni possessione. Quod si ratione spiritum adimas, Angelorum choreæ dissoluantur, ruant Archangelorum præfecturæ, & omnia confundantur, perturbata, confusa, incertaque sit ipsorum vita. Quomodo enim dicent Angeli: Gloria in excelsis Deo nisi à spiritu confirmetur? Nemo enim potest dicere Dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Et nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesum. Quod tamē dicerent improbi, & aduersarii spiritus. Quorum lapsu & deflectione ratio nostra confirmatur, quod virtutes, quas oculis cernere non valemus, sint libera prædita voluntate, & ex quo tum ad virtutem, tum ad vitium propensæ: & ideo spiritus auxilio egeant. Ego Gabrielem etiā assero nulla alia ratione futura prædicere, nisi præmotione spiritus. Quoniā ex diuisione donorum spiritus, vnū est prophetia. Et qui visionis mysteria desideriorū viro nuntiare iussus est, vnde edoctus potuisset docere res illas arcanas, nisi à spiritu sancto, cuius propria est reuelatio mysteriorum? ut scriptum est, Nobis autem Deus reuelauit per spiritum. Throni verò, & Dominationes, & Principatus, & Potestates, quomodo beati agerent vitam, nisi semper viderent faciem patris, qui in celis est, quod sine spiritu fieri non potest? Quemadmodum nocte si lumen è domo sustuleris, cæci sint oculi, nec agere queant facultates, & quæ digna, pretiosique sunt, ita lateant, ut aurum pariter, ac ferrum per imprudentiam concolletur, sic in illa Rep. intelligibili non potest fieri, ut sine spiritu vita illa legitima permaneat, nō magis, quā in exercitu militaris disciplina, si absit imperator, aut chori cœcant, nisi præfectus temperet, ac moderetur harmoniam. Quomodo dicent

dicent Seraphim Sanctus, Sanctus, Sanctus, nisi doceantur à spiritu? siue igitur laudant Deum omnes Angeli eius, siue laudant eum omnes virtutes eius, spiritus id præstāt auxilio. Siue adstant ei millia millium Angelorum, & centies cetera millia ministrantium virtute spiritus sine reprehensione proprium opus exequuntur. Tota igitur illa supercelestis & inexplicabilis harmonia, quæ tum in Dei cultu, tum in mutuo virtutum super mundanarū concentu sita est, seruari non potest, nisi spiritus præset. Sic ergo iis procreandis, quæ non ex progressionē, sed ab ipsa statim creatione perfecta sunt, ad spiritus sanctum, & ad perfectum, & absolutum ipsorum statum suam gratiam coovert. Nam dispositiones, quæ ad hominem pertinent, à magno Deo, & seruatore nostro Iesu Christo ex bonitate Dei peractas, quis per spiritus gratiā negabit fuisse completas? Seu vetera voles considerare, Patriarcharum benedictiones, datum per legislationē auxilium, figuras, prophetias, præclara in bellis facinora, signa per homines iustos perfecta, seu illa quæ ad Domini aduentum in carne dispositū pertinent? Primum enim ipsi carni Domini sic affuit tanquam vinctio, ut nunquam se iunctus fuerit, ut scriptum est, super quem videris spiritum descendentem, & manentē super eum, hic est filius meus dilectus. Et, Iesum à Nazareth, quem vnixit Deus spiritu sancto. Ad hæc omnis eius actio presente spiritu perficiebatur, spiritus illi aderat, dum à Diabolo contaretur. Ductus enim est, inquit, Iesus à spiritu in desertū, ut tentaretur. Aderāt & virtutes operanti, nec separabatur. Si enim inquit, in spiritu Dei eiicio Dæmonia. Et à mortuis resurgentē non deseruit. Cum enim Dominus hominem renouaret, & quam ex afflatu Dei acceptam gratiā amiserat, rursus redderet, quid autē Accipite spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum reuocastis, retenta sunt. Quidē Ecclesiæ gubernatio, nōnon planē & sine vlla controuersia per spiritum sanctum temperatur? Ipse enim inquit, dedit in Ecclesiā primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Doctores, postea virtutes, deinde dona curationum, opitulationes, gubernationes, generalium. Hic enim ordo ex diuisione munerum spiritus est constitutus. Quod si quis accuratē considerauerit, & in tempore apparitionis Domini è cælo, quam expectamus, spiritum sanctum non otiosum fore, ut quidam arbitrantur, inueniet, sed

sed affuturum etiam in illa die reuelationis eius, in qua iudicabit orbem terrarum in iustitia beatus ille & solus potens. Quis enim est adeo igoarus bonorum, quæ dignis à deo parata sunt, ut iustorum coronam esse spiritus gratiam nesciat, quæ largior, & perfectior exhibebitur, cum pro rerum ex virtute gestarum ratione spiritalis gloria singulis tribuetur? Nam in splendoribus sanctorum multæ mansiones apud patrem, hoc est, dignitatum differentia. Sicut enim stella differt à stella in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Quare qui sancto signati sunt spiritu in diem redemptionis, & quam acceperunt gratiam spiritus, eam integram immaculatamque serauerint, ipsa verba illa sunt audituri: Euge serue bone, & fidelis, super panca fuisti fidelis, super multa te constituam. Et qui studiorum improbitate tristitia spiritum sanctum affecerunt, aut non ex eo, quod datum illis est, superlucrati fuerint, auferetur ab eis id, quod acceperant, & ad alios beneficium transferetur. Aut, quemadmodum scribit quidam Euangelistarum, & diuidentur omnino, ita tamen ut diuisio illa de perpetua à spiritu seiunctione intelligatur. Neque enim corpus ita disseccabitur, ut vna pars supplicio afficiatur, altera liberetur. Fabulosum enim id sit, nec iusto conueniens iudici, ut cum totum peccauerit, dimidium puniatur. Neque anima in duas secatur partes, cum tota per totum peccandi sensum habuerit, & vna eum corpore malum patrarit. Sed diuisio, quemadmodum diximus, est animæ à spiritu perpetua separatio. Nunc enim licet indignis admittus non sit, tamen adesse videtur quodammodo illis, qui semel signati sunt, dum salutem ipsorum resipiscendum expectat. Tunc autem prorsus ab anima, quæ gratiam ipsius inquinauit, dirimetur. Ideo non est in inferno, qui confiteatur, nec in morte qui memor sit dei, cum spiritus non adit auxilium. Quomodo igitur ut sine spiritu sancto iudicium perficiatur cogitari potest, cum ostendat scriptura, ipsum esse premium iustorum, primumque peccatorum supplicium? Cum id, quod videntur habere, auferetur sed maximè spiritus cum patre & filio coniunctionis iudicium est, quod ita se habere cum deo dicitur, quemadmodum se habet spiritus, qui in nobis est, cum vnoquoque nostrum. Quis enim, inquit, nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus, qui in ipso est? sic & quæ dei sunt, nemo nouit, nisi spiritus, qui ex deo est.

Sed hæc, inquit, esto. Gloria tamen spiritui non debetur omnino, ut glorificationibus à nobis essetatur. Si societas, qua spiritus cum patre, & filio coniunctus est, satis locuples illius dignitatis testimonium non existimatur, vnde nam ad eam comprobendam, quæ mentem omnem superat, argumenta capiemus? Attamen si nominum eius significationes, actionumque magnitudinem, & qua in nos, imò verò in omnes res procreatas beneficia confert, considerare mus, ad aliquam amplitudinis, incomprehensæ ipsius potestatis, cogitationem poterimus peruenire. Spiritus appellatus est, ut spiritus deus, Et spiritus faciei nostræ, Christus Dominus. Sanctus, ut sanctus pater, & filius sanctus. Rebus enim procreatis aliunde sanctitas prouenit. Spiritui verò sanctitas naturam complet. Quamobrem non sanctificatur ipse, sed alios sanctificat. Bonus, ut bonus est pater, & qui è bono patre bonus genitus est, essentiam habens ipsam bonitatem. Rectus, ut rectus Dominus deus, quippe qui sit ipsa veritas & ipsa iustitia, nec ad alterutram partem motiones, & declinationes habeat propter naturæ immobilitatem. Paracletus, ut vnigenitus, quemadmodum ipsemet ait. Ego rogabo, inquit, patrem meum, & dabit vobis alium paracletum. Atque ita spiritui cum patre & filio communia sunt nomina, quod ex naturæ proprietate hæc appellationes obrineat. Vnde enim aliunde? Præterea spiritus principalis, & spiritus veritatis, & spiritus sapientiæ nominatus est spiritus ille diuinus, qui fecit me. Et Beseleel impleuit, inquit, deus spiritu sapientiæ, & prudentiæ, & scientiæ. Ac nomina quidem hæc sunt naturæ præstantia & magna, quæ nullam tamen ad gloriam habent excellentiam. Facta verò tum propter magnitudinem explicari, tum propter multitudinem numerari non possunt. Quomodo enim quæ seculis sunt antiquiora cogitabimus? Quæ nimirum ante mentium illarum intelligibilium procreationem egerit. Quæ porro in res procreatas ab ipso profecta sunt beneficia, & quæ ipsius in secula ventura sit potestas. Erat enim, & ante erat, & simul erat cum patre, & filio ante secula. Quamobrem licet seculis cogites aliquid antiquius, id tamen erit spiritu posterius. Quod si orbis procreationem consideraueris, summatæ sunt cælorum virtutes à spiritu,

ut firmitas earum habitus intelligatur, quo difficillime à bonis excidant. Quod enim Deo sese coniunxerint, à malitiis que recesserint, quòdque in beatitudine permaneant virtutes, spiritui acceptum referunt. Christus aduenit, & spiritus præcurrit. Adest in carne, & spiritus non recedit. Opera virtutum peraguntur, gratiæ curationum, per Spiritum sanctum. Efficiuntur daemones in spiritu Dei. Diabolus evertitur præsentis spiritui. Peccatorum sit remissio, per spiritus gratiam. Absoluti & sanctificati estis in nomine Domini nostri, Iesu Christi, & in spiritu sancto Dei nostri. Coniunctio cum Deo per Spiritum. Misit enim Deus spiritum filij sui in cordibus nostris clamantem Abba pater. Resurrectio mortuorum ex spiritus opere. Emittes enim spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Siue creare sic accipias, ut eorum, qui dissoluti sunt intelligatur in vitam reuocatio, nonne magnū est opus ipsius, qui nobis ex resurrectione vitam præbeat, & animas nostras in illa collocet vita spiritali? Siue creare sic accipias, ut eorum, qui lapsi sunt hic, ex peccato ad virtutem reditus intelligatur, sic enim in scriptura solet accipi, ut cum Paulus ait, si qui in Christo noua creatura, & quæ efficitur hic renouatio, & ex terrena, vitis que obnoxia, sit in celestem viuendi rationem commutatio, animos nostros ob rei magnitudinem in summam admirationem adducit. Ad hæc verebimur, ne honorum excellentia dignitatem transeamus, an contra potius ne nimium de ipso demisse cogitemus, etiam si quæ humana mente & lingua maxima dici possunt, de illo pronuntiauerimus. Hæc dicit spiritus sanctus, ut hæc dicit dominus, Descende, & uade cum ipsis, nihil hæsitans, quoniam ego misi illos. Num abiecti sunt hæc & timidi verba? separate mihi Barnabam & Paulum ad opus, ad quod accersui eos. Num seruus ita loquitur? Et Esaias, Dominus misit me, & spiritus eius. Et descendit spiritus à Domino, & duxit eos. Ac ne ducendi munus abiectum putes, illud Dei esse scriptura testatur: Deduxisti, inquit, sicut oues populum tuum. Et deducens velut ouem Ioseph. Et deduxit eos in spe, & non timuerunt. Proinde cum audieris, cum venerit Paracletus, ipse vos comonefaciet, & ducet in omnem veritatem, sic illam vocem ducet, intellige, ut edoctus es. Ne calumnieris sententiam. At interpellat etiam, inquit, pro nobis: ut quantum supplex eo, qui benefacit, inferior es, capitulum

tantum absit spiritus à Dei dignitate. Quid tu nondum illud de vnigenito audisti? Est in dextera Dei, & interpellat pro nobis? Caue igitur, ne piam & sanctam de spiritu opinionem, propterea quod ipse in te sit, quòdque nos exercitos ad id, quod expedit, amplectendum ducit, imminuas. Ingratissimi enim animi esset ex benemerentis humanitatem arripere occasionem, ut ingratus existas. Nolite igitur contristare spiritum sanctum. Audite, quid Martyrum primitiæ Stephanus dixerit, dum obstinationem populo & contumaciam exprobraret: Vos semper spiritui sancto resististis. Et Esaias, Irritauerunt, inquit, spiritum sanctum, & versus est ipsis in inimicum. Et alibi, Dominus Iacob irritauit spiritum Domini. Vtrum hæc auctoritatem potestatis constituent, audientium iudicio permittimus.

CAP. XX.

Neq̃e seruum dicunt esse spiritum, neque Dominum, sed liberum. ò grauem stuporem, ò miserandam audaciam istorum, qui hæc loquuntur: Vtrum in istis magis deplem, ignorantiam, an blasphemiam? Qui Theologiæ decreta humanis exemplis inquinant, & consuetudines nostras, quæ variam habent differentiam dignitatum, diuinæ illi naturæ, quæ verbis explicari non potest, conantur adaptare, ne illud quidem cogitantes, apud homines natura seruum esse neminem? Aut enim oppressos dominatu sub iugum seruitutis duci, ut sit in captiuitatibus, aut propter inopiam subici seruituti, ut Aegyptios Pharaoni, aut sapienti aliquo, arcanoque consilio deteriores filios parentum iussu cogi prudentioribus, melioribusque seruire. Quòd, si quis diligenter considerauerit, beneficium potius, quàm supplicium appellabit. Expedit enim, ut qui sapientiæ inopia naturalem in se non habet imperandi facultatem, is alterius imperio pareat, ut dum imperantis ratione regitur, similis sit currui, qui aurigam adnuit, aut naui, quæ gubernatorem clauo asidentem habeat. Propterea Iacob benedictione patris constitutus est dominus Esau, quo stultus, vel iniustus à prudente iuuaretur, cum ipse curatorem proprium, mentem utique non haberet. Et Chanaan seruus fratrum suorum fuit, cum ad virtutem percipiendā non esset idoneus, qui patrem suum Noe imprudentem existimaret. Apud

nos quidem ita sunt serui. Liberi verò, qui paupertatem, & bellum effugerunt, nec aliorum indigent cura. Ex quo fit, ut quamvis alius è nobis Dominus dicatur, alius seruus, tamen pro mutua & pari inter nos dignitate, & quia serui sumus illius, qui fecit nos, inter nos conserui sumus. Illic autem, quid potes estimare è seruitute, cum simul atque creata sunt, serui sint constituta, Inter se enim non exercent Imperium. Coelestia enim prerogatiue sunt expertia. Deòque subiecta sunt omnia, eique ut Domino timorem debitum, ut creatori verò congruentem gloriam tribuant. Filius enim gloria patrem afficit, seruus autem dominum suum reueretur. Et duorum alterum Deus omnino requirit, si pater ego sum, inquit, ubi honor meus, si Dominus, ubi timor meus? Maxime profecto miseranda sit vita, nisi sub Domini tutela versetur. Quales sunt virtutes illarum, quae defecerunt, & omnipotentis Dei iugum detrectarunt, seruitutis mordentes frenum, non quod alia sint natura praeditae, sed quod se aduersus creatorem praebant contumaces. Quem igitur liberum dicis? Eum qui Regi non est subiectus, qui nec alteri potestatem habet imperandi, nec alterius parat imperio? Atqui nec ulla talis est in rerum vniuersitate natura, & id de spiritu cogitare, manifesta sit impietas. Quare si creatus est, seruit omnium una cum reliquis omnibus. Vniuersa enim, inquit, seruiunt tibi. Sin rebus procreatis est superior, regni socius est.

Scriptura testimonia, ex quibus spiritum esse Dominum constat.

Sed quid opus est, ut humilibus pugnantes auxiliis victoriam turpiter comparemus, cum grauioribus adhibitis testimoniis, quibus contradicere nequeant, excellentiam gloriae liceat demonstrare? At si dixerimus ea, quae è scriptura deducimus, magnos & graves fortasse clamores edent, occlusisq; auribus, & arrepto, quod cuique occurrerit, loco teli contra nos ruent spiritus oppugnatores. Nos tamen non debemus veritati nostram inuicemmitatem anteferre. Dominus autem dirigat corda nostra in Charitate Dei, & patientia Christi pro tribulationibus. Quis est Dominus, qui dirigit in charitate Dei, & in patientia pro tribulationibus Christi? Respondeant nobis, qui spiritum redigunt in seruitutem. Si enim de Deo, & pater

locutus

locutus esset, dixisset Dominus autem dirigat nos in charitate sua. Si item de Christo addidisset, in sua ipsius patientia. Queratur igitur, quare nam alia persona sit: cui domini conueniat appellatio. Huic similis est alter ille locus, Dominus autem multiplicet, & abundare faciat Charitatem vestram inter vos, & in omnes quemadmodum & nos in vobis ad confirmanda corda vestra sine querela, in sanctitate ante Deum, & patrem nostrum in aduentu domini nostri Iesu Christi, cum omnibus sanctis eius. Quem Dominum precatur, ut ante Deum, & patrem nostrum in aduentu domini nostri Iesu Christi sine querela confirmet corda fidelium Thessalonicensium in sanctitate. Respondeant nobis, qui inter ministrantes spiritus, qui mittuntur in ministerium, collocant spiritum sanctum. At quid respondeant, non habent. Audiant igitur & alia testimonia, quibus spiritus perspicue dominus esse comprobatur. Spiritus, inquit, dominus est. Et rursum, tanquam à domino spiritu. Atque adeo ne defensionis vllum ipsis relinquam locum, ipsa Apostoli verba apponam, Usque in hodiernum diem id ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non reuelatum, quoniam in Christo euacuatur. Cum autem conuersus fuerit ad dominum, tunc auferetur velamen. Dominus autem spiritus est. Cur hoc dicit? Quoniam qui circa nudum literarum sensum desidet, & illic in legalibus observationibus tempus terit, is Iudaicae literarum sensu tanquam velo quodam cor suum contextum habet. Quod quidem illi contingit, quoniam ignorat, corpoream legis observationem aduentu Domini esse abrogatam, figuris deinceps conuersis in veritatem. Solis enim aduentu lucernae deficiunt, patefactaque veritate cessat lex, & silent Prophetae. Quare qui poruit in legalis sententiae profundum despiciere, & literarum obscuritate tanquam velo disrupta ad arcana penetrare, hic à litera ad spiritum sese conuertens, imitatus est Moysen, qui cum loqueretur cum Deo velamen auferbat. Ut legalium quidem decretorum obscuritas velo, quo Moysi facies obtegebatur, respondeat, conuersioni autem ad dominum spiritalis intelligentia. Proinde qui in legis lectione literam aufert, is sese conuertit ad dominum, (dominus autem nunc spiritus dicitur) & similis efficitur Moysi, qui gloriosum ex conspectu domini faciem habebat. Ut enim ea, quae sordidis coloribus propinqua sunt, ex deslucens splendore ipsa

quoque colorantur, sic qui aciem planè intendit in spiritum, ex illius gloria quodammodo transformatur, & sic illustrior, cum ex ipsius spiritus veritate, tanquam luce quadam cor eius illuminetur. Non vereris, homo, Apostolum dicentem, Templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? servilæ domusculæ templi Dei appellatione nunquam honorasset? Quid ille qui scripturam inspiratione sancti spiritus conscriptam dicit, verbisne contumeliosi & contemnentis utitur?

Eiusdem. Naturalem spiritus societatem confirmari ex eo, quod ut pater & filius sic ipse contemplatione comprehendi non potest.

Sed non solum, quia easdem habet appellationes, patrisque & filij socius actionum est, naturæ ipsius perspicua est excellentia, verum quoniam ipse quoque cognitione, & intelligentia nequit comprehendi. Quæ enim de patre tanquam omnem humanam cogitationem superante, quæque item de filio dicuntur, ea Dominus, & de sancto spiritu dicit, Pater iuste, & mundus te non cognovit, mundum intelligens non hunc est cælo, terraque constatum, sed mortalem hanc vitam, & innumerabilibus mutationibus obnoxiam. Et de seipso loquens, Adhuc modicum, inquit, & mundus me non amplius videt, vos autem videtis me. Hic rursus homines vitæ ex materia carnisque constanti devinctos, qui que resurrectionem non credentes, cordis oculis Dominum amplius visuri non erant, mundum appellat. Eadem & de spiritu dicit, spiritum, inquit, veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, neque cognoscit eum, vos autem cognoscitis, quia apud vos manet. Nam homo carni obnoxius, qui mente non est ad contemplandum exercitatus, imò verò illam in sensu carnis tanquam in cæno penitus obrutam gestat, ad spiritum veritatis lucem oculos non potest attollere. Itaque mundus, id est, vita carnis perturbatoribus addicta, ut oculus infirmus radiorum solis splendorem, sic ipsa non suscipit spiritus gratiam. At discipulis suis iam ex doctrina sua vitæ puritatem assecutis Dominus testimoniam reddens, hoc etiam tribuit, quod spiritum iam inspiciant & contemplantur: Vos enim, inquit, iam mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Vade mundus quidem non

non potest capere. Non enim videt ipsum. Vos autem eum cognoscitis, quoniam apud vos manet. Hæc dicit etiam Esaias: Qui fundavit terram, & quæ in ipsa sunt, & dedit spiritum populo, qui est super ipsam, & spiritum calcantibus ipsam. Qui enim terrena conculcant, & ipsis superiores fiunt, hi scripturæ testimonio sancti spiritus dono digni sunt. Quem igitur mundus non potest capere, & quem sancti soli propter cordis mundiciam contemplantur, nonne omnes illi honores convenire debemus existimare? Ac reliquas quidem virtutes in loco singulas circumscripsero esse credimus. Nam Angelus, qui Cornelio assistit, non aderat eodem tempore apud Philippum. Nec qui ex altari Zachariam alloquebatur, eodem tempore propriam in cælo sedem implebat. At spiritus simul, & in Abacuc, & in Daniele operatus fuisse creditur in Babylonia. Et in Cataracta cum Hieremia, & cum Ezechiele in Choreb. Spiritus enim Domini implevit orbem terrarum. Et quo ibo à spiritu tuo? & à facie tua quo fugiam? Et Propheta, Quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus, & spiritus meus stetit in medio vestri. Qui ubique est, & simul cum Deo adest, eum cuius naturæ debemus existimare? illiusne quæ omnia completur, an quæ singulari in loco continetur, qualem Angelorum naturam esse scriptura demonstravit: sed hoc nemo dixerit. Eum igitur, qui natura Deus est, magnitudine incomprehensus, potens in actionibus, bonus in beneficiis, non super omnia extollemus, & laudabimus.

Eiusdem. Gloriam esse numerationem eorum quæ ipsi adsunt.

Ego verò nihil aliud esse gloriam censeo, nisi rerum, quæ ipsi adsunt, admirabilem numerationem. Quamobrem illi aut non permittent, ut bonorum, quæ ab ipso proficiuntur, meminimus, aut eorum plane, quæ illi adsunt, enumerationem, maximæ gloriæ est absolutio. Quandoquidem nec Deum & patrem Domini nostri Iesu Christi, & unigenitum illius filium, aliter possumus glorificare, nisi pro viribus operam demus, ut eius miracula recensamus.

*Eiusdem. Eorum, qui spiritui gloriam non tribuunt,
absurditatem coargui ex comparatione rerum
procreatarum, quæ gloria afficiuntur.*

Praterea si gloria & honore coronatus est homo communis. Et gloria, & honor, & pax omni facienti bonum in promissionibus reposita sunt. Et est quædam Israelis gloria singularis. Quorum, inquit, adoptio, & gloria, diuinitusq; cultus. Et suam ipsius quandam gloriam cantor psalmorum commemorat: Quomodo, inquit, psallat tibi gloria mea. Et rursum, Exurge gloria mea. Et est solis gloria, & gloria stellarum, ut Apostolus testatur. Et iudicij administratio cum gloria. Cum tam multis gloria tribuatur, tu spiritum solum ex omnibus esse vis sine gloria? Atqui ministratio spiritus, inquit, in gloria, quomodo igitur ipse sit indignus, cui gloria tribuatur? Et magna quidem gloria iusti, ut cecinit David, spiritus autem gloria, ut ipse sentis, nulla? Nonne igitur manifestum periculum est, ne e verbis eiusmodi certum illi in se testimonium ferant? Esto, inquit, gloriosus, sed non eodem modo, quo filius. Equam habet rationem, ut alium spiritui locum excogitent, relicto eo, qui à Domino est constitutus, spoliemusq; illum gloriæ societate, qui ubiq; cum diuinitate suscipitur, in fidei confessione, in redemptionis baptismo, in virtutum actione, in habitatione sanctorum, in beneficiis in subditos conferendis? Nullum enim omnino donum est, quod sine spiritu sancto à res procreatas perueniat, cum ne verbum quidem nudum in defensionibus Christi sine spiritus auxilio queat pronuntiari, quemadmodum in Euangelis à Domino seruatore nostro didicimus. Ut hæc igitur omnia contemnamus, & societatis eius omnibus in rebus obliui, spiritum à patre, & filio diuellamus, nescio, an spiritus sancti particeps quispiam sit assensurus. Vbi nam ipsum collocabimus? inter res procreatas? At seruiunt res omnes procreatæ, spiritus autem liber est. Vbi enim spiritus Domini, ibi libertas. Ac cum multa quidem nobis dicenda suppetant, quamobrem in rerum, quæ procreatæ sunt, numero spiritus ponendus non sit, ea nunc dicere superfluo. Si enim pro questionis dignitate & argumenta nostra proficere velimus, & quæ ab aduersariis obiciuntur, confut

confutare, longa nobis oratione foret opus, & libri magnitudine lectores auerteremus. Quapropter proprio id operi reseruantes, quæ proposita sunt, persequamur. Sigillatim igitur omnia perpendamus. Natura bonus est spiritus, ut bonus est pater, & bonus filius. Res autem procreatæ in boni electione participes sunt bonitatis. Nouit profunda Dei. Rebus autem procreatis arcana per spiritum patefiunt. Viuificat simul cum Deo cuncta viuificante, & cum filio vitam elargiente. Qui enim, inquit, suscitauit Christum à mortuis, viuificabit, & mortalia corpora vestra per inhabitantem ipsius spiritum in vobis. Et rursum: Oues meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis. Sed & spiritus, inquit, viuificat. Et rursum spiritus autem, inquit, est vita propter iustitiam. Et Dominus testatur, spiritum esse, qui viuificat, carnem non prodesse quicquam. Quæ cum ita sint, quomodo spiritum à potestate vitam largiente remouebimus, & cum natura, quæ vita indiget, coniungemus? Quis adeo contentiosus est, adeo celestis expers muneris, adeo sine gustu honorum verborum Dei, adeo à celesti spe alienus, ut spiritum à dignitate se iungat, & inter res procreatas constituat? In nobis, inquit, est spiritus ut donum Dei. Donum verò non iisdem honoribus afficitur, quibus ille, qui largitus est donum. Donum quidem Dei spiritus est, sed donum vitæ. Donum enim, inquit, spiritus vitæ liberauit vos. Et virtutis donum. Accipietis enim, inquit, virtutem superuenientis spiritus in vos. Num igitur propterea contemnendus est? Nonne filium etiam hominibus est elargitus? Qui sanè proprio, inquit, filio non pepercit. Sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non omnia simul cum eo nobis donabit? Et alibi, ut sciamus, inquit, quæ nobis à Deo donata sunt, de mysterio humanæ carnis assumptæ verba faciens. Nonne igitur qui hæc dicunt, ingrati animi vitio Iudæos superant? Qui ex incredibili benignitate maledicti occasionem arripiunt. Succensent enim spiritui, qui nobis salutem hanc tribuat, ut Deum, nostrum appellemus patrem. Emisit enim Deus spiritum filij sui in corda nostra clamantem, Abba, pater, ut eorum vox illa sit propria, qui gloria ipsam afficiunt.

*Scripturam vti hac syllaba in, pro cum, eandemq;
esse vim huius syllaba, & atque
huius syllaba, cum.*

C A P. X X V.

CUr igitur, inquit, scriptura nusquam cum patre & filio, spiritum glorificatum tradidit, sed diligenter cauit, ne cum spiritu diceret, ubiq; autem in ipso glorificare, tanquam congruentius, magis dicendum censuit? Ego verò per hanc syllabam, in, nequaquam humiliorem sententiam constitui dixerim, sed mentes nostras per illam, si sano accipitur modo, maxime in sublime tolli, praesertim cum multis in locis eam pro hac syllaba, cum, positam obseruauerimus. Vt ibi, introibo domum tuam in holocaustis, id est, cum holocaustis. Et eduxit eos in argento & auro, hoc est, cum argento & auro. Et non egredietur Deus in virtutibus nostris, Et innumerabilia his similia. Sed libenter omnino didicerim ab ista nota sapientia, quam glorificationem Apostolus per hanc vocem, in, absoluerit ex illa figura, quam isti nunc proferunt ex scriptura. Nusquam enim dictum hoc reperi, tibi pater honor, & gloria, per vnigenitum tuum in Sancto spiritu, quod istis nunc est ipsa respiratione, vt ita dicam, familiarius. Separatim enim horum vnumquodque licet inuenire, coniunctum autem in hoc ordine nullo modo poterunt demonstrare. Quare, quando subtiliter ea, quae scripta sunt, expendunt, ostendant, vnde id habent. Sin consuetudini concedunt, ne nobis quidem prohibeant. Nos enim vtrique dictiones in vsa fidelium deprehendentes vtriusq; vsu sumus, & ab vtraque pariter gloriam spiritui plenam tribui credimus, sed per eam, quae proposita est, eorum, qui veritatem deprauant, os magis obstrui, quae cum similem scripturarum vim habeat, non tamen aequae est aduersariis exposita. Est autem haec, cui nunc ab istis contradicatur, quae pro coniunctione, Et, accipitur. Idem enim est dicere, Paulus, & Siluanus, & Timotheus, ac si dicas, Paulus cum Timotheo & Silvano. Nominum enim coniunctio per vtranque pariter enuntiationem seruatur. Quamobrem si, cum Dominus dicat, Pa-

trem, & filium, & Spiritum sanctum, ego dicam, patrem & filium cum Spiritu sancto, aliud ne dixerò, quantum ad sententiae vim pertinet? Quod verò per coniunctionem hanc, Et, nomina copulentur, multa sunt testimonio. Gratia enim, inquit, Domini nostri Iesu Christi, & charitas dei, & communio Sancti spiritus. Et rursum, obsecro vos per nomen nostrum Iesum Christum, & per dilectionem spiritus. Quare si pro, Et, vti, cum, voluerimus, quid discriminis allaturum simus, ego quidem non video. Nisi quis frigidis grammaticae observationibus coniunctionem anteponat, quod coepit, & maiorem faciat connexionem. Praepositionem autem reiciat, quod vim parem non habeat. Quod si de his contendissemus, defensio fortasse haud longa egeret oratione. Nunc autem non de syllabis, neque de hac, aut de illa voce disputant, sed de rebus, quae vi, & veritate maximum habent discrimen. Quarum gratia cum syllabarum vsus non obseruetur, isti alias Ecclesiae adscribere, alias ab ea conantur amouere. Ego verò licet ex primo auditu perspicua sit utilitas, tamen rationem etiam afferam, qua patres nostri non frustra huius praepositionis vsu admiserunt. Nam praeterquam quod aequae ac syllaba, & Sabellij malitiam coarguit, & similiter atque illa personarum proprietatem constituit, vt ego & Pater veniemus, Et ego & Pater vnum sumus, eximium habet aeternae societatis, & perpetuae coniunctionis testimonium. Qui enim dixit cum patre filium esse, is simul & personarum proprietatem, & inseparabilem ostendit coniunctionem, vt humanis etiam in rebus coniunctio, Et, actionis communionem indicat, praepositio verò, cum, ipsam quodammodo societatem commonstrat. Exempli gratia, nauigauerunt in Macedoniam pariter Paulus & Timotheus. Sed & Tychicus & Onesimus missi sunt ad Colossenses. Ex qua quidem loquendi ratione eos idem egisse didicimus. Sin audierimus, cum Paulo Timotheum nauigasse, & cum Tychico Onesimum missum fuisse, eos simul idem egisse intelligimus. Ita Sabellij malitiam haec vox, vt si qua alia dissoluit, & istos euertit praeterea, qui ex diametro sunt impij, quique temporum internallis à patre dirimunt filium, & à filio Spiritum sanctum. Ceterum à syllaba, in, differt, cum, ob id potissimum, quod, cum, mutuam inter se communicant,

nicantium, ut conuagantium, & cohabitantium, & quiduis aliud communiter agentium, coniunctionem ostendit. In, uero significat habitum ad id, in quo agunt. Si enim audiuerimus, inuagant, & inhabitant, statim nauigium & domum cogitamus. Communi igitur usu hoc inter illas discrimen est. Et a studiosis plura poterunt inueniri. Mihi enim non vacat, de syllabis disputare. Quando igitur demonstratum est, propositiorem, cum, significantissime coniunctionis sensum exprimere, inite iam, si uideatur, cum illa fœdus, & desinite graue bellum cum illa gerere & immortale. Et quamuis hæc vox sit adeo proba, tamen si cui in tribuenda gloria magis placet per syllabam, & nomina coniungere, & glorificare, ut in Euangelis didicimus patrem & filium & Spiritum sanctum, id faciat, nemo contradicet. In his, si uideatur, consentiamus. At isti linguas potius abiciant, quam admittant hanc vocem. Atque hoc quidem est, quod inter nos grauissimum, & immortale bellum excitat. In Spiritu sancto, inquit, Deo gloria est exhibenda, non autem spiritui. Et hanc vocem, tanquam spiritus ea demissior & abiectior ostendatur, promptissime complectuntur. Proinde non erit inutile longiorem de illa disputationem instituire, quam cum isti audierint, mirabor, nisi vocem ipsam prostricem, & spiritus gloriam sponte consistentem abdicabunt.

Eiusdem quot modis, in dicitur, totidem dici de spiritu.

CAP. XXVI.

QUOT modis dicitur, in, totidem reperimus ipsum notio-
ibus de spiritu deseruire. Dicitur igitur forma esse in materia. Et potentia in eo quod eam suscipit. Et habitus in eo, qui per ipsum affectus est. Et multa eiusdem generis. Quamobrem quatenus ea, quæ ratione sunt prædita, Spiritus perficit, summam ipsorum vim absoluens, formæ rationem obtinet. Qui enim uiuit amplius secundum carnem, sed Spiritu sancto ducitur, & Dei confessor filius, & confessoris imaginis filij Dei factus est, spiritalis appellatur. Et, quemadmodum uidentis potentia in oculo sano, sic actio spi-
ritus

ritus in animo mundo. Quocirca Paulus optat Ephesii, ut illuminati sint ipsorum oculi in spiritu sapientiæ. Et sicut est ars in eo, qui illam didicit, sic gratia spiritus in illo, qui eam suscepit, semper quidem præfens, sed non perpetuo agens. Siquidem & ars potentia quidem est in artifice, sed actu tunc, cum agit secundum illam. Sic & spiritus semper quidem adest dignis, agit autem, uti usus requirit, aut in prophetiis, aut in curationibus, aut in aliis quibusdam virtutum operibus. Præterea sicut in corporibus est sanitas, aut caliditas, aut omnino facile mobiles affectiones, sic etiam in anima sæpe inest spiritus, iis, qui propter mentis infirmitatem facile abiiciunt gratiâ, quam acceperunt. Qualis fuit Saul, & septuaginta seniores filiorum Israël, excepto Eldad, & Modad. His enim omnium solis uideatur spiritus permanisse, & si quis planè fuit horum propositio similis. Et quemadmodum ratio in anima, modo quidem in corde cogitatur, modo per linguam effertur, ita spiritus sanctus, nunc quidem cum spiritu nostro testimonium præbet, & cum in cordibus nostris clamar, Abba pater, nunc autem, cum pro nobis loquitur, ut scriptum est, Non enim uos estis, qui loquimini, sed spiritus patris, qui loquitur in uobis. Præterea sicut torum in partibus, sic aliquando spiritus intelligitur, per munerum distributionem. Omnes enim sumus inter nos membra, habentes munera secundum gratiam Dei nobis impartitam, differentia. Itaque non potest dicere oculus manui, non ego tui, aut rursus caput pedibus, non estis mihi necessarii, sed omnia simul Christi corpus complent in spiritu uoluntate. Necessariam uero sibi uicissim munerum præbent utilitatem. Deus enim membra in corpore collocauit, unumquodque ipsorum, uti uoluit. Quæ quidem membra eandem habent inter se mutuo sollicitudinem cum illis ex spiritu coniunctione consensus adfit. Quare siue patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, siue glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra. Et sicut partes in toto, ita singuli sumus in spiritu, siquidem omnes in uno corpore, in uno spiritu baptizati sumus. Et, quod dictum quidem mirabile, sed tamen est uerum, ut locus eorum, qui sancti sunt, sæpe spiritus dicitur. Qui sanè modus, ut apparebit, non imminuit spiritum, sed potius extollit. Scriptura enim, quo significantiùs aliquid explicet, corporea sæpe nomina ad res spirituales

spirituales indicandas transfert. Itaque Dauidem ita de Deo loquentem obseruauimus, Esto mihi in Deum protectorem, & in locum refugij, vt saluum me facias. De spiritu verò, Ecce locus, inquit, apud me, & sta supra petram. Vbi nihil aliud locum intelligit, nisi contemplationem in spiritu, in qua Moyses constitutus, Deum qui sibi apparebat, perspicue videre poterat. Hic est locus veri diuini cultus proprius. Caue enim, inquit, ne offeras holocausta tua in omni loco, sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus. Quod nam igitur est holocaustum spirituale? sacrificij laudis. Quoniam in loco illud offerimus? In spiritu sancto. Vbi hoc didicimus? à Domino dicente, Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Locum hunc conspicatus Iacob, Dominus, inquit, est in loco isto. Quare spiritus est verè locus sanctorum. Et qui sanctus est, is locus est spiritui proprius, cum seipsum prabeat domicilium ad habitandum cum Deo, & templum ipsius appelletur. Sicut enim in Christo loquitur Paulus, coram Deo, inquit, in Christo loquimur, sic Christus in Paulo, vt ipsemet Paulus ait, An experimentum, inquit, illius queritis, qui in me loquitur Christus? Sic item in spiritu loquitur mysteria. Et spiritus vicissim in ipso loquitur. In rebus igitur procreatis ita multis modis multisque rationibus inesse spiritus dicitur. Cum patre autem & filio spiritum inesse magis plium est dicere, quàm patri & filio inesse. Nam gratia quidem spiritus inhabitantis in iis, qui digni sunt, & agentis ea, quæ sua sunt, rectè inesse in illis dicitur, qui ipsum suscipiunt. Existencia verò illius ante secula, & nunquam desitura permanens, quæ cum filio & patre consideratur, sempiternæ coniunctionis appellationes requirit. Simul enim esse proprie & verè de illis dicimus, qui vna existunt. Causalitatem enim in ferro igitur inesse dicimus, sed cū ipso igne simul existere. Et in corpore quidè inesse dicimus sanitatem, vitam verò cum anima simul existere. Quamobrem vbi propria & naturalis, & inseparabilis coniunctio est, significatio est illa vox, quæ inseparabilis coniunctionis sententiam exprimit. At vbi gratia ab ipso accedit, ac recedit, proprie & verè dicitur inesse, licet gratia ab ipso proueniens propter affectionis in bono constantiam perpetua maneat in iis, qui illam susceperunt. Itaque quando propriam spiritus dignitatem cogitamus, ipsum cum patre & filio contemplamur. Vbi verò gra-

tiam in eos, qui participes illius sunt, consideramus, in nobis inesse spiritum dicimus. Et quæ à nobis persoluitur gloria in spiritu, non illius significationem dignitatis, sed nostræ ipsorum infirmitatis confessionem habet, dum nos nec ad laudandum idoneos ostendimus, sed omnem in spiritu sancto nostram esse facultatem, in eo enim corroboratos nos Deo nostro pro beneficiis acceptis gratias agere, dum pro mensura puritatis à malitia alius alio plus aut minus à spiritu sancto auxilij accepimus ad offerenda laudis sacrificia Deo. Atque vno quidem modo sic piè in spiritu gratiarum actionem persoluimus. Qui sanè modus haud levis est, cū aliquis Dei spiritum in se esse testatur, seque per gratiam ipsius ecclesiam gloriam persolvere. Paulo enim verba illa conueniunt, Videor enim & ego Dei gratiam habere. Et rursum, Bonum depositum custodi per spiritum sanctum inhabitantem in nobis. Et de Daniele scriptum est, Dei spiritum in ipso fuisse, & si quis ad horum virtutem proximè accessit. Nec alter ille sensus est contemnendus, quod quemadmodum filius videtur in patre, ita filius in spiritu. Adoratio igitur in spiritu mentis nostræ actionem tanquam in luce constituit, vt ex iis, quæ ad Samaritanam dicta sunt, possumus intelligere. Etenim cū ex domestica consuetudine decepta adorationem in loco consistere existimaret, eam Dominus ab errore liberans adorandum esse docuit in spiritu & veritate, seipsum vique veritatem appellans. Quemadmodum igitur in filio, vt in imagine Dei & patris adorationem dicimus, sic etiam in spiritu, vt qui in seipso Domini ostendat diuinitatem. Itaque Spiritus sanctus à patre & filio nec in adoratione separatur. Nam si extra ipsum fueris, ne adorabis quidem omnino. At si in ipso confiteris vultu à Deo separaberis, non magis sanè, quàm lumen à rebus visibilibus. Imago enim inuisibilis Dei non nisi in spiritus illustratione perspicitur. Et qui imaginem intuetur, is lumen ab imagine nequit separare. Quod enim videndi est causa, id vnà cum rebus, quæ cernuntur, conspicitur necessario. Quare proprium & consequens est, vt per spiritus illustrationem gloriæ Dei splendorem perspiciamus. Per imaginem verò ad eum, cuius imago est, & par exemplari signum expressum, perducamur. Cur igitur, inquit, cū proprie spiritui congruat syllaba in-

& ad

& ad omnem, quam de ipso notionem habetis, satis sit, nonnam hanc syllabam introduxistis, ut cum spiritu, non autem in spiritu dicatis, praesertim cum nec necessaria, nec ab Ecclesiis probata sit?

Eiusdem. Huius syllaba, cum, origo & vis ostenditur, & de Ecclesiis institutis non scriptis disputatur.

CAPVT XXVII.

HAnc igitur syllabam, in, non forte Spiritui sancto corrigisse, sed illi cum patre & filio communem esse in superioribus demonstrauimus. ubi satis est, ut arbitror, absque ostendimus, ea non solum de spiritus dignitate nihil adimi, sed contra potius mentes eorum, qui plane peruersi non sunt, maxime in sublimi tolli. Reliquum est, ut de syllaba, cum, disputemus, eiusque originem, & vim a scriptura non abhorrentem demonstremus. Ecclesiae decreta atque instituta partim literarum monumentis consignata sunt, partim ab Apostolis in mysterio nobis per manus tradita. Vtraque autem parem ad pietatem vim habent. Et his nemo, qui aliquem institutorum Ecclesiae usum habeat, contradixerit. si enim consuetudines non scriptas, ut exigui momenti, relictere aggrediamur, imprudenter praecipuas Evangelij partes labefactabimus, imo vero in nudum nomen ipsius promulgationem concludemus. Exempli gratia, ut quod primum, & maxime commune est, commemorem. Quis scripto docuit, figuram crucis signare eos, qui in nomine Domini nostri Iesu Christi crediderunt? Item qua scriptura didicimus, ut ad orientem conuerteretur precemur? Inuocationis verba, quae pronuntiantur, dum panis Eucharistiae, & calix benedictionis ostenditur, quis sanctorum scripta nobis reliquit? Neque enim iis contenti sumus, quae ab Apostolo, aut in Evangelio memorantur. Sed alia tum ante, tum postea dicimus, quae magnam ad mysterium vim habent, quae ex doctrina per manus tradita accepimus. Benedicimus tum aquam baptismi, tum oleum unctionis, tum etiam illum, qui baptizatur. Haec autem quibus est scriptura ratione explicata & arcana traditione? Ipsam porro olei unctionem qui sermo scriptus edocuit? Nam tria hominis ablutio, & alia, quae in baptismo obseruamus, & renunciare Satanae, atque Angelis eius,

eius, ex qua scriptura deprompta sunt? nonne ex hac non promulgata literis arcanaque doctrina, quam in minime curioso, solitumque silentio parentes nostri seruauerunt? Quippe qui recte illud didicerant, mysteriorum gravitatem silentio custodiri. Nam quae non initiatis nefas est intueri, eorum doctrinam quomodo par sit literarum monumentis promulgare? Aut quoniam consilio Magnus ille Moses non omnibus omnia templi loca fecit esse peruia. Sed extra factorum septa prophanos conuenit, prima autem atria purioribus concessit, leuitasque solus dignor Dei ministros iudicauit, & victimas, atque holocausta, & reliqua sacrificia sacerdotibus distribuens, vnum ex omnibus delectum in adyta admisit, cumque non omni tempore, sed vno tantum anni die, atque huius hora certa ad ingrediendum constituta, quo propter rei nouitatem atque insolentiam cum admiratione suspiceret sancta sanctorum? Sciebat enim vir sapiens rebus conculcatis & cuiuslibet expositis contemptum esse propositum. in accessis autem & raris venerationem esse coniunctam. Eodem modo etiam Apostoli & patres, a quibus ea, quae ad Ecclesiam pertinent, ab initio sunt constituta, in occulto & silentio mysteriis auctoritatem conseruauerunt. Neque enim omnino mysterium est, quod ad populi vulgus aures peruenit. Haec est ratio, quam obrem quadam non scripto, sed per manus tradita sint, ne dogmatum cognitio neglecta propter consuetudinem a vulgo contemneretur. Aliud enim est dogma, & aliud praedicatio. Illud enim sileatur, haec promulgatur. Silentij autem genus est obscuritas, qua scriptura vitatur, dum dogmatum sensum ita disponit, ut difficile percipi queat, idque ad legentium utilitatem. Iccirco precantes ad orientem omnes respicimus, cum tamen pauci sciant a nobis, se veterem patriam requirere paradisum, quam ad orientem Dominus plantauit. Et precor die dominica stantes effundimus, cum rei causam non omnes tenemus. Neque enim ob id solum stantes precamur, quo nos confluxerunt cum Christo, & quae supra sunt querere debere, quod in resurrectionis die gratia nobis sit data, commoremur, verum etiam quia futuri seculi videtur imago quaedam. Quam obrem cum & dierum principium sit, non prima a Moese, sed vna appellata est. Factum enim, inquit, est vespere & mane dies vna, quod eadem scripius voluatur. Ex quo sit, ut eadem

fit una & octava, quæ quidem unam & veram illam octavam, cuius David etiam in quibusdam Psalmorum inscriptionibus meminit, per seipsum significat, statum illum nimirum, qui post hoc tempus futurus est, diem inquam, illam non desiturum, quæ nullam habebit vesperam, cui nulla alia succedet dies, seculum illud, cuius non erit finis, quod non confesceat. Necessario igitur Ecclesia docet alumnos suos, ut preces suas in ea die stantes persolvant, quo vitæ nullum habituræ finem assidue commoniti in viaticis ad migrationem illam comparandis diligentes simus. Quid quod tota Pentecoste, quæ dierum quinquaginta numero absoluitur, monumentum resurrectionis est in seculo futuræ. Una enim illa & prima dies septies septies reperita septenas sacræ Pentecostes hebdomadas conficit. A prima enim incipiens in eandem definit, per similes illos, qui in medio sunt, dies quinquagies evoluta. Quapropter & similitudine seculum refert, cum tanquam in motu circulari ab eodem puncto in idem desinat. In qua nos Ecclesiæ erudiunt mores & instituta, ut recta figura stantes adoremus quo perspicua hæc admonitione mentem à rebus præsentibus ad futuras referamus. Quoties verò genua flectimus, & erigimur, re ipsa declaramus, nos & propter peccatum in terram excidisse, & propter benignitatem illius, qui nos procreavit, in cælum fuisse reuocatos. Desiciat me dies, si Ecclesiæ mysteria, quæ scriptis consignata non sunt, persequar. Omitto cetera. Ipsam fidei confessionem in patrem & filium & Spiritum sanctum ex quibus literarum monumentis accepimus? Si enim ex baptismi traditione, quod ratione religionis, sicut baptizamus, sic etiam credere debemus, ideoque confessionem baptismi similem deponimus, concedant nobis, ut ex eadem consequentia similem fidei gloriam persolvamus. Sin hanc gloriæ persolvendæ rationem, quod scripto prodita non sit, respiciunt, proferant nobis scriptas demonstrationes tum confessionis fidei, tum cæterarum rerum, quas enumeravimus. Cum igitur tam multa sint, quæ non scripto, sed per manus tradita tantam in religionis mysterio vim obtinent, unam nobis dictionem quam à patribus traditam accepimus, non concedent? Præsertim cum eam nos ex consuetudine non accurata in Ecclesiarum usu incommutabili permansisse non exigua habentem rationem, nec parvam ad mysterij vim utilitatem afferen-

asferentem inuenimus. Distum igitur est, idem esse quantum ad sententiam pertinet, dicere, Gloria patri & filio & spiritui sancto: & Gloria patri & filio cum sancto spiritu. Itaque nec syllabam & ex ipso Domini ore profectam reicere aut abrogare licet, nec quicquam prohibet alteram tantundem valentem admittere, quæ quomodo ab illa differat, vel eum ipsa conueniat, in superioribus exposuimus. Rationem verò nostram confirmat etiam Apostolus, qui sine ullo discrimine utraque usus est voce: Nunc quidem, in nomine inquam, Domini Iesu, & in Spiritui Dei nostri. Nunc autem, congregatis nobis, & spiritu meo cum virtute Domini nostri Iesu Christi. Quibus verbis declarat, nihil referre, utrum in nominibus copulandis coniunctione an præpositione utamur.

Eiusdem. Quæ de hominibus tanquam una cum Christo regnantibus scriptura commemorat, ea de spiritu dici aduersarios non permittere.

CAP. XXVIII.

Sed videamus, utrum aliquam huiusce usus excusationem patribus nostris inuenire valeamus. Nam qui nobis, ut ita loqueremur, authores fuerunt, magis quàm nos, crimini sunt affines. Paulus igitur ad Colossenses scribens, Et vos, inquit, mortuos delictis atque præputio viuificauit cum Christo. Populo igitur vniuerso & Ecclesiæ largitus est Deus vitam cum Christo, & Spiritui sancto cum Christo non erit vitæ finis hoc vel cogitare impium est, cur pium non sit ei ut natura se habet, sic etiam coniunctum tribuere confessionem? Præterea nonne summi stuporis est, cum sanctos esse cum Christo fateantur, siquidem Paulus è corpore egressus versatur apud Dominum, & mortuus est iam cum Christo, ne id quidem spiritui dare, quod quidem ad ipsos pertinet, ut æque, ac homines, cum Christo sint? cum in Evangelij dispensatione Paulus se Dei cooperatorum appelleret. Ego si Spiritum sanctum, per quem in omnibus hominibus, qui sub cælo sunt, fructum fert Evangelium, cooperatorem appellauero, impietatis crimine accusabor? Et quemadmodum æquum est, ut cum eorum, qui sperauerunt in Dominum, vita abscondita sit cum Christo in Deo, & cum Christus apparuerit vita nostra, nos item cum

ipso tunc apparituri sumus in gloria ipse spiritus vita, qui nos legis peccato liberavit, nullo modo cum Christo sit, neque in latente & abscondita cum ipso vita, neque in promulgatione gloria, quam nos in sanctis promulgandam expectamus. Heredes Dei sumus, & coheredes Christi, Spiritus autem exheres erit, & expers societatis Dei, & Christi eius? Ac spiritus quidē testimonium reddit spiritui nostro, quod simus filij Dei. Nos autem illi ne testimonium quidem conjunctionis, quam habet cū Deo, quod à Domino didicimus, asseremus? Et, quod amenitiae caput est, nos quidem per fidem in Christum, quae in spiritu est, confuturos cum Christo, & in caelis cum ipso confellatos speramus, cum humilitatis nostrae corpus ab animali ad spiritale fuerit transformatum, spiritui verò nō confessum, non gloriam, non aliud quicquam eorum, quae ab ipso accepimus, tribuimus? Sed quibus nos ex minime falso illis, qui pollicitus est, munere dignos esse credidimus, horum nihil spiritui sancto, tanquā dignitate ipsius superiora sint, impartiemur? Et ex tua quidem est dignitate, semper esse cū Domino, teque raptum in nubibus obviam in aëra semper cum ipso futurum speras, spiritum autem nunc esse negas cum Christo, quippe qui eos, à quibus spiritus ipse cum patre & filio numeratur & constituitur, tanquā intollerabili se impietatis crimine obstrinxerint, in exilium agendos putes? Pudet me reliqua commemorare ut te quidem cum Christus speres fore glorificandum, siquidem comparimur, ut conglorificemur, spiritum verò sanctitatis non glorifices cum Christo adeo, ut ne paria quidem tecum ferat, ac te quidem cum Christo regnaturum speras, spiritum autem gratiae afficis contumelia, dum illi locū seruis, & ministri ordinem assignas. Hae autē dico, nō ut ostendam spiritui tantum ad gloriam deberi, sed ut ingratos istorum animos coartquam, qui ne tantum quidem concedunt, sed spiritus cū patre & filio societatem, tanquā impietatem fugiunt. Quis hac sine gemitu praeire queat? Nōne vel pueri manifestum sit, iniuria hac esse defecturā fidei, id quod comminatus est Dominus? Quae cerissima sunt, vocantur in dubium. Credimus in spiritum, & nostras ipsorum confessiones oppugnamus. Baptizamur, & rursus pugnamus. Quem ut vice nostrae ducem inuocamus, eum tanquā conseruum contemnimus. Quem cum patre filioque suscepimus, eum tanquā vni-

aliquam ex rebus procreatis despiciamus. Nam quod hanc gloriae tribuendae rationem, ut cū spiritu dicamus, testimonio carere & scriptam non esse contendunt, respondemus, si nihil aliud recipiunt, quod scriptum non sit, ne hoc quidem ab ipsis esse recipiendum. Sin eorum, quae mystica sunt, plurima sine scripto à nobis recepta sunt, vna cum illis & hoc recipiamus. Illud autem apostolicum censeo, ut in iis, quae nobis sine scripto per manus tradita sunt, maneamus. Laudo enim vos, inquit, quod semper mei memores estis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones tenetis. Et rursus, Tenete, inquit, traditiones, quos accepistis siue per sermonē, siue per epistolam. Ex quibus vna & praesens haec est, quam tibi ab initio instituerūt, & deinceps posteris per manus traditam progrediente semper vris tempore per longam consuetudinem Ecclesiis penitus infixerunt. Nōne si tanquam in iudicio scriptas tabulas nō possemus ostendere, testimonium autem multitudinem asseremus, vestrum suffragium assequeremur? Ego quidem arbitror, in ore enim duorum aut trium testimonium omne verbum stabit. Quod si temporis etiam diuturnitatem pro nobis stare perspicue demonstrabimus, nōne merito videantur nobis dicere, hanc hanc non posse, contra nos intendi? Granitatis enim atque auctoritatis plena sunt vetera instituta, quippe quae in antiquitate, tanquam in canicie quadam venerationem obtinent.

Enumeratio virorum illustrium in Ecclesia, qui suis in scriptis vocem hanc, cum, adhibuerunt.

CAP. XXIX.

Enumerabo igitur vobis eos, qui principes hac vti sunt voce, simulque tacite tempus etiā comprehendetur. Neque enim illius auctores nos fuimus. Qui enim fieri potest, cum vnius diei homines verē finius, ut verbis Iob utar, si cū temporis vetustate, qua huiusce consuetudinis aetas inuoluit, cōparemur? Ego quidē ipse, si, quod ad me proprie pertinet, dicendū est, vocem hanc tanquā paternam hereditatem conseruo, acceptam à viro, qui in ministerio Dei longo tempore vixit, per quē & baptizatus sum, & ad Ecclesiae administrationē adductus. Sed cū ipse mecum considerarem, num antiquorum & beatorum virorum aliquis, vocibus his, quae nunc in contro-

uersam vocantur, vsus fuerit, multos cum fidei veritate authoritatem habentes, cum scientiae praestantia non cum huiusce temporis hominibus comparandos reperit, quorum alij in gloriae tribuenda disputatione praepositionem, alij consuetudinem adhibentes nihil diuersum facere se, quantum ad rectam pietatis sententiam attinet existimauerunt. Irenaeum illum dico, & Clementem Romanum, & Dionysium Romanum, & Dionysium Alexandrinum, qui quod quidem auditu mirabile sit, in altera ad eum, qui eodem quo ipse, nomine vocabatur epistola, quae reprehensionem defensionemque complectitur, sic orationi suae modum imposuit. Scribo autem vobis ipsius viri verba, His, inquit, omnibus consentanea ratione, nos etiam forma quidem ac regula à senioribus, qui ante nos fuerunt accepta, & eisdem cum ipsis vocibus gratias agentes, iam etiam vobis in praesentia quoque scribere desinemus, Deo autem & patri, & filio Domino nostro Iesu Christo, cum sancto spiritu gloria & imperium in secula seculorum amen. Et haec quidem nemo dicere poterit fuisse mutata. Non enim sic asseruisset, formam & regulam se accepisse scribens, siquidem in Spiritu sancto dicturus fuisset. Huius enim vocis magnus erat vsus. Sed illud defensionem postulabat. Hic sane in media quoque oratione sic aduersus Sabellianos scripsit, Tres sunt, etiam si nolint, aut diuinam Trinitatem penitus tollant. Et rursum, quod id enim diuinissima post unitatem etiam Trinitas. Sed ut Clementis antiquitas, viuit, inquit, Deus & Dominus Iesus Christus, & Spiritus sanctus. Sed tamen ille, qui temporibus Apostolorum propinquus fuit, quomodo in oratione aduersus haereticos Spiritus sancti mentionem fecerit, audiamus. Effrenatos verò, & qui in turpitudines suas praecipites ruunt, nullum habentes diuini spiritus desiderium, merito Apostolus carnales appellat. Idem alibi, Ne diuini, inquit, spiritus expertes regnum caelorum amittamus. Quod si cui Palastinus Eusebius propter magnum rerum usum videtur dignus, cui habeatur fides, illius etiam verba ex questionibus de multiplici veterum coniugio in medium afferamus. Hic enim seipsum hortans ad verba Prophetarum, sanctum, inquit, Deum laeis autorem per seruatorei nostrum Iesum Christum cum sancto spiritu inuocantes. Iam verò Origenem etiam in multis scripturarum expositionibus inuenimus gloriam cum sancto spiritu

tribuentem virum qui non admodum recte in omnibus de spiritu sensit. Multis tamen in locis hic quoque consuetudinis vim veritus pius de spiritu voces emisit. Quippe qui in sexto libro, ut arbitror, expositionum in Iohannis Euangelium aperte ipsum adorandū etiā pronūciauit. sic enim ait ad verbū, Aquae lauerum est signum purgationis animae ab omnibus maculis ex malitia contractis ablutae. Nihilominus & per se is, qui seipsum adorandae Trinitatis Diuinitati per inuocationum virtutem exhibet, gratiarum habet principium & fontem. Idemque rursus in Commentariis in Epistolam ad Romanos, sacra, inquit, virtutes capaces vniuerſi, & sancti spiritus Diuinitatis. Ea traditionis, ut arbitror, est vis, ut homines sepe propriis opinionibus cogat contradicere. Ac ne Africanum quidem historiae scriptorem lauit eiusmodi genus glorificationis. Sic enim & ipsum in quinto temporum Epitomes libro cōstat dixisse. Nos enim, qui & illorum verborum mensuram nouimus, & fidei gratia non ignoramus, gratias agimus patri, qui nobis propriis prebuit omnium seruatorei & dominum Iesum Christum, cui gloria, & maiestas cum sancto spiritu in secula. Amen. Alia fortasse possunt aut non admitti, aut à Scribis sic immutata existimari, ut difficillimè fraus deprehendi queat, cum in vna syllaba discrimen consistat. At ea, quae longiore oratione protulimus, & insidias fugiunt, & perspicuum ex ipsis libris testimonium habet. Quod autem aliqui fortasse non conueniret in medium afferri, ei tamen, qui ut nouae doctrinae assertor accusatur, pro testimonio propter temporis antiquitatem est necessarium, adiciam. Visum est patribus nostris, vespertini luminis gratiam silentio non admittendam, sed simul atque illatum est agendas esse gratias. Ac illius quidem gratiarum actionis, quae pro lumine persoluitur, autorem proferre nō habeo, populus tamen ut antiqua pronūtiat orationem illam, nec vlli vnquam impiè agere existimati sunt, qui dicerent, Laudamus patrem, & filium, & Spiritum sanctum Dei. Quod si quis hymnū Athenogenis nouit, quem tanquam aliud quoddam in discessu carmen familiaribus suis iam ad perfectionem per ignem progrediens reliquit, is quid etiam Martyres de spiritu senserint, non ignorat. Et haec quidem haecenus. Magnum verò Gregorium illum, & verba ipsius ubi collocabimus? Nonne cum Apostolis & Prophetis,

virum, qui eodem, quo illi, spiritu ambulauit, & sanctorum vestigiis semper institit, & perfectam Euangelice viuendi rationem perpetuo complexus est. Ego quidem ita sentio, nos profecto veritatem affecturos iniuria, nisi in eorum qui cum Deo coniuncti sunt, numero locauerimus. Vnum igitur ex his, quæ ad Gregorium pertinent, est hoc glorificationis genus, cui non contradicitur, quod ex illius instituto ab Ecclesia est obseruatum. Quæ quidem sic habere haud ita multo labore deprehenderet, qui prius per sese mouerit. Hanc item Philimiliano nostro fidem fuisse orationes ab eo relicta testantur. Sed & Meletium illum eximium ita sensisse dicunt, qui cum illo versati sunt. Et quid multis opus est? Nonne qui ad orientem sunt populi, nunc eos, qui pie sentiunt, sic agnoscunt, & hac voce, tanquam nota quadam, suæ tribus esse diiudicant? Ac quemadmodum ego ex quodam viro ex Mesopotamia tum linguae peritum, tum mentis minimè peruersæ accepi, ne aliter quidem patria voce loqui possunt, etiam si velint. Sed per syllabam, Et, hoc est, per verba quæ propria illius regionis loquendi ratione idem valent, quod ea syllaba, gloriam persolunt necessariò. Nos item Cappadoces ita loquimur, ita inquam, loquimur ex regionis nostræ consuetudine. Ita Spiritu sancto in ipsa linguarum diuisione vocis utilitatem prouidentem. Quid occidens vniversus ab Illyrio vsque ad regionem, quam nos incolimus terminos, ubi vocem hanc anteposit? Quomodo igitur ego rerum nouarum inuentor? aut recentium verborum fabricator, qui gentes vnuerfas, & ciuitates, & consuetudinem omni hominum memoria antiquiorum, & viros, qui sunt Ecclesiarum columnæ, in omni scientia & virtute spiritus excellentes, huiusce vocis auctores & principes exhibeam?

Eiusdem ex Epistola ad Eustachium. Amenium.

Execrari oportet eos, qui Spiritum sanctum creatum esse dicunt, qui quæ sicut natura sanctus est pater, & natura sanctus est filius, non item ipsum natura sanctum esse confitentur, sed à diuina beatique natura alienum asserunt. Recte autem sentientis indicium est, si ipsum à patre filioque non separe. Oportet enim nos ita baptizari, sicut instituti sumus, sic autem credere, vt baptizamur. Atque ita glorificare, sicut cre-

ditur

ditur patrem & filium & Spiritum sanctum. Ab illis verò, qui Spiritum creatum asserunt, vt ab hominibus aperte maledictoribus abhorre, illo confesso. Necessaria enim est notatio propter calumniatores? Quod nec ingenuum dicimus spiritum sanctum. Vnum enim ingenuum nominus & vnum rerum principium patrem Domini nostri Iesu Christi. Neque genitum, Vnum enim in fidei institutione Vmgenitum didicimus. Porro cum spiritum veritatis à patre procedere didicimus, ex Deo quidem esse, non tamen creationis ratione confitemur. Execrari etiam oportet eos, qui Spiritum sanctum dicunt esse ministratorium, vt eum hoc verbo in rerum procreatum ordinem redigant. Ministratorios enim spiritus creatos esse scriptura nos docuit omnes, inquit, esse ministratorios spiritus in ministerium missos. Ac propter eos, qui omnia miscant, nec Euangelij doctrinam obseruant, necessarium est, & illud explicare. Fugiendos nimirum etiam illos, qui seriem, quam Dominus tradidit immutant, cum perspicue veritatem oppugnent, & filium quidem ante patrem constituent, filio verò spiritum anteponant. Firmum enim & inuiolatum obseruare debemus ordinem, quem ex ipso Domini ore percipimus dicentis, Euntes baptizate omnes gentes in nomine patris & filij & Spiritus sancti.

Eiusdem ex tertia aduersus Eunomium oratione.

Cum dux res sint diuina & creata, quæ dominatur, & quæ seruit, quæ sanctificat, & quæ sanctificatur, quæ ex natura virtutem habet, & quæ ex proposito virtutem colit, vtra in parte spiritum collocabimus? Inter eosne qui sanctificantur? At ipse est sanctificatio. Inter eos, qui bonis & strenuis actionibus virtutem assequuntur? At ipse natura est bonus. Inter ministratorios spiritus? At alij sunt spiritus ministratorii, qui ad ministerium mittuntur. Non igitur conferuum appellare fas est ipsum, qui natura princeps est, neque in rerum, quæ procreata sunt, numero ponere, qui in diuina beatique Trinitate numeratur. Res enim procreata, quatenus in virtutis & pietatis erga Deum studio proficiunt, sanctificationis præmium habent, cum & ea natura sint, vt libera stantur voluntate, & ad veramlibet partem se queant conuertere, vel ad bonum, vel ad malum complectendum. At Spiritus sanctus sanctificationis

est fons. Et quemadmodum natura sanctus est pater, & natura sanctus est filius, ita natura sanctus est & spiritus veritatis. Quapropter eximum etiam & proprium illud habet, ut sanctus appelletur. Itaque si natura illi sanctitas est, ut patri, & filio quomodo tertium quiddam sit, diuersa? que natura? Iocundo enim, ut arbitror, apud Esaiam Cherubim ter clamare Sanctus describuntur, quoniam in tribus personis perspicitur sanctitas naturalis. Neque id solum cum patre & filio habet commune, ut dicatur sanctus, verum etiam illud ipsum, quod spiritus appellatur. Spiritus enim, inquit, est Deus, & qui adorant eum in spiritu & veritate oportet adorare. Et Propheta, spiritus, inquit, vultus nostri. Christus Dominus. Ex his cuius perspicuum est, nominis societate eum non natura diuersum, sed cum patre filioque coniunctum esse. Et cum bonus dicitur sic Deus, spiritus etiam bonus est. Bonitas autem est illi non studio comparata, sed naturalis. Alioquin absurdissimum sit, qui natura bonus est eum dicere bonitatem habere non naturalem, sed aduentitiam, & quae ad illum extrinsecus accesserit. Iam cum Dominus dicat, Ego rogabo patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ipse quoque Paracletus noster esse declaratur, quamobrem haec ipsa Paracleti appellatio non parum confert ad sancti spiritus gloriam demonstrandam. Ac talia quidem sunt nomina, quibus naturae ostenditur ampliatio. Opera vero spiritus sancti quae nam sunt? Verbo Domini, inquit, coeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quemadmodum igitur Deus Verbum eorum est opifex, sic & spiritus sanctus celestibus virtutibus robur adhibet ac firmitermentum. Et Iob, spiritus, inquit, Domini fecit me, non de creatione, ut arbitror, loquens, sed de virtutis humanae perfectione. Et Esaias ex persona Domini, quantum ad eius pertinet humanitatem, Dominus, inquit, misit me & spiritus eius. Et David per omnia virtutem spiritus commutare significans, Quo, inquit, ibo a spiritu tuo? Et a facie tua quo fugiam? Sed quae ab ipso in nos beneficia proficiuntur, qualia quantaeque sunt? Quemadmodum ipse Dominus iis, a quibus reciperetur, potestatem dedit, ut filij Dei fierent, ita spiritus sanctus adoptionis est spiritus, Et quemadmodum vnus magister est verus Dominus noster, ut scriptum est, Vos autem nolite vocare magistrum vestrum super terram, Vnus enim praeceptor ver-

ster est Christus, sic & spiritus sanctus docet omnes, qui credunt in nomine domini, ut ipse dominus testatus est, Paracletus, inquit, spiritus sanctus, quem pater mittet, ille vos docebit omnia. Et quemadmodum pater dicitur actiones in eos distribuere, qui ut eas suscipiant, digni sunt, & filius administrationes in illos dividere, qui administratione sunt digni, sic & spiritus gratias dividit in eos, qui illarum susceptione digni sunt. Sic enim testatur Apostolus diuisiones, inquit, gratiarum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministeriorum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem autem deus, qui operatur omnia in omnibus. Certe, quomodo & hic sancti spiritus actio cum patris & filij actione coniuncta sit? Tum ex eo, quod sequitur, magis etiam diuinitas naturae sancti spiritus declaratur. Quid enim ait? Haec autem omnia operatur vnus & idem spiritus diuidens peculiariter vnicuique prout vult. Nihil autem aliud illi, nisi principis & domini tribuit potestatem. Quamobrem & in nouo testamento clamant Prophetae, Haec dicit spiritus sanctus. Nam quod dei profunda scrutatur, vnde illi adest? Nemo, enim, inquit, nouit quae sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est, sic & quae dei sunt nemo nouit, nisi spiritus dei. Ut enim nemo alienus aut peregrinus interiores animi cogitationes potest inspicere, ita nimirum si quis arcanorum dei particeps est, non alienus ab ipso est, nec peregrinus scrutari potest profunda iudiciorum dei. Praeterea vita nobis a deo per Christum in sancto spiritu praebeatur. Viuificat enim deus, ut paulus ait. Praecipio, inquit, tibi coram deo, qui viuificat omnia, vitam dat etiam Christus. Oues enim, inquit, meae vocem meam audiunt, & ego vitam aeternam do eis. Per spiritum item viuificamur, ut Paulus ait. Qui suscitauit Christum a mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitatem ipsius spiritum in vobis. Sed iste, qui audet omnia, nec periculum timet imminens omnibus, qui maledictum aliquod audent in spiritum conticere, ipsum diuinitatis expertem pronunciat, ita scribens. Terris ordine, & natura spiritus est. Et iussu quidem patris, opera autem filij factus, tertium dignitatis locum obtinet: ut primus & omnium maximus, & qui solus sit vni geniti opus eiusmodi, ei que diuinitate, & creandi facultate cedat. Sed qui haec dicit, nec diuinitatem in nobis habitare

habitare videretur credere. Cum Ioannes ita loquatur de deo:
Ex hoc cognoscimus, quod in nobis est, ex spiritu, quem dedit
nobis, Apostolus autem dicat, Nescitis, quod templum dei
estis, & spiritus dei habitat in vobis? Et rursum, In quo omnis
edificatio constructa crescit in templum sanctum in domino
in quo & vos coedificamini in habitaculum dei in spiritu.
Quod si deus in nobis inhabitare per spiritum dicitur, nonne
perspicue impietatis est, ipsum spiritum diuinitatis expertem
affirmare? Et si virtute perfectos viros appellamus deos, per-
fectio autem per spiritum sit, quomodo qui diuinos alios fa-
cit, ipse careat diuinitate? At qui ne pius quidem sit, ut de ho-
minibus, sic de spiritus dicere, diuinitatem ei fuisse comuni-
nicatam, ac non inesse natura. Qui enim gratia diuinus est,
libentem habet naturam, quæ per negligentiam quandoque
decidit à præstantiore. Hoc autem plane repugnat baptisimi
salutaris institutioni. Eunt, inquit, baptizate in nomine pa-
tris, & filij & spiritus sancti. Baptismus enim sigillum est fi-
dei, fides autem confessio diuinitatis. Credere enim oportet
prius, deinde baptismo obliuari. Baptismus autem noster ex
domini institutione est in nomine patris, & filij, & spiritus
sancti. Cum nihil creatum, aut seruum cum patre & filio
collocetur, quod in Trinitate diuinitas compleatur. Quæ au-
tem extra hos sunt, ea pariter serua sunt omnia, licet alia aliis
maxime præstent dignitate. Ac ne rursum ex sapientia tua
promas argumenta, si creatus inuicem, non est, genitus ergo
aut ingenuus est. Sed vnus principio carens & ingenuus deus.
Neque verò genitus est. Quamobrem restat, ut creatus & fa-
ctus appellatur. Ego si omnia cognitione nostra compren-
di posse statuerem erubescere fortasse ignorantiam confite-
r. Nunc verò cum innumerabilia nos in futuro tantum seculo
reposita lateant, & non modo eorum, quæ nunc in cælis sunt,
sed quæ nobis adsunt in corpore, cognitionem veram, & quæ
confutari nequeant, nullam habeamus, exempli gratia de vi-
su vtrum rerum aspectabilium imagines admittentes cerna-
mus, quod si ita sit, qui fieri possit, ut ingentium montium,
imenseque terræ, & infiniti maris, atque adeo ipsius cæli
imago ab exigua pupilla nostræ mensura comprehendatur, an
à nobis ipsis aliquid emittentes, quod rebus aspectabilibus
appropinquet, sensum illarum assequamur, & quid nam illud
ipsum,

ipsum, quantumque sit, quod terræ marique complectendis
satis sit, quodque spatium illud, quod inter cælum ac terram
est, pertinens, ad cælum ipsum accedat, tanta celeritate con-
citatum, ut eodem tempore, & corpora, quæ circumstant, &
quæ in cælo sunt, stellas apprehendat, atque ut alia taceam,
quis plane queat explicare, vtrum mentis motiones ab ani-
ma creentur, an gignantur, quid igitur mirum, si de Spi-
ritu sancto nos item ignorare fateamur, & tamen illi gloriam,
cuius testimonium ei sine vlla controuersia datum est, tribua-
mus? Nam quod supra res procreatas sit, facile probant ea,
quæ scripturis prodita sunt. Fieri enim non potest, ut eiusdem
naturæ sit is, qui sanctificat, & ea, quæ sanctificantur, is, qui
docet, & quæ docentur, is, qui reuelat, & ea, quæ indigent re-
uelatione. Ingenitum verò, nemo adeo desipit, qui præter re-
rum omnium Deum, quenquam audeat appellare. Ac ne fi-
lium quidem, quoniam vnus est Vnigenitus. Quid igitur opor-
tet ipsum vocare? Spiritum sanctum, & spiritum Dei, & spi-
ritum veritatis, qui à Deo mittitur, qui per filium præbatur,
non seruum, sed sanctum, bonum, principalem, spiritum vi-
uificantem, spiritum adoptionis, qui scit omnia, quæ Dei sunt.
sic Trinitate vnitatis ratio conseruabitur, si patrem vnum &
filium vnum, & spiritum sanctum vnum confiteamur: At de-
monstrationes afferunt, quod spiritus sanctus creatus dictus
sit, vnam quidem ex Prophetis dicente, Qui firmat tonitruum,
& creat spiritum. Alteram autem ex Euangelio, omnia per
ipsum facta sunt. Nos verò prophetæ sermonem non ad Spi-
ritum sanctum, sed ad communem hunc flatum, nempe spi-
ritum aeris referendum existimamus. Hoc autem ex eo colligi
potest, quod non dixit, qui creauit, sed qui creat. Quemad-
modum enim tonitrus non in essentia quadam corporea se-
mel creatus est, sed ex voluntate Dei semper ad terrorem ho-
minum ita sit, ut tum existat, tum dissoluatur. Sic etiam ven-
tus nunc quidem sit aëre fluminis instar fluente, nunc autem
cessat, eo, qui prius mouebatur, quiescente secundum volunta-
tem illius, qui cuncta ad rerum vniuersitatis conseruationem
& confirmationem moderatur. Ut per omnes res procreatas
tum ex tonitribus, tum ex ventis, & reliquo opificio opifex
ipse promulgetur. Quamobrem posteaquam dixit, Qui fir-
mat tonitruum, & creat spiritum, subiicit, & enuntiat ho-
minibus

minibus Christum sum. Quemadmodum enim cæli enarrant gloriam Dei, illis, qui possunt ex ipsis cælis opificis artificium intelligere, sic & tonitrus sonat, & ventorum motus, auctorem declarat suum. Quod tamen fortasse Propheta etiam esse possit quæ ad Domini ducat humanitatem. Quando vox de cælo facta, visa est audientibus esse tonitruum, quam quidem emisit Deus & pater, ut per ipsam Christum suum hominibus enuntiaret. Ventorum autem spiritus qui movebantur, & mare conturbabant, posteaquam iussu Domini conquiescerunt, ipsi quoque perspicue Christum eius hominibus nuntiaverunt. Iam ex illis verbis omnia per ipsum facta sunt, nullo modo consequitur, ut nobis spiritus creatus demonstretur. Neque enim in omnium numero spiritus constituitur. Si enim Spiritus sanctus est unus, & solus, quomodo qui naturæ singularis est, cum omnibus numerari queat? Nemo autem putet Spiritum sanctum ideo non subsistere, quod eum creatum negemus esse. Pax namque mentis est, cauere, ne ea de Spiritu sancto dicamus, de quibus nulla in scripturis fit mentio. Credere autem exquisitam comprehensionem in posterum seculum referuari. Quando transeuntes id, ut veritatem per speculum, & ænigma cernamus, digni efficiemur, qui facie ad faciem contemplemur.

Item de Spiritu sancto aduersus eos, qui spiritum operantur, Magni Gregorij Theologi, Ex oratione de Spiritu sancto.

Si quando igitur fuit, cum pater non esset, fuit enim non esset filius: si fuit, cum filius non esset, fuit enim non esset & spiritus: si unus ab initio fuit, & tres: si unum desicis, audebo dicere te nec duos constituere. Quæ enim imperfectæ Diuinitatis utilitas? Imò verò quæ Diuinitas, si imperfecta? Quomodo autem perfecta, si desit aliquid ad perfectionem? Deest autem quodammodo non haberi eum, qui sanctus est. Quomodo autem habeat, si hunc non habet? Aut enim alia quædam est præter hanc sanctitas, & quæ nam ista sit, dicas velim, aut si hæc est, cur non ab initio? Tanquam melius sit Deo, aliquando fuisse imperfecto & sine spiritu? Quod si ab initio non fuit, mei ordinis est, licet paulo ante me fuerit. Tempore enim a Deo

Deo secernimur, si mei ordinis est, quomodo me Deum faciat, aut quomodo me Diuinitati coniungit?

Ex eadem oratione.

Sadducam ne esse quidem omnino Spiritum sanctum existimauit, neque Angelos, neque resurrectionem, qui nescio qua ratione adducti fuerint, ut tam multa veteris testamenti de hoc testimonia respicerent. Ex aliis autem gentibus, qui studiosius diuina tractarunt, & ad nos proprius accesserunt, aliquid ut mihi quidem videtur, de illo sunt opinati, sed in eius nomine dissenserunt, dum ipsum alij mundi mentem, alij mentem extrinsecus accedentem, alij alio modo appellauerunt. E nostris verò sapientibus alij vim agentem, alij creatum, alij putarunt Deum. Dubitarunt quidam, utro illum modo appellarent, scripturam veriti, ut ipsi dicunt, quæ neutrum dilucidat explicat, & ideo neque colunt eum, neque contemunt, media quadam ratione eiga illum, imò verò misere affecti. Et qui Deum ipsam existimant, partim animo tantum sunt pii, partim ore quoque pietatem audient confiteri. Alios item sapientiores audiui qui Diuinitatem ita metiuntur, ut tria quidem, quemadmodum nos, intelligi dicant, sed tantum inter se differre, ut unum quidem essentia, & potestate faciant infinitum, alterum autem potentia quidem, non autem essentia: tertium verò utraq; finitum & circumscriptum. Hi rationem diuersam ab aliis sequentes primum opificem, alterum cooperatorem, tertium ministrum appellant, ordinis, & gratiæ nominum respondere res arbitrantur. Nos igitur nec aduersus illos, qui spiritum ne esse quidem putant, nec aduersus eos, qui de ipso inter gentes nugæ confingunt, disputabimus, neque enim peccatorum oleo ad dicendum volumus impinguari. Aduersus alios autem ita differemus, Spiritus sanctus aut ex iis est, quæ per se constant, aut quæ aliis inhaerent. Quorum unum essentiam vocant, qui in hoc genere valent, alterum accidens, si accedens est, Dei est actio. Quid enim aliud sit, aut cuius? Hoc enim quodammodo magis est, & fugit compositionem. Quod si actio sit, agitur nimirum, non autem ager. Et simul atque actus erit, esse desinet. Ea est enim actionis natura. Quomodo igitur agit? Et hæc dicit? Et segregat? Et contristatur? Et irritatur? Et cætera, quæ ei, qui mouetur, non autem motui conueniunt? In essentia est

ria est aliqua, non autem aliquid eorum, quæ inhaerent essentia, aut est ex eorum, quæ creata sunt numero, aut Deus. Hominem enim medium, quod aut neutrum sit, aut ex utroque compositum, ne illi quidem, qui hincocemos confingunt, comminiscantur. Quod si creatus est, quomodo in eum credimus aut in ipso perficimur? Neque enim idem est credere in aliquid, & de aliquo credere. Illud enim Diuinitati, hoc rei cuiuslibet conuenit. Sin Deus est, nec creatus, nec factus est, nec conferunt, neque aliud quicquam omnino ex iis, quæ uilibus istis nominibus signantur. Huc tendat oratio tua, funda iaculentur, argumenta nequantur. Aut ingenuus, inquit, omnino, aut genitus est, si ingenuus duo erunt, quæ principio careant. Sin genitus, rursum subdiuide, aut ex patre, aut ex filio, si ex patre, duo erunt filij, & fratres. Tu autem mihi vel geminos finge, si placet. aut unum grandiozem natum, minorem alterum, quando corpora rationis adeo studiosus es, sin ex filio, inquit, tum nobis & nepos prodibit Deus. Quo quid absurdius esse potest? Hæc nobis isti, qui sapientes sunt, ut faciant mala, bona autem nolunt scribere. Ego uero si diuisionem hanc uiderem esse necessariam, res ipsas susciperem, nec uocabula reformidarem. Neque enim si ratione quadam sublimiori filius est filius, cum illud, Ex Deo, & eiusdem essentia, non nisi hoc modo percipere ualeamus, continuò necessarium esse putandum est, ut appellatio, nos inferiores, & nostræ propinquitati congruentes, in Deum conferamus. Alioquin cur non & masculum nobis Deum facis hac ratione, quod Deus uocatur & pater? Et sceminam diuinitatem, siquidem id exigit appellatio? Et spiritum, quia non generet, neutrum? Quod si per lusum ueteres nugæ & fabulae secutus, Deum cum sua ipsius uoluntate congressum genuisse filium dixeris, introducet etiam nobis Marcionis noua secula fingentis, Deus ex masculo feminâque compactus. Verum quoniam primam diuisionem tuam, qua inter ingenuum genitumque nihil medium statuis, improbamus, statim una cum graui ista tua diuisione tibi fratres nepotisque decedent, ut qui primo principio tanquam multiplici quodam uinculo dissoluto sese subduxerint & à ratione recesserint Diuinitatis. Vbi enim, quæso, constitues illud, Procedens, quod tuæ diuisionis mediū apparet, & à præstantiore Theologo, quam ut tecum conferatur, introductum est, nempe à seruatione nostro,

stro, nisi uerba illa, Spiritus ille sanctus qui ex patre procedit, ut tertium tuum testamentum constitueres, ex tuis Euangelij suscipisti, qui quatenus ex illo procedit, creatus non est, quatenus autem non generatur, non est filius, quatenus uero ingenui & geniti medius, est Deus. Atque ita rationationum tuarum laqueos euadens apparet Deus diuisionibus ualentiore tuis. Quid igitur, inquit, est processio? Tu mihi patris ingenui rationem explica, & ego tibi generationem filij, & spiritus processionem declarabo, & ambo desipiemus arcana Dei perscrutantes, cum præsertim ij sumus, qui ne illa quidē, quæ ante pedes sunt, cernere, nec arenam maris, nec pluuiæ guttas, nec seculi dies dinumerare possimus, ne dum profunda Dei penetrare, & naturæ illius, quæ nec uerbis explicari, nec ulla ratione comprehendi potest, rationem capere ualeamus.

Ex eadem oratione.

Quid ergo, inquit, deest spiritui, quominus sit filius? si enim nihil deesset, esset filius. Nos illi nihil deesse dicimus. Neque enim indiget Deus. Sed enunciationis, ut ita dicā, seu mutue relationis differentia differentem etiam fecit ipsorum appellationem: nihil enim filio deest, quominus sit pater. Neque enim filium esse est indigere. Non tamē ideo est pater. Alioquin & patri desit aliquid, quominus sit filius. Neque enim filius est pater. Verum appellationes hæc nec egestatem nec essentia inminutionem significant. Sed nō esse genitum, & genitum esse, & procedere fecit, ut hunc quidem patrem, illum autem filium, tertium uero, id, quod dicitur, Spiritum sanctum appellemus, ut in una diuinitatis natura & dignitate minime confusam personarum distinctionem conseruemus. Neque enim filius est pater. Unus enim pater. Sed id, quod est pater. Neque spiritus est filius, quia ex Deo sit, unus enim est Unigenitus: sed id quod est filius. Hi tres diuinitate unum sunt: & unum hoc, tres propter personarum proprietates. Ne uel unū hæresim Sabellianam, uel tres istius diuisionis sapiat improbitatem. Quid igitur, Deus ne spiritus? nimirū Deus. Quid tum? eiusdem ne essentia? Quidni, siquidem est Deus? Da igitur, inquit, mihi ex eodem hanc quidem filium, illum uero non filium, & colligam Deum & Deum, hoc est, geminos Deos: Da tu vi-

cissim mihi Deum alium, & naturam Dei, & dabo tibi Trinitatem ipsam cum eisdem nominibus & rebus. Quod si vnus est Deus, vnique suprema illa natura, quomodo tibi similitudinem concedat? Et post alia, sed cum vnum e nostris deprecemur, quod & omnibus notum est, ad aliam disputationem accedam. Adam quid tandem erat? filium Dei, Eva autem quid? figmenti sectio. Quid vero Seth proles vtriusque. Num igitur tibi figmentum, sectio, & proles idem videntur? Quid? Eiusdem ne hae essentiae, an non? Eiusdem concedis ergo, quae diuersa ratione subsistunt, eiusdem essentiae esse posse. Haec autem dico, non ut figmentum, aut sectionem, aut aliud quippiam eorum, quae corporales sunt, referam ad Diuinitatem, ne rursus verborum contentione aucupantibus aduersum me aditus pateat, sed ut ex his tanquam in scena, ea quae mente solum & intelligentia percipiuntur, considerem. Neque enim fieri potest, ut per imagines totam plane veritatem comprehendamus. Et quid haec, inquit, ad rem? Neque enim vnus hoc quidem sit proles, illud vero aliud quippiam. Quid? nonne Eva & Seth ipsius sunt Adae, cuius enim alius fuit? Num igitur ambo propterea filij? Nequaquam. Quid igitur sunt illa quidem sectio, hic autem filius. Vterque autem idem inter se homines enim sunt, nemine contradicente. Desinat igitur sic oppugnare Spiritum sanctum, ut eum vel filium esse contendat, vel eiusdem essentiae & Deum esse neget. Et ex rebus humanis sumant id, quod opinio nostra potest assequi.

Ex eadem oratione.

AT quis, inquit, adorauit Spiritum sanctum? Quis verum, aut recentius precibus opem ipsius implorauit? Vbi nam praecipit scriptura, ut eum adoremus, aut precemini? Vnde nam opinionem hanc hausisti? Causam mox accuratius asseremus, cum de his, quae scripta non sunt, disputabimus. In praesentia illud dixisse sit satis, spiritum esse, in quo adoramus, & per quem precamur. Spiritus enim, inquit, est Deus, & qui illum adorant in spiritu & veritate, oportet adorare. Et rursum. Quid enim precemur, sicut oportet, non habemus. Sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et orabo spiritu, orabo & mente, hoc est, in mente & spi-

ritu. Adorare igitur spiritu & precari, nihil aliud mihi videtur esse, nisi ipsum sibi ipsi preces & adorationem exhibere. Quod quis diuinorum relique sententium non laudabit? quando quidem vnus adoratio trium est adoratio, propterea quod in his tribus aequalis est dignitatis diuinitatisque conditio. Ac ne illud quidem me mouebit, quod dictum sit, omnia per ipsum esse facta, tanquam vnus omnium sit etiam ipse spiritus. Omnia enim, quae facta sunt, dixit, non autem simpliciter vniuersa. Neque enim pater, aut quae facta non sunt. Ipsum igitur factum ostende, & tunc eum filio tribue, & inter res procreatas enumera. Sed antequam factum ostenderis, nihil ille complexus tibi ad impietatem proderit, si enim factus est, per Christum vtrique factus est, neque ipse id negabo, si factus non est, quomodo sit omnium vnus, aut per Christum? Desine igitur & patrem male honorare, cum vnigeniti iniuria. Malus enim est honor, illi res procreatas tribuere, & quod charius est, cum filio priuare. Desine & filium honorare cum spiritus contumelia. Non enim conserui est opifex, sed pari honore cum illo glorificatur. Nihil Trinitatis tecum posueris, ne excidas à Trinitate. Nulli trium personarum diuinam naturam pariterque colendam amputaris, quoniam si vnus e tribus sustuleris, omnes tolles, imò verò tu ab omnibus excides. Melius est, exiguum vnionis imaginem concepisse, quam audere absolutam impietatem proficere. Venit autem nobis oratio ad ipsum caput. Et ingemisco quidem questionem iam pridem mortuam, & fide prostrigatam nunc renouari. Resistendum est tamen istis nugatoribus, nec permittendum, ut defensionis auxilio deserti capiantur, qui rationem habent, & spiritus patrociniū susceperunt, si Deus, inquit, & Deus, & Deus, quomodo non tres Dei? Aut quomodo id, quod glorificatur, multorum non principatus? Haec qui nobis obiciunt? Illine, quorum impietas est absolutio? An illi, qui secundas in ea partes ferunt, & de filio recte sentiunt? Nam alia quidem mihi aduersus vtriusque est disputatio, alia aduersus hos propria, quae quidem est huiusmodi. Agite vos, qui licet à spiritu defeceritis, filium tamen colitis, quid nos in crimen vocatis, quod tres veneremur Deos, cum vos veneremini duos? Nam si filium esse negatis adorandum, aperte vos in eius aduersariorum acie constitutis. Et nos quidem vobi-

scum ut qui planè mortui nondù sitis, humanius gerimus, sin adorandum censeatis, & hæcenus rectè ad salutem affecti estis. Qua ratione duos colitis, si nos accusatis, si prudenter id agitis, respondete, & nobis quoque respondendi rationem & viam ostendite. Quibus enim argumentis crimen à vobis, quòd hi nos adoretis Deos, depuleritis, ea nobis quoque erunt auxilio, ut ternos non adorari à nobis demonstremus, acque ita vobis, qui nos oppugnabatis, opulantiis victoriam assequemur. Quo quid esse potest gloriosius? Illud autem aduersus vtroque commune nobis certamen & disputatio. Nobis vnus est Deus, quoniam vna Diuinitas, & qui ex ipso, quamvis tres esse credantur, ad vnum tamen referuntur. Neque enim vnus magis, alter minus est Deus, neque hic prior, ille posterior, neque voluntate diuiduntur, neque potestate separantur, nec quæ rebus aliis singularibus eueniunt, in his etiam licet intelligere. Sed, ut compendio res declaratur, indiuisa in ipsis distinctis & Diuinitas, sic enim se habent mutuo, ut in ipsis tanquam in triplici sole, vna sit lucis coniunctio. Itaque cum ad Diuinitatem, & primam causam, & singularem principatum respiciamus, cogitatione vnum complectimur. At cum ad illos, in quibus Diuinitas est, & qui ex prima causa sine vlla tēporis ratione, & pari gloria manant, tres adorandas intelligimus. Quid nonne & qui apud Græcos perfectius philosophantur vnam asserunt Diuinitatem, licet non vnum sed multos Deos constituent? Nonne & homines multi, cum vna tamen sit humanitas? Sed hic quidem communitas vnum habet solum cogitatione comprehensum. Singuli autem plurimum inter se tum corpore, tum affectionibus, tum potentia differunt. Nos enim non solum compositi, sed etiam contrarij tum alijs, tum etiam nobis ipsis, quippe qui ne vno quidem die iidem planè maneamus, ne dum tota vita, sed & corporibus & animis quousque sumus & immutemur. Atque haud scio an Angeli quoque sint eiusmodi, cū vniuersa natura superiori Trinitati proxima, licet simplices sint, & in honore propter propinquitatem nobiliores. Et qui agentibus coluntur Dij, & Dæmones, ut ipsi dicunt, qui ut à nobis confutentur, non est necessarium. Et paulo post, Nostra verò ratio nō est eiusmodi. Neque hæc est pars ipsius Iacob, inquit, meus Theologus. Sed eorum quisque vnum habet nō minus cum illo, ad quem refertur, quàm secum ipse, cum

cum eadem sit essentia, potestāsque. Atque hæc quantum nos capere possumus, vnitatis est ratio.

Ex eadem oratione.

Quæ nam enim isthæc est ratio? quæ eiusdem sunt, inquit, essentia, connumerantur, connumerationem autem intelligit, cum vnum in numerum plura contrahuntur. Sed quæ non sunt eiusdem essentia, nō connumerantur. Quocirca vos non effugietis, quin hæc ratione tres Deos dicatis. Nobis verò qui non dicimus eiusdem essentia, nullum est periculum. Tu igitur vno verbo te ipsum è rebus deiecasti, & malam victoriā reportasti, eos imitatus, qui mortis metu suffocantur. Nam ne in monarchia tuenda labores, Diuinitatē abnegasti, & questionem aduersariis prodidisti. Ego verò licet mihi laborandum sit, tamen id, quod adorandum est, non deferam. Quamquam qui labor hic sit, non video. Connumerantur, inquit, quæ sunt eiusdem essentia. Quæ autem non sunt eiusmodi, singularem habent demonstrationem. Vnde hoc tibi aut à quibus authoribus, & fabulatoribus accepisti? Nescis omni numero nō rerum naturam, sed subiectorum quantitatem indicari? Ego verò, adeò antiquo, vel rudi potius more me gero, ut tria nomine, quæ totidem numero sunt, licet natura diuersa sint. Vnum autem & vnum, totidem vnitates, licet essentia coniungantur, quippe qui non magis res ipsas spectem, quàm rerum, quæ numerantur, quantitatem. Verùm quando literam valde complecteris, quamquam eidem literæ admodum aduersarij inde mihi sume demonstrationes. In prouerborum libro sunt tria, quæ rectè incedunt, leo, hircus, & gallus, & Rex concionans in populo, ut reliquos quaterniones omitram, qui natura diuersi illic numerantur. Et duo Cherubim à Mose reporti sigillatim enumerata. Quomodo igitur aut illa tria ex artificio tuo tantopere natura differunt? aut hæc singularia, adeo natura coniuncta, & coherentia sunt? Nam si dixerō Deū & Mammonam duos Dominos in vnum enumeratos, cum tam longo inter se distent intervallo, risum fortassè ipsa connumeratione commouebo. At illa, inquit, mihi connumerari dicuntur, & eiusdem essentia, quibus vicissim & nomina ipsa conueniunt. Ut tres homines, & tres Dij non tria hæc,

& illa. Quid enim inter se respondeant? Hoc est illius, qui legem nominibus praescribat, non autem qui veritatem inquirat. Namque & mihi Petrus, & Paulus, & Ioannes non tres, neque eiusdem dicuntur essentiae. Nisi Petri tres, & tres Pauli, & totidem Ioannes afferantur. Quod enim tu in nominibus genus magis spectantibus observasti, idem nos in nominibus speciem magis respicientibus postulamus. Alioquin eris iniurius, nisi nobis concesseris id, quod tibi assumpisti. Tamen quid de Ioanne dices, qui in Epistolis catholicis tres esse scribit testimonium dantes, spiritum, aquam, & sanguinem? & hoc tibi videbitur delirare? Primum quidem quod ea, quae non sunt eiusdem essentiae connumerare ausus sit, quod eorum quae sunt eiusdem essentiae proprium esse dicis, quis enim horum eandem esse dicat essentiam, deinde quod non congruenter illis occurrat, sed cum tres masculino genere dixisset, ea quae neutri generis apud Graecos sunt, nempe spiritus, aqua, & sanguis, contra tua & grammaticae tuae praecepta, legesque subiecit? Quanquam quid interest, si tres dicantur, deinde unum, & unum, & unum subiiciatur, aut si unus, & unus, & unus dicatur, deinde non tres subiiciatur sed tria, quod tu in Diuinitate fieri indignum facinus putas? Quid tibi Cancer tum animal, tum instrumentum tum fides? Quid canis tum terrestris, tum aquatilis, tum coelestis? Nonne tres dici videntur canes, & tres canes? sane quidem num propterea eiusdem item essentiae? Quis id sanus concesserit? Vides quomodo ista tua connumeratio ratio tam multis argumentis confutata conciderit, si enim nequa ea, quae sunt eiusdem essentiae connumerantur? Et numerantur ea, quae non sunt eiusdem essentiae, & eadem in utroque est nominum cunctatio, quid amplius est tibi ex his, quae ut certa constitueras? Illud ite & fortasse non absurde confidero. Unum & unum nonne in duo componuntur? Et duo nonne in unum & unum resoluantur? Utique si igitur ex ratione tua & eiusdem sunt essentiae, quae componuntur, & essentia differunt, quae diuiduntur, quid aliud contingit, nisi ut eadem & eiusdem & diuersae sint essentiae? Tuas rideo tum praenumerationes, tum supernumerationes, quas tu magnificas, tanquam in nominum ordine res quoque sunt positae. Si enim res ita se habeat, quid prohibet, quin ratione tua, quoniam propter patrem naturae dignitatem in scriptura

& praenumerantur & supernumerantur, eadem scipis sint tum honoratiora tum ignobiliora? Idem dico de his vocibus Deus & Dominus, itemque de praepositionibus illis, ex quo, & per quem, & in quo, quibus tu nobis artificiose Diuinitatem metiris, dum vnam patri, alteram filio, tertiam tribus Spiritui sancto. Quid enim facias, cum haec, quae tu constanter singula singulis assignas, omnia omnibus tribuantur? Quod quidem studiosis perspicuum est. Tu vero tantam ex his tum dignitatis, tum naturae introducis inaequalitatem. Et haec hominibus non omnino dementibus satis esse poterant.

Ex eadem oratione.

Si autem propterea quod non tam aperte scriptura Deum vocat Spiritum sanctum, nec saepe nominatim, ut tum patrem, tum filium, ideo in hac maledicta, & in hoc insigne linguae vitium, atque impietatem incidisti, nos te hoc morbo liberabimus, pauca de rebus & nominibus, praesertim quemadmodum illis utatur scriptura, differentes. Res partim non sunt, & dicuntur, partim sunt & non dicuntur: partim nec sunt nec dicuntur: partim habent utrumque, ut & sunt, & dicuntur. Haec si testimoniis tibi vis comprobari, paratus sum. Deus in scriptura dormit, & vigilat, & irascitur, & ambulat, & sedem habet Cherubim. Cum tamen nec perturbationibus sit obnoxius, nec corpus habeat Deus. Hoc igitur, quod non est, ei tribuitur. Nam quae nostra sunt, ut capere poteramus, in eum contulimus. Dormire enim ipsum dicimus, dum quiescit à nobis, & nostra quodammodo negligit, propter causas, quas ipse novit. Id enim nobis est dormire securum esse, & nihil agere. Contra vero cum statim benefacit, vigilare: somni namque solutio, vigilia est, tanquam auersionis inspectio. Iratum vero facimus, dum punire: sic enim nos ex ira ad puniendum mouemur. Quod autem nunc hic, nunc illic agit, eum dicimus ambulare. Ambulatio enim est ex vno in aliud locum transgressio. Sedet autem, & in solio manet, dum in sanctis virtutibus requiescit, & tanquam inhabitat. Et hoc etiam nostrum est. Deus enim in nullo aequat, ut in sanctis acquiescit. Volatus celeritatem eius in mouendo significat, Facies prouidentiam illius declarat: manus, dantem & appendentem indicat. Et reliquae Dei

virtutes, actionesque rebus aliis corporeis describuntur. At tu vicissim vnde ingenitum, & principio carens sumplisti, quæ sunt arces tuæ: aut nos immortales? Ostende nobis nominatim. Num quoniam scripta non sunt, ea repudiabimus, vt ex iis, quæ tibi sumplisti, tanquam propriis telis confodiaris, sublato nominum propugnaculo, in quo tibi perfugium constitueras? aa perspicuum est, hæc, licet ipsa non dicantur, tamen ex aliis colligitur. E quibus? Ego sum primus: & ego post hæc. Et ante me non est alius Deus. Et post me non erit. Totum enim quod est, meum est, neque coepit, neque desinet. Hæc tu cum sumplisses, nempe nihil ante ipsum esse, neque antiquiorum habere causam, principio carens, & ingenitum appellasti. Illud autem, quod nunquam sit desitum immortale, & expers interitus dixisti. Ac primæ quidem coniugationes sunt eiusmodi. Quæ autem nec sunt, nec dicantur? Malum esse Deum, orbem esse quadrangulum, præteritum instare, hominem non esse compositum. Quem enim adeo stupidum cognouisti, qui hæc vel cogitare, vel pronuntiare auderet? Reliquum est, vt quæ & sint, & dicantur, ostendamus. Deus, homo, Angelus, iudicium, Vanitas est, talia argumenta confectari, & fides euertitur, & mysterium euacuatur. Cum igitur tanta sit in nominibus ac rebus differentia, cur tu literæ tantopere addichas es, & Iudaicæ studiosus sapientiæ omnis rebus syllabas aucuparis? Iam si tu bis quinque dixeris, aut bis septem, ego autem ex verbis tuis decem colligam, aut quatuordecim, aut ex animalis ratione prædico mortalique hominem conficiam, delirare videbor tibi. Quid ita, cum tua dicam? Neque enim dicentis rationes & verba sunt potius, quam illius, qui cogat ita dicere. Quemadmodum igitur hic non tam ea, quæ dicuntur, quam quæ intelligantur considero, ita si quid aliud eorum, quæ non dicuntur, aut quæ haud ita planè ex scriptura intelliguntur, inuenirem, propterea non auderem te nominum calumniatorem verius enuntiare.

Ex eadem oratione.

Vetus testamentum patrem apertè, filium obscurius prædicauit. Nouum autem cum filium manifestè ostendit, Spiritus Diuinitatem subindicauit. At nunc spiritus nobiscum

biscum versans clariorem sui ipsius demonstrationem præberet. Neque enim tutum erat, cum patris diuinitas nondum recepta esset filium apertè prædicari. Neque spiritus sancti onus, vt audacius etiam aliquid dicam, imponi, diuinitate filij nondum approbata. Ne tanquam cibo grauius, quam ferte possent onerari, aut imbecillam oculorum aciem solis admoventes splendore, illud etiam, quod haberent virtutis, in periculum adducerent. Sed paulatim per accessiones, & gradus, vt ait David, & ex gloria in gloriam progredientes, & proficientes splendendam Trinitatis lucem illustriores admitterent. Hanc ob causam, vt arbitror, & ad discipulos per patres accedit sese prosumptiuum facultate dimetiens in euangelij principio, post mortem, post ascensionem, dum virtutes operatur, dum infusatur, dum in linguis igneis apparet, & à Iesu paulatim declaratur, vt ipse quoque, si diligentius attenderis, intelliges. Rogabo, inquit, Patrem, & alium Paracletum mittet vobis spiritum veritatis, ne aliquis Dei aduersarius esse, aut ab aliqua alia potestate verba facere videretur. Deinde mittet quidem, sed in nomine meo. Rogabo omittens, illud mittet, seruat. Tum, mittam, inquit, vt dignitatem suam ostenderet. Mox ait, veniet, quo quidem verbo ipsius spiritus potestas indicatur. Cernis gradatim nobis illucentes splendores? & ordinem Theologiæ? quem nos item expedire obseruare, vt neque statim cunctam patefaciamus, neque perpetuo celemus, illud enim imperiti, hoc impij est, illud alienos terrere potest, hoc nostros etiam alienare. His quæ dicta sunt adiciam, quod aliis etiam fortasse in mentem venit, ego autem cogitationis meæ fructum existimo. Habebat seruator quædam, quæ à discipulis, licet multis essent doctrinis imbuti, dicebat non posse portari ob eas fortasse causas, quas dixi, & iccirco illa celabat. Præterea cum fore dixisset, vt à spiritu, cum venisset, omnia doceremur, eorum vnum esse puto & ipsam spiritus Diuinitatem, quæ postea esset perspicua futura, cum post seruatoris resurrectionem eius cognitio tempestiua iam esset, & percipi posset, & propter miraculum non amplius fidem superare. Quid enim hac re maius aut ille pollicitus est, aut spiritus docuit? siquidem magnum aliquid putandum est, & Dei magnificentia dignum id, quod vnus promissit, & alter edocuit. sic ego de his sentio, & sentiam, & quicumque mihi amicus

est, ita sanctus, colendum Deum patrem, Deum filium, Deum Spiritum sanctum, tres proprietates, sed Diuinitatem unam, quae nec gloria, nec honore, nec essentia, nec regno diuidatur, ut vir quidam diuinus paulo ante disseruit. Qui aliter sentit, quine temporari seruiens alias alius sit, & maximis de rebus putide consiliis, luciferum exorientem nec videat, ut ait scriptura, nec splendoris ab illo prouenientis decus. Nam si adorandus non est, quomodo per baptismum ne diuinum reddat sui adorandus est, cur non & colendus? Quod si colendus, cur non & Deus? Unam enim ex alio pender, tanquam aurea quaedam cathena, & salutaris, Ac per spiritum quidem nobis est regeneratio, per regenerationem autem reformatio, per reformationem verò ipsius, qui reformatur cognitio dignitatis. Haec diceret aliquis, qui nihil de Spiritus diuinitate scriptum esse concederet. Verum iam adit testimoniorum examen, ex quibus ij, qui non omnino crassi erunt, & ab ipso spiritu alieni, admodum celebrem spiritus Diuinitatem in scriptis intelligant. Sic autem esse ita considera. Nascitur Christus, ille praecurrit, Baptizatur, ille testimonium affert. Tentatur, ille ducit. Virtutes operatur, ille confestatur. Ascendit ad Patrem, ille succedit. Quid enim eorum, quae magna sunt, non possit, cum sit Deus? Aut cum sit Deus, quo non appelletur nomine, praeter id, quod nec ingenuus, nec genitus dicitur? Oportebat enim, ut proprietates patri, filioque permanerent, ne apud Diuinitatem, quae rebus aliis ordinem, ornatumque tribuit, esset confusio.

Ex eadem oratione.

Ego quidem obstupesco, dum appellationum diuinitas considero, & quibus nominibus confundantur, qui spiritus aduersantur, spiritus Dei dicitur, spiritus Christi, spiritus Domini, ipse Dominus, spiritus adoptionis, veritatis, libertatis, spiritus sapientiae, intellectus, consilij, fortitudinis, scientiae, pietatis, timoris Domini. Etenim horum est omnium author. Qui omnia complet essentia sua omnia continet, cuius essentia replet orbem terrarum cuius potentiam mundus non capit, qui bonus est, rectus, princeps natura, non gratia, sanctificat, non sanctificatur, metitur, sed cum nulla comprehendere mensura,

mensura, se aliis communicat, sed nihil à quoque accipit, implet non impletur, continet non continetur, hereditate percipitur, glorificatur, connumeratur, comminatur, est digitus Dei, ignis, quemadmodum & Deus, quo significantius, ut arbitror, eiusdem essentiae declaratur Spiritus qui facit, qui per baptismum re-creat, per resurrectionem Spiritus, qui nouit omnia, qui docet, qui spirat, ubi & quantum vult. Qui dirigit, qui loquitur, qui mittit, qui segregat, qui irritatur, qui tentatur, qui reuelat, qui illuminat, qui viuificat, immo verò qui ipse lux est & vita. Qui homines Dei domicilia facit, diuinosque reddit, qui inuitat, ut & baptismum praecipiat, & post baptismum requiratur. Qui facit omnia, quae Deus. Qui in linguis igneis disperitur. Qui munera dilargitur, facit Apostolos, Prophetas, Euangelistas, pastores, & doctores, intelligibilis, multiplex, sapiens, manifestus, qui nullo potest impedimento prohiberi, nullo inquinamento maculari. Quod perinde est, ac si dicas, sapientissimus, & actionibus variis, omnia illustrans & patefaciens, sui iuris, immutabilis, omnipotens, cuncta perspicuus, per omnes spiritus intelligibilis, puros, & subtilissimos permeans, nempe Angelicos, & Propheticos, atque Apostolicos, idque eodem tempore, & aliis alibi distributis, quo perspicuum sit, ipsum nusquam comprehendi, nec circumscribi. Qui haec loquuntur, & docent, cumque paraclum alium, tanquam alium Deum appellant, qui blasphemiam in ipsum solam non remitti sciunt, qui Ananiam & Sapphiram, quod Spiritui sancto, Deo nimirum, non autem homini, mentiti essent, tam horrendo reprehensione & infamiae genere confixerunt, ut mortui conciderent, in te tibi Spiritum sanctum, ut Deum, an ut aliud quippiam videntur praedicare? Na tu valde rudis es, & ab ipso spiritu remotissimus, si hac de re dubitas, atque indiges preceptore. Tam multa igitur sunt, atque ita spirantes appellationes. Quid enim opus est verborum testimonia proferre? Caterum quae hic dicuntur humilia, ut dari, mitti, disperiri, donum, munus, insufflatio, promissio, intercessio, & (ne singula enumerem) si quid aliud eiusmodi est, ea ad primam causam sunt referenda, ut illud, ex quo est, ostendatur, & ne tria diuisa principia, & multiplex Deorum numerus suscipiatur, par enim impietas est, vel cum Sabellio personas confundere, vel cum Arrio naturas diuidere.

Eiusdem

Eiusdem ex oratione in Epiphaniam.

Quod si magnitudine & gradibus Diuinitatem metiris, & accipio spiritum paruum existimas, quod in columba specie se conspicuum praebeuit, o pusille maximis de rebus disputator, potes eadem ratione regnum caelorum etiam contemnere & aspernari, quoniam sinapis granulo comparatum est, & lesu amplitudini aduersarium anteferre, quod hic quidem mons magnus, & Leniathan, & eorum, quae in aquis sunt Rex appelletur. Ille vero agnus, & margarita, & gutta, & aliis eiusmodi nominibus paruis vocetur.

Eiusdem ex oratione in Pentecosten.

Spiritus sanctum, qui inter res collocant procreatas, contumeliosi seruique sunt, & malorum pessimi. Malorum enim seruorum est, principem negligere, & in Dominum consurgere, & cum, qui liber est, sibi conseruum facere. Qui vero Deum existimant, diuinitas afflati, mentisque splendidi sunt. Sed qui illum etiam praedicant, si bene animo constituti, sublimis sunt, sin humilibus & abiectis, haud boni dispensatores, qui luto margaritam, & corruptis auribus conitui sonum, & imbecillis oculis solem, & lacte adhuc indigentibus solidum cibum. Cum oportet eos paulatim ad perfectiora deducere, & ad sublimiora prouehere, luci lucem largientes, & veritati conciliantes veritatem. Quamobrem & nos perfectiorem interuenientem sermonem, non enim est tempus, ita vobiscum colloquimur. Si spiritum sanctum neque increatum, neque extra omne temporis spatium consistemini, contratio plane spiritu agimini. Cogit me zelus, ut in dicendo paulo sim vehementior ignoscite. Quod si ea tenetis saltem sani estis, ut manifestam impietatem fugiatis, & cum extra seruitutem ponatis, quod sequitur cum sancto spiritu, & nobiscum considerate. Mihi enim persuasum est, vos illius aliquantulum esse participes, iamque vobiscum, ut cum amicis disputabo. Aut date modum inter seruitutem, & dominatum, ut ibi collocem spiritus dignitatem, aut seruitutem fugientes, non erit obscurum, ubi id, quod quaerimus statuatis. At syllabae vobis molestae sunt, & offendimini verbo, idque sit vobis lapis offensionis, & petra scandali. Quod & de Christo quibusdam accidit. Humanum, id est, mutuo spiritualiter con-

gredia

grediamur fratres, potius quam nos ipsos diligamus. Vini diuinitatis concedite, & vobis vocem concedimus. Naturam confitemini, aliis verbis, quae magis obseruatis, & vos ut infirmos curabimus, quae nobis voluptati sunt eripientes. Turpe enim, turpe, inquam, est, & a ratione vehemeter alienum, cum animo valeatis, voculas subtilius expedere, & tanquam inuidentes aliis thesaurum occultare, verentes, ne lingua etiam sanctam efficiatis. Verum turpius sit, nos vitio quod in vobis reprehendimus, laborare, & nimium in rebus paruis studium reprehedentes, in illud incumbere, & accuratius de literis, & vocalis disputare. Vnius Diuinitatis Trinitatem consistemini, aut si ita vultis, vnus naturae, & hanc vocem. Deus, vobis a spiritu dari precabimur. Nam qui primum dedit, secundum etiam daturum non dubito, praesertim si spiritali timore, non autem diabolica contemnatione decertetis. Planius adhuc & breuius loquar. Nec vos nobis vitio vertite vocem sublimiorem, neque enim ad altiora tendentibus est inuidentum, neque nos vobis eam, quam assequi potestis, crimini dabimus, dum per aliam viam eodem perueniatis. Neque enim vincere volumus, sed nobis fratres conciliare, quorum secessionem perturbamus. Haec vobis, in quibus vitale aliquid inuenimus, qui recte de filio sentitis, quorum vitam admirantes, non laudamus orationem. Qui habetis ea quae spiritus sunt, ipsum etiam spiritum assumite, ut non modo cectetis, verum etiam legitime cectetis, ex quo vobis vitae merces detur haec corona, ut perfecte spiritum sanctum consistemini, & nobiscum, atque adeo ante nos praedicetis id, quod dignum est.

Ex eadem oratione.

Semper & fuit, & est, & erit Spiritus sanctus, quippe qui nec initium habuerit, nec finem sit habiturus, sed cum patre & filio semper & coniunctus sit, & connumeretur: Neque enim decuit, ut vnquam aut filius patri, aut filio deesset Spiritus sanctus. Nam maxima in re Diuinitas fuisset in gloria, si tanquam mutato consilio ad absolutam perfectionem peruenisset. Semper igitur fuit, qui comprehendit, non comprehenditur, perficit, & non perficitur, sanctificat, non sanctificatur, Deos facit, non Deus efficitur, ipse sibi semper idem, & quibus coniunctus est, Nec oculis cernitur, nec tempore

cicun

circumscribitur, nec loco coëreatur, nec immutatur, nec qualitatem, nec quantitatem, nec formam habet, nec tangi potest. Ipse per se mouetur, semper mouetur, sui iuris est, sui potestatis, omnipotens. Licet ad primam causam ut Vniuersi sit, & Spiritus sancti omnia referatur. vita, itaque prebent, lux, & lucem elargiens. Ipse bonus & bonitatis fons, spiritus rectus, principalis, Dominus, qui mittit, qui segregat, qui sibi ipse homines templa facit, qui ducit, & agit, ut vult. Qui gratiarum munera dilargitur, spiritus adoptionis, veritatis, sapientiae, intellectus, scientiae, pietatis, consilij, fortitudinis, timoris, quae numerata sunt. Per quem pater agnoscitur, & filius glorificatur, & ab his solis ipse cognoscitur. Vnus ordo, unus cultus, vna adoratio, virtus, perfectio, sanctitas. Quid multa? Quaecumque habet pater filij sunt, praeter id, quod non est genitus. Quaecumque filius habet, spiritus sunt, praeter id, quod non est genitus. Et haec essentiam non dirimunt, ut ego sentio, sed circa essentiam considerantur.

Ex eadem oratione.

Hic Spiritus sanctus primum quidem egit in mentibus & virtutibus illis Angelicis, atque coelestibus, & quae ad ipsam Deum proximè accedunt, & sunt circa Deum. Neque enim aliunde habent, ut perfectae sint, ut splendeant, ut difficile moueantur, vel ut non moueantur ad malum. Egit deinde in patribus & prophetis. Quorum alij quidem Dei quandam speciem comprehenderunt, alij plane cognouerunt, alij futura quoque non aliter ac si praesentia essent, prospexerunt, spiritu ipso mentem ipsorum informante. Talis enim est virtus Spiritus sancti. Postea egit in Christi discipulis (omitto enim Christum, cui aderat, non tanquam in illo agens, sed tanquam pari honore cum ipso testimonium reddens.) Et in his quidem tripliciter, quatenus capere poterant, tribusque temporibus. Antequam gloriosam crucis mortem obiret, post gloriosam resurrectionem, post ascensum eius, aut reditum, aut quoque alio nomine id appellare placet, in caelos. Haec autem patent, tum ex morborum spirituumque depulsionibus, quae utique non sine spiritu perficiebantur, tum ex insufflatione, quam post mortis dispositionem peregit, ut quidem insufflatio plane diuinior fuit, tum ex ignearum linguarum patetione, quam

quam in praesentia celebramus. Ac primum quidem obscurius factum est, secundum expressius, tertium perfectius. Cum iam non efficacia, ut prius, sed, ut dixerit aliquis, per essentiam ad sit, & nobiscum versetur. Decebat enim, ut dum corpore nobiscum filius versabatur ipse quoque specie corporea nobis appareret. Christo autem ad se reuerso, ille ad nos descenderet, veniens quidem tanquam Dominus, missus autem, ut Deo non aduersarius. Haec enim verba concordiam significant, non naturam separant. Icirco autem post Christum, ne vobis deesset consolator. Alius autem dictus est, ut tu parem honoris dignitatem intelligeres, alius enim, alius nimirum, qualis ego delectatur. Hoc autem non contemptum sed imperij continuatio nem significat. Alium enim non de alienis, sed de illis, qui sunt eiusdem naturae dici non ignoramus.

Eiusdem ex altera ad Chionum Epistola, quae praelongitudine instar est libri.

Nos fidei, quae in concilio Niceno à sanctis patribus illic ad euertendam haeresim Arianam congregatis declarata est, nihil vnquam anteposimus, nec antepone possumus. Sed ex illa sumus fide atque erimus. Deoque auxiliante quod ab illis haud ita absolute de Spiritu sancto, propterea quod haec quaestio tunc non tractabatur, dictum est, explicabimus. Cum enim decreuissent, oportere credere, vnius esse Diuinitatis patrem, & filium & Spiritum sanctum Deum vtrique & Spiritum sanctum agnoscebant.

Item aduersum spiritus oppugnatores. Gregorij Nyssae Pontificis ex oratione ad Simplicium.

Quod autem de Domino, idem de Spiritu sancto contumeliosi homines dicunt, nempe ipsum quoque creatum esse. Ecclesia verò ut de filio, sic etiam de Spiritu sancto pariter credit, creatum non esse. Et res omnes creatas ex supremi boni communionem fieri bonas: Spiritum sanctum autem nemine, à quo bonus fiat, indigere. Natura enim esse bonum, ut scriptura testatur. Res creatas à Spiritu sancto dirigi, ipsum enim directionem largiri. Res procreatas duci, spiritum esse ductorem. Res creatas consolationem accipere, spiritum esse consolatorem. Res creatas esse seruas, spiritum eas in libertatem vindicare. Res creatas sapientes fieri, spiritum sapientiae gradum elargiri.

elargiri. Res creatas munus participes effici, spiritum munera tribuere. Hæc enim omnia agit vnus & idem spiritus diuinus sigillatim vnicuique, vt vult. Innumeralia possunt alia ex scripturis testimonia depromi, quibus perspicui sit, omnia sublimia diuinæ nomina, quæ patri, filiisq; tribuuntur, ad spiritum sanctum etiam pertinere. Cuiusmodi sunt, immortalitas, beatitudo, bonitas, sapientia, potentia, iustitia, sanctitas. Quicquid denique præclarum de patre, & filio dicitur, id ite dicitur de spiritu sancto, exceptis iis, quibus verè & sine confusione distinguuntur ipsæ personæ. Exempli gratia nec pater dicitur, nec filius. Reliqua verò nomina, quibus pater, filiusq; vocatur, à scriptura in spiritum sanctum etiam conferuntur. Ex his ergo colligimus, spiritum sanctum rebus creatis esse præstantiorem. Quapropter vbi pater, & filius intelligitur, illic etiam intelligitur spiritus sanctus. Porro rebus creatis præstantior est pater, & filius, ex quo sequitur, vt præstantior irem sit spiritus sanctus. Itaque qui rebus creatis spiritum sanctum anteposit, in rectam, & sanctam doctrinam complexus est. Vnam enim naturam increatam in patre, & filio, & spiritu sancto consistebat. Verum, quoniam, vt probent, spiritum sanctum esse creatum, afferunt verba Prophetæ, diceotis, Qui firmat tonitruum, & creat spiritum, & enuntiat ad homines Christum suum, sciendum est, aliud à Propheta dici spiritum in tonitruo firmando creati, non autem spiritum sanctum. Mystica enim ratione per tonitruum intelligitur Euangelium. In quibus igitur firma gignitur & immobilis in Euangelium fides, ij per fidem ex eo, quod caro sunt, spiritus fiunt. Nam, vt Dominus ait, quod natum est ex carne, caro est: Et quod natum est ex spiritu spiritus est. Deus igitur est, qui vocem euangelicam credentibus confirmans, cum, qui credit, spiritum efficit. Qui autem ex spiritu natus est, & per eiusmodi vocem effectus est spiritus, Christum enunciat: quoniam vt inquit Apostolus, nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in spiritu sancto.

Eiusdem ex ratione de filij & spiritus Diuinitate.

Spiritus oppugnatōres eum in scriptura Deum appellatum negant, aiuntque diuinitatis vocabulo naturam significari. Quod quidem cum spiritui tributum non sit, colligunt eiusdem non esse naturæ cum patre & filio spiritum sanctum. sed

Sed stulti maledicti sui serpentem accusatorem accipiunt. Ostendit enim diuinitatis vocabulo non naturam diuinam, sed spectat vim significari, cum primis parentibus consulens, vt arborem veritatem attingerent, aperientur, inquit, oculi vestri, & eritis sicut Dij. Diuinitatis ergo vocabulum non naturam sed videndi indicat facultatem. Negabunt igitur videre spiritum sanctum, & hæc de re decertabunt? Si igitur videt re ipsa nominatus est Deus. Quod si id querunt ex scriptura intelligere, quis Ananiæ sacrilegium vidit? quod in occulto cum coniuge solus commisit? Quis illud Petro denuntiavit, nonne spiritus sanctus? Qui & in Petro erat, & Ananiæ aderat? Ecce Petrus ad quid, inquit, impleuit Sathanas cor tuum vt mentiris spiritui sancto? Nō es meritis hominibus, sed Deo. Quem admodum igitur, qui ratione præditum contumelia afficit, hominē afficit contumelia, & non in duos illam confert, ad vnam eam personam duobus nominibus definitam id refertur, sic & Petrus cum & spiritui & Deo diceret Ananiam esse mentitum, vnum, non duos pie sentientibus demonstrat.

Eiusdem ex oratione tertia de precatione.

Adueniat, Matthæus inquit, regnum tuum. Quorum verborum loco, Adueniat, inquit Lucas, spiritus sanctus tuus in nos, & nos expurget. Quid ad hæc respondebunt, qui ore impudenti audent spiritum sanctum impugnare? Qua mente regi sublimitatem in seruitutis transferent humilitatem? Regnum est, vt Lucas aperte clamat, spiritus sanctus, quod quidem regnum omnibus imperat, non autem imperio subiectum est. Quod si spiritus imperat, quomodo illum dementes isti cum natura seruiente connumerant?

Ex eadem oratione.

Adueniat, inquit Lucas, spiritus sanctus tuus in nos, & nos emundet. Quod si solius est Dei peccata dimittere, id quod ipsi quoque Iudei increduli dixerunt, qui testimonio suo tribuit spiritui sancto remittendi peccata facultatem, is eidem etiam diuinitatem attribuit. Atqui eandem facultatem Apostolus tribuit vniuerso, Purgationem, inquit, peccatorum nostrorum faciens sedit in dextera maiestatis Dei. Vnum igitur est opus vtriusq; tum spiritus peccata expurgantis, tum

Christi purgationem facientis. Quorum autem una est actio, eorum & vis eadem omnino. Omnis enim actio facultatis perfectio est. Quomobrem si actio, & vis est eadem, quomodo natura diversitas intelligi potest in illis in quibus nullum facultatis, actionisq; discrimen deprehendimus?

Ex eadem oratione.

Spiritus sanctus & ex Deo est, & Christi spiritus est, atq; dicitur. Filius autem cum ex Deo sit, non spiritus etiam est, neque dicitur. Hæc enim ordinis series non sequitur, ut ex quo per resolutionem sibi vicissim ratio respondeat, & quemadmodum Christi spiritum dicimus, sic etiam ipsius spiritus Christum appellemus.

Eiusdem ex oratione de Baptismo.

Baptizantes, inquit, eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Cur in nomine patris? quia rerum est omnium principium. Cur in nomine filij? quia est rerum omnium procreatorum effector. Cur in nomine spiritus sancti? quia res perficitur uniuersas. Quid igitur tu, cum unam ab omnibus, eandemque gratiam accipias, has tres personas in naturas diuersas diuis, tresq; inter se dissimiles Deos facis?

Ex eadem oratione.

Spiritus sanctus per Dauidem, Hodie, inquit, si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione, secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres vestri. Hæc D. Apostolus commemorans, sic dicit, inquit, Spiritus sanctus. Atque ita verba hæc recitat, tribuens ea spiritui sancto. Quis igitur est ille, quem tentauerunt patres ipsorum in deserto, quem irritauerunt? Accipe ab ipso Propheta dicente: Deum altissimum tentauerunt. Atqui Apostolus cum spiritus sancti personam ante nominasset, illi verba hæc tribuit, Quapropter, inquiens, sicut dicit spiritus sanctus. Secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres vestri. Quare quem Deum altissimum appellauit Propheta, hunc D. Apostolus spiritum sanctum esse dicit. Itaque si spiritus sanctus, Tentauerunt, inquit, me patres vestri in deserto, Propheta verò cum, qui tentatus est in deserto, Deum altissimum

nam esse testatur, obstruuntur ora spirituum oppugnantium, & loquentium iniqua, cum aperte tum Apostolus, tum Prophetæ, ex his, quæ dicta sunt, spiritus prædicent diuinitatem.

Eiusdem ex oratione ad Eustathium scripta in eos, qui Spiritum sanctum impugnant.

Cum Apostolis de baptismo dominus mandata daret, patri & filio coniunxit spiritum sanctum. Proinde qui in ea facultate, qua vita tribuitur, & per quam natura nostra ex corrupta redditur incorrupta, coniungitur, in omnibus habebit cum patre & filio coniunctionem.

Ex eadem oratione.

Si diuersas inter se viderimus actiones, quæ à patre & filio, & spiritu sancto profiscuntur, diuersas item agentium naturas ex actionum diuersitate coniciamus. Neque enim fieri potest, ut quæ naturæ differunt ratione, actionum genere copulentur. Sin unam patris, & filij & spiritus sancti actionem esse cognouerimus, necessario ex eadem actionum vi naturæ coniunctionem colligemus. Sanctos efficit consolatur, vitam præbet, & alia eiusdem generis sine ullo discrimine præstat tum pater, tum filius, tum spiritus sanctus. Itaque quorum una atque eadem est actio, eorum item una est eademq; natura.

Ex eadem oratione.

Si is, qui vngitur, est pater, & ille, qui vngitur, filius, & ipsa unctio spiritus sanctus, Regni porro signum & nota est unctio, ne à regia quidem actione spiritus sanctus est.

Item aduersum spiritus oppugnatores Sancti Cyrilli dictum scripturæ diuersis ex libris collectio, ex quibus spiritus sanctus Deus esse demonstratur. Ex Thesauris autem collectio hæc à prompta est, sed sparsim, & per epilogum.

Qui domino coniungitur, unus spiritus est. Ecce perspicue hic spiritum dicit dominum. Planius autem id facit, dum loquitur de Iudeis, ad hunc usque diem, inquiens, idem velamen in lectione veteris testamenti manet, non reue-

latum, quoniam in Christo destruitur. Sed ad hunc usque diem quando legitur Moses, velamen super cor ipsorum positum est. Vbi vero se conuerterint ad dominum, velamen auferetur. Dominus autem spiritus est. Vbi autem spiritus domini ibi libertas. Et rursum, nos autem omnes reuelata facie gloriam domini contemplantur secundum eandem imaginem transformamur de gloria in gloriam, tanquam à domini spiritu.

Ex eadem.

Paulus de se ipso scribens in principio Epistolæ, Paulus inquit, Apostolus Iesu Christi. Apertè vides hic Apostoli nomen, & munus à Christo, & per filium se illud affirmat accipere. In actibus autem sanctorum Apostolorum ita scriptum est, sacrificantibus illis domino & ieiunantibus dixit spiritus sanctus, segregate mihi Paulum & Barnabam in opus, ad quod aduocauit eos. Si igitur cum à spiritu vocatus sit, à Christo se vocatum dicit, perspicuè demonstrat, non alienum ab essentia filij spiritum sanctum.

Ex eadem.

Quis enim hominum nouit ea, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Sic & quæ sunt Dei, nemo nouit, nisi spiritus Dei. Vobis enim reuelauit Deus per spiritum suum, spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Si spiritus hominis nemine patefaciente nouit, quæ sunt in homine, cum naturalis sit, & proprius ipsius. Et spiritus Dei sic omnia scrutatur, & nouit etiam profunda Dei, in deo nimirum & patre est spiritus sanctus. Et naturæ diuinæ est, quemadmodum hominis spiritus est naturæ humanæ.

Ex eadem.

EX Deo spiritum sanctum esse dicimus, atque ita credimus. At isti qui ad calumniandum tantummodo sunt paratissimi, etiam alia omnia ex Deo esse dicunt, cum Paulus scribat: Unus Deus pater, ex quo omnia, atque ita probare se putant, ex patris essentia non esse spiritum sanctum, quod illa vox, ex quo, ad res etiam procreatas referatur. Quæ quidem vox cum de spiritu sancto dicitur, eum ex ipsius essentia esse declarat. Verum sic illis possumus respondere, De filio item propriè nomen hoc

hoc filius dici, quod tamen improprie de hominibus etiam dicitur. Nec si concessu & gratia aliquibus tribuatur, propterea tollitur, quominus sit ipsius naturalis. Sic etiam illud, Ex quo, licet rebus quoque procreatis ascribatur, iecurco tamen sublimis & diuina spiritus dignitas non auferatur, nec ea re sit, quominus sit eiusdem essentia. Sed cum ipsi spiritus propriè congruat illud, ex quo, quoniam est ex patris essentia, refertur tamen etiam ad res procreatas, quoniam cum non essent, ex Deo habuerunt, ut sint, per filium utique.

Ex eadem.

Rursum scribit ad Corinthios Paulus, Nos, inquit, sumus templum Dei viuents, quemadmodum dixit Deus, Quoniam inhabitabo in ipsis, & inambulabo, & erunt mihi in populum, & ego ero ipsis in Deum. Et rursum post hæc, Nolite contristare spiritum sanctum Dei inhabitantem in vobis. Et rursum, si quis templum Dei corrumpit, corrumpet hunc Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Si igitur spiritum accipientes, & templum, & domicilium Dei declaramur, quippe qui Deum habemus in nobis ipsis inhabitantem & inambulantem, ut scriptum est, quomodo non est Deus spiritus sanctus, etiam si nolint, qui contra sentiunt.

Ex Epistola ad Romanos.

Scribit quibusdam Paulus rectè admodum sentiens & loquens, Quicumque spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba pater. Si igitur spiritus sanctus eorum Dei filios esse demonstrat, in quibus inhabitat, & diuinæ naturæ participes facit, adeo, ut qui propterea coniuncti sunt Deo super omnes existentes, cum fiducia clament, Abba pater, non inter seruos, neque inter res procreatas collocandus est, sed illi potius diuinæ essentia dignitas tribuenda, cum & ex ipsa sit, & ab ipsa sanctis per filium præbeatur, atque ira Deos faciat, & filios Dei illos, in quibus est.

Ex actibus Apostolorum.

Priniceps Apostolorum, cui diuinum mysterium, ut seruator ait, non caro, & sanguis reuelauit, sed pater, qui in collis

est, Ananiam afferentem agri pretium, ex quo partem sibi reseruaret, sic alloquitur, Anania, cur impleuit Satan: cor tuum, ut mentireris Spiritui sancto, & auferres ex pretio agri? Ac deinde subiicit, Non es mentitus hominibus sed Deo. Itaque si Spiritui sancto mentiens, Deo mentitur, Deus nimirum est Spiritus sanctus, & in Deo naturaliter.

Ex eodem libro.

QUAE ex seruatoris nostri aduentu promulgata sunt bona, ea quodam in loco de ouibus suis loquens Deus ita commemorat, suscitabo illis pastores secundum cor meum, & pascent eas, pascentes cum scientia. Paulus autem veritatis praeceptor sententias Ephesiorum alloquens, attendite, inquit, vobis ipsis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos. Quando igitur quae se facturum pollicitus est Deus, cum potestate Spiritus perficit, & pastores constituit, ut in Prophetis promissum est, ab essentia diuina non est alienus, sed tanquam vis naturalis, & ex essentia constans, atque subsistens, & ex ipsa proueniens, & in ipsa manens omnia facit, quae Dei sunt.

Ex eodem libro.

PAULUS ad Athenienses de religione verba faciens, quoniam in ipso, inquit, viuimus, & mouemur, & sumus. At Dominus noster Iesus Christus hanc vim, quae nobis à Deo est, ascribit Spiritui sancto, Spiritus, inquit, est, qui viuificat. Deus ergo Spiritus ille, in quo viuimus, mouemur, & sumus, ut Paulus dicit, & seruator noster testatur.

Ex Psalmis.

CANENS quodam loco beatus David, verbâque sua ad Deum dirigens. Quo inquit, ibo à Spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? si ascendero in coelum, tu illic es, si descendero in infernum, ades. Si sumptero pennas meas dilaculo, & habitauero in extremis maris. Etenim illic manus tua deducet me, & tenebit dextera tua. Cum igitur Spiritum & faciem patris nominet, tanquam exprimentem per diuinam actionem essentiam, ex qua est, nominet etiam manum propter rerum omnium effectricem, quae in ipso est, potestatem, quomodo Deus non est, & patri per essentiam coniunctus? Cum

Cum & ex ipso, & in ipso sit, quemadmodum & manus ab humano corpore non est seiuncta, sed in ipso potius vincta, & naturaliter inhaeret.

Ex epistola ad Corinthios.

SCRIBIT Paulus ad hunc modum. Notum facio vobis, quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Iesum. Et nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. Quibus ex verbis facile constat, eum, qui particeps sit Spiritus sancti, nosse Dominum Iesum, qui autem Sancti Spiritus expers sit, eum ignorare. Quomodo igitur, qui Spiritum adsecutus est, nouit Dominum esse Iesum? Quemadmodum qui mel degustarunt, propter qualitatem ipsius, cognoscunt mel esse dulce, sic etiam qui Spiritus participes facti sunt. Ex essentia igitur filij Spiritus qualitas quaedam, ut ita dicam, existit Dei, qui omnibus dominatur. Quod si ita est, Deus est, non autem factus, ut aliter sentientibus videtur.

Ex eadem.

DIUINORUM munerum distributiones Beatus Paulus Sancti Spiritus ascribens actioni. Alij, inquit, per Spiritum datur sermo sapientiae, alij autem sermo scientiae secundum eundem Spiritum. Alij fides in eodem Spiritu, Alij gratia sanctorum in uno Spiritu. Alij genera linguarum. Haec autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singillatim unicuique, prout vult. Idem Apostolus cum sciret Spiritum esse Deum, in eadem epistola, & alios quidem, inquit, Deus in Ecclesia constituit, primum Apolos, deinde Prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, postea gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Quid igitur dubitant, an Spiritus sit Deus per essentiam, qui solum ad calumniandum sunt paratissimi. Cum Paulus apertissime dicat, Spiritum esse qui gratiarum genera diuidat, quemadmodum vult? Deinde vero subiiciat Deum esse, qui in Ecclesiis haec ipsa distribuatur? Nonne autem absurdum est, eos, qui recte volunt sentire, non Pauli verbis, sed stultis aliorum dictis attendere? Deus ergo Spiritus est, licet amentes homines nolint.

Ex eadem.

Scribit rursus idem Apostolus, si nos, inquit, vobis spiritualia seminavimus magnum est, si carnalia vestra metamus, spiritualia nimirum appellat divina, sicut carnalia, quæ ad carnem pertinent. Quamobrem si divina, hoc est, Dei mysteria recte appellavit spiritualia, Deus profecto spiritus est, cuius mysteria vocavit spiritualia.

Ex Ioannis Evangelio.

Quodam loco de seipso loquens in Evangelii servator ego, inquit, sum veritas. Beatus autem Ioannes ex patris essentia, atque filii, spiritum esse demonstrans, spiritum, inquit, veritatis, qui à patre procedit. In Epistola autem, spiritus, inquit, est veritas. Quomodo igitur, cum ex patre procedat, & spiritus veritatis sit propter similitudinem & eiusdem essentiae naturam, adeo, ut ipse quoque veritas appelletur, factus, & creatus sit? Absurdum id quidem est. Itaque Deus est spiritus, siquidem veritas est, & à patre procedit.

Ex eodem.

Beatus Ioannes de verbo Dei loquens ipsum esse dixit lucem veram, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. At sapientissimus Paulus spiritum sanctum splendere in cordibus nostris affirmavit ad illustrationem gloriæ Dei in persona Christi. Proinde cum verbum sit lux vera, splendet autem spiritus sanctus, necessario fateandum est, essentiae verbi esse etiam spiritum sanctum, per quem illuminat omnem hominem, cum spiritus sancti splendorem tantam essentiae propriae radium quandam emittat.

Obiectio hæretici.

Si sanctorum, inquit, animos spiritu sancto Deus vngere affirmatis, vngenti locum & ordinem spiritus obtinebit. Porro qui fieri potest, ut eiusdem essentiae sit vngentum, & ille qui vngit, cum consuetudo nostra id non patitur? & omni stulticia ebrii, & omni turpissima pleni temeritate. Nonne parumper respicetis, & corporeas cogitationes omitentes ad sublimem Theologiæ magnitudinem conscenderis, & quæ de natura divina dicta sunt, licet humanis verbis enuntietur, nostræque consuetudinis rationem, quod vix ita possint ab audientibus percipi, non superant, ratione tamen Deo cōveniente intelligetis?

intelligetis? Verum stultitiæ vestræ congruens aliquid respondeamus. Si per vos vngenti locum atque ordinem spiritus obtinebit, quoniam vngentum ab eo, qui vngit, diversam habere naturam necesse est, num etiā quoniam vngentum ab artificibus ex multis conficitur, necesse erit vobis & spiritum sanctum multis ex partibus esse compositum? Præterea cum vngentum rationis sit expertus, rationis expertus sit etiam spiritus sanctus. Quod hac in re maledictum est, in eorum capita omnino decurrat. Nos autem contra sic obiciemus, si diversa spiritus essentia est à Deo, qui sanctos vngit ipso spiritu, cur spiritu in nobis habitante Christus habitare demonstratur, qui non est essentia diversus à patre? Quod quidem Paulus intelligens, ut dicit, inquit, nobis secundum divitias gloriæ suæ virtute corroborari per spiritum suum, in interiore homine, habitare Christum per fidem in cordibus nostris. Cum igitur Christus per spiritum habitet in homine interiore, perspicuum est, ipsum essentia non differre ab eo, per quem in sanctis videtur habitare.

Ex Ioannis evangelio.

Dominus noster Iesus Christus divinæ naturæ honorem servans, ei, qui verbum adversus filium hominis dixerit, veniam affirmat datum iri. At qui in spiritum sanctum maledicta coniecerit, ei neque in hoc seculo ignotam iri, neque in futuro. Quod si creatus est spiritus sanctus, cur maledicta in ipsum convicianti tantum proponitur supplicium, quantum Deo maledicentibus est definitum? constat igitur Deum ex Deo esse spiritum sanctum, qui ut Deus honoratur in scripturis divinis, atque ita natura est Deus.

Ex eodem.

Si, quemadmodum servator ait, qui natus est ex spiritu, spiritus est, huiusmodi autem non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, aut formine, sed ex voluntate Dei natus est, Deus utique natura est spiritus sanctus, qui filios regenerat, ut cum Deo coniungantur, quod quidem præstat, dum in illis habitat, naturæque suæ participes facit.

Si spiritus eos, in quibus est, Deos reddit, divinæque naturæ participes facit, ex divina nimirum essentia est naturaliter, & rebus procreatis per filium datus, eas tanquam sibi ipsi similes efficit. Quemadmodum proprium lucis opus est illu-

strare, nec posset quicquam illustrare, nisi esset lux, ita sancti spiritus opus est diuinos efficere, à quibus ipse suscipitur. nec eos, qui ipsum habent, diuinæ naturæ participes demonstraret, nisi diuinæ ipse esset naturæ.

Obiectio hæretici.

Spiritum, inquit, sanctificare, vos quoque confitebimini. Verum id facit non per se, quod natura sit eiusmodi, sed ut instrumentum ex ferro, aliæ confectum materia ab igne sumpta caliditate ignis munere fungitur, sic ipse accepta à Deo sanctitate rebus etiam procreatis impertitur. Quod quidam illius, qui mentiri non potest, testimonio comprobatur, nempe Seruatoris nostri, qui de meo, inquit, accipiet. Non de meo, inquit, accipiet, & sanctificabit vos. Quod tamen si dictum esset, nihil inde offensionis auditores perciperent. Sed de meo, seruator inquit, accipiet, & annuntiabit vobis. Quippe qui nihil à se loquetur, sed quæ audierit, loquetur. Quoniam peracto in carne humani generis redimendi consilio ad Patrem erat ascensurus, & discipulis suis se Paracletum esse missurum promiserat, ne quis Spiritum sanctum aliquid præter sententiam ipsius institutum suspicaretur, aperte demonstrat, cum, cum spiritus suus sit, ex se item verba nuntiaturum. A se, inquit, non loquetur, sed quæcumque audierit, loquetur, quoniam de meo accipiet. Non aliter, quam si mel de naturali sua dulcedine loquens, diceret, nihil à se ipsa gustantibus iniiciet, sed de meo accipiet: cum naturaliter qualitas ex essentiis, ut ita dicam, in ea, quæ ex ipsis sunt, progrediatur, ut dulcedo, quemadmodum diximus, ex melle, aut ex igne caliditas, aut ex aqua frigiditas. Non igitur spiritui sanctitas impertitur, sed illi est naturalis & per essentiam.

Cui sanctitas communicatur, eam tanquam vas suscipit, cum antea in propria natura consisteret, cuiusmodi sunt tum homo, tum Angelus, aut si quæ sit alia natura ratione prædita. Dicant igitur nobis, qui Spiritum ita sanctum audient affirmare, ut ei sanctitas à patre & filio fuerit impertita, quidnam ipse per se primatum sit. At nihil aliud ipsum esse ex diuinis scripturis dicimus. Non igitur ex communione, neque ex compositione sanctus est. Sed est essentia, naturæque sanctificans, & Dei ac patris, ut ita dicam, qualitas, quemadmodum dulcedo mellis, & floris suauitas.

Quod

Quod ex communione cuiusquam accedit, ut donum, auferri etiam potest. Ea namque sola, quæ per essentiam inherent, nequeunt separari. Quamobrem, si accessione, & accidente dicunt inesse spiritui sanctitatem, cur non eadem ratione & sine sanctitate, spiritum affirmant esse posse? At impium id sit. Non igitur ex communione sanctus est spiritus, sed ut ex Deo naturaliter.

Ex epistola ad Romanos.

Scimus, inquit, legem esse spiritualem. Deinde parumper progressus, subiicit, consentio legi Dei secundum interio-rem hominem. Et rursum, Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Ecce, cum legem appellasset spirituales, hoc est, per spiritum, statim ipsam & Dei legem appellat. Apertius autem ex iis, quæ sequuntur, Deum esse spiritum ostendit, lex inquit, spiritus vitæ, ut spiritum sanctum non solum legislatorem, verum etiam vitæ spiritum esse constet, quæ porro est vita? Christus nimirum, qui dicit, ego sum veritas, & vita.

Ex epistola ad Corinthios.

Sed abluti estis, inquit, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Itaque si soli Deo licere peccata dimittere concedemus, Dimittit autem & iustificat ipse Spiritus, sanctos declarans eos, in quibus est, Deus utique est, qui diuinam actionem habet in se naturaliter.

Ex Euangelio.

Amen dico vobis, vos esse seruos, nisi vos filius liberauerit. Hanc enim res procreare non habent facultatem, sed solum verbum, ut filius, & hæres, & à Deo patre proueniens. Si igitur filius solus nos ita vocat ad libertatem, ut & spiritus idem efficiat, quomodo non erit essentia ipsius, qui ut ipsemet omnia facit cum potestate Deo conueniente? Quod si ita est, nec factus, nec creatus est spiritus Domini. Id enim dicere valde impium sit.

Ex Iacobi epistola.

Nolite errare, fratres dilecti, omne datum bonum & omne donum perfectum, è sursum est, descendens à patre

patre luminum. Si varia diuinarum gratiarum largitio à patre demittitur. Hæc autem omnia, vt Paulus ait, spiritus agit, diuidens sigillatim vnique, vt vult, quomodo Deus non est, & ex Deo, & in Deo spiritus ipse, qui facit omnia, quæ congruunt Deo, idque cum potestate? Non ergo creatus est, vt illi nugis suis affirmant.

Ex Petri Epistola.

Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus. Ante omnia autem mutui in vobismetipsis charitatem continentiam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Hospitales inuicem sine murmuratione, vnusquisque sicut accepit gratiam, inter vos illam administrantes, vt boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Hic mihi rursus aduertite, cum Spiritus sanctus potestate sua, quemadmodum vult, diuina munera largiatur, atque sanctis sigillatim distribuatur, Petrum admirabilem affirmare variam hæc talis gratiæ largitionem à Deo proficisci, quinque qui sciret, Spiritum sanctum à natura diuina non esse alienum. Cum igitur Deum Spiritum sanctum appellet, nonne impius & temerarius est, qui illum inter res collocans procreatas, manifestis sanctorum Apostolorum testimoniis periculose audeat aduersari?

Ex Ioannis Epistola.

Et qui seruat mandata eius in ipso manet, & ipse in illo. Et in hoc cognoscimus, quod in nobis manet, ex spiritu, quod dedit nobis. Si Spiritu sancto in nobis habitante, Deus est, qui in nobis habitat, quomodo non Deus ex Deo spiritus, quem si quis habet, Deum inhabitantem gerit, qui etiam per prophetam, Inhabitabo, inquit, in eis, & inambulabo, & ero ipso Deum? Et si Deus ex Deo spiritus est, quis eum temere creatum dicens supplicium euadet sempiternum?

Ex eadem.

Et spiritus est, qui Deum spiritum veritatem esse testatur. Quoniam tres sunt, qui testimonium afferunt, spiritus, aqua, & sanguis. Et hi tres vnum sunt. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est. Veritatis precor, rursus, vt vides, & Deum, & ex Deo naturaliter spiritum vocat. Cum

Cum enim dixisset, spiritum esse, qui testatur, paululum progrediens, testimonium, inquit, Dei maius est. Quomodo igitur creatus est, qui vna cum patre rerum omnium Deus dicitur, & sanctam explet Trinitatem?

Ex Euangelio secundum Matthæum.

Iesu Christi autem generatio sic erat. cum esset desponsata mater ipsius Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in utero habens de spiritu sancto. Si creandi facultas soli est naturæ diuinæ, & hoc ipsius est eximium, simul cum aliis dignitatibus diuinis illi congruentibus, spiritus autem in virgine diuinum templum creat, nonne si quis eum creatum dicit, is impius simul, atque amens deprehendetur?

Ex Euangelio secundum Ioannem.

Quotquot autem acceperunt eum, potestatem dedit eis vt filij Dei fierent, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate hominis, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Si spiritus est, qui per fidem in Christum regenerat nos ad salutem, a deo, vt eius gratia nos filij declaremur Dei, quomodo spiritus non erit Deus? Quod autem nos, qui credimus, ex spiritu nati simus, testatur seruator sic alloquens Nicodemum, spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis, vnde veniat, aut quo vadat. Sic erit omnis, qui natus est ex spiritu.

Eiusdem.

Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Si à deo & patre procedit Spiritus sanctus, & tanquam fractus quidam essentia ipsius est, Pater autem non est factus nec creatus, quomodo creatus dicitur spiritus, qui ab ipso procedit? aut quomodo nos dei templa vocabimur, spiritum accipientes, si non est deus, vt temerarij quidam asserunt?

Eiusdem.

Si spiritus omnia scrutatur etiam profunda dei, perspicuum est, spiritum sanctum non esse naturæ diuersæ, neque diuersæ essentia, sed naturæ diuinæ. Ideo etiam profunda dei cognoscit,

cognoscit, & scit quæ dei sunt, ut animus noster, quæ nostra sunt. Quod si scrutari ad ignorantiam refert, hoc etiam de patre dici comperies. Qui enim, inquit, corda scrutatur, novit, quid spiritus sentiat. Quod si rerum omnium Deus non ex ignorantia scrutatur, sed planè scit omnia antequam fiant, nec Spiritus sanctus propter ignorantiam scrutatur profunda Dei. Alioqui quomodo congruet illa comparatio, quemadmodum novit spiritus hominis ea, quæ in ipso sunt, sic & quæ sunt dei nemo, novit nisi spiritus dei? Nosse enim & scrutari contraria sunt. Animus autem non scrutatur, quæ sua sunt, sed novit omnino. Quare Spiritus sanctus exquisitam habet cognitionem dei. Et quemadmodum nemo novit patrem, nisi filius, neque filium nisi pater, sic, inquit, nemo novit, quæ Dei sunt, nisi spiritus dei. Ex his quæ dicta sunt, quid novæ commune sit, intelligimus. Verum quoniam, qui omni impudentiæ morbo laborant, istos maledicæ, Arrij, & Eupomij doctrinæ discipulos dico, ipsum deum esse dicunt spiritum, non autem persona distinctum, necessario beatus Paulus personam spiritus ostendit. Nos enim, inquit, non mundi spiritum accepimus, sed spiritum, qui ex deo est, ut sciamus, quæ à deo donata sunt nobis, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus sancti spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit, quæ sunt spiritus, stulticia enim sunt illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter iudicantur. Quis enim novit sensum homini, aut quis instruxit eum? Nos autem sensum Christi habemus. Cum igitur dicat, nos non mundi spiritum accepisse, sed spiritum, qui ex deo est, spiritum sanctum non huic mundo coniunctum, sed essentiæ docet esse divinæ. Docet præterea, se non de deo & patre loqui, sed de Spiritu sancto, cuius gratiam credentes accipiunt. Itaque, spiritum, qui ex deo est, inquit, docens, eum à patre essentiæ habere, & esse illius naturæ, non eo modo, quo res factæ & procreatæ, sed ut novit ille solus, qui filium cognoscit, & solus ille, qui patrem novit, Et is solus, qui patrem, & filium novit. Hoc ex deo didicimus, modum autem edocti non sumus, sed edocti sumus ea cognitionis mensura, quæ data est nobis, nec sollicitè exquirimus ea, quæ à nobis nequeunt comprehendi.

Eiusdem.

Eiusdem.

Cum dixisset Lucas in Actibus, sacrificantibus autem & ieiunantibus fratribus Antiochiæ, dixit Spiritus sanctus, segregate mihi Paulum & Barnabam in opus, ad quod vocavi eos. Cumque subiecisset, Misit à Spiritu sancto deventerunt Seleuciam. Et abeuntes Cyprum, & Lyciam, & Lycaoniam, Pamphiliam, & Bithyniam, prædicaverunt Evangelium, subiecit, Et inde navigantes Barnabas & Paulus Antiochiam, unde erant traditi gratiæ dei in opus, quod compleverunt. Cum autem venissent, & congregassent Ecclesiam, retulerunt, quanta fecisset deus cum illis. Cum antea mentionem fecisset de spiritu, ut qui Paulum & Barnabam segregasset in opus, ad quod eos vocaverat, eum post reditum appellat deum. Et his dei nomen ponit. Primum deventerunt, inquit, Antiochiam, unde traditi erant gratiæ dei in opus, quod impleverunt. Deinde, cum autem, inquit, venissent, & congregassent Ecclesiam, retulerunt, quanta fecisset cum ipsis deus.

Eiusdem.

Digitum dei spiritum vocat divina scriptura, quemadmodum & Christus ait, si ego, inquit, in digito dei tricio orationis. Quod alius Evangelista in spiritu dixit. Filium item dexteram & brachium appellat, ut eo loco, salvavit eos dextera ipsius, & brachium sanctum eius. Quemadmodum igitur brachium eiusdem essentiæ cum illo est, cuius est brachium, sic & digitus cum illo, cuius est digitus. Eiusdem igitur essentiæ est Spiritus sanctus cum patre & filio, si autem eiusdem est essentiæ, & deus est.

Aduersus Apolinarium.

Magni Athanasij ex disputatione contra Macedonianum Apolinaristam habita.

MACEDONIANVS. Non solum erratis, cum filium eiusdem esse cum patre essentiae dicitis, verum etiam cum Dominum humana carne assumptam habuisse animam affirmatis. Orthodorus. Non solum pie sentimus asserentes filium eiusdem essentiae cum patre, verum etiam affirmantes eum humana carne assumptam animam habuisse. Nihil autem magnum facis, cum eiusdem essentiae negas, si etiam animam negas habuisse. Hoc enim eorum est proprium, qui dicunt, eum esse naturae diuersae, atque dissimilem. Nam et patibilem vniuersi naturam dicant, inanimatum asserunt, atque ita dissimilitudinem colligunt. Maced. Nos dissimilem non dicimus, sed inanimatum. Orth. Fateris ipsum morte propinqua cepisse contristari, ac mortuum esse, ut in Evangelio Matthaei scriptum est? Et, ut in Marci Evangelio legimus, cepisse pauere & tondere? Macedon. Fateor. Orthod. Diuinitasne an corpus inanimatum expauescit, & contristatur? Macedon. Diuinitas nimirum carnem induta. Orthod. Ergo filij Diuinitas patris Diuinitati dissimilis est? Macedon. Nequaquam. Orthod. Si mortuus est, & mortem expauescit, quomodo similis sit ei, qui nec mortuus est, nec tristatur, nec expauescit? Macedon. Mortuus fuit, quia corpus habuit humanum. Orthod. At corpus inanimatum non moreretur, nec paueret, nec tristatur. Maced. Anima loco habebat Diuinitatem. Orthod. Faciebatur corpus, ut Diuinitas paueretur? An Diuinitas, ut corpus? Macedon. Propter corpus pauore Diuinitas afflictebatur. Orthod. Diuinitas ergo, ut principem in nobis obtineat locum, a corpore turbabatur. Macedon. Absit, ut id dicamus. Orthod. Concedas igitur oportet, animam fuisse turbatam. Maced. Minimè verò. Orthod. Quomodo igitur audies Angelum dicentem Ioseph, Accipe Mariam, & puerum, & fuge in Aegyptum, futurum est enim, ut Haerodes

querat animam pueri? Et rursum, Experrectus accipe Mariam coniugem tuam, & vade in terram Israel. mortui sunt enim, qui querebant animam pueri? Quilibet quod ipse Dominus ego, inquit, sum pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscit me meas. Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Et quando volo, pono eam, & quando volo, assumo eam. Maced. Quid mirum, cum & pater dicat, Neomenias vestras & sabbata odit anima mea? Num ob id & patrem animam habere dicit? Ortho. Primum non animaduertisti, quis ea verba protulerit. Neque enim potes ostendere, patrem esse, qui loquatur. Maced. Cuius ergo est illa oratio? Orth. Filij Dei, qui dixerat, Cognouit bos possessorem suum, & asinus praesepe Domini sui. Israel autem me non cognouit. Maced. Hic igitur est ille, qui dicit, Neomenias vestras, & sabbata odit anima mea? Orth. Ille sanè. Tunc enim odit, cum hominem induit. Maced. Et animam habebat, cum ab Esaia visus esset? Orth. Quem admodum non habebat manus, nec pedes corporeos, neque corporea vestimenta, antequam corpus humanum assumeret, & tamen dixit, foderunt manus meas, & pedes meos, & super vestem meam miserunt sortem, quoniam erant futura, sic etiam de anima loquens, dixit, odit anima mea. Maced. Ut ea filij verba esse concedam, num etiam, cum dicit, Ecce filius meus dilectus, in quo sibi complacuit anima mea, ponam spiritum meum super eum, filius est qui loquitur? Orth. Fateor non esse filium, sed patrem, qui tamen non tanquam animam habens haec dicit, sed omnem animam sanctam appellat animam suam. Quasi dicat, quaecumque anima sibi complacuit in filio meo, haec est anima mea, sicut enim vir iustus dicitur vir dei, sic etiam anima iusti dicitur, & est anima Dei. Maced. Quid sibi vult illud complacuit. Orth. Id, quod expressit Esaia. Prophetas suscepit, inquiens, Iacob puer meus, assumam eum, Israel electus meus, suscepit eum anima mea, dedi super eum spiritum meum. Quaecumque igitur anima suscepit hunc, quem ostendo vobis puerum, ea est anima mea. Maced. Nos improprie patrem eo verbo usum diximus, neque enim, quod animam habeat, dixit, in quo sibi complacuit anima mea, neque ut tu cogitasti, de hominum anima loquitur. Orth. Ut demus improprie dictum de patre, num etiam improprie de filio dictum erit? Maced. Vtique. Orth. Si ergo & homo dicatur pater, idque

improprie, num & filium propterea improprie hominem appellatum dices? Maced. Vbi pater improprie dictus est homo? Orth. Ipse filius in Euangelis ipsum appellat hominem. Maced. Ego mihi, vbi ipsum hominem dicat. Orth. Vbi dicit, Homo fecit nuptias filio suo, quem hominem vocat? Et quando dicit, Homo quidam plantauit vineam, & dedit eam agricolis, quem intelligis hominem? Maced. In similitudine patrem. Orth. Ergo quoniam in similitudine patrem appellat hominem, & in eadem similitudine se ipsum hominem dicit, ad seruos missum, dicamus & ipsum filium improprie hominem assumpsisse. Macedon. Absit. Orthod. Quod si audierimus faciem patris, quam vident Angeli puerorum, vt in Euangelis scriptum est, Audierimus autem & faciem filij, quæ in monte resplendit, & quam alapis minister cecidit, eodem modo vocabulum id vbiq; accipiemus, an in filio quidem os, & vultu corporeum, per faciem intelligimus? De patre verò faciem improprie pro persona atque hypostasi dici non dubitabimus? Maced. Patemur vocem hanc alia ratione de patre, atque de filio dici. Orth. Non igitur si de patre anima dicatur improprie, Continuo de filio quoque improprie dicitur. Manichæorum enim hæc est insania vt Dei filium negent hominem assumpsisse. Maced. Nos hominem quidem, sed non animam assumpsisse dicimus. Orth. Ne dicas hominem, sed carnem assumpsisse. Nam nisi corpus assumpsit animatum, nec hominem assumpsit. Maced. Quid ita? Orth. Quoniam corpus inanimatum, quod animæ ratione præditæ sit expert, nō est corpus humanū. Cur autem vos instar aspidis surde aures suas obstruentis, ne vocem audiat incantantium, non auditis Petrum in libro, quo res ab Apostolis gestæ continentur, ita loquentem? Quoniam anima eius non est in inferno derelicta, nec caro ipsius vidit corruptionem? Et Esaias Propheta clamat, pro quibus tradita est ad mortem anima eius. Et inter iniquos reputatus est, & ipse peccata multorum tulit, & propter ipsorum peccata traditus est. Maced. Non ignoramus, sepe in scriptura legi ipsum animam habere, sed improprie, non autem verè dici contendimus. Orth. Quæ cuique igitur humana de ipso dicta sunt exempli gratia, visus, auditus, odoratus, vox, gustus, desiderium, dolor, pavor, lassitudo, ambulatio, improprie, non autem verè accipienda sunt? Maced. Hæc quidem omnia, quæ

commemorasti, verè dicta sunt, anima autē improprie. Orth. Et qui infirmo corpori, ossibus, & nervis, & venis, & arteriis, atque aliis membris, ac partibus constanti coniungi dignatus est, is animam non habuit? Maced. Quid anima opus est vitæ? Orth. Quid illi carne opus fuit, qui sine carne se patribus nostris conspicuum præbuit? Maced. Vt cruci affigeretur, carnem habuit necessariam. Orth. Quid? vt mitteretur, vt trislareretur, vt expauesceret, vt cum anima esset in inferno, anima non indiguit? Id enim est, serui formam suscepisse, non quod corpore se conspiciendum exhibuerit, sed quod & seruitutis subiectæ aggritudines. Maced. Serui formam accepit, carnem accipiens. Orth. Dei forma est ne forma Dei perfecta? Maced. est. Orth. Et forma serui, est serui forma perfecta. Et hæc est ouis illa, quam quæsitam, atque inuentam humeris suis imposituit, non vter inanimatus, sed animal animatum, cui cōcedit, vt affectiones, & aggritudines habeat, non peccati, sed naturæ, ne species inanis à te putetur, & tanquam Manichæus insaniat. Maced. Damus, vt quæ de anima dicis, recta sint. Cur autem eiusdem essentia cum patre filium dicitis? Orth. Quoniam quam essentia patris rationem dicis, eandem ipsam rationem & essentia filij constituimus. Maced. At hoc non est homioun, sed homiounion, id est, non eiusdem essentia, sed similis essentia. Ortho. Istud homiounion, vt ita dicam, agrestem sapientiam sapit, vt si quis aliquem eorundem morum dicat similem moribus, & eundem genere, similem genere, & eiusdem gloriæ, similis gloriæ, & eiusdem mentis, similis mentis. Maced. Minimè verò, sed homiounion de rebus dicitur incorporeis, homiounion autem de corporibus. Orth. Dixi rusticam hanc esse sapientiam. Homiounion enim potius de corporibus dicere debebatis, quæ similia sunt, Homiounion verò de rebus incorporeis, quæ sunt etiam eadem. Homiounion enim eandem significat essentiam. Maced. At Homiounia ante subiectam habent essentiam. Orth. Haud ita est. Nam & Adam homiounus est Eua, & tamen non habent ante subiectam hominum essentiam. Maced. At qui terram habent ante subiectam. Orth. Sed non propterea sunt Homiounij quod ex terra consent, sed quod eandem essentia rationem suscipiunt. Maced. Ego verò ob id homiounos, id est, eiusdem essentia appello, quod ex eadem

essentia sunt, nempe terra, Orth. Dic igitur & canes & serpentes, & cuncta animalia rationis expertia, quin etiam plantas, & si quid aliud ex terra constar, esse hominibus, id est eiusdem essentia, quandoquidem vniuersa haec aequiuoce dicuntur terrana, quae tamen eandem non suscipiunt rationem essentia. Maced. Ego non sequor Aristotelem. Orth. Neque ego. Maced. At Aristoteles dixit, Aequiuocorum diuersam esse rationem essentia. Orth. Tu vero eandem esse dicis rationem essentia hominum & asinorum, & bouum, & equorum, & ceterorum animalium? Maced. Sanè. Orth. Eandem ergo tu rationem habes essentia cum bestiis. Maced. Quidni cum omnes e terra constemus? Orth. Ego quidem non Aristotelem sequens, sed veritatem, aequiuocorum rationem essentia diuersam assero. Tibi vero nihil magis arbitror conuenire, quam ut eandem suscipias cum bestiis rationem essentia. Etenim omnis haereticus comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Maced. A contumeliis absterne disputando. Orth. Ego nihil assero contumeliae, sed tuis ex verbis ita colligitur.

*Item aduersus Apolinarium. Magni Gregorii
Theologi, ex prima ad Cledonium
Epistola quae praelongitudine
initiat est libri.*

NE decipiant, decipianturque homines, dominicum, ut ipsi dicunt, hominem, vel potius Dominum, ac Deum nostrum animae ac mentis expertem existimantes. Neque enim hominem à diuinitate seiuungimus, sed vnum eundemque constituiamus, qui prius quidem non erat homo, sed Deus tantum, & filius, & ante secula corporis expert, atque omnium, quae corporis sunt. In fine autem pro salute nostra hominem etiam assumpsit, carne patibilis, non autem Diuinitate. Corpore circumscriptus, non spiritu, idem terrestris, & coelestis, visibilis & intelligibilis comprehensus, & incomprehensus, ut ad totum hominem eundem & Deum, totus homo in peccatum prolapsus resurgatur, si quis sanctam Mariam Dei esse genitricem negat, à Diuinitate seiuinctus est, si quis eum per Virginem tanquam per canalem percurrille, non autem in ipsa forma

tum dicit, diuina simul, atque humana ratione, diuina quidem, quoniam sine hominis opera, humana autem, quoniam patris lege, is pariter impius est, si quis hominem formatum dicit, deinde illi deiuinctum Deum, is detestandus est. Hoc enim pacto non Dei ortum asserit, sed subterfugit, si quis deos introducit filios, vnum ex Deo patre, alterum ex matre, non autem vnum & eundem, is ab adoptione, qua Dei filius fiat, recte credentibus promissa excidet. Dux enim naturae Deus, & homo, quo quidem anima & corpus intelligitur, non autem filij duo, nec Dei, quando ne duo quidem hic homines, quantus Paulus interiorem hominem, & exteriorem nominet. Et, si compendio dicendum est, aliud atque aliud sunt ea, ex quibus constat seruator. Neque enim idem est, quod non cernitur, & quod cernitur. Quod temporis spatio non continetur, & quod continetur. Non alius tamen, atque alius. Absit. Vtraque enim sunt vnum coniunctione. Cum Deus homo factus sit, & homo Deus, aut si quo alio modo id potest explicari. Dico autem aliud atque aliud contra, quam in Trinitate se habet. Illic enim alius atque alius dicimus, ne confundamus personas. Non autem aliud atque aliud. Vnum tria idemque diuinitate. Si quis ut in Prophetis per gratiam egisse, non autem per essentiam coniunctum & copulatum fuisse dixerit, is meliore sit actione vacuus, atque adeo contraria plenus, si quis non adorat Crucifixum, anathema sit, & inter illos qui Deum crucifixum constituantur, si quis ex operibus euasisse perfectum, aut post baptismum, aut post resurrectionem dignum fuisse dicat, qui in filium adoptaretur, quemadmodum sunt illi, quos gentes ascitos & Deorum numero ascriptos introducunt, anathema sit. Quod enim cepit, aut perficit, aut perficitur, non est Deus. Licet ita dicatur, quoniam paulatim declaratus est. Si quis deposuisse nunc carnem, & Diuinitatem à corpore seiuinctam esse, & humanitatem assumptam non habere, aut sine illa venturum dicat, is aduentus ipsius gloriam ne videat. Vbi enim corpus nunc nisi cum illo, qui ipsum induit? Neque enim, ut nugantur Manichaei, quo per ignominiam honoraretur, in sole iam ipsum deposuit, aut in aëra diffusum & dissipatum esse, ut vocis sonus natura aut odoris fluxus, aut fulguris cursus non consistens, sed quomodo illum post resurrectionem contrectassent, aut olim videretur ab iis qui eum pupugerant.

Diuinitas enim per se sub aspectum non cadit. Sed venit, ut ego sentio, cum corpore, & talis, qualem discipuli in monte cospexerunt, aut qualis assumptus est, vincente id, quod ex carne est, ipsa diuinitate. Ut autem hanc dicimus, quo suspicionem excludamus, sic illa scribimus, quo nouas opiniones emendamus. Si quis carnem ex coelo descendisse, non autem hinc & ex nobis assumptam esse dixerit, anathema sit. Illud enim, secundus homo de coelo, & qualis coelestis, tales & coelestes, Et nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit de coelo filius hominis, & siquid aliud eiusmodi est, referenda sunt ad conjunctionem illam, quam cum coelesti habemus. Ut etiam illud, per Christum facta esse omnia, & Christum habitare in cordibus nostris, cum uocationes tanquam naturae non ex eo, quod in Deo conspicitur, sed quod intelligitur, commisceatur, & coniunctionis ratione inter se mutuo commisceatur. siquis in, méris, atque animae expertem, aut nudum hominem credidit, is uero est demens, & salute indignus. Quod enim assumptum non est, curari non potest. Quod autem Deo coniunctum est, id etiam seruatur, si dimidia ex parte lapsus est Adam, dimidia item assumpta seruaturque est, si totus, cum toto coniunctus est homine, totisque seruatur. Quamobrem perfectam nobis salutem ne inuideant, nec ossa solum, aut neruos, aut effigiem hominis adhibeant seruatori. Quid enim aliud est homo anima carens? Id Atriani quoque dicunt, in quo cruciatur & affectiones in Diuinitatem conserant, ut quod mouet corpus, id etiam patiat. si anima quidem praedictus est, non intelligens autem, quomodo est homo? neque enim homo est animal mentis & rationis expertus. Et necesse erit figuram quidem & speciem humanam esse, animam uero equi alicuius, aut bouis, aut aliorum eiusdem generis, mentis expertum animalium, quae quidem etiam seruatur. Atque ita errasti me animaduertam, qui cum unum honore sit affectum, aliud coluerim, & magnificerim. Quid si intelligens & mentis non expertus homo, desinant uere insipientes homines delirare. At factis est, inquiunt, Diuinitas mentis loco. Quid hoc ad me, cum Diuinitas, cum carne sola homo non sit? neque cum anima, neque cum utrisque, si desit mens, qua potissimum homo censeatur. Serua igitur totum hominem & Diuinitatem admisce, ut perfectus me iuues.

Ex

Ex eadem.

AT non capiebat, inquit, duo perfecta. Non si corporea ratione consideras. Vas enim unius tantum modij capax, duos modios non continebit. Nec locus unius corporis, duo pluraue corpora capiet. Sed incorporea ratione secus est. Ego enim & animam, & rationem, & metem, & Spiritum sanctum capio. Et ante me mundus iste, qui ex uisibilibus constat rebus, atque inuisibilibus. Talis enim est rerum intelligibilium natura, ut sine corpore, & diuisione, tum inter se, tum corporibus misceantur. Quandoquidem & uoces complures, uno auditu, & rerum multarum species unico obtutu & odores plures odoratu capiuntur, cum nec ipsi sensus comprimantur, aut affligantur, nec res quae sentiuntur, concursu multitudinis imminuantur. Sed quam obtinet perfectionem mens hominis, aut Angeli, si cum Diuinitate comparatur, ut maioris aduentu alterum abiciatur? Neque enim splendor quidam cum sole, neque humiditas parua cum flumine comparantur, ut parua ante auferamus, & domo quidem splendorem, & terra uero humiditatem, atque ita maiora capiant & perfectiora. Quomodo enim duo capient perfecta, domus quidem splendorem & solem, terra uero humiditatem, & flumen? Hoc discipulus. Etenim res digna est magna consideratione. Ignorantne fieri posse, ut quod uni comparatum perfectum est, id si cum altero comparatur, sit imperfectum, ut collis si cum monte, aut granum sinapis, si cum faba, aut aliquo alio magno semine confectatur, licet inter sui generis grana maximum sit? si autem vis, Angelus cum Deo, & homo cum Angelo comparatur. Perfecta quidem mens nostra est, principique sed animae & corporis, non autem perfecta simpliciter, Dei uero serua est, etique subiecta, non autem in principatu, aut honore Comes. Nam & Moses Pharaonis erat Deus, Dei uero seruus, ut scriptum est. Et stellae noctem quidem illustant, sole uero sic occultantur, ut ne constet quidem, utrum sint, necne? Sed totum occupat lumen solis uincens, & superantis. At mens, inquit, nostra damnata est. Quid caro non est damnata? Aut hanc etiam abice propter peccatum, aut illam quoque suscipe propter salutem. Sed quod deterius est, fuit assumptum, quo sanctum fieret propter carnis assumptionem, quod praestantius est, non

kk 4

assumeretur, quo sanctum fieret propter assumptionem humanitatis? Si lutum fermentatum est, & factum noua conspectio, o viri sapientes, imago non fermentabitur, & cum Deo coniungeretur, diuinusque fiet per Diuinitatem? Illud & addemus, si mens omnino reiecta fuit, vt peccatrix, & condemnata, & ierico reiecta mente, corpus assumptum est, iis qui mente peccant, ignoscendum est. Nam Dei testimonio constat, curari non posse. Dicam, quod maius est, Tu quidem vir optimus, carnisque cultor, si ego hominis cultor sum, ideo mentem meam negligis, vt Deum cum carne coniungas, tanquam aliter copulari nequiderit, & ideo medium parietem diuis, meum vero insipientis, atque inerudit hominis est oratio, quod mentem menti vt propinquiori & magis affini, & per mentem inter Diuinitatem & crassitudinem intercedentem carni coniungam? Cur autem hominem, vel carnem, vt isti dicunt, induerit videamus. Si vt Deus, qui alioqui comprehendere non potest, comprehendatur, & carne tanquam velo interiecto homines alloquatur, scitam plane personam, & fabulae actus introducant: vt omittam, quod & aliter poterat, nobiscum loqui, vt tum in rubo ignis, tum humana specie prius fecerat. Sin vt peccati solueret damnationem, re simili similem sanctificans, sicut carne fuit opus propter carnem damnatam, sic & anima propter animam, & mente propter mentem, quae non solum in Adam peccauerat, sed prima peccauerat, vt in morbis loquantur medici. Quod enim mandatum acceperat, illud non obseruauerat. Quod non obseruauerat, id ab eo recesserat. Quod a mandato recesserat, id salutis potissimum indigebat. Quod autem salutis indigebat, id fuit assumendum, itaque meos assumpta est. Hoc nunc etiam si nolint, geometricis, vt ipsi dicunt, & necessitate demonstrationibus conclusum est. Tu vero perinde facis, vt si hominis oculus & per morbos laboraret, pedem quidem curares, oculum autem negligeres. Aut si, cum pictor aliquis quippiam haud recte pinxisset, quod pictum esset, mutares, pictorem autem ipsum tanquam recte pingentem omitteres.

Ex eadem.

Quod si rationibus his conuicti eo confugerint, vt dicant, Deum & si mentem non assumpserit, hominem potuisse seruire,

seruire, & sine mente, potuisse respondere, sola voluntate. Quem admodum & cetera omnia facit & fecit sine corpore. Quin igitur vna cum ipsa mente carnem etiam remoues quo perfecta sit stultitia tua? Verum a litera decipiuntur, accipio ad carnem accurrunt, scripturae consuetudinem ignorantes. A nobis igitur & illud discant. Nam quod passim in scriptura vocetur homo, & filius hominis, quid attinet dicere, cum ipsimet sciant? Quod si verbis illis innititur, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & ideo, vt coriarij quae pingua sunt ex corijs, sic ipsi pulcherrimam hominis partem abscindunt, vt Deum cum carne conglutinent, cur non & solius carnis, non autem animarum ipsum dicunt esse Deum? Cum scriptum sit, Sicut dedisti ei potestatem vniuersae carnis, & Ad te omnis caro veniet, & benedicat omnis caro, hoc est, omnis homo, nomen sanctum eius. Praeterea cur non dicunt patres nostros inuisibiles, & sine corpore in Aegyptum descendisse, Et animam solum Ioseph a Putiphar fuisse vinctam, quoniam scriptum est, cum septuagintaquinque animabus descenderunt in Aegyptum, & ferrum pertransit anima eius, quae quidem ligari non potest? Ignorant enim, qui ista dicunt, eiusmodi scripturae loca per synecdochem intelligi, cum ex parte totum significetur. Quemadmodum vbi ait, Filij coruorum inuocant Deum, vt omne volucrum genus designaret. Et Pleias, & Vesper, & Arcturus pro omnibus stellis, & earum ornatu memorantur. Ad haec non aliter Dei charitas erga nos ostendi poterat, nisi carnis mentio facta esset, vt eum ad id, quod detestius est, usque descendisse constaret. Anima vero carnem esse viliorum, nemo sanus ignorat. Verba igitur illa, Verbum caro factum est, sic intelligenda sunt, vt cum dicimus, ipsum factum esse peccatum, & maledictum, non quod in ea Dominus mutatus sit. Qui enim id fieri queat? Sed quod ea suscipiens, iniquitates nostras suscepit, & infirmitates portauerit.

Ex eadem.

Sciendum autem est necessario, Apollinarium Spiritui sancto nomen quidem Diuinitatis tribuisse, sed ei tamen Diuinitatis potestatem non seruasse. Nam quod ex magno, maiore, & maximo constituit Trinitatem, tanquam ex splendore,

& radio, & sole, spiritu, & filio, & patre, id quod in eius libris aperte scriptum est, Diuinitatis scalam struit non in cœlis deducentem, sed & cœlo detrahentem. Nos verò Deum agnoscimus patrem, & filium, & Spiritum sanctum. Hæc autem non vt nuda vocabula, quæ dignitatem & potestatem diuidant inæqualitates, sed vnâ & eandem vt appellatione sic etiam re, Diuinitatis naturam, & essentiam & potestatem.

Eiusdem ex altera ad eandem Epistola.

Isti enim cùm de rebus diuinis ad proprios discipulos suos Iudeorumque conscios verba faciunt, vt Manichæi ad eos quos electos appellant, totum ipsis morbum aperientes vix etiam carnem tribuunt seruatori. At cùm ex communibus scripturæ testimoniis coarguantur & præmuntur, pia quidem verba cōfiteantur, sed, quod ad mentem attinet, callide allutēq; agunt, quippe qui nec inanimatum, nec rationis, aut mentis expertem, nec imperfectum hominem fateantur, sed animam, & rationis, mentisque partes Diuinitatem asserant obtinere, quæ quidem Diuinitas carnem solam, non autem quæ nostra humana sunt, suscepit, licet sine peccato essent, & præstantiora, quàm in nobis reperiantur, & à nostris perturbationibus aliena. Sic locum etiā illum, Nos autem Christi mentē habemus malè & stultè admodū interpretatur, vt pro Christi mente diuinitatem accipiant, non autem vt nos, qui Christi mentem eos habere dicimus, qui mente in suam expurgant ad similitudinem mentis illius, quam pro nobis suscepit seruator noster, seq; pro viribus ad illam accommodant, sic & carnem Christi habere dici possent, qui carnem erudiunt, & eiusdem corporis consortes, Christi q; participes ea re fiunt. Et sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis. Iam perfectum isti hominem exponunt, non qui, excepto peccato, omnia, quæ nostra sunt, expertus sit, sed illam ex Deo & carno coniunctionem. Eodēque modo & vocem illam qua Deum induisse hominem dicimus, euellantur, neque enim in homine, quem sibi adiunxit, fuisse, vt quod dictum est: ipse enim sciebat, quid esset in homine, sed cum hominibus locutura versaturūque esse dicunt & docent. Et ad verba illa confluunt. Post hoc in terra visus est, & cum hominibus versatus. Sed quid pluribus cum istis contendas, qui hominem & imaginem

ginem interiorem euercentes, id solum, quod habemus extrinsecus, expurgant per inanem personam, atque id, quod foris cernitur, adeoque secum ipsi pugnant, vt aliquando per carnem, reliqua item intelligant pingui quadam, & crassa ratione, inde enim ipsi alter quidam Iudaismus exortus est, & commentitiæ quædam mille annorum in Paradiso delitix, & quod eadem rursus eisdem in locis simus habituri, aliquando autem per carnem inanem potius speciem quandam, quàm veram exponant, quæ nihil eorum, quæ nostra sunt, etiam si sine peccato sint, patiatur, idque verbis Apostoli, non apostolicè tamen intellectis, aut commemoratis conantur approbare. In similitudine enim hominum factum seruatorem nostrum, habirūque inuentum vt hominem, sic esse accipiendū, non vt humana forma, sed inanis & falsa quædam species intelligatur.

Eiusdem ex Epistola ad Nectarium.

IN manus meas incidit libellus quidam Apolinarij, in qua Ica, quæ disputantur, hæreticam omnem exhibent improbitatem. Negat enim carnem assumptam ab Vnigenito ex naturæ nostræ ordine secundum dispositionem, sed ab initio illam carnis naturā in filio esse, & absurdam istam opinionem quodam Euangelij testimonio præuē intellecto conatur comprobare. Nemo enim, inquit, ascendit in cœlū, nisi qui descendit de cœlo filius hominis. Ex his colligit, & antequam descenderet, filium hominis extitisse, & cùm descenderet propriam carnem attulisse, illam nimirum, quam in cœlis habebat ante secula ex propria ipsius essentia consistentem. Præterea dictum quoddam Apostoli ex toto corporis anellens consensu, secundum & cœlo hominem affirmat esse, atque ita concludit, hominem illum, qui & cœlo descendit, mentem non habere, sed Vnigeniti Diuinitatem mentis naturam explere, & tertiam illius concreti hominis partem obtinere, cùm duæ reliquæ ipsius partes anima & corpus existant, mens verò non adsit, sed locum eius expleat Dei Verbum. Quæ eūm grātia absurdæque sint, illud tamen omnium grauissimum est & absurdissimum, quod ipsum Deum Vnigenitum, iudicem omnium, vitæ principem, & mortis expulsores affirmat esse mortalem, & propria ipsius Diuinitate cruciatus mortemq; subisset, triduique illius spatio, quo corpus mortuum manet, simul cum

cum ipso corpore mortuam quoque Diuinitatem permansisse,
& à patre rursus ex morte in vitam fuisse reuocatam.

Item aduersus Apolinarium Gregorij Nyssæ Pontificis ex oratione ad Theophilum Alexandria Pontificem.

Qui Apolinarij decretis fauent, Verbum dicunt ex carne constare, & seculorum authorem esse hominis filium, & domini humanitatem mentis expertem, & filij mortalem esse Diuinitatem.

Ex eadem oratione.

Nos autem naturam quidem humanam Verbo coniunctam seruata esse ex mysterio didicimus & credimus. Dei autem Verbum ex carne constare, & priuatim in se ipso viuere neque didicimus, neque vnde id colligi possit intellegimus.

Eiusdem ex oratione, qua confutat Apolinarij opiniones.

Si Apolinarius verbis illis innititur, Nemo ascendit in celum, nisi, qui descendit de celo, filius hominis, & ideo illum à terreni hominis coniunctione seungit, & de celo traxisse dicit humanitatem, dabit aliquem prorsus in celo hominem patrem illius hominis, qui ad nos descendit. Filius enim, inquit, hominis. Præterea quomodo diebus extremis ex Virgine carnem assumpsit, & natus est? Vt taceam incommoda, quæ ex absurdis istis nugis consequuntur.

Ex eadem oratione.

Si caro fuit ante secula, non exinanita est Diuinitas, Filius non erat in forma Dei, serui formam non accepit, sed quod erat natura, id nunc apparuit.

Ex eadem oratione.

Si antequam ad nos descenderet, Carnem habebat in celo, habebat prorsus in celo etiam omnia, quæ carnis sunt propria, nempe famem, sitim, somnum, lassitudinem, tristitiam, lacrimas. Qualis autem erat ætatis, cum descendit in terram? Puer enim, ut inquit Esaias, natus est nobis, & filius datus est nobis, & per omnem transit ætatem, quoad in terra mortuus

mortuus est. Sin perfectum hominem ex virgine natum dicunt, quomodo in matris utero contractus est? Quomodo moles ipsius iam nati sic est imminuta, ut terminis exiguis circumscriberetur? Quomodo paulatim crescens in hominem perfectum euasit? Namne, qui prius habebat carnem iterum sumens, an aliam in seipso per cibum adiungens? si pristinam dixerint, ostendent plane, superuacuum illi fuisse nutrimentum, sin Dominum nutrimenti participem fuisse concesserint, quid dicent de carne in celo relicta? Magnam enim, ut par est, partem reliquit, & tantum ex illa sibi duntaxat seruauit, quantam virginis uterus capiebat.

Ex eadem.

Si carnem circa seipsum semper habuit in celo, Deum autem carnem esse dicunt, qui sequuntur Apolinarij, omnis autem caro tactui resistit, Quod autem resistit, ex materia constat, & compositum est, & quod compositum est, dissoluitur, necesse est, ipsam & ex materia constituisse antequam è celo descenderet, & diuersis è rebus esse compositum, & dissolutionem naturaliter expectare.

Ex eadem oratione.

Vt probet vnigenitum ante secula carnem assumpsisse, affert testimonia, quæ de ipsius Diuinitate dicta sunt, & exconatur ad eius humilitatem refert, ut illud, Antequam Abraham fieret ego sum, & illud Præcursoris dictum, prior me erat, & illud Apostoli, Et vnus Dominus, per quem omnia. Et ipse est ante omnia. Si igitur, ut ipse censet, ante secula est illius caro, extremis autem diebus è virgine natum fatetur, ante secula nimirum fuit, & virgo, quæ ipsum peperit, natumque maior, quam ille, qui ex ipsa ortus est. Vt taceam de extremis diebus, qui ipsi quoque ante secula considerabuntur.

Ex eadem oratione.

Si patrem asserit incorporeum, & filij Diuinitatem ex carne constare, diuersas vtique dicet eorum essentias, sin horum communem, & eandem esse naturam confitetur, cogetur dicere, patrem item ex carne constare.

Ex ea

Ex eadem oratione.

Qui verè ex aliquo est, illud planè secundū essentiam est, quod est ille, qui genuit. Atqui pater caro nō est, nec ille prius, qui ex ipso est, erit caro. Quod enim natū est ex spiritu, non caro, sed spiritus esse dicitur. Quod autē ex carne natū est, caro est. Derigitur patrem istius Dei ex carne constantis.

Ex eadem oratione.

Dicit præterea, cœlestem illum hominem esse paternæ gloriæ splendorem, & figuram substantiæ ipsius. Quomodò si lux à sole splendens cognationē habet cum sole, & hominis figura substantiam declarat humanam, ex istius ratione sequitur, ut pater etiā ex carne constet. Qualis enim est gloria, talis est & splendor ipsius. Et qualis est figura, talis utiq; & substantia. Itaque si hoc corpus est, ne illud quidem incorporeum.

Ex eadem oratione.

Christus, cui cibum & potum obiciebant iudei, cibo & potu vesceretur, an non? si non vesceretur, inanis & simulata species illud erat, sin vesceretur, haud cœleste corpus haberet, cum ipse cibis & potus è terra constaret.

Ex eadem oratione.

Si qua fuit diuina caro, ea nimirum & immutabilis. Nam si mutabilis, diuina nō est. Quis tueri queat confusam illam hæreticarum opinionum, quæ alias alia ipsis in somnis videtur, inconstantiam? Nunc verbi carnem diuinam, atque vna cum illo sempiternam asserunt. Nunc ascitam atque assumptam dicunt. Nunc à natura nostra differentem. Nunc rectoris egentem, & mutationibus obnoxiam.

Ex eadem oratione.

Si tunc verbum caro factum est, cum habitauit in nobis, caro profecto non erat, antequam Angelus virgini euangelicum asferret nuncium. Et ille, qui dicit, hominem ad nos è cœlo descendisse, & antequam humana esset natura procreata, exstitisse, & per illum humanæ naturæ diuinitatem fuisse coniunctam, mendax est.

Ex eadem oratione.

Caro, inquit, Domini adoratur, quatenus est vna persona, atque vnum animal cum ipso. O absurdam orationem. Quemad-

Quemadmodum nos dicimus, hominem ex anima ratione prædita & corpore constare, sic & ipsum Dominum componit, ut animæ loco diuinitatem accipiat, & carnem cœlestem pro corpore, atque ita ipsum appellat animal.

Ex eadem oratione.

Nunc ait, Virginem filium peperisse, cum iam esset caro, non autem in ipsa factum esse carnem, sed per ipsam tanquam per viam aliquam pertransisse. Ecce quomodo salutis nostræ mysterium oppugnat. Sed istius oratio adeo est impia, & absurda, & omnibus, qui pie rectèque sentiunt, execranda, ut ne responsione quidem, & confutatione dignam existimus. Nihil enim ex illa colligitur, nisi ut omnia non verè, sed simulate acta videantur.

Ex eadem oratione.

Ab istis ego, qui animam mentis expertem cum carne assumpta coniungunt, quaesierim, cequam animam Dominum habere dicant. Si ratione carentem responderint, Christo non hominem, sed iumentum adiungent, sin vrentem ratione, rationem sequitur cogitatio. Quare qui animam ratione præditam dicit, & cogitationis competentem confitebitur. Cogitatio verò mentis est motus, & actio. Itaque si Dominus animam habet ratione præditam, eam utique & mente præditam habet, & nulla in re à natura hominis discrepantem.

Ex eadem oratione.

Haud decet, inquit, mentem humanam cum vnigeniti carne coniunctam existimare. Et causam subiicit, Quoniam, inquit, mens hominis est mutabilis. Quid igitur Deo carnem concedit? Nam quod caro mutabilis sit, ne ipse quidem, qui istas confingit nugas, negabit, cum ab adolescentia vsq; ad perfectum augmentum varias ætates induat, ut reliquas mutationes omittamus. Atque ita sequetur, ut falsum sit Euangelium, & inanis prædicatio, & stulta fides. Quemadmodum igitur carnem assumens mutatus non est, sic mentem suscipiens non est immutatus.

Ex eadem oratione.

Si diuine humanitatis assumptioni mentem fuisse putat impedimento, & libentius eam sine mente Deum existimat assumpsisse, ergo sine mente esse beatus arbitratur.

Ex eadem oratione.

Vtra magis propria, quæ Deo coniungeretur, inuenta est, crassine, terrenæque caro, an mens, quæ nec tactum nec figuram admittit?

Ex eadem oratione.

Si nos homines sumus, ovis illa, quæ aberrauerat, & is, qui eam inuenit, est filius Dei, quoniam totam reduxit, totam etiam assumpsit. Nec quod intra illam erat, reliquit, quod autem foris, gestauit, id, quod vult Apolinarij demencia. Quod autem patris humeris gestatum, hoc est, Domini Diuinitati adhibuit, id, id vnum cum ipso per assumptionem effectum est.

Ex eadem oratione.

Dominum in seruli figura apparuisse concedit, seruius igitur, cuius figuram Dominus induit, integer erat, an mutilatus? id est, corpus ne, & animam rationis, seu mentis copotem habebat? si aliqua harum partium manca erat, id ostendunt, neque enim animam rationis expertem habuit, qui peccauerat, cuius ipse formam suscepit. Sin erat integer, & integrum illum fuit, quod assumptum est. At homo, inquit, non erat, sed quasi homo, quia non erat eiusdem cum homine essentia, quantum ad mentem pertinet. Si eiusdem non erat essentia, ergo diuersa. Quorum autem essentia ratio diuersa, horum nec eadem natura nec nomen. Quare si aliud quid per essentiam erat, non autem homo, nisi quatenus speciem & figuram hominis præferebat, re autem vera secundum naturam diuersus erat, ex his colligitur, ficta simulataque fuisse, quæ ad vnigeniti vitam humanitatemque assumptam spectant, ab ortu eius, usque ad sepulturam & resurrectionem.

Ex eadem oratione.

Qui quod maxime proprium est hominis, id est, mentem aufert, is, quod reliquum est, iumentum ostendit, iumentum autem non est homo.

Exca

Ex eadem oratione.

Si, quemadmodum inquit Apolinarius, mens hominis diuina natura facta esset, magnitudine æquales & pares inter se essent diuinitas & mens humana. Quod enim locum explet alterius, æquale illi est. Sin diuinitate mens est inferior, id quod in eam conuersum est, in deterius est commutatum.

Ex eadem oratione.

Mors, inquit, hominis mortem non destruit. Quid autem colligens hoc asseruit? Illud ne? Vnigeniti diuinitatem occidisse? Sed quoniam pacto vita queat interire & mori, dicant, qui nesciunt, quid loquantur.

Ex eadem oratione.

Si, quemadmodum sentit Apolinarius, Vnigeniti diuinitas occidit, cum illa nimirum occidit & vita, & veritas, & iustitia, & bonitas, & lux, & potentia, & vno verbo, quicquid est filius, & nominatur. Quando igitur hæc cum filij diuinitate per mortem extincta sunt, non erat apud patrem sapientia, aut potentia, aut vita, aut aliud eorum quicquam, quæ filius & est, & appellatur.

Ex eadem oratione.

Si potentia patris, seu filius, aut verbum occidit, quæ nam alia potentia potentiam mortuam in vitam reuocauit, vt alia incommoda prætereamus?

Ex eadem oratione.

Si omnia, quæ pater habet, filij sunt, qui patris habet omnia, si filius nimirum habet etiam immortalitatem. Qui autem mori potuit immortalitas?

Ex eadem.

Quemadmodum Christus mortuus est, & resurrexit, sic & nos, inquit Apostolus. Quid nos? Qui natura propria sumus diuina potentia, an caro & sanguis, vt scriptum est? Quod ergo nos sumus per essentiam, id erat & is, qui pro nobis mortuus est, cuius similitudo nobis, qui eiusdem generis cum illo sumus proposita est ad imitandum. Quid est illud, quod mori-

eur, & corrumpitur? Nōne caro quidem in terram resolutur? Mens autem cum anima permanet, neque corporis mutatione, quantum ad essentiam pertinet, laeditur. Id argumento sit, quod eorum, quae in terra geruntur, Diues ille meminit, & precatur Abraham pro fratribus suis. Hoc autem amentia nemo ascripserit, quod necessarii curam gerat, eisq; prospiciat, ne & ipsis similia contingant. Quemadmodum si mens nostra permanet etiam post mortem, nullis obnoxia mutationibus, quomodo consentaneum sit, illum Apolinarij trium partium Deum carnis mortem oppetiisse?

*Item aduersus Apolinarium. Sancti Cyrilli
ex oratione de humanitate à verbo
assumpta.*

A Polinarius nugae, & commentitia sua inuenta veritati & piti institutis atque decretis anteponens, carnem quidem assumptisse dicit verbum Dei, eaque tanquam velo quodam usum esse, mente vero non indiguisse, sed ipsum fuisse corpori loco mentis. O vir optime, dicat aliquis ad Apolinarium, ne corpore quidem indiguit Deus verbum, cum re nulla egeat, & iussu solo potuit salutem nostram peragere, sed voluit, nos quoque aliquam ad recte agendum habere societatem. Itaque naturam, quae peccauerat, suscipiens, eamque propriis laboribus iustam reddens, & à saeuis illam tyrannīs, nempe peccato, diabolo, & morte liberavit, & coelestibus sedibus dignam effecit, & per id, quod assumptum est, vniuerso generi libertatem impertiuit. Verum nihil horum animaduertens vir sapientissimus, clarissimum Theologiae praekonem Euangelistam Ioannem dementiae suae suffragari arbitratur, dum ait, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, cum tamē non ignoret, hunc esse morem scripturae diuinæ, vt saepe totum à parte nominet, & modo per animam totum hominem significet, modo per carnem totum animal ostendat. Omnes epim, inquit, animae, quae cum Iacob ingressae sint in Aegyptum, fuerunt septuagintaquinque. Perspicuum est autem, Iacob non fuisse corporis expertes. Sed ex parte totum Historicus declarauit. Et rursum, anima, inquit, quae peccata exiit, ipsa morietur. Nemo enim nouit, animam hae corpore

quam peccasse. Et rursum, Non manebit, inquit, spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt. Et alibi Propheta, omnis, inquit, caro, fornum, & omnis gloria eius, sicut flos forni. Et beatus David, recordatus est, inquit, quia caro sunt, spiritus vadens, & non rediens. Nemini autem dubium est, hos animam habuisse, & quos accusat, & quibus praecipit, & quorum naturam interpretatur. Quid? quod non eos solum, qui reprehenduntur, sed illos etiam, qui in primis laudantur, carnem appellari comperies? Testis sit beatus Paulus, Quando autem, inquiens, placuit ei, qui me segregauit ex utero matris meae, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret filium suum in me, continuo non acquieui carni & sanguini, neque veni ad antecessores meos Apostolos. Quod si non solum sensus & mortalitas, sed tota hominis natura per carnem intelligitur, manifestum est, cum dicitur, verbum caro factum est, significari non id solum, quod cernitur in animali, sed totum hominem. Neque diuinam essentiam in carnem esse conuersam, sed humanam naturam assumptam à Deo verbo. Quemadmodum enim illud, Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum, non ipsius bonorum fontis in maledictum significat mutationem, sed liberationem, quae per ipsum facta est, & illud, factum esse peccatum pro nobis, qui peccatum non nouit, non iustitiam significat immutatam, neque enim mutatur Deus, vt ipse per Prophetam clamat, Ego inquiens, sum, & non mutor, sed peccata nostra ab ipso fuisse suscepta. Ecce enim inquit, agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, sic illud, verbum caro factum est, non diuinitatis mutationem, sed humanæ naturae susceptionem declarat. Nam ineffabilem Dei benignitatem praedicans Euangelista, docuit eum, qui est in principio, & Deus est, & est apud Deum, & nunquam non est, qui cuncta fecit, qui ea, quae non erant, autor fuit, vt essent, qui vita & lux est vera, mortalem naturam suscepisse, & hominum affectiones sibi proprias asciuisse, vt ipsis hominibus salutem compararet. Cumque vehementius vellet Euangelista beneficii magnitudinem indicare, non animae immortalis, sed carnis patibilis, mortalis, quae corrumpitur, quae ex luto confecta est, mentionem fecit, & ex parte naturam totam indicauit. Vt ea, quae sequuntur, ostendunt, verbum, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis. Aliud autem est id, quod ha-

bitavit quantum pertinet ad naturæ rationem, aliud id, in quo habitavit. Quapropter & Iudeis dicebat, soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Porro templi solutio est animæ corporisq; disunctio. Mors enim est animæ à corpore separatio, qua quidem animæ separatione templi consequitur dissolutio. Quare si Iudæi templum dissoluerunt cruce & morte ipsum afficientes, templi autem dissolutio, est coniunctorum separatio, templum verò dissolutum Deus verbum excitavit, nemo sanus, ut arbitror, non clarè perspicit, Deum verbum non animæ nec mentis expertem, sed perfectum hominem suscepisse. Nam si animæ immortalis loco Deus verbum in assumpto corpore extitisset, Iudæis dixisset, soluite me, & in tribus diebus me excitabo. Nunc autem declarans & templi mortalitatem, & diuinitatis inhabitantis potentiam soluite, inquit, templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Non enim, inquit, ego dissoluam vobis, sed templum à me acceptum ita dissoluatur, ut meliorem resurrectionem assequatur, ut mortalem ipsam deponat naturam, ut corruptionem exuat, ut induat incorruptionem, ut mortis imperium euerat, ut primitiæ dormientium fiat, ut solutis corruptionis doloribus, primogenitus è mortuis ostendatur, & per resurrectionem suam bonum omnium hominum resurrectionis nuncium afferat.

Ex eadem oratione.

Hæc autem sic habere testatur princeps Apostolorum, in libro, quo res ab Apostolis geste continentur. Quoniam, inquiens, in inferno non est relictæ animæ eius, nec caro ipsius vidit corruptionem. Itaque templi solutio nihil aliud est, nisi animæ à corpore seiunctio. Resurrectio verò nihil aliud nisi animæ ad propriam carnem reuersio. si igitur, ut asserunt ij, qui in hæresi, quam commemorauimus, principes sunt, binas animas singuli homines habent, vnā, quam ratione præditam, & alteram, quam vitalem appellant, caro sine vitali anima nunquam censebitur, sed corpus, aut cadaver potius appellabitur. Petrus autem dixit, non corpus, sed carnem dominum non vidisse corruptionem, & animam eius non fuisse in inferno relictam. Constat igitur carnem, quæ corrupta non est, habuisse animam, quam isti nescio quomodo vitalem vocant, sine

sine qua, ut aiunt, caro non posset appellari. Immortalis verò illa rationeque prædita, & quæ in animali obtinere creditur principatum, in inferno relictæ non est, sed ad propriam carnem rediit, & inanes effundunt nugas, qui Dei verbi templum animæ & mentis experts appellant. Nos verò Petrum sequamur clara voce dicentem, nec carnem eius admisisse corruptionem, nec animam ipsius in inferno relictam fuisse, sed redisse, & proprio fuisse corpori coniunctam. Credamus & ipsi domino dicenti, Tristis est anima mea usque ad mortem. Quod si tristitia sensum habet anima, quæ in nobis est ratione prædita, & illius partes egit Deus verbum, affectionesque suscepit, ipse nimirum & mortuus fuit, & timuit, & ignorauit, & angore affectus est, & angelico auxilio confirmatus est. Quæ si dixerint, qui stultas Apolinarij nugas sequuntur cum Arrio & Eunomio Christum oppugnantibus numerentur. Quorum enim paria sunt maledicta, horum vnā etiam societatem esse par est. Nos autem audiamus dominum dicentem, potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Nemo tollit eam à me. Quibus ex verbis intelligimus, alium esse qui ponit, & aliud id, quod ponitur, & Deum esse qui ponit, & iterum sumit, animam verò quæ ponitur, atque iterum sumitur. Et Deum esse, qui potestatem habet, animam verò, quæ illi subiecta est potestati.

Eiusdem ex oratione, quam Theodosio Imperatori nuncupauit.

Sunt qui carnem verbo coniunctam animæ ratione præditæ dicant expertem esse. Verbum enim carne vitæ, sensusque, & motus participi indutum in mundum produciunt, mentis autem atque animæ actionem tribuunt vnigenito. Metuunt enim verbum carni humanæ, quæ anima ratione prædita naturaliter animata sit, coniunctum esse confiteri. Hi diuinitus traditæ, atque antiquissimæ fidei instituta paruifaciunt omnino, & voluntate propria tantum, atque argumentis humanis temere inniunt, & profecto sapiunt, præter id, quod sapere oportet. Cur autem ita sentiant, explicabo. Nos ex scripturis allicimus mediatorum Dei atque hominum ex humanitate nostra, quæ perfecte ratione propria se habet, & ex naturali, qui appa-

ruit filio Dei, hoc est, Vnigenito constare. Et conuenienter arguitur concursus quendam, qui verbis explicari non potest, ad inaequalium dissimiliumque naturam coniunctionem esse factum affirmamus. Vnum tamen Christum, & Dominum, & filium agnoscimus, qui in eodem & est, & intelligitur Deus simul atque homo, & coniunctionem, quae nullo pacto separatur, seruare consueuimus, eundem esse credentes & Vnigenitum & Primogenitum. Vnigenitum quidem ut ex Deo patre verbum, & ex ipsius essentia apparens. Primogenitum autem, quatenus homo factus est, & in multis fratribus. Quemadmodum enim vnus est Deus pater, ex quo omnia, sic & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia. Deum enim naturam verbum agnoscimus, per quem omnia. Et quamuis caro factum sit, id est, homo, non tamen ipsorum opiniones congruunt iis, quae nos de ipso sentimus. Etenim cum vnum & ipsum Christum fateantur, respuunt tamen, ut admodum impium, in duo Emanuelem separari. Attamen omnia humana, rationeque praedita carnem spoliantes, ei dicunt Dei verbum fuisse coniunctum. Porro ad hoc probandum verissimilem, ut ipsi putant rationem excogitauerunt. Quae enim inquit, ad vnus perfecti compositionem concurrunt, partes, & ex imperfectis videri solent, illius, quod perfecte per se habet, & tanquam in natura propria compositionis ex partibus non indiget. Itaque cauendum est, inquit, ne detur perfectus homo, qui ut templum verbo copuletur, ut & compositio, quae in Christo forte intelligitur, exquisitam, & nulli obnoxiam reprehensioni rationem in se seruet. Quin etiam illud opinor, adiicitur. Si ex homine perfecto, & verbo ex patre dixerimus, Emanuelem constare, non mediocriter verendum esse, imo verò plane vitari non posse, ne temere duos filios, & duos Christos esse sentire & dicere videamur. Quid nos ad haec? Primum antiquissimae fidei instituta, quae ab ipsis sanctis Apostolis tradita ad nos perueniunt, immodico subtilitatis studio non esse dissoluenda, neque ea, quae mentem superant, summis inuestigationibus subicienda, neque debere in medium prodire quosdam veluti definitores, hoc recte, illud secus habere, dicentes, sed oportere, & verè satius esse, Deo sapientissimo propriae considerationis viam tribuere, non autem impie re-

prehendere, quae apud ipsum recte habere iudicata sunt. Audimus enim cum aperte dicentem, Non sunt consilia mea ut consilia vestra, neque sicut via vestra, via mea, sed sicut distat coelum à terra, ita distat via mea à via vestra, & cogitationes vestrae à cogitatione mea. Nullo autem modo filios duos adorabimus, neque Christos dicemus duos, licet templum Verbo coniunctum anima ratione praedita animatum esse credamus. Quemadmodum enim ex eo, quod ab ipsis probatur, licet ex sola carne, & ex Verbo, quod ex Deo & patre prodit, dicatur constare: nemo tamen illis vlla ratione persuaserit, ut vna in parte carnem, & in altera Vnigenitum ponentes geminos Christos fateantur, sic & nos, licet cum natura nostra, quantum ad naturae rationem attinet, perfecta, Dei verbum ratione, quae nec verbis efferri, nec cogitatione comprehendi potest, coniunctum & vnum esse dicamus, non tamen geminos filios cogitamus, sed vnum & eundem, qui natura quidem est Deus, existitque ex Dei & patris essentia, sed in extremis seculi temporibus factus est homo, & ex sancta, & dei genitrice natus est, & à nobis, & à sanctis Angelis adoratur secundum scripturas. Quod si dixerint genus humanum solo indignis aduentu ipsius Vnigeniti, qui cum vellet iis, qui sunt in terra, se conspicuum praebeere, & cum hominibus versari, & Euangelicae vitae viam nobis demonstrare diuino consilio similem nostrae carnem induit, cum in propria natura cerni non posset deprehenderetur humanitatis assumptae propositum, magnūque pietatis mysterium praenitus ignorare. Nam si eo tantum consilio carnem, seu humanitatem assumpsit Vnigenitus, ut conspicuus hominibus fieret, & humanae naturae nihil aliud adiunxit, nonne melius ac sapientius esset, nos item in eorum, qui opinantes dicuntur, sententiam descendere, qui anima simul, ac terreno corpore Verbum induentes, visum quidem in terra tanquam hominem fabulantur, aberrare tamen à veritate haud magno eum sudore reperiuntur? Quae igitur fuerit aduentus & carnis assumptae ratio, & quam ob causam assumpta fuerit, si quis forte requirat, is à nobis vicissim audiet, Diuinam id scripturam docere. Abiigitur, generose, sacras literas considera, & sanctorum Apostolorum scriptis, mentis oculum intendens planè percipe, quod requiris. Sapiens igitur Paulus, qui

Christum habebat in seipso loquentem, Quoniam, inquit, & pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit eisdem, ut per mortem destrueret eum, qui habebat carnis imperium, id est, Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam erant obnoxij seruienti. Et alibi quidem rationem exponens, Nam quod, inquit, impossibile erat legi, in quo infirmabatur, per carnem Deus filium suum mittens, in similitudine carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut iustificatio legis imple-
retur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Nonne igitur adeo manifestum est, ut nemini obsecrum esse debeat, Vnigenitum esse factum, quales nos sumus, id est, perfectum hominem, ut terrenum corpus nostrum ab introducta morte vindicaret? coniunctionis suae consilio propriam ipsi vitam impartiens, humanamque animam sibi asciscens, eam peccato superiorem declarauit, quod firmum & immutabile erat naturae propriae, ei tanquam velleri collorem aspergens. Oportet enim, opinor, ut his rebus obscuris explicandis adhibeamus exempla. Nam mysteria diuina mentemque superstitia vix in speculo & in enigmate videmus. Quemadmodum igitur, quia facta est caro verbi cuncta viuificantis, mortis & corruptionis imperium superat, sic mea quidem sententia, quoniam facta est anima illius, qui peccatum non nouit, firmam habet atque immutabilem in omnibus bonis stabilitatem, quae peccato quondam nobis dominante sine comparatione firmitior est. Primus enim & solus homo in terra Christus peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Politeus autem tanquam radix, & primitiae eorum, qui in nouitatem vitae reformati in spiritu, corporis immortalitatem, & ex diuinitate securitatem, & firmamentum quodammodo impertit, & per gratiam in vniuersum iam genus humanum effundit. Quod quidem sciens Paulus ille diuinus, sicut portauimus, inquit, imaginem terreni, portemus & imaginem coelestis. Imaginem terreni propensionem ad peccatum appellauit, & mortem, quae inde ad nos prouenerat. Imaginem verò coelestis, id est Christi, firmamentum ad sanctitatem, & ex morte corruptioneque reditum & renouationem ad incorruptionem & vitam. Totum igitur toti humanitati nostrae coniunctum esse

esse dicimus verbum Dei. Neque enim quod in nobis praestantius erat, nempe animam negligens, soli carni gratiam aduentus sui largitus est. Sed per vtranque dispositionis mysterium praecclare gessit. Ad carnis autem opera, & infirmitates naturales, & quaecunque ad reprehensione remota erant, propriam carnem tanquam instrumentum adhibuit, animam verò ad humanas affectiones, quae ad culpa erant alienae. Esurire enim dictus est, & lassitudinem ex longis itineribus sustinere, pauoresque, & timores, & merores, atque angorem, & mortem in cruce. Nemine enim cogente propriam animam pro nobis posuit, carnem quidem propriam pro omnium carne verè dignum munus pendens, animam verò pro omnium anima pretium soluens, & si reuixit, cum tanquam Deus esset ipsa vita. Nam diuinus quidem Petrus, viri fratres, inquit, liceat audacter dicere ad vos de Patriarcha Dauid, quoniam & sepultus est, & sepulchrum eius est apud nos usque in hodiernum diem. Propheta igitur cum esset, & sciret, quia iure iurando iurasset illi Deus de fructu lombi eius sedere super sedem eius, prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. Nefas enim est dicere, carnem, quae verbo coniuncta est, potuisse vnquam à corruptione superari, aut intra portas inferni diuinam animam fuisse captiuam. Non igitur relictus est in inferno, ut ait diuinus Petrus. Neque enim naturam, id est, diuinitatem Vnigeniti, quae nullo pacto à morte capi & detineri potest, ex infernis specubus dicemus reuertisse. Nam admiratione res digna non esset, si in inferno mansisset dei verbum, quod diuinitatis vi, atque natura, ratione admiranda, & mentem superante, omnia complect, & est in omnibus. Deus enim supra locum est, magnitudinisque mensuram, ipse verò à nemine comprehendi potest. Illud verò inusitatum, atque omnium admiratione dignum est, quod corpus natura corruptibile reuixerit. Erat enim verbi incorruptibilis proprium. Anima item, quae cum ipso concurrit, coniunctaque est descendit illa quidem in infernum, sed diuina virtute & potestate inter illos etiam, qui illic erant, visà esse deprehenditur. Etenim ad eos, qui in vinculis erant, Exite, inquit, & ad eos, qui in te-

mentis, reuelamini. Ac mihi tale quiddam dixisse videtur
Diuinus etiam Petrus de verbo Dei, deque anima, quæ ab
illo coniunctionis dispensatione assumpta est. Dum Christus,
inquit, semel pro peccatoribus mortuus est, iustus pro in-
iustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vi-
uificatus autem spiritu, in quo, & iis, qui in carcere erant,
spiritibus, ventiens prædicauit, qui increduli fuerant ali-
quando. Neque enim, opinor, dixerint Voigeniti diuini-
tatem per se ad inferos descendisse, & spiritibus, qui illis
erant, prædicasse, cum videri minime posset, præstantior
enim semper est Deus, quam ut cerni queat. Ac ne aspectu
quidem & figura in animæ formam dabimus fuisse commu-
tatam. Aspectus enim & species in Deo, nullo modo conce-
denda est. Sed quemadmodum cum illis, qui in carne erant,
cum carne versatus est, sic etiam animabus, quæ erant in
inferno cum anima prædicauit, proprium habens indumen-
tum animam, quam assumpserat. Deus igitur exiens, &
omnium Dominus Voigenitus, ut scriptura testatur, appa-
ruit nobis. Visus est enim in terra, & splenduit iis, qui erant
in tenebris factus homo. Non aspectu & specie, absit. Insani
enim sic id sentire, aut loqui. Neque in carnem conuersus
& commutatus. Immutari enim non potest verbum Dei,
quod semper & in eisdem, & eodem modo se habet. Sed
nec eodem tempore cum carne est, quantum pertinet ad
essentiam. Est enim effector seculorum. Neque est, ut ver-
bum pronuntiatum sine subsistentia, neque ut verbum na-
dum in homine. Quod enim vocauit ea, quæ non erant ali-
quando, ut essent, & fierent, ante fuit ipsam necessario. Est
enim vita ex Deo & patre, qui & est, & intelligitur vita, se-
cundum propriam personam. Verum nec solam indout car-
nem, quæ ab anima ratione prædita seiuncta foret. Verò enim
natus est ex muliere, & apparuit homo, qui viuit, & existit,
& est æternus cum deo & patre deus verbum, serui formam
accipiens. Et sicut est in diuinitate perfectus, sic est perfectus
in humanitate, non ex sola diuinitate & carne in vnum Chri-
stum, & Dominum, & filium compositus, sed ex duobus per-
fectis, humanitatem dico, & diuinitatem, in vnum & eun-
dem mirabili ratione coniunctus.

Eiusdem

Eiusdem ex oratione ad Reginas habita.

Nunc anima mea turbata est, & quid dicam? pater serua
me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc, pa-
ter, glorifica filium tuum. Et rursum, cepit tristiari & cadere,
& dicere, tristis est anima mea usque ad mortem. Et rursum. Et
clamans voce magna Iesus dixit, Pater, in manus tuas comen-
do spiritum meum. Qui Apolinarij opinione victi sunt, & qui
decreta ipsius sibi comprobanda delegerunt, quique animæ ac
mentis experti esse contendunt templum coniunctum, quid di-
cent ad hæc, quæ sancti Euangelistæ de nostro omnium Domino
Christo nobis scripta reliquerunt? Timorem enim, & moesti-
tiam, & formidinis causas suscipere diuinæ & supremam illam
verbi naturam planè nefas est dicere. Nec villo modo conceden-
dum est, illam in his vnquam fuisse, aut perturbationes nostras,
suscepisse. Neque rursum corpus anima menteq; carens mo-
estia fuisse affectum, aut quicquam triste cogitare, merumue
ex rerum futurarum expectatione suscipere potuisse. Quæ sanè
omnia consensu quidem omnium, ut arbitror, animæ ratione
prædita contingant, mente cum præsentia, tum etiam futura
consideranti. Quomodo igitur dixit Emanuel, Nunc anima
turbata est? aut quomodo cepit tristiari, & angui? Præterea quid
sibi illud vult, quod in manus Dei, & patris spiritum commen-
dauit? hæc & à diuinitate aliena sunt, & à sola carne, quæ ca-
reat anima, nonne perspicuum est, Voigenitum factum esse ho-
minem, nec corpus animæ ac mentis experti, sed anima ratione
prædita perfectæque, quantum pertinet ad ea, quæ naturæ ipsius
congruunt, animatum suscepisse? Et quemadmodum acciuit o-
mnia, quæ corporis proprij sunt, sic etiam, quæ sunt animæ.
Oportebat enim, ut omnibus in rebus tum ad corpus, tum ad
animam pertinentibus talis, quales nos sumus, existeret. Nos
autem ex anima ratione prædita corporisq; constamus. Et quem-
admodum dispensatione cõcessit propriæ carni, ut omnia, quæ
ipsius sunt propria, pateretur, ita rursum animæ permisit, ut quæ
ipsius propria sunt, sustineret. Et cum esset natura Deus, &
rebus omnibus procreatis præstaret, ubique tamen exinaniti-
onis mensuram seruauit. Porro spiritum proprium, id est,
animam sibi coniunctam Deo & patri commendauit, ut nobis
ea re quoque prodesset. Olim enim hominum animæ à cor-
poribus

poribus solute in specus sub terram demittebantur, reliquas mortis partes absoluentes. At posteaquam Christus spiritum proprium patri commendauit, & nouam hanc nobis viam inuenit, non in infernū ibimus, sed potius in hoc quoque ipsū sequemur, & fideli creatori animas nostras commendantes, in bona spe sumus. Omnes enim Christus in vitam reuocabit.

Eiusdem ex oratione de humanitate à Verbo assumpta.

Haec stultas Apolinarij nugæ coarguunt, qui mentis loco, deum verbū in carne assumpta dicit inhabitare. Nisi enim mentem humanā habuisset assumpta natura, deus fuisset is, qui cum diabolo decertasset, deus victoriam reportasset. Ex qua quidem victoria dei nihil ego emolumenti perciperem, quippe qui nihil ad eam contulissem. Quinetiam nihil inde letitiæ degustarem, cum alienis tropheis gauderem. Iam verò & diabolus exultaret, & gloriaretur, sibi que ipse placeret, & plauderet, qui cum deo luctatus esset, & à deo victus fuisset. Præclarum enim foret illi, à deo vel superari.

Ex eadem oratione.

Exusationem haberent peccatores, si deus verbum mentem utpote imbecillam non suscepisset. Si enim assumpta carni mens humana non inerat, sed deus ea, quæ mentis sunt, exquebatur, deus in corpore esuriebat, deus litiebat, deus defatigabatur, deus dormiebat, deus tristabatur, deus pauebat, deus denique reliquas omnes affectiones sustinebat. Quod si deus ipse certauit, & vicit, ego victoria priuatus sum, deus autem iusticiam omnem peregit. Qui hæc loquuntur, primò non exiguam deo verbo tribuunt infirmitatem. Si quidem, ut ipsi allerunt, non poterat humana mente suscepta hominem iustum efficere. Deinde omnibus peccantibus diuini quoque leges violentibus excusationis aditum patefaciunt. Sic enim nec im merito deum omnium alloquantur, domine, nos non admittimus ea, quibus venia non debeatur, aut quæ supplicio digna sint, cum mentem, cuius ducta regimur, imbecillam acceperimus, quæ leges tuas obseruare non potest. Ac tu quidem ipse, domine, in carne adueniens, carnem quidem nostram suscepisti, mentem

mentem vero, quæ assequendæ virtuti affert, impedimentum, & peccati dolo facile succumbit, reiecasti, & accipere recusasti, & tu in carne mentis munere sanctus es, & hoc modo iusticiam impleuisti, hoc modo peccatum superasti, deus enim es & voluntate, quod vis, exquejis, & nutu res conficis. Nos autem, qui mentem habemus, quam tu accipere noluisti, necessario peccatis cedimus. Cum vestigia tua sequi nequeamur, Quid enim humana est mens, si cum dei virtute, & cum dei sapietia, & luce, & iustitia, & vita, & aliis essentia tuæ dotibus, quæ tanquam radij, & faces ex natura tua fulgent, cõferatur? Hæc merito dicere poterunt, qui peccato sibi seruiendum iudicauerunt, si verè deus verbum hominem mentis expertem assumpsit, & hoc modo vitandi peccati rationem inuenit.

Ex eadem oratione.

Sed nugæ istorum in præsentia omittentes ad propositum reuertamur, ostendamusque, seruatoris nostri dispensationem factam esse necessario. Etenim cum omnis homo fuisset deceptus, peccatoque deseruisset, & mens prius, quam corpus fraudem pertulisset, prius enim mentis consensus adumbrat peccatum, deinde re ipsa corpus ipsum exprimit, meritò dominus Christus cum naturam, quæ ceciderat, vellet excitare, vniuersæ manum præbuit, & iacentem crexit, carnem dico & animum, qui ad creatoris imaginem creatus est. Quippe qui nec videri, spectarique potest, nec percipi, aut comprehendi, cum neque se ipsum intelligat, neque si cogitationis consideres vim, circumscribi, principatūque & potestate decoratus est, & artibus ac sciētiis exornatus, paruus quidā & nouus opifex, vel, ut verius dicam, opificis imitator, rerum procreatarū, quæ ceruntur, Rex, aut Regis imago, tributa colligēs ex terra, ex mari, ex aëre, ex sole, ex luna, ex stellis, ex cœlo, ex nubibus, ex pecudibus, ex bobus, ceterisque iumentis, imò verò omnes eorū fructus percipiens. Propter ipsum enim facta sunt omnia, quæ ceruntur, Nam deus eorū non eget. Hunc igitur tam præclarū animum & mentem curationis indigentem nō despexit deus. Nec hominis partem, quæ corrumpitur, quæ morbo, quæ senectuti, mortique deseruit, suscepit immortalē verò rationēque præditam, & ad eius factam imaginē despexit, præsertim cum ægrotaret, sed omnē vetustate affectam naturā instaurauit. Neque id, quod

in ea nouum erat, ornauit. quod autem vetus & corruptum reliquit incuratum, praesertim cum maximo esset honore, atque immortalitate, rationeq; praeditum, & rerum intelligibilium conditionem ac dignitatem assecutum. Absordissimum enim foret, si corpus quidem e coeno, ac puluere constans, & perturbationibus obnoxium, fuisset assumptum, & receptum, atq; ad maiestatis dexteram confederet, mens autem, quae non eorum, quae est immortalis, quae obtinet principatum in animali, quae ad imaginem Dei facta est, quae corporis est dux, & moderatrix, quae concentu continet, per quam humana natura befitis praestat, & sapientiae atq; artis ac scientiae plena est, reiecta, ne corporis quidem honorem obtineret, cum per illam corpus inter res procreatas, quae ratione sunt praeditae, censeatur, & per illam legis lationes, & prophetiae, & certamina, & pugnae, & victoriae, & praedicationes, & coronae, & per illa corpus etiam simul pugnans praemium laborum accipiat regnum coelorum, & propter illam Dominus noster aduenerit, & dispensationis mysterium transactum sit. Neque enim pro rebus animarum mentis expertibus, aut pro iumentis insipientibus, aut lapidibus inanimatis, sed pro hominibus immortalem in se animam incolentem obtinentibus, cruciatus pertulit salutes.

Item aduersus Apollinaristas Damasceni.

CAPVT LXXXII.

D eum perfectum & perfectum hominem Christum dicentes, omnia quae de patris & matris sunt, naturalia tribuimus. Factus enim est homo, ut quod victum fuerat, vinceret. Neque enim difficile erat ei, qui omnia potest, omnipotentis auctoritate & potentia ex tyranni dominatu hominem eripere. Sed conquerendi occasione tyrannus habuisset, si ipse, qui hominem vicerat, vinceretur a Deo. Quamobrem cum vellet clemens & misericors Deus ipsum, qui ceciderat, victorem declarare, factus est homo, ut re simili similem reuocaret. Hominem vero animal esse ratione menteq; praeditum nemo negabit. Quomodo igitur hominem induens, carnem inanimatam, aut animam mentis expertem suscepit, cum homo id non sit? Praeterea quid nobis profuit, eum esse factum hominem, si id, quod in calamitatem primum incidit, non est seruatum, nec Diuinitatis coniunctione renouatum, & confirmatum? Nam quod

quod assumptum non est, curationem non sensit. Totum igitur assumpsit hominem, & quod in homine pulcherrimum est, & in morbum inciderat, ut toti salutem largiretur. Mens autem insipiens & cognitionis expertis nunquam erit, si enim in eis atque inanimabilis esset, ne esset quidem omnino. Id quod ad imaginem factum est, cum renouare vellet Deus verbum, factus est homo. Quid autem ad imaginem factum est, nisi mens? Omisso igitur, quod praestantius est, id assumpsit, quod est deterius? Mens enim inter Deum & carnem mediū obtinet locum, quippe quae & cum hac habitat, & illius imago est. Deus igitur cum mente miscetur, & mens inter Dei puritatem carnisque crassitatem media intercedit. Si enim animam mentis expertem Dominus assumpsisset, ratione carentem animam suscepisset. Nam quod verbum carnem factum dixit Euangelista, sciendum est, in sacra scriptura aliquando animam hominem dici, ut eo loco, in septuaginta animabus ingressus est Iacob in Aegyptum, aliquando autem carnem, ut cum ait, & videbit omnis caro salutare Dei. Non igitur caro animae, aut mentis expertis, sed homo factus est Dominus. Itaque quid me, inquit, credis hominem, qui veritate locutus sum? Suscepit igitur carnem animatam anima ratione menteq; praedita, quae carnem quidem regeret, regeretur autem a verbi Diuinitate.

Ex scholijs Anastasij.

C alumolatur Apollinaristas tum beatum Athanasium, tum Iulium Romae pontificem. Athanasium quidem, quod ad Iouianum Imperatorem scripserit, filium vnum esse, non duas naturas, vnā adorandam, & alteram non adorandam, sed Dei verbi vnā esse naturam, quae carnem assumpsit, adorandaeque sit cum ipsa carne. Iulium vero Romae Pontificem, quod ad Dionysium scripserit, ad hunc modum. Necessē enim est, ut qui duas asserunt esse naturas, vnā quidem adorent, alteram autem non adorent. Quod si in mortem Domini baptizatur, vnā confitemur esse naturam incompatibilis Diuinitatis, & patibilis humanitatis. At Timotheus Polemonis discipulus, qui quidem Polemon Apollinarium habuit praepceptorem, librorum Apollinarij conscripsit indicem, & has epistolas, in quibus reperiuntur haec duo, quae dicta sunt, in ipso indice ipsi Apollinario ascripsit.

*Aduersus Nestorianos, sancti Cyrilli ex
sancti Symboli interpretatione.*

VI Christum in duos filios diuidunt, audentes dicere, Deum Verbum sibi ex semine Dauidia hominem adiunxisse, ei que gloriam, & honorem, adoptionis dignitatem tribuisse, atque ita eum praparassee, vt crucem sustineret, & moreretur, & reuiuisceret, & in coelum ascenderet, & sederet ad dexteram patris, vt ab omnibus rebus procreatis adoraretur, & Dei nomine honores percipiat, isti duos primū filios constituunt, deinde mysterij vim insipienter inuertunt. Non enim ex hominibus Deus factus est Christus. Sed cum Deus esset verbum factum est caro, id est, homo, Et exinaniisse dicitur seipsum, quod ante exinanitionem in natura propria vt Deus plenitudinem haberet. Neque enim ex eo quod inane esset, plenam mensa gloria, non autem homo humilis & abiectus existens exaltatus & gloria affectus est. Serui formam suscepit, vt qui liber esset, non autem vt seruus ad libertatis gloriam ascendit.

*Eiusdem coaceruatio dictorum Euangelicorum, &
Apostolicorum, quibus Christum esse Deum,
non autem nudum hominem, compro-
batur. Hac autem coaceruatio
ex Thesauris cum delectu
deprompta est.*

Cum autem natus esset Iesus in Bethleem Iudae. Natus est in Bethleem Iudae, qui ex radice Iesse. At per vnum ē prophetis de ipso loquitur Deus & pater, Et tu Bethleem domus Ephratha non minima es in milibus Iuda, ex te enim exibit, qui sit princeps in Israele. Et exitus eius à principio ex diebus seculi. Quomodo igitur, qui in Bethleem Iudae natus est à

est à principio seculi exitum, id est, existendi principium habere dicitur, praesertim cum extremis seculi temporibus natus sit Deus ergo nimirum est Christus. Et ei congruit, quod in tempore est antiquissimum. Deus enim erat, qui propter nos carnis ortum ex muliere subire voluit.

Et ecce leprosus accedens adorabat eum dicens, Domine, si vis pores me mundare. Et extensa manu tetigit eum, dicens, volo, mundator. Et statim curata est lepra eius. Sic agere, vt Deum decet, non est hominis proprium. Sed eam potius & solam naturam sequitur, quae rebus omnibus praestat. Sic autem Christus agit, non ergo simplex est homo, quales nos sumus. Sed Deus in forma humana. Sic etiam intelliges de socro Petri. Et cum ventos, & mare, & aquam increpuit. Ex quo diuini discipuli ventos, & mare quiescere videntes admirati sunt, & dixerunt, quis est hic? Non enim simplicis erat hominis, talia posse perficere. Deus igitur idem atque homo, Christus. Tunc dicit discipulis suis, Messis quidem multa, operarij autē pauci. Rogate igitur Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Et cum aduocasset duodecim discipulos suos, dedit eis potestatem aduersus immundos spiritus, vt eicerent eos, & curarent omnem morbum, & omnem infirmitatem. Nouit esse Dominum messis eum, qui rerum est omnium Deus. Ipse enim est area intelligibilis, hoc est, humanitas. Ipse est & messis. Sed ecce, cum praecepisset, vt orarent Dominum messis, statim, seipsum illum esse demonstrauit mittens operarios, hoc est, sanctos Apostolos, quibus dedit etiam potestatem in spiritus immundos, tanquam Deus. Non est humanitatis mensurae tribuere Sancti spiritus actionem. Tribuit autem Christus. Est igitur & natura & veritate Deus. Verbum enim caro factum est.

Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in coelis est. Multi sanctorum ad martyrij gloriam vocati sunt & euaserunt perfecti per cruciatum & mortem confitentes Christum. Coronatine igitur sunt affirmantes & dicentes, Christum esse communem hominem, an potius confessionibus suis eum vt Deum venerantes? Non est dubium. Cum & illi, qui id negarunt, martyrij gloria amiserint, & se negatos inuenient à Christo in die iudicii. Quomodo igitur Deus non sit, qui martyrij gloria coronat

eos, qui Deum ipsum esse verè confitentur?

Nescitis in lege, quòd in sabbatis sacerdotes violant sabbatum & sine culpa sunt? Dico autem vobis, quòd templo maior est hic. Si sacerdotes sabbatum violantes sine culpa sunt, quia Deo ministrant, quomodo iis, quæ in templo sunt, maius est Christi ministerium? Nónne quoniam illi in lege, & umbra, & exemplari cœlestium cultum exhibuerunt? Diui autem discipuli assidentes & ministrantes Christo maiorem etiã gloriam habuerunt? Et si legis cultu præstantior est is, qui Christo exhibetur, cur non verè putetur Deus? Quòd si ego, inquit in Beelzebub eiicio Dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt? Propterea ipsi iudices vestri erunt. Si in Christi nomine à Dæmonis vexatos curabant discipuli, Pronuntiabant enim in nomine Iesu Christi Nazareni, cur non intelligatur esse Deus verus? Non enim hominis gloria & vis fuisset satis ad Satanam expugnandum.

Quemadmodum zizania colliguntur, & igni comburantur, sic etiam erit in consumatione sæculi. Mittere filius hominis Angelos suos, & colligant ex regno ipsius omnia scandala, & facientes iniquitatem, & coniciant eos in caminum ignis. Scriptum est de Deo. Laudate Dominum omnes Angeli eius. Non potest esse Angelus Angeli. Sed Dei potius sunt omnia. Quomodo igitur dixit de filio hominis, Mittere Angelos suos? Quia Deus est, sicut Dominus, habens Angelos, & cœlestes spiritus, qui seruiunt ei.

Venturus est enim filius hominis in gloria patris sui cum Angelis suis. Ecce rursus Angelos suos appellat cœlestes spiritus. Idque, cum dixisset, filius hominis. Cum autem venerit filius hominis in gloria sua, & omnes sancti Angeli cum ipso, tunc sedebit in solio gloriæ suæ. Num ut unus eorum hominum, quales nos sumus, sedebit Christus ipsis altitibus omnibus Angelis, atque ita mundum iudicabit? Qui fieri id queat, cum scriptum sit, unum esse legislatorem, & iudicem? Deus ergo Christus, qui & solium habet, & astantes Angelos, & terram iudicat in iustitia.

Et princeps sacerdotum dixit ei, Adiuro te per Deum viventem, ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei. Dicit ei Iesus, Tu dixisti. Amen dico vobis amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.

Quo

Quomodo filius hominis sedet à dextris virtutis Dei? Nónne quia licet verbum Dei factum sit filius hominis, est tamen id, quod erat? Iccirco confidet cum genitore, & Diuinitatis dignitatibus fulgens cernitur quamvis caro factum sit.

Iesus autem clamans voce magna emisit spiritum. Et ecce velum templi scissum est sursum in duo usque deorsum. Et terra mota est, & petrae scissæ sunt. Et monumenta aperta sunt. Et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Si cõmunis homo erat Christus, quomodo ipso moriente tanta fuit elementis perturbatio? Sol enim radios contraxit, & in die tenebras effudit. Terra autem suum ipsius Dominum cernens à Iudeis vexatum scissa est. Et infernus sanctorum animas emisit. Quoniam hæc perficiente, nisi Deo? Deus enim erat in carne. Qui cum afficeretur contumelia, res etiam procreare comonebantur.

Et tu puer Propheta altissimi vocaberis. Præbis enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dandam scientiam salutis populo eius, in remissionem peccatorum ipsorum. Præiit enim Christo, & eius præcursor factus. Et edixit, ut pararentur viæ eius. Et verbum de ipso vaticinatus est, conuerrens tanquam ad Deum, qui potest iustos efficere eos, qui in peccatis versabantur. Quomodo igitur Christus non est Deus?

Cognoscens autem Iesus cogitationes eorum, respondit, dicens ad eos. Quid est facilius dicere, dimituntur tibi peccata tua, an dicere, surge, & ambula? Ut autem sciatis, filium hominis habere potestatem in terra dimittendi peccata, dixit Paralytico. Tibi dico, surge, & ambula, & grabato sub lato vade in domum tuam. Si solus nos rerum omnium Deus liberat à peccatis, quod alij præter ipsum congruit nemini, id autem claripat Christus cum auctoritate Deo congruente, qui fieri potest, ut Deus non sit? Vocatus est autem filius hominis, quia quantum ad carnem attinet, natum est ex muliere verbum, existens Deus.

Ipse autem Iesus non credebatur se ipsum eis. Quia cognoscebat omnes, nec opus habebat, ut quisquam testimonium illi de homine perhiberet. Ipse enim sciebat, quid esset in homine. De Deo scriptum est, Qui finxit sigillatim corda ipsorum. Et ipse quodam loco, Num, inquit, à me quisquam absconditur? Quòd si omnes habet cognitos, & nouit quæ sunt in homine,

nōne Deus est, qui corda scrutatur, & renes?

Amen, amen dico vobis, qui credit in me opera, quae ego facio, & ipse faciet, & maiora his faciet. Quoniam ego ad patrem vado, & quodcunque petieritis in nomine meo, faciam vobis. Proficisci se dicit ad patrem filius. At qui, ut Deus, implet omnia. Itaque proficiscitur tanquam homo. Assumptus enim est in coelum. Verum ut Deus pollicetur, impleturum se precantium postulata, si in nomine suo preces effuderint. Cui autem cōuenit, vota sanctorum explere, & quae postulatur, elargiri, nisi ei, qui solus & natura & veritate est Deus?

Hac autem est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti, Iesum Christum. Si igitur solus Dei cognitionem Iesu Christi cognitio sequitur, necessario, eique cōiuncta est, & hoc vitam aeternam praestabit, cui perspicuum non sit, Christum esse verum Deum? Verbum enim caro factum est, & verbum permansit.

Et hoc locutus insufflauit, & dicit eis, Accipite Spiritum sanctum. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quos retinueritis, retenta sunt. Totum hoc factum Deo congruit, atque omni est ratione dignum. Primum enim insufflare, & Spiritum Apostolis tribuere, humanum non est. Praeterea magna res est, & rerum procreatarum facilitate praestantior eam auctoritatem largiri, ut quorum voluerint, peccata retineant, & quorum voluerint, remittant. Ob id autem per carnis insufflationem Spiritum dat, quia caro à verbo non est aliena, sed propria ipsius. Et humanum quidem fuit, per carnem insufflare, diuinum autem, & auctoritate plenum opus, eos Spiritus participes declarare, quos ipse dignos iudicasset.

Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum. Arrogantiae, quam Christo ascribebant Iudei. Magnus Ioannes causas explicans; taceo, inquit, persequerentur Iesum Iudei, quia non solum soluebat sabbatum, sed etiam patrem suum dicebat Deum, aequalem seipsum faciens Deo. Quodam etiam loco introduxit eos impie dicentes, De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. Non recipiendam igitur de ipso fidem faciunt, nudum esse hominem ipsum existimantes. Ignorantes autem verbum, cum Deus sit, ita semen Abraham suscepisse, & carnis ac sanguinis, quemadmodum nos, particeps fuisse, ut Deus

Deus esse non desinere, cum immutabilis sit natura Deus, & perpetuo idem. Itaque cum exaltaueritis, inquit, filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum. Crucifixus enim fuit humanus, diuinitus autem reuixit. Et per resurrectionem demonstrauit, se esse etiam Deum, & verè filium Dei. Quod si non alium, sed se ipse potius suscitauit, ut credidimus, necesse est, ut corpus eius proprium intelligamus, quod mortem pertulit, ut ipse quoque dicatur resurrexisse. Atqui immortalis existit, ut Deus. Vnius enim Christi, & filij mortem nunciantes, & resurrectionem cōfiteres iustificamur per fidem. Quapropter ipse ut vnus & solus existens CHRISTVS IESVS humana quidem ratione per carnem mortuus est, resurrexit autem ut vita.

Adhuc modicum tempus vobiscum sum, & vado ad eum, qui misit me. Vbi non est Dei verbum, si diuinitatis natura replet omnia? Quomodo igitur à patre mittitur, aut quomodo ad ipsum vadit? Mittitur humana quidem ratione, quatenus ad missionis modum pertinet, ut predicet captiuis liberationem, carnis autem visum. Vadit autem ad patrem & Deum, non pari ratione, sed ut cum corpore proficiscens in coelum pro nobis seipsum ostendat in patris conspectu, sicut scriptum est. Quod si de ipso item verbo mitti accipiat, nemo id graue putet. Diuinæ enim scripturae mos est, eiusmodi etiam vocibus uti, nec tamen propterea diuinam naturam, quae mundo superior est locis circumscribere, scit enim illam esse incorpoream, & praestantior, quam ut vllis locorum spatii coërceri concludique possit. Sed vocabulis humanis ea, quae mentem nostram superant, studet explicare, quandoquidem & seruator noster se missum ad nos Spiritum dicit, cum tamen Spiritus sanctus impleat omnia. Spiritus enim, inquit, Domini repleuit orbem terrarum.

Omnia mihi tradita sunt à patre meo, & nemo nouit filium, nisi pater, neque patrem quisquam nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Cum filium nemo cognoscat, nisi pater solus, quomodo respondet quidam patris testimonium? Ostendit enim proprium filium in Iordane, hic est, inquit, filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. At non nudum nobis ostendit Verbum, sed carni cōiunctum. Et non dixit, in hoc est filius meus, sed hic est, qui cum carne nimirum

coniunctus est, Vnus ergo filius & Dominus.

Et dixit mater eius, Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes querebamus te. Et dixit ad eos, Quid est, quod me querebatis? Nesciebatis, quod in iis, quae patris mei sunt, oportet me esse? Vide, quomodo proprium Patrem appeller suum, qui in caelis est. Quod si homo dimittat suum, ut nos, nonne potius eum dicere oportebat, Nesciebatis, quod in iis, quae patris omnium sunt, oportet me esse? At proprium ipsum facit. Solus enim ex ipso diuinitus per naturam genitus est.

Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In propria venit, & sui eum non receperunt. Cum satis de rebus diuinis discessisset, & per lucem veram illuminari & sanctificari omnem hominem venientem in hunc mundum dixisset, & mundum per ipsum factum esse, in propria, ait, eum venisse. Venit autem homo factus vnigenitus tanquam ad proprios, in primisque ad eos, qui erant ex sanguine Israelis.

Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat, Hic est de quo dixi, qui post me venit, ante me factus est. Quia prior me erat. Et quia ex plenitudine eius non omnes accepimus. Ioannes ait de Christo, Qui post me venit, id est, qui post me apparuit. Quem ipse nimirum praedicauit. Ante ipsum factus est, hoc est, gloria antecellens. Etenim erat in essentia prior, ut Deus. Quomodo igitur, qui post ipsum, is tempore ante ipsum fuit? Quoniam Deus erat Verbum, & caro factum est. Praedicat igitur quatenus est Verbum, posterior autem est, quatenus ad carnem pertinet. Quod si ex plenitudine eius omnes homines acceperunt, plenus autem solus est Deus, ut ait per os Esae, & ipsi soli conuenit, tanquam ex propria plenitudine aliis impartiri, quod quidem Christus effecit, vnus profecto est filius, & Dominus, ex Deo Verbum, quod factum est caro, & ipse Deus est, simul & homo.

Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis. Quomodo descendit de caelo filius hominis, cum sancta illius caro ex virgine sumpta sit, nisi quia proprium erat corpus verbi, quod de caelo descenderat, & factum est filius hominis? Vnus igitur Christus & filius, sic quae verbi sunt

sunt, propria carnis sunt facta. Et quae sunt carnis, propria verbi facta sunt.

Pueri habentes ramos Palmarum egressi sunt obviam illi, & clamabant: Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel. Quomodo ipsum in nomine Domini venturum dicunt sacrae literae? Si enim priuatim ut hominem ex sancta virgine, cui verbum Dei per personam coniunctum non sit, commune erit ipsi Dominationis nomen, quemadmodum & nobis. Et nihil erit in Christo magnum. Sin ut verè Dominus esset venturus, praenuntiatus est, quod quidem est verum, venit autem non sine carne in hunc mundum Vnigenitus, vnus nimirum est natura, & verè Dominus, & Christus, & filius.

Multa quidem & alia signa fecit Iesus coram discipulis suis, quae non sunt scripta in libro hoc. Haec autem scripta sunt, ut credatis quia Iesus est Christus filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ipsius. Qui ex sancta virgine natus est Emanuel, Angeli voce nominatus est Iesus. Quoniam igitur ipse est, & non alius filius Dei, & qui credit, habet vitam aeternam in nomine eius, nonne infantiunt, qui definiunt, & dicunt alium esse filium, atque aliud ex Deo verbum, quam ex sancta natum virgine? In his enim Euangelista & valde quidem aperte declarat, se vnum & solum ex ambobus nosse & praedicare Iesum Christum, id est, ex Deo patre verbum carnem & sanguinem assumpsisse, perinde atque nos, ut scriptum est.

Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilaeae, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Num ut in hominem sanctum simpliciter? minime. Nam & ante signum secuti erant illum, ut virum sanctum. Conspicere autem per signum virtute & potentia maiore, quam ut in hominem caderet, in ipsum tanquam Deum crediderunt. Porro sciendum est, multos sanctos viros res multas admirandas fecisse, admirationique fuisse, sed nemo tamen in illos credidit. Idem ex illis colligendum est verbis, Ut autem fuit Hierosolymis in Paschate, in celebritate, multi crediderunt in nomen eius, videntes signa ipsis, quae faciebat.

Excitauit à mortuis Reguli filium Christus, vade, inquit, filius tuus viuit. Deinde credidit domus eius tota. Propter magnam igitur & diuinam potestatem tanquam in hominem

credidit Regulam ipsam naturam Deum agnouit. & in vitam renocantem, quod vellet, idque verbo solo? sed cum tanquam in Deum credidisse, non est dubium.

Vos adoratis, quod nescitis, nos adoramus, quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Dicat aliquis fortasse, diuinæ ac supremæ verbi naturæ non conuenire, vt adoret. Præterea si verè Deus est Christus, cur se in adorantium numero constituat? Quid nos ad hæc? si verbum ex Deo nuda Diuinitate venisse in hunc mundum crederemus, ei profectò non conueniret adorare. Adoratur enim potius, quàm adoratur alium. Verùm cum serui forma suscepta, adorantque humanitatis mensuram non despiciens declaratum sit hominis filius, dispensationis est adoratio, & mensuræ potius exinanitioni conueniens, quàm naturæ verbi, si per se consideretur. Nam quomodo ex Iudæis est salus? neque enim quatenus verbum intelligitur, dixit quisquam ipsum ex Iudæis esse, sed quatenus eorum frater, qui ex carne constat & sanguine, propterea quod semen Abraham assumpsit. Vnus ergo Christus, licet quatenus est homo, dicatur adorare, vt Deus ab omnibus rebus procreatus adoratur.

Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Ab istis ego, qui Christum vnum in duos diuidunt, libenter didicimus, quinam ille sit, qui missus est à Deo, & patre, & qui viuit propter ipsum, & ideo vitæ est ipse largitor. Si enim verbum, quod ex ipso est missum, & per se, quomodo à nobis manducatur, vt per ipsum viuamus? Natura enim incorporea est Deus. Sin solus & per se homo est, qui missus est, quomodo vitæ largitor est, quia se homo est, qui missus est, quomodo non omnes, qui sumus in terra, inter viuentes existimus, cum Deus & pater nobis vitam præbeat? Siquidem illud est verum, nos in ipso viuere, & moueri, & esse. Cum igitur viuamus omnes propter patrem, quomodo solum vnus hominis corpus id efficiat? Et cur non eandem habent vim aliorum etiam corpora, si omnes, vt dicimus, & viuimus propter patrem? Quid ergo dicimus adhuc? Dei verbum in forma apparens humana, legationis munereungebatur. Missum enim est, vt prædicaret captiuitatem demptionem, & carnis visum. Viuit autem propter patrem, cum ex viuentem patre sit genitum. Oportebat enim, oportebat

omni in

omino, & omni ratione, vt qui ex viuentem Deo & patre genitus esset filius, natura esset vita. Et quoniam corpus ex sancta Virgine assumptum sibi proprium fecit, ipsum vitam elargiens reddidit. Idque merito. Est enim corpus vitæ cuncta viuificantis. Vnus ergo filius, & Christus, & Dominus non est in duos filios diuidendus. Quandoquidem ipse quidem est vita, vitæ ex vita, & viuentem patre, vitæ autem elargiens etiam per proprium corpus, vt qui Deus existens, factus sit, quales nos sumus, & humanitatem assumpserit.

Accesserunt quondam ad Christum Iudæi dicentes, si tu es Christus dic nobis. Respondit eis Iesus. Dixi vobis, & non credidistis. Opera, quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me. Quid hic dicunt, qui in duos filios, & duos Christos stultè diuidunt vnum Dominum Iesum Christum? De quo dicebant Iudæi, si tu es Christus, dic nobis libere. Quis porro ille, qui respondit, Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me. Cuius esse dicemus proprium patrem Deum? illiusne, qui ex muliere priuatum & propriè natus sit, an Vnigeniti? At posse Diuinitatis opera perficere, non cadit in naturam humanam. Longè enim abest ab ea facultate. Proinde cum Christus opera patris efficeret, non est homo nudus existimandus, sed Deus potius, in carne & sanguine manens id, quod erat. Sic enim se habens æqualia cum proprio patre opera perficiet, & nemo, qui sanus sit, mysterij rationem reprehenderit.

Et testimonium perhibuit Ioannes, Vidi, inquit, spiritum descendentem tanquam columbam de cælo, & stetit super ipsum. Et ego nesciebam eum, Sed qui misit me baptizare in aqua, ipse mihi dixit, super quem videris spiritum descendentem, & stantem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quod hic est filius Dei. Vnum ostendit pater, & de vno beatus loquitur Evangelista. Hic est filius Dei. De quo igitur intelligitur id, quod dictum est? Si de proprio & solo Vnigenito, hoc est, de Verbo, quod est ex patre, quomodo spiritum accipit, cum sit natura Deus, & spiritum habeat proprium ac suum? Sin hominem priuatum, & solum, qui ex muliere natus sit, spiritu dixerint indigere, quomodo ipse est qui baptizat in ipso spiritu? Cui soli supremæ naturæ conueniat, posse declarare spiritus partici-

pes eos, qui ad ipsam accedunt? Quod si vnus, atque idem est, qui suscipit, & qui largitur, perspicuum est, hæc fieri, quatenus pertinet ad assumptionem carnis dispensationem, & quatenus natura & verè Deus est. Suscipit enim, vt homo, non magis sibi, quàm humanæ naturæ per seipsum & in seipso primo spiritum concilians. Dat autem vt Deus, ex propria natura tribuens illis, qui digni sunt, vt eum accipiant. Poteram huic sententiæ multas alias similes & eandem habentes vim in malum proferre, verùm cum idem repetere molestum sit, ex vnus loci declaratione prudentes homines, cetera similia loca facile dicimus intellectu. Itaque quoties Christus, aut sanctificari dicitur, aut spiritum accipere, hoc modo conuenit intelligere.

De die autem, aut hora illa nemo nouit, neque Angeli celestes, neque filius, nisi pater. Si Christum vnum, inquit, confitemur, censuris Dei verbum, quod carnem, seu hominem assumpsit, quomodo consummationis diem ignorauit? Respondemus nec insolitum esse, nec dedecere, vt res procreata ignoret mysteria, quæ sunt in Deo. Quis enim, inquit, nouit sensum Domini. Et si filius dicitur paulum ab Angelis imminutus, quatenus homo factus est, quauis vt Deus rebus præficer omnibus procreatis, quid mirum, si vna cum Angelis ignoret re dicatur mysteria, quæ sunt in Deo? Atqui sapientia est, & virtus ipsius. Quomodo autem ignoret sapientia Dei & patris, quæ sunt in ipso abscondita? Et si spiritus dicitur cuncta scrutari, etiam profunda Dei, spiritus autem est Christi. Quomodo Christus ignorauit ea, quæ planè nouit spiritus ipsius? Dicendum igitur est, eum quauis ignoret vt homo, scire tamen vt Deum. Nam cum etiam quæsisset, vbi Lazarus esset positus, tanquam ipsi vt homini liceret nescire, vt Deus tamen illum à mortuis excitans in vitam reuocauit. Tribuentes igitur dispensationi, quæ in carne facta est, illa, quæ sunt humana, Verbo ex Deo genito, & secundum nos facta, ea, quæ Deo sunt digna conseruabimus.

Quemadmodum in vnum Patris nomen, & in vnum Filij nomen, & in mortem ipsius, & in spiritum sanctum baptizamus. Qui duos in filios vnum CHRISTVM & filium diuidunt, Deoque hominem coniunctum asserunt, doceant, diuisis secundum solam dignitatis, seu authoritatis

nitatem naturis, in cuius mortem baptizati sumus. Si separatim vt verbi Dei mortem, aperte naturæ immortalis mortalitatem ascribemus, tribuemusque mortem ei, qui per naturam est vita. Quod si dixerint, in mortem illius separatim, & sigillatim, & per se, qui ex muliere natus est, nonne perspicue dicent, cum omni ratione, omnique modo cum patre & spiritu sancto cōsanctum esse, expulso etiam fortasse ex veri filij loco, Verbo ex Deo genito? Sed vide plane tu, qui mentem habes excitatam, absurdas hominum cogitationes. Necessarium igitur est, vt intelligamus, Dei verbum vt nos, natum, sponte passum esse carne. Si enim in mortem ipsius baptizati sumus, vt qui vnus sit filius, quantum ad Diuinitatis naturam pertinet, impatibilis quantum autem ad carnem, patibilis.

Apparuit gratia Dei illa salutaris omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & secularia desideria, sobrie, & iuste, & pie viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Quæ nam est hæc gratia, & cuius Dei, quæ nobis apparuit, & salutaris esse dicitur omnibus hominibus? Nonne Deus & Dominus, vt ex Beati Davidis verbis perspicue patet, apparuit nobis, & eius e cœlis aduentum suscepimus, & ipse est Deus, & Seruator noster, Iesus Christus, qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos ab omni peccato liberatos veros sibi adoratores adhiberet? Quis igitur Deum verum Emanuelem esse neget? Cum Beatus Paulus cum Magnum Deum, & Saluatorem nostrum Iesum Christum appelleret?

Et sine controuersia magnum est pietatis mysterium. Deus manifestatus est in carne, iustificatus est in spiritu, visus est ab Angelis, prædicatus est in gentibus, creditus est in mundo, assumptus est in gloria. Ecquis manifestatus est in carne? nonne planè atque omnino Verbum ex Deo patre? Sic enim erit magnum pietatis mysterium. Visus autem est ab Angelis in cœlis ascendens. Prædicatus est in gentibus per sanctos Apostolos, creditus est in mundo. Et nullo modo amplius dicimus, eum esse simpliciter hominem, quales nos sumus, sed Deum, qui in carne uti nos natus est, assumptus autem est in gloria, vt Deum & patrem audiat dicentem, Sede à dextis meis, donec ponam

ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Ex Epistola ad Romanos.

EI autem, qui potest nos confirmare secundum Evangelium meum & prædicationem Iesu Christi secundum revelationem mysterij, temporibus æternis taciti, manifestata autem nunc per scripturas Prophetarum secundum mandatum æterni Dei ad obedientiam fidei, in omnes gentes cogitanti, soli sapienti Deo, per Iesum Christum, cui gloria, & imperium in secula seculorum Amen. Ecce palam dicit Evangelium, & prædicationem esse Iesu Christi, & occultatum ac tacitum fuisse mysterium de ipso seculis æternis, reuelatum autem esse nunc ad obedientiam fidei. Converte enim sunt gentes ad Christum, Quoniam largitus est nobis, inquit, Apostolus, non solum, ut in ipsum credamus, verumetiam ut pro ipso patiamur. Si in muneris loco à Deo accepimus, ut in Christum credamus, non errauimus autem ob id, sed nouimus naturam & verè Deum existentem, quomodo quisquam Deum esse Christum dubitabit?

Deus filium suum mittens in similitudine carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustitia legis impleatur in nobis non secundum carnem ambulantes, sed secundum spiritum. Pugnant enim profecto inter se caro, & spiritus, hoc est, carnis sensus, & voluptatum, quæ in nobis insitæ sunt, motus, & vitæ virtus, quæ est secundum spiritum. Et quanquam diuina lex eo nos vocet, ut bonum eligamus, tamen carnis cupiditas nos in contrarium trahit. Nunc autem in Christo contentio soluta est, & peccati lex est debilitata, spiritus vero lex conualuit, æquam ob causam? Mitte enim Deus filium suum in similitudine carnis peccati, ut peccatum damnaret in carne. Nonne igitur carnis assumptio fuit necessaria, cum per illam in carne nostra peccatum damnatum sit? Quod si Verbum caro factum non est, rebus nostris non est consultum, & seruimus carni lege peccati, cum illam in nobis destruxerit nemo. Itaque necessariam esse dicimus, Verbi cum carne coniunctionem in persona, non autem solam in personis, & voluntate, siue contractu simplici, ut quidam asserunt.

Quid

Quid ergo dicent ad hæc? Si deus pro nobis, quis cetera nos? Qui proprio quidem filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo nobis omnia donabit? Si proprium filium, cum nimirum, qui ex eius essentia est, tradidit pro nobis Deus & pater. Passus est autem carne non autem natura Diuinitatis. Proprium eius corpus passum est, ut ipse quoque, qui pati non potest, dispensationis ordine pati intelligatur. Quamobrem vnum in duos, diuidere inuicem est. Neque enim proprium dedisse filium pro nobis poterit deprehenditur, siquidem est Christus homo diuinus.

Deus, qui iustificat, quis est, qui condemnet? Christus Iesus, qui mortuus est, immo verò & à mortuis resurrexit, qui est in dextera Dei, qui & interpellat pro nobis. Si fide iustificat Christus, Deus autem est, qui iustificat, Deus utique verus est Christus. Et si est in dextera Dei, is, qui mortuus est, & resurrexit, & cum patre confidet, corpus nimirum est verbi proprium. Confidet enim cum patre simul cum carne assumpta, tanquam filius per naturam, licet Verbum caro factum sit.

Ex oratione ad Reginas habitæ.

Cognoscite enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quia propter nos pauper factus est, ut nos illius paupertate diuites efficiamur. Vide in his mihi, & valde perspicue, tum naturæ diuinæ atque immortalis excellentiam, tum abiectam atque humilem humanitatis mensuram, & cū hac coniunctionem atque congressum, ad eum sese Unigenito demittente. Nulla enim oratio queat Diuinitatis diuitias explicare, contra vero humanitas pauper admodum est, cui omnia sunt diuino & celesti munere data, etiam illud ipsum, quod est. Vocata enim est à Deo, ut esset, cum aliquando non esset. At ipse diuinitas, utpote Deus, volens euasit pauper, & factus est homo, ut hominis natura deinceps in diuinæ præstatiæ sublimitatibus, in Christo existens, paupertatis turpitudinem exueret. Nos enim Deus & pater in Christo suscitauit, & confedere fecit in celestibus, ut scriptum est. In quibus profecto nunquam fuisset, nisi naturam ipse diues, utpote Deus, pauperem induisset. Quid enim non eget homo, qui propria natura egenus

nus & pauper est? Aequius ergo id pertulit verè dicitur, hoc est Verbum ex Deo patre genitum, quando est homo factum.

Ex eadem oratione.

AT in ipso, inquit, habitavit omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ecce perspicue Christum nouit a leuura separatim, nempe hominem natum ex muliere, in quo Verbum ab eo diuersum, id est, omnis plenitudo diuinitatis habitauit corporaliter. Ad hæc respondemus, Paulum diuino abstatu spiritu duos Christos non agnoscere, sed vnum prædicare, quemadmodum & patrem vnum. Nobis enim, inquit, vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in ipsum, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. In quo igitur habitauit omnis plenitudo diuinitatis corporaliter? Si priuatim, & sigillatim in dei verbi natura id factum dixeris, non minus stultè senties, quàm si ipsum Verbum genitum in seipso habitasse contenderes. Qui autem verbum carnem factum ita credunt, vt non immutatum vniuersumque sit, sed vt in nobis habitaret & proprium sibi templum fecerit, corpus animam ratione præditum habens, quod sibi vere coniunxit, pie dicent, Admirabilem Paulum cum vellet indicare verbi habitationem in carne, seu veram coniunctionem dixisse, in ipso habitare omnem plenitudinem diuinitatis, non magis quod eius esset particeps, aut habitus, & gratia munere eam haberet, quàm corporaliter, id est, per essentiam non aliter, quàm si in homine dicatur spiritus eius habitare, cum ab eo diuersus non sit. Sæpe tamen in vna persona duplicem nobis loquendi ratio, & figura personam affert, nec propterea quicquam detrahatur veritati. Exempli gratia si de deo scriptura diuina dicat, Qui fingit spiritum hominis in ipso. Cui enim perspicuum non sit, spiritum qui in homine fingatur, non esse diuersum ab ipso homine? Dicit etiam quodam loco Beatus David, Meditatus sum nocte cum corde meo, & scopebat spiritus meus, est, qui meditatur cum corde suo, & proprius spiritus scopens est. Non admodum igitur curande sunt figuræ verborum, sed ipse potius rerum naturæ considerandæ, & ex ipsis ad veritatem progredicendum est.

Ex Epi

Ex Epistola ad Galatas.

Christus liberauit nos à maledicto legis, factus ipse pro nobis maledictum. Scriptum est enim, Maledictus omnis, qui pender in ligno. Legalis litera, quæ detestabilem & execrandum declarat eum, qui in transgressionem, & peccato est, ille qui peccatum non nouit, nempe Christus, iudicium subit, sententiam sustinens iniustam, & ea, quæ maledictis atque execrandis conueniunt, perferens. Vt quia amplum est salutis omnium precium, pro omnibus moriens debita omnium condempnationis supplicia solueret, & proprio sanguine in coelum reditum compararet. Non autem vnus fuisset amplum salutis omnium precium, si esset homo simpliciter. Sin deus hominem indutus & propria carne passus intelligatur, exiguum sit pro tanto pretio rerum omnium procreatarum numerus, factique sit ad reditum in coelum recuperandum vnus carnis mors, quæ propria esset verbi ex patre geniti.

Ex Epistola ad Hebræos.

Eum autem, qui paulum quid ab Angelis imminutus est, videmus Iesum per passionem mortis gloria & honore coronatum. Et rursum, cum autem introducit Primogenitum in orbem terrarum, & adorent, inquit, eum omnes Angeli dei. Et rursum, Qui cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, portansque omnia verbo virtutis suæ, per seipsum purificationem peccatorum nostrorum faciens, sedet in dextera sedis maiestatis in excelsis, tanto præstantior Angelis factus, quanto differentius præ illis nomen hereditauit. Cui enim dixit, aliorum Angelorum, filius meus es tu, ego hodie genui te? Cum igitur natus est primogenitus Emanuel in multis fratribus, cum ipsum introducendum fuisse dicit in orbem terrarum. Extra enim res procreatas, erat deus natura sua tunc. Et mihi, nomen Angelis factum ait, cum tamen excellentius, quàm illi, nomen hereditauit. Angelus enim est officij nomen, quod supplicem nobis mensuram indicat. Mititur enim in ministerium, propter eos, qui salutis hereditatem sunt adepturi. Filius autem existentiam ex patre per essentiam naturamque significat. Quoniam & verè ortum credimus. Quomo

Quomodo igitur minor Angelis factus est, qui ab ipsis adoratur? Qui cum patre considerat? Sed clara est propositio. Descendit enim in mensurae humanitatis, assumens corpus mortale sibi quae ipsam proprium faciens, in ipso sponte sua passus est, & propter mortem suprema gloria coronatur, ut qui morte sua mortem destruxerit, & corruptionem inuicem effecerit, quippe qui ipsa est incorruptio atque vita. Quando igitur Iesum nominat, & minorem Angelis factum dicit, ipsum non hominem per se sigillatim intelligimus, sed unigenitum salutis humanae consilio, praestantia sanctis Angelis cederem, quia verè factus est homo, qui Angelorum vincitur excellentia. Quae quidè excellentia in eo sita est, quod & carnis & mortis expertes sunt, cum utriusque propter voluntariam exinanitionem filius particeps esse voluerit. Atqui propter humanitatis conditionem Angelis paulo minor effectus est, in excellentia diuinitatis existens ab illis adoratur & sedet in sedibus, quas illi constituunt, eum semper collaudantes & postestatum dominum appellantes.

*Eiusdem ex libro, qui ex interrogatione
responsioneque constat.*

Attamen placuit ei genus humanum in ipso seruire per carnis, seu humanitatis assumptionem, quam omni ratione fieri prorsus oportebat, per ortum nimirum ex muliere, & verbi dei similitudine, quam habet nobiscum, peccati lex in carnis ipsius membris damnaretur, & similitudine mortis enim complantati facti sumus, inquit, similitudini mortis eius, & resurrectionis erimus. Necessario igitur qui erat & existeret, natus est in carne, quae nostra sunt suscipiens, ut carnis proles id est, nos, qui corruptioni atque interitui sumus obnoxij, in ipso maneamus, quae nostra sunt propria deinceps habente, quo nos etiam quae ipsius sunt, habeamus. Propter nos enim pauper factus est, cum esset diues, ut nos ipsius paupertate diuites efficeremur. Illi profecto, qui dei Verbum carnem factum aut secundum carnem ex muliere natum negant, humanae salutis consilium tollunt. Nam si diues cum esset, non euasit pauper, pro benignitate sua sese

sele demittens, ne nos quidem diuitias eius sumus consecuti, sed adhuc in paupertate, & execratione, & morte & peccatis detinemur. Ex eo enim quod verbum caro factum est, secuta est execrationis, damnationisque in hominum naturam dissolutio, atque euersio. Quod si salutis nostrae radicem euellunt, & spei fundamentum euertunt, ubi reliqua construent? Nam si verbum, ut dixi, caro factum non est, nec mortis imperium euersum est, nec peccatum vlllo modo deletum est, & non adhuc primi parentis transgressionibus sumus obnoxij, nec vltum ad meliora per Seruatoris nostri Iesu Christi gratiam reditum habemus. B. Intelligo, quod dicis. A. Equis potius intelligeretur à nobis sanguinis & carnis particeps euasisse similiter, atque nos, qui natura diuersus essemus? Neque enim homini dixeris convenire, ut humanitatis particeps fiat. Qui enim aliquid est, quomodo is, quasi aliud sit, suscipiat id ipsum, quod est? B. nullo modo. A. Sed aliam rationem considera, ut intelligas, quàm impium absurdumque sit, conari tollere Dei verbi ortum ex muliere. Quomodo enim corpus eius viuificaret, nisi proprium esset ipsius, qui est vita? Quomodo sanguis eius munderet nos ab omni peccato, si communis esset hominis? Quomodo misisset Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege? Quomodo peccatum in carne damnaverit? Si enim esset communis hominis, qui naturam, quemadmodum nos, peccati dominum subiectam haberet, peccatum non condemnasset. Sed quia corpus est factum ipsius, qui nesciebat peccatum, iocundo & merito id quidem peccati dominationem sustulit, & proprietatem nasciturus verbi, quod ipsi ratione ineffabilis, & ita dicam, unitum est, & sanctum, atque viuificans est, & diuinae virtutis plenum. Porro nos item in Christo tanquam in primitiis transmutamur, ut simul & peccato & corruptione superiores, & verè, quoniam, ut Beatus Paulus ait, sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem coelestis, id est, Christi. Coelestis autem homo ad nos carnem detulerit, sed quod verbum existens è caelo descendit, & nostram similitudinem subiens, id est, ortum carnis è muliere suscipiens, id, quod erat, è supernis natiuitum, & è caelo, & super omnes existens ut Deus etiam

ut nos quoque sancti & incorrupti secundum ipsum manemus, tanquam ex principio & radice secunda, ex infinito rum gratia ad nos proficiscere. B. Optime loqueris. A. Quo autem pacto similem fratribus, id est, nobis factum esse dicit in omnibus? aut quis omnino similis factus dicitur, nisi natura diuersus sit, & non idem? Quod enim alicui simile factum est, id ab eo differt necessario, nec erat simile, sed potius diuersum genere, siue natura. Vnigenitus ergo, cum esset nobis natura dissimilis, similis factus dicitur, quia factus est, uti nos, nempe homo, humani partus ratione, licet in ipso mirabilis extiterit, Deus enim erat, qui caro factus est. Corpus tamen anima mentisque præditum assumpsit. Neque enim omittens, quod præstantius est, nempe animam, solus corporis terreni rationem habuit, sed utrunque sapienter adhibuit Deus verbum existens. Quod autem hominem inluens verbum immutatum non sit, diuino spiritui afflatus Apostolus patet, Iesus Christus, inquit, heri, & hodie, idem & in secula. Ac præteritum quidem tempus significans, ait, Heri præfens autem hodie, inquit, Futurum verò, dixit: & in secula. Quod si putant, se sapiens aliquid excogitasse, heri, & hodie pro nouo recentique interpretantes, atque ita verba continuantes, dicentisque, Qui heri, & hodie, quomodo erit & in secula? nos quoque mutabimus interrogationis rationem & contrarium dicentes, verbum, quod est in secula, quomodo heri, & hodie admittet in se? Si quidem vnus est Christus, & diuinus non est, ut diuus Paulus ait. Scriptum est de Beato baptista, Postmodum videt Iesum venientem ad se, & dicit, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Hic est, de quo ego dixi, Post me venit vir, qui ante me natus est, quia prior me erat, & ego nesciebam eum, sed ut manifestetur Israeli, propterea ergo veni in aqua baptizans, intelligis, quomodo virum dicentem, eumque nominans agnum, non alium esse dicit, qui tollit peccatum mundi, sed magnam hanc illi, & verè admirandam, atque diuinam dignitatem describit. Ante autem, & prius esse natum, licet postea natus sit, quatenus ad carnis ortu pertinet, quoniam quamuis, ut homo, post natus sit Emanuel, tamen ante omne seculum erat, ut Deus. Itaque & nouum ipse est, ut hominis, & æternum, ut Dei. Beatissimus itidem Petrus non nudum, neque carnis expertus aspiciens verbum, sed in carne, &

sanguine apparens, sapienter, & simpliciter suæ in ipsum fidei testimonium declarauit. Tu, inquit, es Christus filius Dei. Ad hoc ille audiuit, Beatus es, Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in coelis est. Quod si profundum mysterium non esset, & non Deus esset in carne, sed homo, ut ipsi sentiunt, adoptionem per gratiam habens, quid tanto indice opus fuit? Adeo ut nemo mortalium discipulo id aperuerit, sed eius arcani patrem ipsum habuerit præceptorem? Atqui diuini discipuli, cum viderent ipsum aliquando per maria æquora percurrentem, admirati quidem sunt diuinitatem, sed confessi sunt fidem, dicentes, verè Dei filius es. Quod si adulterinus & falsus est, & fictitium habet nomen, eos ut mendaces coarguant, qui id iureiurando affirmant. Addiderunt enim, verè confirmantes ipsum esse filium Dei & patris. B. Rectissime loqueris. A. Ad hæc quomodo proprios habet Angelos filius hominis, & splendet in gloria patris sui cum Angelis suis? Et rursum, Et mittere filius hominis Angelos suos. Quod si non credunt adhuc, diuina eum gloria, & adeo præclaris ac summis dignitatibus coronatum intuentes, audient ipsum dicentem, si mihi non creditis, operibus credite. Itemque, si non facio opera patris mei, mihi ne credite. Si autem facio, & si mihi non creditis, operibus credite. Nam in homine immense gloriæ excellentiam cernere, non ut alienam, nec gratiæ munere datam, sed ut propriam ipsius, quomodo non prober, ipsum esse humanam in specie Deum, & verè filium Dei, qui est super omnia? Suos, inquit, Angelos esse affirmavit, & miraculorum effector extitit, quoniam in ipso verbum habitauit, & gloriam ipsi propriam, virtutemque præbuit. Scriptum enim est, Iesum à Nazareth vixit Deus spiritui sancto, & virtute, qui pertransiit, benefaciens, & curans omnes, qui tenebantur à diabolo. Vinctus igitur & virtute & spiritu miraculorum, inquit, effector fuit. Istis nos respondet. Sed nobis, inquit, sapientissimus Paulus, vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos ex ipso: Et vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum: Quomodo igitur, quæso, per hominem omnia? Præterea vbi nam vnigenitum collocabimus, in eius loco hominem constituentes? præsertim, ut ipsi aiunt, cum ab ipso sit confirmatus & honoratus? Quid? totum oratio nonne à decoro, & à proposito recedit? &

quemadmodum aberrat à veritate, sic merito risum mouet Dei verbum, inquit, appellatum est homo, hoc ferè modo. Quemadmodum enim ab illo assumptus homo, natus est ille quidem in Bethleem, attamen dictus est Nazarenus propterea quòd habitauit in Nazaret, sic & Deus verbum appellatus est homo, quoniam in homine habitauit. O mentem anilem, & insanam, atq; effrenatam, & garrulam. Edormiscite crapulam, dicat aliquis è contrario. Cur vim affertis veritati? Cur decretorū robur corrigentes extra viam regiam ruitis? Neque enim iam per vos verbū caro factum est, vt scripturę testantur, sed hominis potius habitator. Itaq; consentaneū fuit, vt humanus potius, quā homo appellaretur, quemadmodū & Nazaret habitator non Nazaret, sed Nazarenus appellatus est. Quòd si sapiens istorum inuentum rectè habet, nihil arbitror prohibere, quo minus vna cum filio pater etiam, & Spiritus sanctus homo nominetur. Siquidem per Spiritū sanctum sanctę atq; eiusdem essentię Trinitatis in nobis habitat pleatudo. Nam Paulus quidem ait, Nescitis, quòd estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis. Quinetiam ipse Christus, si quis, inquit, diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Atqui nec pater vllō modo dictus est homo, nec spiritus sanctus, quamuis habitent in nobis. Sed isti ridet Ecclesię decreta ad rationem absurdam detorquentes. At tamen sermo noster suo cursu progrediatur, & ebrias ipsorum nugas valere sinat. Si enim quia verbum in ipso fuit, propterea miraculorum effector extitit, vnum aliquem Prophetarum esse dicunt. Nam & per manum Prophetarum, miracula edidit, quorum in numero si filium locant, eum prophetica & apostolica mensura metiuntur. B. Quid nonne Propheta, atq; Apostolus dictus est? Moses enim dixit eis, qui erant ex sanguine Israelis prophetam suscitabit vobis Deus ex fratribus vestris sicut me. Scripsit etiam Diuus Paulus, Quare fratres sancti, vocationis celestis participes, considerate Apostolum, & luminum pontificem confessionis nostrę Iesum. A. Quemadmodum suscipit, vt in ipsa natus, & ea, quę nostra sunt, sumens, sic & prophetię spiritum tribuens, & Apostolos declarans, atq;que

atq;que constituens, similis in omnibus factus est fratribus. Sic enim nominatus est & Propheta, & Apostolus, & pontifex. B. At quamuis dent, ipsum esse Prophetam, non tamen eum vt vnum Prophetarum esse dicunt, sed multo illis fuisse præstantiorem. Illi enim ad mensuram vt Deo placuit, gratiam acceperunt, quę & in tempore ad ipsos accedebat. Hic autem plenus erat diuinitatis iam inde ab ipso ortu. Deus enim verbum cum ipso erat. A. Gratie igitur quantitate, & temporis longitudine præstitit Christus sanctis Prophetis, qui ante ipsum existerunt. Et hoc in ipso eximium est. Vt querendum iam sit, non verum propheta fuerit, sed vtum præstans fuerit. Perinde quasi parum sit, esse Prophetam, nisi conditionis nostrę mensuram superet, licet ab initio id ei fuisse intelligatur, quemadmodum mirabilis ille Baptista, de quo Beatus Angelus ait. Et Spiritu sancto replebitur, adhuc ex vtero matris suę. At cur ipse Baptista seruus, hic autem Domini dignitatibus illustratur. Ac de seipso quidem Beatus Ioannes, qui de terra, loquitur, est, de terra loquitur, de Emanuele verò, Qui de superis venit, super omnes est. At concedent fortasse & de superis esse, & super omnes verbum, quod ex Deo manifestatum est, veretur autem, quę humana sunt, illi ascribere, ne ea ipsi sint detrimento, & infamiae. Hac ratione dicunt, ipsum sumptisse hominem, & hunc sibi accommodasse, circa quem & sint & dicuntur ea, quę sunt humana, atq; ita nihil omnino damni ad verbi naturam accesserit. B. Dicunt profecto Christum sanctificatum à patre. Ioannes enim, vt scriptum est, testimonium tulit, vidi, inquit, spiritum descendentem, tanquam columbam, è cœlo, & mansit super eum. Et ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris spiritum descendentem & manentem, ille est, qui baptizat in spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quòd hic est filius Dei. Sed & Paulus de ipso scripsit, Qui sanctificat, & qui sanctificatur, ex vno omnes. Minime autem iustificaretur Deus existens verbum, & natura sanctum. Reitat igitur, vt sanctificatus dicatur homo, qui ab ipso per coniunctionem assumptus est. A. At quomodo, qui baptizatus est, & perspicuum accepit aduentum Spiritus sancti, baptizatus in Sancto spiritu? & implet ea, quę soli conueniunt, & congruunt naturę diuinę? Sanctitatem enim largitur,

eamque ostendit ut proprium bonum, dum hominem indutum verbum corpore insufflat sanctis Apostolis, accipite, inquit, Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quomodo autem sanctificatum, apertissime demonstrans admirabilis Baptista testatus est, Hic est, inquit, filius Dei, singulariter, & voce. Oportebat enim, ut qui aduentus eius sub sole erat indicator, si credebatur, eum esse diuersum à vero filio, veritatem declararet, aperteque diceret, Hic est, qui per conuersionem cum illo, qui vere naturam filii existit, munere & gratia factus est filius. Verum nihil dixit eiusmodi: Sed cum vnum, atque idem esse cognosceret, & verbum ex Deo, & naturam ex semine Dauidis, sanctificatum quidem dixit, quatenus homo est, sanctificare autem quatenus intelligitur Deus. Erat enim in eodem, ut dixi, hoc, & illud. Si igitur homo factus non est, si non est natus ex muliere secundum carnem, amoueamus ab eo, quae humana sunt. Sin verum est, ipsum sese ad exinanitionem demittentem, factum esse, quales non sumus, cur isti ab eo remouent ea, per quae intelligitur exinanitus, mirificum assumptae carnis consilium inconsideratissime dissoluentes? B. Quil? ergo si diceretur & gloriam accipere, & dominus esse factus, & exaltatus à patre, & constitutus esse Rex, haec & alia eiusmodi ad Deum verbum ita referre poteris, ut non ipsius gloriam afficias iniuria? A. Veri dei verbi naturam, gloriam, & regnum, & imperium semper habuisse quid dubitet? attamen illud quoque certum est, ipsum etiam postea, factum esse homo, diuinis sublimitatibus excellere, quippe cui omnia data adiudicataeque sunt. Quo qui dem modo plenum existens, & ex propria plenitudine cunctis distribuens, humana tamen ratione accipit, cum paupertatem nostram sibi propriam ascriuerit. Et vera fuit, & noua in Christo, quod mirabile est, in serui forma dominatio, in exiguitate humana, diuina gloria. Et regia coronatum est gloria, quod sub seruitutis iugo in humanitatis mensura degebat, & humilitas suprema praestitit excellentia. Vnigenitus enim factus est homo, non ut in mensura permaneret exinanitionis, sed ut in ipsa suscipiens, quae ipsius sunt propria, Deus tamen etiam sic esse natura cognosceretur, hominisque naturam in seipso extolleret, sacramentum ipsam diuinamque dignitatem participem faciens. Repetimus etiam

etiam sanctos homines, eum Dei & patris gloriam appellare, & Regem, & dominum, & filium, etiam posteaquam factus est homo. Hic enim quodam loco, quemadmodum, inquit, si homo exuerit oleam, sic exuerit eos, & si quieverit vindemia, & isti voce clamabunt. At supersites in terra latrabuntur tam gloria domini. Et alius sanctorum, Illuminare, inquit, Hierusalem, venit enim lumen tuum, & gloria Domini super te orta est, ecce tenebrae, & caligo operient terram, super te autem dominus apparebit, & gloria domini in te videbitur. Iacobus vero discipulus eius, Fratres, inquit, nolite in personarum acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi gloriae. At diuus Petrus, si exprobrant, inquit, in Christo, Beati. Quoniam gloriae & dei spiritus super vos requieuit. B. Haec nobis iam satis sunt, & generose. Illud porius explana, quomodo sit à nobis intelligendum, quod de Christo scriptum. Qui in diebus carnis suae preces supplicationesque ad eum, qui posset illum saluum facere à morte cum clamore valido, & lacrimis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Et quidem cum esset filius dei, didicit ex iis, quae passus est obedientiam, & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis aeternae. Addam & illud iis, quae dicta sunt, Deus meus, Deus meus ut quid dereliquisti me? Haec negant dei verbo conuenire, & abiectiora esse, quam ut ipsius praestantiae conueniant. A. Ego quoque, mihi crede, negarem haec dei verbo conuenire, si ab humanae salutis consilio excluderetur, & si à nobis non esset admissum illud, verbum caro factum esse, ut scripturae restantur. Sed age diuini consilii rationem quatenus licet, consideremus. Apparuit nobis in forma humana dei verbum, ut innumerabilibus naturam nostram beneficiis afficeret, & riam ad ea, quae sunt admiranda, perducere demonstraret. Necessarium est igitur, ut, cum tentatio decurrat, & Charias in deum periclitetur, intelligamus quales esse oporteat illos, qui gloriosam, & eximiam viuendi rationem elegerunt, verum remissi, & negligentes, atque desidiosi dedit & intempestive delicias agenter, an precibus incumbentes & lacrymas & fortitudinem, si velit nos etiam pati. Ad haec magni refert scire, quò tendat obedientiae finis, & per quae transeat inuicem, & qualis, quantaque sit patientiae merces. Factum

igitur est nobis exemplar Christus. Et ad hoc nos confirmat
diuus Petrus. Quæ enim, inquiens, gloria, si peccantes, & va-
pulantes sufferitis? At si beneficientes sustineris, hoc est gratia
apud deum. Quoniam & Christus pro nobis mortuus est, no-
bis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Non
ergo nudum adhuc existens, neque exinanitionis expert men-
suræ verbum dei, sed in diebus carnis suæ, factum est nobis
exemplum, quando sine admiratione poterat uti exinanitionis
conditione, & preces intendere, ac lacrymas fundere, & egere
seruante, & discere obedientiam, quamvis esset filius dei. Ad-
mirabile enim expressit mysterium diuino spiritu afflatus,
dicens, ipsum quamuis natura & verè filius esset, & diuinitatis
gloria conspicuus, demisit semetipsum ad humilitatem, ut hu-
manæ paupertatis tenuitatem subiret. Sed fuit, quemadmo-
dum dixi, nobis præclarum atque utile exemplar, quod non
oporteat nos ad aliam viam deflectere, cum tempus nos ad
fortitudinem vocat, id quod facillimè quicquid intelligat, cum
Christus modò quidem dicat, Nolite timere eos, qui occi-
dunt corpus, animam autem non possunt occidere, timete
eum potius, qui potest & animam & corpus perdere in Ge-
hennam, modò autem, si quis vult venire post me, abneget se-
metipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Porro sequi
ipsum, quid aliud est, nisi se fortiter in tentationibus gerere,
& celeste auxilium postulare, non autem negligenter, & re-
misse preces adhibere, sed eas intendere, & ex oculis reueren-
tiæ lacrymas profundere?

Eiusdem ex scholiis de Vnitate.

VNio siue coniunctio multis efficitur modis. Nam & qui
affectione & mente diuisi sunt, atque inter se dissen-
tiant, congressu beneuolo & consensione coniungi atque vniri
dicuntur, & medio tollentes dissentiones. Ea quoque coniu-
gi atque vniri dicimus, quæ conglutinantur, aut aliis ratio-
nibus vel per appositionem, vel per missionem, vel per tem-
perationem copulantur. Quando igitur Dei verbum nature
nostræ coniunctum vnitumque dicimus, ille coniunctionis
vnionisque modus præstantior est, quàm ut cogitatione vo-
stra queat comprehendi. Neque enim est vllus eorum, quos com-
memorauimus, sed planè arcanus, nec vlli fortasse cognitus,
aut

nisi ipsi deo, qui nouit omnia. Neque verò mirandum est,
quod res eiusmodi capere nequeamus, cum ea, quæ ad nos
pertinent, quomodo se habeat, considerantes, necessario con-
fitemur, nos ignorare. Quis enim valeat explicare, quomo-
dò hominis anima cum proprio corpore coniungatur? Quod si
nos, qui parua, & ea vix quidem percipere soliti sumus, res
adeo subreiles, & mentem, & rationem superantes coniectare
fia est, dicamus, sic esse cogitandum, quanquam veritate mi-
nor hæc prorsus est ratio, talem esse Emanuelis coniunctio-
nem, qualis est animi hominis cum proprio corpore. Anima
enim sibi propria facit ea, quæ corporis sunt, licet natura sit
expers affectionum ipsius tum naturalium, tum extrinsecus
adiuentantium. Mouetur enim corpus ad appetitiones natu-
rales, & anima, quæ illi inest per coniunctionem consentit,
sed nullo modo sit particeps. Quod si appetitionis euentus
consequatur, existimat sese frui. Sin corpus forte vapulet, aut
ferro concidatur, condolet, quod proprium corpus patiatur
quanquam ipsi in propria natura nihil eiusmodi contingit. At-
tamen Emanuelis coniunctionem præstantiorem dicemus.
Necessarium enim est, ut anima proprio corpori coniuncta
condoleat, ut propria verbera fugiens parentem deo ceruicem
substiciat. Dei autem verbum simul sentire verbera nefas est
dicere. Deus enim pati non potest, ne in iis quidem, quæ no-
stra sunt, coniunctus tamen est carni animam habenti ratio-
nis præditam, sed cum ipsa pateretur, nihil ille patiebatur in
cognitione eorum, quæ carni contingebant, & debebat qui-
dem, ut deus, carnis infirmitates, proprias tamen illas ha-
bebat, quod proprii essent corporis. Itaque & laborare dici-
tur, & defatigari, & pati pro nobis. Quamobrem verbi cum
humanitate coniunctio haud planè dissimilis. Quemadmo-
dum enim corpus ab anima diuersum est, ex anima tamen &
corpore homo conflat, sic ex perfecta persona verbi dei, & ex
humanitate perfecta vnus Christus existit, idem in eodem
deus simul & homo. Et propria quidem sibi facit verbum, ut
dixi, ea, quæ carnis sunt, quoniam ipsius est corpus, & non al-
terius. Impertit autem & carni propriæ diuinæ virtutis in
se existentis facultatem, ut possit & mortuos in vitam reuo-
care, & morbos depellere. Quod si volumus exempla sumere
de diuina scriptura, quibus coniunctionis rationem explicemus,
licet.

licet. Beatus Esaias, Missum est, inquit, unum ē Seraphim, & habebat in manu carbonem, quem forcipe tulit ex altari, & venit ad me, & attigit labia mea. Et dixit, Ecce tetigit hoc labia tua, & auferet iniquitates tuas, & peccata tua mundabit. Dicimus carbonem exprimere nobis rationē verbi hominem induti, quod si labia nostra contigerit, hoc est, quando fidem in eum confessi erimus, tunc nos ab omni peccato mundos declarat, & à culpis antiquis liberos reddit. Iam licet carbonis exemplo videre sic humanitati coniunctum verbum, ut id, quod assumpsit, sibiue coniunxit, nō abiecerit, sed in propriam ipsius gloriam, atque vim commutarit. Quemadmodum enim ignis cum ligno versans, & in ipsum ingreditens, sic ipsum apprehendit ut ligni natura non spoliatur, sed potius in ignis speciem muret & facultatem, & omnia in ipso peragat, quæ propria sunt, & tanquam unum iam cum ipso esse existimatur, sic etiam de Christo indicabis. Ineffabili enim ratione cum humanitate coniunctus Deus, eam seruaui, ut esset, quam dicimus, & ipse quoque mansit, quod erat. Semel rationem coniunctus, cum illa vnus censetur, quæ illius sunt sibi propria faciens, ei quæ propriæ naturæ vim tribuens.

Eiusdem ex oratione de vno filio.

Sub execratione sumus, qui in Christum credimus, nisi natura & verè filius est, qui natus est ex virgine. De hoc enim Esaias ait quodam loco: Et erit radix Iesse, & qui exurgat imperare gentibus, in ipso gentes sperabunt. Quomodo igitur nos, qui spem in ipso positam habemus, non sumus execrabiles, siquidem Hieremias est verus Propheta, qui maledictus, inquit, qui spem habet in homine? At nos, qui in Christum credidimus, in homine spes nostras nō collocauimus, Deus enim est vnus & solus, & verè filius, & antequam carnem assumeret, & postquam carnem assumpsit, qui insidens pullo, ut Euangelistæ tradiderunt, ascendit in Hierusalem. Tunc obuiam processerunt pueri, qui & dicebant, O Sanna filio David, Benedictus, qui venit in nomine Domini. Ad hanc puerorum vocem indignati sunt Pharisei. Cum enim in hominis forma conspicuus Deo conueniente laudem admisisset, audacter accesserunt, & tantū non testati sunt, dicentes: Non audis, qui isti dicunt? Nihil adest, inquit, quo minus homo cum sis, pa-

traris, te tanquam Deum gloria, & laudibus affici. Num his auditis Christus pueris indignatus est? Num laudes ipsorum recusauit? Successit ne illis, à quibus laudabatur ut Deus? Nequaquam. Quinetiam ad eos, qui criminationibus delectabantur. Nonne, inquit, legistis, Ex ore infantium, & lactentium perfeciisti laudem? Amen dico vobis, si hi tacuerint, lapides clamabunt. Vides quomodo qui pullo insederat, secundum carnem filius Davidis, Diuinitatis gloriam ut suam agnouit testimonio suo? Non igitur erat alienæ gloriæ socius, ut isti dicunt, neque diuersus à verbo Dei, ut filius sigillatim. Et idcirco & Deus, & Dominus, & altissimus, Angelorum etiam voce nominatur. Nam Beatus quidem Gabriel cum Ioannis ortum nuntiaret, & munus ipsius apertè indicaret, ad Zachariā. Multi, inquit in natiuitate eius gaudebunt. Et multos filiorum Israelis conuerteret ad Dominum Deum ipsorum. Quomodo igitur conuertit ad Dominum Deum ipsorum filios Israelis? Nunciauit eis, Post me inquit, venit, qui ante me factus est, quia prior me erat. Et ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille dixit mihi, super quem videris spiritum descendentem & manentē, ille est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, & testatus sum, hunc esse filium Dei.

Eiusdem Excommunicatio.

Si quis dicit, verbum Dei patris esse Deum aut Dominum Christi, ac non potius ipsum & Deum simul & hominem constitetur. cum verbum caro factum sit, ut scripturæ testantur, anathema sit. Dominus enim noster Iesus Christus, qui & vnus & solus verè filius est dei & patris, factus est caro, & vna cum proprio genitore rebus omnibus dominatur, eique omne genu flectitur celestium terrestrium & infernorum. Et omnis lingua constitetur dominum Iesum Christum esse in gloria dei patris.

Eiusdem Excommunicatio.

Si quis dicit Iesum ut hominem à dei verbo regi, & vni geniti gloriam ei tanquam ab ipso differenti circumdari, anathema sit. Quando enim Beatus Gabriel vnigeniti filij dei ortum in carne sanctæ virginis nuntiavit, paries, inquit, filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum

populum suum à peccatis ipsius. Vocatus autem est Christus quia nobiscum vinctus est humaniter.

Eiusdem ex Epistola ad Nestorium.

Non enim dicimus verbi naturam immutatam carnem esse factam, neque in totum hominem ex anima corporeque constantem esse conuersam. sed potius verbum sibi per personam assumpsisse carnem animatam anima ratione prædita, factumque esse hominem eo modo, quem nec verbis assequi nec cogitatione complecti possumus, & filii hominis esse declaratum non voluntate solum, nec personæ tantum assumptione. Et quamvis ad veram coniunctionem diuersæ naturæ concurrerint, vnum tamen ex utroque Christum & filium constare, non quod per coniunctionem, naturarum diuersitas sublata sit, sed potius quod vnum nobis Dominum, & Christum, & filium constituerint, ineffabili & arcano Diuinitatis atque humanitatis cōcursu. Atque ita quāvis æternam habeat essentialitatem, & ex patre genitus sit, tamen ex muliere secundum carnem natus dicitur. Non quod diuina ipsius essentia ex sancta virgine principium acceperit existendi, aut quod secundo ex ipsa ortu necessario post ortum ex patre indigerit. Est enim hoc leue simul ac stultum, existimare enim, qui est ante omnia secula, & qui æternus est cum patre, egere secundo principio, ut sit. Verum quia propter nos, & propter salutem nostram, sibi secundum personam humanitatem assumens ex muliere processit, idcirco dicitur natus secundum carnem. Non enim primum ex sancta virgine communis natus est homo, deinde verbum Dei ad ipsum accessit, sed ex ipso vtero coniunctū subsistere dicitur ortum carnis, quoniam propriæ carnis ortum sibi proprium fecit. Sic ipsum dicimus passum & surrexisse, non quod Dei verbum in propria natura vel verbera, vel clavorum foramina, aut alia vulnera pertulerit, deus enim pati non potest, quoniam & corporis expers. Sed quoniam corpus, quod ipsius factum est, hæc pertulit, ipsum rursus pro nobis passum dicimus. In corpore enim quod patiebatur, ipse erat impassibilis. Eodémque pacto mortuum dicimus. Nam verbum quidem Dei natura est immortale & incorruptibile, & ipsa vita, & vitam largiens. verum quoniam corpus eius proprium gratia dei, quemadmodum Paulus ait, pro omnibus mortem gustauit, dicitur

dicitur pro nobis etiam mortem pertulisse, non quod mortis experimentum subierit, quod quidem ad naturam ipsius pertineret: id enim dicere, aut sentire dementis sit, sed quoniam ut modo dicebam, caro eius mortem gustauit. Sic etiam cum tunc caro resurrexerit, ipsius dicitur resurrectio. Non quod verbum ad interitum deuenerit, absit, sed quoniam corpus ipsius resurrexit. Sic Christum vnum & nominum confitemur, non quod hominem adoremus cum verbo, ne per syllabam hanc, cum, vlla diuisionis incidat cogitatio, sed quod vnum & eundem adoremus. Quandoquidem à verbo seiunctum non est corpus ipsius, cum quo consideret eum patre, non quod duo rursus filij confideant, sed vnus per coniunctionem cum carne.

Eiusdem ex Epistola ad Eulogium.

Orientalium expositione reprehendunt quidam & dicunt, cur cum naturas nominarint, Episcopus Alexandriæ pertulit, & laudauit, cum illi, qui Nestorio fauent, eum dicant idem sentire, atque ita corripiant eos, qui rem haud ita planè notant. Istis reprehensoribus respondendum est, non omnia, quæ dicunt hæretici, fugere & accusare nos oportere. Multa enim confitentur, quæ nos item confitemur. Ut cum Arriani patrem rerum omnium autorem & dominum dicunt, nō debemus nos id negare. Sic etiam de Nestorio sentiendum est, quæuis duas dicat naturas, differentiam ostendens carnis & verbi Dei, alia enim est verbi natura, & alia carnis. Verum nobiscum non confitetur etiam vnionem & coniunctionem. Nos enim hæc copulantes vnum Christum, vnum nomen eundem confitemur, & vnā verbi vel naturam carnem assumptam. Et paucis verbis interiectis. Naturarum discrimen agnoscere, non est vnum Christum in duo secare.

Eiusdem ex Epistola ad Acacium.

Nestorius ergo tollit omnino vnigeniti filij dei ortum in carne. Negat enim ipsum esse natum ex muliere secundum scripturas. Sic enim ait, deum ex Christi genitrice Virgine processisse ex diuina scriptura didici, natum autem ex ipsa deum nusquam didici. Et in altera rursus expositione, Nullo igitur modo scriptura deum ex Christi genitrice virgine

virgine natum dicit, sed Iesum Christum, filium, Dominum. Quod autem hæc dicens, in duos filios vnum diuidat, & alterum per se filium, & Christum, & Dominum, nempe ex Deo patre genitum verbum. Alterum rursus propriè sigillatim, & per se filium, & Christum, & Dominum constituat, quis dubitet, cum ipse id clara voce fateatur? At fratres Antiocheni Dei genitricem appellant sanctam virginem, & vnum esse dicunt filium, & Christum, & Dominum, perfectum in Diuinitate & in humanitate perfectum eundem, quippe cum illius caro sit animata anima ratione prædita.

Ex eadem Epistola.

Nestorius simulat, se confiteri, Dei verbum hominem, seu carnem assumpsisse, sed assumptionis ignorans vim, duas quidem naturas nominat, easque vicissim separat, Deum separatim statuens, & hominem itidem separatim, qui habitus, & sola honoris æqualitate, seu autoritate coniunctus sit Deo. Sic enim ait, Ab eo, quod cernitur, non est separatus Deus. Itaque eum separatus non sit, nec honorem separo. Naturas separo, sed adorationem coniungo. At fratres Antiocheni ea, ex quibus intelligitur Christus, in nudis & solis nationibus suscipientes, naturarum quidem differentiam statuerunt, quod idem in qualitate naturali non sit Diuinitas atque humanitas, vnum tamen filium, & Christum, & Dominum, & vnâ ipsius vnus existentis personam asserunt, & nulla ratione diuidunt, quæ sunt coniuncta, neque naturalem admittunt diuisionem, quemadmodum sentire videbatur iste decretorum infelicitum introductor, sed diuidi solas contendunt voces, quæ de Domino dictæ sunt, easque conuenire dicunt, non partim quidem filio, qui separatim consideretur verbum Dei, partim rursus alteri filio, qui ex muliere natus sit, sed alias quidem ipsius Diuinitati, alias rursus eiusdem humanitati. Eundem enim esse Deum atque hominem. Alias autem dicunt esse communes quodam modo, & ad Diuinitatem atque humanitatem respicientes. Nam alias quidem voces maxime Deo congruentes, alias contra homini, alias medio quodam se habeat modo, quæ filium Dei simul, & hominem, & in eodem pariter ostendant. Et post alia. Neque enim eo dementia processerunt, vt se transgressores con-

constituerent, ea, quæ rectè dissoluerunt, inconsiderate confluentes. Nam si Nestorij probant opiniones, quomodo illas vt adulterinas & execrandas detestantur? Causas autem arbitror explicandas, quamobrem ad eiusmodi nugarum subtilitatem progressi sunt. Quoniam enim Arrianæ impietatis defensores veritatem nefarie venditantes, Dei quidem verbum factum hominem dicunt, sed tamen inanimatum corpus assumpsisse, vt humanas ipsi voces tribuentes ostendant iis, quos desperunt, ipsum patris excellentiæ cedere, & diuersæ ab ipso dicant esse naturæ. Orientales veriti, ne Dei verbi gloria naturæque minuat ob ea, quæ propter dispensationem in carne factam, humana ratione dicta sunt, voces definiunt, non vnum Christum & Dominum, vt diximus, in duas diuidentes personas, sed alias, quidem ipsius tribuentes diuinitati, alias autem humanitati, vniuersas tamen vni.

*Eiusdem ex oratione de assumpta à verbo humanitate,
Virginem esse Dei genitricem.*

Audientium animos decepturos se quidam existimant, dicentes, Deum verbum hominem assumpsisse, & per ipsum ex virgine prodiisse, & eum ipsum hominem à deo Verbo diuinum esse redditum. Qui sunt homines pietatis mysterium ignorant, & vniuersi gratiam ex susceptæ carnis consilio profectam meditationem efficiunt. Nos autem haud ita sumus edocti, sed vnum eundemque scimus, fratres, per sanctam virginem Dei genitricem genitum Deum perfectum, & hominem animatum animæ ratione prædita. Sic & Dei genitricem dicimus sanctam virginem in eaque Teu verbum per essentiam non opinione sed re ipsa filium Dei simul & filium hominis habitasse. Quinetiam diuinitatis, Humanitatisque voces, quas nobis de ipso diuinæ veritatis scripturæ, in vnâ personam dicimus conuenire. Eundem enim scimus esse, qui in puluinarum dormiebat, & qui cum potestate mari & ventis imperabat, eundem, qui in itineribus defatigabatur, & qui propria autoritate super mare tanquam super solidam terram ambulabat. Eundem igitur Deum & eundem Dominum confitemur. Quid enim mirum, si homo quispian, quale nos sumus, Dei potestate miracula facere dicatur? Verum vt Deum ipsum verbum sese exinanisse nobis ostendant diuinæ scripturæ, non opinione, sed veritate, vnum

atque eundem nobis affirmant in predicationibus prophetarum & apostolorum.

Ex Epistola ad Ioannem Antiochenum.

CONFITEMUR igitur dominum nostrum Iesum Christum, filium dei unigenitum, deum perfectum, & perfectum hominem ex anima ratione praeclara corporeque constantem, ante secula quidem ex patre genitum secundum diuinitatem, in extremis autem diebus eundem propter nos & propter nostram salutem ex Maria natum virgine secundum humanitatem. Duarum enim naturarum coniunctio facta est. Quamobrem unum Christum, unum filium, unum dominum confitemur. Et hac quidem inconfusa coniunctionis notione confitemur sanctam Virginem esse dei genitricem. Quoniam deus verbum caro & homo factus est, & ex ipsa conceptione sibi templum ex illa sumptum adiunxit & copulauit.

Ex oratione ad augustissimas Deummas habita.

NISI sancta dei genitrix deum carnem indutum carne peperit, necesse est omnino, ut eam communem hominibus, nihil amplius, quam nos habentem peperisse, velint, nolint, fateantur. Quod si ita est, quomodo ipsi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur, dominum Iesum Christum esse in gloria dei patris? Quomodo ipsum adorant omnes Angeli, & supremarum virtutum sancta multitudo? Communem hominem caelum vniuersum nobiscum adorabimus? Absit. Adoramus enim Emanuelem ut deum verum. Aliiter autem non erit adorandus, nisi credamus, ipsum dei Verbum, quod ab omnibus rebus procreatis adoratur, factum esse carnem, ut scripturae testantur, non quod in carnem mutatum sit, sed quod ex sancta Virgine, ut dixi, carnem assumpserit, & humanum nobiscum ortum subierit, ut & homo factus pro nobis moreretur quidem humanitus, resurgeret autem diuinitus, subigens mortis imperium. Sic enim fieri poterat, ut nos quoque in Christo vinceremus, & peccatum quidem reliceremus, corruptionem autem exueremus, & mortem superaremus. Sic & per ipsum

sem in Christo letitiam nobis licet dicere. Vbi est mors victoria tua? Vbi stimulus tuus? In inferno, sicut in Adam cecidimus, sic in Christo vicimus. Quod si communis homo fuisset Emanuel, quomodo hominis mors naturam hominis adiunxisset? Atqui multi antea mortui sunt sancti Prophetae, Abraham ille celebratissimus, & Isaac, & Iacob, & Moyses, & Samuel, & qui deinceps sancti fuerunt, quorum mors humano generi nihil attulit adiumenti. At Christi mors illud seruauit. Propriam enim carnem pro nobis obtulit, & tradens eam morti propter nos, omnes a mortis vinculis liberauit. Satis enim fuit vnus pro omnibus moriens, qui dignior est omnibus, quoniam & natura deus est ex patre verbum, & proprium, ipse est corpus, quod pro nobis omnibus in odorem suauitatis oblatum est patri. Imprimis igitur est, & absurdissimum, unum dominum Iesum Christum in duos diuidere. Istis autem & sapientissimus Paulus aduersabitur. Vnus, inquit, Dominus, vna fides, vnus baptisma. Quod si vnus est Dominus, in duos autem filios unum diuiserint, vtri Dominationis gloriam tribuent? Verbo nimium ex patre. Ipsi enim dominationis & nomen & res maxime congruit, & est vere rerum omnium dominus. Sed vbi nam alterum collocabimus?

A dominatione enim excludetur, eamque praestantiori, & sine comparatione sublimiori concedet. An ex muliere nato, ut isti dicunt, qui eos separant, dominationis gloriam ascribemus? Sed quomodo erit dominus verbum ex Deo? Si cum vnus existeret Dominus, ut scripturae testantur, homini nudo nomen dominationis largiemur? Negant enim, quantum veritatis vim licet dicere, Dominum, id est, Christum a quo redempti sunt. Sed veriti molestias, & mirabilem zelum eorum, qui soliti sunt pie sentire, eum, qui ex sancta Virgine natus est, & Deum, & Dominum, & dei filium esse confitentur, adeo, ut si simplicium aliquis audiat sermones ipsorum, iudicet, ut par est, eos recta, piaque dicere, & a veritatis decretis nihil abhorrentia. At si quis intimos eorum sensus peruestiget, & eorum dicta diligenter expendat, haud simpliciter esse deprehendet. Sunt enim dei multi tum in caelo, tum etiam in terra, ut Beatus nobis indicat Paulus, sed nobis vnus est Deus, pater ex quo omnia, & nos in ipso, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sed cum

Iesum Christum nominamus, Dei patris verbum in forma humana manifestatum significamus, non in gratiae parte, nec extrinsecus adiunctam habens dignitatem, sed quod vere sit id, quod esse creditur. Deus enim natura cum sit, & sine carne, & cum carne mansit Deus. Et filius natura cum sit, & ante carnem filius mansit, & posteaquam caro factus est, & Dominus vere omnium rerum cum sit in tali conspicitur gloria, etiam postquam homo factus est. Proinde si Deum verum esse dicunt eum, qui ex Virgine natus est, hoc est, natura Verbum ex deo patre, cum carne coniunctum cur sanctam Virginem esse dei genitricem veretur confiteri? Verum hoc illis propositum est, ut fingant se dicere, eum esse & Deum, & dominum, & cum patre considerare, cum tamen re vera aliter sentiant, dicantque in gratiae parte, & ex progressu datam esse adoptionis, & dominationis gloriam communi illi homini, quales nos sumus, qui ex Virgine natus est.

Eiusdem.

Dicimus igitur dei verbum cum spiritus sit ut Deus, pro salute omnium, ut scripturae testantur, carnem & hominem factum esse, non ex propria natura sibi corpus accipiens, neque desinens esse id, quod erat, nec ullam subiens mutationem, sed ex sancta Virgine immaculatum corpus assumens animatum anima mente praedita, illudque proprium reddens per coniunctionem minime confusam, quae nec animo comprehendendi, nec verbis omnino potest explicari, adeo, ut non alterius sed proprium ipsius corpus intelligatur. Sic ingressus est in mundum vnigenitus, qui primogenitus & in multis fratribus factus est, qui tamen ut deus inter res procreatas non potest collocari. Quare cum dicitur natus, & ex muliere, necessario secundum carnem adiicitur, ne existendi principium ex sancta Virgine intelligatur accepisse, cum ante seculum omne sit, & sempiternus, & semper extiterit cum patre deus verbum. Verum quando ex voluntate patris formam serui sumere voluit, tunc & ortum ex muliere secundum carnem subiisse dicitur. Sine controuersia igitur quod ex carne est, est caro, & quod ex deo deus, ex utroque autem in idem Christus, qui vnus est filius, & Dominus cum propria carne non inanimata, sed animata anima, ut dixi,

ut dixi, mente praedita. Non igitur vnum nobis filium in duos secent, seorsum constituentes verbum & filium, & alterum seorsum & separatim hominem ex muliere, ut ipsi aiunt, sed cogitent non magis deum verbu homini coniunctum esse, quam ipsum esse factum hominem dici, dum semen Abraham assumit, ut dicunt scripturae, & in omnibus, excepto peccato fratribus assimilatur. Absoluta autem similitudo in primis habebiturum ex muliere, & si intelligitur supra nos, humane tamen & secundum nos, nam de Vnigenito quidem est super hoc. Deus enim erat caro factus. Quapropter & dei genitrix sancta vocatur virgo. Quod si dixerint, Deum, & hominem congressos in idem, vnum Christum effecisse, seruata nimirum vtriusque persona sine confusione, nihil eos propterea exquisitè sentire, aut dicere possumus intelligere. Non enim, ut ipsi aiunt, deus & homo congregantes Christum vnum effecerunt, sed ut iam dixi, deus exultens Verbu similiter, atque nos, sanguinis & carnis particeps factum est, ut deus homo factus & carnem assumpsit, nostram intelligatur, & propriam effecisse. Ut quemadmodum ex anima & corpore vnus homo confurgit, sic ipsum vnum filium & dominum consiteamur. Vna enim hominis est natura & constitutio, licet ex diuersis & differentibus rebus consistat. Alterius enim natura consistemus esse corpus, si cum anima comparetur. Sed proprium tamen est corpus ipsius & hominis vnus personam perficiens. Atque animo quidem & cogitatione vtriusque percipitur differentia, congressus autem & concursus, non admittens diuisionem, vnum absoluit animal hominem. Vnigenitus ergo dei Verbum non hominem accipiens prodiit homo, sed arcanum habens ex patre ortum per sanctum & eiusdem essentiae spiritum sibi templum fabricans factum est homo. Quamobrem & vnum intelligitur.

Eiusdem ex oratione ad Presbyteros, & Diaconos, & Monachos.

Ex ipsa profecto patris essentia genitum est viuens Verbu & in sua consistens persona. Sed in extremis seculi temporibus, cum factum est caro, id est, cum carnem assumpsit,

animam habentem ratione præditam, natum esse dicitur in
carni, & per mulierem. Quod quidem mysterium humano
partui videtur simile. Nam matres quidem terrenæ, dum na-
turæ seruiunt ad generationem, compactam ad breue tem-
pus carnem in vtero gerunt, & ineffabili quadam dei vir-
tute progredientem ad perfectam formam humanam. Deus
autem animali spiritum inicit. Format enim spiritum ho-
minis in ipso, ut ait Propheta. Alia autem est carnis, & alia
animæ ratio. Verum quamvis solius terreni corporis matres
sint, tamen totum animal ex anima & corpore constans, non
autem partem dicuntur peperisse. Nemo enim exempli
gratia dixerit, Elisabeth carnem, non autem animam pepe-
risse, quippe quæ animatum Baptistam peperit. Tale quiddam
& in Emanuelis ortu actum esse dicimus. Genitum enim
est ex Dei & patris essentia, ut diximus, unigenitum ipsius
Verbum. Sed posteaquam carnem assumens, eamque sibi
propriam faciens, declaratum est etiam filius hominis, &
factum est, quales nos sumus, non alienum est, ut arbitror,
dicere, imò verò necessarium est confiteri, ipsum per mu-
lierem genitum esse secundum carnem. Quemadmodum
& anima hominis nimirum simul cum proprio corpore ut-
scitur, & vnum cum ipso censetur, quamvis natura diuersa co-
gnoscat, & sit ratione propria. Quod si quis matrem ali-
cuius, carnem ipsius, non autem animam peperisse dixerit,
ineptus & vanus existimabitur. Peperit enim, ut dixi, com-
positum planè ex dissimilibus animal, ex duobus nimirum
in vnum hominem, cum vtrunque maneat id, quod est, con-
currant tamen quasi in vnitatem naturalem, atque inter se
commisceant, quod vtrique proprium est. Quod autem vni-
tas in Christo sit maxime necessaria, cum aliis multis ra-
tionibus perspicere facillimum sit, nos tamen, si videretur, Be-
ti Pauli verba perpendamus, eaque diligenter pro viribus con-
sideremus. De Unigenito igitur dicit, Qui cum in forma dei
esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem deo, sed semet-
ipsum exinaniuit formam serui accipiens, & habitu inuen-
tus, ut homo, humiliavit se ipsum. Quis igitur est, qui cum in
forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem
Deo, aut quo exinanitus est modo? ut quomodo sese humi-
liauit, & in serui forma inuentus est? Qui in duo secant vnum
Domini

Dominum Iesum Christum, nempe in hominem, & in ver-
bum Dei, eum, qui ex sancta Virgine natus est, exinanitionem
subiisse dicunt, ab eoque segregant verbum Dei. Ostendunt
igitur prius illum in forma & æqualitate patris extitisse, ut &
exinanitionis modum subierit, in qua non erat. Verum nulla
res est procreata, quæ natura propria sit in patris æqualitate.
Quomodo igitur dicitur exinanitus, si natura homo existens
natus est ex muliere, quemadmodum nos? Dic mihi ex qua
antiquiore conditione quæ sit humana præstantior, eo descen-
dit, ut homo fieret? Aut quomodo intelligatur serui formam
subiisse, quam principio non habuerit, qui natura est inter
seruos, & manet sub iugo seruitutis? At enim, inquit, qui natus
est, & verè, & liber est filius, patris verbū, in eius, à quo genitus
est, foras existens, & illi equalis habitauit in homine per mu-
lierem genito. Et hoc est exinatio, & humilitas, & serui for-
mam accepisse. Quid, o viri optimi, satisne fuit ad verbi Dei
exinanitionem, ut in homine habitaret? Et tutum est dicere,
ipsum hoc pacto serui formam subiisse, atque ita exinanitio-
nis rationem peregrisse? Atqui audio, ipsum sanctos Apostolos
hunc in modum alloquentem, Si quis diligit me, sermonem
meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum venie-
mus, & mansionem apud eum faciemus. Audis quomodo di-
xerit, Deum & patrem secum in illis habitaturum, à quibus
diligitur? Patremne igitur exinanitum, & eandem, quam fi-
lius subiit, humilitatem tulisse, & serui formam accepisse con-
cedemus, quoniam sanctas animas diligentium filium domi-
cilia sibi constituit? Quid ipse Spiritus sanctus, qui in nobis
inhabitat, humanæ carnis assumendæ consilium expleuit, quod
filium solum omnium salutis & vitæ gratia executum dici-
mus? Facessat tam superuacanea, & stulta planè, atque inanis
temeritas. Humiliauit ergo seipsum in Dei & patris forma
& æqualitate existens Verbum, quando, ut Ioannes ait, caro
factum ex muliere natum est, & cum ortum haberet ex Deo
patre, ortum etiam nostrum pati voluit propter nos. Doceant
nos isti qua ratione Verbum ex Deo patre Christus intelligen-
tur, & dicatur à nobis, nisi propterea quod vnctus est. Quem
vixit pater oleo exultationis, siue Spiritu sancto. Si separa-
tim ex se genitum Deum Verbum, & id verum esse dicunt,
ignorant se Unigeniti naturam iniuria afficere, & assumptæ

carnis mysterium negant. Nam si Spiritu sancto unctum est Verbum existens Deus, sanctificationis ipsum prorsus indiguisse vel inuiti fatebuntur, superioribus temporibus, quibus nondum unctum expers erat adhuc huius numeris, quod illi postea datum est. Quod autem sanctificatione priuatum erat, natura mutatum est. Præterea haud planè peccati expers intelligatur, neque peccare non potuisse. Mutationem igitur ad meliora fortasse pertulit Verbum. Quod si ita est, quomodo est idem, & immutatum non est? Quod si Verbum Deus existens & in forma & æqualitate patris unctum & sanctificatum est, dicat aliquis fortasse à re proposita ad exiles cogitationes diuertens, & patrem ipsum sanctificationis egere, atque adeo minorem esse filio, siquidem sanctificatus est filius, cum patri esset æqualis & in forma eius, ante sanctificationem. Pater autem mansit in quibus erat semper, & est, & erit, & nondum ad meliora augmentum accepit, quippe qui sanctificatus non sit, quemadmodum filius. Et ambobus maior spiritus, qui ipsos sanctificat, apparebit. Nemini enim dubium est, quin minori à maiore benedicatur. Verum inanes idæ sunt nugæ, & dementiæ atque stuporis indicia. Sancta enim per naturam est eiusdem essentia Trinitas. Sanctus est pater, sanctus & filius per essentiam eodem modo, similiter & spiritus sanctus. Itaque, quantum pertinet ad naturam propriam, separatim sanctificatum non est verbum Dei. Sin aliquis putet, solum, ex sancta natum virgine fuisse unctum & sanctificatum, atque ita vocatum esse Christum, In medium prodeat iste, atque dicat, an satis fuerit unctio ad declarandum illum, qui unctus est, gloria & imperio æqualem illi, qui omnibus antecellit. Quod si id satis esse dixerit, cum uncti simus & nos, atque ita testetur diuus Ioannes, Et vos, inquit, unctionem habetis à sancto, num erimus & nos fortasse æquales Deo? Ecquid erit impedimento, quo minus & nos cum ipso confideamus, quemadmodum & ipse Emanuel? Sic enim ad illum dictum est, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Adoret & nos sancta celsissimum spirituum multitudo. Quando enim, inquit, introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, Et adorent eum omnes Angeli Dei. At nos, licet Spiritu sancto uncti simus, & adoptionis gratiam obtinuerimus, vocemurque *Dij*, non tam

meti naturæ nostræ conditionem ignoramus. Sumus enim & terra, & inter senios numeramur. Ille verò non est, in quibus nos sumus, sed natura, verèque filius, & omnium Dominus, & ex coelo. Nec si rectè sentire voluerimus, unquam dicemus, carnem Deum effectum esse, neque ipsam Diuinitatis naturam genitam esse per mulierem, cum humanitate nondum assumptis. Sed potius verbum ex Deo, & ex sancta virgine perfectum hominem in unum conferentes, unum Christum Iesum Dominum adorabimus. neque Diuinitatis terminis propter carnem exclusi, neque propter similitudinem nostram ad nudam humanitatem descendentes. Sic intelliges, verbum ex Deo genitum voluntariam exinanitionem pertulisse. Sic humiliabit semetipsum formam serui accipiens, qui natura propria liber est. Sic Abraham semen apprehendit, & sanguinis, carnisque particeps factus est. Si enim homo nudus intelligitur, quales nos sumus, quomodo alterius præter se naturaliter apprehendit semē Abrahæ. At quomodo propriæ carnis particeps per omnia fratribus, similis factus est? Quod enim cuius simile sit, id ex dissimili eo decurrit, ut simile efficiatur. Apprehendit igitur semen Abrahæ, & sanguinis carnisque particeps factum est Dei verbum, proprium corpus efficiens, quod ex muliere assumpsit, ut iam non solum esse Deus, verum etiam homo, quales nos sumus, per unionem intelligatur. Ex duabus ergo rebus Diuinitate nimirum, atque humanitate constat Emanuel, sed vnus tamen est Dominus Iesus Christus, & vnus ac verè filius, Deus simul atque homo, nec homo Deus effectus, æqualis iis, qui per gratiam sunt, sed Deus verus, in forma humana apparens propter nos. Id nobis persuadeat diuus Paulus, Quando venit, inquit, plenitudo temporis, misit Deus filium factum ex muliere, factum sub lege, ut qui sub lege erant, redimeret, ut nos adoptionem reciperemus. Ecquis est ille, qui missus est sub legem, & ex muliere factus est, ut dixi, nisi is, qui supra leges erat, ut Deus? Sed postea quana declaratus est homo, factus est sub lege, ut per omnia fratribus assimilaretur. Itaque simul cum Petro didrachmum soluit secundum legem Moysi. Quod autem sit liber ut filius, & lege superior ut Deus, & si factus est sub lege ut homo, docent ipsi Reges, inquit, terræ à quibus accipiunt censum, aut tributum, à filiis suis, an ab alienis? Petro autem ab alie,

nis respondente: subiecit ipse, ergo liberi sunt filij. Porro Dei genitricem, non autem Christi genitricem Virgine appellamus, quod alio modo Christi, hoc est, vincti dicantur tum Reges, tum sacerdotes, nec solum qui oleo cornu quondam ungebatur, sed etiam Spiritu sancto. Horum matres Christi genitrices, non autem Dei genitrices dici possunt. Atqui Dei quoque dicuntur alia ratione, Vt illud, Deus stetit in synagoga Deorum. Ne igitur ex sancta Virgine genitus vnus ex his, qui Christi dicuntur, existimeretur, eam non dicimus Christi genitricem quamquam Christum genuit, sed Dei potius genitricem appellamus, ne audum hominem, quales illis sunt ab illa gentium concedamus, eam separantes ab aliis matribus, quae Christos, id est, vinctos Reges, seu sacerdotes genuerunt, Dei genitricem nominamus.

Item aduersus Nestorianos Damasceni.

CAP. LXXVI.

DEi genitricem propriè & verè sanctam virginem prædicamus. Nam vt verus est Deus, qui ex ipsa natus est, sic vera Dei genitrix est, quæ verum Deum carnem ex se suscipientem genuit. Deum enim dicimus ex ipsa natum, non quod verbi Diuinitas principium ex ipsa duxerit existendi, sed quod ipsum Dei Verbum, quod sine vlla temporis præscriptione ante secula ex patre genitum est, & sine principio ab æternitate cum patre & spiritu existit, in extremis diebus propter salutem nostram, in vtero ipsius habitauit, & ex ipsa sine mutatione carnem sumpserit & genitum sit. Neque enim hominem simplicem peperit sancta virgo, sed Deum verum, non nudum, sed carne indutum, non qui è cælo corpus detulerit, & per ipsam tanquam per canale transierit, sed qui ex ipsa carnem eiusdem essentiae, cuius est nostra, acceperit, & in seipso constiterit. Si enim è cælo corpus detulisset, & non è natura nostra sumpisset, quæ carnis assumptæ fuisset vilitas? Eo nanque consilio Dei verbum caro factum est, vt natura, quæ peccauerat, & ceciderat, & corrupta erat, tyrannum, à quo decepta fuerat, superaret, atque ita ab interitu vindicaretur. Quemadmodum Diuus ait Apostolus, Quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Si primum est verum, & secundum, Et si dicit, Primus homo

Adam

Adam de terra terrenus, secundus homo Dominus è cælo, non intelligit corpus eius è cælo constare, sed ostendit non esse hominem simplicem. Alioquin vt vides, & ipsum Dominum Adam nominauit, vt vtrunque significaret. Adam enim sonat è terra sumptum. Nam hominis natura è terra conflata est. Dominus verò diuinam essentiam constituit. Rursumque; Trius ait Apostolus, Misit Deus vnigenitum filium suum factum ex muliere, non dixit per mulierem, sed ex muliere. In quo significauit, ipsum esse vnigenitum filium Dei, & Deum, corpore quidem natum, quatenus factus est homo, non quod in homine prius formato, vt in Propheta habitauerit, sed quod ipse per essentiam verè factus sit homo, seu in sua ipsius propria persona carnem anima ratione, mentèque prædita animatam sumpserit, factusque sit illius ipse persona. Id enim ex verba significant. Factum ex muliere. Quomodo enim ipsum Dei verbum sub lege factum est, nisi homo eiusdem, cuius nos sumus, essentiae factum est? Quamobrem iuste & verè sanctissimam Mariam dei genitricem appellamus. Hoc enim nomen totum humanæ carnis assumptæ mysterium complectitur. Si enim Dei genitrix est, quæ peperit, Deus omnino est, qui ex ipsa natus est, idemque prorsus & homo. Qui enim ex muliere nasci potuisset Deus, qui ante secula est, nisi homo factus esset? Filius enim hominis homo nimirum est. Quod si is, qui natus est ex muliere, Deus est, vnus profectò est, qui ex Deo genitus est, quantum ad diuinam & principio carentem essentiam pertinet, & qui in extremis temporibus, quantum ad essentiam, quæ principium habet, & est sub tempore, siue ad essentiam humanam pertinet, ex Virgine natus est. Hoc autem vnā personam, & duas naturas, & duos ortus significat Domini nostri Iesu Christi. At virginem sanctam non appellamus Christi genitricem. Quoniam sceleratus, & execrandus, & Iudæorum errorem sequens Nestorius, quæ vocem hanc Dei genitricem tolleret, & quæ verè supra res omnes procreatas honorata est. Dei matrem despiceret, licet ipse simul cum patre suo Satana disrumpatur, vocabulum istud excogitauit. Nam & David Rex Christus vocatur, & Aaron sacerdos. Regnum enim & sacerdotium vnctione sanciebantur. Et omnis vir diuinus Christus dici potest, non autem natura Deus. Verum Nestorius iste resantis etiā è virgine natus ausus

aufus est Theophoram, id est, Deigerum, siue diuinum appellare. Absit autem, ut nos eum Deigerum non autem deum carnem indutum dicamus, aut cogitemus. Ipsum enim verbum caro factum est sine mutatione, ex vtero quidem virginis, quo gerebatur, prodians deus cum assumpta carne, cum iam & hac ab ipso diuina esset reddita, simul atque esse coepit. Quare simul fuerunt haec tria, ut assumeretur, ut esset, ut efficeretur diuina ab ipso verbo. Atque ita intelligitur & dicitur Dei genitrix sancta virgo, non solum propter verbi naturam, sed etiam quia homo factus est deus. Quorum simul & comprehensio & essentia mouet admirationem, comprehensio quidem verbi, carnis autem essentia in ipso verbo per ipsam dei matrem, quae ratione naturam superante praebuit formatori, ut formaretur, & Deo rerumque omnium effectori, ut homo fieret, & assumptum hominem Deum faceret. Cum ipsa coniunctio, quae coniuncta sunt, seruet, qualia coniuncta sunt, non modo Christi Diuinitatem dico, sed etiam humanitatem, quod supra nos est, & quod iusta nos. Neque enim quod prius erat iusta nos, postea factum est supra nos. Sed ex prima virtuteque fuit essentia: propterea quod ex summa comprehensione in ipso verbo essentiam habuerunt. Itaque humanitas quidem est secundum naturam propriam, Dei vero, & diuinam, ratione naturam superante, & adhuc animatae carnis proprietates habuit. Suscepit enim illas verbum dispensationis ratione, naturalis motionis ordine, secundum veritatem naturaliter factas.

Eiusdem.

CAP. LXXXVI.

Proficere dicitur sapientia, & aetate, & gratia, aetate quidem crescens, & per incrementum aetatis, sapientiam, quae ipsi inerat, in apertum proferens, praeterea hominum in sapientia & gratia progressum, & bonae patris voluntatis perfectionem, seu hominum de rebus diuinis cognitionem, & salutem, proprium profectum faciens, & quod nostrum est, suum plane reddens. Qui vero ipsum sapientia & gratia ita dicunt profecisse, ut earum augmenta suscepit, Nestoriorum stulte sententiam secuti coniunctionem per habitam & nudam habitationem consingunt, nec quae dicant, nec de quibus affirmet, cognoscen-

tes.

ut. Nam si caro vere coniuncta est verbo, simulatque esse coe-
pit, & eandem cum ipso in persona essentiam habuit, qui fieri
potuit, ut perfecte cunctas sapientiae & gratiae diuitias non
habuerit?

Eiusdem. Caput.

Cum sine peccato esset Dominus noster Iesus Christus, peccatum enim non fecit, qui sustulit peccatum mundi, nec inuentus est dolus in ore eius, morti non fuit obnoxius. Siquidem per peccatum in mundum mors introiuit. Mortuus est igitur, mortem pro nobis subiens, & se ipsum patri pro nobis hostiam obtulit. Nos enim in eum peccaueramus, & ipsum oportebat pro nobis pretium accipere, atque ita nos condemnatione liberari. Quod si mortuus est etiam ut homo, & sancta ipsius anima ab immaculato corpore separata est, Diuinitas tamen à neutro discessit, nec ab anima, nec à corpore. Neque propterea persona vna in duas diuisa est. Nam corpus & anima, quae eodem tempore à principio in verbi persona essentiam habuerunt, licet in morte seiuncta fuerint, vnā tamen verbi personam habentia & sine diuisione cum ipso coniuncta permanserunt.

TITVLVS DECIMVSQVINTVS.

Magni Athanasi, Aduersus illos, qui Christum vnā esse dicunt naturam compositam. Licet enim postea ab Eutycha & Dioscoro Monophysitis hac haeresis fuerit prorogata, fuerunt tamen antea quidam, qui nefaria istius opinionis semina proiecerunt. Sanctus autem Maximus eam dicit Apolinarium disseminasse.

QUID argumentum illud, quo veluti ariete animas petunt? Partem, inquiunt, essentiae propriae Deus fecit carnem assumptam. Ut eo pacto vna utrunque essentia intelligatur, quae incompatibilis sit, quatenus verbum est, pariat autem

tem

tem parte carnis, quæ cum verbo ad vnā essentiam abso-
uendam concurrat. Hoc autem absurdum esse, & maxime ex-
trandum facile quis intelligat. Pars inquit, diuinæ essen-
tiæ caro, & quod magis adhuc ridendum est, pars illius, qui
nullas habet partes. Compositam faciunt, quæ simplex est.
Nam si hæc mutatur inter se partes ad vnum aliquod concurrunt,
compositum diuersum ostenditur, quod est partibus constare dis-
ferentibus. Præterea suscipit incrementum ex carne adde-
ta, quæ non in natura propria spectatur, sed pars est essentiae car-
nem ipsam accipientis. Quia etiam ex his mutatio patet, cum
verbum amplius secundum æternam essentiam non maneat,
sed aliud quiddam propter augmentum esse contingat. Deum
naturam mutabilem immutabilis naturæ partem constituit,
& vnā istam ex vtraque nouam compositionem, & mutatio-
nem ostendit, adeo, ut magna difficultas in animo oboritur,
cum nec quid inde sequatur videri queat, neque rei propositæ
nomen reperjatur. Quo enim nomine vnā ex vtriusque essen-
tiam appellemus? Verbum tantum? At carnis pars id non per-
mittit. Carnem tantummodo? At id verbi naturam non conce-
dit. Christum ne Dispensationis, non autem essentiae, istud est
nomen. Proh impiorum hominum insaniam, qui dum immu-
tabilem audent essentiam tractare, proprio etiā nomine ipsam
spoliarint. Ista enim ratione filio, ne illud quidem seruabitur,
ut eiusdem cum patre sit essentiae. Qui enim essentiae propriæ
accessionem, & mutationem ex alterius admittit admisione,
is cum illo, qui in eadem manet essentia non est eiusdem essen-
tiæ. Pater enim præter gloriam propriam in natura nihil pos-
sedit. Filius autem in naturæ carnem adiungit, ut carnis & ver-
bi vna sit essentia, multum abesse deprehenditur ab eo, qui nul-
lam accessionem ad essentiae propriæ incrementum aut muta-
tionem acceperit. Necesse igitur est, ut vnā essentiam verbi,
& carnis non cōfusam agnoscat, aut in eorum, qui Arium se-
cuti sunt, errorem incidas, & illorum essentiae diuersitatem in-
troducatur, & sacris Domini vocibus aduerseris, & magno cum
periculo respuas illud, Ego, & pater vnum sumus. Et qui vidit
nec patrem vidit. Quomodo vnum. Vbi tanta differentia repe-
ritur, ut vnus quidem ad finem vsque manserit, qualis ab omni
æternitate creditur fuisse, alter autem carnis cōpositione pro-
priam essentiam miscuerit, aut auxerit, aut per cōfusionem
in aliud

in aliud commutari? Quomodo qui hunc videt, videt illum,
si patris quidem essentiam Diuinitas duntaxat indicat, filij
vero, Diuinitas & humanitas, quæ vnum quiddam natura
sunt? Est patris quidem essentia partem non habet, quæ patia-
tur. Verbi autem natura carnis partem habet, quæ patiatur?
Quid ista impietate magis nefarium? Vnam essentiam dice-
re, & hanc in partes secare varias & differentes, & voces dice-
re contumeliosas, quæ rei propositæ accommodari nequeant,
nisi perfectæ naturæ pars patibilis, & pars sit impatibilis, &
pars patiatur, pars autem nō patiatur, & pars viuatur, pars inter-
eat. Magis profecto miserandum animal, cuius mortui dolo-
res pars sensu percipiat. Siquidem vnius essentiae sit simul &
interire & viuere. Sed reiciatur hæc inanis doctrina. Nec par-
tem naturæ simplicis, & quæ diuidi non potest, accepimus. Nec
quod est impatibile parte quidem pati, parte autem non pati
iudicamus. Neque vnius naturæ definitionem in duabus agno-
scimus, neque diuersæ, etsi nomen admittimus. Quæ quidem o-
mnia constituere deprehenduntur, qui verbum, & carnem in
vnā essentiam conuenisse dicunt. Quomodo igitur & caro
sumpta est, & qui illam sumpsit, non est immutatus? Et qui cū
illa coniunctus est, seruat eandem essentiam cum patre suo?
Quomodo ex carnis assumptione, & ex iis, quæ per ipsam sa-
pietur, supra quàm dicit potest, gesta sunt, non ad incrementū,
sed ad mutationem essentiae propriæ peruenit, sed ad communica-
tionem naturalis dignitatis, quam arcanæ coniunctionis gra-
tia perfecit? Aliud enim est dicere, duas naturas perfectas in
vnā personam conuenisse, & aliud ex duabus partibus vnā
essentiam esse conflaram. Nam diuinæ quidem essentiae ratio
simplex est, humanæ autem dispensationis miraculum duplex.
Quare nec essentiae simplicitas in varias partes secatur, neque
duplex dispensationis ratio in vnā conflatur essentiam. Qui
tamen fieri potest, ut quod æternū est, & quod est recens in vna
considerentur natura: Num & sanguis & aqua fuit Diuinitatis
essentia, quæ fontis instar defluxit & latere? Si eiusdem est &
pati, & non pati, necesse est & voluntates esse diuersas, & non
eandem actiones. Alia enim conuenit formæ Dei, & alia
formæ serui, Alia templo, & alia inhabitanti Deo. Perpe-
tuum igitur in vnā essentiam introducunt seditionem, cuius
essentia pars vnum vult, pars aliud. Si vna essentia, cur dicit,
Non

Quid dicitis? Quid demonstratis? Abit naturarum differentia, & nullum earum indicium relinquitur? Quomodo igitur subiectum appellabimus? verbum ne solum? Neque enim id quispiam carnem dixerit, qui eo nomine se illud pariter honorare. At quomodo non ipsum afficitis contumelia, cum talem ipsius essentiam putatis esse, ut alteri liceat essentie procreare in eam committari? Quod enim a deterioribus capi potest commune multorum est, & non vnius exitium. Cui autem id proprium est, ut sit inaccessum, huic quomodo aliarum adiungatur? At non modo verbum afficitis contumelia, verum etiam carnis personam tollitis. Cuius enim indicium amplius non relinquitur, huius gloriam quomodo cognoscemus? Si enim cognoscitur, quoniam est, merito eam honoratis. Sin non est, quomodo gloriæ fruitur amplitudine? Nisi ostenderitis id, quod honoratis, non apparebit gloriæ magnitudo. Necessarium igitur est confiteri, duorum minime confusam coniunctionem, nec ad accipientis mutationem, nec ad accepti interitum esse factam, sed ad gloriæ societatem, quæ in vni persona declaratur. Quamvis enim utranque verbum solum natura etiam repugnante vocari patiamini, non tamen discrimen absconditis. Quandoquidem vnum erat à principio, aliterum autem factum est. Vnum, quod nec cerni nec tangi poterit, ex infinito infinitum. Alterum autem ex eo, quod cerni tangi

TITVLVS XV. 595

tingique potest in id, quod nec cernitur, nec tangitur, transi-
it. Et vnum quidem semel immutabile, alterum autem ex
mutabili ad praestantiorem peruenit conditionem. Præterea
hoc est solum verbum, cur non inuenimus, caro facta est
verbum? Sed verbum caro factum est? Quis porro adeo insa-
nit, & mente captus est, vt audeat dicere diuinam essentiam
allapsisse aliam diuinitatis essentiam ex altera prouenien-
tem natura, vt per talem accessionem incrementum illius,
quod natura nullius indiget, & perfectum est, compararet
ad hæc quomodo diuina scriptura etiam post nouum reditum
predicat, quæ carnis sunt propria, nempe rursum venturum,
eodemque modo visum iri? Num Angelis etiam repugnabi-
lis, qui aperte dixerunt, Hic Iesus, qui assumptus est à vobis,
sic veniet, quemadmodum vidistis cum ascendente in coe-
lestem? Omnia ad carnem significandam plane spectant. Illud,
Hic veniet, sicut in corpore, nunc quidem hic, nunc autem illic
percepto, Quemadmodum vidistis, id est, carnis oculis. Hæc
quæ non accipit, is non solum Angelis repugnat, verum
etiam sacris spiritus sancti oraculis aduersatur, Quomodo in-
credidit pro multis dominus Christus, vt verbum solum? Et
ibi est æqualis cum patre dignitas, si tanquam inferior inter-
cedatur? non autem cum autoritate largitur, cum sit pariter
omnipotens? Nonne perspicuum est, primitiarum esse, pro
nulla propria intercedere, vt suam erga carnis naturam affec-
tionem ostendatur? Quem autem non moueat clarissima sa-
pientissimi Pauli predicatio, qui, Deus, inquit, ignorantie
tempora despiciens deauertit omnibus vbique, vt pernitent-
iam agant, quoniam constituit diem in quo iudicaturus est
totam terrarum, in iustitia, in viro, quo definiuit, fidem omni-
um faciens, ipsum à mortuis suscitasse. Nonne differentiam
subiicit? Nonne dicit, Deum in viro? Nonne demonstrauit
Deum, qui suscitauit, & hominem qui suscitatus est? Verum
tanquam differentiam ostendit, non tamen conjunctionem
insensibilem prætermisit. Non enim dicit Deum cum viro,
sed Deum in viro. Iam quomodo illud intelligemus, videbunt,
in pactu transiixerunt, nisi carnis natura, quæ clausos suscepit,
per se foramina demonstraret? Neque enim diuinitatis essentia,
quæ nec videtur, nec tangitur, vestigia vulnerum in testimo-
nio est allatura, sed natura ex patibili genere suscepta impiorum

sic habere, omnemque numerum differentiam, non autem
divisionem indicare, sanctissimus item Cyrillus in Epistola
ad Eulogium scripta sic ad verbum scribens testatur. Eodem
modo loquimur & de Nestorio, qui licet duas naturas dicat,
significans differentiam, carnis, atque Dei verbi, à nobis tamen
dissentit, quia coniunctionem non conficitur. Nos enim hæc
coniungentes, unum Christum unum Dominum confitemur,
& deinceps, unam verbi naturam carnem assumpsisse. Quod
perinde est ac si diceret, Nos sapientissimum mysterij consi-
lium considerantes cum concurrentium naturarum differen-
tiam servare volumus post coniunctionem, duas in hoc & solo
naturas dicimus, contemplatione duntaxat, numerum adhi-
bentes ad differentiam demonstrandam. Cum autem ære-
ticam mysterij coniunctionis rationem accuratius proponi-
mus, una Dei verbi naturam carnem dicimus assumpsisse. Id
enim arbitror ea Cyrilli verba significare. Nos autem hæc
coniungentes unum Christum, unum Dominum confitemur.
Et deinceps unam verbi naturam carnem assumpsisse. Id est
nos coniunctionem confitentes, eiusque rationem diligenter
& pie explicantes, differentie vocem non adhibuimus, ut con-
iunctionem ostenderemus, sed aliam quidem in differentia,
aliam in coniunctione rationem congrue suscipientes minime
confusum rerum significatarum sensum servamus. Ut inde
perspicuum iam sit, illud Cyrillo fuisse cum Nestorio com-
mune, ut duas naturas diceret, eatenus ut differentiam cogno-
sceret. Proprium autem illud, ut coniunctionem confiteretur,
& diceret, unum Christum, unum filium, unum Dominum, &
unam verbi naturam carnem assumpsisse. Quod quidem Ne-
storius dicere recusabat. Dicendo enim sic & de Nestorio, licet
duas asserat naturas, differentiam significans carnis & Dei
verbi, non tamen coniunctionem nobiscum conficitur, nihil
aliud vult significare, nisi, Nestorius differentiam quidem no-
biscum conficitur, cum duas naturas dicat, ac coniunctionem
nobiscum non conficitur, cum unum Christum, unum filium,
unum Dominum non dicat, nec unam verbi naturam carnem
assumpsisse, & hoc perspicue patet honestatis, veritatisque stu-
diosus ex eo, quod nusquam apparet, magistrum aut prohibuisse
dicere duas naturas post coniunctionem, aut docuisse coniu-
ctionem differentiam tolli post coniunctionem, quod ex innu-
merabilibus

merabilibus ipsius scriptis licet intelligere. Si igitur semper
manet coniunctio, & semper quæ coniuncta sunt, manent sine
confusione, semperque coniunctorum differentia servatur, pro-
pter quam numerus à partibus susceptus est, nonne necesse est,
si semper & coniunctio, & quæ coniuncta sunt, & eorum dif-
ferentia maneat, & manet, ac conservatur, & duas naturas di-
cere ad declarandam eorum, quæ coniuncta sunt, differentiam,
& rursus unam Dei verbi naturam carnem assumpsisse, quo
demonstratur secundum personam coniunctio, neutra nimi-
um istarum vocum propter alteram sublata, ut quibusdam
videtur, qui insipientiam sapientiar faciunt argumentum?

*Eiusdem, de Sancti Cyrilli dicto, quo i posuim
est in epistola ad Succensum.*

Non simpliciter indivisibilis vocabulo usus esse videtur
Beatus Cyrillus, sed aduersus versutiam Nestorij, qui
coniunctionem habitu dicebat constare. Sic enim suo testimo-
nio confirmat. Beatus ipse Cyrillus in extrema parte alterius
ad Succensum Epistolæ, sententiæque suam litigiosis homi-
nibus paret facit, his verbis. Illud autem, indivisibile, adiunctum
videtur apud nos rectam significationem retinere. At isti haud
ita sentiunt. Indivisibile enim apud ipsos ex inani doctrina
Nestorij alia ratione accipitur. Atunt enim hominem, in quo
verbum habitavit, tum dignitate, tum voluntate, tum autho-
ritate ab ipso Deo verbo esse indivisibilem. Ex quo patet, eos
non simpliciter verba proferre, sed cum dolo, & calliditate.
Duplitter accipi vocabulum hoc, indivisibile, aperte docet, ut
videtur, magister admirabilis, vel ut coniunctionem in persona
significet, quam quidem ipse significationem probat, vel ut
coniunctionem in habitu declarat, quam ipse significationem
improbat, & ab omnibus pijs improbandam movet, cum ex
eiusdem vocis pronuntiatione clam hæreticæ impietatis ve-
nentium simplicioribus queat obrepere. Quare se duas naturas
indivisibiles recte dixisse declarat, quoniam ipse coniunctio-
nem in persona intellexit. At à Nestorij studiosis ita vocem
hunc, indivisibile, adhiberi, ut suspecta esse debeat, quippe qui
coniunctionem habitu tantummodo factam sentiant. Con-
iunctio igitur in persona ex patrum sententia est essentia dis-

ferentium conuersus in vnam personam, cum vtrunq; eorum, quæ coniuncta sunt, naturalem habeat, & veram, & immutabilem, & indiuisibilem proprietatem. Coniunctio autem, quæ habitu fit, est eorum, quæ per se propriæ in singulari subsistunt personæ: par voluntatis motus, & Immutabilis animorum consensus. Quamobrem qui coniunctionem in persona confitetur, licet duas in Christo dicat naturas post coniunctionem ratione indiuisibili copulatas, coniunctionem nimirum in persona, se nihil aberrat à veritate. Ea enim ex quibus constat Christus, minime confusa propter differentiam seruata in patris sententia confitetur, cum naturali ratione differentiam vnum esse non desinant secundum personam. Qui verò coniunctionem asserit habitu constare, licet milies dicat indiuisibile, reprehensionem non vitat. Mutua enim & beneuola quadam affectione coniuncta atq; indiuisibilia dicunt esse ea, quæ significanter, nullo autem modo potest dicere, vnam esse personam. Deum verbum cum ipsius propria ex nobis sumpta carne animata menteq; prædita. Ex duabus enim propriis personis, quæ ad vnius speciem indiuidua, propria ratione diuisantur, vna fieri persona non potest. Quamobrem non simpliciter eos reprehendit & reicit Beatus Pater noster Cyrillus, qui ratione indiuisibili duas naturas coniunctas dicunt post coniunctionem, sed eorum, qui verbis his abutuntur, sententiam. Si igitur numerus, ut tum ex sanctorum Patrum scriptis, tum ex communis cogitationum consensu demonstramus, nullam nec facile nec patitur, nec inducit diuisionem, sed simpliciter ostendit, quod quæque sint, non autem quomodo se habitu habeant, quæ nam sectionis, aut diuisionis reliqua potest esse suspicio istis, qui in sancta Dei Ecclesia commouent seditiones.

Ex eadem oratione.

Nam si hoc verum non est, & si differentiam nullam, & sola pronuntiatione, utpote quæ nulla de re fit, ad simpliciorum animas decipiendas simulate proferunt, cur recitant dicere, quæ, & quot sint ea, quæ differunt, quorum esse differentiam confitentur? Si enim ea, ex quibus coniunctio fit, post coniunctionem seruari credunt, duo plane seruata confitebuntur, tot enim ad coniunctionem indiuisibilem conuerunt, quæ nec inuersionem, nec confusionem, nec imminutionem,

nem, nec mutationem vllam inter se ex coniunctione suscipiunt. Nunc autem hoc improbant, ut qui negent naturas post coniunctionem seruari, se ipsos reprehensionibus obnoxios constituerunt, etiam si nolint, cum dicant sola qualitate differentiam seruari, siue rebus. Quod quidem est hominum aperte insipientium nec turpe, ut par est, existimantium, sed derideri, & plane Euangelium mane efficientium, cum sine subiectis essentis asserant esse posse qualitates, & siue quantitate differentiam cognosci tradant. Ignorant enim, ut videtur, homines sapientissimi, omnem qualitatem habere subiectam essentiam, circa quam consideratur & dicitur, cum per se consistere nequeat. Et omnem differentiam, cum dissimilitudinem & diuersitatem, quam varix res habent inter se, quatenus aliquo modo sunt, significet, rerum differentium quantitatem constituere, siue essentia, siue qualitates, siue proprietates sint, seu quiduis aliud eorum, quæ inter se differunt siue sensu, siue cogitatione differentiam intelligant. Sine quantitate enim posse differentiam confirmari non est admittendum. Nam quæ inter se eadem plane non sunt, nullo modo vnam & eandem existendi rationem suscipiunt, essentia nimirum, siue natura cum natura, aut qualitas cum qualitate, aut proprietas cum proprietate, aut si quid aliud est eorum, quæ non omnino sunt eadem. Nam quæ plane sunt eadem, & differentiam non admittunt, vnam & eandem aliquo modo existendi rationem nunquam dicere poterimus.

Ex eadem oratione.

Si vtriusque coniunctorum ratio mansit incommutabilis post coniunctionem in alterius non incidens essentia terminum, Christi profecto Diuinitas secundum essentiam Diuinitas mansit, in carnis essentiam non commutata. Et eiusdem rationis humanitas secundum essentiam mansit humanitas in Diuinitatis naturam non commutata. Quod si propter coniunctionem in persona nec Christi Diuinitas nec humanitas viciam immutata sunt, sed sine confusione, ut scribit Magnus Cyrillus, naturæ permanserunt, differentia plane seruatarum in Christo naturarum post coniunctionem persistit. Et nulla ratio repugnabit. At si naturarum, quæ sine confusione in Christo seruatae sunt, post coniunctionem est differentia, nec sine quan-

titare differentia cognosci potest omnino, ad differentiam de-
clarandam dicatur quantitas differentium, ne nudam quodam
modo, & non veram differentiam asserere deprehendamus.
Nuda porro omnis est differentia quae re ipsa subiectam non
habet eorum, quorum est differentia, veritatem. Nos igitur
qui personam & naturam idem esse proprie nunquam dice-
mus, ex Patrum doctrina pie de Christo idem & differentem asse-
rimus. Idem ratione vnius personae, quia idem cum propria esse
Deum verbum confitemur, ne accessione personae sanctissimam
Trinitas accipiat, & quaternitas efficiatur, differentem autem ra-
tione diuersitatis essentiae eorum, ex quibus constat, quia Christi
partes vicissim non commutantur omnino. Neque enim idem
vnuquam esse per essentiam Diuinitas & humanitas, ne aliquid
creatum eiusdem cum Diuinitate per coniunctionem sit essen-
tiae atque naturae. Furoris enim animi putamus esse, naturam
dicere eiusdem esse cum natura essentiae. Nunquam enim na-
tura eandem habet cum natura essentiam atque naturam.
Idem enim natura essentiaeque de solis dicitur eiusdem speciei
indivisiui, quae ad vnam essentiam referri consueverunt.

Ex eadem oratione.

Cum haec sit nostra sententia, neque naturarum differentiam
post coniunctionem negamus, ex quibus constat Christum,
ipsas naturas minime confusas mansisse credentes. Neque con-
iunctionem in persona ignoramus, vnum Christum sanctum &
eiusdem essentiae & adorandae Trinitatis confitentes, sed eorum
etiam, ex quibus est Christus, ut quae in ipso vere sine inuersione
& mutatione seruantur, post coniunctionem, perspicuum
numero differentiam, quo Eutychis confusio tollatur, clara vo-
tuimus. Et in persona coniunctionem agnoscetes, clara voce
vnam Dei verbi naturam assumpsisse carnem, habentem ani-
mam mente praeditam, asserimus contra Nestorii diuisionem
qui personae differentiam in Christo pronuntiabat, ex eadem
personae rationem quae est carnis cum verbo dissecabat.

Ex eadem oratione.

Nam si Christus post coniunctionem est Deus & homo,
iuxta communem nimirum confessionem, res nominibus
congruentes verè habet post coniunctionem. Res enim nomi-
nibus

libus propriis praecedunt, nec quisquam nomen esse dixerit
sine re, quae per se nomini praebet occasionem, & ipsa vicis-
sim recipit declarationem. quod si Christus post coniunctio-
nem non habet res, quarum sunt nomina patet, cum nudas
habere appellationes, quippe quae de nemine dicantur, & re-
bus ipsis priuatae sint. Et erit Deus & homo nomine tantum
Christus, non autem re, ut ipsi sentiunt. Quo quid Deo mi-
nus congruens esse queat? Sin hanc insaniam euitantes voca-
bula in Christo rebus spoliata negabunt post coniunctionem,
quemadmodum non recusant dicere duas Christi post con-
iunctionem appellationes, duas item Christi post coniunctio-
nem naturas dicant, ex quibus, & in quibus consistit, quarum
sunt appellationes.

Eiusdem de differentia, & quantitate.

Quare sic numerus, ex patrum sententia, non habitum, sed
rerum quantitatem desiderat. Omnis autem quantitas
naturaliter diuersitate considerata differentiam omnino suscipit,
differentiam verò in Christo naturalem post coniunctionem,
veritatis etiam oppugnatores concedunt, differentium quoque
quantitatem, sine qua differentia cognosci non potest, vna cum
numero quantitatem declarante, sine quo quantitas ipsa co-
gnosci nequit post coniunctionem dicant, necesse est, si modo
recto disputandi ordine aptam proprii dogmatis rationem
volunt demonstrare: quod si naturarum in Christo seruata-
rum post coniunctionem, quantitatem negant, ne differen-
tiam quidem naturarum ex quibus est Christus, post con-
iunctionem audeant dicere, scientes, quicquid aliqua in re
differentiam habet, vnum omni ratione & modo esse non
posse. Quod autem vnum omni ratione & modo esse non
possit, id aliqua planè ratione & modo saltem est duo aut
plura. Quocirca qui in Christo post coniunctionem dicunt
esse differentiam, vnum omni ratione, & modo Christum
esse non possunt dicere. Quod si non omni ratione & modo
vnum est Christus post coniunctionem, perspicuum est, Chri-
stum aliqua ratione & modo post coniunctionem omnino
esse duo. At si ratione aliqua & modo Christus post coniun-
ctionem est duo, propter naturarum, ex quibus, & in quibus
est,

est, differentiam, ut ratione demonstratū est, constat, eos prorsus impie sentire, qui differentiam quidem naturarum, ex quibus est Christus, post coniunctionem dicunt, ipsas autem naturas, quarum est differentia, aperte silentio tollunt post coniunctionem. Verē enim tollunt, qui ea, quae sunt, & seruantur, negant. Nam si naturas post coniunctionem sublatas non arbitrantur, sed eas esse, seruarique sentiunt, æquum est, ut eas post coniunctionem seruatas confiteantur. Aut si æquum non est, ut eas post coniunctionem seruatas fateantur, neque esse neque seruari illas in Christo, per illos æquum est dicere, & sublatas sunt. Quod enim omnino nominari æquum non est, id ne esse quidem, ut ego sentio, satius & æquius est dicere, verum ut omni ratione & modo Christus non est vnum post coniunctionem, ita rursus omni ratione & modo Christus non est duo post coniunctionem. Quod si non omni ratione & modo post coniunctionem, Christus est duo, aliqua omnino ratione & modo, nempe per vnā eandemque personam, per quam habere differentiam non potest, Christus est vnum. Quamobrem cum alia atque alia ratione & modo vnum & duo idem sit, necessarium est, quia ratione vnum, & qua duo idem sit, considerare.

Eiusdem ex responsione sexagesima secundā ad Thalassium.

Dominus noster Iesus Christus vnigenitus Dei filius & verbum, qui per se ipsum natura simplex est, & semper permanet, propter me autem carnem assumens anima rationeque præditam, factus ea ratione, quam ipse nouit, in persona compositus, neque summa cum carne in persona coniunctione confusionem in naturam vnā suscepit, neque summa cum carne per naturam differentia in geminos diuisus est filios. Summam appello in persona coniunctionem quæ nullo pacto diuidi potest. Summam autem cum carne differentiam quæ confundi prorsus nequit, aut immutari. Quoniam carnis à Deo susceptæ mysterium non admittit in persona differentiam propter naturalem eorum, ex quibus constat, diuersitatem, ut vel Trinitatis mysterium acceptionem accipiat, vel quicquam sit eiusdem cum Diuinitate, generis, aut essentiae per

per naturam. Duarum enim naturarum in vnā personam, non autem in vnā naturam concursus est factus, ut & vnum in persona ex naturis mutuo concurrentibus per coniunctionem perfectum ostendatur, & earum ad coniunctionem indissolubilem per naturalem proprietatem convenientium differentia credatur, quæ sine mutatione confusionēque maneat. Si enim ad aliā naturæ generationem, naturarum concursus factus est, salutis nostræ mysterium nobis omnino sit incongruum. Neque enim habemus, unde, aut quomodo possumus Dei descensum ad nos intelligere, carne per coniunctionem in naturam diuinam mutata, aut natura diuina in carnis essentiam conuersa, aut vtraque in alios à se diuersæ naturæ generationem per missionem cōfusa, neutra illarum, ex quibus est, natura rationē suā integram conseruante. Nam siue in Diuinitatis naturam caro cōuersa sit, siue in carnem natura Diuinitatis, siue coniunctionis in vnā natura modus ad aliā naturā ab ipsis diuersæ generationem naturas compulerit, ego carnis à Deo assumptæ mysterium non cognosco, cum post coniunctionem in mysterio naturalem carnis & Diuinitatis differentiam non inueniam. At si carnis & diuinitatis in Christo post coniunctionem differentia manet, neque enim vnquam idem per essentiam sit Diuinitas & caro, concurrentium coniunctio non in vnā naturam, sed in vnā personam facta est, quæ nullam in Christo vllō modo differentiam reperimus. Verum enim cum propria carne per personam vnum est.

Eiusdem de duabus Christi naturis.

Tres personas Arius confiteatur, sed vnitatem negat, & sanctam Trinitatem non eiusdem essentiae dicit. Sabellius autem vnitatem confiteatur, sed Trinitatem negat. Eundem enim esse dicit patrem, & filium, & Spiritum sanctum, At Ecclesia & vnitatem confiteatur, & prædicat Trinitatem. Sic & in vno sanctæ Trinitatis Nestorius naturalem asserit differentiam, sed vnitatem non confiteatur. Hanc enim in persona factam negat. Eutiches contra fatetur vnitatem, sed essentiae differentiam negat, & naturarum confusionem inducit. Ecclesia verò & vnitatem in persona tradit indissolubilem, & minime confusam essentiae differentiam.

Et hac eodem ex loco.

IN sancta Trinitate eadem est essentia, & diuersae personae. Vnam enim essentiam, & tres personas confitemur. In homine autem eadem & persona, & diuersitas essentialis. Etenim cum vnus sit homo, aliam anima, alia corpus habet essentiam. Similiter in Christo Domino eadem est persona, & essentialium diuersitas. Nam cum vna persona sit, alia est Diuinitatis essentia, & alia humanitatis. Quemadmodum autem in sancta Trinitate fieri non potest, vt vnitatem cōfiteamur, & differentiam non pronunciemur, sic & in ipsa dispensatione necessarium est, & vnitatem, & differentiam enunciare.

Et hac.

Quemadmodum Sabellium naturalem in sancta Trinitate pradicantem vnitatem, sed personarum differentiam negantem execramur, sic execramur Eutychem, qui in Christo vnitatem personae confitetur, sed naturalem differentiam non agnoscit.

Et hac.

VT in sancta Trinitate non cum trium personarum confusione vnam essentiam dicimus, nec tres personas cum vnius essentiae interitu, sic in vno sanctae Trinitatis nec vnam personam dicimus cum duarum personarum confusione, nec cum vnius essentiae interitu naturas duas.

Et hac.

Qui propter duarum in Christo naturarum differentiam personae vnitatem non agnoscit, Nestorianus est. Et qui in personae vnitatem naturalem non concedit differentiam, est Eutychanista. At qui personae vnitatem, & naturalem differentiam in vno sanctae Trinitatis praedicat, is reglam & nulli obnoxiam reprehensioni fidem amplectitur.

Et hac.

Qui & vnitatem & differentiam in Christo dicit, nec differentiam tollit, nec vnitatem confundit. Etenim Cyrillus dicitur eos qui propter personae vnitatem differentiam tollunt, & Sinodus Oecumenica illos execratur, qui propter vnitatem personae naturalem differentiam tollunt in vno sanctae Trinitatis.

Eiusdem,

Eiusdem impium esse, Christum vnam simpliciter naturam dicere.

IN Christus, vt illi sentiunt, est natura composita in quo mirabilis Seueri rationum arx est constituta, aut generalis omnino est, aut singularis, tertium enim cogitare non possumus. Si generalis est, Christus natura de multis nimirum numero differentibus dicitur, & cogitatione tantum erit in se, in quibus habet essentiam, non autem per se in propria vna persona cognoscitur, siue accidentibus indiuiduorum, quae in indiuiduis ipsi subiectis considerantur. Haec enim est omnis naturae generalis definitio atque ratio. Et superuacanea ista Seueri aduersus veritatem insania, pro vno Christo multitudine semichristorum, qui nullam nec cum Deo, nec cum hominibus rationem eandem habeant, inducitur. Si natura singularis est Christus, vt illud omittamus, nullam esse naturam, quae vnica sit persona circumscripta, quamuis in fabulis de cantantem volucem isti Phoenicem ad extremum tanquam exemplum inextinguibile, quo innitatur ipsorum opinio, proponant. Nam si volucris est Phoenix, & animal prorsus est. Si animal, primum nō omni modo singulare, quatenus est animal, non enim solum animal. Praeterea, si animal, & corpus animatum sensu praeditum. Quod si corpus animatum ac sensu praeditum est Phoenix, & ortui profecto atque interitui obnoxia. Quod si talis est, quaramus ex sapientibus istis rerum spectatoribus, an fieri possit, vt quod ex eorum est numero, quae sunt animata teusque praedita, quodque ortum atque interitum sentit, singularis naturae sit, quantum pertinet ad personam, cum mutua ipsorum in specie successio perspicua sit existendi nota. Ad hec si natura singularis est Christus, nec eiusdem cum Deo & patre, nec eiusdem cum hominibus est essentiae. Quod enim omnino est natura singulare, naturali cognatione nulli coniunctum est. Quod si ab omnibus, vt eos sentire probamus, natura diuersus est Christus, fustes ipsos opinionum insensatores rogemus, vt nobis dicant, qualem natura Christum, & qua ratione veneretur. Itaque cum magnum atque horrendum necessario periculum ex rationis, quae reddita est, vt consequatur eos, qui Christum naturam vnam, aut naturam esse vnam contendunt, siue simplex, siue composita, ea quae

sive generalis, aut communis, sive singularis dicatur, animos nostros omni custodia ab eiusmodi opinione remotos seruemus, ut & à minis ipsi impendentibus liberi simus.

Eiusdem.

Quamobrem si Dei verbum non lege atque ordine naturarum rerum compositarum, sed alia ratione divina, & quae verbis explicari non potest, nempe per carnis assumptionem compositum esset, non autem per generationem simul cum carne compositionis accepit essentiam, ut totum ali quod specie completeret, ut veritatis oratio omnibus aperte significat. nostra conatur insipientes illi compositionem, quae omnem naturam terminum rationemque superat, legibus naturalibus impedire subiicere. Quamobrem qui per carnis assumptionem verbum esse factum hominem dicit, is, & aeternam Dei ante secula essentiam seruat, & voluntariam pie confiteretur sponteque susceptam in tempore carnis inductionem, & differentiam verbi suscipientis, atque carnis susceptae sine confusione tueretur etiam post coniunctionem. Qui vero Dei verbum non per carnis assumptionem immutabili ratione factum esse hominem dicit, nihil eorum, quae dicta sunt, villo modo verè poterit confiteri.

Eiusdem de voce hac, in duabus naturis.

In duabus naturis ratione indivisibili ipsum esse credimus, ut in Divinitate, & humanitate. Quemadmodum enim cum ex duabus naturis constare Christum dicimus, ex Divinitate & humanitate, ut duabus è partibus totum intelligimus, ita cum post coniunctionem eum duabus in naturis esse dicimus, in Divinitate atque humanitate esse credimus, ut totum in partibus. Partes enim Christi sunt Divinitas & humanitas ipsius, ex quibus, & in quibus consistit. Præterea vñ Dei verbi naturam carnem assumpsisse animatam anima mente prædita dicere & predicare didicimus ex doctrina sancti Cyrilli. Ut ex eo, quod dicimus, carnem assumpsisse, essentiam naturae nostrae illatam intelligamus. Itemque vñius & eiusdem Christi tam miracula, quam cruciatus esse dicimus, & alterum eiusdem ortus, unum ante secula sine corpore ex patre, & alterum in tempore ex matre & virgine ratione corporea atque humana. Ex quo maxime & verè proprie ipsam Dei genitricem confitemur.

confitemur. Ut quæ genitum ante secula ex patre Deum verbum, in extremis temporibus ex ipsa carne assumptum genuerit. At naturam vñam compositam Christum dicere omnino recusamus, non solum propter causas, quas diximus, verum etiam quia nemo Patrum probatorum adhuc usque diem vocem hanc protulisse deprehenditur, & quoniam ab Apolinario & discipulis eius perspicue videtur esse profecta.

Eiusdem de persona composita.

Verum, si quoniam omnis persona composita proprias partes, & secum & inter ipsas eiusdem temporis habere deprehenditur, nos autem Christum personam esse compositam dicere non recusamus, propterea nos aduersarij propriis captos rationibus reprehensionem vitare posse negauerint, respondeamus, verè licet rem habituram, si compositam, tanquam speciem, quæ de ipsa diceretur, habentem concederemus. Nunc autem haud ita loquimur, itaque in nullam incidimus reprehensionem. Scimus enim planè omnem personam compositam non per se, sed per naturam circumiectam constituere speciem, quādo composita est. Et speciem, quæ dicitur, ad quam illa reducitur, cum id, quod singulare, seu priuatum est, totum illud plenissimum habeat in se, quod est vñuersum, seu commune, & generale, proprium autem generali nihil omnino impertiat. Quod quidem de Christo nemo prorsus eorum, qui ad hanc vñque ætatem pietatis doctrinam tradiderunt, mentis composuerit. De quo ut de Christo nemo neque genus neque speciem dici comperiet. Non enim naturæ ratione ad nos Dei verbum per carnem descendit ratione dispensationis sibi sine detrimento naturam nostram coniungens, eam renouauit. Quamobrem magna dementia sua nihil profecerunt, cum ipsorum sapientia ad quantitatem, quam negauerant, redierit, quippe qui ne ipsam quidē in qualitate differentiam, sine quantitate dicere valeant. Necesse enim est, ut multe sint, aut duæ saltem qualitates, ut dictum est, quarum differentiam constituent. Vñam enim qualitatem, quæ cum alia prorsus mixta non sit, secum ipsam differre, nemo sanus vñquam dixerit. Reliquū igitur est, ut vel ab ipsa nuda recedant differentia, cum intelligant, ipsam omnino significare aliquorum differentiam quan-

titatem, vel veritatis confessionem nobiscum recipiant, qui differentiae ratione tantummodo numerum ex patrum sententia pie iccirco suscepimus, ut quae coniuncta sunt, sine confusione manifeste cognosceremus. Illud autem benivolentibus nobis exponant, si quidem una est apud ipsos sapientiae non ignava ratio, cum ad coniunctionem duo concurrere dicant, eaque post coniunctionem sine confusione permansisse non negent, tantummodo ipso termino & ratione recedente, licet ad unam utrumque filii personam atque unam hypostasim concurrerit, cur duo per ipsos servata, ut dicunt, si tamen vere loquuntur, non conficiantur. Et quae sit ratio & causa, quam obrem numerum minuant, & quomodo duae naturae factae sint una. Aut si coniunctio sine ulla manifeste diminutione, quae ratio sit, cur ea non dicant sine diminutione servata. Quod si perfecterint, unius laetitia aequo animo patiemur, admirabimurque bonae ipsorum disciplinae constantiam, qui nobis iterum aeternae cognitionem soli percipere videantur. At nunquam poterunt rationem, quae id persuadeant, invenire.

Eiusdem solutio questionis Seueri.

AD illud postremo Seueri putre atque inane effugiant incrementum, quod ab eo passim iactatur, & decantatur. Dicere enim ridiculum esse, dicere, duas naturas duabus esse naturis constitui, tanquam argumentum captiosum a nobis propositum recte confluent. Quem enim ex his, qui divina callent Ecclesiae instituta, audierunt dicentem, Duarum naturarum coniunctionem duas naturas constituere? Id audiuisse nullo modo poterunt dicere, si veritatis studiosi sunt. Duabus quidem est naturarum coniunctionem factam dicimus, sed unam ex ipsis Christi personam constare compositam, quae illas ipsas naturas, ex quibus composita est, ut totum proprias partes sine defectu cum proprietatibus naturalibus & sine mutatione tueretur atque conservaret, & in ipsis conservaretur & custodiretur ut totum in partibus. Quare duabus est naturis non duas naturas, sed unam Christi personam compositam dicimus, quae naturas has ut proprias partes complectitur, & eas ut partes proprias continet, & in ipsis, tanquam in partibus & est, & cognoscitur. Itaque cum unum & duo idem dicimus, non eadem, sed alia, atque alia ratione

sine de uno & eodem utraque pronunciamus. Duo quidem, quantum ad rationem pertinet naturarum, ex quibus est coniunctio. Neque enim idem natura Dei verbum esse cum propria mente cognoscimus. Unum autem quantum ad personam. Mem enim cum propria carne Deum verbum per personam esse scimus. Quamobrem neque naturas unam in naturam scilicet confundimus, naturalem in Christo differentiam autem, ne verbi & carnis commutationem inducamus, neque rursus in duas personas proprie consistentes insanè dividimus, in personae ipsius ratione differentiam collocantes, ne salutem nostram negemus. Quemadmodum ex diametro inter se in incoerentia discrepantes Apollinarius & Eutyches una ex parte, & Nestorius ex altera fecerunt. Illi dum naturalem in Christo ignorant differentiam, hic vero dum personae quoque differentiam inducit. Quapropter exciderunt a veritate. Sed in personae etiam unitate naturalem proprietatem immobilem agnoscetes, pariter & confusione, & divisione repudiamus. Neque enim coniunctionis loco confusionem constituimus, ut qui ea, quae coniuncta sunt, ignoremus, neque pro differentia divisionem, ut qui ea, quae differunt, separatim per se consistere asseramus. Hoc & Magnus ille Theologus Gregorius, mea quidem sententia doctorum in magno Apologetico dicit, Unum ex utrisque, & per unum utraque. Quod in secunda oratione de filio clarius exponens, & si enim, inquit, utrumque unum, non tamen natura, sed coniunctione.

Item aduersus illos, qui unam in Christo naturam esse dicunt Damasceni.

CAP. LXVII.

Sine inuersione & mutatione mutuo naturae duae coniunctae sunt. Cum neque natura diuina recesserit a propria simplicitate, neque humana in naturam diuinitatis conuersa sit, aut in nihilum reducta. Neque duabus est naturis una composita sit essentia. Natura namque composita cum neutra illarum naturarum, ex quibus constat eandem habere potest essentiam, ex diuersis diuersum efficiens. Ut corpus quatuor ex elementis compositum, neque eiusdem cum igne dicitur essentiae, neque ignis nominatur. Nec ignis dicitur, nec aqua, nec terra, nec eorum horum aliquo eandem essentiam habet. Quamobrem si

Christus, ut Hæretici sentiunt, post coniunctionem declaratur est una natura composita, ex simplici natura in compositum mutatus est, itaque nec cum patre, qui naturæ simplicis est, nec cum matre, quæ non est ex diuinitate atque humanitate composita, eandem habet essentiam, neque in diuinitate & humanitate est, neque deus vocabitur, neque homo, sed Christus tantum. Et nomen hoc, Christus, non personæ ipsius nomen est, sed vnius, ut ipsi dicunt, naturæ. Nos autem neque vnius naturæ compositæ Christum asserimus, neque ex diuersis diuersum quiddam, ut ex anima & corpore hominem, aut ut quatuor ex elementis corpus, sed ex diuersis eadem. Nam ex diuinitate atque humanitate Deum perfectum, atque hominem perfectum eundem ex duabus & in duabus naturis consistemus. Nomen autem hoc, *CHRISTVS*, dicimus esse personæ, neque vno modo dici, sed duas naturas significare. Ipse enim vixit seipsum, vngens quidem corpus ut Deus, vnctus humani homo. Ipse enim est hoc atque illud. Porro diuinitas humanitatis est vnctio. Si enim vnius naturæ compositæ Christus existens eiusdem esset essentia cum patre, compositus nimirum & pater esset, & eiusdem essentia cum carne, quod quidem absurdum est, & omni ratione detestandum. Præterea quomodo duas essentias contrarias una natura suscipiat? Qui enim fieri queat, ut eadem natura secundum idem creata sit & increata, mortalis & immortalis? circumscripta & incircumscripta? Quod si vnius dicentes Christum naturæ, simplicem ipsam affirmariot, aut nudum ipsum Deum fatebuntur, & fictam carnis assumptionem introducent, aut nudum hominem, ut Nestorius sentit. Verum illud Hæreticos in errorem inducit, quod idem esse dicunt naturam & personam. Sed quoniam vnā hominum naturam dicimus, sciendum est, non animæ & corporis rationem respicientes ita loqui. Vnius enim anima & corpus inter se coniuncta esse naturæ non possunt. Verum quia plurimæ sunt hominum personæ, omnes autem eandem naturæ rationem suscipiunt, omnes enim ex anima & corpore compositi sunt, & omnes animæ naturam, & corporis essentiam obtinent, communem plurimarum personarum speciem naturam vnā appellamus, eundem tamen binas personæ singulæ naturas habeant, & in domino

mino nostro Iesu Christo non licet communem speciem accipere. Neque enim fuit, nec est, nec erit alius Christus, ex diuinitate, atque humanitate, in diuinitate atque humanitate Deus perfectus, idem & homo perfectus. Iecicō vnā in Domino nostro Iesu Christo natura dici non potest. Quoniam vtiq; duabus è naturis perfectis diuina & humana non per mixtionem, nec per confusionem, nec per concretionem factam esse dicimus coniunctionem, ut insanus Eutyches, & Dioscorus & Severus, cum reliqua ipsorum execranda multitudine asserant, neque per personam, neque per habitum, neque per dignitatem, neque per eandem voluntatem, neque per honorem, aut nominis similitudinem, aut per approbationem, ut Deo inuisus Nestorius affirmabat, sed per compositionem, sine hypostasi sine inuersione, & sine confusione, & sine mutatione, & sine diuisione, & sine separatione, & in duabus naturis perfectis vnā personam consistemus filij Dei & carnem induti, eandem personam dicentem diuinitatis & humanitatis ipsius, & duas fatentes in ipso post coniunctionem seruati, non per se vnāquaque & separatim constituentes, sed vñcti in vnā, coniunctas persona. Per essentiam enim dicimus coniunctionem, hoc est, veram, & non fictam. Per essentiam verò, non quod duæ naturæ naturam vnā compositam effecerint, sed quod verè in vnā personam compositam coniunctæ sint. Et ipsarum essentiarum differentiam seruari statuimus. Quod enim creatum est, creatum mansit, & increatum mansit increatum. Mortale mansit mortale, & immortale, quod est immortale. Quod visibile est mansit visibile, & inuisibile quod inuisibile. Hoc miraculis splendet, illud conuincit obiectum est. Sed quæ sunt humana, Verbum fecit sua. Ipsius enim sunt, cum sanctæ sint carnis ipsius. Et carni tribuit, quæ ipsius sunt propria, per vicissitudinem & mutuam partium concessionem, & coniunctionem in persona, & quoniam vnus atque idem erat, qui tum diuina, tum humana gerbat in altera forma cum alterius cōmunionē. Quamobrem & Dominus gloriæ crucifixus dicitur, cum tamen diuina ipsius natura passā non sit. Et filius hominis, antequam pateretur, in exlo esse dicitur, ut ipse Dominus ait. Sicut enim vnā ipsius personam, sic & veram naturarum differentiam seruari dicimus. Hæc autem quomodo seruabitur, nisi seruentur ea, quæ

differentiam habent inter se. Differentia enim est rerum differentium differentia. Qua igitur ratione Christi naturæ inter se differunt, ea dicimus ipsum extremis coniungi, id est, ratione essentia. Diuinitate quidem patri & spiritui, humanitate autem matri & omnibus hominibus. Qua verò ratione ipsius naturæ coniunguntur, ea dicimus ipsum & à patre & à spiritu sancto, & à matre, & à reliquis hominibus differre. Naturæ autem ipsius, persona coniunguntur, cum vnā habeant personam compositam, qua & à patre differt, & à spiritu, & à matre, & à nobis.

Eiusdem.

CAP. LXVIII.

Iam quemadmodum vnā in Diuinitate naturam confitemur, tres autem verè personas esse dicimus, eaque mutuo indiuidibiles, & inseparabiles, & coniunctas, & inter se sine confusione commearantes scimus, & coniunctas quidem sine confusione, tres enim sunt, licet coniunctæ sint. Distinctas autem sine intervallo, quamuis enim vnæqueque per se subsistat, sine perfecta sit persona, & suam proprietatem, seu existendi rationem diuersam habeat, essentia tamen & naturalibus proprietatibus coniunctæ sunt, & quia non distant, neque discedunt à paterna hypostasi, & vnus Deus sunt, & dicuntur, eodem modo & in diuina, & arcana, & omnem mentem, & comprehensionem & superante dispensatione vnus sanctæ Trinitatis Dei verbi & Domini nostri Iesu Christi, duas quidem naturas diuinam & humanam inter se congressas & in persona coniunctas, vnā autem personam à duabus perfectam naturis compositam cōfirmemur. Duas verò naturas etiam post coniunctionem in vna persona cōposita, siue in vno Christo seruari dicimus, & ipsas verè esse, & naturales ipsarum proprietates, coniunctas quidem sine confusione, & sine diuisione, differentes autem, & numeratas. Et quemadmodum tres sanctæ Trinitatis personæ & sine confusione coniunctæ sunt, & sine intervallo distinguuntur, & numerantur, nec numerus diuisionem, aut intervallum, aut alienationem, sectionemue in ipsis agit, vnū enim Deum patrem, & filium, & Spiritum sanctum agnoscimus, eodem modo Christi naturæ licet coniunctæ sint, sine confusione tamen cōiunctæ sunt. Et quæuis inter se, commentur, sua

nam tamen versionem aut commutationem non admittunt. naturalem enim suam vtraque proprietatem conseruat immutabilem. Quapropter & numerantur, & numerus diuisionem non inducit. Vnus enim est Christus tum in diuinitate tum in humanitate perfectus. Numerus enim nec diuisionis, nec coniunctionis est causa, sed numeratorum significat quantitatem, siue coniuncta, siue diuisa sunt. Coniunctorum quidem, vt si dixeris, parietem hunc quinquaginta lapides continere. Diuisorum autem, vt si in hoc campo iacere dixeris lapides quinquaginta. Rursus coniunctorum vt cum duæ sunt in fornace naturæ, nempe ignis, & ligni. Diuisorum autem, vt alia est ignis natura, & alia ligni, cum alio modo coniungat, aut diuidat ipse numerus. Quemadmodum igitur fieri non potest, vt tres diuinitatis personas, licet mutuo coniunctæ sint, vnā personam dicamus, quoniam personarum differentia non confunduntur, neque delentur, ita fieri nequit, vt duas Christi naturas in persona coniunctas vnā affirmemus esse naturam, ne deleamus, aut confundamus, aut ad nihilum redigamus ipsarum differentiam.

Eiusdem. CAP. LXXII.

Si aliquis quærat, verum domini naturæ ad quantitatem continuam, an ad discretam reducantur, respondebimus, Domini naturas neque vnum esse corpus, neque superficiem vnā, neque vnā lineam, neque tempus, neque locum, vt ad continuam referantur quantitatem. Hæc enim sunt, quæ quantitate continua numerantur. Sciendum autem est, numerum esse rerum differentium, neque enim quæ nullo modo differunt, numerari possunt. Et qua ratione differunt, ea numerantur. Exempli gratia, Petrus & Paulus, qua ratione coniuncti sunt, ea non numerantur. Nam cum essentia ratione cōiungantur, duæ non possunt dici naturæ. At cum persona differant, duæ dicuntur personæ. Itaque numerus est rerum differentium, & qua ratione differunt res differentes, & etiam ratione numerantur. Porro Domini naturæ sine confusione coniunguntur in persona. Ratione autem & modo differentia sine distractione distinguuntur. Et qua ratione coniunguntur, ea non numerantur. Neque eam personam duas dicimus esse Christi naturas. Sed qua ratione sine distractione

distinguntur, ea numerantur. Duæ enim sunt Christi naturæ ratione & modo differentia. Persona enim copulata, & mutuo inter se committentes, sine confusione coniunguntur, cum suam utraque naturalem differentiam seruet. Proinde cum differentia modo, eoque solo numerentur ad discretam referentur quantitatem. Vnus igitur Christus est, Deus perfectus, & homo perfectus, quem cum patre & spiritu vna adoratione simul cum vera ipsius carne adoramus. Neque enim carnem non adorandam dicimus. Adoratur enim in vna verbi persona, quæ facta est ipsius carnis persona. Nec tamen ut creatam adoramus, non enim adoramus ut carnem simplicem, sed ut diuinitati coniunctam, & quod vnam in personam & in vnam hypostasim Dei verbi duæ ipsius naturæ confluxerint. Timoo carbonem attingere, quoniam ligno coniunctus est ignis. Adoro vtrumque quod est in Christo, propter diuinitatem carni coniunctam. Non adiungo quartam personam Trinitati. Absit. Sed vnam personam Dei verbi, & carnis ipsius esse confiteor. Trinitas enim, etiam post carnem assumptam à verbis Trinitas permanet.

Eiusdem.

CAP. XCVI.

Filium Dei cum patre & Sancto spiritu adoramus, incorporeum quidem antequam humanitatem assumeret, eundem verò etiam nunc posteaquam carnem assumpsit, & factus est homo existens Deus. Quamobrem caro ipsius in propria natura, si subtili cogitatione diuiseris id, quod cernitur, ab eo, quod intelligitur, adoranda non est, utpote creata. Coniuncta verò cum deo verbo propter ipsum & in ipso adoratur. Quem admodum enim Rex & nudus & indutus adoratur, cum tamen purpura, ut simplex purpura conculcetur, & proiciatur. At cum facta est regium vestimentum, honoratur & colitur, & si quis eam cum ignominia conculcarit, capite saepe damnatur. Ac sicut lignum nudum attingi potest, cum igne verò coniunctum & carbo effectum non propter se, sed propter ignis conjunctionem attingi non potest. Nec ligni natura est, quæ tangi nequeat, sed carbo, seu lignum ignitum & inflammatum. Sic & caro natura quidem sua non est adoranda, sed in Deo verbo ipsam induto adoratur, non propter se, sed propter Deum verbum.

verbum cum ipsa per personam coniunctum. Et non dicimus, nos carnem simplicem adorare, sed carnem Dei, seu Deum carnem indutum.

Eiusdem.

CAP. LXIII.

Nam & si non est natura sine hypostasi, aut essentia sine persona, in hypostasis enim, atque personis tum essentia tum natura considerantur, non tamen necesse est, ut naturæ inter se in persona coniunctæ propriam singulæ personam habeant. Possunt enim in vnam concurrentes personam, quauis propriam singulæ personam non habeant, esse tamen non sine persona, sed vnam & eandem utraque habere. Eadem enim verbi persona, cum sit ambarum naturarum persona declarata, nec vnam illarum finit esse sine persona, nec eas inter se diuisas habere personas concedit, nec modo hanc, modo illam. Sed ipsa semper est ambarum sine diuisione & separatione persona, non dissecta, neque ita diuisa, ut sui quidem ipsius partem vnam huic, partem illi alteram tribuat, sed tota huius, & tota illius est sine vlla prorsus partitione. Neque enim Dei verbi caro proprie per se subsistit, neque alia persona facta est præter Dei verbi personam. Sed in ipsa consistens, per ipsam potius, quam per se proprie constat. Itaque nec sine persona est, nec aliam addit personam Trinitati.

Eiusdem.

CAP. LXXIIII.

Quamobrem & accessionem in Trisagio ab infano Petro pullone factam execramur, utpote quæ quartam inducit personam, & Dei filium, qui Dei virtus est in sua consistens persona separat ab eo, qui crucifixus est, tanquam diuersus sit ab illo, qui fortis est: aut sanctam Trinitatem putat esse patibilem, & vna cum filio crucifigit patrem & Spiritum sanctum. Recedant istæ detestandæ fallæq; nugæ. Nos enim illud, Deus sanctus, ita de patre accipimus, ut non illi soli diuinitatis nomen assignemus, sed & filium, & Spiritum sanctum Deum agnoscamus. Et illud, sanctus fortis, de filio sic accipimus, ut patrem & Spiritum sanctum fortitudine non spoliemus. Et illud, sanctus immortalis de Spiritu sancto sic accipimus, ut ab

animæ qualitatem, sed propter similitudinem indiuiduorum, quæ sub vnâ speciem reducuntur, vnâ in homine naturam dicunt, vnâ item in Christo naturam asserunt, vbi vna natura plures non complectitur personas. Præterea omnis compositio ex proxime componentibus conficitur, Neque enim dicimus, donum ex terra, & aqua, & reliquis elementis componi, sed ex lapidibus & lignis. Alioqui necesse sit & humanum ex quinque; saltem naturis compositum affirmare, nempe ex quatuor elementis & anima. Sic & in Domino nostro Iesu Christo non partes partium, sed quæ proxime componunt, nempe Diuinitatem & humanitatem consideramus. Ad hæc si duas in homine naturas dicimus, tres in Christo naturas dicere cogemur. Et vos, qui duabus è naturis hominem constare dicitis, ex tribus naturis Christi constituitis. Idem de actionibus intelligitur, necesse enim est, vt actio naturæ mutuo respondeat. Hominem autem duas dici debere naturas testis est Gregorius Theologus, ita loquens, sed cum duplices simus, hoc est, ex anima corporeque; constemus, ex natura nimirum visibili, & inuisibili, duplex est item expurgatio, nempe per aquam & spiritum.

Eiusdem ad eos, qui quarunt, vtrum sancta Dei genitrix duas naturas genuerit, & vtrum duæ natura in cruce pependim.

Factum, & non factum, quod creatum, increatumque significat, ad naturam refertur. Genitum autem & ingentum non ad naturam, sed ad personam. Natura igitur diuina increata est. Omnia verò post naturam diuinam facta creataque sunt. Itaque in natura diuina atque increata ingentum quidem in patre consideratur, neque enim genitus est, genitum autem in filio, ex patre enim ab æternitate genitus est. Procedens verò consideratur in Spiritu sancto. Cuiusque speciei animalium prima generata non sunt, ab opifice enim facta sunt Deo, non autem ex similibus prognata. Fieri enim ad solo patre eiusdem essentia genitus est. Ipse verò res procreata ex coniunctione maris & feminæ generantur personam habentes eiusdem essentia. Ex quo intelligimus, gigni natura

naturam, sed ad personam pertinere. Nam si ad naturam pertineret, in eadem natura genitum & ingentum non consideratur. Sancta igitur dei genitrix personam genuit duabus in naturis declaratam, quæ ex patre quidem, quantum ad Diuinitatem pertinet, sine tempore genita est. In extremis autem temporibus ex ipsa virgine carnem assumpsit, & carne nata est. Idemque dicitur de crucifixione, & resurrectione, & assumptione. Hæc enim non ad naturam referuntur, sed ad personam, Christus igitur duabus in naturis existens passus est natura patibili, & crucifixus est, & in cruce pependit carne, non autem Diuinitate. Itaque genitus est Deus verbum hominem induens carnem. Et crucifixus est carne, & mortuus est carne, Diuinitate ipsius impatibili permanente.

Eiusdem. Caput LXXV.

Quamobrem Dei verbi naturam carnem assumpsisse, aut carni coniunctam esse dicimus. Verbi autem naturam carnem passam nondum audiuius. Sed Christi carne passum didicimus. Restat igitur, vt dicamus, carnem assumpsisse, nihil aliud esse, nisi carni esse coniunctum. Carnem verò factam verbum, ipsam verbi personam sine mutatione factam esse carnis personam. Et Deus homo factus, & homo deus dicitur. Diuinitas verò homo facta, aut hominem induta nullo modo dicitur. At Diuinitatem humanitate coniunctam in vna ipsius personarum didicimus Deum item formam, aut essentiam accipere alienum, aut nostrum est. Ac singulis quidè personis conuenit nomen hoc deus. Diuinitatem verò personam dicere non possumus. Diuinitatem enim patrem solum, aut solum filium, aut Spiritum sanctum dici non accepimus. Diuinitas enim naturam significat. Deus verò etiam communitatem naturæ declarat, & singulis personis denominatiue tribuitur, quemadmodum & homo. Deus enim est qui diuinam habet naturam, & homo, qui humanam. Illud præterea sciendum est, patrem & Spiritum sanctum nulla ratione carnis assumptæ à verbo fuisse participes, nisi diuino vaticinio, & approbatione, & voluntate.

Eiusdem. Caput XC.

Ipsam Dei verbū omnia carne sustinuit, diuina & sola ipsius natura impatibili permanente. Nam animam quidem, vt pote patibili

patibilis, cum corpus laceraretur, ipsa quoque simul cum lacerato corpore angebatur & patiebatur. Diuinitas autem, vtpote impatibilis, vna cum illo non patiebatur. Illud item sciendum est, nos dicere, deum carne passum. Diminitatem verb carne passam, aut deum per carnem passum nullo modo. Nam si, cum arborem securis fecet, dum illustratur à sole, non secatur ipse sol, neque patitur, quanto magis impatibilis verbi diuinitas per personam carni coniuncta, carne patiente, mansit impatibilis? Non est autem necesse, ut exempla sic omnino similia sint, ut nihil desit. Sed in exemplis & similitudo & diuersitas consideratur. Quod enim in omnibus simile est, non exemplum, sed idem est.

Item aduersus eos, qui vnā in Christo naturam asserunt. Diuersorum aliorum patrum.

In quaestionibus suis Eurychianistae disputant ad hanc modum, si duae sunt in Christo naturae, duae erunt & hypostases. Neque enim natura vlla sine persona. Arque ita duo personae erunt filii. Respondemus, hypostasim aut personam, ut in sancta Trinitate, & Angelis, & hominibus) significare, aut existentiam, ut in rebus, quae quoquomodo sunt, ad eam personam non sunt, differentiam. Quamobrem hypostasim, quae personam significet, vnā esse dicimus. Duas vellet, quae significarent existentiam, etiam concedere, nullum esse periculum asserimus, quo neutram in ipso naturam esse sine existentia demonstramus. Existentiae enim hypostasim omnibus in rebus reperiemus, personae vero hypostasim non in omnibus. Quamobrem hypostasis Christi personam significans, vtriusque naturae ipsius est hypostasis: nam cum simplex esset, est facta composita. Ac diuina quidem eius natura propriam habet hypostasim, humana vero neque sine hypostasi est, neque propriam habet hypostasim, sed in hypostasi diuina nimirum subsistit.

Falso Dualitatem accusant, tanquam prima diuisio sit, quae statim post unitatem occurrat. cum potius duarum sit unitatum coniunctio, & suam comprehendendi vim statim constituat. Numerus enim non est unitatum diuisio sed potius cumulus, ut qui in ea facultate praestant, definiuerunt. Quod si dualitatis in ea, ex quibus constat, resolutionem diuidere coniunctionem dixerint, siue cogitatione, siue re ipsa id fiat, fore

fortasse loquentur. Dualitas verò in se ipsa manens non est factio, neque unitatem diuisio, sed potius ipsarum coniunctio & copulatio. Quamquam natura numeri per se neque diuidit, neque coniungit, sed vtriusque suscipit pro ratione illius, qui copulator. Neque enim bicubitale lignum secat numerus duorum cubitorum. Sed quamuis dimensum sit, continuam tamen suam retinet quantitatem. Nec decem modij tritici diuisi sunt, propterea quod dimensi sint. Sed & dominus cum duodecim esse diceret horas diei, non eius diuisit continuam quantitatem. Et cum Apostolus diceret, multa membra, corpus autem vnum, non secundo membra dissecuit. Nec qui dixit, Omnia ossa mea dicent, Domine, Domine, quis similia tibi, diuisit membra sua. Quod si illud, Duodecim, & illud, multa, & illud, omnia, ut reliqua praetereamus, cum significant numerum, nullam tamen diuisionem efficiunt, quis duorum numero soli singulare mutas hoc tribuat, ut diuidendi vim habeat, cum praesertim eum nos non in diuisione Christi naturarum adhibeamus, sed ut solam ipsarum differentiam claram significemus, & ostendamus, eas sine mutatione & confusione post veram & indiuisibilem coniunctionem permanere. Nam & in corpore licet tres dimensiones dicamus, non tamen ipsum corpus in tres sectiones diuidimus. Quemadmodum igitur personarum Trinitas non ipsarum diuisionem eas distrahentem in Diuinitate patet distinguuntur enim, sed sine distractione & coniunguntur sine confusione, inter se enim commean sine commixtione, separatim singularum proprietatibus, sic & in Christo naturarum dualitas non efficit ipsarum distractionem.

Duae naturae sunt vnus Christus, & vnus Christus est duae naturae. Idem igitur est, dicere, Christus agit in duabus naturis secundum alteram naturarum, & altera natura agit in Christo.

Et duabus est naturis Christum, ut ex Diuinitate & humanitate, tanquam ex partibus totum dicimus. Et in duabus naturis, ut in Diuinitate & humanitate. Et duas naturas, ut Deum & hominem. Et hoc est illud, Ea ex quibus. Et in quibus. Et quae est.

Post duarum naturarum in Christo coniunctionem, non oportet dicere diuisionem, sed differentiam. Differentia enim est ratio, qua inter se differunt subiecta. Diuisio verò est co-

tius sectio, qua illa vicissim separantur.

Cum anima à proprio corpore separata esset, Diuinitas in utrisque erat indiuisibilis, quæ & corpus à corruptione perpetuo liberum conseruabat, & animam inferis terribile & mortis vim euertentem ostendebat. Neque enim ab eo, quod compositum est, id, quod non est compositum, scinditur, sed contra potius coniungit compositum & quæ separata sunt, copulat, & in vitam reuocat.

Item aduersus eos, qui vnã in Christo naturam asserunt. Leontij Bizantij, ex triginta capitibus contra Seuerum.

Cap. I.

Si ea, quæ omnino sunt eadem, vnius naturæ sunt, & hæc ipsa dicuntur vna natura, quomodo quæ non sunt eadem omnino secundum naturam, vnius erunt naturæ, aut vna dicentur natura? Atqui nunquam idem erit omnino Christi diuinitas & eius humanitas. Quapropter hæc vnius non erunt naturæ, neque natura vna dicentur post coniunctionem.

Cap. II.

Quorum vna est natura, eorum ratio communis est, & quorum communis est ratio, ea sunt eiusdem essentia. At Christi Diuinitas nunquam erit eiusdem essentia cum ipsius humanitate, nunquam igitur vna earum ratio. Quorum autem nunquam vna ratio, horum utique naturæ semper differentes.

Cap. III.

Si ex Diuinitate atque humanitate dicentes, ex duabus etiam naturis dicunt, & idem ipsis vtrumque videtur significare, quomodo qui in Diuinitate atque humanitate dicunt post coniunctionem, non ex iis, quæ ab ipsis concessa sunt, duabus in naturis cogentur dicere? Idem enim & hic est illud, quod ex utrisque significatur.

Cap. IIII.

Si duabus è naturis Christum dicentes ex Diuinitate atque humanitate dicunt, & ex Diuinitate atque humanitate dicentes duabus è naturis ipsum dicunt. At diuinitatem atque humanitatem dicunt etiam post coniunctionem, duas igitur ipsi

post coniunctionem Christi naturas concedunt. Quod si duas in Christo post coniunctionem naturas negant diuinitatem & humanitatem Christi negant post coniunctionem.

CAP. V.

Si ea, quæ concurrunt in coniunctione, concedunt non esse confusa, duo autem ipsi quoque illa dicunt esse, quæ concurrunt, cur ea duo, quæ in coniunctione confusa non sunt, etiam post coniunctionem non agnoscunt? Quod si agnoscunt, cur non consentitur? Sin consentitur, cur ea recusant enumerare, quorum minime confusam proprietatem etiam post coniunctionem esse sciunt? Quod enim consentitur, inquit D. Basilus, id etiam enumerent.

CAP. VIII.

Si numerus omni ratione diuisionem affert, numerus diuisionis est causa, non autem diuisio numeri. Et alterum è duobus erit necessarium, vt vel nihil eorum, quæ coniuncta sunt, numeretur, vel nihil eorum, quæ numerata sunt coniungatur. Sed nonne ridiculum est, eam tribuere numero potestatem, eum omnis numerus non rerum naturam, aut qualitatem, sed quantitatem constituat?

CAP. X.

Si Christi dispensatio contrario modo se habet, atque diuinitas, in diuinitate autem tres semper personas & naturam vnã confitemur, quomodo in Christi dispensatione naturas duas, & personam vnã non dabimus? contrario enim modo se res habent, cum toto inter se ordine commutantur.

CAP. XII.

Si alius & alius sunt pronomina personarum, vt Theologus ait, aliud autem & aliud sunt naturarum pronomina, prius vnũ semper est in diuinitate, posterius iterum semper est in dispensatione, semper igitur naturæ, siquidem & earum pronomina semper sunt.

CAP. XIII.

Si non est idem natura simplex, & natura composita, simplex autem verbi natura vnã solam naturam declarat, composita Christi natura, ex istorum sententia, vnã naturam

non indicat. Quod si simplex & composita, ut ipsi volunt, Christi naturam unam significant, differentiam ostendant composita, ut ipsi sentiunt, Christi naturae, & simplicis naturae ipsius verbi.

CAP. XIII.

Quae proprie inter se contraria sunt, totam negationem toti opponunt affirmationi. Ut si affirmatio dicat, Paulus Apostolus est, negatio dicit, Paulus Apostolus non est. Hoc modo, duabus naturis una est natura contraria. Si enim una natura est Christus, non duae. Et si duae, non una. Qui autem unam dicentes aliquid aliud adiungunt, non amplius contrario modo ab ipsis dicitur sed diverso, & per circumscriptionem. Et constat ipsis ex nomine & definitione duarum naturarum confessio. Ex nomine quidem, natura verbi, ex definitione vero, carne animata anima ratione mentisque praedita. Haec enim est humanae naturae definitio. Cur igitur qui naturae definitionem dicunt, appellationem ipsius reiiciunt, dicant isti, qui ne consentanea quidem inter se à repugnantibus possunt discernere.

CAP. XIX.

Simplex natura non est eiusdem essentiae cum composita. Simplex autem est patris natura, Christi vero composita, non igitur eiusdem essentiae est Christi natura cum natura patris. Atqui Christum & eiusdem cum patre essentiae, & eundem eiusdem essentiae nobiscum affirmare se fingunt. Dicite igitur, an fieri possit, ut una, quemadmodum ipsi aiunt, composita Christi natura omni ex parte sit eiusdem essentiae cum patre & omni rursus ex parte eiusdem nobiscum essentiae, ut non ad eandem nos etiam adducant essentiam, quam habet pater. Quod si dixerint, non omni ex parte unam Christi naturam esse & cum patre & nobiscum eiusdem essentiae, reliquum est, ut unius naturae dimidium cum patre, & dimidium sit eiusdem nobiscum essentiae. Hoc autem quid aliud est, nisi diuidere unam ut ipsi dicunt Christi naturam in eandem & diversam essentiam, & in totidem partes quod unam Christi naturam compositam absoluunt? Est autem impietas Arij, & Apollinaris, quae diuinitatis & humanitatis Christi negat perfectionem.

CAP.

CAP. XXIII.

Si Christus, ut ipsi quoque concedunt, etiam post coniunctionem Deus & homo dicitur, & haec ipsa naturae sunt, quomodo in Christo duae naturae non sunt, siquidem idem natura non est Deus, & homo, nec qua natura Deus est, eadem est homo?

CAP. XXIII.

Si vera ratione & sanctorum patrum sententia eodem modo à persona differt essentia, quo commune à proprio, una verbi natura non cum carne sed cum patre una natura dicitur. Cum ipso enim habet eandem naturae rationem. Sin una eius & est & dicitur natura cum patre, nunquam dicitur una cum carne natura. Quod si non una prorsus cum carne natura dicitur, nec caro quidem cum ipso dicitur una natura. At si nec caro cum verbo, nec verbum cum carne una natura dicitur, duas esse constat in Christo naturas.

CAP. XXVI.

Si omnia, quae sunt eiusdem essentiae, naturae ratione coniunguntur, & ideo dicuntur una natura, quae vero diuersae sunt essentiae coniunctione, non autem natura copulantur, coniunctio autem & natura idem non sunt, ne idem quidem sit, quod ex ipsis conficitur. Quod si ea, quae natura coniungit, dicuntur una natura, quae coniunctione copulata sunt, persona, non autem natura atque essentia unum esse dicuntur.

CAP. XXVII.

Communi omnes consensu fatentur, nomen hoc, Homo, naturam significare, Paulus autem, aut Petrus, personam. At nomen hoc, Christus, ut Beatus Cyrillus docet nec vim habet definitionis, nec alicuius declarat essentiam, ut hominis, aut bouis, aut equi, aut cuiusque eorum, quae sub eandem speciem cadunt. Itaque non idem est, hominem simpliciter dicere, & Christum. Quomodo igitur hominis exemplum, quo natura significatur, ad Christi personam referri potest? Cum nomen hoc Christus, ex praeceptoris doctrina non naturam indicat, sed personam? Quod si dixeritis, & ipsum, & alios Patres ad coniunctionis rationem explicandam hominis exemplum adhibere, respondemus, eos non simpliciter hominem accipere, sed aliquem hominem, aliquem autem & singulatis

homo est persona. At duorum etiam hircorum ipsum describit exemplo. Quamobrem ut eo loco personas hircorum exemplum non respicit, sed viventis, & immolari differentiam. Sic etiam hoc loco sumitur alicuius hominis similitudo, non ut tollantur naturae, sed ut personae unitas ostendatur. Quod autem aliquis seu singularis homo ex Patrum sententia dualis est naturis constet, & sit duarum naturarum, quatenus est anima & corpus, ex eorum scriptis multis in locis intelligi potest.

Item aduersus eos, qui unam in Christo naturam asserunt, Anastasij Monachi Sinaitae, ex libro, qui Via dux inscribitur.

Severus Episcopus Antiochiae, inde expulsus Antiochiam venit, & librum composuit omni execratione plenum, quo Chalcedonensi concilio aduersatur, dogmataque constituit, quo Christum post coniunctionem unam esse naturam factum asserit. Hunc ille librum Philalethem inscripsit, quem in Syria, & in Aegypto, Severiani, & Iacobitae, & qui ab Eutyche & Dioscoro, & Theodosio, & Timotheo, instituti sunt, & reliqui unam in Christo naturam asserentes Evangeliiis anteposuerunt. Non est autem cum istis prius disputandum, quam quid natura, quid essentia, quid hypostasis, & quid persona sit, definiant. Nam quia Christus est una persona, ipsi pro una persona unam naturam dicunt, idemque personam & naturam esse constituent. Queratur igitur ab ipsis, cum moritur aliquis homo, utrum natura moriatur, an persona. Naturam quidem mori non respondebunt, Non igitur idem est natura & persona. Praeterea cum multae sint atque adeo innumerabiles hominum personae, multae ne item atque innumerabiles naturae hominum dicentur? Atqui una est hominum natura. Non ergo idem est persona & natura.

Eiusdem.

Qui unam in Christo naturam esse contendunt, Athanasium ad Iouianum Imperatorem scripsisse dicunt. Verbum factum esse carnem, ut & caro fieret verbum. Respondemus, primum non constare, an haec verba sint Athanasij, cum multis in locis dicat, nullo prorsus modo fieri posse, ut caro in

verbi naturam conuertatur. Deinde ex alijs eius scriptis patet ipsius sententiam agnoscentes, & haec Athanasij esse verba concedimus. Verbum enim accepit pro Deo, quando quidem & Deus est verbum. Non aliter, ac si dixisset, Deum factum esse carnem, ut caro fieret Deus, non natura, sed coniunctione in persona, & deificatione, ut ita dicam. Aiunt & Theologum Gregorium de carne domini deificata dixisse, facta est id, quod cum vixit, & au-lacter ut loquar, simul Deus. Non dixit, facta est diuinitas, sed Deus, idque non natura, sed deificatione. Idem enim rursum, & hoc, inquit, deificatione Deus. Itemque in alia oratione, licet, inquit, utrumque sit unum, non tamen natura, sed coniunctione. Nam & ferrum igni coniunctum saepe ignis dicitur, non tamen natura, sed inflammatione, non enim ferrum esse desistit. Aiunt & Gregorium Nyssae Pontificem dixisse, Quemadmodum si acceti gutta coniiciatur in mare, non amplius acceti proprietates retinebit sed immutabitur, & in aquam maris proprietatibus commiscebitur, sic & sanctissimum illud corpus diuinitati commixtum non est amplius in carnis proprietatibus. Disceant à nobis, sanctum hunc non confusionem & commixtionem duarum naturarum docuisse, sed illud dominij corpus post resurrectionem non amplius corrumpi, nec fluere, nec defatigari, nec indigere, nec mori, sed ab eo, quod ex materia constat, quod patibile, & crassum est, atque mortale, in id, quod à materia remotum, quod impatibile, & insolubile est, atque immortale fuisse conuersum. Non tamen in id, quod circumscriptione figurae careat, aut quod subtractum, aspectumque non cadat, aut creatum non sit, & quaecunque diuinitatis sunt propria. Alioqui quomodo à discipulis post resurrectionem perspectum fuisset? Aut quomodo dixisset ipse, Palpate, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videris habere. Quomodo Thomae clauorum vestigia demonstrasset? & alia eiusmodi fecisset, quo se veram carnem & humanitatem, non autem fictam carnis humanitatisque speciem assumpsisse significaret? Porro guttae acceti & maris exemplum adhibuit D. hic Gregorius, quo abiectam humanam naturam conditionem, & infirmam diuinitatis magnitudinem indicaret, diuinamque esse redditam propter personae coniunctionem, & quantum capere poterat, id ex personae, verbi coniunctione percepisse, ut unicam duarum naturarum personam in-

relligeremus. Quantum autem capere non poterat, eius exemplum permansisse, ut duarum naturarum differentia servaretur. Nam si duas Christi naturas non cognovisset, quomodo adversus Eunomium scribens dixisset, alteram Christi naturam cruciatu & verbera pertulisse, alteram ab aeterno fuisse gloriosam?

Eiusdem.

SI Christus sola divinitas est, quod humana natura à divinitate fuerit absorpta, cur in cruce pendens non habuit speciem, nec decorem? Cur in sepulchro iacens non habuit animam? Cur ad inferos descendens non habuit corpus? Ac sepulchrum quidem ipsius solum corpus suscepit? inferi autem solam animam? Cum nec corpus materia abiecerit, nec qualitatem, quae cerni tangique posset, nec anima proprietatem animae depoluerit, licet cum utrisque divinitas esset?

Eiusdem.

SI Christi natura sola, ut dicitis, divinitas est, quomodo Christus, qui divinitatis suae natura ubique est, dixit ad discipulos suos, Lazarus mortuus est, & gaudeo, quod non erant ibi? Quomodo & Angelus de corpore ipsius surrexit, inquit, non est hic?

Eiusdem.

Propterea duas non dicimus, inquit, in Christo naturas, quoniam quae confitemur in Christo, ea nobis omnia necessarium est, in tota Trinitate sancta confiteri. Quid? non confitemini in CHRISTO carnis susceptionem & orationem? & quicquid de divina ipsius humanitatis susceptione dicuntur? Reliquum igitur est, ut haec in tota sancta Trinitate confiteamini.

Eiusdem.

SI quæramus ex ipsis, qua natura Christus verba homini congruentia dixerit, ne naturam nominent id, quod est humanum in Christo, eo confugiunt, ut dicant humanitate, assumptione, eo, quod cernebatur, corpore, carne, & si quid est aliud eiusmodi. Tum si rursum quæramus, cur ita caute dicere

dicere naturam de eo, quod assumptum est? respondent, ne duas in Christo naturas confitentes, duas personas dicere deprehendatur, nulla enim est, inquit, natura sine persona. At illi qui duas in Christo naturas dicunt, Nestoriani sunt, cum Christum unum in duas personas diuidant. Iam igitur illi sanctorum Patrum promissas sententias, quae duas in Christo naturas aperte confitentur.

Sanctorum Patrum de duabus in Christonaturis testimonia.

Magni Gregorii rerum mirabilium effectoris in oratione de singulari fide. Et est Deus verus, qui cum effectus expertus, in carne apparuit, non tamen duas habet personas, sed naturas duas.

Primi Oecumenici concilij. Ex expositione adversus Paulum Samosatensem. Haec explicata sunt, & declarata, non ut una, quae indivisibilis est, persona diuidatur, sed ut definitae naturae carnis & Verbi sine confusione demonstrarentur.

Athanasij Archiepiscopi Alexandrini ex oratione de fide. Ex ipsius essentiae una est sine principio & sempiterna, quae mente comprehendi non potest, altera in tempore facta est.

Iustini Philosophi & Martyris. Ex libro de fide. Dicite nobis, qui cum vos Christianae religionis studiosos singatis, haec duabus in Christo naturas sublati quaritis, & simulatis.

Basilij Magni. Ex Epistola ad Sozopolitas. Si quis igitur audeat dicere, duas in Christo naturas commistas, & corpus unicum cum ossibus in Dei conuersum esse dignitatem, & quae sequuntur.

Magni Gregorii Theologi, ex Epistola ad Cledonium. Duae enim naturae Deus & homo.

Eiusdem ex secunda oratione de filio. Indicium autem illud est, cum animo & cogitatione naturae coniunguntur, etiam nomina separantur.

Amphilochij Iconij Episcopi ex Epistola ad Seleucium. Ita Deum & hominem Christum confiteor filium Dei, unum filium ex duabus naturis, patibili, & impatibili. Et paulo post, Unum igitur filium, & duas eius naturas confiteor, Et paucis verbis interiectis, Quae assumpta est natura patitur, natura vero, quae illam assumpsit, impatibilis manet.

Ambrosij Episcopi Mediolanensis ex oratione aduersus Apollinarium. Apparuerunt alij, qui Domini carnem & Diuinitatem vnus dixerunt esse naturæ. Quis infernus tam insipuum maledictum euomuit?

Eiusdem ad Gratianum Imperatorem. Diuinitatis & carnis differentiam seruemus. Vnus enim est, qui in vtraque loquitur, filius Dei. Quoniam in ipso est vtraque natura.

Gregorij Nyssæ Pontificis in oratione aduersus Apollinarium. Si igitur in duabus contrariis proprietatibus natura carnis, & Diuinitatis consideratur, quomodo vna natura duæ sunt?

Ioannis Chrysostomi ex Epistola ad Acacium. Vnum filium, vnâ personam vtraque absoluerunt, quæ ratione indiuisibili sine confusione cognoscitur, non in vna sola natura, sed in duabus perfectis.

Ex eadem Epistola. Vnum filium Vnigenitum, non in geminos diuisum filios, sed duarum tamen naturarum inseparabilem minime confusas in se proprietates conseruantem.

Eiusdem ex oratione in Latronem. Duæ naturæ & actiones in Christo sunt, sed vna persona.

Cyrilli Alexandriæ Archiepiscopi. Ex secunda ad Succensum Epistola. Post coniunctionem naturas non separamus. Et paulo post, Duas naturas esse coniunctas dicimus. Et rursum progrediens interpretatur, quomodo, inquit, alibi dixit, vnâ Dei verbi naturam carnem assumpsisse? Si enim dicentes vnâ verbi naturam taceremus, nec subdiceremus illud carnem assumpsisse, sed dispensationem quodammodo excluderemus, merito fortasse quærerent, vbi nam esset in humanitate perfectio, aut quomodo humana essentia subsisteret. At quoniam & humanitatis perfectio, & essentia nostræ declaratio ex verbis illis, carnem assumpsisse, demonstrata est, cessent, sibi que ipsis infundineam vitæ obiciant.

Ex eadem Epistola. Rectissime & prudentissime perfectio tua de saluari cruciati & morte ratione exponit, dum ipsum Vnigenitum filium Dei, quatenus intelligitur & est Deus, in natura propria passum esse illa, quæ corporis sunt, negat. sed ea potius terrestri natura pertulisse confirmat.

Ex oratione, quam ad Alexandrinos habuit. Commissio adducit

adducit interitum naturarum, arcana verò coniunctio, quam recte sentientes confitentur, vtrâque sine confusione naturas tuetur.

Ex eadem oratione. Duæ naturæ diuersas habentes essentias in vno Christo filio Dei seruantur, & non confunduntur, nec perduntur, aut distrahuntur.

Eiusdem ex commentariis in Epistolam ad Hebræos. Ex non dicimus quandam veluti confusionem in naturis accidisse, ut verbi natura in hominis naturam commutata sit, & hominis natura in naturam verbi.

Ex eadem Epistola. Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, naturas distrahentes.

Hæc sunt de duabus Christi naturis sanctorum Patrum testimonia, ut alia, quæ multa sunt, omittamus. At à Deo reiectus Seuerus vbi silem suam explicat, loquitur ad hanc modum, sed duas in Christo naturas dicere, omni ratione caendum est, licet à copulatis sanctis Patribus sine reprehensione dictum sit, & paulo post, Et ne dixeris, quosdam à sanctis Patribus duarum naturarum dictione fuisse vsos. Id enim sine reprehensione & culpa fecerunt, ut ante diximus. At sancti Cyrilli tempore cum iuanium Nestorij verborum pestis Ecclesias depalceretur, hæc dictio fuit improbata. Euge homo execranda, quando multos sanctorum Patrum duarum naturarum dictione vsus vel inuitus confessus es, perspicuum, ut apparet, veritus veritatem, ostende iam quo tempore, & à quibus sanctis Patribus hæc dictio fuerit improbata, & quomodo duæ ante Nestorium naturas Christus habuerit, post Nestorium autem duæ vna factæ sint, homo ineptissime & inconstantissime.

Leontij Bizantij, quæ maledicta Seuerus, & qui eum secuti vnâ in Christo naturam asserunt, in Chalcedonense concilio conuiciant.

Chalcedonense concilium suscipiendum negant, quoniam qui illud celebrarunt, mutabiles fuerunt, & inconstantes. Etenim cum Bizantij Eutychem improbassent, eum Ephesi suscepērunt, cum Dioscuro Phlavianum reicientes. Et iidem rursus Chalcedone Phlavianum suscepērunt, Dioscorum

autem improbarunt. Respondemus multos saepe iustos de cau-
sis, ut ipsi putant, mutare sententiam. Ac licet decem, aut vi-
ginti, aut plures etiam ex sexcentis triginta consilium muta-
uerint, ut vos asseritis, non tamen ideo sexcentorum tri-
ginta virorum consilium est rescindendum, & propter paucos
tot hominum suffragia repudianda. Quandoquidem & Ephesi
vna cum Dioscuro confederunt, nec tamen propter illos con-
cilium Ephesi celebratum, cui Dioscorus praerat, rescitum.
Dicunt praeterea, si Dioscorus, ut testatur Anatolius Patriar-
cha constantinopolitanus, non propter fidem depositam est,
cur eum non recipitis? Respondemus, eum propter fidem
verè non fuisse depositum. Iccirco enim in concilio non affuit,
ne contra ipsum questio haberetur. Quod si rediit, & questio
habita est, & ipse ut haereticus condemnatur, etenim erat
sed quoniam tertio vocatus non affuit, & eam condemna-
tionis ipsius causam pronuntiarunt, ideo non propter fidem
fuisse condemnatum dixit Anatolius. Ad haec dicunt, haereti-
cos ab eo, concilio fuisse susceptos, nempe Theodoritum,
& Itham. Respondemus, hos non prius fuisse susceptos, quam
Nestorium detestandum & execrabilem pronuntiasent. Sed
rursus obiciunt, cur à Theodorito non postulari, ut sua
aduersus Cyrillum scripta condemnaret? Respondemus, eos
non debuisse hoc crimini vertere concilio, sed sancto Cyrillo,
qui cum esset reconciliatus cum orientalibus, & cum ipso
Theodorito, non postulauit, ut quae contra se scripserat, con-
demnaret. Quamobrem quod sanctus Cyrillus non fecit,
id à concilio non esse factum, ipsi concilio crimini verten-
dum non fuit. Quamquam quod ipse non fecit, à concilio
factum est, cum ab eo postulauit, ut Nestorium detestaretur.
Quod si eos fuisse haereticos concesserimus, ne propter illos
quidem concilium erit repudiandum. Nam & Nicaenum con-
cilium septem haereticos suscepit, qui & antea fuerant, &
postea permanserunt Arriani. Nec tamen ob id vocatur con-
cilium centum & vndecim, sed centum & decem & octo Epi-
scoporum appellatur. Siquidem & Iuuenalis Hierosolymo-
rum Episcopus, & alij idonei Episcopi, qui in concilio Ephe-
sino cum Dioscuro iuuenti sunt, etiam Chalcedonensi inter-
fuerunt, nec tamen ob id concilium illud rescitunt, sed vehe-
menter probant & complectuntur.

Sed

Sed qui Chalcedonense concilium calumniantur, audiant,
quod haereticis, decretis suis condemnauit.

Chalcedonensis concilij.

VNum & eundem confiteri filium Dominum nostrum
Iesum Christum, vno omnes consensu docemus. Quibus
verbis Paulo Samosatensi, & Nestorio Christum ut hominem
prium coequentibus cumque geminos in filios diuidentibus,
aliudque naturam filium verbum, & alium rursus gratia filium
Christum, etiam, qui propter filij naturalis coniunctionem &
copulationem adoptatus sit filius, asserentibus, nec vnum &
eundem filium consentientibus, qui cum antequam descenderet,
& homo fieret, carnis expertus esset, idem posteaquam descendit,
& homo factus est, carnem habuit, os obstruitur.

Perfectum eundem in Diuinitate, & eundem in humanita-
te perfectum. Dicens in Diuinitate perfectum, excludit execra-
bile male dictum Arrianorum, qui Christum Deum esse, sed
imperfectum, & Deo patre minorem tradunt. Dicens autem
eundem in humanitate perfectum, non solum Arrianorum,
sed etiam Apollinaristarum stultitiam coarguit. Nam Arrius
quidem verbum assumpsisse carnem prorsus animae expertam
dixit, Apollinarius verò animam quidem, sed mente carentem
inhuisse contendit. Ambo igitur damnantur, ut qui stultè Do-
mini humanitatem imperfectam tradiderint.

Eundem verè Deum, & verè hominem. Hæc propter Ma-
netem dicta sunt, qui Deum primum, & non hominè esse Chri-
stum confitetur. Et propter Paulum Samosatensem, & Arte-
mum qui negant ipsius Diuinitatem, & primum autem esse ho-
minem, ex anima ratione prædita, & corpore constantem. Apo-
linarium item impugnant, qui animam mente præditam ha-
buisse negat Dominum nostrum Iesum Christum, sed carnem
animæ tantum participem habuisse cõcedit. Et contra Mane-
tem & Valentium, qui carnis negant assumptionem.

Consubstantialiorem patri secundum Diuinitatem, propter
Eunomium & Arrium, qui Verbum genitum patris Verbum crea-
tum & seruum esse pronuntiant.

Eundem nobis consubstantialiorem secundum humanita-
tem, propter Marcionem, & Manetem, & Eutychem,

Eutychem, qui ipsum specie & opinione tantum nuda visum esse hominem dicunt, non autem veritate, & humana natura ipsum factum esse hominem confitentur.

Ante secula quidem ex patre genitum secundum Diuinitatem, propter Simonem, & Eunomium, & Arrium, qui ortum ipsius ex patre negant ante secula.

In extremis autem diebus eundem propter nos & propter nostram salutem natum ex Maria Virgine & Deigenitrice secundum humanitatem. Propter Photinum, & Theodorum, & Diodorum, & Nestorium, qui dicunt ipsum hominem, sed virtute & progressu factum esse Deum, non autem esse Deum ex Deo, & propter suam erga homines charitatem factum esse hominem.

Qui duabus in naturis sine confusione, sine mutatione, sine diuisione cognoscitur, nullo modo naturarum differentia sub lata propter carnem assumptam, sed vtriusque naturae seruata proprietate, & in vnam personam atque vnam hypostasim concurrente. Propter Asterium, & Apolinarium, & Eutychem, qui naturas diferentes, nempe verbi & carnis ipsius à sua proprietate recessisse, & vnam factas esse naturam dicunt. Ex quorum opinione sequitur, ut in Christo nec seruetur, quod patibile est, propter impatibilem eius Diuinitatem, nec quod est impatibile, propter patibilem ipsius humanitatem.

TITVLVS DECIMVSSEXTVS.

*Aduersus Aphthardocitas, qui duces habuerunt
Iulianum Alicarnasenum & Gaianum Alexandrinum.*

VI Iuliano Gaianoque authoribus Aphthardocitae appellati sunt, cum aliis in opinionibus cum Severi discipulis conueniant, haec tantum ab illis dissentiant, quod cum Severiani differentiam in Christo constituant post coniunctionem, Iulianistae, & Gaianistae, non solum duarum in Christo naturarum differentiam negant, verumetiam Domini corpus iam inde ab ipsa formatione incorruptibile fuisse opinantur, ex quo

sunt cognomen consecuti. Ac Dominum quidem molestias & cruciatus pertulisse dicunt, ut famem, & sitim, & lassitudinem, & reliqua, non tamen eodem, quo nos, modo, ea pertulisse. Nos enim, inquiunt, naturali necessitate perferimus, Christus autem sponte cuncta sustinuit. Non enim naturae legibus erat obnoxius. Respondemus, ne nos quidem dicere Christum inuitum molestias & cruciatus pertulisse, sed sponte & voluntate naturae legibus inferuisse, quemadmodum & nos. Nam beatus quidem Athanasius exponens illud. Nunc autem anima mea turbata est. Nunc, inquit, id est quando voluit. Non enim quod non esset, tanquam esset, dixit, quasi opinione & specie, non autem re ipsa & verè fierent, quae dicebantur. Natura enim & veritate omnia facta sunt. Theologus item Gregorius, Quoniam, inquit, naturae tempus tribuit, quando voluit, ut quae propria sunt, appeteret. Sed admirandus Cyrillus, ipsum carne dicit appetisse, per naturae leges pertransisse. Et alibi permittit, inquit, corpori & humanitati, ut patiatur, quae naturae conueniunt, quo verè se carnem gestasse, & hominem factum esse demonstrat, ut scripturae testatur. Quamobrem si ex diuinorum Patrum sententia eodem modo, quo nos, passum dicimus, licet sponte, & quando voluit, quomodo possumus corpus, quod passum est, dicere fuisse incorruptibile, & non corruptibile, quemadmodum & nostra sunt? At illi rursus, sicut inquiunt, post resurrectionem incorruptibile dicitur corpus Christi, & tamen eiusdem essentiae, qua nos sumus, sic & nos ante resurrectionem ipsum dicimus incorruptibile, & tamen eiusdem nobiscum essentiae. Respondemus, quamuis post resurrectionem ipsum incorruptibile fateamur, non tamen incorruptibile natura dicimus, sed gratia. Quod si dixerint, est etiam ante resurrectionem gratia incorruptibile. Respondebimus, id non cōcedi propter illa, quae dicuntur de Christo. Nam ante resurrectionem dicitur esurisse, & sitisse, & alia pertulisse, quae cum pertulerit, quomodo dici queat incorruptibilis? Post resurrectionem autem nihil tale pertulit. Ex quo facile constat, ipsum ante resurrectionem fuisse corruptibile, post resurrectionem autem incorruptibile. Nam & si post resurrectionem etiam dicitur comedisse, id fecit non propterea quod esuriret, sed eo consilio, ut discipulis suis ostenderet, se ex mortuis surrexisse, quemadmodum & clauorum vestigia ipsis dicitur demonstrasse.

monstrasse. Nos verò nihil eorum, quæ ante resurrectionem passi erimus, habentes resurgemus. At primitiæ nostræ resurrectionis à mortuis Christus, & tamen iose habuit. Eo nimis consilio, quod diximus, id factum est. Nec scriptura dicentem elusiisse, sed comedisse. Sciendum est autem, eos quædam Patrum asserere testimonia, quæ Christi corpus dicant incorruptibile, ut Beati etiam Cyrilli, qui dixit, Christi carnem non suscepisse corruptionem. Cum igitur ea protulerint testimonia, significationes corruptionis sunt distinguendæ, & quæ Christi corpori conveniunt accommodandæ.

Damasceui contra eosdem.

CAP. XCII.

Corruptionis nomen duplicem habet significationem. Significat enim humanas has affectiones, famem, sitim, laborem, clavorum ictus, mortem, seu animæ à corpore seijunctionem, & alia eiusdem generis. Quæ quidem significatione corpus Domini dicimus corruptibile. Hæc enim omnia sponte suscepit. Significat etiam corruptio perfectam corporis in elementa, ex quibus compositum est, dissolutione & interitum. Hanc Domini corpus non est expertum, ut ait propheta David, Quoniam non relinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Priore significatione dicere Christi corpus ante resurrectionem incorruptibile ut stulti homines Iulianus Galanusque sentiunt, impium est. Nam si est incorruptibile, non est eiusdem essentia, quæ nos sumus. Et opinione, non veritate facta sunt, quæ narrat Evangelium, nempe famem, sitim, clavos, lateris vulnus, & mortem. Quæ si opinione facta sunt, fictio & simulatio est humanæ salutis mysterium, & opinione, non veritate factus est homo, & opinione non veritate servatus sumus. Sed abeant, qui hæc dicunt, & salute spoliètur. Altera verò corruptionis significatione Domini corpus incorruptibile, & ab interitu liberum cõfitemor, quemadmodum Divini nobis Patres tradiderunt. Quanquam post resurrectionem prior etiam significatione Domini corpus incorruptibile dicimus. Dominus enim per corpus proprium nostro etiam corpori resurrectionem & post hæc incorruptionem largitus est. Ipse resurrectionis, & incorruptionis, & impassibilis

hæc primitiæ nobis factus est. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, ut Divus ait Apostolus.

Alterius contra eosdem.

Corruptio ab animæ morte, siue à peccato proficiens est animæ perniciēs. Corruptio verò à corporis morte, siue à putredine promeniens, est perniciēs corporis. Quæ quidem interitus magis etiam propriè dicitur. Corruptio significat etiam corporis, seu naturales, & criminis expertes affectiones, ut famem, sitim, laborem, metum, clavorum vulnera, & mortem, & alia multa, quæ antecedunt. Quantum ad primam & secundam pertinet corruptionem, Domini corpus dicimus incorruptibile. Neque enim peccatum admisit, neque corruptum est post animæ seijunctionem. Nam non dabis, inquit, sanctum tuum videre corruptionem. Quantum autem ad tertiam pertinet, & corpus Domini fuit corruptibile. Omnibus enim naturalibus affectionibus erat obnoxium. Sed post resurrectionem hoc etiam genere corruptionis liberum exitit.

TITVLVS DECI MVSSEPTIMVS.

Adversus Theopaschitas, qui filij & Dei Divinitatem patibilem tradiderunt.

VAMVIS autem hæc Hæresis postea viguerit, antea tamen fuerunt etiam quidam, qui improba illius semina sparserint. Sancti Cyrilli ex ratione ad Alexandinos habita.

Peperit nobis virgo Emanuel eiusdem essentia cum patre, quantum pertinet ad Divinitatem, eiusdem nominis essentia, quantum ad humanitatem. Licet enim propriis affectionibus sibi proprias fecerit Deus verbum, & in se transulerit, ipse in terminis impassibilitatis permansit. Quod si ipsum audieris dicentem, Dedi dorsum meum ad flagella, & genas meas ad alapas, & faciem meam non auerti à sordiditate sputorum, nihil est in propria natura passum esse putaveris, sed potius corporis sui verbera sibi attribuisse. Cuius enim proprium est corpus, ei merito quæ corporis sunt omnia præter peccati ascribi possunt.

possunt. Quoniam igitur verbum assumpta humanitate alienum mansit impatibile, quamvis quæ carnis sunt sibi propria faciens necessario pati dicatur secundum carnem, longe tamen absuit, ut pateretur, quatenus est Deus. Non cogitant igitur illi tanquam Deo conseruatum esse, ut non pateretur, tributum tamen ipsi esse, ut pateretur pro nobis carne, quatenus Deus natura existens factus est caro, seu perfectus homo. Quis enim patrem cœlestem alloquitur illis verbis, sacrificiū & oblationem noluisse, corpus autem perfecisti mihi, Holocaustum namque & pro peccato non postulasti, Tunc dixi ecce venio, ut faciam Deus voluntatē tuam? Qui enim est corporis expertus ut Deus, sibi corpus perfectum dicit, ut illud pro nobis offerens, proprio liuore nos omnes curaret, ut ait Propheta.

*Eiusdem ex Epistola ad Acacium
scripta de emissario.*

ID præsignificatum est etiam in lege. In Leuitico enim scriptum est, Et accipiet duos hircos, & constituet eos coram Domino iuxta ostium tabernaculi testimonij. Et imponet Aaron super duos hircos sortes, vnā sortem Domino, & vnā emissario. Et adducet Aaron hircum super quē superuenit fors Domini, & faciet pro peccato. Et hircum super quē superuenit fors emissarij, statuet viuentem coram Domino, ut propitiatur super eum, ut dimittat eum in emissionem, & dimittet eum in desertum. Et immolabit hircum, qui est pro peccato, qui est pro populo coram Domino, & inferet de sanguine eius interius velum, & faciet sanguinem eius, quemadmodum fecit sanguinem vituli, & asperget sanguinem eius super propitiatorium, in faciem propitiatorij. Et paulo post, Et adducet hircum viuum, & imponet Aaron manus suas super caput hirci viuentis. Age igitur, legis vmbra sublata veritatem nudam videamus. Duos quidem hircos offerri iussit, & duos sortes super ipsos imponi. Vt alter quidem Dominus appellaretur, alter autem emissarius. Hircorum ergo nomina, Dominus, & emissarius. Ambo autem significant viuum & solum filium, & Dominū Iesum Christum, & quæ id ratione, explicabimus. Hircus pro peccato immolatus Christi figuram gerit, qui pro peccatis nostris immolatus est, ut scripturæ testantur.

testantur. Quamobrem & peccati appellatum dicimus. Nam, ut sapientissimus Paulus ait, eum, qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum fecit, Deus nimirum, & pater. Et non dicimus, Christum factū esse peccatorem. Absit. Sed iustum existentem, imo verō ipsam iusticiam pater victimam fecit pro mundi peccatis. Et inter iniquos reputatus est, sententiāque sustinuit, in quo maxime convenientem impendebat enim mortis sententiā, qui sunt in terra, propter Adam transgressionem, & propter peccatum, quod ab illo vsque ad nos dominabatur. Sed Dei patris verbum mansuetudine atque benignitate multum abundans factum est caro, id est, homo, & nobis simile, qui sub peccato sumus, & sortem nostram subiit. Nam, ut optimus Paulus ait, Gratia dei pro omnibus mortem gustauit: Et suam ipsius animam pro omnium vita pretium constituit. Et vnus pro omnibus mortuus est, ut omnes Deo viuam, sanctificati, & viuificati per sanguinem ipsius. Et gratis iustificati per gratiam eius. Sic enim ait Beatus Euangelista Ioannes, sanguis Christi emundat nos ab omni peccato. Nomen igitur hirci immolati Dominus. Et forte illi obtigit, ut immolaretur, utique sanctum, & sacrum sacrificiū, Christi figuram gerens, qui non pro se, sed pro nobis, ut dixi, mortuus est, & Ecclesiam sanguine proprio sanctificauit. Immolabit enim, inquit, hircus qui est pro peccato, qui est pro populo, coram Domino, & inferet de sanguine eius interius velum, & asperget sanguinem eius in propitiatorium. Ingressus enim est in sancta sanctorum non per sanguinem hircorum, & tauro- rum, sed per proprium sanguinem æterna redemptione inuenta, & sanctificans, ut dixi versus tabernaculum, id est, Ecclesiam, & omnes, qui in ea sunt. Sic enim scribit D. Paulus, Quapropter & Iesus, ut proprio sanguine populum sanctificaret, extra portam passus est. Vide iustus Emanuelem mortuum carne, quo mortem & peccatum euerteret. Erat enim apud inferos liber, id est, non peccatis obnoxius, nec nostre condemnationi. Idque in altero hircō perspicimus, qui viuus emittitur. Constat enim ipsum, cum pateretur ut homo, non esse passum ut Deum, cumque esset mortuus carne, fuisse tamē morte præstantiorem. Neque ut Iudæi suspicabantur, nobiscum in monumento mansisse, aut intra portas inferni, aliorum more expositū fuisse. Nam, ut eius ait discipulus, non est relicta anima

eius inferno, neque caro eius vidit corruptionē, spoliatus enim infernum reuixit. Illud animaduerte, cum prior hircus immolatus sit alterum ubique viuum nominari. Erat enim in veritate scriptum, vultus est solus filius, & Dominus Iesus Christus. Vt qui carne sit passus propria, & procul tamen abfuerit, ut pateret, ut qui mortuus sit, & mortem superaret. Vincit enim verbum Dei, licet sancta ipsius caro mortem gustaret. Et manifestum est imparibile, licet id, quod sanctum ipsius corpus patiebatur, sibi proprium faceret, & ad se ipsum referret. Adducet enim inquit, hircum viuentem, & imponet Aaron manus suas super caput hirci viuētis, & confitebitur omnes iniquitates filiorum Israel, & imponet ipsas super caput hirci viuētis.

Anastasy Monachi Sinaitae ex libro, qui in duobus inscriptus est, Testimonia, quae proferunt Theodofium, & quicumque cum illis consentientes filij Diuinitatem conantur esse patibilem demonstrare. Ex quo vocati sunt Theopaschita. Et haec quoque sunt pars Asenophytarum, qui unam tantum in Christo naturam esse contendunt.

Apostoli.

Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent.

Sancti Gregorij Antiochia Episcopi.

Sinite me Domini mei cruciatum & mortem imitari.

Sancti Gregorij Theologi.

Paucae guttae sanguinis Dei mundum sanctificauerunt vniuersum.

Iulij Roma Pontificis.

Iudei corpus crucifigentes verbum occiderunt.

Sancti Cyrilli aduersus Nestorium.

Dei cruciatus, Dei crux, Dei mors, Dei resurrectio.

Mel

Melitonis Sardorum Episcopi.

Deus passus est à dextera Israelitidis. Obiiciunt & alia multa his similia, ad quae quidem omnia confutanda vnica sententia erit responsio. Vide inquit, Gregorius ille Theologus, ne sanguinem Dei, & cruciatum audient, vltimo modo rationem inflectas, neve ut Dei patronus impie supereris. Nam quia filij & Dei persona facta est etiam assumptae carnis persona, ipse dicente omnia facere, & pati. Atque illa quidem, quae diuina sunt natura diuina perficere, ea vero, quae sunt humana, & agere & pati natura humana. Et aliter, quoniam vna est deitas Christi naturarum persona, ipse sibi vicissim suae saepe communicant appellationes propter personarum coniunctionem, & summam re illa necessitudinem. Quamobrem si quaestio sic exponatur, nullum incommodum consequetur. At si, ut Theopaschita opinantur, filius suae ipsius naturae diuinae passus, & mortuus est, filio mortuo Trinitas ad Dualitatem redacta est. Et Dualitas, quousque resurrexit à mortuis. Quis absurdum & agrestem istorum stultitiam non misereatur, qui animam quidem assumptam immortalem, cum vero, qui illam assumpsit mortalem, Angelos immortales, Angelorum autem procreatorem & Dominum mortalem asserant?

His adicienda sunt ea, quae Magnus Athanasius in eos dicit, qui Verbum ratione imparibili dicunt esse passum.

Antequam audiam illud, passus est, cogitationem effugit. Cum enim adiciant, ratione imparibili, non sinit consistere passus est. Oratio statim habet instabilem. Si passus est, quomodo ratione imparibili? Si ratione imparibili, quomodo passus est? Magno loquimur clamore, ut insipienter intelligatur. Quis vidit aliquem non labentem labi, non surgentem surgere, non laborantem laborare, insipientem sapere, non adiuuantem inuare, non soluentem soluere, ut illud etiam admirandum imparibili ratione passus est? Quae stultitia magnitudo est? Qui mentis stupor? De mysterio maxime venerando differentem, verba, quae magnum moueant risum, pronuntiare? Rationem asserre, quae te rationis expertem inducet?

Ita respondere, ut insipientius agas, quam si nihil omnino respondeas? Interpretationem asserre, quæ maiorem pariat dubitationem? Cur nemo sanctorum ad tantam contemplationis sublimitatem ascendit? Cur dicere non potuit verbum illud celebratissimum, impatibili ratione passus est Paulus, qui tertium in cælum sublatus, in Paradiso audiuit arcana verba, non dixit, impatibili ratione passus est. Sed dicit, inquit, ex quibus passus est. Et tentatus per omnia, ad similitudinem, sine peccato. Dicens per omnia, ad similitudinem, sine peccato tentatus, istiusmodi verborum nugas procul remouit. Qui enim per omnia tentatus est ad similitudinem, aut non impatibili ratione passus est, ut seruaret illud, per omnia, ad similitudinem, aut alios etiam impatibili ratione passos ostendit, ut similitudinem cum illis confunderet. Quapropter aut confiteri oportet seruatores verè passum esse, aut alios item ratione passos impatibili, quorum ad similitudinem tentatus dicitur. Iam quæ patientiæ demonstratio, si impatibili ratione passus est? Quomodo vocatur patientia Christi, si dolorum sensum non habuit? Quomodo ineffabilis, atque incomparabilis eius erga nos ostenditur benevolentia, si sine dolore cruciatus mortemque pertulit? Quis non eligat pati non solum pro amicis, verum etiam pro inimicis, si ratione pati licet impatibili? Cur dixit dominus, spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, si sine dolore cruciatus, & mortem erat subiturus? Cur ad patrem clamauit, Pater, inquit, si fieri potest, transeat à me calix iste? Cur vota precel, que cum amore magno & lacrymis fudit ad eum, qui seruare ipsum poterat à morte? Omnia igitur vera credenda sunt, & vera mors existimanda. Aut si sine dolore passus dicitur, necesse est, ut figuram, & opinionem, & fictionem omnia fuisse existimemus. Quod si verè passus non est, ne quidè resurrexerit si mortem non verè gustauit, nec verè quidè mortis aculeos exinaxit. Adhuc sumus in peccatis nostris. Adhuc mors omnibus dominatur. Adhuc hereditatis expertes sumus. Nā si mors fictitia, & testamentum falsum, & hereditas non vera. Hæc nobis declarat lex. Testamentum, inquit, in mortuis confirmatur. Quare si non est mortuus verè, qui testamentum nobis nouum instituit, irrita sunt, quæ testamento continentur. Qui scripti sunt heredes, reiiciuntur. Verum abeant istæ nugæ, vir bone.

Nam

Nam & testator verè mortuus est, & testamentum est confirmatum, & hereditas credentibus datur, & calumniantibus penatum est supplicium.

Aduersus illos, qui dicunt, passus est, ut ipse voluit.

Cum patibilem non possent naturam ostendere, voluntatem non sunt veriti calumniari. Atque ita cum de natura illis quaeritur, respondent de voluntate. Si natura passa est, locum voluntas habeat. Licet enim millies voluntas concedatur, naturæ lex inuerti non potest. Nonne insani hominis est docere, passus est, ut ipse voluit? Quis enim sanus ignoret, esse necessarium, ut naturam voluntas sequatur? Non autem ut illa nam in partem inclinet, hæc autem aliam in partem contendant, sed potius ut natura propriis in terminis maneat, voluntas autem velit, quod naturæ conuenit & congruens est? Quod si quis aliud illam habere, aliud hanc velle dixerit, pugnam & bellum introducet, cum & voluntas ea cupiat, quæ non oportet, & natura suscipiat, quæ non debet. Quod patiendi naturam habet, seu velit, seu nolit, patiendi conditioni obnoxium est. Quod autem à patiendi conditione naturæ remotum est, licet aliquis concedat velle, quod tamen fieri nequit, quis tamen ipsum adducet, ut suscipiat id, à quo natura alienum est? Omne animalium genus essentia propriæ legem seruat inuiolabilem. Et quemadmodum ab initio natum est, ita perpetuo viuit. Nullo pacto voluntas ordinem mutat. Licet millies homo velit habere alas, voluntas tamen illius erit inanis. Natura tamen superior est. Item si quod animalium rationem carentium velit animam habere ratione præditam, voluntas eius inuideatur, non re expleatur. Præterea cum omnis natura libere præstantiorque omni contraria voluntate, Dei natura, quæ sola est immutabilis & immortalis, voluntatem contrariam habebit, & succumbet voluntatis necessitati: id rem admirandam. Ea natura, quæ naturas omnes propriis in terminis obseruat, ipsa ex impatibilitatis terminis ita facile decidit. Ea qui res omnes procreauit, ne tantum quidem habet, quantum illis est elargitus. Neque dictum est, passus est Deus. Neque scriptum est, ut voluit. Audiuius eum fecisse, quæcunque voluit. Passum autem esse, ut voluit, nusquam didicimus. Cur quod incertum est, ad rem incertam probandam afferunt?

Hæc dementiæ sunt argumenta, non veritatis testimonia. Passus est Christus Dominus non Diuinitate verbi, sed carne mortali.

Eiusdem aduersus eos, qui dicunt: Passus est Deus Verbum carne.

Hæc rursus vehementer à ratione abhorrentia, ac absurda. Abhorret enim à ratione dicere, vnum alio passum. Absurdum est autem dicere Verbum esse passum. Quod tamen nudum non sunt aut pronuntiare. Itaque addiderunt carnem. Sententiam ineptam tanquam turpem faciem fallaci persona cōtinentes. Si Verbum est passum, seipso passum est. Sin aliud passum est, nihil ad Verbum. Dicere autem Verbum esse passum carne, nec scriptum est, nec proprium, nec firmum, nec consentaneum. Nec quod patibile est, alio patitur. Nec quod impatibile, per aliud patitur. Nec Verbum est carne patibile. Nec caro impatibilis Verbo. Sed & caro natura propria patitur, & nature verbi propriū est, vt non patiatur. Nam si verū carne patitur, quid de ipsa carne dicemus. Eam pati verbo, an non pati? Si non patitur, ei donatum est, vt nō patiatur. Si patitur duo patiuntur. Si quidem, vt ipsi aiunt, Verbum carne patitur, & caro patitur verbo. At quomodo, inquit, fortasse dictum est. Ex quibus Christus secundum carnem? Dic Christum esse passum, & oratio erit consentanea. Nam qui Deum Verbum dicit, simplicem naturam significat. Qui verò Christum nominat, diuinitatem iudicat naturarum coniunctionem. Atque ita congrue potest dicere, Passus est Christus: Quoniam hoc nomen duo significat, nempe Verbum impatibile, & carnem patibilem, quæ mortem gustauit. Quando nec Paulus dixit. Ex quibus nudus Deus: vt declararet id, quod memorauimus, secundum carnem quidem ex Israelitis, secundum Diuinitatem verò ex patre sempiterno. Non dixit, Ex quibus Deus secundum carnem. Idem dic etiam, & assentimur, Christum esse passum secundum carnem. At si dixeris passus est Deus carne, aperte doceas me, vtrum idem sit, Deus, & caro, an aliud atque aliud. Nam si idem, passus est Deus seipso. Idem enim esse Deum & carnem asseris. Sin aliud atque aliud, quomodo hoc illo patitur, cum omnis natura seipso non alia essentia patiatur? Homo non patitur equo, nec anima moritur carne, sed

sed caro quidem soluitur, anima verò separatur. Homo autem mortuus esse dicitur, qui duo significat, animam nimirum & carnem. Et intelligitur mortuus ea parte, quæ mortem suscipit, id est, carne, non autem anima, quæ est immortalis. Cur igitur nemo dicit, Huius, aut illius anima mortua est carne, sed hæc, aut ille mortuus est, qui ex anima & corpore constituitur? Quoniam etiam post mortem animam indicat immortalitatem. Nusquam vocem hanc admittit scriptura, at Christū esse passum ubique prædicat apertissime. Pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus. Si patibilis Christus, Christus passus est pro peccatis nostris secundum scripturas. Crux Christi. Corpus Christi. Sanguis Christi. Quomodo tantam testium nubem prætereunt, nec animaduertunt, sacrum illum sanctorum patrum cœtum in concilio Nicœno statim post Dei & Patris confessionem subiecisse. Et in vnum Dominum Iesum Christum, deincepsque pronuntiasse, quæ ad nudam pertinent Diuinitatem, quæque ad humanitatis assumptæ dispensationem, tanquam nomen hoc solum propriè conuenienter dixerit complectatur, vt beatus ipse Paulus testatur, nemo inquit, fundamentum aliud potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Ne relinquamus fundamentum, quod omnia verè suscipit vtraque natura, tum gloriam, tum cruciatum, & mortem. Si Deum solum dixeris, vbi cruciatum constituas necessitatem? Si hominem solum dixeris, vbi incomprehensas gloriæ diuitias collocabis? At Christum dicere conuenit, qui Diuinitate quidem gloria perfruatur, humanitate verò coniuncta cruciatum mortemque sustineat, & inseparabili coniunctione omne miraculum perficiat, omne donum fidelibus largiatur. Hoc modo & Diuinitas ostenditur impatibilis, & veri cruciatum atque mors, & commune hominum luctum, & perspicua veritatis ratio.

*Aduersus Monotheletas, Sergium, Pyrrhum, Paulum,
Constantinopolis Patriarchas, alijsque eiusdem gene-
ris. Atque istius item heresis Deo iniussu Seuerus
præbuit occasionem. Sancti Maximi. Ex
oratione, qua declarat, Patres non
dixisse de Christo voluntatum
sensu discrepantium
quantitatem.*

VOLUNTAS naturalis est vis, appetit id,
quod naturæ conuenit. Et quæ continet omnes
proprietates, quæ per essentiam ad sunt naturæ,
per quem semper naturæ volenti inlitum est, et
velit. Non est autem idem habere volenti vim,
& velle. Quemadmodum nec idem est, habere loquendi vim,
& loqui. Semper enim adest loquendi vis naturalis, sed non
semper loquitur. Nam illud essentia est, & est cum ratione na-
turæ coniunctum. Hoc autem est voluntatis, & est lingue lo-
quentis impressum. Quamobrem naturæ quidem est, habere
semper inlitam loquendi facultatem, personæ autem hoc, aut
illo modo loqui. Quemadmodum & inlitam habere loquen-
di vim, & hoc, aut illud velle. Quod si non idem est, naturalem
habere volendi potestatem, & velle. Illud enim, ut diximus, est
essentia, hoc autem est ipsius volentis consilij, habuit utique
naturalem volendi vim Verbum carnem indutum, ut homo,
diuine ipsius voluntati consentientem & impressam. Voluntas
enim eius, ut Magnus ait Gregorius, non est Deo contraria,
cùm tota sic diuina reddita. Talis autem effecta est propter co-
iunctionem illius, qui ipsam diuinam effecit. Quod autem di-
uinum sit, & quod diuinum facit, duo plane sunt, & non vnum
atque idem natura, siquidem id, quod diuinum facit, & quod di-
uinum efficitur, sunt ex eorum numero, quæ ad aliquid refe-
runtur. Quæ autem sunt eiusmodi, sese mutuo inducunt, & ex
vno alterum cogitatur. Et paulo post. Habebat igitur volunta-
tem naturalem seruator, ut homo, quæ tamen diuinæ ipsius vo-
luntati

luntati sic erat impressa, ut ei non repugnaret. Nihil enim na-
turale aduersatur Deo, cùm ab illo ne sententia quidem discre-
pet, ubi & personæ distinctio consideratur, siquidem sit secun-
dum naturam. Alioqui opifex ipse accusandus esset, si fecisset
aliquid, quod natura secum pugnaret. Quomodo autem ver-
bum carne assumpta verè factum esset homo, si eo, quod natu-
ram ut ratione prædita in primis insignis careret? Quod enim
cupiendi appetendique motu carer, id vitali etiam omni caret
facultate. Quod autem vitalem à natura facultatem non ha-
beret, id ne animam quidem habet ullam. Nuda igitur carnis
assumpta specie, non autem natura carnis mente rationeque
prædita per personam suscepta, verbum humanæ salutis con-
siliū expleat, si, ut sentit Seuerus, voluntatem naturalem,
quatenus est homo, non habet. Nam si ut homo, naturali verè
caruit voluntate, verè perfectus homo non est factum. Quod si
verè perfectus homo factum non est, ne homo quidem. Quæ
enim imperfectæ naturæ essentia sit, cuius ne ratio quidem
existat? Illud Seuerus & discipulis eius propositum fuit, ut per
defectum quandam naturalem arcana coniunctione susceptam
naturam excluderent, fictamque Manetis speciem, & Apoli-
narij confusionem, & Eutychis mutationem duarum in vnam
essentiam confirmarent. Memini enim, cùm essem in Cre-
tensium insula, falsos quosdam Episcopos Seueri opinionem
defendentes ita mecum disputasse, ut dicerent, nos ideo duas
in Christo actiones iuxta Leonis sectionem negare, quoniam
voluntates inde consequuntur, ex quibus gemina persona col-
ligitur. Si igitur, ut Seuerus opinatur, ex actionibus volun-
tates, & ex voluntatibus personæ tanquam res suis ex cau-
sa prouenientes colliguntur, & ex persona nimirum volun-
tas, atque ex voluntate, quemadmodum ipse argumentatur,
actio illi congruens colligetur. Eorum enim, quæ inter se vi-
cissim referuntur, mutua est conuersio. Quamobrem si natura
inartatus esset inter personas, voluntatesque respectus, atque
conuersio, Beata illa Diuinitatis vnitas, ut Seuerus docet, tres
item voluntates haberet. Sin autem sententia constaret, secum
ipsa dissenteret, voluntatibus non conueniens, ut Trinitas per-
sonarum. Aut omnino, siquidem vna summæ Trinitatis vo-
luntas est, Diuinitas vnam tantum habet personam, & triplici
nomine appellatur,

TV qui vnā Christi voluntatem asseris, vir optime, quomodo, & qualem eam dicis esse? Si vt Christi naturalem, eum à patre, & à matre natura seingis, quippe qui neutri ipsorum per essentiam coniunctus sit. Neuter enim ipsorum natura Christus. Id autem. Si dixeris. Nōne periculum erit, ne plures deos constituas? Quod si sententia solius erit iudicium personæ, voluntatis enim sententia per sonā describitur & definitur, demonstrabis eum à patre & spiritu voluntate discedere & discrepare. Sin solius Diuinitatis ipsius, patibilis erit Diuinitas, & præter naturam potum & cibum appetet. At si humanitatis eius solus, non erit efficax natura, cum sit humana. Et monstra planè videbuntur esse miracula. Quod si naturæ utriusque communem dixeris, quomodo voluntas eorum natura communis erit, quorum est natura diuersa? Sin vt totius compositum, vt nouam & fictam fabulam omittamus, quæ enim potest esse compositio voluntatis? Rursus ipsum à patre alienum constituis, cum voluntate composita solam personam compositam exprimas. Quæ quidem ratione omnis plantatio, quam non plantante patre eradicatur. Noua enim fingi non potest agricultura, sed naturalem in Christo humanitatis voluntatem. Seuerus sustulit, vt videtur, cum omnis naturæ præsertim ratione prædictæ maxime proprium & primum esse ignoraret appendendi motum. Quod patres animaduertentes voluntates in Christo naturæ, non autem sententia differentes confessi sunt. Nunquam enim in Christo voluntates sententia differentes dixerunt, ne ipsum diuersa sentire, & velle, & rationum seditione secum pugnare, atque ita duplicem habere personam prædicarent. Intelligebant enim hæc sola voluntatum sententia, dissidentium differentia, tum peccato in hæc vitam aditum esse patefactum, tum inimicitias nobis exortas esse cum Deo. Nulla enim alia in re malum consistit, nisi in eo discrimine, quod est inter voluntatem Dei, & voluntatem nostram. Quod quidem contraria prorsus quantitas constituitur, & illius index numerus, qui nobis ostendit voluntatis à Deo discrepantis diuersitatem. Idem igitur Nestorio & Seuero ad impietatem propositum est, licet ratio diuersa sit. Ille enim dum confusionem

finem vitat, sic effugit vnitatem personæ, vt pro differentia naturali personæ diuisionem constituat. Hic verò dum diuisionem declinat, ita naturæ negat differentiam in personæ coniunctionem, vt naturalem efficiat confusionem. Cum nec confusio in Christo, nec diuisio sed essentia differentium coniunctio, & in personæ coniunctorum differentia sit confutenda. Vt sic naturarum ratio, & coniunctionis modus pie pronuncietur. Quorum illi utrinque perfrugerunt, dum vnus qualitarum in sententia tantum coniunctionem, alter naturalium tantummodo post coniunctionem differentiam asserit. Arque ita ambo à veritate exciderunt, dum vnus mysterij diuisionem, alter confusionem audacter diiudicat.

Eiusdem pariter ex Epistola ad Nicandrum.

Nequè diuinam increatamque naturam sine essentia, & voluntate, aut actione consideramus. Neque naturam nostram humanam creatamque sine essentia & voluntate, aut actione cognoscimus. Quod si harum neutram essentia, & voluntatis, & actionis expertem intelligimus, ex his autem naturis, diuinam & humanam dico, & in his, & harum personæ, verè est vnus & solus Christus & filius, quomodo si naturæ propriè Deus, & natura propriè idem est homo, non & diuinam propriè voluntatem atque actionem, & humanam propriè natura voluntatem atque actionem habebat, neutra ipsarum natura carens, per quas & rebus nomina verè demonstrat congruere, & res nominibus, atque ita tum diuina, tum humana naturaliter habere cognoscitur, & velle & agere, atque ex hoc & ea, ex quibus, & in quibus, & quæ est, esse creditur? Nam si naturali voluntate, atque essentia, actioneque careat, quomodo Deus erit, aut homo? Aut quomodo hoc, aut illud esse demonstrabitur, nisi utriusque naturæ procul ab omni peccato perfectam seruet proprietatem? Quod enim extra naturam est, ab essentia remotum est, nec existit omnino, cum ne natura quidem moueatur. Quod enim motum nullum habet naturalem, quemadmodum ait Magnus ille diuinus in rebus explicandis Dionysius, id nec est, nec aliquid est, nec vlla ipsius est omnino positio. Itaque cum Christi Dei naturas diuinam & humanam conseruemus, quo stabilem earum

rum essentia fidem, & nostram de his veram confessionem confirmemus, & naturales earum debemus pari numero voluntates asserere, & naturales totidem actiones consisteri, & nihil horum propter coniunctionem in persona imminuere, aut omnino negare. Scimus enim coniunctionem hanc naturalibus nihil officere. Cum ne naturae quidem desinant esse duae, licet ex personarum coniunctione in unum cogantur. Hae ergo naturales proprietates mutua coniunctione sic copulatae, ut una sine altera non sit, & sine alterius societate neutram villo modo considerari permittat, ut celebris Romanorum Papa Leo tradit, nec tamen earum essentiae naturaeque differentiam obsecrat omnino, sed perfecte conservat. Conservatio enim custodiendaeque conservatur & custoditur. Eatenus enim est earum coniunctio, quo ad naturalis earum differentia servatur. Nam hic cessante cessat, & illa plane, per confusionem utique deleta. Itaque cum haec coniunctio nihil rebus officiat, nec earum differentiae sed nomine tantum ea per se aperire cupit, omni profecto ratione in ipsa sunt sine iactura, perfectaeque conservantur, quae natura diversa sunt. Nec ullam mutationem, aut confusionem in ipsis essentibus, aut voluntatibus, aut actionibus, aut vlla alia re naturali patiuntur. Quomodo igitur propriam isti temeritatem, (an aliter illam appellem nescio,) ita regunt atque defendunt, ut verbum hominem factum natura, quantum ad humanitatem pertinet, sine voluntate & sine actione dicant esse tanquam essentia quam ex nobis assumpsit, proprie sine anima, & sine ratione in ipso sit. Quod enim sine actione est, id plane sine motu & sine anima est. Et quod nullam rationem praeditam habet voluntatem, id profecto ratione mentisque caret. Quod si verbum carnem indutum his natura, quantum ad nos pertinet, caruit, quomodo erit credibile, ipsum hominem esse factum, ac non potius naturam divinam mutasse, seque sponte carnis perturbationibus subiecisse? Ii enim, quae naturalia sunt, sublati, haec in eum omnia Arius & Apolinarius contulerunt. Alter enim eorum animae alter rationis, id est, actionis & voluntatis expertem ipsum tradentes, creatum & factum esse impie pronuntiaverunt. Ambo enim Unigenitum non carnis, sed Divinitatis ratione patibilem esse dixerunt, licet Apolinarius magis adhuc impie perfectam in carnem mutationem, & lapsum, & conversionem

nem eius Divinitatis pronuntiavit. Quamobrem oportet, ut nos, qui pietatem colimus, eiusmodi confessionem excludentes, sanctorum Patrum doctrinam complectamur, duasque naturales voluntates, & duas naturales actiones in uno eodemque Christo confiteamur. Nam si unam in ipso voluntatem, atque actionem unam dixerimus, illum aut natura non esse hominem & Deum, sed solum Deum, aut natura solum hominem, non autem Deum, aut nec hominem, nec Deum fatebimur. Nam si naturalis una voluntas est, ea vel divina erit omnino, vel humana. Si divina, verbum per ipsam naturaliter vult, quae divina sunt ut se natura Deum tantummodo declarat, non autem hominem, eaque velle, quae pater ipsius vult. Neque enim potest per id, quod natura divinum est, illud, quod natura humanum est, demonstrari. Quemadmodum nec per id, quod natura humanum est, cognosci potest id, quod est natura divinum. Sin humana idem incommodum consequatur. Quod si personae voluntas est, ipsam personam solum designabit. Et nullo pacto per ipsam cum patre & nobiscum coniungetur. Nam per extremorum personam distinguitur & separatur. Idem & de actionibus dicere possumus, nec tamen ob id unicas Divinorum Patrum de ipsis actionibus voces negamus, absit, quas vel sanctus & divinus in rebus explicandis excellentissimus Dionysius, vel sapiens Cyrillus pronuntiant, quibus divina simul atque humana actio sic declaratur, ut coniunctam, atque unam esse appareat. Voces enim ab illis ex cogitatae propter coniunctionem & mutua naturalis actionum inter ipsas omnino copulationem, sunt pie & comprobantur. Quemadmodum & illae, quae geminas declarant actiones propter differentiam in essentia naturaeque consistentem. Vox enim illa, Theandrica, à Doctore Dionysio composita est, quae divinam humanamque significat, ut unica pronuntiatione duplicem naturae duplicis actionem indicaret. Sapiens Cyrillus unam coniunctamque dixit actionem, ut copulationem naturalium actionum copulationem doceret. Nam cum veller hic vir laudatissimus, & carnem factam esse Deum, & naturalem ipsius actionem, propter coniunctionem, quam habet cum verbo, quod est natura Deus, divinam factam ostendere, & quae vires humanas superant, efficere, cum tamen id esse non desineret, quod erat natura, itaque verbum ipsum carnis

carnis assumptione, qua propter nos sponte factum est homo, ea quæ sunt hominis agere, cum tamen esset natura Deus, declaravit ipsum non omnipotenti solum mandato sanitatem & vitam largiri ut purum ac nudum Deum, sed sanctam quoque ipsius carnem tanquam sociam adhibita ad ea perficienda, ut per ipsam, & per tactum, & vocem ipsius sanitatem & vitam elargiretur, quo & ipsam posse vitam sanitatemque tribuere, propterea quod vñs cum verba facta esset per coniunctionem, verbiq; rebus omnibus vitam natura largientis & non alterius carnem esse constaret. Idcirco vñam verbi sanctæq; ipsius carnis & coniunctam vtriusque actionem dicit, vñam propter vñonem, coniunctam propter partes, ut quæ ipsius sit, tum in mandato omnipotenti, tum etiam actu sanctæ carnis. Vt quoque enim modo Deus verbum eam præstitit, ut per carnem etiam vitam tribuendo, ipsam quoque plane vivificam esse factam demonstraret. Quemadmodum & ignis per ferrum comburens coniunctione sua cum ferro facit, ut ferrum quoque vim habet comburendi, ut iam non ignis tantum natura sua, sed ferrum etiam coniunctione comburat. Divinam igitur verbi in miraculis peragendis actionem, non verbi solum ipsius natura esse patet, sed etiam sanctæ illius carnis propter coniunctionem in personæ, quæ sociam in divinis adhibuit, ut Doctor ait, quemadmodum & anima corpus adhibet propriis operibus explendis. Quamobrem vñam, ut Cyrillus ait, coniunctamque vñamque actio, quæ demonstrata est, non aliter, quam illa Dionysij Theandrica naturalium actionum indicans copulationem, diversam, & geminam earum rationem propriè demonstrat. Sic enim vñum, & solum cognoscitur verbū carnem inditum, eū ad ambas partes, ex quibus, & in quibus est, refertur, & actio ipsa per mandatum omnipotens & sanctæ carnis actum declaratur. Neque verò verbum illud, coniuncta, carpendum est tanquam nomen, cum à sanctis patribus de iis, quæ eiusdem, atque diversæ sunt essentie dicatur. Testis sit Gregorius ille Theologus & magnus, qui in Cæsarij fratris Laudatione de anima loquitur ad hunc modum. Paulo post autem & cognatam carnem assumens, qua inde illa philosophatus est. Hic non naturæ, sed coniunctionis habita ratione carnem animæ cognatam magister appellavit. Idem rursus in oratione, quam habuit in lumina, de Unigenito differens, & cognati,

inquit, spiritus testimonio comprobatus. Quo quidem loco cognatum dixit, non coniunctionis habita ratione, sed naturæ. Ac sapienter ipse Cyrillus sine ulla discrimine cognatum accipit in etiam, quæ essentia personæque differunt. Et Ioannem Evangelistam exponens ita loquitur. Quæ ad divinum Baptismum pertinet ministratio cognatam habet rationem cum vtriusque eorum, quæ demonstrata sunt, spiritu enim sanctum reditu hominis spiritum, aqua autem corpus. Quæ verò & qualis cognatio sit Spiritus sancti & aquæ, quantum ad essentiam personamque pertinet, si cum corpore nostro comparetur?

*Eiusdem ex Epistola ad Nicandrum Cypri Episcopum
& ad præfectos eorum, qui solitariam in
Sicilia vitam degunt.*

EVndem natura Deum hominemque non aliunde cognoscimus, nisi ex insicis proprietatibus, quibus Deus & homo declaratur, ex divina nimirum, ut dixi voluntate actione, & ex humana voluntate atque actione, quibus & quod erat, & quod factus est, indicavit, tum res admirandas & vim humanam superantes edendo, tum propter nos, ut homo, sponte pariendo. Neque enim aliud ab iis, ex quibus, & in quibus erat, diversum esse cognoscitur, tanquam adulterium, & medium, aut tertium quiddam, quales sunt mali, ut commentum futilium hæreticorum doctrina à pia sanctorum patrum prædicatione discedens confingit, sed illa ipsa verè & propriè tum atque humanitate, & in Divinitate atque humanitate secundum naturam existens Christus est natura Deus atque homo, & aliud nihil. At quomodo inquirunt, sapiens ipse Cyrillus medium quendam in Christo verborum ordinem videtur approbare, sic ad Acacium scribens. Verba quædam maxime convenienti, quædam autem medium quendam ordinem tenent. Sed quid hoc satis asserti auxilij ad propriam ipsorum opinionem defendendam? Neque enim ex mutatione extremorum aut abiectione, id est, Divinitatis Christi & humanitatis, aut divinæ ipsius & humanæ voluntatis atque actionis medium quiddam diversum, aut interiectum, aut naturæ alteri ab illis, in quibus est, alienæ commune, aut rursus actionem aliquam compo-

compositam in his tradit nobis præceptor, sed ipsam propriam illa esse, ex quibus est, neque diuini hanc nominatur, sed simul & in ipso utrunque horum, utpote qui vnus & solus sit Christus. Et hæc ipsemet testatur, dum orientales Episcopos descendit, sic ad Acacium scribens, Præter autem Antiocheni nullo modo diuidunt, quæ coniuncta sunt, sed verba solum, quæ ad dominum pertinent ita putant esse distinguenda, ut partim Diuinitati conueniant, partim humanitati. Deus enim est idem atque homo, partim quodammodo communia sunt, & Diuinitati simul humanitati que congruant. Quædam enim Diuinitatis sunt propria, quædam humanitatis, quædam medium ordinem obtinet, quibus dei filius idem simul esse deus & homo declaratur. Ostendit igitur nobis præceptor medium esse verborum ordinem, quæ non diuersum esse Christum significant ab iis, ex quibus, & in quibus, & quæ est, ut quidam opinati sunt, sed eundem naturæ deum simul atque hominem esse declarent. Et ad hæc confirmanda scripturæ videntur testimonio. Sic enim dominus Philippum alloquitur, Tanto tempore vobiscum sum, & nondum cognouisti me, Philippe? Non credis, me esse in patrem, & patrem in me? Qui vidit me, patrem vidit. Et ego & pater vnum sumus. Quæ quidem vox deo maxime conuenit. At quando populum arguit Iudeorum, si filij, inquit, essetis Abraham, opera Abraham faceritis, nunc autem queritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum. Hoc Abraham non fecit. Quæ quidem verba homini dicimus congruere. Vnius autem filij verba deo simul atque homini congruentia & media esse illa dicimus, cum Beatus Paulus ait, Iesus Christus heri, & hodie, idem & in secula. Itemque: Vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos ex ipso. Et vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Et alibi, Quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in secula. Amen. Ecce enim Christum Iesum nominans, heri atque hodie dicit esse, & in secula, & per ipsum facta esse omnia, & quantum ad carnem pertinet ex Iudeis, & super omnes appellat deum, eumque benedictum in secula. Amen. Ne igitur in his diuisis verba, quæ de domino dicta sunt. Habent enim in eodem, quod & Deo, & homini conueniat, imo verò quod

mi filio, nempe Deo verbo carnem induto. His spiritus oraculorum etiam ipsa verba media nobis ostendit Magister nihil aliud in Christo significare, nisi diuinitatem in ipso atque humanitatem. Quamobrem & hæc sine diuisione ipsi tribuenda esse demonstrat, ut qui sit idem natura Deus atque homo, & nihil aliud omnino, quemadmodum dixi.

Eiusdem ex oratione, qua duas in Christo voluntates esse probat.

Si diuinitas & humanitas naturæ diuersæ non sunt, sequitur, ut idem natura sint, & ex hoc colligitur necessario, vnam esse naturam, eamque incommutabilem. Cuius enim naturalis voluntatum diuersitas non est, eius ne naturæ quidem diuersitas, aut essentia diuersitas est. Sin diuinitas & humanitas diuersæ sunt, differunt plane. Quod si differunt, earum in quantitate numerum necesse est confiteri. Hoc enim negato tollitur natura rerum differentium. Quomodo enim, aut quam ob causam, nisi numerentur, voluntates esse queant? Quamuis enim per cōiunctionem cum Deo diuina fiat, quemadmodum & caro anima mentemque prædita, non tamen essentia suæ rationem amittit. Ut ferrum ipsum non excidit à natura sua, licet totum cum igne commisceatur & coniungatur. Sed ea, quæ sunt ignis (quandoquidem ignis equalit propter cōiunctionem) ita patitur, ut & graue natura sit, & incidat, quia naturæ propriæ facturam non fecit, nec ab actione decidit sua, quamuis cum igne existat per vnam & eandem hypostasim. Et sine vlla disunctione facit tum ea, quæ naturæ propriæ conueniunt, ut combustionem, tum ea, quæ pertinent ad cōiunctionem, qualis est natus, quæ ipsius effecta est. Quemadmodum & incisionem. Neque tamen prohibemur ferri naturam, propterea quod cum igne coniunctum sit, vocare, aut numerare, neque naturæ actionem, licet cum combustionem cernatur, nec vllam habere cum illa disunctionem, sed simul cum ipsa & in ipsa perspicitur, & consideratur. Quæ igitur ratio sit quamobrem voluntas, quæ naturæ naturaliter adest, numerari non debeat, præterea cum id, quod secundum nos imperfectum est, perfectissimo Deo verbo carnem induto tribuamus, quod voluntate

patris, & opera spiritus sancti propter salutem nostram indicibili coniunctione particeps factum est eorum, quæ naturæ sunt, quemadmodum & ipsius omnino naturæ, excepto peccato solo, quod tamen non est naturæ, sed essentia à naturæ ratione & lege recedentis & prolabantis? Et mihi iure potissimum huius rei causa Monachus ille videtur à naturali voluntate sententiæ propositum distinxisse. Ea enim ex bona ipsius definitione vis est appetens id, quod est secundum naturam. Res enim omnes, & illæ præcipue, quæ ratione sunt prædictæ naturaliter appetunt id, quod est secundum naturam, & hanc habent à Deo facultatem, quo se conseruent. Nam si id, quod secundum naturam est, non appetunt, quomodo appetent illud, quod nullo modo est, quodque nullam omnino habet essentiam, aut motum? Solum enim infirmum & imbecillum id, quod non est, & essentia caret, & eius nulla omnino vis est, aut motus inter res. Hoc autem constituit libera appetitio, habens in alterutram partem propositiones, nec naturam constituit, sed personam propriam, atque hypostasim. Quod quidem animaduertens diuisor, & hominis adorator Nestorius sententiarum rationem impiè tradidit, ut earum utraque personam vitæque constitueret, & nudum hominem seruaret, qui, ut ipse ait, sententia quadam & libera motione cum Deo verbo coniungeretur, ex quo & eandem, & multiplicem, ut magis proprie diceretur, constituit voluntatem, quatenus per singulos motus paulatim ex imperfectis ad perfecta progreditur & proficit. Quamobrem ut & naturæ perfectionem in Deo carnem induto prædictus Monachus confirmaret, & contrarium reuocaret, naturæ quidem in ipsa voluntatem posuit, sententiæ non admisit, ne aut diuisioni locum concederet, ex quo seditione ipso consurgeret, aut opinioni, quia ea in ipso non esse putaretur. Quod si quis fieri posse neget, ut duæ voluntates dicantur, nisi contrariæ sint, is si contrarias ita dicit, ut natura dissenteret intelligat, assensio. Sin oppositas, & aduersantes asserit, falsa est ipsius oratio. Non enim quicquid dissentit, id etiam oppositum est, & aduersatur. Quod enim oppositum est & aduersatur, id ita est, propter sententiæ diuersitatem. Quod autem dissentit, id naturæ ratione motæ opus constituit. Et hoc naturam constituit, illud seditionem. Essentia igitur differentia ad rerum, quæ sunt in natura, constitutionem pertinet, non tamen

tamen eas dissoluit. Natura enim naturæ non aduersatur, neque ratio est vlla dissensionis. Alioquin si duæ voluntates omnino contrariæ atque oppositæ, cur in iis, quæ cum ratione prædicta sunt, natura personæque distincta sunt, non id omnino semperque significant? Consentimus enim aliquando iis, cum aliquid sentiunt, & Deo, & Angelis, & inter nos. Quod si in his hoc cernitur, & nulla omnino dissensio, cum tamen & essentia & numero voluntates suam habentes sententiam conseruentur, propter beneuolam in habitu affectionem, cur in uno eodemque Deo verbo carnem induto, & quod perfectè propter nos hominem assumpsit, in voluntatibus, quæ naturaliter ipsi per essentiam adsunt, contraria erit oppositio? aut cur eas dicunt esse contrarias, an propter ipsum numerum, aut quia sunt? Id si ita est, carnis etiam naturam auferant, rationi aduersantem propter essentiam. Multo enim ad oppositionem vehementius est subiectum, eo, quod est in subiecto. Sin propter solum numerum, numero naturas etiam spolient, & nullam earum enumerent. Eademque de causa vitent cum etiam in tribus personis vnius & principio carentis diuinitatis, ne ipsa quoque secum dissentiat. Sed absurdum omnino est, ei, quod nihil planè sit, non essentia, non qualitas, non denique quicquam eorum, quæ sunt, tantam vim tribuere. Absurdus autem & ipsam naturalis voluntatis essentiam accusare, atque inde interitum eius parare, præsertim cum inter alias naturales proprietates & motiones antecellat insita hæc vis. Per hanc enim solum & esse, & viuere, & moveri, & loqui, & sentire, & cibum, somnum, quietemque capere, & non dolere, nec mori, & omnes denique habitus, quibus natura constituitur, & priuationes eorum, quibus ipsa læditur, perfectè habere cupimus. Et in hoc mihi videtur rectè Monachus fecisse, qui illud addiderit. Quæ complectitur omnes proprietates, quæ naturæ per essentiam adsunt. Omnes enim semper complectitur voluntas nobis insita, complectique cupit, & earum nulla carere. Imo verò nos per voluntatem ipsam, & secundum ipsam id cupimus. Arbitror autem ex oratione de eo, quod quantum est, non autem duntaxat videtur, habita, omnino colligi, Deum hominem factum, habere etiam voluntatem humanam, quatenus est homo, & eorum, quæ numerata sunt, singula per ipsam voluisse naturaliter, quo

carnem à se susceptam, animatam esse, mentēque ac rationē praeclaram confirmaret. Siquidem homo perfectus factus est, eique nihil eorum, quae nobis adsunt, defuit, praeter peccatum, & habuit omnia, quae nos habemus, sine ulla exceptione, quibus essentia nostra naturaliter constituitur. Quemadmodum & quae ad naturam principij expertem ac diuinam, quibus se ipsum hominem simul ac Deum esse propriè declarauit, seque post coniunctionem & nobiscum & cum patre necessitudinem conseruare. Neque enim satis est, demonstrare eum solo mortis tempore salutiferam, cum re ipsa naturam nostrā exprimeret mortē ut homo deprecaretur, se duas habere voluntates ostendisse. Quomodo enim & quam ob causam in hoc solo tempore, & non antea quoque? Nam si tunc habuit, & ab initio habuit, ex quo factus est homo, non autem postea consecutus est. Quod si ab initio non habuit, ne mortis quidem tempore habuit, sed deprecationem tantummodo praese tulit, & simulauit, & reliqua item per quae seruati sumus, ut lacrymas, & preces, & mortem, & crucem, & mortem ipsam, ac sepulturam. Vno enim eorum, quae in ipso naturaliter sunt, ablato, ne cetera quidem consisterent. Quomodo enim, aut cur vnum sit, reliqua autem non? Quid porro contrarium est, si deprecatur, & naturalem carnis infirmitatem per correptionem ostendit, ita tamen, ut non planè repugnet, sed dicat, si fieri potest, & non quod ego volo, sed quod tu, quo fortem aduersus mortem animi motum declarat? Re ipsa enim in se naturae nostrae conditionem expressit per breuem angorem, ut eo quoque nos liberaret, & propriè carnis naturam testaretur, dispensationemque ab omni simulationis suspitione remotam efficeret. Statim autem maximum aduersus mortem robur, & summam humanitatis cum sua patrisque sui voluntate coniunctionem & consensum declarauit, non tamen mea, inquit, sed tua voluntas fiat, ut & distractionem simul & confusionem remoueret. Sin quia non videtur alias nisi mortis tempore significationem voluntatis dedisse, haec dicunt, id & de insira dicent intelligentia, & mentis ipsum expertem asserunt. Neque enim contigit, eum dixisse, intellexi. Idemque dici potest de odoratu, deque reliquis sensibus, & aliis rebus homini naturalibus, de quibus non legimus, eum fecisse mentionem, atque etiam de ipsa anima, de qua non legimus eum mentionem

fecisse, nisi paulo ante, quam pateretur. Aut igitur eam seunctam asserent, quoniam haud ita saepe, nec ab initio de illa mentionem fecit. Aut vna cum Magno Athanasio, carnem suam Dei verbi animae ratione praeditam participem fuisse contententes, humanam item seruatoris voluntatem non tempore mortis tantum extitisse concedent, licet ab initio de illa mentio facta non sit, cum ipsi ut homini naturaliter affuerit. Admiror praeterea, cur vni in Christo tantum actionem tradant, habita, ut ipsi dicunt, indiuidui, ad quod refertur, ratione. Atque ut illud omittam, quod nihil eorum, quae naturalia sunt, ad indiuiduum primo refertur, sed ad eius naturam & essentiam, quaero, utrum id agant, ut naturales ab illo actiones auferant, an alio concilio? Si enim ut illas tollant, quomodo vnam aut qualis erit, illis sublati actio? Sicut enim si naturae non sint, nec quod ex illis confurgit, existit persona composita, ita nisi naturales sint actiones, nec alia quidem vlla existat. Neque verò id dico, quod alia ex naturalibus actio consistat, nulla enim eorum, quae in subiecto sunt, est compositio, cum ne per se quidem existant ullo modo. Sed ut iis temere concessi, videant, qui fieri possit, ut existat id, quod nullo pacto est, cum eas, quae natura propriè sunt, esse negent? Quis enim per se dixit actionem, aut vnde id, & à quibus acceperunt, ut ipsi quoque illud dicerentur? Sin hoc forte demonstrant, & personam compositam consistant, ad quam referatur, & quae suscipiat ea, quae contraria sunt & opposita, utpote mortalis & immortalis, visibilis & inuisibilis, circumscripta & incircumscripta, principio carens & habens principium, consentaneum erit, ut actio quoque sit eiusmodi, nempe per habitum & priuationem. Et alia quidem illi contingunt, ut quae sunt, alia autem non contingunt, ut quae non sunt. Quomodo autem & quod talem habet actionem secundum idem, non autem secundum aliud atque aliud, quando ne illa quidem sit alia atque alia, non eiusmodi patietur. Necessè enim est, ut & agentis actioni congruat, & actio agenti. At quomodo Deus sit is, qui habet, non autem natura est Deus? Quomodo rursus homo, qui priuatione, non autem essentia propriè sit homo? Quae porro natura sit illa, quae nihil agat, aut quae naturali careat actione? Sicut enim nullo modo est expertus essentiae, ita nec naturalis potestatis. Hac enim si curet, & essentia careat omnino.

Quod enim nullam habet potestatem, quodque nihil efficit, ad solum non est. Quicquid enim est, propriam habet differentiam, motionem illam insitam, quae cum genere sumpta subiecti parit definitionem, per quam & esse, & quid sit, propriè cognoscitur, cum & similitudinem habeat cum iis, quae eiusdem sunt generis, & differentiam cum iis, quae diuerſi. Quae cum ita sint, qui fieri potest, ut aut naturali careat potestate verbum hominem indutum, quantum ad carnem pertinet, si homo perfectus est, aut si caret, ut homo sit? Homo enim naturali non vacat actione, quemadmodum nec alia natura propriè est experta actionis. Nam ubi propria actio deest, & natura deficit, aut omnes inter se idem sunt & pro omnibus una, quae consistentis defectione commiscetur per totum, & confunduntur. Si enim verbum quatenus est homo, non inefficax, atque inerti dicunt, insitam illi nimirum atque humanam actionem concedunt. Qui enim fieri aliter potest? Agere enim nequeat sine actione naturali, quemadmodum nec esse possit sine essentia atque natura. Verum ne vnā quidem tantum actionem habere insitam, qui agit, necesse est, si duplex natura sit. Vt illud omittam, quod nec indiuiduum propriè est Christi persona composita. Neque enim habitum habet ad diuisionem, quae ex genere summo per media mutuūque inter se genera ad iustam speciem deueniat, & in se proprium progressum circumſcribat. Itaque sapientissimus Cyrillus Christi nomen neque definitionis vim habere dicit, cum species non sit, quae de multis numero differētibz dicatur, neque alicuius essentiam indicare, cum indiuiduum non sit, quod ad speciem aut genus referatur, aut ab his, quantum ad essentiam pertinet circumscribatur, sed personam compositam, quae naturalem extremorum diuisionem in se per coniunctionem idem efficiat, atque in vnū concludat, propriarum partium copulatione.

*Eiusdem in illa verba: Pater si fieri potest,
transfert à me calix iste.*

Si illud Pater, si fieri potest, transferat à me calix, paucis vim habens, sic hominis existimas, ut seruatoris esse non putes, quod eius voluntas Deo non aduersetur, quoniam ex Deo sit tota, sed hominis meri, quales nos sumus, qui Deo in multis resistit, aduersatur, ut Diuus ait Gregorius, reliqua illa pre-

cautionis pars, non quod ego volo, sed tua voluntas valeat, formidinis, an virtutis? summæ coniunctionis, an dissensionis vim habere videtur tibi? Nemo profecto, qui sanus sit, ea verba timori & repugnantiae tribuet, sed coniunctioni potius perfectæ & consensionis. Quod si coniunctionis est perfectæ atque consensionis, ex quoniam suscipit? ex homine, quales nos sumus, an ex homine, qui secundum seruatorem intelligitur? At si ex homine simplici, quales nos sumus, falsus est sermo praeceptoris, quem diximus. Cum diuinam omnino voluntatem non sequatur sed ei plerumque repugnet. Nam si sequitur, non repugnat, si repugnat, non sequitur. Alterum enim non altero ut à contrario tollitur & aufertur. Quod si homini, non quales nos sumus, merito & simplici, sed ut seruatori tribuas verba illa, Non quod ego volo, sed tua voluntas valeat, summam humanæ voluntatis cum diuina ipsius voluntate paternam, consensionem consistis, & duas voluntates, duasque actiones naturales, duplicem habeatis naturam constituis, cum tamen earū neutra alteri aduersetur, licet naturalem in omnibus differentiam habuerit eorum, ex quibus & in quibus & quæ erat ipse secundum naturam. At si rationibus his victus eo perſuaseris, ut dicas, neque hominis puri, quales nos sumus, neque hominis ut seruatoris esse ea verba, Non quod ego volo, sed per negationem ad vniuersi principio carentem Diuinitatem referri, quod præter patrem ipse propriè aliquid velle non possit, ergo & quod noluit, id est, calicis deprecatio, ad ipsam principio carentem Diuinitatem necessario referetur. Nam si negationem eam habere vim dicis, ut tollat, ne aliquid propriè velit, non autem, ut auferat id, quod vult, neque enim in utroque poni negatio potest, ut tollat, ne aliquid velit vniuersus propriè præter patrem, & auferat id, quod vult, quod si in utroque poni non potest, perspicuum est, si eam in eo constituis, ne aliquid propriè velit, quo voluntatem facias communis voluntatis, te non ablaturum id, quod vult, nempe calicis deprecationem, sed relaturum illam ad principio carentem Diuinitatem, ad quam per negationem & ipsum velle retulisti. Quod si ita est, quamvis vel cogitatio id refugiat, & hic plane erit negatio, Nempe, non quod ego volo, quæ prorsus adimat repugnantiam, & seruatoris cum diuina ipsius & paternam voluntate consensionem constituat. Cum totum

verbum naturam suam efficiat, atque ita totam illam diuinam reddat. Itaque cum propter nos factum esset homo ratione homini congruente dicebat ad Deum & patrem, Non quod ego volo, sed tua voluntas valeat, tanquam quatenus homo voluntatem haberet.

Eiusdem ex disputatione habita cum Pyrrho Patriarcha Constantinopolitano.

Christus, qui natura Deus est & homo, voluit ne tanquam Deus atque homo, an tanquam Christus solum? Si praecepit tanquam Deus & homo voluit Christus, dupliciter nimirum non autem singulariter, cum vnus ipse sit, voluit. Nam si nihil aliud est Christus, praeter naturas ipsius, ex quibus & in quibus est, suis utique vicissim naturis, ut earum vtrique erat, ipse vnus existens volebat, & agebat, siquidem neutra ipsarum sine voluntate actioneque est. Quod si suis ipse Christus naturis vicissim voluit, atque egit, duae sunt autem ipsius naturae, duae nimirum & naturales eius sunt voluntates, earumque pari item numero naturales sunt actiones. Quemadmodum enim vnus eiusdemque Christi naturarum numerus pie intelligitur ac dicitur, nec Christum diuidit, sed integram seruat in vnitatem differentiam naturarum, sic & voluntatum actionumque numerus, quae per essentiam naturis adsunt. Vtrique enim, ut dictum est, natura volens & agens salutem nostram non diuisionem inducit (absit) sed vtriusque tantum ostendit in coniunctione custodiam & incolumitatem.

Ex eadem disputatione. Carnem non, ut Pyrrhus dicebat, nutu verbi coniuncti moueri.

TV, qui ita loqueris, Christum diuidis. Nutu enim ipsius mouebatur & Moyses & David, & quicumque deposita hominis & carnis proprietate diuinae actionis participes extiterunt. Nos autem ut omnibus in rebus, sic in hac sanctos Patres secuti, dicimus ipsum rerum omnium Deum sine mutatione factum esse hominem, voluisseque non modo tanquam Deum, ut ipsius congruebat diuinitati, verum etiam tanquam hominem, ut ipsius congruebat humanitati. Si enim quae ex nihilo facta sunt, non nihili, sed alicuius vim habent, huius autem impetus ex natura propria fertur ad constitutionem conseruationemque;

rationemque, & verbum vtrique omni praestantius essentia, hominis naturam induens habuit ipsius humanae naturae propriam vniuersalem propensionem & euitationem voluntate, actioneque declarauit. Propensionem quidem, dum in iis, quae sine representatione conueniunt humanae naturae, ita se gessit, ut ab incredulis Deus esse non putaretur. Euitationem autem dum mortis tempore sponte pauorem ad eam subeundam suscepit. Quid igitur absurdi gessit Ecclesia Dei, si vna cum humana ipsius creaturae naturae rationes etiam illi ut creaturae insitas, & conuenientes, atque perfectas, sine quibus natura consistere non posset, admisit & confessa est?

Ex eadem.

Si ea, quae in conciliis, & solam dicta sunt, oportet confiteri, nec vnam verbi naturam carnem indutam totius mysterium pietatis amplecti oportet dicere, in conciliis non pronuntiam, nisi sic etiam naturis, & earum proprietatibus voluntateque simul confitendas sentiat. Si enim quae naturaliter Christi naturis adsunt, proprietates ipsarum esse dicis, naturaliter autem vtrique earum voluntas adest sua, cum aliis utique proprietatibus naturalibus voluntates etiam naturis adesse cogermine confiteri. Alioquin si concilia ob vnus voluntatis vocem & Apollinarium & Arium execrabiles pronuntiarunt, cum illa vterque ad propriam haereseos confirmandam abuteretur, & alter eorum eo pacto veller carnem eiusdem esse cum verbo essentiae demonstrare, alter autem filium essentia diuersum a patre conaretur ostendere, quomodo vos pie sentire possitis, nisi contrarias haeretici voces confiteamini? Quintum porro concilium, ut reliqua praeter eam, omnia sanctorum Achanasij, & Basilij & Gregorij, & quorundam aliorum probatorum Doctorum scripta ad verbum praefinitate comprobant, quibus in scriptis duae reperiuntur voluntates.

Ex eadem.

In sanctis Euangelis de Domino scriptum est, Postridie voluit Iesus ire in Galilaeam. Ire nimirum voluit, quatenus ibi non erat. Non erat autem humanitate, diuinitate enim ubique est. Ut homo igitur, non autem ut Deus ire voluit. Et voluntatem habebat, etiam quatenus homo. Et alibi rursum, volo,

inquit, ut ubi sum ego, & ipsi sint. Si quatenus Deus vult, Christus
sua locum omnem superat, neque enim in loco est, quatenus
Deus. Extra locum autem natura creata esse non potest. Itaque
quatenus homo vult, ut ubi est, & ipsi sint, & quatenus homo
voluntatem habebat. Et alibi rursum, Et cum venisset ad lo-
cum, dixit, sitio. Et dederunt ipsi vinum cum felle mistum,
& cum gustasset, noluit bibere. Qua parte dicitis, eum si-
tisse? Si Diuinitate, patibilis erit eius Diuinitas, potum pre-
ter naturam appetens. Sin humanitate, qua sitiuit natura,
ea nimirum noluit bibere. Et quatenus homo voluntatem
habebat. Et alibi ait, Et ambulabat Iesus in Galilea, nole-
bat enim in Iudaea ambulare, quia quaerebant eum Iudaei
interficere. Si naturae carnis est ambulatio non autem Diui-
nitatis, quae cum ipsa coniuncta erat in persona certe quate-
nus homo ipse in Galilea ambulans nolebat in Iudaea am-
bulare. Et habebat ipse voluntatem etiam quatenus homo. Et
alio rursum in loco legimus, Atque inde discedentes iter fe-
cerunt per Galilaeam, & noluit, ut quisquam sciret. Profe-
ctionem, ut dictum est, ad humanitatis naturam pertinet,
omnes continentur, non autem ad Domini Diuinitatem.
Quare si quatenus homo, non autem quatenus Deus iter
natura faciebat, & quatenus homo nimirum cum discipulis
discedens noluit, ut quisquam sciret. Et voluntatem habebat
ut homo. Et alibi, Atque inde consurgens secessit in fines
Tyri & Sidonis, & ingressus domum, noluit quinquam scire.
& latere non potuit. Si, quatenus Deus Christus erat virtus
per se consistens, quatenus homo autem, infirmus erat: nam si
crucifixus est, inquit D. Apostolas, ex infirmitate, viuit au-
tem ex virtute Dei, certe ut homo non autem ut Deus domum
ingressus noluit quinquam scire, & latere non potuit, & vo-
luntatem habebat ipse etiam ut homo. Et alibi, Et accesserunt
ad eum discipuli eius dicentes, ubi vis, ut paremus
tibi comedere Pascha? Si Paschatis eius ex his est,
quae lege continentur, Dominus autem ut
homo, non autem ut Deus sub lege
factus est, utique quatenus homo vo-
luit Pascha comedere & ha-
buit, etiam ut homo,
voluntatem.

Ex

Ex eadem.

Magnus ille Moses in hominis procreatione Deum indu-
cit ita loquentem, Faciamus hominem ad imaginem &
similitudinem nostram. Quare si diuinæ naturae imago est
homo, natura autem diuina libera est voluntatis, & imago, si
exemplaris similitudinem seruat, voluntatis est libera. Quod
ita est, & qui natura exemplar est, factus est etiam natura ima-
go ipse nimirum utraque natura voluntate habuit. Antea enim
ex Patrum sententia demonstrauimus, voluntatem esse natu-
ralem, & liberam volendi facultatem. Sciendum est tamen, li-
beram voluntatem aliter in Deo, aliter in Angelis, aliter in
hominibus accipi, in Deo enim suprema excellentissimamque ra-
tione, in Angelis vero, ut cum habitu concurret electio, nec
vilius temporis moram interponit, in hominibus autem, ut
temporis spatio habitum praecedat electio. Nam si volens Adam
voluit, & volens spectauit, & volens comedit, prima utique pa-
tens in nobis voluntas fuit, hanc autem, ut illi sentiunt, verum
hominem induens non suscepit non factum est id, quod
ego sum, excepto peccato. Quod si non est factum id, quod
ego sum, excepto peccato, ego seruatus non sum. Quod enim
assumptum non est, incuratum permanfit. Præterea si libera
humanae naturae voluntas est opus ipsius, hanc autem ver-
bam, ut ipsi dicunt, cum hominem indueret, simul cum na-
tura per arcanam conjunctionem non suscepit, aut proprium
opus tanquam malum despiciens à se illam reiecit, aut illius
orationem nobis inuidit, nos quidem perfecta salute spo-
lians, se ipsum autem affectioni declarans obnoxium, qui per-
fecte seruare aut nollet, aut non posset. Haec enim eum qua-
tenus est homo, voluntatem habere demonstrauimus. Eun-
dem autem, quatenus est Deus, habere voluntatem ita col-
legimus. Ipse Dominus & Deus noster sola veritas in Evan-
gelis ita de se loquitur. Hierusalem Hierusalem, quae occi-
dis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quo-
ties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina con-
gregat pullos suos sub alas, & noluit? Nunc relinquitur do-
mus vestra deserta. Perspicuum est autem, hoc illum dixisse,
non ut hominem, sed ut Deum, cum varias sapientis prou-
dentiae circa hominem rationes significaret, quibus cum
vellet

vellet naturam ab externis erroribus ad se traducere, ipsa non
luit. Ea rursum, sicut, inquit, pater suscitavit mortuos, & vivificavit,
sic & filius, quos vult, vivificat. Si adverbium illud sicut, com-
parationem significat, cōparationes autem, sicut inter eos, qui
sunt eiusdem essentiae, id ad Christum, quatenus homo est, re-
ferri non potest. Quamobrem nos docuit servator, quemad-
modum pater, qui Deus est, voluntate mortuos in vitam revo-
cat, ita se, qui eiusdem est essentiae cum patre, eiusdemque vo-
luntatis, in vitam revocare, quos vult. Hæc ab Evangelistis
& ab Apostolis, & à Prophetis tradita sunt, quibus nulla maior
asserri potest demonstratio, qua constet, Christum habere vo-
luntatem, & quatenus est Deus, & quatenus est homo.

Item ex Epistola ad Nicandrum Episcopum.

Quomodo unam simpliciter in Christo Deo quidam
actionem asserunt? Necessè enim est, ut hæc sit aut par-
tium ipsius, aut eius omnino ut totius. Quod si partium, in
vtraque nimirum disiecta dividetur. Id autem patiens plane
dissolvetur, easque dissolvet simul, quæ per ipsam coniuncta
sunt. Sin totius, contraria suscipiet mortalis & immortalis
existens, creata & increata, circumscripta, & incircumscrip-
ta. Atque ita per habitum, & priuationem habuisse diceret
Christus actionem propriam, existentem & non existentem,
per quam ut naturaliter ex illa agens contraria in eodem, non
autem aliud atque aliud suscepit. Quo quid magis impium
dici potest? Idem etiam de voluntate licet asserere. Præterea
quomodo ministravit verbum assumpsit, ut sapiens Cyrillus
ait, carnem propriam, quæ naturalem actionem non habuerit.
Quod enim actionem non habet, nec motum naturalem, id
mortuum est omnino, atque inanimatum. Quo autem pacto
rem mortuam ad agendum sociam adhibuit? aut quomodo
eam vitæ tribuendæ vim habere demonstravit, ut ipse rursus
Cyrillus docuit, per naturales actiones, ut per tactum, per vo-
cem, per ambulationem, cum illæ non essent ipsius, aut in ipsa
per essentiam? Nam si ipsius per essentiam fuerunt, naturalem
vtrique caro actionem habuit. Naturalis enim actionis est tum
minimus motus, & pedum, tum oris pronuntiatio. Quod si
ipsius hæc natura non sunt, eam vitæ tribuendæ potestatem
habere servator non demonstravit.

Eiusdem

*Eiusdem adversus illos, qui Christum habere di-
cunt actionem unam per dominationem.*

Primum quidem & vos duas actiones confitemini, unā qui-
dem superantem, nempe diuinam, alteram autem supera-
tam, id est, humanam. Quod est eorum, quæ cum aliquo con-
ferantur. Quæ autem sunt eiusmodi, sese mutuo inferant. Præ-
terea cum superiore actionem dicatis, tanquam humana vi-
ta auferatur, damnum ipsis affertis. Nam & id, quod superat
eorum est numero, quæ patiuntur. Vincitur enim & ipsam
ab eo, quod victum est. Licet enim minus, vincitur tamen.
Ut aurum licet argentum atque æs immixtum superet, vinci-
tur tamen ipsum quoque, licet minus, nempe propter admi-
nam quantitatem.

*Eiusdem adversus illos, qui dicunt, quemadmodum in-
strumenti, & eius qui vititur instrumento una
est actio, sic & Divinitatis atque hu-
manitatis unam esse actionem.*

Si naturale dicitis instrumentum, eiusdem per vos temporis
erit verbum cum carne, aut caro simul cum verbo sempi-
terna. Quicquid enim instrumento vititur naturali, eiusdem
temporis est cum illo. Quemadmodum est anima cum corpo-
re. Potestis igitur vel naturā diuinam creatam dicere, vel cor-
poris increatam. Quod si instrumentum artis affirmatis, inani-
matum illud introducit, & separatim consistens, atque seiu-
num, & quod non semper movetur, sed quando artifici visum
fuerit, illud in manus sumere, atque uti. Ad hæc dementi Ne-
storio vos assentiri cōstabit diuidenti ac distrahenti duas Chri-
sti Dei naturas in unam hypostasim siue personam concurren-
tes. Aut esse impij Apollinarij discipulos, Christi corpus ani-
mæ, ac mentis experts asserentis.

Item adversus Monotheletas, Damasceni.

Perfectum Deum confitemur, & perfectum hominem em-
dem dicimus, omnia habere, quæ pater habet, nisi quod
non est ingenuus, habere omnia, quæ habuit Adam excepto
peccato

peccato solo, nempe corpus & animam ratione, mentēque præditam, duas naturis duabus respondentes proprietates naturales duasque naturales voluntates, diuinam, atque humanam. Nam cum duas item naturales actiones, diuinā, & humanam. Nam cum eiusdem sit essentia cum Deo & patre, libera potestate vult & agit, vt Deus, cumque nobiscum sit eiusdem essentia, libera potestate vult & agit, vt homo. Ipsius enim miracula sunt ipsius sunt & cruciatus.

Eiusdem.

CAP. LXXVIII.

Quoniam duæ sunt Christi naturæ, duas ipsius & naturales voluntates, & naturales actiones dicimus. Et quia duarum eius naturarum est vna persona, vnum & ipsum dicimus, qui & vult & agit naturaliter ex duabus naturis, ex quibus, & in quibus & quæ est Christus Deus noster. Vult autem & agit in vtraque forma cum alterius societate. Quorum enim est vna essentia, eorum est vna item voluntas atque actio. Et quorum est diuersa essentia, eorum est diuersa quoque voluntas & actio. Et e contrario, quorum voluntas, & actio est eadem, eorum & essentia eadem est. Et quorum diuersa voluntas est & actio, eorum diuersa est etiam essentia. Quamobrem in patre & filio, & Spiritu sancto ex eadem voluntatis actionis ratione eandem naturæ rationem colligimus. At in diuina dispensatione ex actionum & voluntatum differentiâ, naturarum differentiam agnoscimus, confitemur & voluntatū & actionum diuersitatem. Quemadmodum enim vnus, eiusdemque Christi naturarum numerus, si pie intelligatur & pronuntietur, vnum Christum non diuidit, sed naturarum differentiam in vnitatem seruat incolumem, sic & numerus voluntatum atque actionum, quæ naturis eius per essentiam adsunt, nam vtraque natura voluit, atque egit salutem nostram, non asserit diuisionem (absit) sed eam ostendit, & solum, etiā in vnitatem custodiam & conseruationem. Naturales enim, non autem personales dicimus voluntates & actiones. Appello autem volentem, agentemque potentiam, per quam volentes, agentisque res volunt, atque agunt. Nam si personales ipsas esse concederemus, cogeremur, tres sanctæ Trinitatis personas voluntate, actioneque diuersas dicere. Vnius enim personæ rationem designat quod personale & gnomicum est. Sciendum enim est, non esse idem, velle,

velle, & aliquo modo velle. Velle enim natura est, quemadmodum & videre, omnibus enim adest hominibus, hoc autem, aut illo modo velle non natura est, sed nostri consilij, atque sententia, quemadmodum & hoc, aut illo modo videre, bene, aut male. Neque enim omnes homines eodem modo volunt, aut vident. Idem & in actionibus concedimus. Aliquo enim modo velle, aut videre, aut agere, ad volendi, aut videndi, aut agendi rationem vsus pertinet. Adest enim illi soli, qui vult, cumque secerit ab aliis differentia, quæ communiter dicitur.

Ex eodem capite.

Si ad imaginem beatæ, & essentiam superantis diuinitatis factus est homo, Diuina autem natura voluntatis est naturaliter libera, & homo nimirum, vt imago ipsius est, voluntatem habet naturam liberam. Patres enim liberam vim esse voluntatem definiuerunt. Præterea si omnibus hominibus inest ipsum velle, nec aliis quidem inest, aliis non inest, quod autem communiter in omnibus perspicitur, naturam designat in subiectis indiuiduis, natura profecto habet homo voluntatem. Ad hæc si natura non suscipit magis, & minus. Omnibus autem pariter inest ipsum velle, & non aliis quidem magis, aliis vero minus, natura utique homo voluntatem habet. Quare si natura voluntatem habet homo, & Dominus, non solum vt Deus, sed etiam vt homo, habet voluntatem.

Ex eodem capite.

Rerum omnium Deus & pater vult ne vt pater, an vt Deus? At si vt pater, alia ipsius voluntas erit, alia filij. Neque enim pater est filius. Sin vt Deus autem est filius, & Deus est Spiritus sanctus, voluntas utique naturæ est, ergo naturalis. Præterea, si ex Patrum sententia, quorum voluntas est vna, horum vna est & essentia, si vna voluntas sit Christi Diuinitatis & humanitatis, earū vna erit, & eadem essentia. Ad hæc si ex Patrum sententia naturæ differentia in vna voluntate non perspicitur, necesse est, vt qui vnam in Christo asserunt voluntatem, voluntatum in eo differentiam negent, aut si naturam asserunt differentiam, vnam negent voluntatem. Profectus quidem, vt diuinū narrat Euangelium, in partes Tyri & Sydonem, & domum ingressus scire noluit quenquam, & non potuit latere.

latere. Si diuina eius voluntas omnia potest, cum autem latere vellet non potuit, nimirum, ut homo volens, non potuit. Et rursum cum venisset, inquit, in locum dixit, sitio, & dederunt illi acetum cum felle mistum, & cum gustasset, noluit bibere. Si igitur sitit, ut Deus & cum gustasset, noluit bibere, patibilis profecto fuit, etiam ut Deus. Sitis enim, & degustatio sunt affectiones. Quod si non ut Deus, certe ut homo etiam habebat voluntatem, & ut homo sitiebat. Verum sententia, & electio, si propriè loqui volumus, de Domino dici non potest. Sententia enim post rei ignoratæ disquisitionem, & consultationem, seu deliberationem, & iudicium, est ad id, quod iudicatum est, affectio, quam sequitur electio discernens, & anteponeus rem vnam alteri. Dominus autem cum esset non nudus homo, sed etiam Deus, & omnia sciret, cōsideratione, & inquisitione, & consultatione, & deliberatione non indigebat, sed naturaliter ad bonum habebat propensionem, & declinationem à malo. Sic enim ait Esaias, Priusquam sciat puer proponere mala, elegit bonum. Quoniam priusquam sciat puer bonum, aut malum, dissuadet malitia eligere boni. Illud enim prius declarat ipsum non quemadmodum nos, quæsiuisse aut consultasse, sed cum Deus esset, & diuinitus id, quod ex carne est, supposuisset, hoc est, in persona cum carne cōiunctus esset, eo ipso, quod erat, & sciebat omnia, ex natura bonum habuisse. Naturales enim sunt virtutes & naturaliter, atque ex æquo omnibus insunt, licet non omnes ex æquo agamus ea, quæ naturæ sunt.

Eiusdem ex capite LXXIX.

Quemadmodum in gladio ignito ignis & ferri naturæ seruantur, & actiones duæ, earumque perfectiones, nam ferrum quidem vim habet secandi, ignis autem urandi, ac sectio quidem ferri actionis perfectio est, vsio autem ignis, earumque differentia in vsu sectione & in vsione secta seruantur, sic & in Christo, diuinitatis quidem humana, atque omnipotens actio est, humanitatis autem humana. Perfectio verò actionis humanæ quidem, quod tenuit puella manum, & traxit, diuinæ autem, quod illam in vitam reuocauit. Aliud enim est hoc, & aliud aliud, licet inter se coniuncta sint, ac minime separata in actione diuina simul arque humana.

humana. Si vnam in Christo actionem dixerimus, aut diuinam, aut humanam, aut neutra erit. Si diuina, cum duotaxat deum nostræ expertem humanitatis asseremus. Si humana, nudum hominem impiè affirmabimus. Si neque diuina, neque humana, nec Deum nec hominem eiusdem aut cum patre, aut nobiscum essentiae dicemus. Ex coniunctione enim vnus atque idem in persona factus est, non autem sublata est differentia naturarum. Differentia autem naturarum seruata, & earum actiones conseruabuntur. Natura enim non est experientia actionis.

Eiusdem.

CAP. LXXXI.

Domini caro propter verissimam verbi coniunctionem in persona diuinæ actionis diuitias est consecuta, nullo modo excidens ab iis, quæ naturæ suæ sunt propria. Nō enim actione sua, sed propter coniunctum verbum, quæ diuina sunt, fucebat, cum verbum per ipsam propriam actionem demonstraret. Vt enim ignitum ferrum, non tamen ratione naturalis, sed ignis coniunctionem vim illam obtinuit comburendi, itaque cum mortalis esset perse, propter verbi in persona coniunctionem, vitæ tribuendæ habebat potestatem. Similiter & voluntatis diuinitatem dicimus, non quod naturalis motus esset immutatus, sed quod esset cum diuina atque omnipotentia ipsius voluntate coniuncta, effectusque voluntas Dei hominem induci. Quamobrem cum vellet, latere non potuit propter ipsam, cum Deo verbo placeret ostendere verè in se esse humane voluntatis infirmitatem. Volens autem, leprosum curauit propter coniunctionem cum diuina voluntate. Sciendum est autem ex eo, quod natura, voluntasque diuina reddita est, clarissimè, & apertissimè duas naturas, & duas voluntates declarari. Quemadmodum enim ignitio non mutat igniti naturam ignis, sed ostendit & id, quod ignitum est, & id quod ignit, & non vnum, sed duo demonstrat, sic etiam deificationis non vnam efficit naturam compositam, sed duas indicat, & coniunctionem in persona. Quorum, inquit Gregorius ille Theologus, vnum effecit diuinum, alterum diuinum, effectum est. Ex illis verbis, Quorum, & vnum, & alterum, duo esse demonstrant.

HAbebat quidem & tanquam Deus, & tanquam homo, voluntatem, sed voluntatem diuinam humana sequebatur, eique parebat, nec proprio sensu movebatur, sed ea volebat, quae diuina volebat voluntas ipsius. Nam permittente diuina voluntate patiebatur, quae propria illi sunt naturaliter. Ea volente & cōcedente, mortem deprecabatur, & angebatur. Quod autē voluit diuina voluntas eius, ut humana voluntas mortem eligeret libens eam suscepit. Neque enim ut Deus solum, verum etiam ut homo ultro se ipsum morti obtulit. Sic obrem fiduciam aduersus mortem nobis etiā largitus est. Sic igitur ante cruciatus salutaris ait: Pater, si fieri potest, transi a me calix iste, declarans, se tanquam hominem calicem bibiturum. Non enim ut Deus, sed ut homo vult, ut calix transierat. Haec naturalis timoris sunt verba. Verū non mea voluntas fiat, nempe quatenus sum alterius essentiae, sed tua, id est, mea atque tua, quatenus eiusdē sum tecum essentiae. Haec fortitudinis sunt verba. Prius enim anima Domini, ut veri hominis, naturalem infirmitatem experta, sensuque propter corporis se iunctionem naturali commiseratione cōmota, deinde ex eius beneplacito diuina rursus voluntate confirmata aduersus mortem fiduciam sumit. Cum enim ipse totus esset Deus cum humanitate sua, & totus homo cum sua diuinitate, tanquam homo in se ipso, & per se ipsum subiecit humanitatem Deo, & patri, optimam nobis formam exemplūque tradens, & obediens factus est patri. Liberē autem noluit diuina, atque humana voluntate. Nam omni naturae ratione praedita voluntatis libertas insita est. Quid enim illi ratio profit, nisi ea liberē voluntas? Quare Domini anima liberē mota voluit illa quidem, sed ea tamen liberē, quae diuina voluntas eius voluit, illam velle. Non enim verbi nutu diuino movebatur. Nam & Moses & omnes sancti nutu diuino movebatur. Ipse verō cum vnus esset Deus & homo, tum diuina, tum humana volebat voluntate. Quamobrem nō sensu, sed naturali potius vi duae Domini voluntates differebant. Diuina enim eius voluntas & principij erat experta, & rerum omnium effectrix, & consequentem habens potestatem, & impatibilis. Humana autem ipsius volun-

tas & temporis initium habuit, & affectionibus naturalibus cōspiciendis fuit obnoxia. Et naturaliter quidem non erat omnipotens, ut dei autem verē etiam secundum naturam erat omnipotens.

Beatissimus Dionysius Christū noua quadam theandrica actione vsum dicit, quo quidem vocabulo nō tollit actiones naturales, sed vnam ex diuina, humanaeque constantem actionem constituit. Sic enim & vnam naturam nouam, quae ex diuina, atque humana constet, dixerimus. Quorum enim actio vna, horum vna & essentia, ut diuini patres nostri sentiunt. Sed cum videret ostendere nouum, arcanūque modum, quo naturaliter Christi actiones patefactae sunt, propter arcanā rationem, qua diuinae naturae vicissim inter se commeanr, congruē consuetudinem etiam eius, quantum ad humanitatem attinet, nouam, & admirabilem appellauit. Neque enim diuisas dicimus actiones, neque naturas separatim agere, sed coniunctim vtranque eam alterius societate agere id, quod est ipsius proprium. Non enim quae humana sunt, egit humano modo quia nudus homo non erat. Nec quae diuina sunt, ratione tantū diuina, quoniam nudus Deus non erat, sed Deus simul, atque homo. Quāquam sciendum est nos de Domino nostro Iesu Christo tanquam de duabus naturis aliquando loqui, aliquando autem tanquam de vna persona. Vtrunque tamē eundem sensum habet. Vnam duae naturae sunt vnus Christus, & vnus Christus est duae naturae. Quare idem est dicere, Christus agit ex vtraque ipsius natura, & vtraque Christi natura in ipso agit cum alterius societate. Societas igitur est tum diuina natura carni agenti, quoniam diuinæ voluntatis approbatione cōcedit illi, ut patiat, ut agat, quae ipsius sunt propria, & quoniam carnis actio planē est salutaris, quod quidem non humanae actionis est, sed diuinæ, tum caro diuinitati verbi agenti, vel quia per corpus tanquam per instrumentum diuinas perficit actiones, vel quia vnus est, qui agit, diuina simul, atque humana ratione. Scire enim oportet, diuinā eius mentem ita naturales ipsius actiones agere, ut intelligat, & cognoscat, se esse Dei mentem, & ab omnibus rebus procreatis adorari, & eorum meminisse quae egit, & pertulit, dum hic versaretur. Societas est autem verbi diuinitatis

agentis, & moderantis, & gubernantis omnia, cum intelligat, & cognoscat, & moderetur, non tanquam nuda hominis mens, sed ut quæ Deo per personam coniuncta sit, & Dei mens declarata. Hoc igitur significat theandrica actio, cum Deus homo factus sit, humana etiam ipsius actionem diuinam esse, id est deificatam, & non expertem diuinæ ipsius actionis, itemque diuinæ ipsius actionem humanæ ipsius actionis expertem non esse, sed utranque simul cum altera spectari. Hæc autem loquendi ratio periphrasis appellatur, cum res duas vna dictio ne complectimur. Quemadmodum enim vnam dicimus igni, tum gladii tum incisam vsionem, tum vsitam incisionem, cum tamen alia actio sit incisio & alia vsio, & ab alia atque alia natura proficiantur, nempe vsio ab igne, incisio autem à ferro. Sic etiam cum vnam dicimus theandricam Christi actionem, geminas duarum ipsius naturarum actiones intelligimus, diuinitatis quidem ipsius diuinam, humanitatis autem humanam.

Item aduersus Monotheletas. Ex alijs diuersis Patribus.

Quoniam duæ sunt Christi naturæ, duas etiam ipsius naturales voluntates, & duas naturales actiones dicimus. Vtraque enim ipsius natura & vult & agit. Quod enim ratione præditum est, id liberam habet volendi agendique facultatem. Verum quoniam vna est naturarum eius persona, vnum etiam ipsum esse dicimus, qui ex utraque natura & vult & agit naturaliter. Ac quemadmodum ex eadem fidei ratione vnam & eandem in sancta Trinitate tum voluntatis, tum actionis rationem dicimus, sic & in diuina humanitatis assumptione voluntatis & actionis differentiam ex differentia colligimus naturarum. Quorum enim vna est natura, eorum vna est & voluntas & actio. Et quorum est natura diuersa, eorum & voluntas & actio diuersa est. Voluntates autem & actiones non ad hypostasim, aut personam, sensumve referimus. Vnam vero in sancta Trinitate voluntatem & actionem dico, ne cogatur dicere tres personas diuersa velle, atque agere. Duplicem autem in diuina humanitatis assumptione, ne diuersas in vno Christo hypostasies & personas duas consuecamur. Voluntas enim

quæ ad hypostasim, & personam, sensumque refertur, propria est subiecti indiuidui. Verbum autem & Deus naturam quidam hominis perfectam assumpsit, sed ei ipse persona fuit. At quemadmodum assumpta humanitas sic euasit diuina, ut propriæ naturæ non senserit mutationem: Sic eius & voluntas & actio ita euaserunt diuinæ, ut à propriis terminis non recesserint.

Aliud est voluntas, & aliud est beliberatio, & aliud est res, quæ aliquid vult, & id, quod vult, & is, qui vult. Voluntas enim simpliciter est volendi vis. Quæ naturæ est, & communis deservit, & singularis est. Res autem quam aliquid vult, est voluntati subiecta. Id vero quod vult, est quod habet volendi facultatem, exempli gratia homo. Is porro, qui vult est aliquis homo singularis, qui aliqua singulari vitur voluntate.

Voluntas aliquando significat volendi facultatem & dicitur voluntas naturalis & vniuersalis, aliquando autem id, quod volumus, & voluntas sententiæ atque singularis appellatur.

Vna in hominibus voluntas est naturalis, quoniam horum vna item est natura. Multæ autem & diuersæ sententiæ, quoniam multæ sunt etiam variæ quæ personæ. At in Christo quia diuersæ naturæ sunt diuinitatis & humanitatis ipsius, diuersæ sunt etiam naturales earum voluntates. Verum quia vna est illarum persona, & vnus, qui vult, vna etiam voluntas atque sententia est, cum illa, quæ præstantior est vincat, & dominetur, humana autem voluntas diuinam sequatur, & ea velit, quæ diuinæ placent voluntati.

Voluntatem in Deo dicimus, sententiam autem aut electionem non dicimus. Sententia enim est post rei ignoratæ questionem, atque iudicium, affectio erga illud, quod iudicatum est, quam sequitur electio, quæ secernit, & vnum alteri anteponit. Deo autem non est opus, ut consideret, aut inquirat, aut eligat, cum omnia sciat naturaliter.

Quamobrem nec consultationem in Deo ponimus, licet eum saepe scripturæ humano more consulentem describat. Facimus enim, inquit, hominem, & siquid aliud eo consilio dictum est, quo significantius tres vnus Diuinitatis personæ declarantur. At in assumpta humanitate natura quidem cõcedit, ut consultationem, & sententiam dicamus, & electionem, sed

tamen hæc item de ipsa haud propriè dicuntur. Nam cum in persona cum Deo coniuncta sit, rerum ipsa quoque cognitio nem omnium est affecta. Sed naturalem eius voluntatem dicimus. Quod si Christus aliquando videtur sententiae propriè tum admittere, quantum pertinet ad humanitatem, ut eo loco volo, mundator & quæ sunt huius similia, non tamen personæ aut sententiae in illo voluntatem dicimus, sed dispensationis gratia hæc esse dicta intelligimus, ob eam causam, quam antea commemorauimus.

In animalibus, quæ rationis expertia sunt, appetitum dicimus, non autem voluntatem, aut consilium. Hæc enim statim ab ipso appetitu ad agendum impelluntur sine ratione. Voluntas autem & consilium ratione præditis tantummodo conueniunt quippe quæ appetitui potius imperant & dominantur.

Si natura ratione præditus est homo, quod autem natura ratione præditum est, natura liberum habet arbitrium, quod quidem, ut patres sentiunt, nihil aliud est nisi voluntas, homo natura voluntatem habet.

Si Deus verbum me simul cum iis, quæ mea sunt, suscepit, ut Gregorius ille Theologus ait, & naturalem utique meam suscepit voluntatem, & meam naturalem actionem.

Si omnis homo natura volendi agendique vim habet, & Deus verbum utique, homo natura factus, natura volendi agendique vim habuit.

Si Trinitas, quæ eiusdem essentiae est, unam habet voluntatem, ea, quæ unam habent voluntatem, eandem habent essentiam, & diuersas personas. Quamobrem si duæ Christi naturæ, ut dementes isti sentiunt, unam voluntatem habent, eandem habebunt essentiam, & diuersas personas.

Atque ita incident in confusionem, nec diuisionem effugient, quam una natura in personis sibi subiectis habet.

TITV

*Aduersus Imaginum oppugnatores Epitome quadam
tum ex actis septimi concilij, tum ex Germani
& Nicephori Constantinopolis Patri-
archarum, tum ex Beati Theodori
studiorum scriptis
deprompta.*

ARCHETYPVM est principium & exemplar, quod per se constat, & est formæ à se desumptæ, deductæque similitudinis causa.

Imago est exemplaris similitudo, quæ totam ipsius formam per effigiem expressam in se continet, & essentiae differentia per materiam tantum discrepat. Exemplaris imitatio, & adumbratio. Artis opus quod ad exemplaris imitationem expressum essentia differt.

Imago dicitur, quod imitetur, & similitudinem exprimat. Imago naturalis differt ab imagine, quæ arte confecta est. Naturalis enim à causa distat personæ differentia, ut filius à patre, quorum una natura cum sit, duæ sunt personæ. Contra verò imago arte confecta discrepat ab exemplari non personæ differentia, sed naturæ. Ut imago Christi à Christo. Una enim est ipsorum persona, sed naturæ duæ. Nam alia est natura materis Christi imaginem referentis, alia Christi quatenus homo est, & quatenus describitur, & exemplar imaginis constituitur. Atque imaginis quidem arte confectæ similitudo in specie formæ consistit. Naturalis autem in eadem essentia seu Diuinitate: & in naturali quidem, quoniam una est filij patrisque natura, itcirco una est etiam horum adoratio, non autem duæ propter differentiam personarum. In ea verò, quæ ab arte profecta est, quoniam una est imaginis Christi, & ipsius Christi persona, ideo una est ipsorum adoratio, non autem duæ propter differentiam naturarum. Imago enim arte confecta nullam habet propriam personam, sed exemplaris personam gerit, propter quam imago ipsius est. Personam hic accipimus, non quæ simpliciter per se constat, sed essentiam quandè cum proprietatibus, per quas ab aliis differt eiusdem generis. Quamobrem non imago, sed exemplar propriam habet personam.

Imaginis honor in exemplar recidit, & una est utriusque adoratio, quoniam una est effigies utriusque.

Quicquid ab arte describitur, eius non natura, sed persona describitur. Et ideo imago ipsius idem est cum exemplari, non natura, sed persona, seu personae similitudine.

Exemplaris persona imagine expressa, non imaginis materia adoratur, non imaginis essentia, sed forma, quae in ipsa descripta est.

Cum quis ad imaginis naturam respicit, non modo Christum, sed ne Christi quidem imaginem vocat id, quod videt. Est enim lignum fortasse, aut aurum, aut argentum, aut aliqua alia materia. At cum ad exemplaris similitudinem imagine expressam respicit, & Christum, & Christi imaginem appellat. Christum quidem æquiuoce, Christi autem ex eo, quod ad aliquid refertur.

Imago relationem habet ad exemplar, & ab eo tanquam à causa dependet. Itaque necesse est, ut ex eorum sit, dicaturque numero, quae ad aliquid referuntur. Quae autem ad aliquid referuntur, ea, quatenus sunt, aliorum dicuntur esse, mutuoque sese respiciunt. Exemplar enim imaginis exemplar est. Et imago est exemplaris imago. Nec quisquam imaginem à nulla re dependentem, rei alicuius imaginem dixerit. Simul enim inducunt sese, vicissimque considerantur.

Quot nominibus exemplar vocatur, totidem vocatur & imago ipsius. Sed illud quidem ut exemplar, & per se, & proprie, haec autem ut eius imago, & propter ipsum, & improprie.

Cum adoratur imago, adoratur Christus, cuius illi similitudinem gerit, non autem materia, in qua similitudo impressa est, & quemadmodum in speculo persona quodammodo describitur ipsum intuentis, & manet à materia separata, ac si quis propriam in speculo conspicuam velit imaginem osculari, materiae quidem inhaeret, sed imaginem osculatur, & ipso recedente, simul etiam auolat imago, quoniam à speculi materia ipsa persona separatur, eadem ratione qui seruatoris, aut Dei genitricis, aut alicuius sanctorum imaginem osculatur, licet materiae inhaereat, imaginem non materiam osculatur. Et imagine deleta, propter quam exhibebatur adoratio, materia remanet non amplius adoranda, quippe quae commune cum similitudine nihil habet.

Deur

Denur annulus, in quo imago sit regia. Imprimatur in cera, & in pice, & in luto. In his quidem erit signum, idque nulla ratione differens, licet materiae diuersae sint. Cum his enim signum nihil habet commune, sed ab ipsis separatim, & in annulo manens animo cogitationeque comprehenditur. Sic & Christi similitudo, quauis eam materiae diuersae referant expressam, nihil habet tamen commune cum illis, sed in Christi manet persona.

Sacras imagines constituimus, ut eos contemplantes, ipsam exemplaria nobis videamur intueri, eorumque nobis tum memoriam renouent, tum desiderium leuant.

Beatae Trinitatis ab Orthodoxis latría tribuitur in spiritu de veritate, sanctis autem imaginibus non latría omnino, sed adoratio, & deosculatio, & honor. Licet enim imaginis etiam honor transeat ad exemplar, latría tamen non debetur venerandis imaginibus, sed soli beatae Trinitati, ne rebus procreatis & ex materia constantibus latría cultum tribuere videamur.

In ipso Christo est adoratio latría & naturalis. Vnus enim est sanctae Trinitatis per diuinam ipsius naturam. In imagine vero Christi est latría & æquiuoca. In ipsa enim adoro Christum, qui quoniam carnem induit, imagine exprimitur, quantum ad corporeum eius aspectum attinet, quae quidem adoratio est relationis atque personae.

Quemadmodum fides, sic & latría sanctae tribuitur Trinitati. Quare qui Christi imagini latría cultum exhibet, is quateritatem latría colere deprehenditur, & in sancta Trinitate imaginem collocare. Trinitati enim, ut dictum est, latría debetur.

Si corporis umbra separari non potest, cum semper adsit cum corpore, licet non videatur, ne imago quidem Christi ab ipso seungi potest. Sed quemadmodum umbra, solis accessu perspicitur, sic & imago Christi, materiae impressione.

Cum duo circa corpus considerentur, umbra & imago, umbra quidem hominem obscurius, imago autem clarius refert. Itaque si id, quod semper est, eo quod est aliquando. Et id, quod per essentiam est, eo, quod est per priuationem. Et id, quod est clarum, eo, quod est obscurum, praestantius est: sanctorum autem umbrae & sanctae sunt, & salutiferae, imagines ipsorum atque sanctiores erunt multo & venerabiliores.

Christus in sua ipsius cernitur imagine, imago autem in ipso consistit.

Imagines non adoramus ut Deos, nec salutis spem imaginibus positam & collocatam habemus, nec gentium more diuinum illis honorem tribuimus, sed eas venerantes animi nostri affectionem & charitatem erga exemplaria demonstramus. Id ex eo colligi potest, quod imagine è ligno, quod eam aliquando gerebat deleta, lignum ipsum ut inutile in ignem coniciimus.

Cum crucis signum duobus è lignis cõficiamus, quando nos infidelium aliquis reprehendit, quod lignum adoremus, ligna separantes, & crucis signum dissoluentes, ea possumus ut ligna inutilia demonstrare, atque ita os infidelium ipsorum destituere, cum crucis signum, non autem lignum veneretur.

Cum timore & veritate sanctarum imagines sunt adorandæ. Et credendum est, diuinam gratiam sanctitatis largitricem assiduam in illis esse.

Quemadmodum cum sancta Trinitas natura sit inseparabilis, filio carnem induto, nemo patrem & spiritum carnem dixerit induisse, ita Diuinitate per personam filij humanitatem coniuncta, & indiuisibili permanente, quanuis humanitas eius circumscribatur, & exprimitur imagine, non tamen ideo Diuinitas etiam ipsius circumscribi & imagine exprimi potest. Illic enim conuinctio naturalis non confundit personas. Hic autem vnio per personam naturas è propriis terminis non excludit. Diuinitatis enim terminus est, ut sub aspectum non exdat, nec circumscribitur: humanitatis autem, ut & perspicui possit & circumscribi.

Si, quia Christus crucifixus est carne, Diuinitatem simul etiam passam esse dicere impium est, impium item est dicere, Diuinitatem circumscribi, quoniam ipse carne circumscribitur. Illud enim illi sentiunt hæretici, qui Deum patibilem asserunt, & propterea vocantur Theopaschitæ. Hoc autem sentiunt imaginem oppugnatores, qui Iconomachi nominantur.

Magna atque incredibili erga Christum beneuolentia adducti veneramur & adoramus etiam loca, in quibus ipse ambulauit, & sedit. Non tamen ea loca simpliciter adorantes, sed per ipsa, eum, qui in ipsis versatus est. Atque ita per loca honorem ipsi tribuimus.

Damasc.

Verum, quoniam quidam nobis vitio vertunt, quod Seruatoris, & dominæ nostræ, & reliquorum sanctorum, & Christi seruorum imagines adoremus & colamus, audiant, deum à principio fecisse hominem ad imaginem. Cur enim eos adoramus, nisi quia facti sunt ad imaginem Dei? Honor enim imaginis, ut inquit Magnus ille & diuinis in rebus explicandis excellentissimus Basilus, transit ad exemplar. Et populus Mosaius tabernaculum, quod celestium, imo verò totius orbis imaginem & formam gerebat, in circuitu adorabat. Deus quidem ad Moysen, vide, inquit, ut omnia facias secundum exemplar, quod tibi in mente monstratum est. Et Seraphim obumbrantia propitiatorum nonne erant opera manuum hominum? Quid celebratissimum illud Hierosolymorum templum nonne hominum opera, & manu constructum est? Diuina scriptura detestatur eos, qui adorant sculptilia, & qui Dæmoniis sacrificant. Sacrificabant enim & Græci & Iudæi. Sed Græci Dæmoniis, Iudæi autem deo. Et Græcorum quidem sacrificia detestabilia, Iudæorum autem grata deo. Sacrificauit enim Noë, & odoratus est deus odorem suauitatis, bonitatis propositum, & amoris erga se suauitatem suscipiens. At Græcorum sculptilia, quia Dæmonibus consecrata sunt, ideo reiciuntur & improbantur. Præterea dei, qui nec cernitur & corporis expertus est, & circumscribi non potest, & figura caret, quis similitudinem queat exprimere? Dementiæ igitur summa, atque impietatis est, dei formam describere. Quamobrem in veteri testamento imaginum usus non erat frequens. Sed posteaquam deus per viscera misericordiae suæ vere factus est homo propter salutem nostram, neque enim ut apparuit Abraham, sic in hominis forma visus est, neque ut sese Prophetis conspicuum præbuit, sed secundum essentiam vere factus est homo, & in terra moratus est, & cum hominibus est versatus, & res admirandas gessit, passus est, crucifixus est, surrexit, assumptus est, & hæc omnia verè facta sunt, & ab hominibus fuerunt perspecta, & ad memoriam nostram, & doctrinam eorum, qui tunc non assuerunt, omnia literarum monumentis consignata, ut nos ea, quæ non vidimus, audientes & credentes domini beatitudinem consequamur, verum

verum quia non omnes literas norunt, neque legendi studia incumbunt, censuerunt patres, ut hæc tanquam trophæa quædam in imaginibus proponerentur, quæ compendio nos commonefacerent. Exempli gratia sæpe Domini cruciatus, & mortem in memoria non habentes, imaginem Christi in cruce expressam intuemur, & procumbentes adoramus, non materiam, sed eum, qui imagine expressus est. Quemadmodum nec Evangelij materiam, nec crucis materiam adoramus, sed effigiem, sic & de genitrice Dei dicimus. Honor enim illi habitus ad eum, qui ex ipsa carne assumptus, refertur. Similiter & res à sanctis fortiter gestas imaginibus explicamus, tum ut nos ad fortitudinem, & virtutem ipsorum æmulandam, atque imitandam incitent, tum ad gloriam Dei. Nam honor ut diximus, quem gratis Dei conferui habemus, amoris erga communem Dominum indicium est. Et imaginis honor transit ad exemplar. Est autem institutum non scriptum, sed per manus traditum. Quemadmodum & illud, quod ad orientem conuersi precamur, quodque crucem adoramus, & alia plurima his similia. Quamquam & historia quædam proditum est, cum Edesensium Ciuitatis Rex Augurum pictorem misisset, qui Domini imaginem pingeret, isque propter fulgentem vultus splendorem id assequi non posset. Dominum ipsum ori suo Diuino, atque almo pallium admonuisse, in eoque propriam imaginem expressam ad Augurum misisse, qui illius desiderio tenebatur. Quod autem multa ab Apostolis non scripta, sed per manus tradita sint, Paulus Gentium Apostolus scribit. Itaque fratres, inquit, state & tenete traditiones nostras, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et ad Romanos, Laudo, inquit, vos, quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, traditiones meas teneris.

Alterius.

Deestabilium Idolorum exemplaria sunt falsa. Dei enim vocantur, cum Dæmones sint. Venerabilium autem Imaginum vera sunt exemplaria. Huius enim Christus, quatenus homo est. Illius autem Dei genitrix. Aliarum imaginum qui per illas celebrantur sancti. Quamobrem & imagines sunt tanquam similitudines. Idola verò cum illis, quorum esse

esse dicuntur, simile, & commune nihil habent omnino. Quale enim rei non existentis simulacrum sit? Idola igitur materia tantum sunt. Imagines verò materia quidem & ipsæ sunt, sed quæ sancta sit, propter impressas sanctorum similitudines.

TITVLVS VIGESIMVS.

Aduersus Armenios.

OST quantum concilium chalcedonense Armenij Echanij cuiusdam, qui & Mandacunes appellabatur & profanorum, qui cum ipso erant, sacerdotum suasu ab Ecclesia catholica deficientes, & improbam Eutychis, atque Dioscori, & aliorum Monophysitarum, qui vnā tantum in Christo naturam dicunt, opinionem secuti, impiorum dogmatum accessione illam cumulationem & illustriorem reddiderunt. Dicunt enim Christum suscepisse corpus non eiusdem essentiae, cuius nostra sunt corpora, sed incorruptibile, & impenetrabile, & tene, & increatum, & celeste, quod & videre, & comedere, & bibere videatur, & aliis muneribus humanis fungi, cum tamen nihil horum faciat. Præterea dicunt, carnem ipsius in diuinitatem esse conuersam, & eiusdem factam essentiae, cuius est ipsa diuinitas. Et quemadmodum mellis, acetiue gutta, si in mare demergatur, non amplius cernitur, nec subsistit, sic etiam corpus illud in diuinitatis pelago commixtum atque demersum non amplius suam ipsius naturam, aut proprietatem conseruare, & ideo non esse duas in Christo naturas, sed vnā, & eandem totam, quæ diuinitatis est. Ex quo sacrificium etiam panis carnis Christi, negant esse corpus Christi, sed diuinitatis corpus esse dicunt. Quod si rationibus victi, coactique Christum esse Deum, atque hominem fateantur, id simulatione agunt. Quomodo enim hominem esse vere queant concedere, cuius essentiam ut diximus, à nostra diuersam esse contendunt? Verum quæ à sanctis patribus nostris aduersus Monophysitas excogitata sunt, eos in eo huius operis titulo, quo Monophysitas confutauimus, breuiter recensuimus. Quamobrem ex eo titulo petendæ sunt rationes variae, atque multiplices, quibus hæc hæresis euertatur. Pau-

ca tamen quædam hic etiam commemorabimus, quo penitus profligetur & conuincatur.

Si Dei verbi, & carnis ipsius vna natura est, Dei autem verbi & patris vna est natura, qui fieri potest, vt non vna sit patris, & verbi, & carnis natura?

Si Christus post coniunctionem est vna natura composita, pater autem non est vnius naturæ compositæ, quomodo Christus post coniunctionem eiusdem sit essentiæ cum patre?

Si Christus post coniunctionem Deus, & homo esse conceditur, non autem qua natura Deus est, ea est homo, quomodo non duæ naturæ sit Christus, quibus Deus est, & homo?

Si vna Christus natura est, & hæc est tota diuinitas, Christi autem natura à patre separari non poterat, perspicuum est, carnem etiam Christi, cum esset vnum cum Christo naturæ, mortis tempore non fuisse separatam à patre. Quomodo igitur hic comprehensa fuit, & verberata, & concisa, & humanæ naturæ signa sanguinem & aquam profudit? & verè mortua est, & in sepulchro mortua, atque immobilis, & circumscripta iacuit?

Si Christi caro diuinitas facta est, quomodo dixit ipse Christus: Deus meus, Deus meus, cur dereliquisti me? Quomodo rursus dixit ad Mariam, ne me tetigeris, nondum enim ascendit ad patrem meum? aut quomodo dixit ad Apostolos post resurrectionem, palpate me, & videte, quoniā spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere, & alia eiusmodi innumerabilia, quibus humanitas ab ipso assumpta perspicue & sine vlla controuersia declaratur, apud eos quidem qui prudentes sunt, non autem plane stulti?

Isti, qui Christi ortum in carne, veræque humanitatis assumptæ mysterium reiiciunt, commentitiumque ac simulatum fuisse dicunt, non eodem, quo nos, die Dei genitricis annuntiationem celebrant, nos enim eam, vt tradiderunt diuini patres Magnus Athanasius, & Ioannes Chrysostomus, & qui eodem tempore, qui postea fuerunt, VII. Kal. Aprilis celebramus, illi verò Nonis Ianuarij, in breui sane tempore similitudine atque obscure tum annuntiationem, tum Christi ortum, & baptismum celebrare se fingunt, non quod verè id faciant, sed vt decipiant simplices. Quod autem non è cælo, sed

sed ex parisi castissimæ virginis Mariæ Dei genitricis carnem Christus assumpserit, aperte docent Euangelistæ, Mathæus enim, Christi autem, inquit, generatio sic erat. Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in utero habens de Spiritu sancto. Et quæ sequuntur. Deinde cum ea recensisset accurate, quæ ad eius pertinent generationem vsque ad Magorū aduentum, intrantes, inquit, domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum. Lucas autem paulo altius exordiens, Exiit, inquit, edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc descriptio facta est primum à præside Syriæ Cyrino, & ibant omnes, vt profiterentur, singuli in civitatem suam. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de civitate Nazareth in Iudæam in civitatem David, quæ vocatur Bethleem, eo quod esset de domo & familia David, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante. Factum est autem, cum essent ibi, impleri sunt dies, vt pareret, & peperit filium suum primogenitum & pannis eum inuoluit, & reclinauit in præsepio, quia non erat eis locus in diuersorio. Sunt & alia multa testimonio tam ex libris euangelicis, quàm ex apostolicis, atque alijs diuini scriptis, quibus domini & seruatoris nostri ortus ex virgine comprobatur. Nam & ipse dominus noster vbique in Euangelio se filium hominis nominat propter verā matrem suam. Et D. Apostolus, vt alia omittamus, Misit, inquit, Deus filium suum factum ex muliere. Quod si Christi corpus fuisset cælestis, non fuisset obnoxium humanis affectionibus, eas intelligo quæ culpa carent, & reprehensione, qualis est fames, & sitis, & somnus, & lassitudo, & mœror, & lacrymæ, & quæ sunt his similia. Si homo, cui verbum in persona coniunctum est, cælestis erat corruptibilis, & immortalis non fuit. Cælestes enim atque viuantes omnes incorruptibiles sunt, & immortales. Verum hæc de re fusius in sequenti titulo disputabitur, quem aduersus Paulicianos composuimus, in Capite de Dei genitrice, & in eo capite, quod proxime sequitur. Nam & illi cum alijs morbis tum hoc etiam laborant.

Cum mortis tempore legamus, Christum orasse, & sudores tanquam guttas sanguinis ex proprio corpore profudisse, quo naturam carnis suæ comprobaret, Armenij callide sudores ex Euangeliorum libris deleuerunt, vt argumentum assumptæ carnis

carnis ex virgine, quod inde sumitur, euitarent, & seruarent naturam hominum naturæ negarent esse similem. Verum contra Paulus redarguit, dicens. Qui in diebus carnis suæ precibus & obsecrationibus suis ad eum, qui poterat ipsum à morte seruare, cum clamore magno & lacrymis, & quæ sequuntur. Preces enim, & obsecrationes, & magni clamores, & lacrymæ argumento certissimo probant, carnem eius nostræ similem extitisse, cum ipsa quoque affectionibus esset obnoxia sine peccato.

De additione, quam Trisagio cantico Petrus sullo adhibuit in titulo aduersus Theopaschitas, qui diuinitatem passam asserunt, dictum est. Armenij autem hanc ipsi quoque additionem in eo cantico pronuntiant. Qua quidem in re sunt admodum ridiculi, qui cum Christi corpus dicant incorruptibile, & impetibile, & immortale, diuinitatem eius patibilem, mortalemque tradant, Aphthartodocitarum enim simul & Theopaschitarum morbo insanunt. De quibus quæ visa sunt opportuna, suis in titulis disputauimus. In illis igitur querendum est.

Origenem in primis impium partim reiciunt, partim ut magnum doctorem in sacrificiis suis recipiunt. Et cum ab orthodoxis reprehenduntur, & Origenem ipsum, & Eurychem, & Dioscorum execrantur, sed impias tamen eorum opiniones tuerentur, doctrinæque credunt.

Dominus noster Iesus Christus animalium sacrificiis finem imposuit, cum mysticam discipulis carnem dedit, & dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Id est, non iudaicum, sed quod tunc mysticè traditum fuit, Armenij tamen cultu iudaico boues, & agnos, & oues sacrificant, & victimarum sanguine lumina inungunt, salutis spem in his magis collocantes. Quam obrem nec in Paschatis celebritate corpus & sanguinem dominicum sumunt, sed agnum, quem immolant more iudaico, & assum igni comedunt, atque ita sanctificari se sperant, & peccatorum veniam accipere. Quod autem eiusmodi sacrificiis sit finis impositus, reperies in eo titulo, qui aduersus Hebræos scriptus est.

Crucem, quauis è materia constet, non prius venerantur, aut adorant, quam eam tanquam hominem abluerint, & in eius medio clauum fixerint, & sacrificij sanguine ipsam inuenerint, cum tamen in fronte crucem manu designent, & in Baptismo,

Baptismo, & in sacrificio, & aliis multis in rebus. Verum, o stulti, & mente capti, sic enim eos alloquar, si crux manu designata res omnes sanctificat, quibus adhibetur, ut aquam baptismi, & oleum, & vnguentum, & vultus hominum credentium, & panem mysticum, & sacrum sanguinem, & reliqua, quæ non eoumero sigillatim, ne longior sim, cur apud vos figura crucis ex quauis materia confecta, tanquam res aliqua communis ac profana ablutione & clauo, & sanguine sanctificatur? aut quomodo crux, quæ & baptismum, & sacrificium sanctificat, ab eisdem ipsa sanctificetur? Quemadmodum enim antequam Christus in crucem ageretur, ipsa mortis erat instrumentum execrabile, & eius figura fugienda ac detestanda, ita posteaquam Christus ei fuit affixus, sanguine & aqua domini sanctificata figuram suam cunctis fidelibus exhibet sanctificationem. Atque ita crux, quæ prius homines tollebat, postea demones eiecit, atque expulit. Si igitur prima illa crux, quæ fuit exemplar, facta est sancta, ut dictum est, quoniam in ea confixus dominus pependit, ut David ostendit, adorare, inquit, scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, eam enim hoc loco scabellum appellauit, quia pedes ipsius adorandi in eam suffixi sunt, sancta nimirum est & omnis figura illius, siue manu, siue materia designetur, siue ex materia aliqua conficiatur. Hæc enim sunt imagines exemplaris. Et quemadmodum imago Christi sancta est, non propter materiam, quæ illam suscepit, sed propter exemplar formæ Christi, sic & crucis figura imago est exemplaris propter effigiem, & similitudinem. Et ideo venerabilis est & periosa. Honor enim habitus imagini, ut Magnus ait Basilides, ad exemplar transit. Itaque D. etiam Gregorius Magnæ preful Armeniæ ante omnes iussit, cruces ligneas quibusdam in locis à se collocatas adorari, ad easque tanquam ad sacra propitia concurrere, idque cum nondum esset pontifex declaratus, atque nec ablutione, nec clauo, nec sanguine expiasset. Ceterum ideo clauum in cruce figunt in Christi nomine, ut ostendant vnum sanctæ Trinitatis esse crucifixum, id est, diuinam eius naturam. Itaque cum diuina Christi natura, patris etiam, & sancti spiritus natura sit, patrem etiam, & spiritum sanctum, licet id aperte non fateantur, vna cum ipso crucifigunt. Verum de cruce latus differemus in sequenti titulo, in eo capite, quod

inscriptum est de cruce.

Tres lignaeas constituunt cruce, easque inter se coniunctas Trinitatem sanctam appellant. Nec exhorrescat, beate Trinitatis imaginem conicere, quae sola increata est, & infinita, & indefinita, & prorsus incognita. Rerum enim, quae finita sunt, imagines consiciuntur. Cuius autem rei exemplar solus aspectus cognitionemque prorsus non cadit, eius rei quomodo quis imaginem consiciat? Quo igitur nomine hos appellabimus, lignorum, an idolorum cultores? Vtrumque enim nomen illis congruit. Atque hac item ratione crucifixam sanctae Trinitatem constituentur, cum tres ita cruce coaptent, & eo facto id praedicant. Quid hoc errore stultius, aut magis impium sit?

Quid? quod cum tres, ut dictum est, cruce, tanquam idola constituent, & venerandam incomprehensam Trinitatis nomen illis imponant, non erubescunt tamen appellare nos idolatras, quod Christi, qui humanitatem assumpsit, & videlicet, comprehendique, ac circumferri voluit, quantum pertinet ad humanitatem, Deique genitricis, & sanctorum, quorum corpora non solum conspicua, & finita, verum etiam mortalia extiterant, imagines consiciamus: rerum de sanctis imaginibus in eo titulo, quem aduersus eorum oppugnatores conscripsimus, latius disputatur. Inde igitur petatur idolorum & imaginum differentia.

Armeniorum ut adulterina, atque impia fides est, sic etiam baptismus, & omnis initiatio, & mysterium. Mala enim arbor bonos fructus non fert, ut dominus pronuntiavit.

Si ab Armeniis queratur, quod nam sit ieiunium Artziburti, respondent, Sergij cuiusdam Armenij, qui illud testimonio suo in ipsorum regione approbavit. Nos autem dicimus, Quomodo constat, Sergium illum fuisse orthodoxum, praesertim cum pravis opinionibus & insitutis abundetis, nec ullius Prophetarum, aut Apostolorum, aut Martyris, aut aliorum sanctorum memoriam celebretis, ne sanctissimi quidem illius Gregorij, qui Magister fuit Armeniarum pontifex? At illi aliter se defendentes Ninivae ieiunium esse dicant. Nos autem ad eos, Equis vobis gentium ieiunium iussit observare, cuius nec sanctorum Apostolorum ullus, nec ullum sanctorum Patrum concilium mentionem fecit? Quod multis ante annis fuit, quam

quam Christus humanam carnem assumeret? Quod si Iudeorum ieiunia à Mose Dei mandato constituta vobis ieiunare non licet multo minus ieiunia gentium, quae lege carent. Hinc igitur facile exclusi eo confugiunt, ut dicant, illud esse ieiunium Adam, quod egit, cum à paradiso fuit electus. Nos autem ad haec, cum Moses in mundi procreationis descriptione nullam omnino de isto ieiunio mentionem fecerit, quomodo potestis dicere, esse ieiunium Adam? tum illi alio se conferunt, & Armeniarum Magister ieiunium esse asserunt, quod ieiunabant Armenij, cum à Magistro Gregorio essent baptizandi. Verum hoc quoque mendacium eorum coarguitur. Cum enim à daemonibus ante baptismum agitantur, decreverunt ieiunare sexaginta dies. Deinde cum esset eos baptizaturus, triginta diebus ieiunium illis praescripsit, ut in ipsis quoque Armeniorum libris memoria prodita est. Neutrum autem istorum ieiuniorum Artziburti vocatum est. Hinc item depulsi dicunt esse ieiunium Constantinianum, quod ille servavit cum esset baptismum suscipiturus. Et hoc plane falsum est. Quid enim vnius Imperatoris ieiunium pertinet ad universam Ecclesiam? Praeterea si ita res est, cur huius ieiunii nec ullum concilium, nec sanctorum Patrum quisquam mentionem fecit? Cum igitur ita se gerant, & modo hoc, modo illud sese conuertant, nec consistere valeant, facere non possumus, quin suspicemur, ieiunium illud execrandum esse & Christianis auribus indignum. Ego autem sic de illo accepi, fuisse Sergium quendam, Armeniarum hereticis doctorem, qui cum haberet canem, cui nomen hoc Artziburti imposuisset, cum à demone rectum itineris sui ducem, & tanquam consiliarium habebat, quoties ad oppidum, aut pagum, aut urbem aliquam erat profecturus, in quibus doctrinae suae pestiferae discipuli habitabant, & cum illum canem aspicerent, post diem unum aliquot passuum millibus ibidem magistro procedebant. Verum cum aliquando ad illud munus canis mitteretur, à lupis deuoratus est, postmodum autem cum ad eos Sergius proficisceretur, ad quos canem miserat, & nemo de more veniret obviam, indignatus est, cumque ad illos pervenisset, intellexissetque, canem praecursorem suum ad eos non accessisse, misit, qui illum quaerere, sed cum ex offensu inuentis agnouisset, eum à lupis fuisse dilaniatum, indicavit omnibus Armeniis ieiunium pro canis obitu, iussitque ut pra-

finio dierum spatio singulis annis in luctu & squalore versarentur. Et ieiunium illud Artziburtzin appellauerunt.

TITVLVS VIGESIMVS
PRIMVS.

Aduersus Paulicianos, ex scriptis Photij Patriarchae Constantinopolitani.

SAMOSATA est oppidum Syriae, in qua quondam vixit error Manichaeorum. In hoc oppido mulier quaedam fuit nomine Callinice. Haec cum totum Manichaeorum lotum haurisset, duos peperit filios Paulum & Ioannem, qui matrem imitati merum illius apostasiae venenum bibebant. Hos reliqui veritatis desertores conspicati impletate eximio, atque praestantes, ac strenuos, constituerunt eos praecones & duces. Isti cum alia absurda, & execranda, ac perniciose dogmata, tum Paulicianorum haeresim, quae Manichaeorum doctrinae pars est, & quibusdam etiam accessioneibus cumulator ex-cogitarunt. Ex duobus autem istis nominibus Paulo & Ioanne Paulicianorum vocabulum barbare sane compositum est, ut cum Pauli Ioannes appellari debeant, Pauliciani nominentur. Sed temporis progressu alium sibi apostasiae socium & magistrum adhibuerunt, qui cum vocaretur Constantinus, voluit Syluanus appellari. Et hunc quidem apostasiae satellites Callinice filios longe anteposuit. Quippe qui ut astutissimus ad ea, quae sentiebat, propaganda, non est ausus opiniones haereticarum monumētis tradere sed usu, & assidua doctrina discipulos suos erudiens impietatis instituta ab eo pugnatione tuta seruare conatus est. Acque Euangelium quidem & Apostolum, quae fidelis etiam Christianorum populus complectitur & colit, scripta proposuit, nihil admodum, quantum ad verba pertinet, mutans, nec, quemadmodum egit Valentinus, & alij, sermonis figuram peruertens, sed ipsum pietatis sensum detorquent, atque perfringens, & ad apostasiae suae opinionem conuertens & trahens. Ac verba quidem, ut diximus, diuini Euangelij & Apostoli, concessit, ut haberent, & nihil impudenter sub-

trahit, aut adiunxit. Verum eos illi sensus attribuit, & accommodat, quibus nulla sacra verba conueniunt. Pugnant enim inter se, mutuoque se euertunt, ut nihil inde consequi consentaneum possit. Haec ille hoc modo constituit, nullumque dogma illis praeter Euangelium & Paulum legere permisit. Verum & iste post aliquod tempus interit, & anima quidem magis, quam corpore. Post Syluanum Simeon illis, qui se Titum vocari maluit, impiae doctrinae magister fuit. Deinde Armenus quidam nomine Genesis, qui suum in Timotheum nomen commutauit. Tum Ioseph, qui in Epaphroditum mutatus est. Post Zacharias, quem non minima haeresis pars mercenarium existimat, & indignum, qui docendi munus apud ipsos obtinuerit. Manes praeterea homo sordidus accessit. Postremum malum Sergius attulit, qui sibi Tychici nomen asciuit. Ac defectionis quidem ipsorum magistri, ex quo haeresis ista à Paulo & Ioanne cognomen est consecuta, ad hoc usque tempus, non extiterunt. Illud autem sciendum est, eos, qui haeresis istius studiosi sunt, si quis petat, ut autores eius nugatoriae sectae repudient atque improbent, facile Manerem, & Paulum, & Ioannem & quosdam alios deestari, Constantinum autem, quem & Syluanum vocant, & Simeonem, seu Titum, & Genesis suum Timotheum, & Iosephum, seu Epaphroditum, & sordidum Baanem, & Sergium Tychicum nullo modo adduci posse, ut deestentur, quin etiam illos ut Christi Apostolos existimate, & tanquam pie doctrinae magistros amplecti atque suscipere. Nec vniuersi tamen eos, quos commemorauimus, pariter complectuntur, sed cuncti tanquam Deos venerantur illos usque ad Baanem & Sergium. Post autem in duas partes contrarias diuisi, alij Baanem, alij Sergium in diuorum numerum referunt, quae quidem in contentione eo usque progrediuntur, ut ad ardua credesque veniant. Sex autem Ecclesias recensent suas, quarum vnam Macedoniam vocant, alteram Achaia, tertiam Philippensium, quartam Laodiceusium, quintam Ephesiorum, Colossensium extremam. Verum haec sunt vrbium nomina, de quibus tum vetus historia, tum D. Paulus meminit. Isti vero, qui nihil sine dolo, & quaestu conantur agere, ne illa quidem, quae oculis coarguuntur, verentur affirmare. Macedoniam appellant Coloniae oppidulum, cui nomen est Cimossa, in quo defectionis doctrinam Syluanus tradidit. Pagus est Sa-

mosatenſium Manalis, ubi Geneſius qui & Timotheus docem
di ludum aperuit, Pagum hunc iſti Achaiam vocant. Qui vero
Iosephi, seu Epaphrodit, & Zachariae mercenarij apud ipſos
paſtoris discipuli fuerunt, hi ſibi Philippienſium Eccleſiam &
rogant. At illi, qui in Argai oppidulo habitant, Laodiceſium
Eccleſiam ſibi vindicant. Qui autem in Mompheſtia in Ephe-
ſorum Eccleſiam rediguntur. Iſtarum trium Eccleſiarum con-
gregationem doctrinamq; Sergio ite seu Tychico tribuunt.
Atque iſti quidem eorum magistri, & Eccleſiae dicuntur eſſe.
multiplex autem ipſorum heretis non ex uno errore, ſed ex
multis variisque conſtat. Nam duo ſatentur principia, quoniam
admodum & Manichaei. Atque alterum quidem dicunt eſſe
Deum, coeleſtem patrem, quem & huius rerum vniuerſitatis
potestate praſtantiore aſſerunt. Alteri mundi tribuunt opi-
ficiam. Illi tantum futuri imperium aſcribunt, huic mundi
opifici praſentis ſaeculi potestatem concedunt. Et eos, quos ve-
re Chriſtiani ſunt, Romanos appellant, homines impij, ſibi
autem Chriſtianorum arrogat nomen, cum ab eo diſſent
quam longiſſime. Dicunt illi quidem patrem & filium, & Spi-
ritum ſanctum, quae quidem voces ſunt pie, ſed illis extremum
addunt impietatem. Non enim eodem ſenſu, quo Catholica
& Apoſtolica Eccleſia, eas pronuntiant, ſed admodum diſſe-
ſo ac deſertando. Cum enim anathema eſſe dicant, quicumque
non credit in patrem & filium & Spiritum ſanctum, patrem
non pronuntiant omnipotentem, factorem coeli & terrae, vi-
ſibilem & inuiſibilem, ſed cum patrem dixerint, ſtatim ſub-
ſiſcunt, coeleſtem, cui nullo modo coeli & eorū, quae coeli am-
bitu continentur, dominatū tribuunt, & potestatem. Quidam
tamen coeli etiam imperium tribuunt, eorum vero quae coelo
comprehenduntur, non item. Ac primum quidem eſt hoc im-
pietatis ipſorum caput. In ſanctiſimum autem Dominum
noſtram Dei genitricem ea male dicta conſiciunt homines
neſarii, quae nec ſcribere, nec audire fas eſt. Credimus, in-
quit, in ſanctam Dei genitricem, in quam ingreſſus eſt, & ex
qua Dominus egreſſus eſt, & his verbis coeleſtem intelligunt.
Hieruſalem, in qua praecurſor pro nobis Chriſtus introiit.
quemadmodum Dominus ait Apoſtolus aliquando coacti con-
fiteri ex virgine Chriſtum produiſſe, corpus e coelo ſuſcepit ille
dicunt, per ipſamque tanquam per canalem tranſiſſe. Et in-
macul

maculatam & caſtiſſimam virginem, alios etiam ex Iosephi
liberos poſt partum illum ſalutarem peperitſſe contendunt.
Similiter & communionem pretioſi corporis & ſanguinis
Chriſti Dei noſtri innumerabilibus contumeliis aſſicientes
ſe dicunt ſuſcipere, cum corpus & ſanguinem dicant eſſe ver-
ba illa Domini, quae cum diſcipulis traderet, dicunt protu-
liſſe, nempe, accipite, comedite, & bibite, neque enim pa-
nem, aut vinum adhibuiſſe. Crucem item, quam adorare ſe di-
cent, aſſiciunt ignominia. Crucem enim homines fraudulent
& impoſtores fingunt eſſe Chriſtum. Ipſe enim, inquit, ma-
nus in crucis figuram extendit. Veram autem crucem lignum
appellat, & ſceleratum instrumentum ſupplicij execratio-
nis obnoxiū, & iccirco non eſſe adorandam, nec ſuſpicien-
dam. Sacros quoniam Prophetas & omnem antiquam ſcri-
pturam, & reliquos ſanctos reiſciunt, & latrones ac ſores ap-
pellant. In primis autem Apoſtolorum principem Petrum
exceperant, quod fidem in magiſtrum Chriſtum abnegauit.
Quamuis doctor ipſorum Manes aperte clamat ac dicat, non
ſum ego, a miſericordia alienus, quemadmodum Chriſtus qui
dixit, Quisquis me negauerit corā hominibus, negabo ipſum
& ego. Sed ego dico, quiſquis me negauerit, cum cum gaudio
ſuſcipiam, & negationem ipſius atque meodacium tanquam
caſtodiam & obſeruationem meae profeſſionis exiſtimabo.
Quamobrem cum ita ſe gerant, millieſque ſuam ipſorum fi-
dem abnegent, Petrum tamen, qui multis eodem tempore
terrorem aſſerentibus, humanum neſcio quid perpeſſus, in
negationem prolapsus eſt, reiſciunt, & repudiant, atque aver-
ſantur, non eam ob cauſam quam ſimulant, ſed ob eam, quam
ſilent & celant. Quia nimirum de ipſorum defectione ante
locutus eſt, ſatagite, inquit, immaculati, & irreprehenſibiles
ei inueniri in pace, & Domini noſtri longanimitatem ſalu-
tem arbitramini, ſicut & chariſſimus frater noſter Paulus ſe-
cundum datam ſibi ſapientiam ſcripſit vobis, ſicut & in omni-
bus epistoſis loquens in eis & de his, in quibus ſunt quaedam
diſſicilia intellectu, quae indocti & inſtabiles deprauant, ſicut
& ceteras ſcripturas ad ſuam ipſorum perditionem. Hac
enim principis Apoſtolorum oracula aduerſus iſtorum auda-
ciam & impietatem praediſta ſunt, qui tam Domini verba,
quam Apoſtolorum, & alias ſcripturas, vt aſta Apoſtolorum,

& quas vocamus catholicas epistolas, exceptis illis, quæ sunt Petri, quas ne verbo quidē, ut diximus, accipiunt, ad proprium ipsorum interitum deprauant. Quanquam & acta Apostolorum & reliquas Catholicas non omnes recipiunt, quidam tamen ea recipiunt, sed omnes vno consensu reiiciunt Prophetas, & vetus testamentum, & vniuersos sanctos, qui in ipsis fuerunt illustres, & principem Apostolorum. Confessus suam catholicam appellant Ecclesiam, præsertim cum ad precandum & ad ea quæ ad religionem pertinent, inquirenda congregantur, preces enim suas confessus vocant. Quia etiam cum baptismum aspernentur, illud tamen se singule suscipere, nam Euangelij verba baptismum existimant, quoniam Dominus ego sum, inquit, aqua viua. Atramentum cum in grauiorem aliquem morbum inciderint, etiam pretiosam ac salutarem crucem ex ligno confectam sibi ipsis imponunt, deinde si conualuerint, eam perfringunt, aut conculcant, & abiciunt. Liberos etiam suos ab Ecclesiæ presbyteris salutari baptismum volunt aliquando lustrari, existimant enim crucem & baptismum corpori prodesse homines omni adiumento indigni. Horum tamen vim ad animæ purgationem peruenire non putant, nec ullam aliam asferre utilitatem. Nonnulli etiam ipsorum, quo simplices decipiant, pretiosi corporis & sanguinis Domini communionem suscipiunt. Ad hæc nec catholice Ecclesiæ presbyteros, nec reliquos sacerdotes recipiunt. Quoniam Christi confessum sacerdotes & presbyteri populi constituunt. Eos autem, qui apud ipsos sacerdotum ordinem obtinent, non sacerdotes, sed focios, & notarios vocant. Atque hi nec habitu, nec victu, nec vlla alia ratione viuendi modum grauiorem ostendunt, quo à populo distinguantur. Euangelium nostrum non dubitant adorare, ubi pretiosæ crucis figura non est impressa, non autem in ea parte libri, in qua crucis imago sit. Dicunt autem se librum adorare tanquam Domini sermones continentem. Atque ita quidem impij deprehenduntur in his, quæ ad dogmatum rationem pertinent, ut & à veritate, & inter se omnino dissentiant. Vita autem ipsorum plena est intemperantiæ, plena flagitiorum, & scelcrum, quæ nec dici possunt, nec cogitari. Vtriusque enim naturæ commistione sine vilo rubore ad nefariam omnem impuritatem abutuntur, adeo ut ipsorum quidam etiam cum matribus concubant.

suæritudinem habere dicantur. Ebrietati & luxuriæ totam vitam habent obnoxiam, & aliam omnem morum differentiam complectuntur. Quod autem de infelici illo Tychico vulgatum est, nunc commemorabo. Hic se Tychicum illum esse fingebat, qui in Apostoli Epistolis sæpe memoratur, & de quo multis in locis cum laude mentio fit. Sibi quæ à Paulo mentium fuisse missum simulabat, ut quæcunque diceret, & denuntiaret, ea non sapientiæ suæ, sed docentis, & mandantis Pauli præcepta esse viderentur. Cum tamen quingentis annis post Paulum & Tychicum natus esset. Illud sciendum est, me, qui capita hæc, quæ in hoc titulo continentur, collegi, partim integra posuisse, partim ut longitudinem euitarem, compendio comprehendisse, & ex Patriarchæ, quem ante commemoravi, scriptis ea prætermisisse, quæ vel profundiora, vel imperfectiora paucis essent profutura, aut placitura. Sententias tamen easdem, licet aliis verbis, aliisque dicendi rationibus retinui. Argumenta verò tam ex Euangelis, tum ex Pauli Apostoli verbis deprompta sunt. Istius enim hæresis defensores hæc sola venerantur & probant. Verum duo non esse principia licet in titulo contra Manichæos demonstratum sit, tamen in præfati etiam demonstrabitur, sed primum de malo dicendum est, quod principium malum, & eorum omnium, quæ in mundo sunt, authorem impia ista mali progenies confinxit.

Dicunt ex tenebris & igne malum istud natum esse principium. Quærendum ex ipsis est, cur tenebræ solæ ad ipsum generandum non fuerint satis, aut cur ignis solus non satis fuerit. Quis ea ad malum principium gignendum congregarit. Cur non ipsa sint potius principium. Cur ita factum sit, ut quod ex ipsis prouenerit, sibi principium vindicaret.

Si ignis sub sensum cadit, cuius est opus? Si mali, quomodo ex ipso & ex tenebris malum esse profectum dicunt? Sin boni, quomodo negant sensibile quicquam à Bono profectum esse? Neque enim dicere possunt ab intelligibili prouenisse Malum, cum intelligibilia cuncta bono attribuerint. Necessarium igitur est, ut dum cauent, ne Malo ignis ortum tribuant, ne deprehendantur, eundem modo effectorum, modo factum dicere, vel iuicti fateatur ignem quoque à Bono prouenisse, cum enim ignis sensibilis existat, quamuis in tenebris versetur, eum ta-

men nec principio carere, nec æternum esse dicent.

*Dua non esse principia, sed unum esse cæli, & terræ
& eorum quæ in medio sunt, effectorem.*

Quidam ipsorum Deum bonum cæli tantum aut horem esse concedunt, terræ autem & eorum, quæ in medio sunt, effectorem alium afferunt. Alij, nam multiplex est illorum error, & cælum ipsum, & quæ in medio sunt omnia inimici affirmant esse opera. Quod si, ut ipsi homines stupidi ac dementes affirmant, cælum etiam est opus Mali, quomodo Bonus Deus in cælis conquiescit, qui à Malo confecti sunt? Quomodo seruator noster, cum precandi rationem doceret, & admirabilem ac venerandam illum precationem traderet, & admirabilem ac venerandam illum precationem traderet, dixit, Pater noster, qui es in cælis? Et fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra? Et rursum, si dimiseris hominibus peccata eorum, dimittes vobis & pater vester cælestis. Et alibi, Quicumque fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Sed ea longum esset enumerare, in quibus cælestem, & qui est in cælis, seruator patrem appellat. Miror tamen cur aduersariorum impudentia non obruatur, seruatore clarius dicente, Confiteor tibi, pater, Domine cæli & terræ. Non solum enim cæli Dominum, sed etiam terræ perspicue dicit. Quid hoc testimonio clarius? quid ad obstruenda impiorum istorum ora qui à veritate defecerunt, validius, quàm locus hic, quo pater Domini nostri Iesu Christi opifex & Dominus rerum omnium declaratur? Petro Dominus ait, Dabo tibi clauem regni cælorum, & quæ sequuntur. Adde & illud, Baptizatus Iesus confestim ascendit de aqua. Quomodo in re à malo confecta boni ille patris filius bonæ baptizatus iode ascendit? Et ecce aperti sunt cæli, res item à mala perfecta manu, ut isti volunt. Propter quid autem, & cuius rei gratia aperti sunt cæli? Audi. Vidit spiritum Dei, inquit, descendentem tanquam columbam. Tertius est hic patris verbis conclusus aduersus impietatem triumphus. Quomodo enim in figura rei à Malo confecta spiritus Dei declaratur, sit descendit ex operibus inimici, & venit super Iesum? Quartus aduersus impietatem triumphus, vox è cælo editur, hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Considera

filium quæso, amice, quomodo singula verba, tanquam singula argumenta coarguunt impietatem, atque conuincunt. Hic est, inquit, filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Quis? hic qui in aquis baptizatus est, cui aperti sunt cæli, super quem spiritus meus in columbæ forma descendit & cælis, Testaturque illum esse verum filium suum omnia mea. Per res à me procreatas filius meus voluntatem meam exequens mundi salutem peragit, sola spiritus potestate simul cum illo, qui est eiusdem naturæ, existente, & re ipsa germanum ipsum esse filium declarante.

Si is, qui maxime omnium patrem, & quæ patris sunt, nomen, Dei thronum cælum appellat, terram autem scabellum, & ciuitatem ipsius Hierosolyma, nonne summe dementia est, quorum testis est filius, ea quosdam illi adimere, & eorum autorem alium constituere? Christus enim Deus, cuius omnia facta, dictaque pertinent ad salutem nostram, cum ab humana vita iustificandum, tanquam auditum ad periculum, remoueret, Ego autem, inquit, dico vobis, ne iuretis omnino, neque per cælum qui thronus est Dei, neque per terram quia scabellum est pedum eius, neque per Hierosolyma quia ciuitas est Regis Magi, neque per caput tuum, quia non potes vnum capillum albam facere, aut nigrum. Caput, & Hierosolyma, & terram, & cælum sensibus esse obnoxia re ipsa cernimus, quæ Iudæi iurantes solebant nominare. Ac ne rursum ad fabulas & nugas caput, & Hierosolyma, & terram & cælum insania referat, ut sepe in rebis dubiis facere consuevit, Cælum hoc, quod oculis cernimus, & terram hanc, quam calcamus, & Hierosolyma, quæ quidem vrbs, cum olim esset edificata, multis postea secularis à Dauide instaurata est & habitata, hæc thronum, & scabellum, & ciuitatem Magi Regis appellat, cuius autem Regis, ipse clarius alibi demonstrat, Nolite inquiens, facere domum patris mei domum negotiationis, ubi templum Hierosolymorum domum Dei vocat, propter quod & hierosolyma Regis ciuitatem dicit. Quem enim dum vetaret iurare, Magnum appellauit Regem, hic patrem proprium nominat. Quamobrem & eos, qui boues & oves, & columbas vendebant, eiecit, ut ab ea mercatura colluuiem domum paternam expiaret, eisque instam indignationem comminatus est, ut qui paternam domum, & mandatum paternum despicerent.

Diligite,

Diligite, inquit, seruator, inimicos vestros, bene facite illis, qui oderunt vos, ut sitis filij patris vestri, qui est in caelis, qui facit oriri solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Estote igitur perfecti, sicut & pater vester caelestis perfectus est. Parer ergo perfectus, quem naturalis ipse filius ut imitemur nos cohortatur, ille est, & non alius, qui solem hunc, quem cernimus, oriri facit, & lucem sensibilem nobis sensu praeclatis sumministrat, & pluit super iustos, & iniustos, ut terrae fructus percipi queant, & si quo modo aer, quo respirantes utimur, propter siccitatem grauior fiat, ex pluuiae humiditate ad temperamentum redigatur. Vbi sunt igitur impij isti regni Dei, quod diuidi non potest, diuisores, qui terrae, & aeris, & imbrium, & solis & aliarum rerum eiusdem generis effectorem vnum, rerum autem intelligibilium alium constituunt?

Sed David primum Sancti spiritus numine afflatus, & D. Paulus deinde clara voce dicit Deum illum à Mose praedicatum sic alloqui Dominum nostrum Iesum Christum, Filium meum es tu, ego hodie genui te, Paulus enim ad Hebraeos scribens seruatori nostro paternum hoc tribuit testimonium, quod à Daniele, ut diximus, ante fuit pronunciatum, & rursum, Et adorarent eum omnes Angeli Dei, itemque, Et ab initio, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli, & externa, si haec in spiritu Diuinus pater David pronunciauit, eaque arcanorum mysteriorum conscius, doctorque comprobauit, assue manus veteris testamenti Deum eundem esse, qui & Angelorum omnium ordines filij adoratores seruosque constituit, eundemque & non alium, qui terram fundauit, & cuius opera manuum sunt caeli, nonne omni sese obstringunt impiecat, qui alium esse dicunt patrem Domini nostri Iesu Christi, & alium illum, qui caelum & terram condiderit?

Explicans seruator parabolam seminantis bonum semen in agro suo, Qui seminat, inquit, bonum semen, est filius hominis, ager autem est mundus, semen autem bonum, hi sunt filij regni, zizania autem sunt filij Mali. Inimicus vero, qui illa seminat, est Diabolus. Audis, quomodo mundum appellat suum, & semen item suum, eos, qui in illo sunt, quos & regni filios vocat, & solam inimico zizaniorum sacionem tribuat? Porro in iis, quae sequuntur, regnum suum aperte mundum esse declarat.

rat. Quomodo? In consumatione, inquit, seculi huius, non autem futuri, mittet filius hominis Angelos suos, & colligent e regno suo, nempe ex hoc mundo scandala, neque enim in futuro seruantur nascunturque zizania, neque consistunt scandala, ut Angeli filij hominis ea collecturi sint, sed posteaquam collecta fuerint, consicient illa in caminum ignis, & tunc iusti in regno patris sui fulgebunt, ut sol. Quid his Domini verbis clariius aut grauius, quibus & mundus, & quae in mundo sunt omnia, Christi & seruatoris nostri esse declarantur? & ipse Dominus & Rex tam futuri, quam praesentis regni praedicatur?

Data est mihi, inquit, omnis potestas in caelo & in terra. Quomodo accepit à patre potestatem caeli & terrae, quorum ipse, qui desit, non erat Dominus, ut isti nugantur? Et si agri & domus sunt e manu Mali, quomodo bonus Deus iis, qui alacri animo ipsum secuti fuerint, praeter aeterna bona, & agros & domos se tributurum promissit, si mala sunt, & opificis mali, & quorum nec ipse potest esse Dominus, nec alios constituere?

Idem Apostolus, cum rerum omnium procreatorem praedicaret patrem Domini nostri Iesu Christi, & ipsum verum filium, tamen hoc etiam ostendit in iis in quibus gratiam celebrat sibi datam, & creditam mysterij potestatem. Cum enim dixisset, Mihi autem omnium minimo data est gratia haec, in gentibus euangelizare imperuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quae sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo, statim subiicit, qui omnia creauit per Iesum Christum. Itaque rerum omnium procreator est pater, & rerum item omnium procreator est filius. Communis enim & indifferens tum natura, & potestas, & regnum, & virtus, tum etiam rerum omnium, quae videntur, & quae non videntur, procreatio, & earum ex nihilo deductio, & conformatio.

Alibi Paulus de rebus diuinis verba faciens, Vnus inquit, Deus & pater omnium, qui super omnia & per omnia, & in omnibus nobis. Verum cum sciret, ut naturam, & voluntatem, sic etiam procreationem, & imperium patris & filij non esse seiuincta aut separata, idem etiam de seruatore audacter pronuntiat. In ipso enim, inquit, creata sunt omnia, nempe quae in caelis, & quae in terra sunt. Ac ne istorum insania his verbis alias nugae affingat, sequitur explicans illa, quae in caelis terraque sunt. Et haec, inquit, omnia in ipso creata sunt, & per

per ipsum, & in ipsum. Quomodo igitur defectorum istorum rabies alium rerum visibillum, alium inuisibillum auctorem comminiscitur?

Inuisibilia Dei, inquit D. Paulus, à creatura mundi potest ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur ea, quæ facta sunt orbem significant universum, & quæcunque sub sensum cadunt. Hæc enim nisi essent Boni, sed Mali, quomodo fieri posset, ut per illa cernerentur inuisibilia Dei, & sempiterna eius virtus ac Diuinitas?

Si rex terrenæ, ut maledica atque impia lingua audet dicere, sunt Mali, quomodo dicuntur esse communis Domini ac seruatoris nostri? In propria enim, inquit, venit, & sui eum non receperunt. Quod si defectores dixerint, per propria sermones propheticos intelligi, ad eosque Christum venire, & ab illis non recipi, animaduertite singularem ipsorum stultitiam & impudentiam. Primum quomodo sermones propheticos dicunt, esse Christi proprios, cum Prophetas ipsos dicant esse Mali figmenta, & ab ipso aspirationem accepisset. Deinde quomodo in sermones propheticos venit Christus? Ad alienos enim, ut ipsi sentiunt, venisset, cum alienos esse dicant sermones propheticos, & ab alieno inspiratos, non autem à bono Deo. Præterea quibus potestatem dedit Deus, ut filij Dei fierent? prophetici ne sermonibus? Quæ nugæ sunt istæ? Sermones enim si ex Deo sunt, ab illo habent, ut sint ipsius proprii, si ex Malo, quomodo fieri possunt filij Dei? Præterea quis sermo propheticus ex sanguinibus, & ex voluntate viri, & ex voluntate carnis natus est? Subiicit enim, Qui non ex sanguinibus, nec ex voluntate viri, nec ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Quinam igitur ex sanguinibus nati sermones, & qui non? Restat ergo, ut per propria mundus intelligatur. Quemadmodum & alibi discipulos alloquitur, Ecce, inquit, venit hora, ut dispergimini, unusquisque ad propria. Quoniam hic appellat propria propheticos ne sermones an possessiones, & domos singulorum? Quemadmodum igitur hic non, ut dementes isti nugantur, sermones propheticos appellat, sed propriam cuiusque possessionem & domum, sic etiam quando dixit, In propria venit, & sui eum non receperunt, per propria mundum intellexit, qui propria est ipsius possessio, atque opus. Similiter & qui in ipso

ipso sunt, quorum alij quidem doctrinam eius susceperunt, alij non. Et alibi, Non habet, inquit, honorem Prophetæ in propria patria. Quod autem per propria mundum significet, ex his verbis planè licet intelligere. Erat enim, inquit, lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, hunc, inquam, sensibus expositum. Quando autem illuminauit? quando natus est in illo. Quando autem natus sit, Euangelium clamat, In mundo, inquit, erat. Omnis enim in hoc mundo sensibili existens venientem in mundum sensibilem illuminabat. Porro cuius ipse mundus sit opus, in quo & ille erat, & venientem in eum illuminabat, non aliunde sed ex ipsis Euangelij verbis percipitur. Et mundus, inquit, per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Quod idem valet, atque illa verba, In propria venit, & sui eum non receperunt.

Si rex terrenæ sunt Mali, cur fructibus, quos terra, quæ Mali opus est, tulit, multa hominum millia satiauit, semel quidem panibus quinque iterum autem septem? Quanto enim melius, & Deo dignius erat, non alienis fructibus, sed propriis, eos, quos instituebat, saturare? Imò verò cur in cibum, & potum adhibuit ea, quæ fructus erant operum Mali? Aut cur præcepit nobis, ut à bono patre panem quotidianum peteremus? Præterea cur cæci oculos curauit non ex alia materia, sed ex terra, & aqua, quæ Mali sunt nouam videri vim tribuit? tanquam cum inimico ita rem partiretur, ut maiorem ei partem relinqueret, ipse alteram expleret ex aliena materia, tanquam propria indigeret? Quinquam si nihil aliud infelices istos hæreticos moueret, hac sola humilitate rei admirandæ consideratione deberent respicere, quod qui verè finxit oculum ex luto, ille ipse est, qui ab initio hominem ex luto formauit. Cuius enim materiæ pars est, illius & totum est. Et quem totum habuit opificem, illum habuit & pars.

Dominus noster Iesus Christus, cum ad mortem appropinquaret, & asini & pulli Dominum esse discipulis declarauit. Etenim opera illius sunt Dominationis & potentie, ut mundus, & quæ in mundo sunt, sic etiam hæc. Quamobrem ait, si quis vobis aliquid dixerit, respondete, Dominum hominum opus habere. At hæresis istorum hoc pari non potest, sed hæc

hæc ipsius adimens potestati, ea Mali attribuit officio.
Quod impij isti ad suam confirmandam asserunt impietatem, qua Malum rerum terrestrium principem esse contendunt, ea re decepti, quod ipse Christo demonstratis omnibus mundi regnis dixerit, hæc omnia tibi dabo si prostratus adoraveris me, illud ipsum deberet illis indicare, Malum nullius ipsorum esse Dominum. Cum enim mendax sit, & mendacij princeps, cumque nunquam steterit in veritate, ut Dominus noster docuit, ipse se rerum terrestrium negavit esse principem.

Vnum esse corporis animeque hominis effectorem.

Si ut amentes isti sentiunt, Bonus animam facit, corpus autem Malus, quomodo paritur Bonus cum Mali opere opus suum coniungi? Aut quomodo sustinet Malus hanc coniunctionem? Coniunctio enim aut corpus boni efficeret, cum æquum non sit, ut Bonus Mali opus bonum reddat, aut animam malam, quod magis etiam absurdum est, ut Boni opus ab opere Mali depravetur. Quæ porro societas luci cum tenebris, aut quæ coniunctio Deo cum Belian esse queat?

Si Malus potest nobis insidias moliri, nos autem possumus eas & anima & corpore declinare, corpus, quod & insidias eius cavere, & superare etiam atque delicere omnem illius imperum potest, illius opus non est, nec ipse Malus, si corpus ab eo factum esset, adversus ipsum consurgeret. Animæ igitur & corporis officium ad contraria principia referri non possunt.

Si corpus à Malo confectum est, quomodo maxima per illud bona peragimus, temperarique, & continentes, & vigilantes, & ad pericula subeunda, martyriique labores perferendos fortes sumus? Quæ quidem omnia cum corporis potius, quam animæ sunt, ad procreatoris gloriam referuntur. Quomodo igitur opus Mali facit, ea, quæ bona sunt, seque animæ socium præbet ad ea perficienda, quæ nisi ipsum adesset, bona non putarentur?

Si corpus figmentum & Mali, quomodo qui Malum præclare oppugnat, Paulus ipsum appellat sanctum? Insuper, inquit,

inquit, querit quæ sunt Domini, ut sit sancta & corpore & spiritu. Quod si sanctum est corpus, quomodo Malum, aut à Malo confectum opifice? Actiones enim malæ figmentum boni Dei depravautes, subiiciunt illud Malo, ut sit proprium ipsius. At si in opificis sui legibus permanserit, vim habet potius, ut Malum persequatur & superet, quam ut in eius redigatur servitutem.

Si corpus à Malo conflatum est, cur propter Lazari corpus, quod interierat, luxit Christus, cur Mali opus dissolutum constringere, & excitare, atque in vitam revocare voluit? Id quæ patre proprio invocato, ut mali figmentum bene corruptum ipse revocaret in vitam? Quomodo & alios mortuos suscitavit, & cætera diuina signo peregit, quibus hominum corpora curavit agrotantium? Quid? Leprosi, paralytici, claudi, surdi, cæci, & innumerabilia ægritudinum, morborumque genera, quibus corpora liberavit, nonne convincunt istorum impudentiam, qui hominū corpora à Malo facta esse dicunt? Quomodo enim inimici figmentum corruptū bonus Deus instaurasset sed solum curasset accedentes ad se, sed ipse ad eos accessisset? Circuibat enim Iesus civitates omnes & vicos, docens in synagogis ipsorum, & curans omnes infirmitates, & omnem languorem. Neque verò hos curabat, curationem autem silebat, sed sæpe iubebat, ut enuntiarent. Eunt, inquit, renuntiate Iohanni, Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, & mortui revocantur in vitam. Quin etiam discipulis, virtutis, & potentie, gratiæ quæ suæ signum illud dedit, ut super ægros manus imponerent, & curarentur. Curam igitur gerebat figmenti sui Christus Deus noster, quippe qui venerat, ut animam & corpus servaret. Neque ipse solum nobis beneficiebat, sed eandem discipulis quoque benefaciendi dante facultatem.

Si corpus est Mali, cur agrotante discipulo Paulus angebat, tuncque convalescente dicebat, Deus miseris est tui, nec tui solum, verum etiam mei, ne tristitiam super tristitiam habeam? Quid enim angere Paulum oportebat, cum opus mali dissolutum perspiceret? Cur item præcepit discipulo, modico, inquit, vino uterere, propter stomachum tuum, & frequentes infirmitates? Contra potius scribendum fuit, ne prorsus uteretur vino, quo citius Mali figmentum euerteretur, & discipulus ab eius

onere liberaretur.

Si corpus est Mali, quomodo Christus in Pauli corpore significabatur? Quomodo rursus ipse Paulus, si corpus non est figmentum boni Dei, operatur, ut integrum corpus conseruetur, idque in aduentu Domini? Integer, inquit, spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in aduentu Domini nostri Iesu Christi conseruetur.

Si ab alio principio anima, ab alio corpus proficiscitur, cur verus noster procreator & Deus volens adoratores suos esse sine sollicitudine, de utroque admonet eos, nolite, inquit, solliciti esse nec animæ vestræ, quid edatis, aut quid bibatis, nec corpori vestro, quid induamini? Deinde admonitionem suam exemplo confirmans, respicite, inquit, volatilia cœli, quia non serunt, neque metunt, & vnde illis suppetit victus? pater vester cœlestis pascit illa. Si veritatis fons patrem nostrum cœlestem cœli volucres pascere & nouit & dicit, additque & fœnū agri, quod in clibanum conicitur, ab ipso Deo tale pulcherrimum vestimentum accipere, quale ne Solomon quidem induerat in omni gloria sua, quomodo effrenata impietatis ora alium fœni, & volucrum, & corporis, & reliquarum rerum, quæ sensibus percipiuntur, esse procreatorem affirmant, imperique dimidium alteri assignant? Quod autem idem sit, qui & temporaria hæc, & regnum cœlorum tribuit, accuratius indicat, scit, inquit, pater vester cœlestis, vos his omnibus indigere. Querite autem primum regnū Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adicientur vobis.

Aduersus eos, qui ad dissoluendum matrimonium erant propensores, sibi que ad eam rem Moyses, patrociniū assumebant, seruator egregie pugnans pro legislatore, Moyses, inquit, ob duriciam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores, ab initio autem non fuit sic, sed qui fecit illos, masculum & feminam fecit eos. Ostendit igitur Moysen contentione ipsorum adductum ita scripsisse, legem autem suā cum prima illa procreationis lege congruere. Coniugij enim dissolutionem ab indulgentia & Moisaica dispensatione provenisse verum ut clarius intelligas, quis corpora ita formavit, ipse dum memorat eum, qui coniunxit, indicat, à quo formata sint. Quod ergo, inquit, Deus coniunxit, homo non separet. Quomodo igitur humanum corpus figmentum est Mali?

si

Si duobus dominis seruire non licet, ut ipse Dominus ait, homo autem anima seruit bono Deo, à quo procreata fuit, corpore autem, malo, nemo hominum integre seruit Deo, & mendax videbitur ipsa veritas, cum ea verba pronuntiabit: Venite benedicti patris mei, percipite paratam vobis regni hereditatem. Neque enim vox illa seruatoris ad homines dimidiatorum, sed ad integros, qui vnius sunt Domini figmenta, eiusque solius serui, proferetur.

Si opinione tantum Christus factus est homo, aut carnem ex cœlo sumpsit, ut isti nugantur, quomodo, cum esset octo dierum, circumcissus est, ut antiqua iubeat lex? Hoc enim & solū satis est ad coarguendas ipsorum nugas. Quod enim fuit amputatum, erat caro carni nostræ similis. Nam, ut Magnus ait Paulus, quoniam postea pueri communicauerant carni & sanguini, & ipse similiter eorum particeps factus est, & quia frater noster vocatus est, debuit per omnia fratribus esse similis. Cū igitur aperte demonstratum sit, Christum verè carnem humanam ex castis & virginibus sanguinibus suscepisse, vtrum dicis, audacissime, Domini corpus esse mali principij opus, ut reliqua corpora, an impietatis superbiam euitabis?

De Dei genitrice.

Am quomodo & Dei genitricem Hierusalē appellatis? quo scripturæ diuinæ, aut sanctorū testimonio id didicistis? præsertim cum aperte dicat Euangelista Matthæus, Iesu Christi autem generatio sic erat, Cū desponsata esset mater eius Maria Ioseph, priusquam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto, & quæ sequuntur. Cū enim omnia, quæ ad ortum eius pertinent, diligenter usque ad Magorum aduentum persecutus esset, & intrantes, inquit, domum viderunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum. Magnus autem Lucas altius sermonis initium ducens exiit, inquit, editum à Cæsare Augusto, ut describeretur vniuersus orbis. Hæc autem descriptio prima facta est, præfide Syriæ Cyrino, & ibant omnes, ut describerentur singuli in propriam ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph de Galilæa ex ciuitate Nazaret in Iudæam in ciuitatem David, quæ vocatur Bethloem, eo quod esset ipse de domo, & patria

David, ut describeretur cum Maria desponsata sibi vxore prae-
gante. Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut
pareret, & peperit filium suum primogenitum & pannis eum
inuoluit, & reclinavit in praesepe, quia non erat illis locus in
diversorio. Sunt etiam alia multa testimonia, quibus constat,
sanctissimam virginem Mariam genuisse secundum carnem
Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, & deum tam
ex euangelicis, quam ex apostolicis libris, quos solos suscipi-
tis, reliquos improbantes. Nam & ipse seruator noster ubique
se in Euangelio filium hominis vocat habita ratione vere ma-
tris suae. Et D. Apostolus, Misit, inquit, Deus filium suum factum
ex muliere, ut cetera omittamus. Quod si his oppressi testi-
monijs Christum de caelo corpus detulisse configent, illis oc-
curtemus ad hunc modum. Si Christi corpus fuisset caeleste,
humanis affectionibus culpa tamen carentibus obnoxium non
extitisset, id est, fami, & siti, & somno, & lassitudini, & mero-
ri, & lacrymis, & ceteris eiusdem generis. Si caelestis homo
fuisset ille, cui in persona coniunctum est verbum, non fuisset
corruptibilis & mortalis, quemadmodum terrena sunt corpora.
Quae enim caelestia, viuuntque sunt, ea nec corruptionem, nec
mortem sentiunt. Propterea quid opus fuit e virgine nasci, si ni-
hil ex ea ad humanae naturae constitutionem accepit? Ad haec
cur cum Apostolos docuisset, se esse hominis filium, propter
veram matrem suam & Dei genitricem, misit eos praedico-
rent, nempe se carnem humanam ex virgine suscepisse at-
que hominem factum esse? Ex doctrina enim istorum, qui
contraria docent, deprehenditur non seruator noster, sed ini-
micus, non bene, sed male de nobis meritis, qui falsum no-
bis fidei fundamentum subiecerit, suam nimirum carnis ex
castis sanguinibus conceptionem, humanamque similitudi-
nem. Sed nobis propitius sit Deus, si tam execranda male-
dicta vel audire, nedum lingua proferre sustineamus. Quan-
doquidem & Apostolis fidem faciens ipse seruator post re-
surrectionem, ne se spectrum existimarent, sed ipsum ve-
rum Deum, qui ex matre virgine carnem suscepisset, vi-
dete, inquit, manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum,
palpate me, & videte, quia spiritus carnem & ossa non ha-
bet, sicut me videtis habere. Thomae vero vestigia clauorum
& latus

& latus ostendens firmiter etiam veritatis testimonium dedit.
circa enim & ossa, & manuum, pedumque foramina, & lateris
scissatrix, veri sunt corporis propria.
Quomodo caelestem: non autem humanam carnem Chri-
stum dicitur induisse, cum Apostolus dicat, Qui sanctificat,
& qui sanctificatur, ex vno omnes? Quia de causa non erube-
scit, inquit, eos fratres appellare, nuntiabo, inquit, no-
men tuum fratribus meis. Ex vno autem, nimirum Adam,
ut patet ex Lucae genealogia. Et rursus, Quoniam pueri
communicauerant carni, & sanguini, factus est eorum par-
ticeps. Et quo caelestis carnis suspicio tolleretur, subiicit.
Non enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahae appre-
hendit. Quare debuit per omnia fratribus similis fieri. Et
alia eiusdem generis multa. At Dominus, inquit, dixit
in Euangelio, Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit
de caelo, filius hominis, qui est in caelo. Et Apostolus, Pri-
mus homo de terra terrenus, secundus homo Dominus de
caelo. Ecce utroque in loco caelestis nominatur. Ad haec re-
spondemus, quia duplicem Christus naturam habebat, &
vnam personam, ideoque quae vnius naturae sunt, alteri tri-
buisset. Et quemadmodum Apostolus de crucifixoribus dixit,
si cognouissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent,
nec tamen Diuinitatem passam intellexit, quae est domina
gloriae, sed assumptam humanitatem, sic & in his, quae di-
cta sunt, ipse quidem filius, & Deus passus dicitur, propter
vnam Diuinitatis personam, quae & humanae naturae perso-
na effecta est. Sed humana natura sua passus intelligitur, de
caelo autem descendisse, & in caelo esse propter Diuinitatis
personam. Et filius hominis esse propter naturam, quam
deinde suscepit post descensum de caelo. Et rursus ipse Domi-
nus propter vnam personam secundus est homo dictus ob as-
sumptam humanitatem, de caelo autem ob Diuinitatem. Nisi
enim utrunque proprie intellexerimus, repugnantia Aposto-
lum dicere concedemus. Quomodo enim per omnia similis
nobis, qui ex terra constamus? Aut quomodo frater
noster, qui carnem indutus caelestem fuit?
Et innumerabilia alia in-
commoda conse-
quentur.

*Vetus testamentum, & qui in eo illustres
extiterunt, esse boni Dei.*

Si lex antiqua est Mali, cur nouæ legis conditor inuisperitū
qui se vitam æternam quærere simulabat, ad legem illam
reiecit, atque inde quod quærerat petere monet, cumque duo
prima præcepta ille ad verbum recensuisset, veritas & ipsum
ait recte respondiſſe, & quam quærerat, eorum obseruatione
vitam assecuturum sempiternam?

Seruator, cum ab ipso fuisset quæsitum quodnam esset pri-
mum in lege mandatum, respōdit, Audi Israel, Dominus Deus
tuus Dominus vnus est, & quæ sequuntur. Cumq; ille, qui quæ-
sierat, assensus esset, dixit, cum haud procul abesse à regno der-
et. Quomodo igitur leges Moſaica, si ab inimico essent latae,
vnum Deum ac Dominum nobis agnoscentū præſcriberent?
& præter illum non esse quempiam colendum & adorandum?
vbi sunt, qui malam conſingunt principium, eique vetus attri-
buunt testamentum?

Quid dicent, qui vetus testamentum incusant, cum ex Eu-
gelio Christum viderint, ea quæ Moſes iussit pendere, & sacri-
ficium vt scriptum est in lege Domini offerre?

Seruator rursus cum iurantium stultitiam reprehenderet,
stulti, inquit, & cæci, quid est maius, aurum, an templum, quod
sanctificat aurum? Ergo veteris testamenti templum non mo-
do erat sanctum, sed habebat etiā sanctificandi vim. Præterea,
Quid maius, inquit, donum an altare, quod sanctificat donum?
Plane hic etiam ostendit, altare fuisse sanctum, & quæ in ipso
offerebantur, sanctificasse.

Os Christi Paulus, Non auditores, inquit, legis iusti sunt
apud Deum, sed factores iustificabuntur. Quomodo igitur lex
à verò Deo non sit, quæ illos, qui sibi obtemperant, iustos de-
clarat?

Antiquam legem esse diuinam, & à cœlesti Deo latam veri-
tatis præco Paulus clara voce pronuntiat, Quid igitur inquit,
dicimus? Lex peccatum? Abiit. Et rursus, Noui, quod lex
spiritualis est. Et consensio legi Dei secundum interiorem
hominem. Et rursus, Ego quidem mente seruo legi Dei,
carne autem legi peccati, & quæ sequuntur. Quare lex qui-
dem, inquit, sancta, & mandatum sanctū, & iustum, & bonum.
Nec

Nec aliud quidem sanctum, aliud iustum, aliud bonum, sed
idem legis mandatum, & eiusdem Dei, & sancti, & iusti, &
boni. Ex quo enim sanctitas fuit, & iustitia, & bonitas, harum
est ipse elargitor. Cum autem, vt causa, ante omnia sit, hæc
aliis impertit, non autem ipse particeps sit.

Quomodo sancta sunt, & sancta sanctorum veteris testa-
menti, si à Malo sunt. Dicit enim ipse Apostolus, Habebat pri-
mum tabernaculum iustificationes culturae, & sanctum secu-
lare. Et tabernaculum factum est primum, in quo erant cande-
labra, & mensa, & propositio panum, quæ dicitur sancta. Post
velamentum autem secundum, tabernaculum quod dicitur
sancta sanctorum. Quomodo igitur sancta, & sancta sancto-
rum, & arca, in qua vna erat aurea habens manna, & virga
Aaron posita erat, & tabulae testamenti, & quomodo Cheru-
bim gloriæ obumbrabant ipsa, si inimici & mali principij hæc
erant instituta?

Quæ Moſes docuit, seruator appellat mandata Dei, eaque
semper veneranda declarat, Deus inquit, præcepit, Honora
patrem tuum, & matrem tuam. Et, qui maledixerit patri vel
matri, morte moriatur. Vos autem transgressi estis mandatum
Dei propter traditionem vestram. Et hæc locutus, testem ad-
hibet Esaiam, Bene, inquit, Prophetam de vobis Esaias,
Populus, inquit, hic appropinquit mihi ore suo, & labijs me
honorat. Cor autem eius longe est à me. Frustra autem colunt
me. Quid ita? Quia docent doctrinas, mandata hominum. Re-
ce quam aperte vetus Testamentum appeller mandata Dei
silius ipsius naturalis. & Prophetam Esaiam Prophetam eius.
Vbi sunt igitur, qui vetus Testamentum Malo attribuunt,
& qui veteris Testamenti Prophetas, eiusdem esse Prophe-
tas dicunt? Et rursus alibi pacem & iustitiam in homini-
bus confirmans atque præcipiens. Quamobrem, inquit,
omnia, quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos
eadem facite illis. Quod quidem mandatum Legis & Pro-
phetarum mentione confirmat, sic enim, inquit, Lex &
Prophetae.

Sancto repletus spiritu Zacharias, sanctos, qui à seculo fue-
rant, Prophetas chorum sanctorum appellat. Et erexit, in-
quit, cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui. Sicut lo-
cutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, Prophetarum eius.

Eius, non autem inimici. Quid porro prædixerunt? Meminisse Deum Testamenti sui sancti, non autem Testamenti inimici. Et quo magis impiorum ora coerceret, adiecit, insurandum, quod iuravit ad Abraham patrem nostrum datum se nobis, ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus ipsi, in sanctitate & iustitia. Collige, quæ dicta sunt. Spiritu sancto repletur Zacharias. Quo repletus sanctos à seculo Prophetas vocat. Et Mosaicum Testamentum sanctum appellat. Et libertatem nostram prædicat. Et eum qui iuravit ad Abraham libertatis elargitorem nominat. Et eos, qui ad ipsum accedunt adorandum, in sanctitate & iustitia dicit adorare. Si hæc recensuit Zacharias Spiritu sancto plenus, nōne qui contra sentiunt, in malo spiritu pleni esse deprehenduntur?

Si mali vetus erat Testamentum, & qui in ipso claruerunt, cur Lucas Evangelista Zachariam & Elisabet in antiqua viuentes lege iustos coram Deo fuisse testatur, non autem coram hominibus? Et ambulasse in omnibus mandatis & iustificationibus sine querela, deinde Zachariam sacerdotio functum in conspectu Dei. Et legale templum, in quod ingressus est, Dei templum appellat, in eoque Angeli Domini apparuisse, principem illum exercitus Gabrielem? Ex his enim & aliis multis, quæ sequuntur, tum vetus Testamentum, tum illos, qui in ipso se recte gesserunt, Dei fuisse aperte pronuntiat.

Si male vetus est Testamentum, cur eius librum, seu librum Esaiæ Prophetæ, accipere voluit is, qui ad Malum euertendum venerat, eaque multis audientibus legere, quæ de se prædicta fuerant? Neque verò solum legit, sed etiam testimonio suo comprobauit, hæc, inquit, nunc expleta sunt in auribus vestris. Cur autem, qui est temporis circuitus, tempus autem mensura motus sensibilis, acceptum Domino prædicauit? Cur rursum in Lazari & diuitis parabola bonus noster Dominus Mosē & Prophetas salutiferæ conuersionis & poenitentiae magistros appellat. Habent, inquit, Mosē & Prophetas, ipsos audiant? Isne qui pro communi salute humani generis naturam nostram suscepit, eos, qui à se erudiebantur, & ab errore euocabantur, ad ministros & seruos inimici misisset, ut salutem assequeretur? Quis perferre queat istorum amentiam incredibilem?

Si Malus antiquæ legis est author, cur bonitatis fons ait, serua

seruari scripturas, quoniam in ipsis inuenietis vitam æternam? Quo quidem loco scripturas Mosi & aliorum Prophetarum intelligit. Nondum enim erant libri nouæ gratiæ. Quoniam modo æterna vita in iis, quæ à Malo lara & præsertim sunt? Præterea cur alibi Veritas dicit, Si Mosi crederetis, mihi utique crederetis, de me enim ille scripsit? Non dixit, si in quibusdam Mosi crederetis, sed ipsum simpliciter dignum, cui credatur ostendit.

Si mali principij vetus est Testamentum, cur Magnus Paulus in principio Epistolæ ad Romanos, prænuuntias dicit Deum per Prophetas in scripturis suis de filio suo facto ex semine David secundum carnem? Si enim sunt Prophetæ Dei, & sanctæ scripturæ, per quas Deus prænuuntiauit de filio suo, quomodo vetus Testamentum Mali potest existimari? Et Marcus ait, Initium Euangelij Iesu Christi, filij Dei, ut scriptum est in Prophetis. Et multis in locis quatuor Euangeliorum scriptum est illud, ut impleretur id, quod dictum est per hunc, & illam Prophetam.

Si iustitia Dei manifesta est, testificata à Lege & Prophetis, ut Paulus Apostolus ait, qui fieri possit, ut lex & Prophetæ ex boni Dei inspiratione & veritate non sint, perfecti iudicent.

Si mali principij vetus est Testamentum, quomodo Christus seruator noster gratiam cum Lege coniungens, Multi Prophetæ, inquit, & iusti cupiuerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt? Cur enim videre voluissent, qui à Malo essent, ea, quæ Boni sunt? Boni enim cupiditas à Bono nascitur. Et quomodo rursum dixit, Abraham vidit diem meum, & gaudens est? Si enim Christi mysterium, ut Paulus ait, latuit principes, & potestates, & dominationes, earumque Imperatorem, quo pacto serui eius præuidissent diem Christi, & gaudere essent?

Operariis iniquitatis grauisima minatus supplicia in die iudicii Christus subiecit, Cum videritis Abraham & Isaac & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem eici foras, & venient ab oriente, & occidente, & septentrione, & austro, & recumbent in regno Dei. Expellentur igitur quicunque vitam ad Abraham, & Isaac, & Iacob, & Prophetarum imitationem non instituerint. Recumbent autem cum illis, qui pietatis ipsorum studiosi fuerint. Quomodo igitur latrones, & fures, yy 5

& Mali fuerunt serui, qui regno Dei potiuntur: & effrenata ora, & patri mendacij promptè seruituta, quæ ne ardorem quidem reformident, quo gaudentes cum Abraham separabuntur ab iis, qui in fornacibus puniuntur.

Alibi rati sum seruatores iis, qui cum Abraham erunt, regni cælorum assignat hereditatem, & cum illis collocat mandatorum suorum obseruatores, Multi, inquit, venient ab oriente, & occidente, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cælorum. Hoccine præmium illis constituit, à quibus cognitus est? Hoccine munus illis elargitur, qui sese innumerabilibus incommodis & morti propter ipsum obtulerunt, ut cum Mali seruis, siquidem eius sunt serui, qui in veteri fuerunt Testamento, viuam, & numerentur, & congregentur? Quis audire queat hæc, qui verba diuina solitus sit audire? Præterea quomodo Moses & Elias in transfiguratione visi sunt, & cum ipso colloquebantur, atque fulgebant?

Sadduceorum stultitiam reprehendens seruator, qui de illa, quæ septem fratrum vxor extiterat, quærebant, cuius esset futura, simulque mutuum Legis & gratiæ consensum docens, Non legistis, inquit, quod dictum est à Deo? Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, & quæ sequuntur? Quibus verbis aperte declarat Abraham, Isaac, & Iacob heredes esse æternæ vitæ. Et Deum æternum, & resurrectionis auctorem, & gaudij, quod inde sequetur, elargitorem eorum esse Deum. Adiecit enim, Deum non esse Deum mortuorum, sed viuentium. Marcus autem dixit, Hæc in libro Moysi Deum dixisse. Quod si Deus non est Deus mortuorum, sed cum ipso quidem viuit Abraham, viuit & Isaac, viuit & Iacob, & omnes, qui vitam ipsorum imitari sunt, & sunt tanquam Angeli Dei in cælo, Dei autem seruus & Moses, & legis à Deo datae minister, quomodo à malo principio sunt, qui in veteri Testamento vixerunt?

Si male sortis fuit Propheta David, quomodo Christus eum spiritu afflatus dixit eo loco, Ait David in Spiritu sancto, Dicit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, & quæ sequuntur?

Vnum

Vnum esse Testamenti veteris auctorem & noui.

Nolite putare, inquit seruator, quod venerim soluere Legem aut Prophetas, Et, Amen amen dico vobis, donec transierit cælum & terram, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Ego, inquit, veni, ut Legem implerem. Improbaturum linguarum est dicere, me venisse, quo Legem soluere quæ patris est, atque eadem mea. Nihil igitur prætermitti, quod non impleatur. Ego sum, qui Prophetarum verba confirmo. Nam cum serui mei ministrique sint ac patris mei, & aduentum meum, & omnia, quæ ad illum pertinent, prospexerunt, & prænuntiarunt. Quamobrem nihil eorum, quæ ipsi prædixerunt, & Lex continet, præteribit nec paruum, nec magnū, quod non veritatis sine concludatur. Si enim ego minister circumcisionis ad confirmandas promissiones, quas pater fecit patribus secundum carnem, quomodo iota vnum, id est, vlla pars vel minima eorum, quæ in Lege & Prophetis dicta sunt, poterit omnino præteriri, aut non expleri?

Ab his item ex testimoniis agnosce parem Legis, & gratiæ conditionem, ut eundem esse veteris & noui Testamenti auctorem intelligas. Amen amen dico vobis, cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Hoc est gratiæ, & Legis testimonium: Facilius est cælum & terram transire, quam vnum legis apicem excidere. Vidisti, quomodo seruator noster præuisa defectionis istorum audacia paria munera gloriæque tribuat tum veteri tum nouo Testamento? Atque multis in rebus Lex gratiam antecedit, quippe quæ prædicatori munere fungitur, ad ea, quæ gratiæ sunt, ducens. Vt ut ostenderet eundem & præterita & præsentia, diuersa dispensationis ratione constituisse, eodem & pari loquendi modo de utroque locutus est Testamento. Quidquid aduersus illos, qui salutiferis documentis suis non obedirent, Moses & non alium accusatorem constituit? Est, inquit, qui vos accuset, Moses, apud patrem nimirum, cuius Leges & prophetia de Christo, cum ipsi creditæ fuerint, dignus erit accusator, & testis eorum, qui Leges eius sibi colendas amandisque censuerint, & qui nihil eorum, quæ ab ipso de communi Domino & seruatore nostro prædicta sunt, susceperit. Quod quidem caput, & fundamentum, & principium totius vti veteris Testamenti.

Cum

Cum veteribus noua coniungens Dominus, ostendensque ea ad eandem salutis viam deducere, quippe quæ ab vno eodemque autore profecta sint, veteraque ad perfectionem dirigere, noua autem perfectione elargiri. Ideo inquit, omnis serba doctus in regno coelorum, similis est homini patri familias, qui profert de thesauro suo noua & vetera. Docens enim in eodem esse thesauro, & ex eodem promi nouum & vetus testamentum, ea inter se consentire & congruere, non autem discrepare confirmat. Ostendens autem vtriusque doctrinam eorum nulla in re diuersum indicat. Quamobrem si vtrunq; testamentum in eodem thesauro seruatur, ex eodemque depromitur, & ad idem regnum coelorum ducit, quomodo ea contrarias in partes distrahant aduersarij?

Si Mosaisca & prophetica scripta à diuino spiritem profecta non sunt, cur seruatur ex illis aduersus Cleopham, alterumque discipulum post resurrectionem sumit reprehensionem, o stultici, inquit, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ. Nonne hæc pati Christum oportuit, & intrare in gloriam suam? Et incipiens à Mose, & omnibus Prophetis interpretabatur eos, in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Redemptor noster recēset prophetas vt indices operum, quibus nos à Mali tyrannide liberauit, & tu eos tyrannidis ministros audes appellare? Atque hoc item ex loco constat, legem & prophetas cum gratia conuenire.

Quoniam lex cum gratia consentit, ideo sese vicissim confirmant. Gratia enim prænuntiatur, & effingitur, & exprimitur, & velis adumbratur à lege. Lex autem, iis, quæ prædicta, & prænuntiata sunt, ad opus per gratiam deductis, veritatem in se sub velis absconditam, ab ipsa patet factam inuenerunt. Quod si inter gratiam & ea, quæ fuerunt ante gratiam, consensus non est, quomodo quæ à lege & Prophetis prædicta sunt, re ipsa perfecta cernimus? Cur seruatur noster leprosos à se mundatos ad legis sacerdotes mittit, iubens, vt eant, & ostendant se illis, sicut lex præcipit, & quod grauius est, offerant munus, vt Moses instituit.

Diuus Paulus propheticas prædictiones in testimonium adducens, Ecce, inquit, veniunt dies, & consumabo super domum Israël, & super domum David testamentum nouum non iuxta

testamentum, quod feci patribus eorum in die, cum apprehendi manum ipsorum, & eduxi eos ex Aegypto. Quod feci, inquit, ego nimirum, non autem Malus, vt tu dicis. Deinde, ipsi non manserunt in testamento meo, & ego neglexi eos. Quis hic loquitur? Dominus, an Malus? Dominus vtique. Addit enim, Hoc testamentum, quod ponam domui Israël post dies illos. Dicit Dominus, Ponam ego, & non alius. Ponam ego nouum, qui posui & vetus. Vides, quomodo supra, & infra eundem tum veteris, tum noui testamenti Paulus auctoritatem celebret?

Neque verò admirabilem Abrahamæ victimam non immolatam silentio præterieris. Hanc enim Deus postulauit, & autem offerentis complexus est. Ille autem non solum paruit, verum etiam credidit, Deum etiam posse mortuos in vitam reuocare. Iccirco reputatum est illi ad iustitiam, patrisque nominis accepit, non illius tantum generationis, sed aliarum etiam, quæ sunt consecutæ, sicut scriptum est, Quia patrem multarum gentium posui te, ante Deum, cui credidit. Et animaduertere diligenter, cuiusnam Deo. Sequitur enim Paulus & docet, qui viuificat mortuos, & vocat ea, quæ non sunt, tanquam sint. Et suscitum in repromissione Dei non hæsitauit dissidentia, sed confirmatus est fide, dans gloriam Deo. Vides, quis sit is, qui locutus est in lege & Prophetis? nemo enim alius, nisi ille, qui largitus est nobis gratiam. Sequitur enim, Non est scriptum autem propter ipsum solum, sed etiam propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitauit Iesum Christum Dominum nostrum à mortuis. Ille igitur, qui patrem multarum gentium Abraham constituit, Qui iureiurando ei promissit, Qui in promissis mendax non est, Qui viuificat mortuos, & vocat ea, quæ non sunt, tanquam sint, ipse est, qui suscitauit Dominum nostrum à mortuis, licet perniciosi desertores isti aliter sentiant, & principium vnum, quod diuini non potest, in duo distrahant.

Vnius esse Dei vetus, & nouum testamentum Paulus docēs, se hunc ex illius radice profectum dicit. Et si primitiæ sanctæ, & massa. Et si radix sancta, & rami. Et tu radicem non pertras, sed radicem te. Et si Deus naturalibus ramis non peperit, ceciderunt enim tentantium pedes in deserto, & multæ alie calamitates noxios inuaserunt) ne tibi quidem parcat. Non

Non alius illis, alius tibi, sed idem. Et rursum, Vide bonitatem & severitatem, Cuius? Christi: Severitatem quidem in eos, qui ceciderunt, In te autem bonitatem. Quid autem sibi collunt primitiæ, & massa & radix, & rami, & naturales, & insensibiles mutuam quandam cognationem? Quibus ex verbis appetitissime vnus & idem esse legislator declaratur.

Alibi dicit, Circuncisus aliquis vocatur est, non adducat preputium. In preputio aliquis vocatur est, non circuncidatur. Circuncisio nihil est, & preputiū nihil est, sed observatio mandatorum Dei. Vnius nimirum, non autem duorum Mandatorum porro vnum iubet circuncidi, alterum vetat. Vtrumque autem ad eundem refer Deum. Quamobrem vnus est Deus vnus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui & circuncisionē per Abraham in mysterio perfectionis dedit temporibus præfinitis, & eos qui in preputio erant, per filium suum suscepit.

Animaduerte mihi sapientiam Pauli, quomodo veteris & noui testamenti discrimen ostendat. Verum cum desertorum istorum hæresim prospiceret, illius omnes amputans nugas, hæc statim addidit, Vetera transferunt, ecce facta sunt omnia noua. Omnia, inquit, tam recens nimirum quam vetus testamentum ex Deo, qui nos sibi conciliauit per Dominum nostrum Iesum Christum.

Ioannes aduentu boni Dei dignus effectus, & plusquam propheta, & quo inter natos mulierum maior non surrexit testimonio ipsius veritatis, quomodo pro legis mandato sibi pugnandum existimauit, præsertim cum gratiæ præcursor missus fuerit? Neque verò pugnavit solū, sed capite pro illo damnatus est. Vnde enim, nisi ex lege sumpsit, ut Hærodem reprehenderet, diceretque, non licet tibi habere uxorem fratris tui? Vides igitur, quanti fecerit mandata legis ille, qui dignus effectus est, ut authorē gratiæ baptizaret. Nam si præcepta Mosaica, & evangelica instituta, non sunt eiusdem diuinæ & bonæ inspirationis, quomodo ipse minister gratiæ illa non aspernatur? præsertim cum Dominus dicat, Nemo potest duobus dominis servire, & quæ sequuntur. Ipse enim præcursor Ioannes vna cū Prophetarum cœtu duobus Dominis deprehenditur inservire, si duorum dominorum vnus boni, & alterius mali novum esse concedimus, & vetus testamentum.

Magnus ille præco veritatis Paulus clara voce clamat, Num secun-

secundum hominem hæc loquor? An non & lex dicit? Id est, non argumentis humanis hæc confirmo. Nōne & legis mandato præscripta sunt? In lege enim Moysi, inquit, scriptum est: Non alligabis os boui trituranti. Et his dictis subiicit, Nunquid de bobus cura est Deo? Quos autem magis curer, addit. Propter nos autem omnino dicit, & propter nos scriptum est. Quare commune decretum in veteri lege & in gratia versatur. Deinde naturalem & certissimam patris & filij similitudinem ex legis similitudine ostendit, Quemadmodum, inquiens, præceptum fuit, ut qui altari seruiunt, participes sint altaris, sic & Dominus præcepit, ut qui nuntiant Evangelium ex Evangelio vivant. Necessitudinem rursum & cognationem legis & gratiæ clarius ostendens, Nolo vos, inquit, ignorare fratres, quod patres nostri omnes sub nube fuerant, & omnes per mare transferunt, & omnes in Mose baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eundem cibum spiritualem biberunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant enim ex spiritali sequente petra, petra autem erat Christus. Audis, quomodo Christus patrum populum, id est, suum potauerit? Et quomodo pater ducebat Israël ad filij agnitionem, & adorationem? per quos autem? per Moysen & prophetas. Vbi igitur hic Malus? ubi mali principij opus? Vbi leges partis contrariæ? Post autem dicit, Neque tenuimus Christum, sicut quidam ipsum tentauerunt. Quinam? nempe populus Israëlita, Et quæ supplicia? A serpentibus perierunt. Quamobrem qui Deum in lege tentauerunt, i) per patrem tentauerunt filium.

Ad Hebræos scribens Paulus, Multifariam, inquit, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissime locutus est nobis in filio. Ecce eundem Deum, & non aliū olim in Prophetis locutum dicit, post autem in filio. Qui novum testamentum in filio largitus est mundo, idem & in Prophetis vnus instituit. Quoniam igitur modo istorum error vnum veteris, & alterum noui testamenti fingit authorem?

Rursum idem Apostolus ait, Considerate Apostolum & Pontificem confessionis nostræ Iesum Christum, qui fidelis filius ei, qui fecit se, nempe pontificem. Deinde quomodo fidelis fuerit, explicans, per Moysen ostendit. Quemadmodum Moyses, inquit, in tota domo eius. Cuius domo? Illius nimirum, qui fecit

fecit pontificem Dominum nostrum Iesum Christum. Deinde incomparabilem Domini cum seruo differentiā demonstrans adiecit, Quā maiore gloria hic, quā Mōses dignus fuit, quanto maiorem honorem habet domo is, qui fecit eam. Omnis enim domus aedificatur ab aliquo, qui autem omnia facit, est Deus. Ecce Christus filius boni patris. Mōses autē seruus eius nec simpliciter seruus, sed fidelis. Et rursum, Qui autem omnia facit est Deus, qui & habitaculum construxit terrene domus ipsius.

Idem ipse doctor orbis terrarum dicit vocatum esse à Deo pontificem Aaron, sicut & Christum. Nemo, inquit, sibi ipse honorem sumit, sed qui vocatur à Deo tanquā Aaron. Sic & Christus non se ipse glorificauit, vt Pontifex fieret, sed qui vocauit eum, filius meus es tu ego hodie genui te. Quod si is, qui Christum vocauit pontificem, ipse est, qui & per Mōsem vixit Aaron, & neuter se ipsum pontificem declarauit, sed qui vocauit eos, quomodo & noui & veteris testamenti tum opera tum leges non sunt vnius & eiusdem Boni?

Tu mihi Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, & ipsum Mōsem, ac reliquos veteris testamenti præclaros viros collige, quos Paulus in numero iustorum cum laude collocat, & fidem ipsorum celebrat. Nam de Mōse quidem illud adiungit, quod & opprobrium Christi sustinuit. Maius enim vt propriis ipsius verbis, vt, thesauris Aegyptiorum existimauit opprobrium Christi. Et causam adiungit, Respiciebat enim ad remunerationē, quam nimirum ipsi poterat Deus tribuere. Et quid oportet, inquit, cœli incolæ Paulus anteueruens, viros enumerare? Narrarem me tempus ipsum deficiet de Gedeon, Barac, Sampson, Iesse, David, Samuel, & prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiā, adepti sunt repromissiones, obstruxerunt ora leonum, extrinxeunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate. Deinde Iacobi ipsorum & admirandis operibus commemoratis, vitāq; in solitudine transactā, & fortitudine subiicit, Quibus dignus non erat mundus. Neq; hoc contentus, sed nos ad eorum imitationē incitans, & eorum exemplo ad virtutem cohortans addit, tantam habentes circumpositam nobis nubem testium, deposito omni timore, & circumstante peccato per patientiam curramus ad propositum nobis certamen respicientes in authorem fidei & confu-

mano

motorem Iesum, qui est dominus noster Iesus Christus, qui & fidei, in qua strenui & stabiles permanferunt patres nostri, factus est princeps, & illorum, ac nostræ salutis autor.

Hic Apostolus & alibi legem Mosaicam ita celebrat, vt Dei verbum, quod non interdidit, esse dicat. Non enim excidit, inquit, verbum Dei. De Iacob autem & Esau verba faciens, quod maior seruiet minori, tum recentes, tum veteres erroris ministros coarguit. Ait enim, Nunquid iniustitia est apud Deum? Absit. Quomodo enim dicit Mōs. Miserebor, cui misereor. Et misericordiam præstabo, cui misereor? Ac ne quis existimet se propriis laboribus & sudoribus sine diuino auxilio perfecta exequi virtutum officia, cohibet humanam arrogantiam, & dicit ipsum Deum esse misericordiæ fontem in nos, qui ad ipsum respiciunt, eos autem, qui supercilium tollunt, coarguere & gloriosam ipsorum superbiam deprimere. Porro Deum ipsum, qui est pater domini nostri Iesu Christi, benignum & bonum appellat, eique omnes obedire dicit, & propriis rationibus neminem ab arcana illius gubernatione sese subtrahere. Sic enim ait ò homo, tu quis es, vt respondeas Deo? Mox eum opificem procreatorēq; nostrum aperte demonstrat esse, nec solum procreatorem, verum etiam iudicem liberum & dominum qui possit cuique tribuere, quæ iudicio decreuerit suo. Itaque iram suam exercere in vasa parata ad interitum, diuitias autem gloriæ suæ largiri illi, qui misericordia ipsius sunt digni. Cuius & nos dicit esse participes, qui preparati sumus, & vocari ad eius bona perfruenda, qui credidimus in dominum nostrum Iesum Christum.

Alibi verò sine penitentia esse scribens gratiam veri Dei, & eius esse populi Israelitam & legem & mandata, nec omnes propter paucorum culpam repudiassē, vt sibi non essent filij, sic ait, Nunquid reiecit Deus populum suum? Absit. Non reiecit Deus populum suum, quem præcinit. Et perspicue demonstrans, quem Deum dicat, & vnde planum fiat, Deum non repudiassē populum suum. Nam & ego, inquit, sum Israelita, ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Quare qui Paulum non repudiavit, sed vocauit ipsum ad electionem, hic est, qui & Israelitum fecit populum suum, & non repulit eum, sed per fidem Iesum Christum perfecit.

Veritatis splendorem patefaciens D. Apostolus, nōsque vt

zz

mundi sumus, & ab immundis seiuuamur adhortans, ut qui in Dei filios & filias adoptati sumus. Nam & vos, inquit, eritis in hi in filios, & filias, & enim, qui promissit hac, indicat, neque Deum omnipotentem. Adiungit etiam illos, quibus promissiones factae sunt, nobis nimirum per patres. Dicit enim, Hi igitur habentes promissiones. Charissimi emundemus nos ab omni iniquatione carnis & spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei. Nobis igitur haec promissa sunt, quae per patres duxerunt initium, & cuius Dei est ille populus, eiusdem & nos sumus. Et quemadmodum in veteri testamento homines mundi templum erant Dei, sic & in nouo qui mundi sunt, eiusdem sunt Dei templum.

Multa praeterea nugantur istius haereseis doctores & vindicet, quae nec fidelium auribus percipi, nec piorum lingua possunt explicari. Cum enim fides ipsorum ab errore principium sumperit, in omnibus deinceps aberrauerunt. Capita tamen haereticarum opinionum & fundamenta, & radicem, & fontem quodammodo demonstrabimus. Quae religionis & pietatis doctrina ab initio ad hoc usque tempus redarguit, & tanquam aranea telas dissipat atque dissoluit, & ipsorum tenebris dissolutis veritatem ostendit. Quae vero praetermissa sunt, facile eisdem rationibus, quibus reliqua confutauimus, euerterentur. Si enim qui haereseis veneno sunt infecti, resipiscant, ex grauiorum capitum confutatione, reliqua cognoscent. Nam in rectam deducti viam, facile omni mendacio tanquam offendiculo, & impedimento sublato, reiectoque, in omnem venient veritatem. Quod si ceci esse voluerint, claudicabunt adhuc, mendacique protegi contra semetipsos fortiter agent, & ab erroris spirita deficere recusabunt. Atque ita rursus superuacanea erit sublior eorum, quae restant, explicatio. Putridis enim fundamentis in cassum aliquid superstruxeris, stulteq; laborem susceperis. Verum quoniam & crucem venerabilem despiciunt, & diuinum baptismum contemnunt, & sacram mystice exae transumptionem irrident, & de his quoque aliquid ex Beatorum Patrum libris depromptum in medium asseremus.

Damasceni de cruce.

CRUCIS sermo pereuntibus stultitia est, nobis, qui seruamur, virtus est Dei. Homo enim spiritualis omnia diuinitatis animalis

animalis autem homo non percipit ea, quae sunt spiritus. Stultitia enim sunt iis, qui fide non suscipiunt, bonitatemque & omnipotentiam Dei non considerant, sed humanis rationibus & naturalibus diuina scrutantur. Omnia enim, quae Dei sunt, naturam, & rationem, cogitationemque superant. Nam si quis cogitauerit, ex nihilo Deum omnia procreasse, & cuius gratia naturalis; ratione id inuestigare voluerit, non assequetur. Haec enim cognitio animalis est, & daemoniaca. Sin aliquis fide ducere bonitatem, & omnipotentiam, & veritatem, & sapientiam, & iustitiam, Deum esse considerauerit, cuncta facilia, & plana, & viam rectam inueniet. Sine fide enim nulla salutis est spes. Fide enim & humana & spiritualia cuncta consistunt. Nam nec agricola sine fide terrae sulcum insudit. Nec mercator paruo ligno vitam furentis maris pelago sine fide committit. Non nupur, non aliud quicquam eorum, quae sunt in vita sine fide est. Fide res vniuersas Dei virtute ex nihilo procreatas intelligimus. Et fide omnia diuina humanaque recte exequimur. Fides autem est assensus minime curiosus. Omnis igitur Christi actio, & miraculorum effectio maxima, & diuina, atque admiranda est, sed maxime omnium admirabilis est pretiosa ipsius crux. Nulla enim alia ratione mors destructa, primi parentis peccatum deletum, infernus spoliatus, resurrectio donata, virtus nobis fuit, qua praesentia mortemque despiciamus, reditus ad pristinam beatitudinem concessus, fores paradisi patefactae sunt, natura nostra à dextris Dei sedet, filij Dei, & heredes facti sumus, nisi per crucem domini nostri Iesu Christi. Per hanc enim haec omnia facta sunt. Quotquot enim, ut dicit Apostolus, in Christum baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Et quotquot baptizati sumus, Christum induimus. Porro Christus est Dei virtus, & Dei sapientia. Ecce Christi mors, seu crux nos veram Dei virtutem & sapientiam induit. Virtus autem Dei est sermo crucis, vel quod potentia Dei, seu victoria de diabolo per ipsam nobis patefacta est, vel quod quemadmodum quatuor crucis extrema per medium centrum comprehenduntur, & copulantur, sic per Dei virtutem & sublimitatem, & profundum, & longitudinem, & latitudinem, siue res omnes procreatae continentur. Hoc nobis in fronte datum est signum, quemadmodum & Israeli circumcisio. Hoc enim nos fideles ab infidelibus separat atque distinguit. Hoc est scutum, & telum,

& trophæum aduersus diabolum. Hæc est nota, ut non tangat nos exterminator. Hæc est iacentium excitatio, stantium firmamentum, baculus imbecillum. Pastorum virga, respicientium dux, proficientium perfectio, animæ salus & corporis, multorum omnium auersio, bonorum omnium causa. peccati destructio, arbor resurrectionis, lignum vitæ sempiternæ. Hoc inquam est præclarum illud lignum ac venerandum, in quo se ipsum pro nobis sacrificium Christus obtulit, eiusque sancti corporis & sanguinis tactu sanctificatum est, merito adorandum una cum clavis & lancea, & vestimentis, & sacris eius tabernaculis, quæ sunt præsepe, & spelunca, Golgotha, salutarium & vitale sepulchrum, Sion Ecclesiarum arx, ut D. pater Dauid ait, Introibimus in tabernacula eius, adorabimus in loco, ubi steterunt pedes eius. Quibus verbis crucem significat, ut ex eo, quod sequitur, pater, surge, Domine, in requiem tuam sequitur enim crucem resurrectio. Nam si amantium domus amabilis est, & lectus, & vestis, quanto magis ea sunt amabilia, quæ Dei seruatorisque sunt, quibus & seruati sumus? Ceterum & si venerandæ crucis figuram, ex quacunque materia consistet, adoramus, non tamen adoramus materiam, absit, sed figuram, ut Christi notam. Dixit enim discipulis suis crucem designans, tunc apparebit signum filij hominis. Quamobrem & resurrectionis nuntius ad mulieres, Iesum inquit, Nazarenum quaeritis crucifixum. Et Apostolus, Nos autem prædicamus Christum crucifixum. Multi sunt Christi, & Iesus, sed unus ille crucifixus. Non dixit, lancea vulneratum, sed crucifixum. Adorandum igitur est signum Christi. Nam ubi signum est Christi, illic & ipse erit. Materia verò, ex qua crucis figura confecta est, etiam si aurum sit, aut lapides pretiosi, si forma ipsius dissoluatur, adoranda non est. Omnia igitur, quæ Deo tributa sunt, adoramus, atque ita pietatis cultum exhibemus. Venerabilem hanc crucem vitæ lignum in Paradiso plantatum præsignauit. Quando enim per lignum mors, oportebat & per lignum vitam resurrectionemque donari. Iacob manibus commutatis benedixit filiis Ioseph. Moysi virga in crucis figura mare percussit, & Israël conseruans, obruit Pharaonem; Manu in crucis speciem extensa, Amalec in fugam verterunt. Ligno amara aqua dulcis effecta est. Et virga fracta petra aquam emisit. Serpentis trophæum in ligno sublatum est, Magno illo

Mose clamante, Videbitis vitam vestram in ligno suspensam ante oculos vestros.

De sancto Baptismo. Magni Basilij ex triginta capitulis ad Amphilochem Iconij Episcopum.

Quomodo igitur sumus in similitudine mortis eius consecrati cum ipso per baptismum? Quis igitur est sepulcræ mortis, & quæ utilitas ex imitatione? Primum quidem est necessarium, ut vitæ prioris series interrumpatur. Quod assequi nequeunt, nisi qui de supernis nati sunt, ut dominus ait. Regeneratio enim, ut ipsa vox indicat, alterius vitæ initium est. Quamobrem ut alteram incipias, priori finem imponere necesse est. Quemadmodum enim in iis, qui cursum reuertunt, statim quidam & quies contrarios motus intercipit, sic & in mutatione vitæ necessarium videtur, ut mors inter utranque vitam intercedens, præcedentibus finem imponat, & sequentibus principium exhibeat. Quomodo igitur descensum ad inferos dirigemus? Imitantes sepulturam Christi. Eorum enim qui baptizantur, corpora in aqua quodammodo sepeliuntur, itaque baptismus figuratè operum carnis depositionem significat, ex Apostoli sententia dicentis, Circuncisi estis circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis, in Christi circuncisione consecrati cum ipso in baptismo. Et est tantquam expurgatio animæ à sordibus, quæ illi adsunt ex carnis sapientia. Sicut scriptum est, Lauabis me, & super niuem dealbabor. Idcirco non abluimur ad singulas iniquationes. Sed vitam nouimus baptismum salutarem. Quoniam una est pro moriendo mors. Et una à mortuis resurrectio. Quorum figuram baptismus gerit. Cuius rei gratia qui vitam nostram regit dominus baptismi fœdus nobis instituit, quo mortis vitæque figuræ continentur. Mortis enim aqua explet imaginem. Vitæ autem pignus spiritus præbet. Quare quod quaerebatur, cur aqua cum spiritu allumeretur, ex his patefactum est. Cum enim duo in baptismo proposita sint, nempe ut deleatur corpus peccati, ac amplius morti fructum ferat, & spiritui viuat, ac fructum habeat in sanctitate, aqua mortis imaginem gerit, cum tantquam in sepulchro corpus accipiat, spiritus autem vitalem virtutem iniicit, dum à mortalitate ex peccato proveniente ani-

mas nostras ad vitam pristinam renouat. Hoc igitur est de supernis nasci ex aqua & spiritu, cum in aqua perficiatur mortificatio, & vita nostra per spiritum insinuetur. Tercis igitur immersionibus, ternisque appellationibus magnum baptismi mysterium peragitur, ut & mortis figura exprimat, & diuinae cognitionis doctrina, eorum, qui baptizantur animae illustrentur. Quamobrem si qua gratia est in aqua, ea non ex aquae natura, sed ex spiritus praesentia prouenit.

*Theologi ex oratione, qua ad Baptismum
cohortantur.*

Cum autem duplex simus, hoc est, ex anima corporeque constemus, quorum alterius natura sub aspectum cadit, alterius non cadit, duplex item est expiatio, per aquam nimirum & spiritum, quarum altera ratione corporea visibili percipitur, alter ratione incorporea, atque inuisibili concipitur. Illa figurate, hic verè etiam profunda expurgat. Qui cum primae generationis adiutor fuerit, nonnos ex veribus, & diuinis temporariis reddidit igne resurgens, & sine contractione recreans. Nam, ut rem breuiter complectamur, Baptismi virtus nihil aliud est, nisi alterius vitae, puriorisq; viuendi rationis fons, quod inimus cum Deo. Quamobrem in primis metendum est, & omni cura custodienda est anima cuique sua, ne in hoc, quod profecti sumus, mendaces reperiatur. Nam si, ad ea, quae cum hominibus facimus, Deus medios adhibuit rata habet, atq; confirmat, quantum instabit periculum, si ea, quae ipsi Deo polliciti sumus, violabimus? nosque non solum alius criminibus, sed hoc etiam mendacio, obstringemus veritati. Praefertim cum alia non detur regeneratio, neque resurrectio, neque pristinum in statum restitutio, licet eam maxime multis genitibus & lacrymis, ex quibus ut ego quidem sentio, atq; illa tuo vix cicatricis obductio sequitur, inquiramus? Sequitur enim idq; credimus. Quod si cicatrices deleantur, praeclare nobiscum agitur. Quandoquidem & ipse humanitatis indigeo.

*Gregorii Nissae Pontificis ex oratione cathe-
tica de Baptismo.*

Verum quia mysticae doctrinae pars est etiam lauari insti-
tutio, hoc tu vel baptismum, vel illustrationem, vel rege-
nerationem

rationem appelles licet, nulla enim inter nos de nomine erit differencia, operae pretium erit, ut de hoc etiam pauca percurramus. Cum enim à nobis audierint, quod mortale est, ad vitam transire, audiant esse consentaneum, ut cum prima generatio ad vitam mortalem ducat, altera generatio repariatur, quae nec incipiat à corruptione, neque in interitum debeat, sed genitum ad vitam ducat immortalem. Ut quoniam ex mortali generatione necessario nascitur, quod est mortale, sic quod ex generatione, quae non sentit interitum, nascitur, praestantius sit, quam ut interitum ex morte patiar. Haec & similia cum intellexerint, modumque didicerint, semper precationem ad Deum & gratiae celestis invocatio- nem, & aquam, & fidem esse, quibus regenerationis myste- rium expleatur, haud facile adducantur, ut credant: respon- dere enim ad id, quod cernitur, nec promissioni putant res- pondere, quod ratione corporea peragitur. Quomodo enim, inquiunt, fieri potest, ut preces, & diuinæ virtutis invocatio in aqua facta vitae sit causa iis, qui initiantur? Ad quos nisi ad- modum obliuiscere se habent, pro instituti huius approbatione simplex satis erit responsio. Nos enim vicissim quaeremus quomodo fiat in carne generatio. Nam cum omnibus mani- festum sit, illud hominem fieri, quod constituendi animalis gratia insititur, nulla tamen asseri ratio potest, qua id ut efficiatur, probabiliter persuaderi queat. Quid enim com- mune habet hominis definitio, si cum illa, quae cernitur, qua- litate comparatur? Homo enim ratione praeditus est, & cogi- tandi vim habet. Illud autem in humida quadam consistit qualitate. Nec amplius quicquam eo, quod cernitur, cogi- tatione praecipitur. Quod igitur consentaneum est, ut illi no- bis respondeant, dum ab ipsis quaerimus, qui fieri possit, ut ex eo homo constitatur, id item nos respondebimus, cum ex nobis quærant, quo pacto fiat per aquam regeneratio. Illic enim promptum est volentique respondere, diuina virtute il- lud hominem fieri, quod alioquin immobile inertque sit, nisi illa adsit. Quamobrem si illic non quod subiectum est, hominem facit, sed diuina virtus in hominis naturam mutat id, quod cernitur, nonne summæ inscitiae sit, tantà in ea re Dei virtutem esse consiteri, in hac autem eundem esse tam imbecil- lam, ut quod vult, explere non possit? Quid commune, inquiunt,

habet aqua cum gratia? Quibus nos contra, quid habet commo-
tione humiditas cum imagine Dei? At illic mirum non est
si Dei voluntate in anima preclarissimum humiditas commo-
tatur. Et hic nos item dicimus, non esse mirum, si diuinæ vir-
tutis presentia ad incorruptionem redigit id, quod in natura
corruptibili natum est. Quærent rursum, ut demonstremus,
Deum qui inuocatur, præsto esse ad ea, quæ sunt, sanctificanda.
Respondemus ad hoc demonstrandum id esse satis, quod con-
stet, virtutem, quæ nobis per carnem apparuit, verè diuinam esse.
Cum enim demonstratum fuerit, Deum esse, qui in carne de-
claratus est, quique miraculis efficiendis naturam suam ostendit,
simul etiam demonstratum est, eum iis, quæ sunt, adesse, quæ
etiam inuocatur. Quemadmodum enim singulis rebus quædam
inest proprietas, quæ naturam illarum tanquam nota quædam
declarat, ita naturæ diuinæ propria & veritas. Quare cum pol-
licitus sit, se, cum inuocatus fuerit, adfuturum, & in medio cre-
dentium esse, & in omnibus manere, & cum vnoquoque esse,
alia demonstratione non indigemus, ut ostendamus Deum iis,
quæ peraguntur, adesse, cum illi ex miraculis Deum esse cre-
diderimus. proprium autem diuinitatis sit, ut nullam habeat
commercium cum falsitate, & in veritate promissionis con-
sistere, quod nobis mandatum est, minime dubitemus.

Damaseni, item de Baptismo.

Confitemur autem vnum Baptisma in remissionem pec-
ccatorum, & in vitam æternam. Baptisma enim Domini
mortem ostendit, per Baptisma enim sepelimur cum Domi-
no, ut dicit Apostolus. Quemadmodum autem Domini mors
semel impleta est, sic etiam semel oportet nos baptizari, idque
ut Dominus ait, in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti,
discerentes confiteri patrem, & filium, & Spiritum sanctum.
Quicumque igitur in patrem, & filium, & Spiritum sanctum
baptizati, rursum baptizantur in Christum, ut dicit Aposto-
lus inquit, iterum crucifigunt. Qui verò in sanctam Trini-
tatem baptizati non sunt, eos oportet baptizari. Quamuis
enim dicit etiam Apostolus dicat, nos in Christum, & mortem
ipsius esse baptizatos, non tamen baptismatis inuocationem
ita faciendam proponit, sed indicat Baptisma mortis Christi
figuram.

figuram esse. Tribus enim immersionibus Baptisma signifi-
cat tres Christi sepulturae dies. Itaque baptizari in Christum
inducit credentes in Christum baptizari. Fieri autem non po-
test ut in Christum quis credat, nisi teneat confessionem in pa-
trem, & filium & Spiritum sanctum. Christus igitur & filius
Dei viuens, quem pater vnxit Spiritu sancto, ut ait David,
Propterea vnxit & Deus oleo exultationis præ participibus
tuis. Et Esaias ex persona Domini, Spiritus Domini super
me, propter quod vnxit me. Inuocationem verò ipse Domi-
nus docens, Baptizantes, inquit, eos in nomine patris & fi-
lij, & Spiritus sancti. Nos enim Deus ad immortalitatem
procreauit, sed cum à salutari mandato recessissemus, nos
morte multauit, verum ne malum perpetuum foret, ut ele-
mentis ad seruos descendit, & talis factus, quales nos sumus,
ab interitu nos morte propria vindicauit, & nobis è sancto
immaculatoque latere remissionis fontem effudit, aquam
quidem ad regenerationem, peccatique & mortis emunda-
tionem, sanguinem verò in potum, qui vitam nobis æternam
conciliaret. Præcepit autem, ut per aquam & Spiritum rege-
neraremur cum precibus & inuocatione, spiritu ad aquam
accedente. Cum enim duplex sit homo, ut qui ex anima con-
sistat & corpore, duplicem nobis per aquam & spiritum dedit
emundationem, cum & spiritus in nobis id, quod ad imagi-
nem factum est, renouet, aqua autem per gratiam spiritus
corpus expiet à peccato, & ab interitu liberet, & aqua mor-
tis imaginem expleat, spiritus autem vitæ pignus exhibeat.
Ab initio enim spiritus Domini ferebatur super aquas. Et di-
uina scriptura testimonio probat suo aquæ inesse expiationem.
Nam tempore Noë per aquam Deus mundi peccatum
abluir. Per aquam omnis mundus mandato legis expurga-
tur. Et ipsa vestimenta aqua mundantur. Ostendit Elias spi-
ritus gratiam aquæ comistam esse, dum aqua combussit ho-
locautum. Et omnia ferè in lege mundantur aqua. Quæ
videntur enim, sunt eorum, quæ intelliguntur, indicia &
notæ. Regeneratio enim in anima fit, nam fides efficit fi-
lios, quamuis simos res procreat, & per spiritum ad pri-
stinam reuocat beatitudinem. Nam peccatorum remissio pa-
ter omnibus per baptismum tribuitur. Spiritus autem gra-
tia pro fidei, & expiationis, quæ præcessit, portione. Nunc

igitur per baptismum primitias spiritus accepimus, & alterius vitæ principium sit regeneratio, & sigillum, & custodia & illustratio. Sed oportet, ut totis viribus tuto seruemus nos puros ab immundis operibus, ne more canum ad proprium vomitum reuertentes peccati nos iterum seruos constituamus. Fides enim sine operibus mortua est. Nam vera fides ex operibus probatur. Baptizamus in sanctam Trinitatem, quoniam qui baptizantur, sancta indigere Trinitate, ut consistent, & perseuerent. Nec fieri potest, quin simul adsint tres personæ. Distrahi enim Trinitas sancta non potest. Primum baptisma diluuij fuit ad peccati amputationem. Per mare atq; nubem secundum. Signum enim spiritus erat nubes, mare autem aquæ. Tertium legis. Omnis enim immundus aqua munitabatur. Lauabat vestimenta sua, & sic ingrediebatur in castra. Quartum Ioannis, quod initiabat, & eorum, qui baptizabantur, dicebat ad poenitentiam, ut in Christum crederent. Ego enim, dicebat, baptizo vos aqua, qui autem post me venit, ipse baptizabit vos in spiritu & igne. Pargabat igitur Ioannes per aquam ad spiritum preparans. Quintum Domini, quo & ipse baptizatus est. Baptizatus est autem, non quod ipse egeret expiatione, sed ut meam sibi emundationem ascisceret, ut in aqua draconum capita confringeret, ut peccatum ablueret, & totum veterem Adam in aqua sepeliret, ut baptizantem sanctificaret, ut legem impleveret, ut Trinitatis mysterium patefaceret, ut se formam nobis & exemplar ad baptismum suscipiendum præberet. Nos vero Domini perfecto baptismo per aquam & spiritum baptizamus. Igne autem baptizare dicitur Christus, quoniam in specie ignearum linguarum spiritus sancti gratiam in sanctos Apostolos effudit. Ut ipsemet Dominus ait, Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini in spiritu sancto & igne non post multos hos dies, aut propter futuri ignis baptismum, quo supplicium inferetur. Sextum per poenitentiam & lacrymas vetè laboriosum. Septimum per singularem & martyrium, quod quidem & ipse Christus pro nobis suscepit, eo magis venerandum ac beatum, quod nullis postea maculis inquinatur. Octauum & extremum, quod nullam salutem affert, sed maliciam duotaxat tollit. Nullum enim amplius peccatum vigeat, sed ab eo sine fine punietur. Corpora specie tanquam columba descendit spiritus

sanctus super Dominum, ut nostri baptismi primitias ostenderet, & corpus eius honoraret, quod quidem corpus Deiificatione Deus est, Et simul quia columba eo munere fangi antea solita est, quippe quæ diluuij finem annuntiavit. Iam super sanctos Apostolos in ignis similitudinem descendit, quia Deus est. Deus autem est ignis consumens. Oleum in baptismum sumitur, quod unctionem significat, nosque Christos, id est, sanctos efficit, & Dei misericordiam nobis per baptismum emittit, quoniam & columba illis, qui à diluuiio seruati fuerant, oliuæ ramum attulit. Baptizatus est & Ioannes, dum matrem super diuinum Domini caput imponeret, & proprio sanguine. Non oportet differre baptismum, cum accedentium fides factis comprobatur. Qui cum dolo ad baptismum accedit, condemnabitur potius, quàm adiuuabitur. Porro duplex est fides. Nam ex auditu fides est, Audientes enim scripturas diuina, doctrinæ spiritus fidem habemus. Hæc autem perficitur, omnibus, quæ à Christo præcepta sunt, re ipsa credens, & pietatem colens, mandataque exequens illius, qui nos renouauit. Quisquis enim non credit ex Ecclesiæ Catholice traditione, aut prauis operibus cum Diabolo commercium habet, infidelis est. Est rursum fides rerum, quæ sperantur substantia, certissima spes assequendi ea, quæ à Deo promissa sunt, & quæ postulamus. Prior igitur fides nostræ sententiæ est, altera è donis spiritus sciendum est, nos per baptismi circuncidi ab omni interuentu, siue peccato, quod à generatione contraximus, utraqueque fieri spirituales, & Dei populum declarari.

De transmutatione Domini corporis & sanguinis. Gregorij Nissa Pontificis ex oratione Cathetica.

Quemadmodum qui per insidias venenum hauserunt, alio medicamento vim illius extinguunt, oportet autem, ut ad veneni similitudinem medicamentum in viscera ingrediar, ut per illa totum in corpus, auxilium diffundatur, ita nobis faciendum est, ut cum venenum, quo natura nostra dissoluitur, gustauerimus medicamentum, quo illa contrahitur, suscipiamus, ut virus illius, contraria & opportuna huius vi repellatur.

latur. Quodam & hoc medicamentum nullum aliud, nisi corpus illud, quod morte praesentius declaratum est, & nostrae salutis causa. Quem idmodum enim parum fermenti, ut inquit Apostolus, totam massam sibi similem reddit, sic & corpus illud, quod à Deo factum est immortale in nostrum corpus ingrediens totum in se transfert atque comutat. Nam ut pestiferum cum salubri commistum, illud efficit perniciosum, sic & corpus immortale reddit totum illud, in quo susceptum est, naturae similis immortali. In corpus autem ingredi non potest, nisi per cibum & potum visceribus immisceatur. Itaque necessarium est, ut natura nostra quoad eius fieri potest, vim salutarem intra corpus admittat. Cum autem nullum aliud nisi divinum illud corpus eam gratiam susceperit, demonstraturumque sit, fieri non posse, ut nostra corpora consequantur immortalitatem, nisi cum immortali corpore coniungantur, atque ita corruptionem acquirant, considerandum est, quomodo fieri queat, ut cum vnum illud corpus assidue per totum orbem terrarum tot fidelium millibus imperiatur, totum cuiusque per partem evadat, & in seipso totum permaneat. Verum, ut fides nostra recto progrediens ordine nullam ex quaestione propostita dubitationem relinquat, operae pretium est, ut corporis naturam parumper consideremus. Natura igitur corporis nostri non ita per se consistit, ut proprio quodam in statu vitam habeat, sed per affluentem ad se facultatem sese conservat, perpetuoque motu in essentia sua perseverat, tum ad se attraheas id, quod deficit, tum id expellens, quod superuacaneum est. Atque haec quidem potentia & est, & appellatur nutritiva. Nec eadem tamen est omnibus corporibus, quae nutriuntur. Sed congrua cuique tributa est ab eo, qui naturam moderatur & regit. Eorum enim, quae vivunt, partim radicibus nutriuntur, partim herba vescuntur, nonnulla carnibus, homo autem pane potissimum. Et ad humidi conservationem aquam bibit, eamque quo caliditatem in nobis insitam tueatur, vino miscet, suaviorēque reddit. Qui igitur ad haec respicit, potentia respicit ad molem nostri corporis. Cum enim in nobis sunt, sanguis & corpus enaduat, nutrimento per potentiam alteratiū in corporis speciem immutato. His ita consideratis ad propositum revertamur. Quae rebar, quomodo vnum illud Christi corpus omnium hominum, in quibus est

fides,

fides, naturam vivificaret, & in omnes ita distribueretur, ut nullam immersionem subiret. Haud procul fortasse erimus ab huius rei intelligentia. Nam omne corpus ex nutrimento subsistit, & confirmatur, quod quidem nutrimentum ex cibo constat & potu. Cibus autem est panis, & potus est aqua vino mista. Porro Dei verbum ita naturae humanae coniunctum est, & corpus nostrum assumpsit, ut eius naturae non aliam novam constitutionem adhiberet, sed solitis ipsam rebus aleret & sustentaret, nempe cibo, & potu. Cibus verò erat panis, quemadmodum & nosse, ut iam dictum est. Sicut autem qui panem videt, quodammodo corpus videt humanum, quoniam panis in corpore existens corpus evadit, ita divinum illud corpus panis nutrimentum accipiens idem quodammodo erat cum illo cibo, ut diximus, in eius corporis naturam immutato. Quod enim carnis cuiusque proprium est, id etiam illi convenisse confitemur. Nam & corpus illud pane sustentabatur. Corpus autem propterea, quod Deus verbum in illo habitavit, divinam obtinuit dignitatem. Quamobrem recte nunc etiam Dei verbo sanctificatum panem in Dei verbi corpus credimus immutari. Etenim corpus illud panis erat potentia, sanctificatum est autem habitatione verbi, quod in carne habitavit. Itaque qua ex causa panis in eo corpore mutatus in divinam virtutem transit, eadem de causa nunc etiam idem fit. Ut enim illic verbi Dei gratia sanctum effecit illud corpus, cuius firmamentum ex pane constabat, & ipsum etiam quodammodo panis erat, sic etiam hic panis, ut ait Apostolus, per verbum Dei & orationem sanctificatur, non quia comeditur, eo progrediens, ut verbi corpus evadat, sed statim per verbum in corpus mutatur, ut dictum est, à verbo, quoniam hoc est corpus meum. Ceterum cum omnis caro etiam per humidum nutriatur, neque enim sine humidi coniunctione quod in nobis humidum est, in vita potest permanere, quemadmodum per solidum firmumque cibum corporis soliditatem confirmamus, sic etiam humidum ex natura simili adaugemus, quae cum in nobis est, à facultate alteratiua sanguis efficitur, praesertim si per vinum eam accipiat vim, ut in calidum convertatur. Quare cum divina illa caro partem etiam hanc ad se sustentandam acceperit, Deus autem, qui nobis se patefecit, idcirco naturae mortali se ipsum coniunxerit, ut eam coniunctione

iunctione sua diuinam redderet, ideo cunctis credentibus gratia dispensatione se ipsum impertit per carnem, quae ex aqua & pane constituitur, fideliumque corporibus coniungitur, ut ea coniunctione cum immortalis homo etiam immortalitatis particeps fiat. Haec autem tribuit virtute benedictionis, in illud rerum, quae videntur, naturam motans.

Item de transmutatione corporis & sanguinis Domini. Damasceni.

Bonus, & totus bonus, & plusquam bonus, & qui totus est bonitas Deus, propter eximias bonitatis suae diuicias non est passus, ut bonum ipsum esset solum, quod ex natura sua nemini impertiretur. Quamobrem primum fecit intelligibiles & coelestes virtutes, deinde mundum, qui sub aspectum sensumque cadit, postremo hominem ex intelligentia & sensu. Atque omnes quidem res quae ab ipso sunt factae, participes sunt bonitatis ipsius, quatenus sunt. In ipso enim sunt omnia, non solum quia sunt ab ipso ex nihilo procreata, verum etiam quia vis ea, quae ab ipso sunt facta, conseruat, & conseruat, praecipue autem animalia, quippe quae tum quod sunt, tum quod viuunt, bonitatis vtuntur communione, quae verò ratione sunt praedita, non solum ob ea, quae antea diximus, sed etiam propter rationem, maiore enim quodammodo necessitudine cum Deo coniuncta sunt, licet ipse sine ulla coöperatione omnibus antecellat. Homo certe ratione praeditus & libera voluntate, potestatem accepit, ut per propriam electionem cum Deo in perpetuum coniungeretur, si in bono permansisset, hoc est, si ei, à quo fuerat procreatus, obtemperasset. Verum cum à procreatoris mandato recessisset, propterea quae morti compitioni quae factus esset obnoxius, auctor ipse atque effector generis nostri propter viscera misericordiae suae factus homo nobis in omnibus, excepto peccato, assimilatus est, & naturae nostrae coniunctus. Cum enim propriae nos imaginis, proprii quoque spiritus participes effectisset, quae nos minime conferuamus, pauperem ipse atque infirmam naturam nostram suscepit, ut nos mundaret, immortalesque redderet. & diuinitatis suae rursus participes constitueret. Sed quoniam non solum naturae nostrae primitias melioris esse conditionis parti-

cipes oportebat, verum etiam omnem hominem, qui vellet & secundo ortu nasci, & cibo nutriri nouo, ipsique orui congruere, atque ita perfectionis mensuram adipisci, ideo per ortum suum, siue carnis susceptionem, & baptismum, & mortem, & resurrectionem, à primi parentis peccato, & morte, & corruptione naturam liberauit, & resurrectionis primitias factus est, & viam, ac formam, exemplumque se ipsum constituit, ut & nos vestigia eius secuti, gratia efficiamur id, quod ipse est per naturam, nempe filij heredesque Dei, & coheredes ipsius. Ortum igitur secundum, ut dixi, nobis dedit, ut quemadmodum ex Adam generati, ei similes facti sumus, malédictionisque, & mortis hereditatem percipimus, sic etiam ex ipso generati, ei similes efficiamur, benedictionisque & immortalitatis & gloriae ipsius hereditatem percipiamus. Ceterum, quoniam hic Adam est spiritalis, oportebat & ortum, & cibum esse spiritalem, & quia duplices sumus, atque compositi, generationem item esse duplicem, & cibum compositum. Itaque generatio nobis per aquam, & Spiritum, in facto baptismo nimirum, data est. Cibus autem ipse panis vitae Dominus noster Iesus Christus, qui è caelo descendit. Cum enim vltro pro nobis mortem esset subiturus, in ea nocte, qua se ipsum tradidit, nouum testamentum instituit sanctis discipulis suis, & Apostolis, & per illos omnibus, qui in ipsum credunt. In cenaculo igitur sanctae & gloriosae Sion, cum vetus pascha cum discipulis suis comedisset, & antiquum testamentum expleset, discipulorum pedes lauit, Sancti Spiritus notam praebens, deinde panem fregit, deditque discipulis suis dicens. Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Similiter & calicem accipiens dedit eis, dicens, Bibite ex ipso omnes, hic est meus sanguis noui testamenti, qui pro vobis & multis effunditur in remissionem peccatorum, hoc facite in meam commemorationem, quotiescunque enim comeditis panem hunc, & calicem bibitis, mortem filij hominis annuntiat. Quemadmodum enim omnia, quae fecit Deus, Spiritus sancti actione fecit, ita nunc Spiritus sancti actio, quae supra naturam sunt, operatur, quae nemo potest capere, nisi fides. Quomodo erit mihi hoc, inquit sancta virgo, quodiam virum non cognosco? Respondit Gabriel Archangelus, Spiritus

Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obtribuit tibi, & nunc queris, quomodo panis fiat corpus Christi & vinum & aqua sanguis Christi? tibi ego item respondet, Spiritus sanctus accedit, & hæc facit, quæ rationem cogitationemque superant. Panis autem vinumque sumitur, quoniam Deus nouit, humanam naturam ea sæpe, quæ vltima non sunt, auerari, atque ægreferre. Itaque solita vltus demissione per ea, quæ naturæ sunt vltima, facit ea, quæ naturam superant. Et quemadmodum in baptismo, quoniam mos est hominibus, ut aqua, & oleo vngantur, aquæ & oleo Spiritus sancti gratiam coniunxit, & fecit, ut hæc essent lauacrum regenerationis, ita, quoniam hominibus est mos, ut panem edant, & vinum bibant, his diuinitatem suam adiunxit, eaque fecit corpus & sanguinem suum, ut per ea, quæ solita sunt, & naturalia, ad ea, quæ natura præstantiora sunt, accedamus. Corpus est verè coniunctum diuinitati, ut corpus ex sancta virgine, non quoddam corpus illud assumptum è cælo descendat, sed quia panis & vinum in Christi corpus, & sanguinem transmutatur. Sin queris, quomodo fiat, satis est tibi, ut audias, per Spiritum sanctum, quemadmodum & ex virgine Dei genitricis sibi ipsi, & in se ipso Dominus corpus substituit. Et nihil amplius nouimus, nisi quod Dei verbum est verum & omnipotens. Modus autem intelligi non potest. Illud tamen dicere non est alienum, quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum in corpus & sanguinem comedentis bibentisque mutatur, nec sunt aliud corpus præter id, quod erat prius, sic propositionis panem, & vinum, & aquam per inuocationem & aduentum Spiritus sancti, ratione naturam superante, in corpus & sanguinem Christi transmutari, nec esse duo, sed vnum atque idem fieri nuncius, qui fide dignus: illud suscipiunt, in remissionem peccatorum, & vitam æternam, & animæ corporisque præsidium: Illis verò, qui incredulitate & indigne suscipiunt, in supplicium & poenam, quemadmodum & Domini mors credentibus est vita & immortalitas ad fructum beatitudinem sempiternam, incredulis autem, & Domini interfectores cruciatus & supplicium sempiternum. Non est figura panis & vini corporis Christi Absit. Sed ipsum Domini corpus diuinitate affectum. Cum ipse Dominus dicat, Hoc est corpus meum, non autem figura mei corporis. Et

Et meus sanguis non autem figura mei sanguinis. Et antea dixerat Iudas. Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Caro enim mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus. Et rursum, Qui edit me, & ipse viuet. Quamobrem cum omni timore, & conscientia pura, & fide minime dubia accedamus, & erit domino nobis ut credimus, non hæsitantes. Colamus autem & honoremus ipsum tota animi & corporis puritate. Duplex enim est. Accedamus ardenti desiderio, manibusque in crucis formam compositis crucifixi corpus suscipiamus. Et intendentes oculos, & labia, & faciem diuinum carbonem fumamus, ut comburat peccata nostra & corda nostra illuminet, & diuini ignis communionem inflammemur, diuinique efficiamur. Carbonem vidit Esaias. Carbo autem simplex non est, sed igni conuulsus. Sic & panis communionis, non est panis simplex, sed coniunctus Diuinitati. Corpus autem Diuinitati coniunctum non est vna natura, sed vna quidem corporis, altera autem eorumque diuinitatis. Quapropter vtrumque non vna est natura, sed duo. Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ab alienigenarum cede reuertentem sacerdos dei altissimi. Illa mentem hanc mysticam præsignauit. Quemadmodum sacerdos ille veri sacerdotis Christi figuram & imaginem gerebat, tum inquit, sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Panem hunc exprimebant panes propositionis. Hoc est purum illud profectio & incruentum sacrificium, quod ab ortu solis usque ad occasum sibi oblatum iri per prophetam Dominus ait, corpus nimirum & sanguis Christi, ad animi & corporis nostri firmamentum cedens, quod non consumitur, nec corrumpitur, nec in secessum progreditur, absit, absit, sed in essentiam nostram, & conseruationem, depulsiōemque omnium incommodorum, & omnium sordium expurgationem. Si aurum deprehendat adulterium, inflammationis censura illud purgat, ne in futuro seculo cum mundo damnemur. Curat enim morbos, & genus omne calamitatum. Ut dicit Apostolus, si nos ipsos iudicaremus, non vtiq; iudicemur. Dum iudicamur autem à Domino corripimur, necum mundo damnemur. Itaque qui sumit corpus & sanguinem Domini indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Per ipsum purgati, Domini corpori, & ipsius spiritui coniungimur, & Christi

corpus efficiuntur. Quod si qui corporis & sanguinis Domini figuras panem, & vinum vocauerunt, ut D. inquit Basilianus, sic appellauerunt antequam sanctificaretur oblatio, non autem postquam sanctificata est. Perceptio dicitur, quia per ipsam Iesu diuinitatem percipimus. Communio vocatur, & est verè, quoniam per ipsam cum Christo verè coniungimur, & carnis ipsius, atque diuinitatis participes efficiuntur, & inter nos per ipsam mutua necessitudine copulamur. Ex quo enim vnus panis participes sumus omnes vnum Christi corpus, & vnus sanguis, & mutuo inter nos membra efficiuntur in Christi corpus coalescentes.

TIT. VIGESIMVS SECVNDVS.

Aduersus Macarianos.

VALENTINIANO & Valente Imperatoribus Macarianorum hæresis pullulauit. Quod quidem, vocabulum Eucharistia, id est, supplices, seu precantes significat. Multus enim apud ipsos est sermo de precatione, eamque nusquam non celebrant, & iactant. Precationem autè siue supplicationem appellant preces, quas quisque offert Deo exempli gratia, Pater noster, quia quidem precationem Dominus discipulis tradidit, aut aliquod aliud precationis genus, solis illis, qui apud ipsos in impietate peritiores sunt, cognitum, ab aliis autem omnibus ignoratum propter ipsius, ut arbitror, absurditatem, & Satanicam incantationem. Aliud etiam ab ipsa re cognitum habent. Afflati enim nuncupantur, quippe qui Daemoniis cuiusdam actionem subeant, quam esse sancti spiritus existimant. Sed qui perfecto laborant hoc morbo, deteriorum quidem opus uti nefarium auersantur, ac somno plerumque sese dolentes ex somniorum visis afflari se putant. Porro istius hæresis cum alij multi principes extiterunt, tum Adelphius, quæ Phlauius Antiochiæ Pontifex accersitum ex Edessa, magno se illius disciplinæ studio teneri simulans, callide pellexit, ut oculum omne doctrinæ venenum euomeret. Quo quidem morbo patefacto è Syria expulsi in Pamphiliam concesserunt. Quædam istorum instituta progredientes aperiemus, quæ ex ipsorum

ipsorum libro deprompta sunt, & omnibus tunc proposita, ut despiciantur, & contemnantur.

Dicunt tres personas patris, & filij, & Spiritus sancti in vniuerso, quod ex Sabelliana hæresi surripuerunt, quæ tres hypostasies in vnum cogit, atque confundit, & vnâ trium personarum hypostasim tradit. Istius igitur opinionis impiæ constitutionem in eo titulo, qui aduersus Sabellianos inscriptus est, reperies.

Diuinam aiunt naturam facile verti, & mutari in quodcumque voluerit, ut cum animis, quæ ipsa sint dignæ, coniungatur. Atqui verti, mutarique rerum procreatarum proprium est. Quicquid enim creatum est, id & mutabile est. Nam quæ à mutatione duxerunt initium, id est, quæ ex nihilo profecta sunt, ea planè mutationibus, corruptionique sunt obnoxia, ut quæ mundo continentur, & quæ proposito mutantur & voluntate, quales sunt Angeli, & animarum, tum ad bonum, tum ad malum. Quoniam autem Deus creatus non est, & immutabilis est omnino. Quorum enim essentia contraria est, eorum & essentia conditio contraria est. Atque alia quidem ratione mutatio motus est genus rebus conueniens procreatis, Deus autem natura est immobilis, præstantiorque, quam ut in vllum ex illis sex motuum generibus, de quibus Philosophi disputant, cadat, quippe qui quantitatis & qualitatis est expertus, & infinitus, quantum ad principium finemque pertinet. Quod si immobilis est natura Deus, & immutabilis omnino.

Dicunt, semen & verbum in Dei genitricis uterum descendisse. Procul reiiciatur nefaria istorum impietas, quorum sermo verè semen est Diaboli, quod in animas ipsorum cadens cogit eos tale venenum effundere. Cuiusnam semen, ut ipsi narrantur (propitius nobis sit Christus, & castissima mater ipsius) cecidit hominis? ne Minime id dicent, cum ipsi quoque virginem Christi matrem fateantur. An cœli? At hoc si dixerint, opponemus illis ea, quæ aduersus illos, qui Christi ortum ex virgine negant extitisse, & coelesse fuisse corpus ipsius affirmant, elaborauimus, & septimo capite illius tituli, qui est aduersus Armenios, continentur, & in capite de Dei genitrice, & quæ deinceps sequuntur in titulo aduersus Paulicianos, quibus in locis impietas istorum aperte confutatur.

Negant Diuinum Baptismum posse radices euellere pec-

eatorum. Sed Dominus noster Iesus Christus ait, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei. Itaque cum ignis diuinus sit Spiritus sanctus, nam & in specie ignearum linguarum super discipulos descendit, de quo & præcursor dicebat turbis, Christi testificans excellentiam, ille vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne, quemadmodum ignis sensibus expositus si siluam corripit, omnia comburit, quæ sunt super faciem terræ, & radices exsiccat, & locum à sordibus expurgat, sic & Spiritus sanctus, ac multo etiam magis. Ignis enim est consumens nequitiam eorum, qui baptizantur. Has enim arbitror ab istis radices peccatorum existimari. Quod si & aqua purgat omnino corpora hominum, quis dubitet, quin Spiritus sanctus multo magis sine ulla comparatione cicatrice, & maculas, & sordes animarum expurget ac deleat? Neque solum expurget & deleat, verum etiam illustret, nec illustret modo, sed munera largiatur, ut docent Apostoli, in primisque Paulus in distributionibus gratiarum Spiritus sancti, quibus afficiuntur illi, qui baptizantur.

Alii pueros omnes, qui nascuntur trahere à primo parente Adam ut naturam, sic etiam seruitutem cum daemonibus, & cum natura coniunctum dæmonem, secum cohabitantem, & potestatem exercentem, nec sanctum Baptismum, & omnem aliam diuinam actionem posse illum expellere, sed precationem solam eius cum magna precantis affectione & contemptu diligenter adhibitam id efficere. Dæmone autem eiectio Spiritum sanctum sic accedere, ut sentiantur, & videatur propriumque aduentum significare, & corpus à perturbationum motu liberare, & impatiabilitatem largiri, adeo, ut deinceps ei nec iniuriis sit opus, quibus corpus affligat, neque disciplina, quæ coërceat, & ordine ingredi doceat. Præterea qui vacuitatem hanc ab affectionibus sit assecutus, tum ea, quæ ventura sunt, præuidere, tum diuinam Trinitatem oculis intueri, sensu enim ab eiusmodi hominibus comprehendendi. Hæc illi sentiunt. Nos autem respondemus, omnes, qui à primo parente ducunt originem, talem ab ipso naturam trahere, qualem habebat ipse, cum inciperet generare. Omnis enim proles genitori suo natura par, & similis est. Quare si principio Deus naturæ primi parentis dæmonem attribuit, & seruitutem hanc dæmonis essentia coniuncti constituit, merito & posteri ipsius seruitutem

dæmo

daemonis susceperunt, naturamque dæmoniacam. Quod si illa libera & sui iuris instituit, nugantur & insaniunt. Nā si libera, & sui iuris non extitisset, primo generis parenti mandatū non dedisset, quibus ē plantis velsci deberet, & à quibus abstinere.

Si naturam nostram inimici seruam Deus constituit, omnia autem quæ à nobis natura sunt, nec in crimen vocari possunt, nec supplicio affici, sequitur, ut nec iudicium, nec animaduersionem peccantium sit futura. Hac enim valida defensione aduersus Deum uti poterunt. Tu naturam nostram seruituti dæmonum subiecisti. Necessarium autem est, ut serui faciant ea, quæ Domini iubent.

Si naturam nostram dæmonum seruam Deus constituit, dæmones autem nos ad omne vitium impellunt, vitiorum omnium autor est Deus. Atqui nullius mali Deus est causa. Nullum enim malum ab eo, qui natura bonus est, proficiscitur, non igitur dæmonum seruam Deus naturam nostram constituit, sed liberam, ut ante diximus, & sui iuris. Dæmones autem sunt aduersarii nostri, non essentia, nec habitatione nobiscum coniuncti, & alias quidem aperte nos inuadunt, aliās autem occulte aggrediuntur. Quod si in nos haberent potestatem, idque statim ab ortu nostro, non permetterent, nos in lucem edi, aut iam editos viuere, ne vnum quidem diem. Magna enim aduersus homines ardent inuidia, odium eorum in nos explicari non potest, bellum autem eiusmodi intercedit, ut nullum iniuri fœdus queat, ea denique in nos ira, furor, &que insaniunt, ut facile verbis enarrati non valeat. Quod autem dæmones non modo in homines, sed ne in porcos quidem habeant potestatem, dæmonum legio demonstrat, ut patet ex Evangelio. Expulsi enim à seruatore nostro petierunt, ut sibi per ipsum liceret, in porcos ingredi, qui tunc ibi pascebantur. Quo impetrato, ingressi sunt, & totus porcorum grex irruit præcepit in mare, & suffocatus est. Id autem permisit seruatos, non ut dæmonibus gratificaretur, sed ut eorum aduersus homines odium ostenderet. Porcos enim interfecerunt, ut eorum Domini, qui erant homines, dolore, & damno afficerentur. Et ut nos disceremus, nullam dæmones non solum in homines, sed ne in porcos quidem, ut dictum est, habere potestatem, nisi à Deo permissum fuerit, aut ad eorum, qui à dæmonibus affliguntur, emendationem, aut aliam aliquam iu-

stissimam ob causam.

Si potestatem in nos exercentes ex matris vtero demonas haberemus, non dixisset Magnus Paulus, nobis non esse letam aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spirituales nequitias, siue aduersus incorporeas improbas potestates, neque nobis timidus animus & fiduciam inieciisset, & qui cetera molliores sumus, ferro duriores reddidisset, neque armasset nos contra demonas aduersum nos instructos, adhortans, & clamans, Accipite armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias Diaboli. Porro genera declarans armorum subiecit, stare igitur succincti lumbos vestros in veritate, & indui loriceam iustitiae, & calceati poderi in praeparatione Evangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela improbi ignea extinguere, & galeam salutis accipite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Horum armorum tanta vis est, ut ne fulgentem quidem ipsorum splendorem aduersarij queant sustinere. Quomodo enim quis cum eo, qui potestatem habet, possit contendere? Quomodo possit ei resistere, qui continet, & expugnat?

Dominus noster Iesus Christus insu solo demonas eliciebat. Discipuli autem ipsius per inuocationem eius illos effugabant, & obsessos ab eis curabant, non autem accurata Massianoru precatone, neque execratione & despectone ad demonas eniciendos utebatur. Et quanquam Dominus dixit de demonibus, Hoc genus non eiecit, nisi in oratione & ieiunio, non tamen de omnibus, qui ieiunant, & precabantur simpliciter locutus est, sed de illis duntaxat, qui per diuinum baptismum in Dei & patris filios sunt adoptati, & eius, qui natura filius est, coheredes per gratiam effecti, de quibus dicebat Apostolus, omnes qui in Christum baptizati estis, Christum induistis. Quis enim infidelis, aut haereticus demonem posuit expellere ieiuniis, & orationibus, licet iis utatur eximius? Quorum enim improba est fides, & infirma, horum & preces & ieiunia sunt infirma plane. Et opera ipsorum demonibus non formidanda, sed grata sunt. Nisi quis eorum praestigiis & fallaciis demonas elicere videatur. Quisquis igitur ex verbis Domini precatur, & ieiunat, & aliarum virtutum esse participes, debet in primis autem haec duo nempe precatorem & ieiunium adhibere. Qui vero reliquis omisis preces tantum adhibet, is non

non solum inhabitantem demonem non eiiciet, ut isti dicunt, sed eum, si foris sit, propter virtutum neglectum alliceret, licet nullis singulis diebus exeretaretur, & flumina sputorum effunderet.

Si naturae hominum Dæmones ipsi sunt, ab ea separari usque ad finem nulla ratione possunt. Quae enim naturaliter coniuncta sunt, seiungi nequeunt, quoad in extremam resolutionem redigantur. Itaque si ratione aliqua expelluntur, naturaliter profecto coniuncti non sunt, sed extrinsecus accedunt, & inhabitant.

Si propter primi praeccepti transgressionem Deus naturae hominum demonas adiunxit, eamque illis subiecit, magnae quis ipsum crudelitatis & immanitatis incuset, qui non contentus ob illam transgressionem corpus humanum morbis, morisque subiicere, demonum dominatu mortales opprimeret, qui cogant eos peccatis, quibus mors animae infligitur, inferuire, ut eos denique qui nefariis sceleribus obstricti fuerint, igni exteriori, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius, aliisque suppliciis addixerit sempiternis. Atqui benignus est Deus, & iustus. Itaque praeccepti transgressionem, & primi parentis peccato propositi sunt morbi, & mors, quam transgressio, & peccatum conciliarunt. Quae quidem mors indicat eius benignitatem, est enim causa, ut interrupto peccato malum perpetuum non sit, ut Gregorius Theologus ait. Supplicia autem aeterna non primae transgressionem proposita sunt, sed singulis hominibus, qui se peccatis obstringunt, siue qui iam inde à primo parente usque ad mundi consummationem nullam peccatorum curacionem adhibuerunt. Demonum autem dominatus non à Deo hominibus impositus est. Quis enim sapiens id fateatur? Sed ipsi dæmones modo aperte homines oppugnant, modo occulto struunt insidias, modo fraude, & dolo, atque blanditiis ipsos decipiunt, atque ita captiuos ducunt, atque subiiciunt seruituti, qui ignauiae, ac per illam nequitiae se dederunt.

Dicuntur tamen aliquando dæmones hominibus imperare, non quod à Deo imperium illud acceperint, sed quod homines illis, quorum dominatu premuntur, sese vltro subiceant, quodque Deo diuinisque praecceptis neglectis demonum iugo propria, ceruices summisserint.

Sed quoniam perspicue demonstrauimus, demones hominum naturæ non esse coniunctos, neque in eam habere potestatem, sed aliquando ex aduerso nobis instructos occurrere, atque consiligare, aliquando autem fallacis, & fraudibus, & insidiis uti, atque decipere, & fallere, & varias artes & dolos exercere, quæ quidem non ius, & potestatem exercentium, sed oppugnantium sunt, supernacaneum est loqui eum de aduentu Spiritus sancti, quem Masaliani dicunt accedere, post insiti & naturæ coniuncti demonis expulsionem, tum de reliquis partibus doctrinæ ipsorum. Nam cum radix illius euulsa sit, rami etiam, & folia conciderunt. Nisi forte dicendum aliquid est de eo, quod neque ieiunio, neque disciplina, neque ulla custodia illos egere dicunt, qui sancti spiritus aduentum, ut dictum est, apud ipsos susceperunt. Multos enim ipsorum decipiens demon, & speciem aduentus Spiritus sancti simulans sic affecit, ut nullo amplius præsidio se munirent, utpote qui iam impatientes, se crederent euasisse, & in varia peccata, & flagitia miserandos impulit. Quid illud, quod dicunt, se oculis sanctam cernere Trinitatem, quæ natura quidem sua nec cerni, nec ullo sensu comprehendi potest, nonne est hominum plane sensu, mente, rationeque carentium? Deum enim nemo vidit unquam, id est, naturam Dei. Equis hoc docuit? unigenitus filius, qui est in sinu patris, ut Euangelista testatur. Quicumque autem Deum vidisse memorantur, non viderunt eum ex natura ipsius, sed ex multiplici specie, qua se oculis eorum alias alio modo conspicuum præbuit.

Alii ne Apostolos quidem à demonum fuisse liberos dominati. Prohi impudens maledictum. Illi, qui demones ab obsessis expellebant, non erant liberi à demonum dominatione? Quomodo igitur serui Dominos persequerentur? Potestatem acceperant à seruatore non solum demones expellendi, sed etiam curandi omnem morbum, & languorem, calcandique super serpentes, & scorpiones, & denique supra omnem vim inimici.

Dicunt in homine & Sanctum Spiritum, & demonem habitare, id est, rem omnium purissimam, & rem omnium impurissimam, lucem, & tenebras, diametris inter se discrepantes: Vbi enim est Spiritus sanctus, omnis inde recedit demon, tanquam ab igne ita celeriter aufugiens, ut non respiciat. Deus enim

enim est Spiritus sanctus. Quod si Deus est, est & ignis consumens omne demonum robur. Ac tenebræ quidem lucis præsentia dissipantur. Porro improbus demon inhabitantis spiritus flagello verberatus expellitur, contraria enim simul habitare non possunt. Nam corrumpitur, & extruditur id, quod est imbecillius.

Natura dicunt esse mala, id est, peccata. Quibus respondemus. Si natura sunt huiusmodi mala, Deus autem naturæ effector est, Deus malorum est author. Nec indicium, nec animaduersio erit in eos, qui peccant, ut ante declaratum est. Et falsæ sunt aduersus peccatores suppliciorum minæ, inanisque futuri iudicii timor. Quæ enim naturæ necessitate committuntur, licet grauissima sint, veniam merentur. Quod si quis naturalia crediderit esse peccata, iis sese sine metu propter facilitatem, voluptatemque debet, ut proposita impunitatis spe per viam latam, & planam incedat. At si verax est Dominus, qui est ipsa veritas. Ego enim, inquit, sum veritas, vera plane sunt ea, quæ de sempiternis suppliciis memorantur. Nam ipse de illis locutus est. Quod si vera sunt eiusmodi supplicia, & iudicium erit aduersus illos qui peccant. Et si aduersus eos, qui peccant, erit iudicium, mala, id est, peccata natura non sunt. Quod si natura non sunt, à voluntate nimirum & ignauia proficiscuntur, & ideo puniuntur omnes operarii iniquitatis.

Dicunt animas eorum, qui apud ipsos perfecti sunt, post impatientiam, talem ex celestis sponsi societate voluptatem sentire, qualem mulieres ex virorum concubitu sentiunt. Homines plane dementissimi, qui seruitoris coniunctionem illam castissimam, & ab omni perturbatione alienissimam, perturbationum, atque libidinum plenam arbitrantur, & magna cum ignominia voluptatis fluxui pudendis ex partibus prouenienti similem audient affirmare.

Dicunt animam, quæ apud ipsos impatientiam sit affecta, in naturam diuinam conuertere. Quod si verum esset, natura profecto fieret Deus ille, qui in naturam diuinam conuertitur. Natura enim diuina Deus est naturalis. Et quoniam ex ipsorum grege multos asserunt ad impatientiam peruenire, & in naturam diuinam conuertere, multi erunt natura Dij, qui numero infinito, Deorum, quos gentes confingunt, superent multitudinem.

Fieri posse dicunt, ut homo post impatibilitatem, quam ipsi tradunt, ipsam Spiritus sancti personam sensu percipiat, & in omni plenitudine. Nos autem ad ipsos, si vera, inquit, esset, apud vos impatibilitas, ac non omnino falsa, cum fides vestra adulterina, atque improba relinquitur, ad hoc etiam caput responderemus. Verum quia cum aliis vestris exercitationibus & ista impressa est, & exploditur ut vana, atque improbat, superuacaneum est, ea conari confutare, quae per se corrumpunt, & nulla sunt. Dicimus autem, ad eos, qui expurgantur, ut debent, patrem & filium accedere. Ego enim, inquit Dominus, & pater ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Vbi autem pater, & filius est, ibi prorsus est & Spiritus sanctus. Hoc verò sanctae Trinitatis domicilium ita fit, ut hominis conditio patitur, non autem ut natura se habet ipsa Diuinitas, quam utpote infinitam, & incomprehensam nullae res capiunt procreare.

Binas autem hominem habere animas debere, vnam omnibus hominibus communem, alteram coelestem. Si libros isti Moysaicos, & alios Propheticos admitterent, ex illis argumenta sumeremus, quibus opinionem istam falsam esse demonstraremus. Nunc autem quoniam Evangelica tantum & Apostolica scripta se admittunt, audiat quid Dominus ad Apostolos dicat. Nolite, inquit, timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, cum potius timere, qui potest & animam & corpus perdere. Et Paulus Apostolus Troade cum omnes Eutichem mortuum existimarent, nolite, inquit, perturbari, anima enim eius in ipso est. Alia multa omittimus testimonia, quibus planum sit, singulos homines singulas animas habere.

Clericorum simulant electionem, Diaconorum, Sacerdotumque gradum inuadentes, ut potestatem solum quandam & auctoritatem arrogent. Quinetiam Monachorum habitum induunt, ut lateant, multitudinemque decipiant.

A manuum laboribus abhorrent, neglecto Magno Paulo, qui dicit, si quis non laborat, non manducet. Et rursum, Manus hae ministrarunt mihi, & iis, qui mecum erant. Nec animaduertunt homines ignari ex inertia atque otio tum solita vitia proficisci, tum insolita disci, tum corporis membra illis esse oneri, qui eis non vruntur.

Postul

Postulantibus, & egenis, ac pauperibus, aut in aliqua calamitate constitutis nihil impertendum, aut commodandum esse dicunt, sed tantummodo admonendos, pauperes spiritu à domino beatos appellari. Ego verò sic istos compellabo, ut si boni, nescitis dominum praecipisse, ut omnibus petentibus tribuamus? Omni enim, inquit, petenti à te tribue. Vestra autem iniquitas celari non potest, qui ea, quae sunt pauperum ad vos trahitis, & vestris commodis, & voluptatibus, atque deliciis tantum consulitis. Quomodo enim, aut unde vos pauperes spiritu, qui in virtutibus potius inopes estis, & in omnibus viciis abundatis. Mala enim arbor fructus bonos non facit. Et qui prae infortuniis est, virtutis fructum ferre non potest. Pauper est spiritu, quisquis propter Deum humilis est. Humilitas autem, animique summissio virtutum est fundamentum. Nec illud obscurum est, fidelem esse qui propter Deum humilis est. Primum enim oportet credere, deinde virtutes colere.

Nuptias dissolunt, quanuis dominus dicat, Quae Deus coniunxit, homo non separet. Et in cana Galilee praesentia sua nuptias honorauit. Et Beatus Apostolus dicit, Venerabiles nuptiae, & thorus immaculatus. Et hic aperte tum Christum tum Apostolis aduersantur, qui nuptias maledictis afficiunt, & detestantur.

Permittunt, ut qui volunt, partes corporis suscipiendis liberis necessarias amputent, eaque nota naturam afficiant, hominemque inter res à Deo procreatas praestantissimum mutilent, cumque tanquam imperfectus omnino sit, aut male formatus, quem tamen ille perfectum & bonum fecit, corrigant, & emendent, ut ipsi putant. Quem tamen reuera mutilant, infirmandumque, & ad procreandum inutilem reddunt. Atqui Diui Apostoli Petrus & Paulus eiusmodi membra suis in Canonibus prohibent amputari, ut alios patres praetereamus, & legum latrores, qui id facere audentes grauissimis multant suppliciis.

Iurant, & peierant sine vilo metu, quanuis dominus noster Iesus Christus vetet, non solum ne peccemus, sed etiam ne iuremur omnino. Quod si, ut haeretici coarguantur, tunc & Malefactorum fidem abnegant, & detestantur, abnegationemque iureiurando confirmant, sed; nullo modo peccare putant, quod necessitate coacti sunt, & cogentium metu. Alias praeterea nu-

gas

gas confingunt, quæ tam facile confutari, euertere possunt, ut eas pigeat commemorare.

TITVLVS VIGESIMVS TERCIVS.

Aduersus Bogomilos. Bog autem Bulgarorum linguas Deum significat. Milus vero, misere, ut Bogomilus apud eos is sit, qui Dei misericordiam implorat.

BOGOMILORVM hæresis haud multo ante exiit, ætate nostra Masalianorumque pars fuit, & multis in rebus conuenit cum illorum institutis, quædam tamen ipsa quoque excogitauit, & pestem adauxit. Patet facta est autem Alexio Imperatore nostro regnante, qui Dei numine gubernatus, prudenti & admirabili ratione principem illius venatus est. Hic erat Basilus quidam medicus, homo perniciosus, atque pestifer, & corruptele plenus, atque malorum omnium instrumentum. Quem Imperator cum ad se accersisset, honoris quoque suscepisset, aliterque fecisset, iucundè, benignèque alocutus, dulci quoque gratia cum illo disputans, seque prudenter disputulum simulans facile decepit, eum iam ille multos perniciose decepisset, omnemque in putridi, execrandique senis arcana reconditam malitiam, mentis acumine, & naturæ facilitate detexit, nihil omnino relinquens, quod non inuestigaret, atque perspiceret. Hic igitur in tenebricoso nugacissimi perniciosissimi senis corde, tanquam in latebra quadam, diuersas, variâque ferarum, nefarias, venenatas, atque multiplices opiniones latitantes ingenio, sapientiâque sua deprehendit, in apertumque protulit. Et mihi iussit, ut ridicula istius hæresis mysteria patefacta, atque conuicta literarum monumentis mandarem.

I.

Reliciunt omnes libros mosaicos, vna cum Deo, qui in ipsis memoratur, virisque iustis, qui sunt illi charissimi. Reliquos item omnes, qui postea scripti sunt, tanquam Diaboli astutia compositi sint. Propitius sit nobis Deus impiarum opinionum referentibus, Septem duntaxat suscipiunt, & colunt,

Iunt, & in summo habent pretio, id est, Psalterium, & librum sexdecim Prophetarum, & Euangelium secundum Mattheum, & secundum Marcum, & secundum Lucam & secundum Iohannem, & septimum librum quo res ab Apostolis geste continentur cum omnibus Epistolis, & Iohannis Theologi Apocalypsi. Sapientia enim inquit, ædificauit sibi domum, septemque columnas substituit. Per hanc sapientiæ domum scelestissimam synagogam intelligunt suam, per columnas autem libros illos, quos septem ordinibus dispositos commemorauimus. In repudiandis igitur libris Mosais & cæteris subsequenter cum Paulicianorum hæresi consentiunt. Itaque in eo titulo, qui aduersus illos conscriptus est, querenda sunt ea capita, quibus demonstrauimus, Boni Dei esse tum vetus testamentum, tum viros, qui in eo illustres extiterunt, legendumque est primum caput cum septem sequentibus, quibus error isto plane confoditur. Et quamquam reliqua item capita his septem consentiunt, tamen hæc sola satis erit perlegisse. Illud tamen animaduertendum est, istos callide plerumque ex his libris quos improbant, ad opiniones suas comprobandas verba depromere. Quod si aliquo septem librorum, quos commemorauimus, dicto conuicti ad veritatem confitendam impellantur, statim ut subterfugiant, ad allegoriam sese conuertunt.

II.

Ere decipiunt simpliciores, quod fingunt, se credere in patrem, & filium, & Spiritum sanctum, cum tamen patres istas tribuant appellationes eumque humana forma præditi putent, & ex binis cerebri paniculis binos radios emittere, alterum filij, alterum Spiritus sancti. Atque ita fides istis in Deum corporeum, monstruosumque vertitur, cuius nulla plane sit existentia. Ut ergo patri tres istas tribuerent appellationes, ex Sabelliana hæresi didicerunt. Itaque confutatio ex titulo, qui in Sabellianos inscriptus est, petenda erit. Quod autem monstrosum Deum suum forma comminiscantur, ex corporea, absurdaque specie, quam illi tribuunt, facile potest intelligi.

III.

Dicunt filium & Spiritum sanctum in patrem rursum, ex quo prouenerunt, resolui, ipsumque qui anno ab hinc quinquies millesimo quingentesimo trigesimo tertio triuma fuerit

fuert personarum, rursus vnus factum esse personæ, incorporeum quidem, sed humana tamen forma præditum. Facile sit absurda & ab omni prorsus sensu aliena ratio. Si enim incorporeus est, quomodo forma sit humana præditus?

IIII.

Negant filium, & Spiritum sanctum vsque ad quinquies millesimum & quingentesimum annum exstitisse, eoque principium extrinsecus suscepisse, vt essent, & nominarentur, cum tamen Euangelista Ioannes clara voce tonet, In principio, inquit, erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Illud autem in principio erat Verbum idem est, ac si dicas, semper erat Verbum. Quod si filius semper fuit in patre, & Spiritus sanctus semper vtique fuit cum filio. Quando verbum quidem à nobis prolutum inuenitur vnquam sine spiritu, Qui autem patrem sine filio vsque ad annum quinquies millesimum quingentesimum dicunt fuisse, cum ad illud vsque tempus rationis, vsus, sapientiæ potentiaque fuisse expertem asserunt. Vt interim de Spiritu sancto taceamus, omittamusque cetera incommoda, quæ stultam istorum opinionem consequuntur.

V.

Pater, inquit, filium genuit, & filius genuit Spiritum sanctum, hic autem Iudam genuit proditorem, & vndecim Apostolos. Et opinionem suam euangelij confirmant testimonio. Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius. Hæc de sancta Trinitate fuisse scripta contendunt. Primum igitur non solum filium, sed nepotem inducunt, nec nepotem modo, sed duodecim genitos, quantum ad patrem pertinet. Præterea si filius quoque pater est, & Spiritus sanctus rursus pater est, ecce tres patres. Quomodo igitur vnus patrem consentitur? Ad hæc si Spiritus sanctus est filius filij, ecce hic item duo filij. Quomodo igitur vnum filium in sancta Trinitate tradunt. Vt nihil in præsentia de Iuda dicamus & fratribus eius.

VI.

Dicunt demonem, qui à senatore appellatus est Satanas, filium esse ipsum quoque Dei patris, & vocari Satanael, & filio verbo natu maiorem esse, præstantiorémque, vt potest primo genitum, fratres igitur esse. Sed Satanael domus esse

procuratorem, & secudas post patrem partes obtinere, eademque stola, & habitu indutum esse, & ad eius dexteram consistere in folio, & secundam habere dignitatem, qua quidem ebrium, stultèque sublatum, de defectione cogitasse, arripitque quondam occasione ministras tentasse fortuitas, vt circulo ministerij iugo se sequerentur, & secum in patrem consurgerent. Et ad istius modi nugæ confirmandas ex Lucæ Euangelio parabolam afferunt villici iniquitatis, qui debita minuit debitoribus. Hunc enim esse Satanael, & de hoc fuisse scriptam eam parabolam Angelos igitur quos memorauimus, sperantes se laboriosi ministerij onere leuatum iri, & magis aliis promissis fuisse deceptos, Ponam enim, dicebat, thronum meum in nubibus, & ero similis altissimo. Proditioni igitur, & insidiis consensisse. Qua quidem re animaduersa, Deum illos è cælo omnes detrussisse. Quis insulsa & manifesta istorum figmenta non videat? Si enim natura Dei filius Satanael fuisset, fuisset etiam natura Deus, & omnino immobilis, & immutabilis. Proprium enim est naturæ diuine, vt nunquam mutetur, sed eodem modo semper se habeat. Quare quoniam mutatus est, & cecidit, & è cælo deiectus est, non erat natura filius Dei, sed aliam habebat naturam, nempe angelicam & procreatam, atque ideo mutabilem. Quod si Vnigenitus patris filius, verbum, vt Euangelista Ioannes docuit, vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam quasi Vnigeniti à patre. Et rursus, Vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit, nonne mendaces deprehenduntur, & impostores, & qui fratrem ipsius dicunt esse Satanael? Si enim fratrem haberet filius Verbum, Vnigenitus non appellaretur. Quod si & in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, vt Euangelista Ioannes ait, id est, semper erat cum patre, & in patre, quomodo alter esse potuit frater ipsius, qui illo esset natu maior, qui est ante secula, & vna cum patre imperat, & sine quo nunquam pater fuit? alioquin sine ratione, & sine sapientia, & sine potentia, quæ quidem omnia est natura filius, & Verbum eius exstitisset. Quoniam igitur Satanael, vt demonstraui, natura non erat filius Dei, nec formam eius omnino nec stolam habuit, vt omittamus, quod stola, & vestis corporibus & rebus compositis conuenit. Nec in dextera sedit maiestatis. Neque ad ipsum perti

pertinet parabola de Villico iniquitatis, quæ est in Euangelio Lucæ.

VII.

Aunt Satanaël est sublimibus deiectum, cum aquis non posset insidere, quod terra esset inuisibilis, & incomposita diuinam autem adhuc formam atque habitum haberet, & creandi potestatem angelos, qui secum ceciderant, conuulsæ, & audaciam illis iniectis dixissetque, Quoniam Deus fecit cælum & terram, in principio enim inquit, Deus fecit cælum, & terram, faciam & ego tanquam alter Deus secundum cælum, & reliqua deinceps eodem ordine. Dixit igitur, inquit, fiat firmamentum, & factum est. Fiant hæc, & hæc, & facta sunt. Et cum cælum secundum ornasset, & aquas à facie terræ contraxisset, easque suis in locis, ut ei visum est, collocasset, quemadmodum in libro, qui mundi continet procreationem, descriptum est, terram ornauit, & decorauit, & omnia fecit, quæ nascuntur è terra, & animalia, & si quid aliud est, eamque sibi & aliis potestatibus, quæ defecerant, constituit domicilium. Deinde cum Adam è terra aqua commista formasset, eum rectum collocauit, ex quo humor quidam in dextrum pedem defluxit, & per magnum digitum effusus in terram se circumuoluit, & serpentis figuram reddidit. Satanaël verò spiritum suum colligens in corpus à se constatum vitam insufflauit. Sed spiritus eius per vacuū similiter fluens in dextrum pedem, & per magnum digitum in tortuosum stillam coaluit, quæ statim vitam accipiens, & à digito abscedens serpens effecta est, & serpebat. Iccirco enim, inquit, est prudens ac mente prædurus serpens, quoniam Satanaëlis insinuatio illi fuit animæ loco, Quod nouus iste opifex conspicatus, cum animaduertit, se frustra laborare legatos misit ad bonum patrem, qui peterent, ut mitteret spiritum suum, promissitque hominem fore communem, si vitam acciperet, & ex genere ipsius repletas iri sedes, è quibus angeli deiectione fuerant. Deum autem utpote bonum annuisse, insufflasseque Satanaëlis figmento spiritum vitæ, & continuo factum esse hominem in animam uiuentem, quæ corpus illustraret, & multiplici gratia decoraret. Post autem cum Eua item ex eo fuisset formata, eodemque esset affecta splendore, Satanaëlinuidia commotum sententiam mutasse, & ad insidias pro

proprio figmento fruendas se conuertisse, & serpentis visceribus influentem decepisse Eua, & cum illa consuetudinem habuisse, ut ea vterum gerente, semen ipsius semini Adam anticeret, & quoad fieri posset illud corrumpere, nec augeri, multiplicarique permetteret. Sed Eua mox doloribus partus affectam peperisse Cain ex concubitu Satanaëlis, & sororem ei similem, cui nomen fuit Calonena, Adam verò a mutatione commotum rem ipsum quoque habuisse cum Eua, & Abel suscepisse, quem statim interficiens Cain, inuidiam in vitam intulit. Ideoque Ioannem Apostolum dixisse, quod Cain ex maligno erat. Caterum cum Satanaël impudicè cum Eua per serpentem corrumpere, diuina fuisse statim priuationem forma ac vestimento, & creandi facultate, & Dei appellatione, quibus ademptis rebus tenebricosum, atque omnibus hominum euasisse. Sed bonum patrem sic tracundiam temperasse, ut permetteret, cum autorem ac dominum eorum esse, quæ ipse è sublimibus cadens considerat. Istiusmodi sunt ipsorum fabulæ. Verum cur non potuit aquis insidere, imo verò, quando corpora quoque insident aquis, cur ipse vna cum defectibus illis potestatibus, proprium non habuit in aquis domicilium? quandoquidem nunc etiam in aquis habitant, & in fontibus, & in mari, & in locis subterraneis, cum à materia longius absint, quam ipsi ventorum flatus? Quod si Satanaël natura fuisset filius Dei, potentia patri suo par extitisset, quemadmodum & Voigenitus filius, qui dicit, Ego, & pater vnum sumus. Et rursum, omnia, quæ pater habet, mea sunt. Et rursum, Qui vidit me, patrem vidit. Et rursum, Nisi facio opera patris mei, ne in me credite. Quod si potentia par extitisset, quamvis de defectione omnino cogitasset, haud facile deiectus esset. Deiectus autem Dei formam, æque habitum, & procreandi potestatem non retinuit. His enim prius illum spoliari oportuit, deinde expelli. Quare cum pars horum absurda, & ab omni veritate aliena perspicue sit, constat, & ea, quæ consequuntur, planè falsa esse, nec ullo modo posse consistere. Nec illud negligendum est, quod ex Moysi libro, quem improbant, testimonium illud proferunt, in principio fecit Deus cælum & terram. Nam quod Satanaël firmamentum fecisse dicunt, & aquas in loca ipsius parata congregasse, ornasseque firmamentum, & ter-

ram, & quæ sequuntur omnia, usque ad hominis formationem; & insufflationem in eum, ex Mosis libro, in quo mundi procreationem enarrat, surrepta sunt à Bogomilis, qui Paulicianorum opinionem sequentes opificium eorum Satanaeli tribuerunt. Illi enim non solum aliarum rerum, sed etiam primi hominis, & terræ, & omnium quæ in mundo sunt, procreationem Malo ascribunt. Quare in Titulo aduersus Paulicianos capita, quæ inscripta sunt, Non esse duo principia, sed vnum autorem cæli, & terræ, & eorum, quæ in medio sunt, & in illis inuenies varias rationes, quibus hæc Bogomilorum opinio confutari facillè queat. Ibi rursum aperte deprehendes in capitibus subsequenter, quæ similiter inscripta sunt. Vnum esse corporis & animæ autorem, Nam fabulam de serpente ab ipsis confectam, vt risu potius, quam confutatione dignam omitemus. Quem porro legatum misit ad patrem, & Deum, quem insidiis petierat, ipse iam hostis declaratus? Nemo enim eorum, qui simul defecerant, eo munere fungi ausus esset. Et nemo rursum Angelorum Deo ministrantium eam provinciam cepisset, vt ei hostem ipsius & suum reconciliaret. Ad hæc quomodo bonus Deus inimico consensisset postulanti, vt animam in corpus à se formatum demitteret, vt homo communis foret? Quæ enim communio luci cum tenebris? aut qui consensus Deo cum Belial? Iam quomodo Satanael corporis expers ratione corporea cum Eva concubuit? Per visum? At si per visum, quomodo ex illa filios procreauit? Aut cur Cain filius eius non ipsi par & similis fuit, sed Adam? Omnis enim proles genitori natura par, & similis est. Nam quod Ioannes Apostolus dixit, Cain ex malo fuisse, non eo spectant hæc verba, quod corpore ab illo fuerit procreatus, sed quod ab illo malitiam didicerit. Sæpe enim & discipulus vocatur filius, & magister pater. Verum quoniam nullius rerum procreatarum, quæ in mundo sunt, autor est Satanas, vt in illis capitibus aduersus Paulicianos scriptis, ad quæ paulo ante lectorem reiecipis, demonstratum est, constat, eum nullius rei, quæ in mundo sit, dominum à Deo fuisse constitutum. Sed quoniam vocabulum hoc, mundus, multiplex est, & significat etiam malitiam, & nequitiam, quæ in mundo est, de qua dominus ad discipulos

discipulos loquens intellexit, si ex mundo, inquit, essetis, mundus quod suum est, diligeret, istius solius dominus appellatur, ipse enim ab honesto recedens malitiam peperit, & per ipsam princeps ac dominus eorum constituitur, qui ab illa decepti, ei sese ultro subiiciunt.

Dicunt, cum homines acerbo demonum dominatu premerentur, crudeliterque perderentur, vix paucos ex parte patris extitisse, & in angelorum ordinem ascendisse eos nimirum, qui in genealogiis Euangelij secundum Matthæum, & secundum Lucam recensentur. Tandem autem aliquando patrem se decipi, atque iniuria affici animaduertisse, qui cum præstantiorem hominis partem tribuisset, in eoque perficiendo, quæ præcipue sunt partes, absoluisse, maiore tamen generis hominum numero priuaretur, animamque commiserat, quam ipse insufflasset, quæ tam misera seruitute affligeretur, ad eius ultionem anno quinquies millesimo quingentesimo ex corde suo verbum eructasse, id est, filium & Deum. Scriptum est enim, Eructauit cor meum verbum bonum. Hoc autem verbum & filium Michaelis Archangelum esse contendunt. vocabitur enim, inquit, nomen eius magni consilij Angelus, Archangelum vocari, quod Angelis omnibus antecellat, Iesum autem, quod omnem morbum, omnemque dolorem curet, Christum verò, quod vnctus sit carne, Descendisse de cælis, & per aurem virginis dexteram insinuisse, carnem induisse, quæ aspectu qui sem videatur ex materia constare, & humani corporis esse similis, cum tamen re vera materie sit expers, ac diuinæ. Rursum autem egressum esse per illam partem, per quam introierat, virginis nec introitum ipsius nec exitum sentiente. Simpliciter enim cum in spelunca iacentem & pannis inuolutum reperisset, Ac dispensationem qui sem in carne peregrinasse fecissetque, & docuisse ea, quæ in Euangelis continentur, specie tamen & opinione diuturnat fuisse humanis affectionibus obnoxium, & cum videretur crucifigi, & mori, & resurgere, scenam soluisse, & fabulam patefuisse, depositaque persona confudisse delectorem, & crassa, granique cathena vinctum in Tartaro incluisse, ademisseque illius nomini syllabam, EI, quæ est angelica, permisisseque, vt non Satanael, sed Satana nominaretur. Repleto autem ministerio, propter quod venerat, ad

patrem reuerſiſſe, & ad illius dexteram aſſidere in ſolio, ex quo Satanaël fuerat eiectus. Deinde illuc introiſſe, unde exierat, & in patrem iterum fuiſſe reſolutum, in quo quidem patre initio erat vtero ipſius conſuſus. Sed iam nobis accedendum eſt ad iſtorum ineptias conſutandas. Primum non omnes qui commemorantur in genealogiis Matthæi & Lucæ Euangelistarum, grati fuerunt Deo, quin etiam multi omnino improbi, & iniuſti, atque impij, vt ex libris, qui viſas eorum continent, intelligi poteſt. Quos quidem libros licet reſiciant Bogomili, non tamen poſſunt dicere, Euangelistas alijs ex libris ipſorum nomina deprompſiſſe. Quomodo igitur quorum vita vel ipſa terra fuit indigna, ij in cælum aſcendentes, ea fortiti ſint loca, ex quibus angeli deciderant. Præterea quomodo is, qui omnia nouit, non niſi ſerò ſe à Satanaële deſciſſi animaduertit. Ac ne ſingula, & quæ nihil, aut parum officiunt veritati ſubtilius perſequamur, ſi anno quinquies miſſimo quingentefimo verbum & filium diuina & arcana generatione pater genuit, quomodo Ioannes Apoſtolus clamat, in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum? Item quomodo omnia per ipſum facta ſunt, & ſibi ipſo ne vnum, quidem factum eſt, vt idem ait? Cur & Apoſtolus Paulus per ipſum dixit & ſecula patrem feciſſet? Nam quòd Michaëlem Archangelum natura dicunt eſſe filium Dei, & dominum, qui homo factus ſalutem humanam executus eſt, incredibilem ipſorum impudentiam admiror. Si enim Michaël Archangelus creatus eſt, & ſeruus, vt reliquit. Item omnes cœleſtes poteſtates, quomodo natura filius, & eiufdem eſſentia cum patre? Niſi forte patrem quoque creatum, & ſui ipſius ſeruum eſſe dicant, quod quidem abſurdiſſimum eſt, ſibiſque repugnans. Appellatur autem magni conſilij angelus ipſe filius naturalis, & dominus noſter Ieſus Chriſtus, quoniam quemadmodum hominis verbum, quod ore proferatur, mentis vnde profeſtum eſt, motus annunciat, ſic & verbum Dei diſcipulis ſuis magnum patris conſilium, ſine humanitatis à ſe ſuſceptæ, & euangelica præcepta, & ſalutem credentium ex ipſis profiſcentem enuntiavit. Quamobrem dicebat, A me ipſo nihil loquor, ſed quæcunque audiui à patre meo, ea vobis vntio. Cum igitur Michaël Archangelus ſeruus ſit, dominus autem is, qui natura filius eſt, & humanitatem aſſumpſit,

poſt, inanes eſſe conſtat appellationes, quas Archangelo tribuunt Michaëli, cum illum vel Ieſum, vel Chriſtum vocant, itaque ſilentio prætereatur. Quod autem dicunt, eum carnem meretricis expertem induiſſe, & quæ veram ex virgine tollunt generationem, ex Manichæorum inſauia deprompta ſunt, & ne illis hæreſibus, quæ ante ipſam extiterunt. In eo igitur Titulo, qui aduerſus Armenios ſcriptus eſt, lege ſeptimum capitulum, & ad ea progredere, ad quæ inde reuiceris, & ſtrenuas inuenies conſutationes. Tam illud ridiculum & abſurdum eſt, quòd ex nomine Satanaël, ſyllabam, el, ademptam dicunt. Etenim etiam antequam tyrannidem eius euertiſſet, videbant, inquit, Deus homo factus, Satanam tanquam fulgur e cœlo cadentem, cum nondum, el, ſyllaba fuiſſet ſublata. Superuacaneum eſt etiam oſtendere, cum poſt aſcenſionem ſuam in ſolio Satanaëlis ad dexteram patris conſediſſet. Satanaël enim, vt demonſtrauimus, neque natura filius fuit, neque primogenitus, nec folium habuit, nec ad dexteram patris vquam aſſedit.

I X.

Dicunt Angelos, qui ceciderant cum intellexiſſent, Satanaëlem patri eſſe pollicitum, loca ipſorum ex hominum genere completa tri, filijs hominum impudice conſpexiſſe, & in vxores accepiſſe, quo ſemen ipſorum in cœlum reuocaretur ad loca patrum ſuorum. Videntes enim, inquit, filij Dei filias hominum, quòd eſſent pulchræ, acceperunt ſibi ipſis vxores. Porro Dei filios appellant hos, quemadmodum & ſe ab illo genitos. Ex horum autem coniunctione gigantes fuiſſe dicunt procreatos, qui cum Satanaële pugnauerint, & pro hominibus de illo triumphum reportarint. Quapropter illum indignatum diluuium intuliſſe, & vna cum ipſis omnem carnem vitam deſectioſam Satanaëlis ignorante, & in illius obſeruatia permaniſſe, cuius quidem cultu Satanaëlem placatū permiſſiſſe, vt arcem conſtruere ſeq; ſolū ſeruaret cū illis, qui in ea erant. Iſtiſmodi ſunt eorū nugæ. Nos autem, quantum pertinet ad impudicam angelorum cum ſerminis conſuetudinem, & liberorum procreationem, id reſpondemus, quod ſuperius diximus, cum de impudica Satanaëlis cum Eva conſuetudine & liberorum

procreatione loqueremur. Scriptura autem, Dei filios, qui mulieres uxores acceperint, vocat filios Seth, qui propter diuinam vitam, & innocentiam appellatus est Deus. Filias autem hominum eas vocat, quæ ex genere Cain, & posteris eius descenderunt. Diluuium igitur intulit, non Satanael, sed ipse Deus, quem quidem Deum & Noe cognoscebat, & adorabat, & ab eo mandatum acceperat, ut arcam edificaret. Hic fuit auctor antiqui testamenti, quem propriis & verè Deum esse, perspicue in Titulo aduersus Paulicianos conscripto demonstrauimus in illis capitibus, in quibus ostendimus, Boni Dei esse testamentum verum, & qui in eo illustres existerunt. Et in illis item capitibus, quæ subsequuntur.

X.

Dicunt, Mosem à Satanaele deceptum in Aegyptum reuertisse, & Iudæorum populum decepisse, & eos eduxisse portentis & signis, quæ virtute Satanaelis efficiebat, & montem Sinai conscendisse, & legem à Satanaele traditam accepisse, per illamque innumerabilia hominum millia perdidisse. Atque huiusce rei testem esse Paulum, qui concupiscentiam, inquit, nesciebam, nisi per legem, & rursum, Adueniens autem mandato peccatum reuixit. Verum, o fraudis artifices, cur id quod sequitur, omisistis? Nempe, Lex sancta, mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Quod si lex Apostoli testimonio est sancta, & mandatum sanctum, & bonum, non est impuri, & iniusti & improbi Satanaelis. Malæ enim arboris malus est fructus. Bonus autem fructus est arboris bonæ, quemadmodum & Dominus ait. Sed ut clarius etiam illa Apostoli verba intelligantur, notandum est, eum non dixisse, legem esse peccati effectricem, sed indicem, quippe quæ ipsum ostendit, & præcipit, ut euitetur, tanquam interitus causa. Cum enim lex scripta novum esset lata, quæ peccatum prohibet, licet committeretur, non tamen adeo perniciosum, & fugiendum cognoscebatur. Quomodo autem veniente mandato peccatum reuixerit, audi. Antequam lex promulgaretur, imbecillum erat, & tanquam mortuum peccatum, nec tantum peccantibus supplicium afferre poterat, quantum post legis assertu promulgationem, & ideo non admodum oppugnabat. Postquam autem lex hominibus data est, quæ peccati debellatrix est, & aduersaria, tunc ipsum peccatum excitatum

tum est, & quodammodo reuixit, id est, magnas viros sumpsit, atque crudeliter fruiuit in eos, qui legem susceperant. Quod autem Moyses à Satanaele deceptus non fuerit, sed ab eo, qui verè est Deus, missus sit, & legem acceperit, multisque hominum millia non perdidit, sed gubernarit, intelliges ex Titulo, quem contra Paulicianos scripsimus, quemadmodum in superiore capite declarauimus.

XI.

Eos solos dicunt esse sanctos, qui apud Matthæum & Lucam, ut diximus, in genealogis commemorantur. & sexdecim Prophetas, & Apostolos, & Martyres, qui ne Idola adorarent, occisi sunt. Sacerdotes autem, & patres omnes tanquam Idolorum cultores quoniam adorant imagines, reprobos existimant, & omnes Reges pios è sorte christianorum reiciendos putant, solos autem imaginum oppugnatores orthodoxos, fidelesque vocant, in primisque Copronymum. Venerandas enim imagines aspernantur, & Idola gentium appellant, argentumque & aurum, & opera manuum hominum, ignorantes, aliud esse imaginem, & aliud idolum, nulla enim aut falsa esse Idolorum exemplaria, cum Deos appellent eos, qui non sunt Dij, sed demones, qui sibi falso Diuinitatem arrogant. At imaginum apud nos vera sunt exemplaria, & verè referunt id, quod appellantur. Atque Idola quidem sceleratorum sunt simulacra. Imagines verò sanctorum effigies. Sed de sanctorum imaginibus in Titulo aduersus imaginum oppugnatores latius disputauimus.

XII.

Priniceps istorum hæresis, cum ex eo quaereretur, cur sanctos sacerdotes, beatosque Patres reiciant, quorum reliquias venerantur, labilis profanis patefactis verbum malum eructauit. Quoniam, inquit, cum illis sunt demones, qui eos, dormiuissent, docuerunt, & ad eorum tumulos assidentes portenta faciunt sub eorum persona, ut ignaros decipiant, suadeantque ut impuros tanquam sanctos adorent. Tantum enim demones posse, quantum volunt, cum eam è sublimi potestatem ad sepeccem vsque seculorum finem acceperint. Sed vnde tu hæc didicisti, nugator, stultusque senex? Aut ubi Euangelicum illud, quod Dominus paulo ante mortis suæ tempus dixit, colloca- bis? Nunc princeps huius mundi eiicitur foras? Quod si

princeps, multo magis daemones, qui sub eius sunt principatu. Præterea quomodo Beatorum Patrum reliquiis inhaerent daemones, qui eas reformidant. Plerumque enim cum homines à demonibus vexati ad eorum accedunt sepulchra, à virtute reliquiarum, tanquam ab igne, ipsi daemones aufugiunt vexati, & excruciat. Quod si reliquiæ ipsorum daemones eiciunt, multo magis ipsi, cum in hac vita degerent, eos persequerentur, nec ipsi ad eos audebāt accedere, sed illos tanquam ab eis verberati declinabant. Sin eritabant, non utique habitabant cum illis, nec eos docebant.

XIII.

Dicunt Bogomili daemones tanquam arcus sagittam à se solis auferere, singulos autem reliquiis hominibus singulis inhabitare, & facinora edocere, & ad flagitia & impia facta perducere, & cum mortui fuerint, in ipsorum reliquiis insidere, & sepulchris assistere, atque resurrectionem expectare, ut una cum illis puniantur, ac ne in supplicio quidem eos deserere. Quod in singulis hominibus singuli daemones inhabitant ex Massalianorum hæresi didicerunt. Querito in eorum Titulo quintum caput, & octo, quæ deinceps consequuntur, & quam sit absurda hæc opinio, intelliges. Jam cum principium demonstratum fuerit esse falsum, & extremum esse simile cogitur, cum daemones dicunt in reliquiis inhabitare. Quæquam si daemones singuli in mortuis singulis inhabitarent, & extremam in illis resurrectionem morarentur, desicerent daemones. Ab Adam eodem ad hoc usque tempus interierunt millia hominum innumerabilia. Quod autem à solis Bogomilis non fugiant daemones, sed cum illis degant, audacterque versentur, perspicuum sit, tum ex aliis ipsorum erroribus, tum ex eo, quod illis sua varia specie atque forma sese conspicuos præbent.

XIII.

Crucem diuinam despiciunt, quod in ea seruator occiderit, cum illam potius deberent honorare tanquam Diaboli peritricem. Cum enim ad illud usque tempus mortifera extiterit, ex eo salutis instrumentum effecta est, augustissimum, & hostibus maxime formidandum, quippe quæ Domini sanguine & aqua conspersa est. Sed hæc item de re in Titulo aduersus Armenios scripto dictum est. Illic caput querito quartum decimum.

XV.

Cum rursus ex illo sene, quem hæresis principem ostendimus, quererem, cur à Daemonibus vexati ad crucem accedunt, & vociferantur, respondit, crucem ut proprium opus amari vehementer à daemonibus, qui in eis inhabitant. Ipsi tamen, inquit, illam tunc excogitant, ut seruatores de medio tollerent. Aliquando autem eam se fingunt afficere contumelia, & vltro illam fugiunt, ut id homines aspicientes, eam magis honorent, tanquam daemonum inimicam & expultricem. Veritas autem apud nos haud ita se habet. Nam vel laici trahuntur à crucis virtute, & allatrant, ut rabies ipsorum ostendatur. Latratus enim, corporisque vexatio, & gemitus eorum, qui à daemonibus opprimuntur, tormentum, & cruciatus daemonum indicant, qui crucem ut inimicam despiciunt & expultricem.

XVI.

Baptismum nostrum Ioannis baptismum esse dicunt, per aquam enim fieri. Suum verò Christi, per spiritum enim fieri, ut ipsis videtur. Quamobrem si quis ad ipsos configit, eum rebaptizant. Ac primum quidem illi tempus præscribunt ad confessionem, & expurgationem, & continuam precationem. Deinde Ioannis Euangelium capiti eius imponunt, & Spiritum sanctum suum inuocant, & Pater noster, canunt. Et post baptismum eiusmodi tempus iterum assignant ad accuratorem institutionem, temperatoremque vitam, & puriorem precationem. Deinde testimonium exigunt, an hæc obseruauerit. Quod si viri mulieresque affirmant, ducunt eum ad celebriorem initiationem, statuunt enim miserum ad orientem solem, & impio ipsius capiti rursus Euangelium imponunt, & profanas manus adhibent suas, qui ad sunt viri, atque feminae, & preces nefarias canunt, id est, hymnum, quo gratias agunt, quod traditam impietatem obseruauerit. Atque ita interant, atque perficiunt, imò verò conficiunt & summergunt eum, qui profundo digons est tartaro atque interitu. Si noster igitur baptismus aqua solum perageretur, Ioannis nimirum esset. Nunc autem cum aqua peragatur & spiritu, quemadmodum Dominus docuit, Nisi quis baptizatus fuerit, inquit, ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei, in caelum latrant. Verum de baptismo quoque

dictum est in Titulo, quem aduersus Paulicianos conscripsi-
mus, inde petito capita, quæ ad rem pertinent. Noster igitur
baptismus, ut Dominus docuit, per aquam, & Spiritum San-
ctum perficitur. Baptismus autem istorum vnde sumptus sit,
ipsi dicant, in nullo enim septem librorum, quos probant re-
peritur. Quamobrem illi à demonibus didicisse perspicuum
est, ut verò, illiusque baptismo spoliarentur.

XVII.

Mysticum, venerandum sacrificium contemnitur atque
despiciunt. Hæc sanctam corporis & sanguinis Domini
communione, demonum, qui in templis habeant, sacrifi-
cium appellant, & insipia labra, & linguas execrandas. Etsi
Propheta ad hoc probandum afferunt testimonium, dicentis.
Qui parauerunt mensam fortune, & demoni poculum im-
pleuerunt. Nec intelligunt homines stulti, verba illa ad ido-
lolas dicit. Cum mystica cæna, quam nos celebramus, à Do-
mino tradita sit, dicente, Hoc facite in meam commemora-
tionem, ut docent Evangelistæ. Cæterum & de diuina hæc per-
ceptione dictum est in Titulo Paulicianorum. Illic igitur
quærit. Porro communionis panem, precationem illam, Pa-
ter noster, appellant. Panem enim, inquit, quotidianum. Com-
munionis calicem testamentum esse dicunt, quod in Euange-
lio memoratur. Hic enim inquit, calix nouum testamentum.
Vtriusque autem perceptionem mysticam cænam vocant.
Si quis verò subiecerit, Quomodo, inquit, Pater noster, ut
corpus Domini frangitur, atque dividitur? Quomodo item illud,
Nunc clarificatus est filius hominis, tanquam seruatoris san-
guis à vobis effunditur? se dicunt ignorare.

XVIII.

In sacris omnibus templis habitare demones dicunt, cum
Itea quisque sortitus sit pro portione ordinis & virtutis. Sata-
nam quidem sibi celeberrimum quondam illud Hierosoly-
morum templum delogisse, quo euerso eximium & decanta-
tum Dei sophiæ templum in hac urbium regina suscepisse.
Neque enim inquit, in manu factis templis aliusquis habi-
tat, cum cælum sit eius domicilium. Atqui, Domus mea,
inquit Deus, Domus orationis vocabitur, & rursus, Nolite,
inquit, Christus, facere domum patris mei domum negotia-
tionis, cum de Hierosoly morum templo loqueretur. Quid in
templum

templum illud erat Dei, multo magis hoc, quod est in hac ur-
bium regina, & ut breuiter dicam, omnia templa, quæ quouis
in loco cum Deo, tum matri eius, tum omnibus sanctis con-
secrata sunt, diuina sanctique sunt, & demones expellunt. Vbi
enim diuina habitat gratia, inde omnis malus spiritus & o-
mnis demonum vis expellitur.

XIX.

Solam precationem appellant, quam Dominus tradidit in
Euangelis, Id est, Pater noster. Et ea sola videntur septies
quidem die, quinquies autem nocte. Sed quoties ad præcedum
accedunt, toties eam adhibent, alij quidem decies genibus fle-
nt, alij decies & quinquies, alij sæpius, alij rarius. Reliquas
precationes contemnunt, & multiloquia vocant, & gentibus
conuenire, eoque spectare multiloquium illud, de quo in Euan-
gello scriptum est. Nec animaduertunt in eo euangelij loco non
tam verborum multitudinem, quam rerum non conuenientium
petitione reprehendi. Porro Dominus noster precationem illam,
Pater noster, nobis tradidit tanquam obsecrandi formulam,
& exemplum, ac radicem, non ut illis verbis precandi rationem
concluderet, sed ut inde aliarum precationum argumeta, pro-
pagata iam fide, sumeremus. Etenim ne, ut ieiunaret quidem,
illis initio præcepit, neque ut asper & duriter vitam traduce-
rent, ut post illius in cælum ascensum traduxerunt. Quamob-
rem dicebat, Non possunt filij sponsi moesti esse, quandiu cum
illis est sponsus, venient autem dies, cum sponsus auferetur ab
eis, & tunc ieiunabunt.

XX.

Hæresis istorum princeps affirmabat, hæc Domini vocem
suis in Euangelis esse scriptam, demones colite, non ut
vobis profint, sed ne obliant. Quæ quidem verba explicans
adiiciebat, colenda esse demones, quæ in templis manufactis
habitant, ne irascantur, & perdant eos, qui id facere recusant,
cum magnam atque inuictam habeant nocendi vim, cui ne
Christus quidem, aut Spiritus sanctus resistere valent. Quo-
nam pater illis adhuc ignoscit, nec adimit robur ipsorum, sed
eis mundi dominatum usque ad consummationem concedit.
Neque enim filium cum in mundum mitteretur & à patre to-
tam ipsorum euerfionem postularet, eam propter bonita-
tem patris impetrare potuisse. Verum quoniam has nugas

ex Massalianorum hæresi perceperunt, quæritio in eo titulo, qui aduersus illos conscriptus est, quintum caput, & octo, quæ deinceps sequuntur, & argumenta ad eas euerendas aptissima reperies. De his & superius dictum est in duodecimo capite huiusce tituli. Nam quod dæmonas Christo & Spiritu sancto fortiores asserunt, quo supplicio digni non sint homines impii, hostesque Dei, adoratoresque, & cultores dæmonum, verè à dæmonibus vexati, & dæmonum amici?

XXI.

Hanc item Domini vocem in Euangelii scriptam asserunt, Omni ratione silui vestre consulite, hoc est, omni arte, & dolo simulantem fidem eorum, qui vos opprimunt, seruate vos à periculo, & morte, quæ vobis ab illis imminet. Huc enim & illud spectate. Quæcunque dixerint vobis, cum simulatione nimirum facite, secundum opera autem ipsorum nolite facere, in veritate. Etenim ipsum quoque Dominum discipulis aperte locutum esse, incredulis autem in parabolis, ut increduli simulationes speciem intruentes non videant id, quod in cordibus nostris reconditum est, & audientes non audiant. Parabolam enim, inquit, appellat dolum & simulationem. Ego verò cum Euangeliorum librum istius doctoris in manus cepissem, & diligenter euoluissim, neque vocem superiorem, neque hanc reperi. Sed talia erant quatuor Evangelia, qualia sunt apud nos, neque ulla re discrepabant. Quod cum ad ipsum derulissim, ille tristis, & rem ægre ferens, utpote deprehensus, confessus est, ne se quidem duas has voces, cum sepe relegeret Euangelium, deprehendisset. Sed cum librum huic, inquit, Euangeliorum emi, in quadam solitudine seacem offendi, qui me nomine compellens, ait, me thesaurum magnum emissem, illum enim librum solum Ioannis Chrysostomi, sic enim aureum illud os impurissime istorum lingue appellant, manus effugisse, & duas illas voces, quas diximus continere, quæ quidem voces ex aliis Euangeliiis exclusæ sint. Cuius ego verbis, inquit, fidem habens, prædico, duas item has voces in Euangeliiis scriptas esse. Ille quidem hanc attulit defensionem. Ego verò statim intellexi, dæmonem fuisse illum, qui sub mendacis senis persona locutus fuerat.

XXII.

Aunt suos omnes, in quibus Spiritus sanctus habitat, Dei parentes, & esse, & nominari: cum ipsi quoque Dei verbum concipiant, & in vero gerant, atque etiam pariant dum alios docent. Et nihil amplius, quam ipsi habeant, habere primam illam Dei genitricem. Nec tantum habent inenris, ut intelligere valeant, quid intersit inter verbum in sua subsistens persona, & verbum, quod ore pronuntiatur, ut omittamus res venendas, & admirabiles quæ in Dei genitrice propriæ sunt.

At, qui sint eiusmodi, eos negant mori, sed tanquam in somno transmutari. Et sine ullo labore cœnoscum hoc carnis indumentum exuere, atque immortalem ac diuinam Christi stolam induere, idemque corpus, & formam eandem induere, & præcunctibus Angelis, & Apostolis in patris regnum admitti, corpus autem, quod exuerint, in cinerem pulueremque dissolui, nunquam amplius surrecturum. Sed falsum esse, quod tanquam in somno corporis exuant vestimentum, & sine dolore moriantur, princeps hæresis ipsorum ostendit, qui magnis affectibus doloribus & post latam aduersus eum sententiâ, ut igne cremaretur, formidine excruciat, lethalia vulnera in cor accipiens, tanquam histionis habitu deposito, impostor cognitus est, mysteriis fidei ipsius publice patefactis, & literarum monumentis trophæi loco consignatis. Cum & discipuli eius, & illi præfessim, qui sanguine & necessitudine coniuncti erant, in carcerem, & vincula coniecti sunt, & omnibus ipse vni que auxiliis & inani spe spoliatus est. Cum enim discipulos, & necessarios, ut dictum est, tam misere affectos perspiceret, quos ad extremum usque diem felices futuros ex Regis promissis existimabat, seque ab illis proditoris incutari, fontes emisit lacrymarum, & profundos edidit gemitus, quibus cordis flamma indicabatur. Calamitatum igitur tanquam turbine quodam iactatus animo deficiebat, & spiritum recipiens rursus torquebatur, & consistere non poterat, donec à iunioribus sublatum ad pyram tractus, & voce deficiente, anhelituque perpetuo laborans in flammam coniectus est, atque ita dæmoni, quem adorauerat, effectus holocaustum. Sic ipse quidem in locum tenebrarum & aliorum malorum sibi paratum profectus est. Corpus autem infelicitissimi senis resurget omnino in die communis resurrectionis.

surrectionis ex Domini sententia, qui dixit homines resurre-
cturos, iturisque, qui mala egerint in supplicium sempiter-
num. Quamvis iste mortuorum resurrectionem tam multis
Apostoli testimonio de illa, demonstrationibusque tanquam
falsis reiectis, futuram negauerit.

XXIII.

Dicunt se non in somnis solum, sed etiam re vera cernere
patrem tanquam senem profunda barba præditum, filium
tanquam iuuenem pubescentem, Spiritum sanctum imber-
bem adolescentem, cum eis demones ita se facile conspicuos
præbeant, quo illos hac formarum varietate decipiant, do-
ceantque imprem esse sanctam Trinitatem, & discrepantem,
Arrianamque vnus naturæ sectionem illis iniciant.

XXIII.

Monachorum more se vestiunt, & eorum habitum tan-
quam escam assument, veste lupum abscondentes, quo
faciliores aditus, & colloquendi facultatem, propter habitum
assequantur, & sine suspitione per sermonum benignitatem
auribus audientium venenum iniciant.

XXV.

Secunda, & quarta, & sexta die singularum hebdomadam
ieiunium indicunt, usque ad horam nonam. Quod si quis
eos ad conuiuium vocet, statim obliti præcepti sui edunt & bi-
bunt tanquam elephantas. Ex quo patet eos etiam impudicè
vivere, licet fornicationem, & omnem aliam libidinem tan-
quam carnis & corporis expertes verbis insectentur.

XXVI.

Pincipio quidem initiandos simpliciter docent, & hortan-
tur, ut credant in patrem, & filium, & Spiritum sanctum,
discantque Christum carnem induisse dedisseque sanctis Apo-
stolis sacrum Evangelium. Et iubent, ut evangelica mandata
custodiant, & præcentur, & ieiunent, seque ab omni nequitia
puros, integrosque conferuent, & nihil possideant, clemen-
tisque sint, atque humiles, & veritatis studiosi, mutæque be-
nivolentia. Omnia denique bona præcipiunt, ut illique do-
ctrina pellicunt, paulatimque venantur, & ad interitum tra-
hant. Temporis enim progressu tritico zizania iniciunt. Ec-
cum miseros sibi subiectos, obediensque reddiderint, atque
intra rotas habuerint, tunc veneni potionem propinant, & per
tæ quo

teque maledicunt, & Diaboli mysteria tradunt.

XXVII.

Totos septem libros, quos diximus sic interpretantur, ut
eos peruertant, verbisque detorqueant à recta sententia, &
suis accommodent opinionibus. Et quicquid in illis aduersus
peccatores, & impios, & idololatrias dictum est, id contra nos
dictum asserunt, quidquid autem de amicis Dei, id ad se trahunt,
confidentisque electos, & iustos, & heredes Dei suos esse cõten-
dunt. Magnus igitur labor esset, & longus, & stultus, atque inuti-
lis si quis librorum singulorum, peruersas expositiones, quas affe-
runt à proposito adhorrentes velit refellere. Vereor enim, ne
qui legunt, paululum progredientes ineptis ipsorum maledictis
sic offendantur, ut nauseantiū instar vertigine & tenebris ple-
ni, quæ de illis scribimus, statim abiciant, despiciantque, & asper-
nentur, nosque, ut importune laborantes acculent. Verum ne vi-
deamur fugere apologiam, laborumque fugere, pauca quedam ipso-
rum dicta in Evangelium Matthæi strictim attingemus, quas
tanquam ex gustu dolium, & ex riuulo fontem, & ex ora vesti-
mentum indicabunt. Neque verò ea conabimur confutare, cum
semetipsa confutent. Neque ea nunc recensemus, ut refella-
mus, sed ut ex illis ostendamus, quam inepta sit & absurda
ipsorum interpretatio in eos libros, quos approbant.

XXVIII.

Sinagogam suam appellant Bethleem. In se enim Chri-
stum nasci, seu verbum Dei, quo fidei veritas prædicatur.
Nostram autem Ecclesiam Herodem interpretantur, quæ ver-
bum apud eos natum conetur occidere. Magos item se ipsos
vocant, quæ quidem in re sola verum dicunt. Sunt enim verè
perniciosis præstigiatores, & impostores. Hierosolymam no-
stram appellant Ecclesiam. Stellam autem Moysi legem. Ea
enim ducit ad nostram usque fidem perueniri. Deinde à sacer-
dotibus ipsius, & scribis, & doctoribus dicunt se discere, Chri-
stum nasci in Bethleem antedicta. A nobis enim primos ipso-
rum magistros esse profectos.

XXIX.

Fingunt Rachelem fuisse mulierem quandam viduam, quæ
cum duas haberet infantes filios, quo tempore Herodes pue-
ros mares congregauit, honorem & gratiam apud ipsum se
existimans iniuram, eas in marium speciem mutatas attulit.
Verum

Verum cum & filiae suae tanquam mares una cum aliis essent interfectae, & reliquae matres lugerent, Rachel ita plorabat, ut nullam admitteret consolationem. Quoniam dum conaretur decipere decepta fuerat, filiisque ipsa suas temere perdiderat. Atque hoc allegorice interpretantes dicunt, Rachelem patrem esse coelestem, cuius filiae sunt, anima Adae, & anima Christi, quibus ab Herode, id est, à mundi principe sublati, patrem lugere mortem illarum, nec ullam consolationem admittere.

XXX.

Ipse Ioannes, inquit, habebat vestimentum suum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos. Et cibus eius erant locustae, & mel sylvestre. Haec sunt Euangelistae verba. Consideremus quid de his etiam dicant attoniti, & insani, ac nugatores isti. Cameli pilos mosaicae legis dicunt esse praecepta. Quae ipsa quoque, ut camelus, impura sit, cum & esum carnum, & nuptias, & insurandum, & sacrificia, & caedes, & alia multa his similia subditis permittat. Zonam vero pelliceam sacrum Euangelium interpretantur, quod ovium pellibus inscriptum est. Rursumque Mosaiicae legis adhortationes locustas appellant, quae disudicare nequeunt ea, quae recta sunt, neque id perspicere quod melius est. Mel autem sylvestre vocant Euangelium, quod mel videtur illis, à quibus suscipitur, quam dulcia enim, inquit, gutturi meo eloquia tua, super mel ori meo. Sylvestre autem illis qui ipsum non suscipiunt, propter acerbiter angustiae portae, & arctae viae, quam ostendit. Praecursorem enim esse medium inter antiquam legem & novam, & utriusque fuisse participem, illius quidem prius, huius autem posterius.

XXXI.

Nos dicunt esse Phariseos & Sadduceos illos, qui ad Ioannis baptismum accedebat. o impudentia. Deinde cum ignominia nos vocant genimina viperarum, siue serpentis semina, qui, ut ipsi aiunt, cum Eva concubuit. Et monent, ut non egreferant, quod à Baptista Ioanne verè nominati sint.

XXXII.

Cristi calceamenta dicunt esse miracula, quae discipulis & turbis demonstravit. Quae quidem calceamenta

Ioannes

Ioannes gestare non poterat, quippe qui nullo modo valebat ea miracula demonstrare. At ventilabrum Christi vocant Euangelij sermonem, ut qui ex illius ore profectus sit. Arcam homines Christianos, in qua varij diuersique sunt, cum recte, tum contra sentientes. Tricicum autem suam ipsorum fidem, utpote puram, & salutarem. Paleam verò fidem nostram, tanquam inuilem atque igne dignam appellant. Quae nam iuris pia possit istorum maledicorum impietatem perferre? stomachatur anima mea ad istorum ineptias, & sensus mei perturbantur, ut ait Propheta, & velim sermoni modum imponere, nec longius progredi, nec in lucem proferre, & memorie commendare ea, quae tenebris, & obliuione sunt digna.

XXXIII.

Montem altum dicunt esse secundum caelum, quo Christus à diabolo sublati viderit omnia regna mundi. Ad duntque Diabolum in illud secundum caelum non fuisse consensurum, nisi proprium ipsum esse opus agnoscisset. Neque omnia, inquit, illi regna dixisset esse daturum, nisi obtinisset eorum dominatum, ut quae à se essent facta, ut declaratum est.

XXXIII.

Et relicto, inquit, Nazareth, profectus habitavit in Capernaum. Nos dicunt esse Nazareth, se verò Capernaum. Et nunc apud se Christum habitare relicta Ecclesia nostra.

XXXV.

Beattudines omnes de Bogomilis Christum dixisse contendunt. Se enim esse pauperes spiritu, & lugere, & esurire, atque sicire iustitiam, & quae sequuntur. Se vocari Sal terrae, & mundi lucem. Et quicquid de Apostolis Christus dixit.

XXXVI.

Iota, inquit, unum, aut vnus apex non prateribit à lege, donec omnia fiant. Iota legis Decalogum arbitrantur, apicem rursus eandem legem. Siquis enim apicem ex transuerso iacentem erexerit, Iota constituet. Atque ita exponunt Decalogum non transiurum, sed permanens obseruatum apud Hebraeos, Donec transeat caelum & terra. Non venit, inquit, ut legem soluerem, sed ut caelum implem, quod Angelis, qui illud in-

C

colebant, exclusi vacuum mansit, & ut ordines potestatum ex-
plerem, quae ceciderunt.

XXXVII.

Nisi abundauerit, inquit, iustitia vestra plusquam scribari,
& Phariseorum, non intrabit in regnum caelorum. Scri-
bas & Phariseos non appellant, ut qui literarum studiis incum-
bamus, & ipsis gloriemur. Iustitiam vero ipsorum nostrae pre-
stare in illis docendis, quae veriora sunt, & magis ad vitam recte
& pure instituendam accommodata, cum ab esu carnis, & ouis,
& nuptiis, & aliis eiusmodi rebus abstineant.

XXXVIII.

Esto, inquit, consentiens aduersario tuo. Aduersarium no-
strum hic Diabolum intelligunt. Et mente capti cum be-
nevolentia, & obseruantia, atque adorazione obseruandum di-
cant, ut superius ostendimus, ne supplantans & subiiciens con-
tumaces tradet eos iudici & Deo in die iudicii supplantatio-
nis poenas subituros.

XXXIX.

Quoniam illud, Omnis qui dimiserit uxorem excepta for-
nicationis causa, & quae sequuntur, dogmati ipsorum de
uxore non ducenda repugnat, & aduersatur, dicant, ea verba esse
arcana, nec ab ullo posse intelligi, nisi qui carnem exuerit. Con-
firmantesque coelibatus rationem, afferunt sermonem Domi-
ni. Qui, in resurrectione, inquit, neque nubent, neque ducunt
uxores. Resurrectionemque poenitentiam, & vitam Euangeli-
cam interpretantur.

XL.

Neque per Hierosolymam, inquit, iuraueris, quoniam ciui-
tas est Magni Regis. Magnum Regem dicunt nunc esse
Diabolum, ut mundi principem. Propitius esto nobis, Domi-
ne, istorum narratibus maledicta.

XLI.

Avdistis, inquit, dictum esse, oculum pro oculo, & dentem
pro dente. Oculos duas dicit esse leges, Mosaicam & eu-
angelicam. Dentes autem duas vias latam & arctam. Christum
enim legem pro lege dedisse, nimirum euangelicam pro mo-
saica. Et viam pro via, nempe arctam pro lata, o lata insipien-
tium hominum imperitia.

XLII.

TV autem cum oras, intra in cubiculum tuum. Cubiculū
mentem intelligit, & his verbis adducti monent, ut ne-
mo in ecclesiis precetur, cum tamen Prophetam Dauidem au-
diant iubentem, ut in Ecclesiis Deo benedicamus.

XLIII.

Respiciate, inquit, volatilia caeli, quod non ferunt neque me-
tunt, & quae sequuntur. Volatilia caeli Monachos appel-
lant, qui in columnis degunt, & cum inertem vitam traducant,
tamen a patre caelesti nutriuntur. Lilia vero campi se ipsos vo-
cant, quod animae candore puri sint, virtutibusque ornati, qua-
rum nulla potuerit indui Salomon, qui animae vestem habuit
inquinatam.

XLIII.

Nolite inquit, dare sanctum canibus, neque proficere mar-
garitas vestras ante porcos. Sanctum appellant simpli-
ciorem, quam ipsi profitentur fidem. Margaritas vero magis
recondita & accuratiora erroris ipsorum instituta. Canes au-
tem & porcos (Proli incredibilem contumeliam) Homines,
qui apud nos pij sunt, tanquam Idololatrias. Horresco enim re-
ferens reliqua eorum secreta. Deinde subiiciunt, se ita suscipe-
re eos, qui ad ipsos accedunt, ut canes & porcos. Ac primum
quidem illos expurgant leuius, & precationibus, deinde ba-
ptizant, ut demonstrauimus. Post autem cum paulatim profe-
cerint, & perfectiores euaserint, sanctum illis margaritasque
tradunt.

XLV.

CAuete, inquit, a falsis Prophetis. Falsos appellant Prophe-
tas homines imperiti Magnū Basilium, Theologie splen-
dorem, Gregorium, linguam illam auream, Iohannem, quos ut
domesticos sequimur. Prætereo cetera, quae aduersus hos san-
ctos isti, qui fulmine, & igne caelesti, atque flamma digni sunt,
debacchantur.

XLVI.

Multi, inquit, dicent mihi in illa die, Domine, Domine,
nonne in nomine tuo prophetauimus, nonne in nomi-
ne tuo demonia eiecimus, & tunc confitebor illis nunquam
noui vos. Discedite a me, operarii iniquitatis. Haec illi verba
interpretantes, hos esse dicunt sanctos Pontifices nostros,

diuinósque patres, qui prophetiæ munere donati sunt, qui quæ demonas eiecerunt, & alia multa miracula ediderunt. Quæ quidem omnia à demonibus, qui in ipsis habitabant, fuisse facta contendunt, ut oculos præfringerent imperitorum. At qui demon non eiecit demonem, ut ipsa veritas Christus testatur, rabidissime canis, venenum aspidum sub labiis tuis.

XLVII.

Vtrum prudentem se ipsos interpretantur, quod super præcationis illius, Pater noster, petram domum ædificent. Stultum autem, nos qui domum ædificemus super alias præces, quæ multæ quidem sint, sed infirmæ, & stultæ ut ipsis stultis videtur.

XLVIII.

ET accedens, inquit, vnus scriba dixit ei, Magister sequar te, quocunque ieris. Et dicit ei Iesus, Vulpes foveas habet, & volucres cæli nidos. Filius autem hominis non habet, vbi caput reclinat. Scribas appellant omnes literatos, quos in disciplina non esse recipiendos sese mutuo admonent, ad Christi imitationem, ut dictum est, qui scribam non recepit. Vulpes autem intelligunt monachos, qui in domunculis angustis, tanquam in latebris inclusi sunt. Volatilia cæli eos existimant, qui in columnis vitam degunt, ut ante diximus, apud quos Christus omnino non habitat, cum illius præsentia sint indigni. Sepulchrum verè patens gurgur istorum hominum scelestorum, quod multum factorem emittit.

XLIX.

Duos illos demonibus vexatos, qui de sepulchris exibant, duos ordines interpretantur, nempe clericorum, & Monachorum. Semper enim in manu factis templis quæ isti sepulchra vocant, inhabitare, in quibus mortuorum ossa recondita sint. Sic enim homines nefarii appellant reliquias sanctorum. Hos porro duos ordines Bogomilis esse valde formidandos, adeo ut nemo ipsorum per illam viam transire queat. Gregem autem porcorum multorum pascentium esse homines viles, & imperitos, ac vitam suillam agentes quos illi suffocant in mari peccatorum.

L.

Vinum nouum appellant doctrinam suam, vtres autem veteres, eos, qui illam non admittunt. Nouos verò, qui illam

illam suscipiunt, atque conferuant.

LI.

Mulierem, quæ duodecim annos sanguinis fluxu laborauerat, hierosolymitamam appellant Ecclesiam, quæ sanguinis victimarum effusionem in duodecim Tribubus Israël patiebatur. Hic sanguinis fluxum stetit Christum, cum paulo post euerit Hierosolimam. Sed quomodo per annos duodecim intelligi possunt duodecim tribus, cum annus sit temporarius quidam motus, atque interuallum? Tribus autem sit genus hominum? Quid autem intersit inter hominem, & tempus quis non videt?

LII.

Adite magis adhuc ridiculam interpretationem, atque inde colligite ineptias nihil ab anilibus nugis & fabulis discrepantes. Illud enim, increpuit eos Iesus, sic interpretantur, ut idem sit, ac si dixisset, Iniecit illis Iesus sermonem. Cum pudore, mihi credite, & inuitus hæc loquor. Ridicula enim commemorans, ridiculus videor. Quamquam paucis dedita opera multa coaceruati, ut ex his paucis reliqua lectores iudicarent, sunt enim omnia eiusdem, ut aiunt, officine. Vastum enim imperietis pelagus aperimus, ad quod transiendū multorum esset opus dierum spatio. Nos autem paululum à terra adhuc mouimus, & tamen vos nauseantes sentio, imò verò mihi prius, quæ vobis, id accidit. Ac mihi melius videtur, ut orationis vela contrahamus, & inhibentes in silentij portum contendamus. Et eo magis, quod lingua illa scelestæ garrulæque contigit. Et nefaria illius labra, qui impietas istius modi nugæ excogitabat, oppressa sunt, & obturatum est os loquentium iniqua. Cum enim hunc sapientissimus, & magnanimus noster imperator accersendum curasset, & ex verbis ipsius fabulæ simulationem patefecisset, cumque nihil aliud esse, nisi æs vndique tinniens & fallax repercutisset, cum modo fingeret, se respicere, modo tanquam canis ad vomitum suū rediret, re considerata, omnibusque magistratibus tam ciuilibus, quæ Ecclesiasticis conuocatis, sententiā tulit, ut igne combureretur, qui multos in gehennæ ignem coniecerat. Ac nunc ille quidem crematus abiit. Quis autem dolori quæstum ex æquans satis ipsius meritis conqueratur, cui cum quindecim annorum spatio dogmata didicisset, ea docuit annis amplius quadraginta, innumerabilesque disci-

pulos in barathrum perditionis detruxit, ac denique ab illis minimè sancte discens, & ab utraque vita exclusus, sic utrumque ignem est consecutus, ut ab extincto ad illum, qui non exstinguitur, profectus sit. De reliquis item sciendum est. Caput enim draconis iam contractum est, partemque ipsius, ac membra precipua sublata, reliqua autem similem exitum aut celeriter, aut paulo post consequentur. Bona autem sumus in spe, ne caudam quidem euituram diligentem, & accuratam imperatoris indagacionem, qui magno studio, atque omni ratione cunctos venatur, ut eos retibus comprehendat, quo pietatis triticum à xizaniis expurgatum ostendatur.

TITVLVS VIGESIMVSQVARTVS.

Adversus Saracenos, qui vocantur Ismaelita, quod ab Ismaele originem duxerunt. Hic autem fuit Abraham filius ex Agar ancilla Sara susceptum. Agareni autem dicuntur ab Agar Ismaelis matre. Saraceni vero appellantur ex eo, quod Agar cum a Domina sua exclusa in solitudine iter faceret ad Angelum dixerit, Sara me cemin, id est, vacuam dimisit, ut ipsi dicunt.

SARACENI vsque ad tempora Heraclij Imperatoris colebant Idola, Luciferumque, & Venerem, quam propria lingua Chamar, quod magnum significat, appellant, adorabant. Tunc autem surrexit eis falsus propheta Moameth. Hic maledictis magnis insignisque fuit. Genus autem duxit ab una ex tribus Ismaelis. Hic ad modum puer parentibus orbatus, apud formam viduam educatus fuit, quæ illi sanguine coniuncta erat, sed cum puerilem ætatem exiisset, cum ipsa concubuit, & palam duxit eam in uxorem. Cumque bonorum

bonorum eius Dominus effectus esset, sæpe mercaturam exercuit, & aliquando profectus in Palestinam, cum Hebrais veratus est, deinde cum Arrianis, mox etiam cum Nestorianis, & gloriæ motus cupiditate, celeriter ab Hebrais quidem monarchiam didicit, ab Arrianis autem filium, & Spiritum sanctum esse procreatos, à Nestorianis verò hominis adoracionem, compositamque sibi ex his religionem constituit. Verum eo quondam solutione membrorum laborante, vxor illius vehementer angebatur, & morebat, quod cum paupere eoque paralytico matrimonio coniuncta esset. Erat his amicus Moamethus quidam hæreticus, qui illis in locis propter fidei prauitatem exulabat. Hic ex consensu Moameth uxorem ipsius admonuit, eum non communi morbo laborare, sed quociescunque videret Archangelum Gabrielem, non posse formidandum ipsius aspectum sustinere, atque ita in illum morbum incidere. Etenim Angelum illum solere ad magos mitti Prophetas, qui Dei mysteria & res futuras illis aperiret. Mittitur autem, inquit, & ad maritum tuum, qui est magnus Propheta. Quibus illa verbis elata, gaudiisque affecta rem aliis quoque forminis patefecit. Virum suum Moameth magnum esse Prophetam. Qua quidem ratione fama à feminis ad viros delata percrebuit. Atque ita impostor ille corripit doctrinæ suæ morbum inter imperitos disseminare. Ille diuulgauit, & celo scripturam ad se dormientem decidisse, quæ Theologiam eiusmodi contineret. Vnum esse Deum rerum omnium autorem, qui nec genitus esset, nec gigneret. Verbumque Dei & spiritum esse res procreatas, quæ in Mariam sororem Moisi & Aaron introierint. Ipsam verò sine semine concepisse Iesum Christum Prophetam, & seruum Dei, quem Iudæi inuidia concitati, cum vellent in cruce agere, ymbra ipsius comprehenderunt, & crucifixerunt. Ipsum verò nec crucifixum esse, nec mortuum. Deum enim illum ad se in celum assumptum, quoniam eum diligebat. Sed cum in celum Christus ascendisset, quævisse Deum ab illo, an dixisset, se esse filium Dei, & Deum. Iesum verò ita respondisse, Hoc ego non dixi, nec erubesco esse seruus tuus. sed homines dicunt, me id dixisse. Has & alias multas ineptias absurdas atque ridiculas ex scriptura complectitur, quam ad se demissam à Deo ipse confingit. Nos autem discipulis eius respondemus, omnes Prophetas de Do-

mino nostro Iesu Christo ante locutos esse, in primisque Mo-
sem, dixisseque Dei filium, & Deum, extremis diebus humanitatem
suscepturum, & suscepit carnis consilium executurum, & cruci-
fixum iri, & sepultum, & resurrexurum, & in celum ascensurum,
venturumque postremo iudicem omnium, & pro suis cuique meri-
tis premia redditurum. Hos autem Prophetas vos quoque suscipitis.
De Moameth vero quis Prophetarum eum Saracenis mittendum
praedixit? Ac Moses quidem, cum mons Sinai nebula, & igne, &
caligine, & procella, & aliis rebus eiusmodi formidabilis esset,
aspiciente vniuerso populo in nebulam ingressus est, & legem ac-
cepit. Moameth vero quibus praecedentibus signis, aut quibus
intuentibus ad se missam a Deo, ut ipse ait, legem accepit? Hesi-
tantes illi responderunt, omnia Deum, quae vult, & quomodo vult
efficere. Sed quomodo ad Prophetam vestrum lex descendit? Ad
ipsum, inquit, dormientem. Quibus nos rursum, unde igitur
constat, eam a Deo ad ipsum descendisse? Nonne magis verisimile
est, hominem illam scripsisse, ac proiecit super eum? Aut etiam, cum
eam ipse cõsuxisset, tanquam ad se diuinitus decidisset, rumorem
sparsisse? Ad quae cum illi nihil commodè valeat respondere, subi-
cimus, quemadmodum, qui dormit, perperam saepe loquitur, &
inepta somnia cõtuetur, ita scripturam, quae ad ipsum dormien-
tem delata sit, ineptam & falsis somniis plenam esse. Praeterea cum
querimus, cur non ipsi, cum Moameth illis praeceperit, ut nihil
sine testibus aut faciatis, aut suscipiatis, testimonium postularint, ex
quo intelligeret eum a Deo Prophetam esse declaratum, & Theo-
logiam illam ad eum fuisse diuinitus missam, tacent praepudore.
Nos autem magna dicimus, est imperitia, ut cum nec uxores, nec
seruos, nec pecuniam, aut possessionem, aut alinos, aut canes, quae
parui momenti res sunt, sine testibus habeatis, solam fidem & scri-
pturam velitis sine testibus habere. Verum quoniam Iesum Chris-
tum dicitis esse verbum Dei, & spiritum eius, vel iuncti confitemi-
ni, verbum Dei, & spiritum ipsius in Deo esse, verbum enim Dei,
& spiritus eius, ab eo cuius sunt, separari non possunt, ne sine
verbo & spiritu esse deprehendantur. Quod si in Deo est ver-
bum ipsum, & Deus nimirum est, & Christus ut verbum Dei,
Deus est, ut autem e Virgine natus, est homo. Atque ita dupli-
cem illum oportet confiteri, nempe Deum, atque hominem,
duabus in naturis, diuinitate & humanitate declaratum. Sed ipsi
rursum ad falso missam scripturam confugiant. Itaque ratio-
cinatio

inationibus oportet, ut eos ad veritatem perducamus.

Demonstratio de Verbo & Deo.

Deus, cum perfectus sit, sine verbo non est, cumque verbum
habeat, habet illud non sine essentia, aut eiusmodi, ut
aut initium habuerit, aut finem sit habiturum. Neque enim vn-
quam fuit sine verbo, sed cum semper sit, semper verbum habet
suum ex se genitum, & in se manens, & viuens, & perfectum, non
quemadmodum est verbum nostrum. Quorum enim essentia diuer-
sa est, horum & verbum diuersum est. Sicut autem verbum nostrum
ex mente genitum neque omnino idem est cum mente, neque pla-
ne diuersum, ex mente enim proficiscitur, cum sit aliud tamen,
quam ipsa est, sed mentem ipsam indicans, ab ea non prorsus
discrepat, sed ita vnum est natura, ut subiecto tamen differat,
sic & Dei verbum, qui filius est, subsistentia quidem sua ab illo
distinctum est, ex quo genitum est, quod autem eadem ostendit,
quae circa Deum considerantur, vnum cum ipso natura est.

Alia de Spiritu sancto demonstratio.

Oportet, ut verbum habeat spiritum, qui testimonium illi
reddat, & actionem illius declaret. Nam & verbum no-
strum non est expers spiritus, qui enunciationis tempore vox sit
nostri verbi, quae quidem vox indicat illius vim. Attamen spi-
ritus noster ab essentia nostra diuersus est, cum aeris sit influ-
us, atque defluxus. In Deo autem quemadmodum verbum, non
ut nostrum est, sed essentia subsistit, eiusdemque cum patre es-
sentia est, atque naturae, sic & Spiritus sanctus essentia subsi-
stet, eiusdemque cum Deo essentiae est, atque naturae, & perfe-
ctionis, cum & a patre procedat, & in ipso sit, & cum verbo ac
filio testimonium reddat, & ipsius index sit.

Patrem igitur, & filium, & Spiritum sanctum & esse, & eiusdem
esse naturae, abunde ostendimus. De matre autem filij Dei hominem
inducti, ac Dei, pauca quaedam nobis dicenda sunt, quae satis sunt
ad coarguenda illi falso missam scripturam. Ex quo enim soror
illa Moyses & Aaronis Maria cum fratribus suis ex Aegypto egres-
sa est, usque ad Christi ortum, duo annorum milia praeterierunt. Et
ipsa Maria non transiit mensuram vitae earum feminarum, quae
tunc extiterunt. Per spem igitur est mendacium, & male concin-
natum, historicumque repugnans. Praeterea quomodo David Christi
progenitor quantum ad humanitatem pertinet, censeatur, qui

multis annis post Mariæ sororis Moïſis & Aaron mortē natus & cōstitutus est, & res diuinas gessit: Diuinitus igitur missa p̄ tabitur scriptura, quæ tales nugæ, & eiusmodi inēdacia continet? Si enim Mariæ illius, quæ Moïſis & Aaron soror fuit, filius fuisset Iesus Christus, cum ante Pontii Pilatū assitit iudicandus, extremi egisset senectutē, & annorū, qui intercesserāt, multitudine consumptus, tanquā simulachrū hominis extitisset. Quod autē non umbra Christi, sed ipse Christus crucifixus sit carne, intelligi potest ex sanguine, qui ex sanctissimo ipsius corpore defluxit, & à christianis hominibus asseruatur, quē Christi esse ex morborū curationibus, & multis miraculis cōstat. Quidq; Prophetæ de cruce, de quibus, quæ cruce antecesserūt, apertissime p̄nuntiarūt, ut ex aliis scripturis demonstraciones omittamus, quas nec norūt Saraceni, nec probāt: Nam q; Deū etiā dicunt ignorasse, an Christus docuerit homines, se quoq; Deū esse, & iccirco quæſiſſe ex illo, & ipsum negasse, magna profecto digni esseuius reprehensione, si cōnaremur id cōſutare. Qui enim fieri poruit, ut Deus ignoraret, quod factū fuerat? aut Christus qui seipsum in Euangelio veritatē appellauit, corā Deo mēſetur, & veritatē negaret, præſertim cum Deus sit, ut ante diximus?

Nos tanquam idololatrias calumniātur, quoniam crucem, quam ipsi detestantur, adoramus. Nos autem ad eos dicimus, Cur igitur vos apud lapidem Bachtham cōmoramini, & cum osculamini? Respondent eorū quidā, Quia super illo cū Agar rem habuit Abraham. Alij vero, Quoniam illic, inquit, camelū alligauit, cū esset immolaturus Isaac. Tū nos ad illos, Vos non puderet adorare & colere lapidē, super quo cū muliere Abraham concubuit, aut camelū alligauit, & nobis vitio vitit, q; crucem, per quam dæmonum vis euertitur, & Diaboli fraudes, ac doli dissoluntur, adoramus? Quamquam lapis ille caput est Veneris, quam Ismaelites quondam adorabant. Nam si diligenter inspicias, nunc etiam sculpti capitis præfert effigiem.

Præcepit miseris barbaris, ut simulachrum Bacchæ Ismaelæch adorarent, quam ipse adorationis obseruationem appellat. Et hæc duo nomina barbara Tizaphæ & Marua ex Dei venerandis nominibus esse dicit, Dei, inquam sui. Illis autē qui ab ipso decepti sunt, & ad nefarium illud oratorium aduerti, iubet, ut eant in circuitu, atque adeo, ut ex quodam ipsorum, qui sponte sua ad Christianam religionem se contulit, intellexi, in medio

aldis

aldis simulachrum quoddam lapideum iacet, & illi, qui hoc dæmonis institutum exequuntur, miseris ceruicibus suis inclinat, & manu dextera erga ipsum extēsa, altera manu aurē suam occludentes tandiu ambulāt in circuitu, quoad tenebris circumfusi decident. Ecce quā aperte idolorum cultum instituerit.

Ex scriptis Euedy Monachi.

Iste Moameth licet imperitus agrestisque fuerit, tamen centum & tredecim fabellas confinxit, & singulis nomen imposuit dignum imperitia atq; stultitia sua. Harū imparas & absurdas ineptias si velim exponere & confutare, idem erit ac si angriæ finem (quod alunt de Hercule) coner efferre. Pauca igitur cæteris omisis commemorabimus, & quæ omnino magis necessarium est ut cognoscantur & confutentur.

Solidum, ac rotundū, seu sphericum dicunt esse Deum, quæ quidem figura corporis est, & corpus indicat, quemadmodū & illud nimirū, quod densum est, atq; constructū. Verūm, si Deus, ut ipse ait, sphaera sit, & ex materia constet, neq; audiet, neque ternet, & præceptis labetur, ut sit, & sine ordine deuoluatur.

Docent malorum omnium authorem esse Deū, quemadmodum & bonorum. Quem, inquit, dirigit Deus, ille dirigitur, & quos errare facit, illi sunt, qui delinquant. Et paulo post idem confirmans, Ego, inquit, nō sum animæ meæ dominus, ut ea faciat, quæ bona sunt, vitetq; contraria, nisi quatenus deus vult. Et oblitus, quod se paulo ante Prophetā appellasset, si inquit, omnia cognoscerem, possem utiq; bona complecti, & mala me nō possem attingere. Sed quomodo mala possem effugere, si natura sunt, ut ipse ait? Nam si potes illa vitare, naturalia profecto non sunt. Cæterum in Titulo aduersus Masalianos confecti pro deum non esse malorum causam demonstrauimus. Ibi quoque caput decimum septimum.

In octaua fabella, Iudæi, inquit, dicunt, Israëlē esse filium Dei, & Christiani Christum Dei filium esse contendunt. Hæc sunt eorum verba, ex proprio ipsorum ore profecta, & quæ sequuntur. Sed audi, filij patris mendacij, Iudæi non dicunt Israëlē esse naturalem filium Dei, sed Dei beneuolentiam erga se demonstrant propter suam in illū pietatem. Christiani vero Christum naturā filium Dei, & eiusdem cum patre essentis, quantum pertinet ad diuinitatem, confitentur. Si enim, ut ipse quoque

quoque; fateris, Christo datum est Euangelium à Deo, in Euangelio autem scriptum est, ter deum Christo testimonium è caelo reddidisse, semel enim ait, Hic est filius meus dilectus, alias autem, Et clarificavi, & iterum clarificabo, & in monte Thabor, ipsum audire. Quid absurdum alienumve faciunt Christiani, si Christum & deum, & dei filium esse confitentur: cum ipse deus id ipsum testimonio suo confirmet, ut patet ex Euangelio, quod à Deo traditum esse confiteris?

Cum de Christo, de quo Euangelio mentionem fecisset, Misimus, inquit ex persona Dei post hos omnes, neque prophetas, Iesum Mariæ filium, ut verè perficeret ea, quæ ante ipsum in lege fuerunt, ad eumque deduximus Euangelium, in quo est directio, & lux, & iustitia, secundum legis potentiam, quæ ante fuit, ad directionem, & promissionem timentibus eum, & ad eos diu dicandos, qui verè sunt ex Euangelio. Si Christus venit, ut ea impleat, quæ ante ipsum fuerant, hoc est, quæ sunt antiquæ legis & Euangelium hominibus attulit veram vivendi rationem, & lucem, & iustitiam, ut ipse confiteris, & ipse iudicaturus est, quid tibi reliquum est, quod hominibus conferas? Nihil aliud nisi fraudes, & doli, & quæ veris decretis contraria sunt.

Item ex persona Dei, Quando, inquit, volumus locum aliquem perdere, iubemus habitantibus in eo, & illi se, nequitia dedunt, atque ita iusta videtur ratio interitus ipsorum, & sententia contra illos lata. Et domitoribus eos tradimus. Et multa hominum genera, quæ post Noë fuerunt, perdidimus. Hæc verba Deone humani generis amanti conveniunt, an humani generis inimico demoni? Est ut Dei iubere, & hortari, ut homines perdat sceleratæque vivant, an Diaboli? Qui iubet, sceleratæ vitam institui, is scelerum author est, & maiore supplicio dignus.

Filii Dei, ut scripsit Moyses, cum vidissent filias hominum esse pulchras, duxerunt eas uxores. Quo quidem loco Moyses appellat filios Dei, posteros Seth. Sic enim ille, quoniam Deum imitatus est, diuinamque ac piam vitam instituit, fuit appellatus, Filias autem hominum vocat eas, quæ ex Cain & filiis eius duxerunt originem. Moameth verò contrarium dixit. Nam pro filiis Dei, Angelos feminas intellexit, ut Græcorum etiam fabulæ dicunt, quale illud est.

Iris

Iris ad pulchram Helenam Agelus venit.

Pro filiabus autem hominum filios ipse hominum dicit. Et, quod maxime miserandum est, à Deo id factum esse, narrat, Elegit, inquit, ipse dominus filios nostros, & ex Angelis feminas accepit. Vos autem dicitis, Deum sermones magnos, id est, filios habere, cum filias potius habeat, quam duodecim sponfas filiis hominum dedit, ex quibus gigantes nati sunt. Quod autem feminæ Angeli, non sint filii Dei in sextadecima fabula iurat, & eos, qui id existimant execratur. Sed quod feminæ sint Angeli, ostendit atque confirmat. Verum, ut concedatur id, quod nulla fieri ratione potest, viros cum Angelis feminis misceri, & semine in illis emittere, quoniam in utero suscipiunt atque fouebunt, quæ corporis sunt expertes aut qua idonea materia fortis nutrienda? aut quomodo videri gerere? Ad hæc quomodo natura, quæ materia caret & sanguine, lac subministrabit animali, quod foetus est, succos eiusmodi appetere? Patet igitur angelos nec feminas esse, nec mares, mas. n. & femina sunt corpora differētie.

Deum introducit iurantem eiusmodi iurandum: per Phuclos Phucolorum, & per accessiones accessionum, & rursum in alia fabella per ambitiones ambitionum, per gestantes ius carniū, per currentes rectas, per res diuidentes. Itemque in alia, per montem, per scripturam versibus incedentem, & in membrana tenui per hospitium habitatum, per tectum conclusum, per mare vinclum, & eiusdem generis alia multa barbara, & stulta, & ab ipsius infania minime abhorrentia.

Et alibi per calamum, & per ea, quæ incedunt, & alibi iurat per eas, quæ ordinē dissolunt, per procellarum procellas, per simplices simplicitates, per capientes capacitatem, & abiicientes memoriam defensionis, & in aliis pertrahentes bolidem, & auferentes ablationem, & natantes narationem, & antenertētes anteuerfionem, & re gubernantes in die, in qua cōcurrit terræ motus. Et rursum alibi, per cœlum & Altare. Significat autem Altare stellam perforatam. Et alio in loco, per splendorem, & per decem noctes, & iugum, & solutionem, & noctem, quando panduntur. Itemque alibi, per ficus & oleas Sinai, & hanc regionem. Et alibi per eas, quæ currunt in latratu, & quæ telum ostendant ignitum, & quæ decidunt in splendorem, & quæ deturbant in paludem. Et alibi per Alazer. Atque his quidem rationibus partim Deum suum iurare dicit, partim

partim ipse iurat, quo perterrefaciat homines barbaros, & multa ipse scire, & profunda mysteria tenere videatur. Quoadmodum etiam cum dicit, inscripto in Acca, Qui enim scire possis, quid Acca significet? Et alia multa his similia valde ad explicandum difficilia, & aures discipulorum ipsius perturbantia.

Cum igitur iuret Moameth per solē, & lunā, & stellas, & alia mala circa ignē degētia, & canes cursores, & plātas, & alia nomina incognita, & barbara, quae ut opinor, nihil aliud significant, nisi demonia quaedā pernicioſa, atque inimica, & scelerata, perspicui est, illū Deos illa existimare. Qui enim iurāt, per eos qui maiores sunt, quā ipsi sint, solēt iurare. Quamobrē & deus, cū maiore nō habeat, per quē iuret, per se ipsum iurat, ut ostendit scriptura. Promissio enim per aliquē accipit confirmationē.

Dicit templum ab Ismaele & Abraham fuisse exedificatū. De quo tamē scriptura nusquā mentionē facit. Nā si lapidis tātum vñctionem ad Dei laudem erecti Diuinus Moses non praeteriit, Quomodo templum totum silentio praetermississet?

Præcepit, ut ad austrū cōuersi precarētur, ut ea quoque re ab illis viderētur discrepare, qui ad solē orientē conuersi precantur.

Iubet, ut qui ad precādum accedūt, aqua sese expiēt, si adest aqua copia, sin desit, vratur puluere. Atqui puluis magis inquinat, quā emūdat. Quisquā quid etiā simplex aquae ablutio prodesset potest iis, quorū animae sunt coinquinatae & sordidū plena?

Dicit rursus tanquam ex persona Dei, Nos tibi cātharum dedimus, precare ad Dominū tuum, & immola. Quā admirabilis immolatio atque magnifica, & eo digna, qui praecipit.

Quae inter decimā octauam & trigēsimā sextam fabellam interiecta sunt, omnia ut praestigiārū monstrorūque plena praeterimus. Quibus referta sunt item illa, quae tum ex veteri testamento, tum etiā ex nouo sumpſit, atque corruptit. Dicit enim Moſis & Aaron sororem Mariā iuxta palmam Christū peperisse, & propter dolores partus animo defecisse, Christūque ex ventre illius locutū esse, atque iussisse plamā, ut sese cōcuteret, & de fructibus eius comedisse. Dauidem autem & Solomonē cum daemonibus & volucris collocutos, Solomonēque demonū opera vsū & Gundas quosdam adhibuisse, & vetis imperasse, & fornicarum mysteria cognouisse, & agrestem quendā galilaeum fuisse illius praecceptorem. Et lorica ferream à Dauidē fuisse dicit primum excogitatam. Se ipsum verō dicit iudicem

vna cum Deo mundum iudicaturum. Et alia his etiam magis absurda & daemonibus conuenientia comminiscitur.

Solem ait ad finem vespere in aqua calida lauari, lotūmq; ad auroram redire, atque oriri. At si ignis est sol, aqua autem & ignis sese vicissim interimunt, cur vnum ab altero non deletur? Praeterea quae huius lotionis utilitas, cū ipse sol purissimus sit, & multo, quā aqua, purior?

Solem & lunā equites dicit esse. Sed quomodo quae anima carent, equitare possunt? Aut quomodo equi currum ignis sustinere queant? Terreni enim sunt equi, ignis autem consumit. Quod si igneos esse dixeris, equorum naturam non habebunt, sed similitudinem duntaxat, cū sint Dei nunciij.

Ex hirudine dicit hominē fieri. Sed quomodo potest ex animalis despectissimo fieri honoratissimo? ex rationis experti, quod ratione praeditum est? ex detestabili amabilissimum?

Hominibus a se deceptis permittit, ut ex omnibus vescantur animalibus, ut cane, & lupo, & ceteris, excepto porco. Edire, inquiens, ex omnibus, quae sunt in terra. Munda sunt enim, & bona, & nolite sequi vestigia Satanæ. Satanam nimirum appellans Deum, qui alia munda, alia immunda appellauit. Hunc enim alibi Deum vocas, nugator, & tibi ipse aduersari.

De ieiunio leges ferens, Nox, inquit, vobis satis est, ut cum vxoribus vestris commisceamini: ipse enim vestra sunt vela, & vos estis illarum vela. Scit Deus, vos in die ieiunij affligere animas vestras, & vobis propitius sit. Miscemini cum illis, ut vox conſolemini, & comedite vespere & bibite, donec nigra noctis obscuritas exalbescat propter diem. Et rursus implete ieiunium, vsque ad vespere. Et miscemini cum illis, quae vobiscum densae versantur in oratorio. Haec est lex Dei. Cuiusmodi ieiunium est istud, homo impuriſſime? aut quanam lex est haec Dei? ut per totam noctem te crapulae dedas, atque libidini?

De temperantia disserens, vxores, inquit, vestrae sunt agri vestri, ingredimini in agros vestros, qua parte vultis, & cum animalibus vestris congregimini. Id est omnem cupiditatem vestram explete, & vxoribus vestris vtriusque abutimini. Quid impuritate ista libidinosis, aut sceleratius?

Iussit iste, ut quatenus singuli haberent vxores, concubinas autē mille, aut quot possent alere. Concubinae ut vxoribus obtemperarent. Et quā maritus velit, repudiare possit, & aliam in lo

in locum eius deducere, O intemperantiam incredibilem, & porcis, atque canibus congruentem.

De uxoris à marito diuisione verba faciens, si quis, inquit, uxorem suam repudiarit, nubat alteri. Et cum, si velit maritus, qui illam repudiavit, ad ipsam reuertatur. Non licebit illi prius, quam alteri nubat, ad eam redire. Præclara lex, quæ precipit adulterium, & eo vult repudium expiari. Ad bellum contra nos incitans discipulos suos, eos, inquit, ubicumque inueneritis, interficite. Quid ita, ô homicida? An ne à nobis edocti, & admoniti relipiscant, & execranda, atque nefaria decreta coarguant tua?

Impellit & omni ratione barbaros, armat aduersus Christianos, ut eorum sanguine sese cruentent, credantque tunc à Deo magnum se premium suscepturos, si crudeliter se in illos præbuerint. Quanta vero parte captiuorum, & reliquæ præde habet, ut Deo Prophetaeque & Apostolo suo Moameth offerant. Neque enim æquum erat, ut qui interitus ipsorum est author, quæstus eorum expertus foret. Et cõsentaneum erat, ut populus sanguinarius, Prophetæ sanguinario ex humano sanguine munera offerret. Præcipit autem ut Christianis supplicibus recõciliantur. In qua quidè humanitatis specie crudelitas lateret. Si enim reconciliari fuerint, simulque versantur, velint autem ab illorum recedere potestate, tunc bellum & cedes ipsis ut inferat, iubet. Quod si religionem eorum cõplexi fuerint ipsos fratrum habeant loco.

Ad religionem & fidem, inquit, ne cõuergitis. Perspicuum enim est, inquit, quid accepta sit Deo ex falsa aliarum improbitate, cum tanquam falsæ reiectæ sint. ô singularis humanitas. Qui Christianos iubet interficere, non præcepit interim, ut ad fidem & religionem suam suscipiendam compellantur. Iubet occidere, non propter religionis discrimen, sed ob inuitam crudelitatem atque inhumilitatem, & ne viuentes ipsorum, impietatem redarguant, ut ante diximus.

Suos monet, ne Iudeos, nec Christianos recipiant, aut tueantur. Quisquis enim, inquit, ex vobis illos defendit, is est eorum ex numero. Esto, Christianos qui rerum omnium effectrice & sanctam Trinitatē adorant, odio prosequeris, & ea perpetui iubet, cur idē in Iudeos statuis, qui se fidē, & religionē Abraham seruire profitentur? Nō hoc aperit malitiā tuā? Nosti enim in lege, Christi diuinitatē ostēdi, accirco utrosque iubes hostes declarari, ô Christi, imo Dei hostis. Deinde Christianorum simul & Iudeorum

duorum vicem ita commiseratur. Væ vobis domestici scripturarum. Nihil vobis erit nempe vtilitatis, quoad legem sequeremini, & Euangelium. Atqui paulo antea dixerat, legem verè à Christo fuisse impletam, Et per Euangelium ab ipso fuisse traditam recte viuendi rationem, & lucem, atque iustitiam. Sed mos est, ut mendacia secum ipsa pugnent, quo clarius conuincantur.

Cum & mares & feminas circumcidi iussisset, interdixit illis etiam vinum. Mares quidem ut circumciderentur, Hebraicam est, ut autem & feminas, id verò Moameth impudentia proprium, ut circumcisio corrigatur. Nam à vino ius abstinere, ne ebrii facti ab hostibus, maximeque à Christianis superentur.

Fingit fuisse camelum quandam, quæ totum prætercurrentem fluium posset bibere. Erat autem inquit valde magna adeo, ut in medio duorum ingentium montium non caperetur. Populus igitur, inquit, qui erat in eo loco, vno die bibebat aquam fluminis, altero autem die camelus. Sed cum aquam biberet, potabat eos, & aquæ loco lac suum subministrabat. Improbis autem ille populus impetu facto in camelum interfecit illum. Huic erat filia camelus quædam parua, quæ matre interfecta clamauit ad Deum, qui eam ad se sustulit. Ex discipulis istius, qui fabulam finxit, querimus, utrū camelus parua ex coniunctione nata sit, an sine coniunctione. Respondent, sine coniunctione. Rursum instamus, Quomodo sine coniunctione? Ignorare se dicunt. At quomodo Deus camelum illam paruum ad se sustulit? & ubi pascitur? Et cur Propheta vester non docuit vos, quæ ad ortum eius sine coniunctione pertinent, & ubi pascatur, & utrum in caelo viuat, num posteaquam sublata fuit, occiderit, an tanquam præcursor in paradysum introierit? Ad quæ cum nihil habeant, quod respondeant, permaneat muri.

Se paradysus clauis ait accepisse, & in die, quo mundus iudicabitur vniversus, post Moysen, & Hebræorum omnium propter transgressionem legis, condemnationem, post sententiam latam in christianos, qui Christum Dei filium, & Deum appellant paradysum patefacturum, secumque septuaginta hominum milia ex his, qui doctrinam suam susceperint, in paradysum ingressuros, reliquos autem discipulos suos iudicatum tri, ac meliores quidem ex illis in paradysum ipsos quoque admittendos, deteriores autem & sceleratos in paradysum quidem introitus.

ros, sed tabellam e collo suspensam gestaturos, & Dei prophetæ; Moamethi libertos appellandos.

Paradisum quatuor habere fluuios dicit, ex aqua clarissima, ex lacte purissimo, ex vino suavi, & ex melle solido.

Cum feminis autem & in paradiso consuetudinem esse quam suauissimam & perpetuam, & sine fluxu. Hebræos homines & Christianos ligna ad ignem comportare. Samaritanos autem sterces eorum exportare, qui in celo vitam agunt, ne paradisus, ut ipsi dicunt, fixeat. Hæc omnia valde ridicula sunt, & Christianis auribus non admittenda, & fabulosa, atque pugnantia, nec opus est, ut illis confutandis labor suscipiatur, cum ipsa sese evertant.

Omnibus interdicit, ne probationem inquirent eorum, quæ ab ipso tradita sunt, utrum sint vera, nec ne. Sed nunc quidem tanquam Dei numina data suscipiant omnia ipsius instituta, explorationem autem eorum reiciant in extremum illud diem, quo mundus vniuersus iudicabitur. Tunc enim perspicuum fore, utrum recta probata, sint, an contra. Ac ne quis diceret, pere si signum à Deo ad ea comprobanda, quæ à te tradita sunt, excusationem subiicit, & Deum alloquitur ad hunc modum. Petunt scripturæ domestici, id est, illi qui diuinam abs te missam scripturam susceperunt, ut super ipsos e celo scriptura deferatur, altera nimirum scriptura, cuius testimonio confirmetur, hæc esse veram, & gratam tibi. Deinde subiicit, Hebræos rem maiorem à Mose postulasse, dixisseque, ostende nobis Deum perspicue & à Deo propter peccata ipsorum, & iniquam petitionem fuisse deletos. Hæc ille adiunxit, quo terrorem discipulis suis iniiceret, prohiberetque, ut dictum est, ne veritatis testimonium exigerent, ne quid illis simile contingeret. Atqui recusarunt potius Iudæi, ne se Deus alloqueretur, & quam in monte conspexerant gloriam Dei, grauem & intolerabilem iudicauerunt, & falsum est illud, quod Hebræos interfectos fuisse dicit.

Præterea sibi ipse veritatem attribuens, sequi dignum esse affirmans, cui in his, quæ tradit, fides habeatur, nomina quorundam adducit, qui ante Noe ad predicandum venerint, quæ nemini nota sunt, eosque dicit benedictione illis, qui sibi crediderunt, conciliasse, qui autem non crediderunt, maledictione. Post Noe item Tzaled quendam nominat prophetam, fratrem Thomam, qui nec fuit, nec ab ullo unquam de ipso facta est mentio. Præterea Sai-

pum tū Mose, tū ceteris historicis pariter incognitū. Hos prædicasse dicit, & illis, qui verbis ipsorum fidem habuerint, Deum propitiū reddidisse, inimicū verò atque iratum illis, qui fidem non habuerint. Deinde ad hunc modum loquitur de se ipso. Vt vobis homines. Ego sum Apostolus Dei. Ex his, quæ tradis, facile ostendis, cuius sis Dei Apostolus, nepe maledicis, id est, ipsius Saranæ. Huic enim, quæ grata sunt, docet. Inuisa autem vero & soli Deo.

Rursum ita de se loquitur ex persona Dei, Misimus te ad gentes, ut ei pressis, & ipsa credat his, quæ à te traduntur. Et hoc dixit, ut solet, quo se dignum, cui fides haberetur, ostenderet. Et subiicit. Dicunt, qui negant. Tu non es Apostolus. At mihi satis est testimonium Dei, qui mihi testis est, quod sum eius Apostolus, vobis autem, quod non credatis mihi. Deum igitur testem adducit apostolatus sui, cum tamē Deo nihil asserat dignum, neque ulli Apostoli notum, neque miraculū, neque prophetiam veram, neque probè transactam vitam, neque doctrinam, sed cōfidenter dicat. Deus mihi testis est.

Et alio in loco, te à dæmone, inquit, vexari, dicent omnino, cum dixeris, te à Deo hæc accepisse. Si enim verax esses, Angelum utique deduxisses. Causas asserit, cur Angelum descendere non oportuerit. Et quosdam ait esse, per quos id fieri prohibeatur. Et Angelis descendentibus rem totam perfici, ac nullam hominibus gratiam relinqui. Atqui verbis his tuam tegis imbecillitatem atque hesitationem. Sepe enim Angeli in terram descenderunt, imo verò descendunt quotidie ad ministrandum illis, qui seruantur. Sed quod tandem signum ac demonstrationem asserit Apostolatus sui? Vidistis, inquit, siderum iactus, cum Satanæ ascendit, ut audiat ea, quæ geruntur in celo. Propterea credite, me esse Apostolum. Hoc enim ante me docuit nemo. Ante te profecto nemo istud docuit. Neque enim illi sunt stellarum iactus aduersus dæmonem, ut ipse confingis. Sed scintillæ, quæ à stellis proficiscuntur. Ignis enim sunt stellæ, & ex ignea natura sua igneos illos iactus emittunt.

Rursum ut se dignum ostendat, cui fides habeatur, introducit Deum, ita de se iureiurando testantem, atque dicentem, per fidem deorum sum suitans deceptus non est amicus vester, nec inique egit. neque ex voluntate locutus est sua, sed ea, quæ patefacta sunt illi demonstratque, ab eo, qui fortis est, & inuisibilis. Atqui quemadmodum iurare Deum per fidem, falsum est, sic & ea, quæ Moamethi patefacta dicit, falsa & à dæmone profecta sunt omnia.

Ait, Iesum Mariæ filium de se prædixisse, cum diceret, Ego sum Apostolus Dei ad vos, & impleo illa, quæ in lege prædicta sunt ante me, & prænuntio vobis, post me venturum Apostolum nomine Moamethi. Vbi nam prædixit hoc Christus, aut in qua scriptura? Omnes enim Christi sermones plane cognitos, & perspectos habemus. Aut igitur ostendat discipuli Moamethi, quo in loco sanctarum scripturarum prædictum hoc fuerit, aut sciant omnino, hoc item esse falsum, quemadmodum & reliqua, quæ ab ipso tradita sunt.

Centesima duodecima fabella, quæ inscribitur, Parcæ. Est autem tantus præstigiæ plenus, verba continet eiusmodi, Dic parcæ, in domini Diaphumatis, ex malo, quod formavit, ex malo iactus siderum, cum extenditur, ex malo sputorum in nodos ex malo invidentis. Et centesima tertiadecima fabella pariter est præstigiæ referta cantilena. Et eadem habet inscriptionem, & hæc verba, Dic parcæ in domini hominum, regem hominū. Deus hominū ex malo nutrire demonibus, quod iniicit in hominum corda, Ex demonibus & hominibus.

Tradidit iste veneficus & demoniacus quasdam institutiones, & magicas fraudes, & nefaria quædam arcana. Temere igitur gloriantur eius discipuli, nec animadvertunt, se maledictorum omnium & impietatis, ac præstigiæ, & fraudis plenum magistrum habere.

Dicunt Ismaelitæ Deum Ismaeli quoque benedixisse. Quibus respondemus, eum benedictionem quidem accepisse, non tamen eiusmodi, qualem habuit Isaac, cuius in semine gentes omnes benedictionem assecuturas promissit Deus, ipsumque maximæ promissionis heredem fore. Ismael verò talem habuit benedictionem, qualis est & animalium reliquorum, Nempe ut cresceret, & multiplicaretur. Quid autem illius generi prodest propagatio, & multiplicatio, si diuina careat benevolentia, & à Deo sit alienus?

Appendix.

Photij Patriarchæ Constantinopolitani ex Epistola ad Michaelem Bulgariæ principem de septem concilijs œcumenicis.

Primum, & œcumenicum, sanctūque concilium in Nicea Bithyniæ celebratū est. In quo trecenti decem & octo di-

mini Episcopi veritatis iudicium susceperunt. Præerat & Alexander, qui sedem Constantinopolitanam obtinebat, vir cum senectute, tum prudentia grauis, vitæque splendore, ac summo pietatis fidelique studio & magna diuinis in rebus loquendi libertate insignis. Et Syluester & Iulius illustres ac celebres Ecclesiæ Romanæ Pontifices. Quorum tamen neuter interfuit. Sed Bitonem & Vincentium nomine suo, uterque pontificatus sui tempore, communi congressui adesse voluerunt, homines virtute, & presbyterij dignitate præstantes. Cuius his coniunctus erat Codumbres Episcopus, qui in Græcis persecutionibus nomen suum re ipsa verum esse demonstravit. Cum enim pius appellaretur, confessionem suam ab idolorum cultu puram, integramque seruauit. Præterea Alexander Archiepiscopus Alexandriæ sacris officiis exornatus, qui secum etiam comitē duxit Athanasium. Diaconorum tunc quidē Athanasius ordinē obtinebat, haud multo post autem illi successit etiam in Archiepiscopatu. Aderat & præclarum Antiochenæ Ecclesiæ decus Eustathius, qui cum fidei puritate fulgebat, tum verborum ac sententiarum modestus erat admirabilis. Macarius item Hierosolymorum Episcopus multis virtutum generibus approbatus, & complures alij gratis apostolicis, & martyrij cruciatibus illustres inter quos Paphnutius, & Spiridarius Iacobus & Maximus boni, admirandi que, & socij, atque præfecti. In quibus omnibus magnus & admiratione dignus Constantinus Romani imperij moderatores excellebat, qui & concilium congregandum curauit, & illud præsentia sua clarius efficiebat. Et tot igitur, ac talibus viris sacer ille cœtus constabat. Coactus autem erat, ut Arrium quendam rerū nouarū studiosum impietatis condemnaret, & apostolicam, atque diuinam prædicationem confirmaret. Erat infelix iste oriundus ex Alexandria, & in clerici electus illius Ecclesiæ ad presbyterij gradū ascenderat. Primū aduersus pastorem suum superbam mentē extulerat, deinde contra communem pastorem & dominū furorem exercuit suum. Filiū enim ac verbum Dei (o temeraria lingua atque mens) in rerū quæ creatæ factæque sunt numerum redigere conabatur. nec illud quod omnibus commune est, & per se cognitum, volebat considerare, nempe filios omnes eandem essentiam habere, atque naturam, quæ patres habent, ex eoque fieri, ut si filiū creatū diceret, patrem quoque creatum pronuntiaret. Quemadmodum qui patrem essentia-

mundi effectricis, atq; naturæ cognoscit esse sempiternæ, eiusdem quoq; filium cõfiteretur. Præterea vbi filij proprietates esset, si aliam pater, filius aliâ haberet essentiam? Quidnõne gentium error confirmaretur, si Diuinitas in maiore, minoremq; naturam ita disiecta esset, vt illa primo Deo, mundi; opifici & seniori, hæc autẽ secundo, & ministro atq; iuniori Deo tribueretur? Hæc ex improba Arrij semine proficiscuntur. Sed nefariam, atq; impiâ illius, qui maledicã in procreatorẽ linguam arimauerat, sacer ille Pontifici cœtus hęresim patefecit, anathe-matẽq; damnavit, declarans eiusse essentia, eiusdemq; naturæ, & sempiternum filium, ac verbũ Dei cum ipsius genitore, & eandem habere potestatem, atq; idem imperiũ, quemadmodum diuina oracula, & pij, sacriq; scriptores tradiderunt. Neq; enim ignorabant, vt trinã monarchiam & principatũ in vna persona concludere iudaicum est, & odio Christum prosequendum, ita omni essentia, naturaq; præstantiorem & singularem Diuinitatem in naturas impares, & inæquales dissecare, aliarum gentium esse, quæ Deorum multitudinem colunt. Atque ita quidem se habet sanctum & œcumenicum primum concilium.

Sanctum & œcumenicum secundum concilium, centum & quinquaginta Episcoporum, sacrum sibi locũ ad disputandum & decernendum in regia ciuitate delegit. Præsides habuit Timotheum, qui Alexandria sedem, & admirabilem virũ Meletium, qui sedem Antiochiæ, & Cyrillũ, qui Hierosolymorum sedem obtinebat. Nectariũ præterea, qui nuper ab iniuriarum grege separatus, & ablutis diuino lauacro vitæ sordibus purus, iam purissimam sacri principatus dignitatem ex communi concilij consensu, & electorum suffragiis simul, & regie ciuitatis Episcopus, & concilij præses declaratus est. Inter hos fuit & Gregorius ille Nyssæ, quæ in cappadocia est, Episcopus, & qui ex operibus Theologiæ cognomen adeptus est. Quibus haud multo post & Damasus Episcopus Romæ eadem confirmans, atq; idem sentiens accessit. Sacrosanctus hic chorus Macedonium quendam, qui Constantinopolis sedem iam surripuerat, quoniam in sanctissimam, vitæq; principem spiritum male dicta coniecerat, condemnauit. Vt enim Arrius aduersus filium egerat, sic Macedonius aduersus Spiritum sanctum, vt eius in omnes imperium, ac dominatum in sanctorum, ac ministrorum ordine collocaret. Atqui facile poterat, si voluisset infelix,

Infelix perspicere, quemadmodum illi, qui filium inter res collocant procreatas, non minore patrem afficiunt contumelia. Ita qui sanctissimum ipsius spiritum in eorum rerum, quæ procreata sunt, numero cõstituunt, par & simile in ipsam materiam conferre. Nam si spiritus creatus est, & ille cuius est spiritus, est procreatus. Quod si summa ista impietas vel auditu est intolerabilis, cur non cauit ille miser, negare spiritum esse Deum, ne ad hæc impia argumenta necessario deueniret? Quomodo enim scrutatur etiam profunda Dei, & ei nihil est absconditum? Quomodo alter est paracletus? Quomodo cum patre & filio collocatur? Euntes enim, inquit ipse filius, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Si vnus ex tribus his, in quibus illustratur, creatus est, nec relinqui ab hac ignominia sunt alieni. Quod si creatus est, quomodo creat? Quomodo sanctificat? Quomodo viuificat? Quomodo gratias diuidit? Quomodo est Deus? Nihil horum stultus ille considerans, à principe & vnica atq; inseparabili diuinitate abstrahere, ac remouere conatus est. Quamobrem merita impietatis suæ præmia tulit, eũm & ipse sacerdotio fuerit spoliatus, & omnes illi, qui impium aduersus Deum obstinate bellum susceperant. Et quemadmodum ille sanctissimum spiritum ab vna Trinitatis Diuinitate secludere conabatur, sic eum à sacerdotio, & fidelium communione tanquam alterum Arrium sanctum œcumenicumque concilium exclusit. Sanctissimum verò, vitæque auctorem spiritum, vt eiusdem naturæ, atque eiusdem essentia, & æqualis potestatis, atque omnipotentem simul cum patre & filio adorandum collaudandumque ex patrum Theologorumque doctrina declarauit, pœnitensque euulsit, siqua ex Arriano semine zizania pullularant. Tunc autem imperij habenas regebat Magnus, & verè magna laude dignus Theodosius, qui ipse quoque pietatis defensor extitit, & propugnator. Atque his quidem & hoc sanctum concilium concluditur.

Eplesi, quod oppidum est in Asia, sanctum atque œcumenicum concilium tertium celebratum est ducentorum Episcoporum. Ex quibus erant præsides Cyrillus ille celeberrimus, inter patres, qui propter virtutem, sapientiæque diuitias, magnæ ciuitatis Alexandriæ sedem obtinebat, & Cælestini Romani Pontif. implebat sedem, atque personam gerebat, &

Memno, cui Ecclesie Ephesiorum commissa erant gubernacula, & Iuuenalis Episcopus Hierosolymorum, qui cum uulso concilio, Nefarium Nestorium ob ea, quae impiè commiserat, poenis meritis affecerunt. Hic ex Antiochia, quae apud Orontem est, profectus, Constantinopolis sedem haud sanctè traxit, sed cum turbida Diodori, & Theodori fluota exorbisset, & in mentis ebrietatem incidisset, absurda, & inepta verba ad gregis perniciem in multorum aures effudit. Christum enim filium unum, verum Deum nostrum, qui propter nos, & propter nostram salutem carnis, & sanguinis, quemadmodum nos, particeps esse voluit, & massam nostram in se ipsum suscipiens, vnus ex duobus contrariis declaratus est Deus idem existens, atque homo, vnus Christus, vnus filius, idem sursum ex patre sine matre, idem deorsum ex matre sine patre, idem ipse, & non alius, vna persona, atque vna hypostasis hunc, inquam, vnum Dominum nostrum Iesum Christum, in duas secare, atque diuidere personas miserrimus ille non veritus, alium quidem nudum hominem, & sine verbo humanitatem suscipiente, in propriam personam confluxit, alium Deum separatim, & à suscepta nudum humanitate. Metuebat enim homo stultus, ne quid Deus pateretur, si incredibili ad ductus benignitate figmentum suum, ut illud curaret, atque resingeret, induisset. Neque illud animaduertebat, quod si naturam humanam à verbi persona separaret, eam propriis moribus laborantem, ac minime curatam, & salutis expertem reliquisset. Quid? quod ab his penitus digrediens ne matrem quidem ipsius, quantum ad carnem pertinet, sanctissimam virginem, quae proprie & verè Deum verbum carnem indutum peperit, vocandam Dei genitricem censebat, sed quemadmodum Diuinitate filium, sic matrem eius hac Dei genitricis appellatione spoliabat. Itaque meritis tantae dementiae, & maledicæ linguae poenas luit. Nam ab illo beatorum Patrum cœtu sacerdotum spoliatus dignitate, vna cum execranda sententia sua anathemati traditus est sempiterno. Declaratum est autem Dominum nostrum Iesum Christum in vna eademque persona, ut verè, ac pie à patribus traditum est, adorandum, ac predicandum. Et immaculatam eius, semperque virginem, matrem proprie & verè appellandam summumque laudibus Dei genitricem. Quae enim Deum verbum, cum in carne nasci vellent, genuit, iure Dei genitrix

genitrix vocata, celebrataque est. Atque hunc quidem finem & hoc tertium concilium habuit, cum Theodosium iuniorem Romana Respublica tranquillis oculis cerneret paternum, & regium imperium à terra vsque progenie gubernantem. Sanctum, & oecumenicum quartum concilium praesentem atque fauentem habuit Marcianum piissimum Imperatorem, delegitque sibi Chalcedonem insignem Bythiniae ciuitatem. Sexcenti & triginta Episcopi interfuerunt. Praesides declarati sunt Anatolius qui sacras regiae ciuitatis habenas moderabatur. Et Paschasius, ac Lucentius Episcopali dignitate praestantes cum Bonifacio Presbytero, qui locum obtinebant Leonis sanctiss. Papae Romani, cuius gloria magna, magnusque pietatis, ac religionis zelus & studium. Et Maximus Antiochiae Episcopus & Iuuenalis Episcopus Hierosolymorum. Qui Eutychem illum infelicem, & defensorem ipsius, atque arrogantem Dioscorum ut impios ad causam dicendam in iudicium vocarunt. Nam & isti errorem ex diametro contrarium errori Nestoriano defendentes in eandem miseriam incidunt. Vnum enim Dominum nostrum Iesum Christum ex diuinitate atque humanitate constantem, & in his duabus naturis adorandum ad vnam audacter ac stulte naturam redigebant, & confundebant. Nec animaduertebant homines infelices, se illum & à diuina diuersum essentia, & ab humana alienam naturam constituere. Nam si vna est Christi natura, aut diuina omnino est, aut humana. Si diuina sola, ubi humanitas? Si humana tantum, ubi Diuinitas? Si tertium aliquid praeter haec, (id enim videtur reliquum, & huc magis vergit eorum sententia) nonne natura diuersus Christus & à patre, & à nobis constituetur? Quod quid magis impium, aut stultum fingi potest? Dei verbum, ac Deum ita hominem factum esse dicere, ut & propriae diuinitatis interitum passus sit, & humanitatis assumptae iacturam fecerit? Hoc enim omnino sequitur incommodum, si neutram Christo, sed diuersam naturam tribuant. Quamobrem sententiae istius auctores, Christianique oppugnatores meritis tantae impietatis poenas dederunt. Sacerdotio enim spoliati vna cum haeresi sua Christi oppugnatrice ab Ecclesiae totius communione fuerunt excludi anathematique damnati. Rectus autem, & inuictus Ecclesiae sensus magis adhuc scripturarum, patrumque testimoniis confir-

matus, atque illustratus est, Vnum esse Christum, seu vnam Christi personam esse, duasque naturas, nempe diuinitatem, & humanitatem, sine confusione, distractioneque considerata, ita beatissimis illis Episcopis aperte declarantibus, & discernentibus, vt sine dissensione ab omnibus crederetur, & in omnes terrarum fines promulgaretur. Nonne perspicue Christus diuinæ naturæ suæ dignitatem ostendit, dum claudis crura corrigeret, & confirmaret, caecis videndi facultatem tribueret, mortuos ab inferorum portis in vitam reuocaret, & alia innumerabilia diuina signa perficeret, ac demonstraret? Humanitatem verò, dum lassitudinem, labores, famem, sitim, & quæ his similia sunt, subiret atque perferret? Hæc enim partim Deo, partim homini congruentia, idem Christus verus Deus noster efficiens, vnam in se atque singularem personam, & duas ac differentes naturas sine confusione coniunctas aperte sine vlla controuersia demonstrauit. Atque hæc quidem in quarto concilio confecta sunt.

Sanctum, & œcumenicum quintum concilium centum sexaginta quinque Episcoporum præsentia, & concursu, Constantinopoli celebratum est. Præfuerunt Menas primum, deinde Eutychius ipsius regis ciuitatis Antistites. Et Vigilus Romæ Episcopus, qui in ciuitate quidem erat, sed concilio non aderat, & quamuis ad sacri cœtus conuentum promptus non esset, communem tamen Patrum fidem libello comprobauit. Et Apolinarius Alexandriæ, Domusque Antiochiæ Archiepiscopi, & Dydimus, & Euagrius Eustochij Hierosolymorum Episcopi vicem gerentes. Tunc autem, & Iustinianus optimus Imperator Romanum imperium obtinebat, & decretis fauebat Ecclesiasticis. Hoc igitur sanctum, œcumenicumque concilium Nestorij dogmata iterum pululantia penitus euulsit simul cum ipso latore zizaniorum, Theodorumque, ac Diodorum, quorum ille Tarsi erat Episcopus, hic autem Mompseustix, qui cum Nestorij prius hæresim parturirent, eam denique scriptis etiam ediderunt, mentisque suæ tanquam partus quosdam adulterinos horrendosque reliquerunt. Præterea damnarunt & anathemate confoderunt, Origenem, & Dydimum, Euagrium veterem fideliū morbos, qui sane homines Græcorum fabulas in Dei Ecclesiam inferre conati fuerant. Docuerunt enim illi animas ante corpora

corpora extitisse, & vnam animam in plura ingredi corpora. Quæ quidem opinio impia est, & execranda, & verè solis ipsorum animis digna. Aeterni quoque supplicij finem fore dixerunt. Hoc autem nihil aliud est, nisi homines ad omnia peccata, atque ad interitum adhortari. Præterea dæmonibus peccata, atque ad interitum adhortari. Reuersuros enim ad sublimem illam gloriam fingunt, ex qua deciderunt. Ad hæc resurrectione cum animis corpora negarunt. Nudas enim animas, & corporis expertes resurrectiones. Quam autem appellent resurrectionem non video. Siquidem resurrectio est illius, quod cecidit, aut casurum est, non autem illius, quod semper manet, & non corrumpitur, qualis est anima. Nec animaduertunt homines miseri, quantum nugis suis in iustum iudicem crimen conferant. Summam enim illius iniustitiam esse testantur, qui corpora simul cum animis in virtutum studiis laborantia præmiorum priuet societate. Contraque corporibus, quæ simul cum animis peccauerunt, impunitatem concedat. Atque ita sociis corporibus exclusis animas duplici vel supplicio, vel præmio afficiat. Non solum autem hæc maledicta, sed etiam illa, quæ paulo ante extiterant, Anthimo Trapezuntio, qui Eutichis opinionem fovebat, & Seuero, Petroque Apamense, & Zoagra, authoribus, cum reliqua illa scelerata, atque multiplici ipsorum manu sacer hic patrum chorus sustulit, anathematique damnauit, huius sancti operis duce potissimum Agapeto Romæ Pontifice, adiuantibus, & collaborantibus illustribus Episcopis, inter quos fuit inclytus Antiochiæ antistes Ephraemius, & Petrus antistes Hierosolymorum. Diuinus igitur ille cœtus Episcoporum his omnibus damnatis atque reiectis, vera diuinæque catholice, atque apostolice Ecclesiæ decreta sanxit, & confirmauit. Ac quantum quidem concilium his continetur.

Sanctum, & œcumenicum sextum concilium sibi quoque sacrum in vrbium regina arcanorum Ecclesiæ spectaculorum theatrum elegit. Centum autem, & septuaginta diuinis viris fultum in certamen ingrediens, pietatem, & religionem splendide victricem monstrauit. In hoc qui præessent, iudicati sunt digni Georgius regis ipsius ciuitatis antistes, & Theodorus, & Georgius in prel byterij dignitate constituti, vna cum Ioanne Diacono, qui Agathonis sanctissimi Papæ Romani loco,

loco, in eorum, qui praeerant ordine numerati sunt. Et magnae civitatis Alexandriae sedis locum Petrus Monachus implevit. Cum quibus & Georgius Monachus, ac presbyter in gradum pontificatus sedis Hierosolymorum ascendit. Hi simul cum aliis sacris sanctisque patribus Sergium, Pyrrhum, Paulum Constantinopolitanos, Cyrillumque Alexandrinum, & Theodorum Pharensensem, qui mutuum mendacii Cathenam conficiebant, necnon & Macharium Antiochenum simul cum Stephano haereticis discipulo, & misero quodam sene, qui Polychronius vocabatur, cum superioribus consentiente, & illorum impietatem defendente merito condemnarunt, quoniam in Christo vero Deo nostro, qui duas habet naturas, impie, absurdumque vnam tantum esse voluntatem, & vnam actionem audebant affirmare. Nec illud, quod ad intelligendum facile, ac promptum est, animadvertunt homines imperiti, non eiusdem actionis esse, claudum autoritate propria curare, & itineris labore sentire. Caecos illuminare, & digitorum opera teram sputo commiscere, lutumque conficere, atque oculis imponere. Mortuum suscitare, & super mortuum lacrymare. Itemque non eiusdem esse voluntatis, deprecari, ut mortis calix transeat, ipsumque rursus gloriam appellare, & quod noluerat, velle. Nec intelligebant, ex ipsorum opinione sequi, duas in Christo naturas non esse. Omnis enim natura actionis est fontis, & diversis actionibus diversae respondent voluntates. Quare si, ut ipsi falso opinantur, una est actio, atque una voluntas, & natura nimirum una est, ex qua illae proficiuntur. Quod si duae naturae sunt, nondum enim eo progressi sunt, ut hoc negent, cum in oculis habeant dispersionem, & interitum eorum, qui illius erroris autores fuerunt, qui fieri poterit ut utraque illarum propriam non effundat actionem ac voluntatem? Verum & isti cum falsae opinioni suae nihil anteponebant, aeterno damnati sunt anathemate. Et ille sanctorum patrum ceterus, ut duas in vno Christo naturas, ita duas in eodem naturales voluntates, & duas actiones omnibus Ecclesiis recte confitendas, praedicandasque censuit. Constantinus autem Heraclij nepos, tunc Aulicam imperij sortem suscepisse se declaravit, cum & aliis 10 rebus fuisset concilio, & rectam Ecclesiae sententiam comprobaret. Ac sextum quidem concilium ita se habet.

Sanctum, & oecumenicum septimum concilium Niceam sibi quoque

quoque Bythiniae civitatem delegit, in qua & antea rectorum dogmatum iudicium fuerat. Trecenti & sexaginta septem intererunt Episcopi, quae sacrae magnaeque Phalangis suae ordinum duces, ac praesides constituerunt Tararium inter Episcopos celeberrimum. Vinus hic vir, atque optimus erat, & dignus, ut si quis alius, qui sacra regia civitatis gubernacula tractaret: Et Petrum religionissimum protopresbyterum Ecclesiae Romanae, & alterum Petrum presbyterum ipsum quoque, & illius mansionis praefectum sancti Sabae. Hi sedis apostolicae sortiti sunt locum, Adriano tunc pontificiam dignitatem obtinente. Et Ioannem ac Thomam singulari vivendi ratione celebres, & sacro honore insignes & totius orientis dioeceses Apostolicarum, magnarumque sedium gubernantes, nempe Apollinarij, & Theodoriti, & Eliae, quorum primus Alexandriae, alter Antiochiae, tertius Hierosolymorum erat antistes. Tunc Constantinus & Irene recte de religione sentientes, & pietatis gloria coronati, Imperij Romani, purpuram induebant. Hoc sacrum, magnamque concilium recens patefactam & barbaram haereticam, quae ab impijs, & execrandis hominibus parata erat, divinae communisque sententiae, simul cum ipsius autoribus condemnauit. Infelices enim homines isti verbis non consistentes se Christo vero Deo nostro maledicere, factis omnia in eum maledicta & linguae petulantiam congesserunt. Cumque illum sine medio, & sine aliquo velo contumelia afficere non auderent, per venerandam imaginem omnem Christo inimicae mentis cupiditate expleverunt. Adorandam enim Christi imaginem, per quam idolorum error excluditur (Proh nefarium scelus, atque impiae linguae, cogitationisque sonum) Idolum appellauerunt, & omnibus ipsam ignominiam afficientes, & per plateas, ac vias publicas trahentes, & pedibus conculcantes in ignem contulerunt, spectaculum Christianis hominibus miserandum, & sola Christi hostium impietate dignum. Eadem & in reliquis sacras imagines contulerunt, cum celeribus pedibus sanguinem fuoderent, dirisque manibus, & impuris labris petulantiam exercerent, nec ullam tanti furoris, atque dementiae satietatem caperent homines pessimi. Sacras Christianorum notas, & effigies, non minus, quam si gentium essent abominationes, imo vero magis publice detestabantur. Ex quo bellum gravissimum adversus Christum, &

sanctos

sanctos eius commouebatur. Omnibus enim perspicuum est, honorem imaginibus habitum ad eos transire, quos illæ referunt. Verum isti noua Iudeorum Christi hostium progenies, dum Christi, atque sanctorum eius imagines afficiunt contumelia, ea perficiunt, in quibus patres ipsorum defecerunt. Irruunt enim in facinora Iudeorum, singularique alacritate patres suos superare conantur. Et dum non audent in medio Christianorum labris etiam Christum abnegare, in eundem ipsum Iudaicum, paterisimque zelum deprehenduntur incidere, & adulterinam hanc etiam ostendunt imitationem, nec villo consistunt loco, sed tanquam veneno hæresis ebrij huc illic iactantur, & ruunt. Christianos enim se esse profitentur, & aduersus Christum debacchantur. Iudeos appellari se noliunt, & imagines oppugnantes zelum ipsorum Christo inimicum imitantur, & superant. Idololatriæ nomen vitant, & se in ipsos Christianos diuinæque Christianorum sanctæque mysteria nihilo idololatriæ lentiores præbent. Quamobrem sanctum & œcumenicum concilium eos, qui adulteræ istius, & multis seminibus committæ opinionis ignobilitatem fugere noluerunt, tanquam nothos & à fidelium nobilitate alienos insolubilibus anathematis vinculis constringendos iudicauit. Imaginem autem Christi veri Dei nostri ex Apostolorum & sanctorum patrum traditionibus, & sanctorum oraculorum testimoniis ad honorem, & venerationem illius, quem ipsa refert, adorandam atque colendam suffragiis omnibus censuit, & confirmauit. Cum adoratio nimirum atque honor adhibeatur eodem modo, quo in aliis sacris notis, & formis sanctissimæ lætitiæ utimur. Neque enim in illis consistimus, honoremque, & adorationem cõcludimus, neque ad alios diuersos, ac varios fines distrabimur, sed per diuersam, & singularem ipsorum cultum & adorationem, quæ cernitur, sacra, conuenientiæque, ac minime diuisa ratione animos nostros ad indiuisibilem illam, singularemque, atque vnicam Diuinitatem dirigimus. Sic venerabilem crucem adoramus, in qua Domini corpus extensum est, & sanguis ille, quo mundus vniuersus purgatus est, emanauit. Et ligni natura illius fluxibus irrigata pro morte vicam perpetuam tulit. Sic crucis signum adoramus, quo demonum agmina fugantur, & varij curantur morbi. Cum semel in ipso exemplari gratia, & virtus exhibita sit, & vsque ad exempla similibus vis sese diffundat. Hæc igitur

igitur singula, nempe Christi imaginem, & ipsam crucem, crucisque notam culta, adorationeque prosequentes honorem, & adorationem non in ipsis concludimus, sed ad eum dirigimus, qui propter incredibiles diuitiarum amoris erga nos, factus est homo, & mortem pro nobis pertulit contumeliosam. Sic & sanctorum templa, & sepulchra, & reliquias, ex quibus morborum curationes emanant, fideliter adoramus, Christum verum Deum nostrum, qui gloria ipsos effecit, collaudantes, & celebrantes. Et si quid his in mysticis & sanctis nostris sacrificiis simile est, per munus, & gratiam in illis exhibitam, præcipuum auctoritatem, & principem causam agnoscimus, & commendamus. Quapropter & diuinus, ac sanctus ille beatorum atque sanctorum virorum cortex non solum imaginem Christi, quemadmodum diximus, verum etiam immaculatissimæ, semperque virginis Mariæ, & Domini nostræ Dei genitricis, & sacras sanctorum omnium imagines pro ratione communium oraculorum decreta- riarum colendas & adorandas communium oraculorum decre- tis constituit, & confirmauit. Per ipsas enim ad præsentiam quodammodo, atque congressum, animi ducimus intentionem, & per hanc, diuinam naturamque superante coniunctione copula- mur cum illo, qui summus est rerum expetendarum. Hæc igitur sapienter, diuinæque septimam illud concilium decreuit, ac turpitudinem à grege ratione prædito depulit, propriumque decus, ac pulchritudinem Ecclesiam recipere ostendit, & tanquam sponsam non in similibus aureis, sed intel- ligibilibus decoratam imaginibus, ad Christi sponsi dexteram constitutam, hilari- bus, & lætis oculis toti fidelium multitudini conspicien- dam, honorandam- que demon- strauit.

FINIS.

LVGDUNI.
Excudebat Iacobus
Faure.

